שו״ת · אחרונים

תשובות מהרש"ל

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תשובות מהרש"ל

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תשובות-מהרשל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162152 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 5
תשובה ב 6
תשובה ג 8
תשובה ד 10
תשובה ה 14
תשובה ו 16
תשובה ז 25
תשובה ח 30
תשובה ט 32
תשובה י 33
תשובה יא 33
תשובה יב 43
תשובה יג 45
תשובה יד 46
תשובה טו 49
תשובה טז 53
תשובה יז 59
תשובה יח 60
תשובה יט 61
תשובה כ 62
תשובה כא 75
תשובה כב 80
תשובה כג 83
תשובה כד 84
תשובה כה 86
תשובה כו 99
תשובה כז 99
תשובה כח 100
תשובה כט 103
תשובה ל 106
תשובה לא 106
תשובה לב 107
תשובה לג 107
תשובה לד 127
תשובה לה 128
תשובה לו 135
תשובה לז 156
תשובה לח 183
תשובה לט 184
תשובה מ 188
תשובה מא 189
תשובה מב 191
תשובה מג 194
תשובה מד 196
תשובה מה 199
תשובה מו 200
תשובה מז 201
תשובה מח 202
תשובה מט 202
תשובה נ 212
תשובה נא 214
תשובה נב 215
תשובה נג 219
תשובה נד 221
תשובה נה 222
תשובה נו 224
תשובה נז 225
תשובה נח 226
תשובה נט 229
תשובה ס 230
תשובה סא 231
תשובה סב 235

תשובה סג 238
תשובה סד 239
תשובה סה 246
תשובה סו 252
תשובה סז 253
תשובה סח 255
תשובה סט 256
תשובה ע 261
תשובה עא 262
תשובה עב 263
תשובה עג 264
תשובה עד 270
תשובה עה 271
תשובה עו 273
תשובה עז 275
תשובה עח 276
תשובה עט 277
תשובה פ 278
תשובה פא 280
תשובה פב 281
תשובה פג 282
תשובה פד 284
תשובה פה 285
תשובה פו 288
תשובה פז 288
תשובה פח 289
תשובה פט 293
תשובה צ 294
תשובה צא 297
תשובה צב 298
תשובה צג 301
תשובה צד 301
תשובה צה 303
תשובה צו 304
תשובה צז 306
תשובה צח 306
תשובה צט 307
תשובה ק 309
תשובה קא 310

תשובה א

א **שאלה** ילמדינו רבינו שלשה אחין ראובן שמעון ולוי שירשו מקום בבית הכנסת מאביהן וראובן בכור ביניהם ליטול פי שנים וללוי הקטון שבהן עשו האחין טובת הנאה והניחו אותו לישב על המקום כמה שנים בחינם בלי מכירה ובלי שכירה ובלי הלוואה ולא היו מתיראים משום דבר כי ללוי אין לו בנים ולא היו רוצים למכור המקום לא לו ולא לאחר כי להם יש בנים.

ב והנה ללוי היה לו אשה וגרשה כי היה מוטל על ערס דוי והיה מתירא שלא תזקק ליבום והנה קודם מותו הודה על מטתו בפני עדים כשירים שאותו המקום אין לו שום חזקה שבעולם אלא שאחיו הניחו אותו בחינם לישב עליו שהם ר"ל ראובן ושמעון לא דרו לשם באותו העיר והנה לאחר מות לוי באה אשתו ותבעה כתובתה ולא היה לה כדי כתובתה ולקחה המקום בבית הכנסת בכתובת ואמרה שהמקום היה של בעלה שישב עליו שני חזקה וגם השכין אותה לצדקה.

ג והאחי' משיבין לה שמה שהשכין לוי אחיהם המקום בעד י"ב טאליר לצדקה זהו היה ברשות האחין שנתנו לו האחין רשות בפני עדים כשרים והתנו שיפדו אותה בעבורו:

ד **תשובה** יראה שהדין עם האחין דנהי שהאחין שחלקו וחלוקים בעיסת' יש להן חזקה זה על זה היינו בדבר שיש בו כדי חלוקה אבל האי מקום בבית הכנסת שאין בו כדי חלוק לכל אחד אלא למכור אותה בדמים א"כ הסברא נותנת שמשום כבוד אביהם לא הניחו למכור בפרט שלא ירשו דבר מסויים מאביהם אלא מקום זו וא"כ מאחר שהם לא דרו לשם הניחו לאותו אח שדר שם לישב עליה מכח זה לא נהנה וזה לא חסר ומצינו בתלמוד כל מידי שאין בו דרך למחות לא מהני חזקה כגון ההקדשות ודומיהן הנה ברור כשמש שאין דרך לעשות מחאה באחיו כנדון זה משום כבוד אביהם ומ"מ לא מלתי לבי לבנות יסוד על זה מאחר שאינו מבורר להדיא בתלמוד אכן במלתא אחריתא אבא לברר שאין ממש בדברי האשה המגורשת דמאיזה טעם באת לזכות באות' מקום דמשו' שישב בעלה ג' שנים והוי חזקה הלא מסקנא רוב הצרפתי' שאין מהני חזקה בלא טענה והכא בעלה אחיהם אדרבה מודה ומעיד שלא היה לו חזקה בה ונהי דאמרי' בעלמא כל מה שנמצא תחת יד בעל חוב דתו לא מהימן לומר אינה שלי כדי לחוב לב"ח אלא גובה בשלו הכי השתא בשלמא אם חזקה מהני בלא טענה א"כ הוי האי מקום חשוב כשלו ואפשר דתו לא הוי נאמן לומר שאינ' שלו כדי לחוב לאשתו אכל הכא דבעינן טענה וכל זמן שלא טען מכרת לי או מחלת לי ולא נשמרתי בשטרי הוי כלא החזיק בה והכא הרי הוא לפנינו שאינו טוען אלא אדרבא קבל על נשמתו במטתו שאינה שלו וא"כ

פשיטא דפשיטא שהמקום חוזר לאחיהן והיא נוטלת חלקה מה שהגיע אליה מותר ממה שהשכין בעלה לצדקה ומה שהשכין המקום אינה חשוב חזק' וטענה שהרי אחיו הרשו לו להשכין ויש להם עדות על ככה ולכן איזה מורה שפסק שיש לה זכייה באותו המקום הורה שלא כדק וכהלכה וחוזר: דברי שלמה בן מהרר יחיאל לורי"א.

ה יפה כיון וכתב האלוף הגאון זלה"ה הנקרא שר יצחק:

ו על ככה כמסיני למשה הלכה:

ז נאם יצחק בר בצלאל ז"ל הגר

ח בולאד"מיר:

תשובה ב

א **שאלה** ראובן היה בדעתו לילך מטבריא לציפורי ומכר ביתו לשמעון ובשעת המכירה אמר שאדעתא דהכי קמזבין ואח"כ כתב לו שטר מכירה כדרך שאנו כותבין.

ב ואח"כ בא לו אונס וסיב' ידוע שאי אפשר לו לעקור מטבריא ובקש לחזור ונתעצמו לדין ושניהם יודעי'.

ג טען שמעון עליו שמכר לו הבית בשטר בלי שום תנאי ודברים שבלב אינ' דברים השיב ראובן הלכה פסוק' בפ' האיש מקדש דדווקא דברים שבלב אינ' דברים אבל בגילוי מילתא יכול לבטלה ואני בשעת המקח בקיצות הדמים אמרתי שאדעת דהכי אני מוכר וא"כ ממילא כל מה שעשיתי אח"כ לתועלת הקניין אדעתה קמאי קעבדי שאם לא אעקור דירתי באיזה עיכוב המוכרח שלא לרצון שיהא המקח בטל.

ד השיב שמעון אמת כדבריך שאמרת שעת הקניין הכי ובוודאי בשעת כתיבת המעות ג"כ היה דעת' לגילוי קמא אבל אחר כך שנתת' לי שטר בטלת' לכל הגילוים ומכרת' לי במכירה גמורה בין תלך מפה או לא תלך שהרי היה השטר אח"כ והיה לנו עדים אחרים ולא הזכרת מאומה על דעת מי אתה מוכר. השיב ראובן השטר אינה קונה בלא דמים וכעת גמר פיסוק הדמים היה גילוי הדעת ונתבטל הכל:

ה **תשובה** יראה שאם כתוב בשטר ביתי מכורה לך כדרך שטר מכירה שאינה לראייה הוה הדין עם שמעון דמאחר שכחב לו שטר מכירה כדינו וא"כ הוי כזבינת' אחריתי נהי דבזבינת' קמאי בטלה מ"מ בזבינת' קניינא דהוית כלא גילוי דעת קיימי פשיטא אי הוי סהדי קמאי אהך שטר מכירה יכול ראובן לומר אדעת' דגילוי קמאי קמזבנא אבל מאחר דליכא סהדי קמאי וזו היא מכירה חדת' פשיטא דאמרינן דברים שבלב אינה דברים והא דאמרינן בפ"ק דקידושין דבשטר לא קנה עד שיתן דמים ומאחר דבדמים לא

קנה א"כ בשטר לא זכה כדאשכח' ב"פ ח"ה אמר רב נחמן לרב הונא לא הוה מר גבן באורתא בתקוע' דאמרינן מילוי מעליית' המוכר שדה לאשתו קנת' ולא אמרינן לגילוי זוזי הוא דבעי א"ל ומאי מילי מעלייתא הן דדל זוזי מהכא ותיקני בשטר דתנן נכסים שיש להן אחריות נקני' בכסף ובשטר ובחזקה א"ל ולא אתמר עלה אמר שמואל לא שנו אלא בשט' מתנ' אבל בשטר מכר לא קנה עד שיתן דמים אלמא היכי דבזוזי לא קנה אף בשטר לא קנה היינו טעמא משום דהתם ליכא נתינה מעות כלל כי הוא אמר ששלו היו ולגלוי זוזי הוא דקבעי ואשתכח דלא הוי זבינ' בנתינה המעות אבל הכא שנתן המעות רק שתנאי יש בדבר וא"כ אח"כ כשקונה בשטר ממש בלא שום תנאי אישתכח דלא חסיר מתן מעות כלל וקנה שמעון שפיר וראובן לא היה יכול לחזור אבל לפי נדון דידן שלא היה כתו' בשט' מכיר' כדינו ולא כדרך שטר ראיי' שאנו כותבין דאינו לקניין אלא הדמים קונו' והשטר הוא הגומר המקח באחרי דכתבי שטר' דאז סמכ' דעתו נראה אין כאן מכירה כלל בשטר ומה שכתב הר"ן בשם העיטור בפ' ח"ה אסוגיא דלעיל שמעינן מהכא דשטר ראייה שאדם כותב מכרתי שדה או בית פלוני לפלוני כדרך שאנו כותבין יש בה משום קנייה באלו כתב בהן שדי או ביתי מכורה לך דאי לא תימא הכי מאי פריך דל זוזי מהכא ותקני בשטר דילמא איירי בשטר ראייה דמפר לו שדה או בית בכך וכך דמאן לימא ליה דשדה מכורה לך כתב ליה וכן דעת הרמב"ן אלא שהרא"ה חולק ע"כ ונראה דעת הרא"ה החולק עיקר דלישנא דפ"ק דקידושין משמע דשטר מכירה אינו אלא שדי מכורה לך כדאיתא בברייתא להדיא ועוד מסברא נלמוד הדבר מעניינו דהאשה ג"כ מתקדש' בכסף ובשטר ושטר דהתם אי אפשר אלא בעניין שיהא גוף השטר קידושין ממש כגון שכתב בה אתה מקודש' לי או בתך מקודשת ומסתמ' כה"ג שטר מכיר' דמניין לנו לחלק בלא ראייה ולומר דלשון הברייתא לאו דווק' קאמר וראיית' שהבי' העיטו' אינ' ראיי' כלל דרב הונ' דברי' ידע שפיר דאיירי בשטר מכיר' ממש דאי לא תימ' הכי מאי פריך דלמא איירי באת' דלא כתבי שטר' או איירי שכתב שטר ואח"כ נתנ' מעו' דאף השט' משו' גילוי זוזי הוא אלא דצ"ל דידע שפיר דברי ר' נחמן במאי איירי או דבעי לשנויי ליה דאפי' בכה"ג הוא מילי מעליית' וכן נוטין דברי הרמב"ם שכת' לשון הברייתא כפשוטו בשטר כיצד שדי מכורה לך משמע דבע"א לא קנה וכן כתוב הטור להדיא שהשטרות שכותבי' עתה אינ' אלא לראייה ואין הקרקע ניקנית על ידן.

[1] ומ"מ נראה דוקא בכה"ג שרוצה לקנות בשטר מכירה בלבד כגון מוכר מפני רעת' או היכא דאתני להדיא שיקנה בשטר לבד או בשטר מתנה בכולן דינה הכי דצריך שיהיה גוף השטר קונה ויהיה כתב שדה מכורה לך או נתונה לך ואין שטר ראייה מועיל אבל

היכא דיהיב זוזי וכותבין השטר משום דאתרי דכתבי שטר' אנן פשיטא דשטר ראייה מועיל דהא הכשף קונה והשטר אינה אלא משום דסמכ' דעתא בוודאי שפיר קונה ולא יכול לחזור בשטר והר"ן נמי כתב בפ' האיש הקדש דאפי' בשטר הודאה קנה כה"ג וסברתו ששטר הודאה גרועה יותר משטר ראייה ואני אומר דשטר הודאה שפיר קנה בכל מקום דהא מודה על עצמו שמכר לו כדינו והוה הודאת ב"ד כק' עדים דמי ואי אפשר לחזור בשום עניין אלא בגזלן ואנסן כדאמרינן פ' ח"ה דאי לאו דאודי ליה הוה ממטי לדידי' ולחמרי' לשחוור הא לאו הכי קנה ולפעמים הוא עדיף משטר מכירה ממש כגון מוכר לאשתו דאמרינן לגלוי זוזי הוא דקבעי ואפי' בשטר מכר לא מהני ושטר הודאה מהני כמו שכתבתי שם בחידושי סי' קכא אבל בנדון שלפנינו אפי' הוה כתב שטר הודאה יכול ראובן לחזור שהרי הוא עומד בהודאה שמכר לו כדינו רק שאומר אדעת' דהכי לא קמזבין מתקנא דמלתא הנראה בעיני להלכה למעשה דבכל עניין יכול לחזו' ראובן אם לא שכתב לשמעון שטר מכירה ביתי מכור לך ובעדי' אמרי' שלא היו בעת פיסו' הדמים בשעת המקח שאומ' הגילוי דברים דאדעתא דהכי קמזבין דכה"ג לא יכול לחזור אבל היכא שכתב שטר הודאה או שטר ראייה בכל עניין יכול לחזור הנראה בעיני כתבתי: דברי שלמה לוריא

תשובה ג

א **שאלה** אם חולה מותר לשאול במכשפים על ידי גוים:

ב **תשובה** כבר הקדימוני מהרא"י ז"ל וכתב שלדרוש במכשפי' ובקסמי לא מצינו איסור מפורש בדבר דשואל אוב או ידעוני דווקא הזהירה תורה עלי' דאינון חמירי טפי ואין שאר מכשפים בכללם לחומרא והכי מוכח בשמעת' קמיית' דיבמות דבעינן לחיי' המכש' סקיל' ולא ילפי' לה מכלל אוב וידעוני ואין לומ' דעוב' משו' לפני עור לא תתן מכשול לדברי ר' ישמעאל פ' ד"מ דבני נח מוזהרים על הכישוף משום דלא ק"ל כו' ישמעאל דכול' תלמוד' אמרינן דשבע מצות נצטוו בני נח וריב"א ואשר"י נמי פסקו דלא כחזקיה דאמר בני נח מצווין על הסירוס וא"כ אין כאן רק איסור עשה דתמי' תהיה וגו' כדכתב ונראה מדבריו דאין איסור ממש קאמר עכ"ל ואני אומר כבודו במקום העליון מונח אבל בדברי הרמב"ם לא דקדק יפה דהא כתב בפ' י"א דע"ז אסור לקסום ולשאול לקוסם אלא שהשואל מכין אותו מכת מרדות והקוסם שעושה מעשה לוקין אותו כו' ע"כ הרי לך להדיא שסובר ששניהם בלאו אלא מפני שאין בו מעשה מכין אותו מכו' מרדות כמו שכתב באותו פרק גבי שואל אוב ומה שכתב באות' הפרק שהן באיסור

דעלמא משום תמים תהיה היינו דווקא המאמין בהם על זה קאמר שהוא מן הסכלים והשוטים והתורה הזהירה על אלו ההבלים מלהאמין בהם ולחשוב שהן אמת כו' כמו שכתב שם להדיא ואף על המאמין כתב הרמב"ם באותו הפרק שאם כיון מלאכתו או הילכתו בעת שקבעו הוברי שמים הרי זו לוקה ואומר אני דסברת הרמב"ם הוא מה שכתב בתורה ושואל אוב או ידעוני קאי אבל אינך בכתיבי דהאי קרא כגון מעונן ומנחש וקוסם ומכשף ולא כתבה תורה שואל גבי אוב אלא משום שלשם מחולק השואל מן הפונה בבעל אוב עצמו שזה באזהרה וזה בכרת מה שאין כן בכל אינך אבל לעולם מילת ושואל אכל דכתיבי בקראי לעיל מיניה קאי ועוד לפי שאוב אין דרכו אלא בשאלה שאפי' הפונה אינ' אלא שואל והא ראייה שרש"י פי' ששואל אוב הוא אזהרה אף על הפונה ומ"ה כתבה התורה ושואל אוב. וה"ה כל הני שדרכן בלא שאלה אלא שעושין מעשה בעצמן אם שואל בהן חיי' ומ"מ בתשובת רמב"ן מצאתי דדווקא באוב וידעוני אסרה תורה השאל' אבל לא באינך הכתוב בקרא וז"ל גוי המכשף וישראל שואל בו אינו אלא משום תמים תהיה כשואל בכלדים והשתא לכאורה נראה דאפי' סתם חולה אינו אסור לשאול במכשפים וקוסמים לפי סברת הרמב"ם דאין בו אזהרה אלא איסור בעלמא משו' תמים תהיה וגם אין בו איסור מבואר אלא דרש בעלמא שהרי לא נמנה בכלל והעשויים וגם עיקר המקרא להלוך בתמימות הוא דאתא ולהיות אמונת השם ית' זכרו והבטחתו חקיקה בלב האדם ומשום הכי היכא שהוא חולה אינו ראוי להחמיר לאסור אבל מ"מ אומר אני מאחר דעיקר איסורו לפי שהם הבלים וכזובים ודברי תיתועים ואין בהן ממשות א"כ מהאי טעמא אין להתיר כלל לשאל במכשפי' משום תמים תהיה מאחר שאין בהן ממש ורוב' הבל א"ל חולה שיש בו סכנה דשרי אפילו לפי דעת הרמב"ם דפעמים הם מכוונים ומוצאים דברים כנים ונכוחים ואפי' ספק נפשות דוחה את השבת שהוא בסקילה ק"ו בכה"ג אבל היכא דליכא סכנה נפשות לא אפילו הוא סכנה אבר שהרי כבר חלקו כל האחרונים על ר"ת דמשוה סכנת אבר כעניין חילול חילול שבת לסכנת נפש וראיית' ברורה ומ"מ לפעמים יראה להתיר אפילו דברים שאין בו סכנת נפש אלא סכנת אבר וכגון שידוע שבא לאדם החולה ע"י כישוף או ע"י מקרה ורוח רעה דשרי לשאול בהן לפי דברי הרמב"ם דעל אותה ענייניים וביוצא בהן רוב המכשפים יודעים ומוצאי' עזר ותרופה ואפשר אף לדברי הרמב"ם יראה למצא היתר ולומר שלא אסרה תורה כישוף בכה"ג דאינו בא אלא לגרש ולבטל כישוף ורוח רעה הדומה כי לא אסרה תורה אלא לשאול בהם ולרדף אחריהם ולהאמין בהם שיהיה ממש בעניינים וראייה קצת לדבר שהסנהדרין היו לומדים כישוף כדי בטל כישוף של המחויבי' מיתה

וכה"ג מצאתי בתשובת מהר"ר מנחם מ"ץ דמות' ללמוד מן המכשף ענייני כישוף כדי להצל עצמו או אחרים ע"כ. ומצאתי לו און מריש פרק כל הבשר דמסיק שם דרב חסדה ורבה בר רב הונ' הוי קאזלי בארבא אמר להו מטרונת' ליתבו בהדייכו לא אותבוה אמרה מילתא ואסרת' לארבא אמרו אינהו נמי מילתא ושריוה אלמא דשרי לבטל כישוף בכישוף וכ"ש על ידי גוי דשרי. אבל בע"א כגון סתם חולה ואין בו סכנה לא אוכל למצא היתר כלל: דברי שלמא לוריא:

תשובה ד

א **שאלה** לפנינו על הריב שבווילנא וז"ל אנחנו ח"מ מודים ומעידים בחתימות ידינו דלמטה איך שנתקטטו יחד ר' יצחק בר ויעקב ור' יונה בר יצחק בעבור מכס מפ'אלצק וברורו אותנו ח"מ לדיינים ביניהם ועל דברי טענותם עשינו בניהם באופן זה שרבי יצחק הנ"ל יתן לר' יונה הנ"ל מהמכס של פאלצק חלק רביעי ואין כח ביד רבי יצחק הנ"ל או משרתיו לעשות שזה דבר בלתי רשות ר' יונה הנ"ל או משרתיו בעניין המכס כמנהג של חבירים ומיד שיהיה אתו מעות שיקחו מהמכס הנ"ל או במקומו' שיקחו המכס כאש' הם כתובי' באורנד"א אזי מיד יקח ר' יונה הנ"ל או משרתיו חלק רביעי שלו מהמכס ור' יונה הנ"ל יתן לר' יצחק הנ"ל נ' שוק שנתן ר' יצחק הנ"ל על האורנד"א דהיינו מחלקו הרביעי וגם יתן ר' יונה הנ"ל לר' יצחק הנ"ל ערבונו תוך שלשים דהיינו ר' אברהם בר יעקב ואחיו ר' מנחם ור' מרדכי בני ר' יצחק באופן זה כאשר יבוא הזמן שר' יצחק הנ"ל יתן המעות למלך יר"ה בעבו' המכ' של פאלצ' אזי מחויבי' הערבים הנ"ל ליתן חלקם הנ"ל בלתי איחור ואם ח"ו שלא יכול ר' יונה הנ"ל לעמו' ערבי' הנ"ל לר' יצחק הנ"ל לזמן הנ"ל הם בעצמ' או בכתיבת ידם בשטר ערבו' אזי יהיה הנ' שוק שנתן ר' יונה הנ"ל לר' יצחק הנ"ל בעבור האורנד' יהיה זה המעות לחלוטין לר' יצחק הנ"ל וגם יהיה פטו' מר' יונה הנ"ל מכל וכל אפי' חלקו הרביעי שהי' לו אין צריך לר' יצחק הנ"ל לתת לר' יונה הנ"ל מזה החלק אפילו שוה פרוט' וכל הא דלעיל מה שעשינו ביניהם קבלו עליהם שני הצדדים הנ"ל ברצון נפשם לאשר ולקים ומה שנעשה נעשה היום יום א' ז' שבט שט"ז לפ"ק פה עיר ווילנא: מנחם בר אליקום ז"ל טר"יוש משולם בן לא"א ה"ה הר"ר יחיאל ז"ל ה"ה משולם בר יהודא ז"ל.

ב **מיר** אונטן גיחתמת עדים זיין מודיע דז פער אונז איז קומן ר' נחמי' בן ראובן ז"ל בכח גיסו ר' יונה בר יצחק צו רבי יצחק בר יעקב המכונה זעליקמן אונ' האט אונז גיבעטן דז מיר אים זאלין צו עדות זיין אונ' האט רבי יצחק הנ"ל התראה גיטון פער אונז באופן זה

דא שטיא איך פון מיינש שוואגר יונ' הנ"ל וועגין אונ' וויל דען גנוגן טון אליז וויא מן גיפסקט האט אונ' וויא איר אייך גיאיינט האט פון גוטן ווילן אונ' וויל אייך די נ' שאק געבן די אייך מיין שוואגיר יונה הנ"ל שולדיג איז דהיינו מחלק רביעי שלו וואו ער האט אויף די אורנדא אויז געבן אונ' וויל אים איין שליח מיוחד נאך שיקן דאז ער וועלט זייני ערבים אך קינן האבן תוך שלשים אז דיא פשרה איז גמכט ווארדן צווישן אייך האט ר' יצחק הנ"ל גיענטוורט איך וויל ניקט הלטן וויל זעהן אוב מיר יהודים וועלין פסקן אדר וועלכיר יהודי וויל מיך ניטן ור זיא צו משפטן אונ' וויל כלל וכלל נישט הלטן וואז מיר יהודים האבן אויש גישפראכן עז האט מיך גירויאן דז איך בין ועד יהודים גישטנדין וויא וואול מיר ניקש דראן ליגט וועלט וואול זעהן וואז איך אים וועד געבן לויף ער וואו ער הין וויל בייא זעלכיר ענטוורט זיין מיר גיווועזן אנחנו פ"מ אונ' בייא זעלכיר התרא' נעשה יום כ' מ' שבט שט"ו לפ"ק:

ג יצחק בן מהר"ר יעקב זצ"ל:

אהרן בר אברהם ז"ל:

ד **וזו התשובה** אמת ושלום שפטו בשער מנו תושיה. ולרדות המ"הלל ברעה הגבור במכה טריה: ואף לשונו כתער מלטש עושה רמיה: ויהיה לגלות ישראל היושבים באופל ושאייה. כתעל וצרי ואספלונית ורטיה. כה יעשה וכה יוסיף כל בר לבב וכפי"ם נקייה. ויאמר באלהים בטחתי ולא אירא מה יעשה קרוץ מחומר הולך לציה: סמכתי יתידותי במי אשר נפשי חיה: איש כמוני אשר הור"ד והוק"ם על גפן פוריה: ואומר כפי אשר יראוני משמי שמיא:

ה **גרסינן** בפ"ק דסנהדרין והלכתא פשרה צריכה קניין ופי' רש"י אפי' בג' צריכה קניין וכן דעת התוספ' נוטה שהרי כתבו והלכת' פשרה צריכה קניין והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קניין בטעות עד כאן ואע"ג דק"ל דפשרה בקניין אף ביחיד סגי וא"כ ע"כ מה שפורשו התו' אליבא דרבי מאיר הוא דבעי פשרה בג' מ"מ שמעינן מדבריה' מה שפסק תלמוד' דפשרה בעי קניין אף אג' קאי כפי' רש"י וכן פסק הרא"ש להדיא אכן רבי יוסף ט"ע כתב להדיא דפשרה בג' הוי כמו דין ואינה צריכה קניין וכן פסק הא"ז להדי' ומאחר שרבו החולקים אומר אני הבו דלא לוסיף פלוגתייהו ונאמר דאף לאות' החולקים אומר שאומרי' דאף בג' בעי קניין דוקא שלא באו לדין אלא הוה אינשי ביניייהו ופשרי אות' כמו שפי' בה"ג ומשמע מדבריה' שלא נתעצמו לבא לדון כלל ומ"ה לא אלימי פשרה לאפוקי ממונא יכול לומר משטה הייתי בכם מפני שהייתם מפצירים בי אבל בתעצמו לבא לדין לתני ב"ד אין אד' משט' בב"ד ובוודאי אלימ' לאפקועי ממונא וכה"ג כתב ראב"ן

להדיא ואף שכת' הרמב"ם וז"ל אעפ"י שנתרצו בעלי דין בפשרה בב"ד יכולין לחזור ולתבוע הדין עד שיקננה מידם נ"ל דוקא שבאו תחילה לדין תורה אלא שהדיינים פתחו בפשרה ואמרו להם דין תורה לא ידענו ופיתו אותו לפשרה כה"ג בעי קניין וכה"ג איירי הרמב"ם לעיל מיניה אבל אם באו לפני ב"ד לדין אותם ונתרצו לכל שימצאו הדיינים לפי ראות עיניהם פשוטה דלא בעי קניין ומה נשמר הרמב"ם בלשונו וכת' יכולין לחזור ולתבוע את הדין ולא כתב יכולין לחזור סתם אלא כלומר שאין חזרת' חזרה אלא לתבוע את הדין כמו שבאו בתחילה אבל אם היה תחילת הורדת' לפני הדיין לפשר' אין יכולין לחזו' מדבריה' וא"כ כב' ידוע מי שבא לפני בעלי בתים לדון שתחל' הורתן לדין הוא ע"י פשר' וא"כ ר' יצחק בר יעק' המכונ' זעליק שנתאמ' בדין עם ר' יונה בר יצחק לפני דיינים כאשר כתוב וחתום ומצאו ביניהם מה שמצאו אפי' אם היה דרך פשרה מאיזה צד יבא לחזור בו דכבר ידע שג' הדיינים לא בקיעי בדיני וגמירי בכל הוצריך אלא שימצאו ביניהם לפי אומד הדעת וסברתא בפרט שהקטט ההוא הוא העניין המכס שרחוק הוא לקרבו לדין תור' אלא ע"י פשר' וסבר והוי כאלו קבלו בפירש לכל אשר ימצאו לפי ראות עיניהם ואומד דעתם ועוד לא גרע מ"ג מרועי בקר בפ' זה בורר שאמרו חכמים לאחר גמר דין אינה יכולין לחזור בהן אפילו בלא קניין אעפ"י שכתב המרדכי בשם מהר"ם וז"ל הא דנאמני' עלי ג' רועי בקר ואינם יכולין לחזור ה"מ דלא נודע דטעו אבל היכא דנודע דטעו יכול לחזור בו דלא עדיף מפשרה דבלא קניין לא מהני ואפי' לאחר שהגידו הפשרה יכול לחזור בו כיון דלא קנו מיניה אע"ג דקבלינהו לפשרה ועשו פשרה כ"ש הכא דקבלוהו לדין ועשו פשרה דאדעת' דהכי לא קבלינהו דמצי למיהדר ביה דכל דין של טעות אינו דין וא"ת א"כ לר"מ דאמר יכול לחוזר בו ואי בלא טעו' מאי נפק' מיניה דיכול לחזור בו וי"ל דכ"מ שיטעון בע"א בפני ב"ד אמר ועוד נ"מ שיהיה לו זמן ב"ד ל' יום ע"כ משמע להדיא דווקא דלא טעו בדין אבל היכ' שטעו בדין כגון הכא שעשו פשרה לפי אומד דעתם לא מ"מ דע שכל הראשונים ורוב האחרונים לא פירשו כן אלא כתבו סתמא ומשמע דבכל עניין איירי והאמת שלדברי מהר"ם צריך לאדחוקי ולומר דמתנית' איירי שדנו דין אמת אלא שבא לחזור כדי לטעון טענה אחרת או בעבור זמן ב"ד ודוחק הוא: ועוד נראה דבכה"ג אפשר אפילו מהר"ם מודה דדווקא היורד לפני פסולים יכול לומ' לא ירדתי בפניהם מאחר שפסולי' מן התורה אלא כדי שידונו דין אמת כי יודע אני ומכיר בהם שבעלי סבר' ובעלי שכל הם. ומ"ה בררתי אותם כי ידעתי שימנאו הדין ויכוונו לדת תורה אבל מי שבא לפני כשרים הראוים לדין רק שאינם יודעים דין תורה על מכוונו פשיטא שלא באו בפניהם אלא כפי אשר ימצאו לאומד דעת כאשר ההרגל

הוא לע"ע שבטלה בעו"ה דין תורה מחמת דיינים מקולקלים ורוב המשפטים והדינים האידנא ע"י בעלי בתים לפי סברת ואומד דעתם ומה שכתב מהר"ם בדבריו אפילו היכא דקבלינהו לפשרה ועשו פשרה כו' ומדלא אמר נתרצו לפשרה אלא קבלונהו משמע שמתחלה קבלוה לפשרה ואפי' הכי בעי קניין י"ל היינו שלא נתעצמו בדין אלא קבלו אנשים בעלמא שיעשו פשר ביניהם ולא שיש בו הדיינים בדין כמו שכתב ראב"ן לעיל ואף א"ל שאדרב' איכ' למימר איפכ' אפי' היכ' שיקבלו עליו פסולין אפ"ה פסק מהר"ם שיכול לחזור מהן אם לא שדנו דין אמת ק"ו היכא שקבל דיינים כשרים שדעתו היה שיכוונו לדין תורה מ"מ נוכל לומר בנדון זה מודה מהר"ם דהא אפילו לאחר שגמרו הדין קבל עליו לקיים ומה שאמ' מהר"ם דאפי' לאח' שהגידו הפשר' בעי קניין משמע דלא סגי בקבלת הדין לחוד א"ל בקניין מ"מ יש לחלק ולומר היינו דווק' ששתק ולא אמר מידי דהיינו לא מיחה בדין וגם לא קיבל עליו הדין שיכול לחזור אח' כך א"ל שקנה כבר אבל היכא שקבל עליו הדין להדיא לא יכול לחזור אפילו בלא קניין א"נ נוכל לומר היינו היכא שלא נתעצמו לבא בדין אלא שהאנשים באו לעשות פשרה ביניהם כמו שפירש לעיל אבל היכא שבאו לדין ונתרצו שימצאו ביניהם לפי ראותם ואחר כך קבלו אותם הדין פשיטא דלכ"ע הוי לאחר גמר ולא יכול לתזור ועוד מאחר שקבל עליו הדין ויצא כך מב"ד פשיטא דהוי גמר דין לכ"ע דהא אפי' גבי שבועה שמחוסר מעשה כמו שכתב הרא"ש פסק רש"י לאחר שיצא מב"ד בלא חזרה דהוי כגמר דין ואינו יכול לחזור וכן הסכים עמו הרא"ש ק"ו בנו של ק"ו בנדון זה בצירוף כל הטעמים והראיות שפירשתי ולא עוד שהדיינים נתנו כתב חתום שכך מצאו ביניהם דאין לך גמר דין יותר מזו וק"ו לפי מה שהוגד שנתן ת"כ לקיים ולאשר ככל אשר ימצאו דפשיטא דצריך לקיים ואין לך קבלת דין וגמר דין יותר מזה וק"ו לפי ר"ת שהחמיר בה יותר משבוע ולא רציתי להאריך בזה מאחר שלא מצאתי כתו' בכתב' פס' דין הדייני' וק"ו לפי מה שאומרי' הדיינים שבדין דנו ופסקו ביניהם כאשר מוכח קצת מתוך טענותם ובר מן דין ושבקיה ליה לכל טענותי' שבא לחזור' מתוך שלא דנו דין תורה אלא דומה בעיניו פשרה הלא יש כתב עידות מקום לרבי יונה בר יצחק שחזרת ר' יצחק המכונה זעליק אינה מכח זה אלא שפוקר בעול תורה ודיניה ואומר בפומבי שיש לו חרטה שירד לפני דייני ישראל ואמר אני אראה איך שיפסקו לי יהודים ודייני ישראל ולא אמרו חכמים שיכול לחזור אלא מפשרה לדין ולא מדין לדבר אחר ולעשות תקנתא לרשיעי ולפי העדו' הנ"ל היה מן הראוי להוכיחו וליסרו על פי פירושים וחכמים ולהפגיע בו מדת הדין רק שלא נקראתי לבא על זה כי אם להצדיק את הצדק ושיהיה דין ומשפט בתוך ישראל ולשבר זרועי רמה

האומרים ידינו רמה מי אדון לנו והדן אותי לכף זכות המקום ידון אותו לכף זכות ואקוה לקוני שכמ"ר זעליק יחזור בעצמו מדבריו אם יראה מה שכתבתי כי הוא איש נבון ובעל שכל וסברה ויחוש על עצמו ואז שלום לו ושלום לכל דייני ישראל: דברי שלמה לוריא:

תשובה ה

א **שאלה** על אחד שמת לו מת בח"ה של סוכות אם שמיני העצרת עולה למניין שבעה ימים במספר השלשים כאשר הרגל עולה למניין ל' אף שאינו מבטל השבעה ימי אבילות:

ב **תשובה** יראה דשפיר עולה למניין שלשי' מאחר שמצינו דחשבינן שמיני עצרת כנגד שבעה למניין שלשים היכא דקברו קודם החג ה"ה נמי בתוך החג וליכא למימר דאי אפשר שיעלה למניין שלשים קודם שנתבטלו ז' ימי אבילות שבעה ימי הרגל עצמם יוכיחו שעולים למניין שלשים אף שמונה שבעה ימי אבילות אחר הרגל וא"ל דאם איתא שהיה עולה כנגד שבעה ימים אפילו קברו בחג א"כ יותר היה לנו לומר שיבטל ז' ימי אבילות ממה שיבטלו ז' ימים ממניין שלשים ואנו ק"ל דאפילו קברו בחג מונה ז' ימי אבילות אחר החג זה אינו דהא אפי' קברו בתחילת הרגל אמרו שעולה למניין שלשים ומונה שבעה אחר הרגל ולא אמרינן דז' ימי הרגל יבטלו ז' ימי אבילות ובזה מתיישב שפיר מאי דקאמר' ברייתא בפ' ואלו מגלחין רגל עולה למניין שלשים כיצד קברו בתחילת הרגל מונה שבעה אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקים בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו ואמאי לא אשמעי' רבות' דאפי' קברו ברגל שהרי כך הדין בקברו ברגל כפי הימים שעברו עליו ברגל מקילנן לגבי עבדיו ושפחותיו כו' לעניין תנחומין כו' אלא שבא לאשמועינן אף שיש ז' ימים קודם שיתחילו האבילות אפ"ה לא אמרינן שיבטלו האבילות וא"ל כל רגל שאין לו כח לבטל א"כ הוא כשאר ימות החול ואינו עולה נמי למניין ז' ימים ותאמר שדין ביטול ועולה שוין הן א"כ יש להשיב משמיני עצרת גופא שהרי אם קברו לפני החג שבטלו הז' ימי אבילות קודש החג והיה ראוי לומר ששמיני עצרת יבא ויבטל שלשים כדרך כל רגל ולא אמרינן הכי כמו שתירץ הרא"ש דלא אמרינן שיבטל שלשים א"ל שהתחיל לנהוג דין שלשים אחר ז' ימי אבילות ואפ"ה אמרינן שנשאר לו חשיבתו שעולה כנגד ז' ימים כמיין שלשים כ"ש הכא דאין חידוש שאינו מבטל ז' ימי אבילות שכבר לא נהג אבילות כלל ויעלה למניין שלשים כמו שעולים ימי הרגל וממילא עולה במקום ז' ימים גם מלשון הרי"ף משמע אף שאינו מבטל ימי אבילות

שבעה מ"מ ראוי שיעלה למנין שלשים וא"כ אמאי לא חשבינהו כנגד ז' ימים וזה לשון הרי"ף הקובר את מתו ברגל אע"פ שאין רגל עולה לו למניין שבעה עולה לו למניין שלשי' דכי תנן והרגלים מפסיקין ואינן עולין למניין שבעה הוא דאינן עולין דמצוה שבעה אינה נוהגת ברגל אבל למניין שלשים עולין הואיל ומצות שלשי' נוהגת ברגל דהא אינו מגלח ברגל וכן הלכתא ע"כ משמע לפי טעם זה דרגל עולה שפיר למניין שלשים כמו שאר ימי החול וא"כ מאחר דק"ל דכל רגל חשוב כז' ימים וכן שמיני עצרת א"כ למה לא יעלה למניין שבעה ימים כמניין השלשים ואף ברייתא סתמא קתני ורגל עולה לו דמשמע כל רגל עולה כמניין ה"ל כדינו שכולן נחשבים לז' ימים ומה שכתב במרדכי מסקינן היכא דיום אחד לפני הרגל קבר את מתו בין אותו הרגל הוא יום אחד כגון עצרת ור"ה וי"כ בין יש בו הרבה ימי' עולה לו למניין ל' י"ד ואם קברו לפני סוכות עולה לו לעשרים ואחד יום רק לשומע שמועה קרובה בר"ה או בעצר' או בי"ב נחלקו בו שני גדולי הדור הר"ר יוסף וריב"ם לדברי הר"ר יוסף עולה למניין שלשים ז' ולדברי ריב"ם אינו עולה כ"א יום אחד ואף שמיני עצרת של סוכו' אינו עולה לו אם לא קברו לפני הרגל בחול וכן הדין לשמועה קרובה עד כאן ואומר אני שמקור נובעו של המרדכי הוא מדברי התוס' של האחרונים וז"ל הקשה בתוספות הרב מה אנו צריכין שיהא ר"ה בשבעת ימים בלאו הכי נמי מותר לגלח ערב י"כ דהוי כקובר את מתו ח' ימים קודם י"כ דבטלה הימנו גזירת ל' ותירץ דנפקא מינה אם לא גולח ערב יום כיפורים דאינו מגלח אחר י"כ אבל עתה דחשבינ' ליה בשבעה וי"כ בשבע' וערב ר"ה לשבע' ימי' ובין ר"ה לי"כ שבעה א"כ בתר י"כ שני ימים מגלח ואין נראה לו תירץ זה דהא ק"ל כאבא שאול דאמר מגלת אחר הרגל אלא יש לפרש דנפקא לן מיניה לעניין שמועה רחוקה דחשבינן לה שמועה רחוקה בהני ב' ימי' אחר י"כ וזהו דוחק גדול כי זה אינו מפורש בשום מקו' שתתשב שמועה רחוקה פחות מל' יום ויותר היה לומר לעניין דחשבי' לאחר ר"ה שבת שלישי דאמרינן לעיל יושב במקומו מיהו אין נראה שום קושיא כלל דהא דאמר ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת ל' היינו דווקא היכא דנוהג אבילות ז' ימים אבל זה שלא נהג אבילות כי אם יום אחד לא אמרינן י"כ תבטל ל' ותמהתי למה לא פי' הרב כך כי דבר זה פשוט ובסמוך פי' בעניין זה הרב יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום דדוקא בהני אומרים דשמיני עצרת הרי כ"א יום אבל מת ברגל שלא נהג אבילות קודם הרגל לא הוי שמיני עצרת כי אם יום אחד למניין שלשים כך נראה לי ואיני יודע הבירור כך פירש הרב עכ"ל תוספ' והוא אחד מן האחרוני' ונוטה שהוא תוספות של מהר"ם אבל הרא"ש וכל שאר המחברים לא הזכירו ואדרבה מן התוספות יש להוכיח שיש לי פנים לחלוק עליו

שהרי בעצמו כתב שאינ' יודעים הבירור: וא"כ מניין לנו להחמיר בסברות רחוקים שאין לנו בניין ויסוד בפרט בעניין אכילות כאשר כתב הרא"ש כדומה לזה ועוד מן המחבר של תוספות אלו יש לי סמך לדברי שהרי הוא מדמה דין זה שלא נחשוב י"כ כרגל ממש שיבטל שלשים לדין זה שלא: נחשוב שמיני עצרת לרגל שיעלה למניין ז' ימים ואדרבה נראה לו יותר פשוט שהרי כתוב שפשוט הוא ועל שמיני עצרת כתב בשם הרב שאינו יודע הבירור ואם כן מאחר שאנו ק"ל דלא בהאי סברא אלא י"כ שפיר מבטל השלשים ולא נחלק מידי מאחר שאמר התלמוד סתמא דר"ה וי"כ נחשבים כרגלים אין לנו לחלק היכא שלא חולק התלמוד א"כ ג"כ בשמיני עצרת לא נחלק כמה שאמר התלמוד שעולה לז' ימי' ועולה בכל מקום אפילו קברו ברגל ועוד מאחר שר' זרחיה הלוי כתב דכל אותה הרגלים לעולם נחשבים למניין ז' ימים אפילו לעניין שמועה רחוקה אף שלא נהג שום אבילות שבעולם ויש מן החכמים שנסתפקו בדבר הזה ותלו הדבר להקל משום דה"ל ספק אכילת וכדברי המיקל דאבל נקטיה ע"כ ואף דלא ק"ל בהא כרבי זרחיה בזה היינו משו' שלא מסתבר' שיעלה למניין ז' מי שלא שמע שמועות המת כמו שכת' בהג"ה מיימוני"י שמ"ה מסתבר' להחמיר אבל במי שידע משמועות המת פשיט' שיעלה למניין ז' ולא יתבטל תשובות הרגל לגביה אף שאין כאן הפסקת הרגל ועוד מלשון הטור י"ד יראה להדיא כדברי שכתב והרגל עולה ולמניין שלשי' שמשלים עליה שלשים אפילו קברו בחג ולא אמרינן שמיני עצרת מבטל עכ"ל משמע דדווקא מבטל הוא דאינו מבטל הא לעניין עליית ז' ימים למניין השלשים שפיר עולה דאל"כ לאשמועינן דאפי' אינו עולה כ"א ליום אחד כ"ש דאינו מבטל כך נ"ל הלכה למעשה: דברי שלמה לורי"א:

תשובה ו

א **נדרש** נדרשתי מקציני גדולי הארץ אנשי מופת המה ע"י אמצעי איש כ' רבי ה"ה חכים בדורו שאירי מהר"ר משה י"ץ והופקד הגאון מן הגאוני' ע"י פריס' שלמים לדרוש בשלומי כדי שאחוה דעתי בעניין ההורא' שהורה הגאון הזקן מלא חכמה שאירי ה"ה נ"י מהר"ר מאיר מפד'ואה ובנו הגאון אשר בא למלאות מקום אבותיו בתורה ובחסידות מהר"ר יודא י"ץ אשר איזן וחיקר ותיק' וגדר הבקעה אשר מצא קצת גדרה מהורס כאשר בשכבר גידרו אבותיו הקדושים מנוחת' כבוד גאוני עולם מהר"ר יהודא ומהר"ר אברהם מינץ זצ"ל ותוכן ההוראה אשר תיקן בעניין הטבילה שיכנסו הנשים לבית המרחץ בלילה ויעשו החפיפ' והטבילה הכל בלילה בסיב' שבית המרחץ עומד במקום תחונתם בחצר בית הכנסת ומרגישי' בם כל ההמון בכניסת' למרחץ שעת טבילת' הא כי אין

המנהג לשם שיכנסו הנשים בערבית לבית הכנסת להתפלל והצנועי' מתביישות גם מידות חסידות בידם להסתיר הטבילה כאשר יסד המקובל הגדול בעל הרוקח וראייתו מהא דאמרינן פי' כיצד מעברין על בנות יושבי צריפים אמרו ארור שוכב עם בהמה מפני שמרגישים בטבילה ואף רש"י שפי' מפני שיש רשע שרודף אחריהם ומתיחד עמהן פי' שמקום הטבילה רחוק מהן אכן יש כמה פנים לתורה ונוכל נמי לפרש משום צניעות שלא יזונו עיני העם בהן ואיכא חשש הירהור' לכאן ולכאן מקצת נשים צנועות מרוב הבושה כבשו זמן טבילת' בפני בעליה' ומצאו עיל' ודחו הטבילה עד מוצאי שבת שבהכרח יכנסו למרחץ בלילה ולא ירגישו בהן הע' כאשר העיד הזקן א"ב ר"ם המון גוים ע"כ החזיר בנו העטר' ליושנה כאשר תיקנו אבותיו מ"כ שהחפיפה תהא בלילה וחשש שמהומה לבית כו' גזר ותיקון לבלתי יכשלו בחשש של רש"י שכל הנשים החופפות בלילה יעמידו כלי הקרוי שעה והוא אחד מכ"ד חלקי' ביום שלם וגזרו על הטובלת להתעסק בחפיפה כל אותה שעה למען לא ימהרו במלאכתן לקצר החפיפה ולעשות עראי.

ב ועמד חכם אחד ושמו מהרר"ז ודרש לפני הנשים שלא בפני החכם ואמר שעבירה היא בידן לעשות החפיפה בלילה והוסיף בחמתו לאמר שהטבילה לא תהא חשובה כטבילה לבעליהן והבנים יהיו ממזרי' ע"כ טענת החכם.

ג וטרם אשיב דבר לשואלי ואכריע לימין צדקו של הרב' מהר"ר יודא יצ"ו ואחליט הדין בין ד"ם לד"ם ובין רי"ב לרי"ב אחפש למצא צד זכות להחכם מהר"ז החולק עליהם על מה בא לחלוק על הגדולים ואיזה דרך הטעוהו שלא יאמרו עליו ח"ו קטלה קנ' באגמ' הוא.

ד וקודם שאכנס במבוי העניין מוכרח אני להביא תוכן שמעתא דמסיק הא דאפשר הא דלא אפשר כו' ואז מתוך לשון התלמוד ושיטות הסוגיא אשר לפנינו יבואר שאילתינו וזהו לשון התלמוד דרש רבא אשה חופפ' בערב שבת וטובלת במוצאי שבת אמר ליה רב פפא לרבא והא שלח רבין באגרתי' אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת ותמה על עצמך היאך חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעינן תכף לחפיפה טבילה וליכא הדר אוקי רב' אמוראי עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעו' הן בידי ברם כך אמרו משמיה דר' יוחנן אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת ותמה על עצמך היאך חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעינן סמוך לחפיפה טבילה וליכא והלכת' אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והילכת' אשה לא תחוף אלא בלילה קשיא הילכתא אהילכת' לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר ופי' רש"י ותמה על עצמך כו' שהרי בקושי התירו להרחיק חפיפ' מטבילת' כל כך אלא משום דאי חפיפ' בליל טביל' אימר לא חייפ' שפיר

משום דממהר' לטבילת' מתוך שמהומה לבית' ופי' הא דאפשר לחוף ביום חופפת ביום הא דלא אפשר לחוף ביום כגון מוצאי שבת לא תחוף אלא בליל' והשאילתות פירשו הא דאפשר לחוף בליל טבילה שהוא חול לא תרחי' החפיפ' מן הטבילה כלל ואפילו היום כמו כן חול לא תחוף אלא בלילה והא דלא אפשר כגון שליל טבילה י"ט או שבת אז תחוף ביום שלפני הטבילה ור"ת פירש ותמה על עצמ' זהו כפל מילה כלומר היאך אתה אומר דבר זה שאשה חופפת ביום וטובלת בליל מוצאי שבת והא בעינן סמוך לחפיפה טביל' וליכא והלכתא אשה חופפ' ביו' וטובל' בלילה פירוש בע"ש וטובל' במוצאי שבת והילכת' אשה לא תחוף אלא בלילה פי' במוצאי שבת ולא תמהר לחוף בערב שבת הא דאפשר לחוף במ"ש ליל שהוא חול תחוף בו ולא תמהר לחוף מע"ש והא דלא דאפשר לחו' במ"ש ליל טביל' כגון שהוא י"ט חופפת מע"ש אעפ"י שטבילת' למ"ש או ליל שיני בשבת והם שני ימים טובים אחר השבת ולא איירי כלל תלמודא באיסור חפיפה שחרית וטביל' ערבית בלא הפסקת יום וכן לא איירי כלל באיסור חפיפת לילה והנה לכאור' נרא' שהדע' נוטה להחמיר כפי' רש"י שאסור לחוף בלילה לכתחילה מדפליגי אמוראי לעיל אי שרי לחוף ולטבול בלילה דמר זוטרא אוסר ורב חנינא מסור' שרי ומאחר דמר זוטרא אוסר א"כ למה לנו להתיר לכתחילה ואף דמייתי עובדא מהא דאבא מרי ריש גלות' דאקוט אתתי' ואזל רב נחמן חתניה לפייס' שתטבול בלילה וא"ל אטו דודי חסרת' כו' היינו בדיעבד שהרי היה לה קטט' ביום עם בעלה ולא רצת' לטבול ומה שכתבו' התו' וז"ל ומ"מ לפי' רש"י נראה דמותר לחוף בליל טבילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום מפני שמהומה לבית' וכן משמע מדקאמר אשה חופפת ביום ולא קאמר אשה לא תחוף אלא ביום כדקאמר באידך הילכת' אשה לא תחוף אלא בליל' וכן משמע לעיל בעובדא דריש גלות' דמותר לחוף בליל טבילה ולא מסתבר' לפלוגי משום דאיקוט מדמייתי מהאי עובדא דנידה חופפת בלילה משמע אף בלא אונס ע"כ אומר אני בודאי מתוך הלכה מוכח דשרי אף בלא אונס מ"מ לא מצינו דשרי אלא בדיעבד והיינו היכא שעברה ולא חפפה דשרי כדי שלא תדחה הטביל' ולבטל העונה אבל לכתחילה מאן לימא לן דשרי ושמא אף ר' חיננא דשדי לא התיר אלא בדיעבד ועוד מאחר דבני ישיבה איבעי להו אם תוכל לחוף בלילה וכו' משמ' שספק היה להם אי שרי אפילו בדיעבד וא"כ לכתחילה בודאי אסור וכ"ש שנדחו בזה דברי השאלת' שפי' אפ"י לכתחילה לא שרי לחוף ביום אלא דווקא בלילה דהא לעיל בסוגי' משמע דאיפכא עדיף וכן השיג עליהן הראש והרא"ש פסק נמי בספרו כרש"י כאש' כתב המרדכי וזהו זכות למהר"ז החולק אכן כי דייק שפיר ומעיינ' בשמעת' נראים דברי השאלתו' עיקר דדבר תימא

הוא לפי רש"י שבתחילה אמר ותמה על עצמ' כו' כלומר שבדוחק גדול התירו להרחיק החפיפ כו' ובמסקנא יאמר שלכתחילה עדיף להרחיק החפיפ' מן הטבילה ולחוף במים היכא דאפשר הפך העניין ע"כ נראה כפירושים שפירשו המסקנא כפי' התימא שאמר בתחילה שלא להרחיק החפיפה מן הטבילה כלל אם לא היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר טוב יותר לחוף בלילה ולא קשה מסוגי' דלעיל דמשמע דלכתחיל' אסור וכן היה נוטה דעת בני הישיבה מזה לא קשה מידי דאפשר לא ידעו הא דשלח רבין משמיה דר' יוחנן כו' דלא עדיפי מרכא שטעה בזה ואמר הדברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי כו' אכן לפי' ר"ת דפי' שלא איירי כלל בימי החול באיסור חפיפ' שחרית או איסור חפיפת לילה יש מקום לחלוק ולומר שמשמע שאסור לכתחילה כדפי' אכן נראה בעיני שפי' ר"ת שפיר דלא איירי כלל בימי החול דחוק מאוד דא"כ היה לו לומר ותמה על עצמך היאך חופפת בע"ש וטובלת במ"ש מאחר דבהכי איירי הסוגי' ולא איירי בימי החול כלל וכ"ש דקש' מסתמ' דתלמודא דקאמר והילכתא אשה חופפת ביום וטובל' בלילה ה"ל למימר והילכת' אשה חופפת בע"ש וטובלת במ"ש דהא שקילות' וטירות' דתלמודא דלעיל מיניה בהאי לישנא איירי ע"כ נראה דלא כפירושו וראייה לדברי שהרי המרדכי הביא שני הפירושים ופי' ר"ת לא הזכיר וכן רבינו ניסים בפירושו לא הזכירו והנ"ת תלמידו של ר"י נמי לא הזכירו ומאחר דפירוש ר"ת ליתא א"כ כבר הוכחתי דבט"ו דברי רש"י נגד דברי השאלתות ואף שתלמיד כמוני אינו ראוי להכרי' בין הקדמוני' אכן מאחר שכתבו האחרונים בכמה מקומות שאין לפו' מדברי השאלתות שרוב דבריהם דברי קבלה ג"כ אילך בעקיביה' ולא אזוז מפירושם ובפרט מאחר שהרי"ף והרמב"ם תפסו מדבריהם וא"כ בטלה זכותו של החולק אכן יש לו למצא זכות ממה שכתב הסמ"ג ולכל הפירושים נשים שלנו שחופפות ורוחצות בחמין עד הער' וטובלת בלילה שמנהג כשר הוא ומדקאמר מנהג כשר הוא משמע שכך נהגו וקבלו חומרא על עצמן וא"כ אין לסתור ממנהג אפילו בדיעבד היכא שאפשר שהרי מצינו כמה חומרו' שהחמירו בנות ישראל על עצמן כגון טיפ' דם כחרדל כו' ונקרא בתלמוד חומרא דר' זירא משום שהוא פירסם החומר שלהן וזו היא חומרא יתיר' יותר ממה שהחמירו עליהם חכמי ישראל שבתחילה לא תיקנו להחמיר יותר ממה שתיקן רבי בפ' אחרון דנידה ראת' יום אחר תשב ששה והיא שנים ששה והן שלש שבעה נקיים וכמעט שהספיק להם תקנה זו ואפ"ה חששו בנות ישראל והחמירו על עצמן לישב ז' נקיי' אפי' על טיפת דם בחרדל כמו שביאר המ"מ וכל חכמי הדור תפשו גזירותו עד יום הזה ולא מנינו מי שפקפק ח"ו בזה ואין לומר מאחר שהנשים קבלו חרט' על מנהגם נמצא שיש להם עתה מנהג בטעות ובוודאי

אתה רשאי להתיר להם המנהג ע"י חרטה כמו שכתב להדיא האשר"י בפ' מקום שנהגו הא דאמרי' דברי' המותרים ואחרים הגו בו איסור שאי אתה רשאי להתיר בפניהם היינו בלא חרטה משו' לא יחל דברו אבל החכם יכול להתיר בחרטה ופתח וא"כ אין לך פתח גדול מזה. משום חשש הרגש טבילה כו' זה אינו חדא דאין שייך לומר להתיר בחרט' אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא כולו כדמשמע הלשון ואחרי' נהגו בו איסור אבל מה שנתנו בו כל ישראל וקבלו עליהם אי אפשר להתיר כמו שאי אפשר להתיר חומרא דר' זירא משום דהוי דבר שנאסר כמניין שצריך מניין אחר להתירו ואי אפשר להתקבץ כל הגולה כאחת להתיר הדבר וא"כ איך יבא מקצת העם להתי' האיסור ע"י סיכ' וחרטה שפגע בהן מה שנתפשט ונאסר לכל ישראל אכן אי דייק' שפיר תמצא להדיא שלא כיון הסמ"ג במה שכתב מנהג כשר הוא להיות המנהג כשר וחזק לילך ביום למרחץ ולחוף ולא להמתין עד הלילה אלא כלומ' מנהג כשר הוא שרוחצו' עד הלילה ואינ' הולכות מן המרחץ קודם הלילה שזהו אסור לזוז ממנהג אלא היכא דלא אפש' כגון בע"ש ותדע שכן הוא ואעתיק לשון הסמ"ג אחר שהביא פי' השאלתות כתב וז"ל ולפי זה הפי' נשים שלנו שחופפות תמיד ביום הואיל ונכנס שם בחמין בעוד היום גדול ושוהת שם עד הערב וחשוב' חפיפה זו כאילו היא בלילה לד"ה ור"ת מפר' שאין מדב' כלל בימי החול אלא כך הוא אמר במקום שאפשר לחוף במ"ש תחוף בלילה ולא תדחק לחוף מע"ש אבל במקום שאי אפשר לחוף במוצאי שבת כגון שאירע בו יום טוב או חופפת בע"ש אעפ"י שטבילת' בליל מ"ש או בליל שיני בשבת שהוא יום טוב וכל הפירושים נשים שלנו שחופפ' ורוחצות בחמין עד הערב וטובלות בליילה מנהג כשר הוא עכ"ל ועתה פקח עיניך וראה שבתחילה לא כתב אלא שהמנהג של הכשי' שלנו מספיק אף לפי השאלתות ובא להשמיע שאף השאלתות מודים לזה ובלשון זה כתב הס"ת ז"ל ואף רב אחאי בעל השאלתות דאוסר לחוף ביום כי יוצאה בעוד היום גדול אבל אם היא שוהה שם עד הערב מודה דשרי ע"כ אלמא דלא עדיף מה' דחופפו' בליל סמוך לטבילה ממש והיינו טעמא משום דאיכא למיחוש שמא לא תה' רוחצות וחופפת עד סמוך לטביל' אלא תשב בבטל' ותספ' עם חבירת' וא"כ איך יכתו' בסוף שלכל הפירושים מנהג כשר הוא ויהיה הכרח לעשות כי ועוד למה לא כתב לעיל שמנהג כשר הוא מיד אחר פי' השאילתות אלא בודאי בתחילה כתב דאף השאלתו' מודים בזה ומה שכתב בתחילה ולפי זה הפי' כו' אפי' לפי זה הפירוש של השאלתות נשים שלנו כו' ובסוף כתב שלכל הפירושים כלומר אפילו לפי ר"ת דלא איירי תלמודא כלל בדיני' חפיפ' בחול מ"מ מודה שמנהג כשר הוא שרוחצות עד הליילה ואינ' הולכות מן המרחץ כי היכא דאפשר וזהו

מנהג כשר הוא ואין לסור ממנה וגם שתהא עיסק' בחפיפ' עד עת הטבילה בלא בטלה ועל זה כתבו נמי התוספו' לעיל ותבא עלי' ברכה אבל בלעשות החפיפו' דווקא ביום על זה לא כתב במדי וטוב לעשות בלילה כמו ביום אפי' כפי מנהג שלהם לפי דברי ומה שנוהגות הנשים ליכנס במרחץ בעוד היום גדול זה אינו משום חומרא דרש"י אלא עצה טובה להם שלא יהיו מהומ' לבית' וגם לא יצטרכו לשהות בלילה וא"כ בטלה כל זה תו של מהרר"ז החולק לפי הראיות שהבאתי עד הנה כתבתי לפי שורת הדיין ופסק הלכה אשר נראה בעיני ועתה אכנס לפנים משורת ההלכה כדי שלא יבא בעל דין לחלוק ואומר שאף אם יבא מהרר"ז החולק לסתור בדעתו כלן מה שפניתי ויאמר דהלכה כרש"י וא"כ אסור לכתחילה לחו' בלילה מ"מ אין לו זכות וטענ' לחלוק על הגדולים מאחר דבדעבד שרי אפי' בלא אונס כאשר כתבו התוספ' אלמא דאין איסור בדבר אלא שטוב יותר לכתחילה א"כ פשוט' דהיכא דאיכא חשש איסור שלא ירגישו בטבילה הן שהוא איסור מבורר כאשר כתבנו וגם לפעמים הצנועים ובאן לידי ביטול טבילה בזמנה ועונת' מצוה פשיט' דיש להן לעשות החפיפ' בלילה ואף אם יאמר מהר"ז שהמנהג שנהגו הנשים לחומר' היינו להכנס מבעוד יום ומשום חשש דרש"י דשמא לא יעשו חפיפה בראוי אגב דמהומות לביתה ונאמר מאחר שקבלו הנשים עליהם חומרא זו משום חשש דחפיפ' שתהא מתוקנה בכל הצורך ותפסו איסור להכנס למרחץ בלילה ולעשות חפיפה בלילה כ"א מבעוד יום וא"כ נאמר שאסור לסתור מנהגם ועל זה הקפיד מהרר"ז אפי' הכי נראה פשוט מאחר דתקנה קלקלתן שיבאו לידי איסור המבואר בתלמוד שקרא על בנותיהם ארור שוכב עם בהמה פשיט' ופשיטא דיש לדחות מנהג איסור קלילא מפני האיסור חמור ואין זה קרוי ביטול מנהג והיתר האיסור אלא אדרבא תיקן וגדר הוא לתקן שלא יטבלו בעניין שירגישו האנשים בטבילה כ"ש שזה החכם תיקן ג"כ חששה של רש"י שתעמוד במרחץ כעין שעה והחמיר יותר ממה שהחמירו הראשונים ועוד אני אומר דאפילו לשבקיה ליה למהר"ז כל טעותיו ויאמר שמנהג חזק הוא ואסו' לבטלו ומקפיד בחשש הרגש טבילתן ויאמר שאין בו פעולת און וגם כל העדה כולם קדושים וחלילה שיביטו בהן ואדרבה יסתירו עיניהם מלראות והנשים המתביישות חוששים לחומרא יתירה בלי הכרח אפ"ה נראה דשפיר קעביד לבטל המנהג אפי' מפני חששה קטנה לפי שאין שייך לומר אסור לסתור המנהג אלא במילתא דפסיקה במה שנהגו איסור בדבר אז אין לסתור ולהתיר הדבר אבל הכא שאי אפשר לומר שתפסו איסור בחפיפו' הלילה מחמת שמהומה לבית' ואי אפש' שיעשו החפיפה כהוגן זה אינו שהרי היכא דלא אפשר כגון מוצאי שבת נהגו הנשי' בעצמן לעשות החפיפה בלילה אלמא שלא החליטו הדבר

לאיסור וא"כ אפי' תאמר שנהגו לחומרא ולומר שזהו עדיף טפי א"כ היכא דמתביישות הצנועו' מפני חשש איסור שיכולין לסתור העניין ולעשות כמו שאינו אפשר מאחר שאין איסור מבורר בדבר וא"כ לפי האמת יצא מהרר"ז החולק על הגדולים נקי מכל זכותיו.

ה עוד באתי לחפש לו קצת זכות על מה שאמר הבנים ממזרים בשלמא מה שהחמיר ועשאה אותה בנידה לבעלה יש לישבו קצת ולומר שדעתו היה מאחר שנהגו הנשים חומרא זו הוה כאלו קבלו עליהם שלא תחשב החפיפה בלילה וחפיפה אפילו בדיעבד וא"כ הוה הטבילה בלא חפיפה והוה כנידה מדרבנן ואסור' לבעלה בנידה דאוריית' אבל במה שהחמי' בכעסו ואמר שהבנים ממזרים קשה בעיני לומ' שנתעלם ממנו שמעתא דבי רב ידעי דאמרינן בפ' החולץ ובפ' האומר הכל מודים בבא על הנידה שאין הולד ממזר דכתיב ותהי נדתה עליו שאפילו בשעת נידתה תהא בה הוייה וכן הביאו כל המחברים אלא בודאי דרך גוזמא קאמר ממזר ולאו דווקא קאמר אלא כלומר פסול הוא והיינו פגום וכמו גוי ועבד הבא על בת ישראל שאין הולד ממזר אלא פגום לדעת מקצת המחברים וכמו שכתב הרא"ש ונאמר הכא נמי פגום הוא שהרי בא מן הנידה דרבנן וכאשר כתב הרמב"ם בפרק ט"ו דביא' איזהו ממזר כל הבא מן הערוה מן העריות חוץ מן הנידה שהבן ממנה פגום ואינ' ממזר ובדואי זה הטעו' להחכ' ההוא ואומר אני שאפי' לפי מה שעלה על דעתו שהוא פגו' כן הבא מן הנידה היינו דאורייי' אבל בנידה דרבנן כל היכ' דלא אשכחו דגזרו להדי' לפסול הבן אין לנו להוסיף ולפסול זרע ישראל בכדי אפילו עבר באיסור דרבנן כמו שכת' הר"א בפ' ב"ש על דברי הרי"ף שכת' על קידושין קטנ' איסו' דברנן והרמב"ן בא לחז' דבריו אף היכא דלא שייך איסו' כרת ולאו כמו גבי איסור דשייך בהן כרת ולאו ולקנוס זה כמו זה מהא דכל פסולי גיטין של דבריהם כגון כתב לשם מלכות שאינה הוגנת כו' או היה במזרח וכתב במערב וכן כנסה בגט קרח שבכל אילו אין בהן איסור ערוה ולאו אלא פסול תקנות של דבריהם משום שלום מלכות ומשום דמחזי כשיקרא ואעפ"י כן תצא מזה ומזה כו' וכל י"ג דרכי' בה כ"ש בקדושים דרבנן והשיב הרא"ש דאין עניין זה לכאן כלום והתם טבעו חכמים מטבע בגיטין וקנסו כל המשנה ממטבע שלהם אבל בנדון זה שאין תקנה לחכמים בדבר זה אלא לפי שבא עליה באיסור דרבנן יש לקנסו אין לחדש קנס זה מדעתינו א"ל שנמצא להדיא שקנסו כיוצא בזה עכ"ל כ"ש בנדון מנהג שאפי' מדרבנן אין בו איסור אלא מה שנהגו על עצמם שאין לנו לקונס ולעשות הוולד פגום וכ"ע מודים בזה ועוד נראה בעיני שאפי' בנידה ממש לא עלה על דעת הרמב"ם לעשו' ולד פגו' לכהונה והנה אעתיק מעשה שבא לידי שחכם אחד רצה לפסוק שהולד פגום מן הנידה לדעת הרמב"ם והשבתי לו על ככה וז"ל

החכם מאחר שכתב הרמב"ם בפ' ט"ו דביאה איזהו ממזר הבא מן הערוה חוץ מן הנידה שהבן ממנה פגום ואינה ממזר כו' משמע שפגום הוא לכהונה מדכתב אינו ממזר כלומר אינו ממזר להיות פסול לבא בקהל אלא פסול לכהונ' ומה שכת' הרמב' גופא בפ' י"ט אין הולד חלל מניד' היינו שאין עליו איסו' חללות כגון שהיא איסורו איסור עולם או שיה' חלל ממש אפי' אם הוא זכר דהא אפי' כהן הבא על אשתו נידה אינו עושה חלל לפי שאין חלל אלא מאיסורי כהונה כדאיתא בפרק עשרה יוחסין אבל פגום הוה כגון שאם היתה בת פסול' לכהונ' דומי' דהא מסקינן לקמן בפ' החולץ הכל מודים בבא על חייבי כריתו' שהולד פגום ומפ' דהכל מודים דקאמר הק' אפי' ר' יהושע דאמר אין ממז' מחייב כריתות פגום מיהא הוי קל וחומר מאלמנה לכ"ג ופי' רש"י פגום כגון אם היא בת פסולה לכהונה כמו חללה ואף דגבי נידה איכא למיפרך מה לגבי אלמנ' שהיא עצמה מתחללת מה שאין כן בנידה וכדאיתא התם בסוגיא כל היכא שהיא אינה בביאה ליכא למילף מאלמנה לכ"ג מ"מ מאחר דק"ל יש ממזר מחייבי כריתות אלא שמגזר' הכתו' אימעוט בנידה שיה' קדושין תופסין בה ואין הולד ממז' איכ' למימ' דלא אימעוט אלא ממה שאין קידושין תופסין בה ולעניין ממזר אבל לעולם לא גרע מאלמנה לכ"ג והולד פגום ע"כ והשבתי לו דע"כ לא עלתה על דעת הרמב"ם להיות הולד פגום לכהונה דא"כ למה ליה למכת' גבי דין ממזר הולד פגום וגבי דין חללים כתב הולד כשר ואינו חלל אדרבה לשם הוה ליה למכתב הולד פגום ואינו חלל מחמ' דקאי באיסורי כהונה ואין שייך בדין ממזר כלל ועוד תדע' הולד אינו פגו' דה' הי' עצמה שעשתה עבירה אחת מחייבי כריתו' ומצינו שכל חיי' כריתו' נתחללה בביא' להעשו' זונה ופסולה לכהונה והוה לן למימר נהי דמיעוט קרא בנידה דתפסי בה קידושין ולא נעשי' זונה ממש שיהיו בנים הבאים מן הכהן חללים מ"מ פגומה היא לכהונה אפ"ה אמרינן מאחר דמיעט קרא נידה משאר חייבי כריתות שהרי תפסי בה קידושין א"כ לא נפגמה כלל ולא פסלה כאשר כתב הרשב"א בתשובה כ"ש הולד שאינו נפגם ואדרבה מצינו גבי גוי ועבד הבא על בת ישראל שהי' נפגמה לכ"ע והול' אינו פוגם למקצת האמוראי כ"ש היכא שהיא לא נפגמה שהולד אינו פגום ועוד מדכתב הרמב"ם הולד כשר ואינו חלל ולא די לו במה שכתב אינו חלל משמ' דכשר ממש אפילו לכהונה אלא בוודאי הוולד פגום ומקו' קל קאמר והיא מעזי פנים דהיינו המורדי' ופושעים כדאיתא בנדרים וכדמוכח מההיא עובדא דרבי עקיבא במסכת כלה וכמו שכתב הטור בני נידוי פי' בני נידה אעפ"י שאינו ממז' מן התור' כו' וי"מ בני נידוי ממש כו' ובסוף כתב בכל אילו פוגם הולד ונקרא פושע ואף שהרמב"ם בפ' כא מאיסורי ביאה לא קחשיב אלא בני נידוי ממש אפשי דס"ל דכ"ש

הוא ולא קא חשיב בכלל בני תשע שהרי הוא בא מאיסורי כרת ואינו דומה לכל אינך שאין בהן איסור ממש אלא שפוגמין הולד ע"כ והודה החכם לדברי ויתר חכמים הסכימו עמדי ע"כ.

1 ובודאי זה החכם מהר"ז מכלל כעס בא לכלל טעות שלא ירד לעומקו של הלכה ומה מאוד תמה אני על החכ' מהר"ז אשר שמעתי עליו שהו' איש ירא אלקים וחסיד ולא ירא לשלוח יד במשיח ה' ולא חש לכבוד הזקן ובנו אשר הם גדולי הארץ בחכמה ובמניין וכל בני המדינה סרים למשמעתם ודר' שלא בפניהם להרוס תקנת' ודיבר עליהם סרה ואם אורייתא דהוה רתח' ביה היה לו לקנאות בקנאות סופרים ולהתווכח עמה' בהלכה על מה עשו ככה ומתוך כך היה מתרווח' שמעתא ועשייתו שלא בפניו הוא כמוצי' לשון הרע כי אינו רחוק ממה שכת' הג"ה מיימוני מי שאומ' לחבירו שהדיין עשה לך שלא כהוגן כו' גם לא חש לעול' דההוא תלמודא שבא לקפח הזקן ר' טרפון במסכת מנחות כו' רחמנא ליצלי ליה מההוא עונשיא כי גברא רבא הוא גם מה שהחזיר הנשים אחר ברכו וביטל עונת' עבירה גדולה הוא בידו וצריך כפרה ויהושע ע"ה נענש על זה שביטל ישראל לילה אחת מפריה ורביה וחכמינו הקילו בעניין החפיפ' היאך דלא אפשר לכל הפירושים ולא דחו הטבילה עד למחרתו וחליל' לומר שהשתבש בזה שסבר מאחר שאמרו הקהל ברכו שהוא לילה אף לענייי' חפיפה שהרי מנהג' לא תלוי בקריאת יום או לילה או שייך ליום שלפניו או לאחריו אלא כדי שיהיה קודם לילה כדי שלא תהא מהומה לבית אלא בודאי שחשש החכם להחמיר ובא לעשות משמרת לדבריו וגזר אחר ברכו אטו לילה אכן יש לתמוה כי מי הוא זה ואיזהו שיכול לתקן תקנות מעצמו בלי קביצת חכמי' ולומר שאם לא תכנ' לבית המרחץ קודם ברכו ששוב לא תכנס והנשים לא נהגו אלא להכנס למרחץ בעוד הוא יום ולא הקפידו על תפילת הקהל ואי לדידי ציית ההו' חכם יחזו' מדרשתו ויאמר במקום שדרש ברם הדברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי דלא עדיף מרבא ע"ה ויאמר ברבי' שדיבר סרה על הגדולים דהיינו ה"ה מהר"ר מאיר ובנו אשר קם תחתיו ה"ה מהר"ר יהודא ועיניו לא ראו מה שראו עיניהם ולא ידע שהיית' תקנה מימות הזקנים אשר בארץ מ"כ דהיינו הגאון מהר"ר יודא ובנו הגאון מהר"ר אברהם מינץ ז"ל ומתחרט על מעשיו ומודה ולא בוש ע"כ ואח"כ ילך לבית הזקן ויפייסנו כראוי שלא יכוה בגחלתן ובזה יתהלל לעיני כל ויראו ענותנותיו וישמחו ויאמרו אשרי הדור שהקטנים נשמעים אל הגדולי' ואז שב ורפא לו דברי שלמא לוריא:

תשובה ז

א **שאלה** תינוק שנפדה בישוב אחר ד' שבועות יום אחר לידתו וסבר שהוא היו' הראוי לפדותו ואינו אלא ל' יום אם צריך לחזור ולפדותו אחר יום ל"א ולא נחו' שיהיו ברכות לבטלה:

ב **תשובה** צריכין אנו לדקדק היטב בגירסא דפרק יש בכור כי יש גירסו' מוחלפות בין הספרים גרסינן כפ' יש בכור איתמ' הפוד' את בנו בתו' ל' יום רב אמר בנו פדוי ושמואל אמר אין בנו פדוי אמ' רבא דכע מעכשיו אין בנו פדוי לאחר ל' יום ואתנהו למעות ודאי בנו פדוי כי פליגי לאחר ל' יו' ונתעכלו המעות דרב אמר בנו פדוי מידי דהוה אקידושי אשה דהתם לאו אע"ג דנתעכלו המעות הוי קדושי הנ לא שנא ושמואל אמר הת' בידו לקדשה מעכשיו הכא אין בידו לפדותו מעכשיו ואע"ג דק"ל כל היכא דפליגי רב ושמואל הלכה כרב באיסורי הכא הלכתא כוותיה דשמואל תנן מת בתוך ל' יום אעפ"י שנתן לכהן יחזיר לו ה' סלעים טעמא דמת הא לא מת בנו פדוי הכא בת"ע דאיתינהו למעות כו' והנה הראש פסק להדיא דהלכת' כרב באיסורי ולא מבי' הא דגרסינן ואע"ג דק"ל כל היכא דפליגי רב ושמואל כו' משמע להדיא מדבריו שלא היה כתוב בספריו ומ"ה פסק' דגבי לאחר פדוי אפילו נתעכלו המעות וקצת משמע דאפילו דסתם הוא פדוי דהא מתני' ע"כ בסתם איירי וסתם אדם פודה בסתם דדוחק לומר דאיירי להדיא במפרש לאחר שלשים דא"כ מאי פריך תלמודא ממתני' אשמואל משו' דהוה ס"ל דסתמ' דמתני' איירי בכל ענין אפי' ליתינהו למעות והשתא אי איירי סתמא דמתניתן במפרש אף דה"ל למיתני ק"ו בנו של ק"ו שנוכל לומר דאיירי באיתניהו וא"כ מאחר דמתניתין איירי אפי' בסתם אלא דשמואל הוא דמוקי באיתינהו אבל רב מפרש אף בליתינהו והא דלא קאמר רב אפי' בסתם אין הכי נמי דמיירי אפי' בסתם אלא רבא הוא דמפרש פלוגתייהו אפי' במפרש לאחר ל' יום ובליתינהו ולהודיע כחו דשמואל ועוד מצאתי בדברי החכ' מהרר"י קולון שהוכיח דמתניתין איירי בסתמ' דאי איירי בפירש א"כ פשיטא היכ' דמת בתוך ל' יום דיחזי' הכהן דהרי אין כאן שום פדיון שהרי התנה שלא יחול הפדיון עד אחר ל' יום והרי מת קוד' שיחול אלא בע"כ בסתם איירי ועו' כת' הרא"ש ומה שכתב בה"ג בסתם היכא שפדה את בנו בתוך ל' יום אינו פדוי צריך להעמיד דבריו בדאמר ליה מעכשיו ע"כ ומדמוקי ה"ג באמר ליה מעכשיו ולא ניחא ליה לאוקמי בסתם שלא אמר מידי לא מעכשיו ולא לאחר ל' יום בפרט מאחר שכתוב לשם בסתם אלמא דס"ל להרא"ש דאין חילו' בין סתם לפירו' דודאי אמדי' דעתי' שלא היה אלא שיהא פדוי אחר יום שלשים אף דלא כ"ע דיני גמירי מ"מ דעתו היה שיה' פדוי כראוי באיזה יום שראוי לפדות אכן בטור

י"ד לא כתב אלא כשאמר לאחר ל' יום שאז הוא פדוי אפי' בנתעכל המעות דמשמע אבל לא בסתם וכן בסמ"ג וסמ"ק והרמב"ן כולם לא הזכירו דמהני אפילו בנתעכל אלא באחר ל' יום וצ"ל דאף דעת הרא"ש הכי וא"כ בסתם לא מהני אלא בלא נתעכלו ונהי שהמקשן דפריך הוה סבר דסתם מהני בכל עניין אפי' בנתעכלו מ"מ אחר דמשני דאיירי באיתינהו אף רב מודה ליה דלא פליג רב ושמואל אלא במפרש אבל בסתם כי הדדי סברי והא דלא מוקי ה"ג בסתם משום דאז הוה פדוי באיתינהו ע"כ מוקי בכה"ג דאמ' מעכשיו דבכה"ג אינו פדוי כלל אבל אין ס"ל דסתם לא מהני אפי' בלא נתעכלו דא"כ קשה מתני' שהוכחנו דאיירי בסת' ועוד הוה מוקי ליה הרא"ש לדברי ה"ג דאין בנו פדוי בסתם כך נ"ל ההצעה ובפרט לשיטת הרא"ש דלא גריס ליה הא דלעיל ואף על גב דק"ל כוד אבל מהרא"י בת"ה פסק דק"ל כשמואל ותפס גרסא זו עיקר וז"ל אכן התוספ' בפרק מרובה בשמעתא דהרשאה פסקו בפשיטות כשמואל דאם יתעכלו המעות דאינו פדוי וכן פסק בא"ז וברוב ספרים התם גרסינן ואע"ג דק"ל כו' הכא הלכתא כשמואל ונראה דהתו' אית להו גירסא זאת והאשיר"י ע"כ לא גריס לה וצ"ע דבריש מסכת נידה גבי וסתות דאורייתא או דרבנן כתב הרא"ש גופא דק"ל הילכתא כרב באיסורי כדאיתא פרק יש בכור והתוספות במסכ' נידה נמי מייתי מפרק יש בכור דק"ל הלכתא כרב באיסורי ולא אשכחן בפ' יש בכור דפליגי רב ושמואל אלא בהא אלמא דגרסי' לה והלכה כשמואל דאינו פדוי כשיתעכלו כו' ע"כ והנה מה שתמה מהרא"י שלא תמצא בכל הפרק פלוגתייהו כו' מה בכך שמא היה כתוב בגירסתם בהאי פרקא וק"ל הלכתא כרב באיסורי כו' דרך כללי עם שאר כללי דינין או אגב שיטפ' ע"י חד אמירא בפרט מאחר שראינו גירסות חלוקות וכדי דלא נשוה להרא"ש טועה ועוד אומר אני אפילו גרסינן הכי מ"מ דינא הכי דבנו פדוי אפי' בנתעכלו איכא דאמר אחר שלשים יום ובסתם פדוי באיתינהו דהא קשה לן בדברי הסמ"ג במצות עשה סימן קמ"ד שכתב הפודה את בנו בתו' שלשים דפליגי רב ושמואל כו' ואף על גב דק"ל הלכתא כרב באיסורי כו' הכא הלכתא כשמואל והיינו כגירסות הספרים ואחר כך כתב האומר מעכשיו אינו בנו פדוי לאחר ל' יום בנו פדוי אפי' נתעכלו המעות ואדראשך והרי נמצא דבריו סותרים זה את זה דמאחר דק"ל הלכתא כשמואל אם כן אפילו בלאחר שלשים יום אינו פדוי בנתעכלו ונשאל הגדול הנ"ל מהררי"ק על זה והשיב דהספר סבר מה שנאמר בתלמוד מעכשיו או בלאחר שלשים יום לאו שאומר מעכשיו או שאמר לאחר שלשים יום אלא הכי פירוש מעכשיו כ"ע לא פליגי דאין בנו פדוי כלומר שיחול הפדיון מעכשיו ונ"מ לעניין טריפות ב"ח או היכא דהדר ביה האב ורוצה להוציא מידו ולהוציאן או לתת לכהן אחר אחר ל' יום ואיתינהו כו' פירש מאחר שבתוך שלשים יום

סתם נתן המעות לכהן ועדיין הן בעין דפדוי לאחר שלשים יום כי פליגי באחר שלשים יום ונתעכלו המעות והכל בסתם דרב אמר פדוי ושמואל אמר אינו פדוי כו' והכא מדמה פלוגתייהו לקידושין כי היכא דבקידושין המקדש לאחר שלשים יום חיילו הקידושין ואע"ג דבתוך שלשים יום לא מצי חיילי שהרי התנה כך הכא נמי לא שנא ולא חילק מה שבכאן גזירת הכתוב שלא יכול לחול בתוך שלשים להתם גבי קידושין דתלוי בדעתו ובהתנאתיו ושמואל אמר דלא דמי ומחלק בינייהו כדפרישי' ומאחר דפלוגתייהו בסתם אם כן שפיר פריך ממתניתין דאיירי נמי בסתם וכדפרישית אבל היכא דמתנה ואומר לאחר שלשים יום אף שמואל מודה דמהני ואין להקשות מי דחקו לזה להוציא ההלכה מפשט' די"ל דסוגייא דסוף פרק השואל הכריחו לזה דגרסינן שם בעו מיניה מר' ינאי שוכר אומ' נתתי ומשכיר אומר לא קבלתי על מי להביא ראייה ופריך עלה אימת אי בתוך זמנו תניינא מת האב בתוך שלשי' יום בחזקת שלא נפדה עד שהביא ראייה שנפדה וכו' ואי אמרת בשלמא דכי פריק ליה בתוך שלשים יום ואמר ליה בהדיא שיחול הפדיון לאחר שלשי' יום דבנו פדוי היינו דמדמה שכירות בתוך זמנו להך דפדיון בכור כו' אלא אי אמרת שאין כח לפדיון בתוך שלשים יום אפילו לעניין שיחול לאחר שלשים יום אי לא איתינהו זוזי בעיניהו לאחר ל' יום א"כ היכא מדמה להו תלמודא אהדדי לעולם אימא לך דאפי' לתוך זמנו לגבי שכירו' על המשכיר להביא ראייה ושאני גבי פדיון דלא עביד איניש דפריק בגו זמנו פן יתעכל המעות או יאכל אותם הכהן וחדי ונמצא שהוציא האב מעותיו ואין בנו פדוי ומשו' כך אומר שהוא בחזקת שלא נפדה דלא שדי איניש זוזי בכדי אבל גבי שכירות פשיטא שלא יוכל לבא לשוכר שום הפסד בהקדמת הפירעון אלא ודאי דגם גבי פדיון לא יוכל לבא לידי הפסד היכא שמפר' האב בהדיא שנתן דמי הפדיון כדי שיחול אחר ל' יום כו' כך הוא תוכן דבריו ולא יכולתי לעמוד על דעתו כלל דאי הוה פליגי בכה"ג לא הוה ליה למימר לתלמודא במעכשיו כ"ע אינו פדוי אלא הכי ה"ל למימר בתוך ל' יום כ"ע לא פליגי דלא הוי פדוי לאחר ל' יום כ"ע לא פליגי דהוי פדוי דהוה משמע בדבריו ומדאמר תלמודא מעכשיו ש"מ דבדאמר מעכשיו קאמר ועוד לדבריו לא הל"ל שבנו אינו פדוי מאחר שאינו קאי על פדיון בנו אם יהא פדוי אלא על אותו הזמן אם יחול בו הפדיון אם כן הל"ל דכ"ע מעכשיו אינו פדוי ולאחר ל' יום דפדוי ועוד לפי פירושיו דשמואל מודה באומר לאחר שלשים יום דפדוי אפילו כשיתעכלו ומהיכא תיתי ליה דאדרבא משמע מתלמודא דהא כשאמר לאחר שלשים יום כו' הוי כמו מקדש לאחר ל' יום ומאחר דשמואל דמחלק ביניהם דהתם יש בידו כו' אם כן הכא דאין בידו דומיא דקידושין לא מהני בנתעכל המעות ועוד עיקר ראייתו מפרק השואל

ליתא כל עיקר דאדרבה פירשו התו' לשם דמאחר דמדמה התם שכירות לפדיון דבכה"ג מדמי להדדי כי היכי דהתם גבי פדיון הוה בחזקת שלא נפדה לפי שיראה שימות הבן או יתעכלו המעות תוך ל' דאין בנו פדוי כדאמר רבא בפרק יש בכור ושוכר נמי ירא להקדים השכר פן יפול הבית או יפול ביתו של משכיר עצמו ויוציאנו דא"ל לא עדיפת מינאי כו' ע"כ נר' לפ' דהסמ"ג סבר דבתרתי פליגי בין בסתם בין באמר לאחר ל' יום וליתינהו אבל בסתם ואיתינהו לכ"ע פדוי דאל"כ למה אמר במעכשיו כ"ע לא פליגי כו' הל"ל כסתם כ"ע לא פליגי דאינו פדוי ועוד אפשר דבגירסתו הוה כתיב להדיא כי פליגי בסתם או באמר לאחר ל' יום וליתינהו למעות כו' ואף דרב ושמואל פליגי בין בסתם בין בפירש כו' מ"מ תלמודא דפסיק הלכתא כשמואל ולא כרב היינו בסתם כגוף האיתמר דפליגי רב ושמואל הפודה את בנו בתוך ל' כו' שלא התנה שום דבר אבל היכא שהתנה לאחר ל' יום מדמינן שפיר לקידושין כמו מקדשי לאחר ל' יום ולא מחלקינן בין היכא דאיכ' בידו לליכא בידו ולא כשמואל דמחלק בינייהו ודווק' בסתם ס"ל לתלמוד' דהלכת' כשמואל דלא דמי כלל לקידושין שהתנ' לאחר ל' יום אבל הכא דלא התנה ועכשיו אין בידו לא מהני הפדיון היכ' דנתעכלו ועוד אומ' אני טעם יפה בראייה ברורה דלא פסק תלמודא כותיה דשמואל אלא לעניין סתם דהיכא אמר תלמודא אף על גב דהלכתא כוותיה דרב באיסורי כו' הכא הלכתא כשמואל ולא אמר מאיזה טעם ואדרבה דרך התלמוד שלא לסתור שום כלל בלא ראייה א"ל שיאמר משום דמתנית' ובריית מסייע ליה או משום דמסתבר' טעמיה ואדרבה ה"נ מסייע ברייתי' כוותי' דרב כדאיתא התם דתני תנא קמיה דרב יודא דבנו פדוי כו' ועוד למאי צריך להזכיר האי כלל דהלכתא כשמואל בדינים ע"כ נראה דה"ק אע"ג דק"ל דהלכת' כרב באיסורי וכשמואל בדיני א"כ נימא דהכא הלכתא כרב מ"מ הכא הלכתא כשמואל בדיני וס"ל לרבא או לתלמודא דעיקר פלוגתייהו לעניין דיני אי פדאו תוך ל' יום ואתא ב"ח לטרוף לרב דאמר פדוי אינו גובה לשמואל גובה שהרי אינו פדוי ואפשר דשמיע ליה דעיקר פלוגתייהו בדיני ממונות ואף דפליגי נמי באיסורי לעניין פדיון אם צריך לחזור ולפדות מ"מ אזלינן בתר עיקר פלוגתייהו וכה"ג כתב הרא"ש בפר' שור שנגח ד' וה' גבי פלוגתא דרב ושמואל אי נגח לסירוגין דפליגי נמי גבי נידה לעניין וסתות דאמרינן מאחר דעיקר פלוגתייהו לעניין וסת דהוי איסורא והלכתא כרב א"כ אף הכא לעניין נגיחה דהוי דיני ממונת הלכתא הכי וא"כ כה"ג בנדון זה אמרינן איפכא כדפירישית וע"כ לא פליגי בדיני ממונות אלא בסתם דאי הוה מפרש לאחר שלשים פשיטא שזכה זה במה שבידו שהרי על תנאי נתנה לו נהי שצריך לחזור ולפדותו מ"מ אין מוציאין מידו דהא מטא שיעבודה והוא מוחזק

במה שבידו בשלמא גבי סתם שבטל הפדיון מעיקרו שהוא לא יהיב ליה בהדיא שיחול לאחר ל' יום וא"כ ב"ח שפיר מוציא ואולי אף הוא יכול לחזור שהרי הפדיון בטעות מה שאין כן במפרש ומ"ה מאחר דבמפרש לא פליגי אלא לאיסורא הלכתא כרב באיסורא והשתא עלו דברי הסמ"ג יפה וא"כ מה ראייה יש למהרא"י מהאי גירסא דלא ק"ל אלא כשמואל הא הסמ"ג גריס נמי הכי ואפ"ה פסק שפיר כרב ועוד אומר אני דכל מה שכתבו דק"ל כשמואל אינו אלא בסתם דבפ' מרובה פסקי התוספות במשנה פ' יש בכור במת תוך ל' כו' וכבר כתבתי דאותן המשניו' מדברים בסתם פדיוי' שפודי' בלתי שום תנאי ובזו הילכת' כשמואל דבעי' שלא יתעכלו המעות וכן המשנה דאייתי בפ' שואל לעיל איירי נמי בכה"ג בפדיון סתם דסתמא דמילת' הפודה את בנו בתוך ל' הוא פודהו סתם דלא כ"ע דיני גמירי ומ"ה כתבו נמי התו' היכ' דנתעכל המעו' דלא הוי פדוי א"כ ביוצא דהתוספו' לא סתרו פסקי' הגאוני' כלל כגון הרמב"ם וסמ"ק ואשרי היכי דאמר לאחר ל' יום דהוי פדוי אפי' בנתעכלו ואף אם ת"ל התו' לא ס"ל כל הפלפול והראיות שהבאתי מ"מ פשוט דהמשניות איירי בפדין סתם א"כ אין ראייה מדברי התו' והשתא זכיתי בדין ואומר אם יבא פדיון הבן לידי שחל יום לא' בשבת אפדנו ביום ו' דהיינו ביום כ"ט ויתנה שיחול הפדיון אחר ל' דאז ליכא למיחש מידי דאפילו יתעכלו המעות הוי פדוי ואין זה מצוה שלא בזמנה דעדיפי' למקדי' מלאחר ובפרט שבימיה' היו רגילי' לפדותו אף בתוך ל' כדמוכח מתוך המשניות דפ' יש בכור ומשמע שהיו מקדימין למצוה ואין זה ברכה לבטלה דשמ' ימות דאמיתה לא חיישינן והרי עתה לפנינו בחזק' חי ולית ביה ריעות' ואולי משו' ניחוש היו מקדימין כדי שחיה ויצא מכלל נפל וברכות ותהילות שאמרו עליו לא יחזירו ריקם מלפניו ולא יהיו לבטלה וכ"ש היכא דלא אפשר כיון שחל ל"א בשבת שהרי מברכין בנר חנוכה בע"ש קודם זמנה אף דאיכא למיחש שמא יכבה כמו שכתב הוא גופיה ומכ"ש דהסעודה ראויה לעשות' ביום ו' שהיא באה לפרוס המצוה ומה שכתב במהרי"ל החדש בהג"ה שנמצא במרדכ"י הגדול שפודין ביום ל"ב היכא דחל ל"א בשבת אל תשגי' ביה כי אינו מדברי המרדכ"י אלא מדברי הג"ה נוספ' שהרי מהרא"י ירד לדקדק היטב ולא הביאו לסיוע ומדברי מהרא"י שפסק כך בא הדין לשם והיכא שפודה בתוך ל' כגון שחל יום ל"א בשבת יזהר שלא יאמר מעכשיו ולאחר ל' יום דאז לא הוי פדוי כשיתעכל דהא בעי שיתחיל הפדיון מעכשיו ואפשר אף בלא מתעכל אינו פדוי דגרע יותר מסתם דהא התנה שיתחיל הפדיון מעכשיו וכבר אינו ראוי לפדיון מגזירת הכתוב אלא יאמר לאחר ל' יום ובז' הנוס' הא לך חמש סלעים בפדיונו שיהא פדוי לאחר ל' יום ובקובץ ישן מצאתי כתוב וכמדומה שהוא קובץ של מהר"ש מוינא

בסדר הפדיון שאם פדה את בנו בתוך ל' יום ולא אמר מעכשיו ולאחר ל' יום דהוי פדוי ואל תדקד' מזה דמעכשיו ולאחר ושלושים יום דהוי לישנא מעליא טפי דאדרבא איכא לדקדק מדלא אמר אפי' לא אמר מעכשיו ולאחר ל' יום ש"מ דדוקא קאמר סתם הוא דמהני אבל אמר מעכשיו ולאחר שלושים יום מיגרע גרע ומה שכת' לשם דהוי פדוי הוי בלא נתעכלו כדפרישי': דברי שלמה לוריא:

תשובה ח

א **בשנת** חמשת אלפים ושלש מאות וארבע עשרה לבריאת עולם מנין שאנו מונין כאן אוסטרוה' מתא דיתבא על נהר ויליי"א ועל נהר הורינ' אשר ממנה תצא תורה לרבים ולא מצד עצמה אשר בעו"ה אין לה קציץ ומורה כ"א מצד חברים המקשיבים לתורת ה' פה ערב חג הסוכות איתרע מילתא מקר' זר ע"ד עבירה גוררת עבירה יען התרשלו הקהל במצות אתרוג ולולב עד שהוכרחו לשלוח למקום אחר ובא בערב החג ב' שעות קודם הלילה והאתרוג בידו בלא הדס וסמכו המשלחים שאי אפש' שלא יהיה להקהל הדס מאשתקד כאשר המשלחים ג"כ לא היה להם הדס חי כי בשגגה קרוב למזיד שכח מליקח ההדסים עם האתרוגים מאת המוכרים.

ב וכראותי המכשלה הזאת תחת ידינו נבהלתי ואמרתי אוי והוי שעיר גדולה להיות אם בישראל וממנה תצא הוראה לא יברכו ביום טוב על האתרוג וכדי בזיון וקצף והיה התימא ממקצת עמינו ואמרו לשלוח גוי אחד רכב מהיר לסביבות השייכים לקהילות קרוב לה' פרסאות אולי יש להם הדס של אשתקד ואף שהוא יבש ס"ס רוב הגאוני' הכשירו הדס יבש לב"ה בשע' הדחק ואמרתי שלא לשלוח כלל כי יום הראשון של סוכות היה בשבת וא"כ אפילו לדעת ר' יונה שכתב מאחר דאמירה לגוי שבות א"כ מותר לומר לגוי בעבור שופר שנפל עליו גל שיטלנו או שירכב על הבהמה בשבילו להביאו ולא כדעת התוספות שאסרו וממילא ה"ה גבי אתרוג ולולב דדין אחד להם בהאי נדון מ"מ נראה דאף ר"י מודה כה"ג שחל יום הראשון בשבת ונדחה הלולב בגבולים ואין בו חיובא אלא מדרבנן מאי חזית לדחוי האי דרבנן מקמי האי דרבנן הם אמרו ליטול והם אמרו אמיר' לגוי שבות ואף דאמיר' לגוי שבות לא מצאנו להדי' מבורר בתלמוד אלא בי"ט עצמו אבל לא מקמי זמן איסורו מ"מ ספר התרומ' וכל האחרוני' אסרו אפי' אמירה לגוי כה"ג שיעש' למחר ביום השב דאי אפש' לשכור אותו בקבלנות שהרי צריך לומר להדיא שיביא ההדס בי"ט שהרי אי אפשר שיבא בשעה אחת או ב' ד' פרסאות ואם אי אתה אומר לו שיביאנו בי"ט א"כ לא ילך עתה ומה תועלת בשליחותו ועוד מאחר

דאיכא ספיקא דשמ' לא יהא נמצא של אשתקד כ"א החדש אשר קנו לעצמם עם האתרוג וא"כ פשיטא ופשיטא דכה"ג לא שרינן לגוי שבות ומושב להיות בשב ואל תעשה בלי אתרוג ולולב.

ג והנה ביום הראשון דהיינו יום ב' של סוכות הוריתי שלא לברך עליו כלל דהא ד' מינים שבלולב מעכבים זה את זה אף שכתב המרדכ"י בשם ר"ת מאורליינו"ש במי שאין לו אתרוג יטול שאר מינים ויברך ביום שני שהד' מינים לא מעכבין זה את זה אלא בי"ט ראשון דמ"ש מאתרוג חסר וחולק ראבי"ה דשאני התם דאע"ג דאתרוג חסר ד' מינים מיהא איכ' ואני המחבר נראה בעיני הלכה כמעש' בדבריו שהרי דרשינן ולקחתם לקיחה תמה למעוטי חסר ודרשינן נמי ולקחתם לקיחה תמה לד' מינים שמעכבין זה את זה הלכך כי היכא דלקיחה פוסלת אתרוג חסר דווקא בי"ט ראשון ה"נ ולקחתם לקיחה תמה המעכבת ב"ד מינים דווקא בי"ט ראשון וכן הלכה עכ"ל ונראה שאין למידין הלכה מפי דברי הספר אף שהיה נראה בעיני לדון הלבה כר"ת לא אזלינן בתרי' ומימינו לא שמענו מאבותינו שברכו על ג' מינים אפילו בשעת הדחק ודברי הראבי"ה ישר"י בעיני כי דמיון המחבר אינו אלא אם היה כל ז' דאורייתא בגבולי' אבל השת' דהוי מדרבנן יש ויש לחלק דבודאי לא תקנו בגבולים אלא אד' מינים דהוי מדאורייתא אע"ג דלא הוי שלימים מ"מ מאחר דלא תקנו בהנך ו' ימים אלא לזכר למקדש בהא איכא שפיר זכר אבל בג' מינים אין כאן זכר כלל ואינן מברכין אבל מ"מ נראה בעיני שטעות סופר הוא במרדכ"י וכך הוא ראוי להיות דארבע מינים לא מעכבי זה את זה ובלשון זה הביאן האגור והנה אף שהוריתי שלא לברך עליו מ"מ הוריתי להש"ץ שהיה מנענע כדינו ובעת ההלל בשאר שנה כדי שלא תשתכח תורת לולב ושמא אתי למיסרך ליכא למיחש דהכל יודעי' דד' מינים כתיב ולא ג' מיני' וכן פסק הראב"ד להדיא אף שהרא"ש חולק עליו היינו כמה שפירש שלא היו מברכין אלולב ישנים אפילו בשעת הדחק אלא היו נוטלים אותו לזכר בעלמא כו' על זה כתוב שאינו מדאמרו אין שעת הדחק ראייה משמע דהיו מברכין עליו דאל"כ ה"ל למימר התם נמי לא הוו מברכין אלא היו נוטלין לחוד אבל אסברתו לא פליג וסבר' ישרה היא ומה שכתב הטור בשם הראב"ד שיאחזנו בידו שלא תשתכח תורת לולב משמ' שלא ינענע י"ל דלאו דווקא קאמר אלא כלומר יאחזנו בידו עד סיום ההלל קאמר ופשיטא שינענע והאשר"י כתב בזה הלשון ונוטלין בידם ולשון נטילה הוא נטילת לולב ובכללו הניענוע כמו שאנו מברכין אנטילת לולב ועו' יש לחל' דאפי' אם תאמ' שלא ינענע היינו כיחידים שאין מתפללין במניין דאז אין שיי' ניענוע כלל ואם נענע דלא ברכ' מה זו הניענועה ומה תועלת יש בה מאחר שאינ' אלא לזכ' בעלמ'

אבל מה שהש"ץ היה מנענע בעת ההלל משום דבצבור הוא ראוי לעשות כן כדי שלא תשתכח תורת הלולב וניענועיה וגם אפשר דבניענוע בעת ההלל לשבח המקום אפ"י בג' מינים מספיק ידי מצוה ואחד המרבה ואחד הממעיט כו' דשבח ושמחה בעלמא הוא דקעבדינן להמקום אבל לאחרים לא הוריתי אפילו ליטול לחוד מאחר שאינם אל' כדי שלא תשתכח תורת לולב די במה שמנענע הש"צ לחוד ועוד אי ינענעו אף אחרי' באתר' דאינן בני תורה איכא למיחש בשנה אחרת אפילו בג' מינים יברכו ומה שלא בירכו בשנ' זו ישכחו בשנה אחר כי כן דרך ההמון לשכו' מה שהתפללו באשתק' או לא התפללו כי אינן מדקדקין בפרטיה' ומ"ה הוריתי להש"צ שהיה מנענע קוד' הלל במקום שהיה מנענע בברכה משום חששה דלשנ' אחר' דהשתא יראו אחרים שמנענעים בהלל לחוד יסברו אפי' בלולב כשר שמברכין עליו ג"כ אינם מנענעים בתחיל' הברכה אלא עד הודו כך היה כוונתי ובמוצאי י"ט שלחתי' אחר הדסים ישנים והובאו בבק' בח"ה בעת התפלה והורתי לברך אף שהחיינו דומי' דיום ראשון שחל בשבת דמברכין ביום שני שהחיינו אף שיש לחלק ולומר דווקא ביום שני שהוא ספיקא דיומא קמא דהוי מדאורייתא מברכין שהחיינו אבל יום ח"ה דאזלא מצות לולב דאורייתא ואינה אלא מדרבנן אינן מברכין זה אינו מאחר דאשכחן דמברכין שהחיינו אמנות דרבנן כגון נר חנוכה ומגילה ה"נ בלולב כך נראה בעיני אף שיש קצת לחלק מאחר דאזלא מצות דאורייתא א"כ גרע מאילו הוי כולו מדרבנן וזה אינו מאחר דמברכין אנטיל' לולב בודאי אף היכא דלא בירך ביום ראשון ושני אף דאזלא מצות לולב ה"ה לעניין שהחיינו הנ"ל ע"כ כתבתי הלכה לדורות וה' יאיר עיני בתורתו: דברי שלמה לוריא:

תשובה ט

א **שאלה** יום שמת אביו וכו' אם משלימין התענית בע"ש או לא:

ב **תשובה** כך נהגו כל רבותינו להשלימו אכן קבלתי שאם התעני' הראשון איקלע בע"ש אז המנהג שלא להשלים ונראה שיש טעם לקבלתי דיו' שמת בו אביו חשיב כנדר כמו שכתב מהררי"ק בכתביו אף כי לא נהיגי כוותי' בהא שאם אקלע בשבת שמתענין לפניו או לאחריו מ"מ ראייה ברורה כתב דהוי כנדר ומהאי טעמא אין פורעין כיון דטעמא דקבל עליו התענית מחמת ריע מזלא הוא וא"כ בשבת ליתא האי טעמא וק"ל ומ"מ התענית הוא משום נדר וא"כ כיון דבתחילה איקלע בע"ש לא היה יכול לקבל עליו התענית להשלים עד לילה דלמה יכנס בשבת כשהוא מעונה בכדי דהא האי ליתא דהא תעניתא לית ליה שייכה בגויה דשבתא וק"ל אבל אם התחיל התענית הראשון באמצע

השבועה אזי קבל עליו תענית ממש א"כ מחויב להשלים והא ראייה אפי' מי שקבל עליו התעני' סתם בע"ש מחויב להשלים כש' הא קצרתי: דברי שלמה לורי"א:

תשובה י

א **שאלה** התרנגולים שבביתו אם אסור בשבת לצוד אחריהן וליטלן:

ב **תשובה** אף על פי שבגמרא משמע לאיסור דגרסינן אווזין ותרנגולין שבביתו הצדן פטו' דהיינו אבל אסור דכל פטורי דשבת פטור אבל אסו' כו' ובסמ"ג משמע להדיא לאיסור שכתב הא דהצדן פטור וכתב בתרא מיד הא מימרא דשמואל כל פטורי דשבת כו' אכן במיימוני' בהג"ה כתב להיתר וכתב והא דנקט פטור איידי דרישא קנקיט והביא ראייה לדבריו רק בסוף כתב והמחמיר תע"ב ואף מה שכתב והמחמיר כו' לא איירי אלא בחצר גדול אבל בבית או בבית החורף משמע דמותר לכתחלה ע"ש ובאשיר"י בהלכות י"ט בפ' אין צדין כת' דמותר לכתחלה ואין לומר דווקא י"ט אבל שבת אסור ז"א דהא לעניין צידה השוו שבת וי"ט ועוד דברי הרא"ש שכתב דהאי פטור הנאמר גבי צידה משמע אפי' לכתחילה א"כ ה"ה נמי גבי שבת ומאי שכתב האי פסקא בי"ט ולא בשבת משו' דאין דרך לצוד אות' בשבת וק"ל: דברי שלמה לורי"א:

תשובה יא

א **בפרשת** והר"ב יעבו"ד צעיר: וחנף על נקי יעיר: ונקלה בנכבד פיו יפעיר: לבלי חק בלי ישעיר: ורשעתו בים נרגש יסעיר: ובשו"ט לשון"ן תחבא כאש יבעיר: מקציף רא"ש אומו"ת ובישרא"ל יגעיר: וגוי עצום במתי מספר הצעיר: ע"כ במר אקונן וכגורי אריות אנעיר: אני הגבר ראיתי חמס וריב בעיר: גוינצבור"ג קהלה מפוארה בכל כלולה: ובחכמת שר הפועל עלולה: קטנה בכמות בת גילה: וגדולה באיכות רב מפעלה: שבין לילה היתה מהוללה: ובין לילה נתהוותה אומללה: ומשמחה וצהלה: נהפכה לליל ויללה: כי ש"ר עש"ו נפ"ל בגורלה: וטרף בקלפי %ידה בשללה: ע"כ יאמר המושל ריב"ך רי"ב וסו"ד אח"ר תגלה: עד אשר תמצ' בה עילה: לא ינקה כל העוש' אלה: מלתערב בתוכינו חלילה: עד כי יבא שילה: והעשירי לא יהא לו למחילה: אף בחתימת נעילה: עד כה דברי בחידה וסגולה: בנקוד טעמים על כל מלה ומלה: ועתה באתי לבאר בעזרת יושב תהלה: וטרם אבא במבוי בחילה: מלא יחשדוני הרואה לאיש תקוע: יחשוב רע ירוע: אשר יצא מאיקלו' המרגוע: ונכנס בגלגל התנועה: להשמיע קול שופר ותרוע: ואין זה אלא שניפה לקרבן עלה ויורד ולא כחטאת קבוע: ע"כ הרימתי ידי בשבוע: לשוכן

רום מעל: מדד מים בשעל: אם אקח מחוט ועד שרוך נעל: אף בלא זדון ומעל: אשתה כוס הרעל: כי כבודי לא %כסף: לא במחיר זהב ומחיר %כסף: הלא ידע אבי אסף: לבד אשר אכלו הנערי: כתבו מגילת וספרים הרצים בבני עפרים: יקחו חלקם כגרגיר בראש עמרים: ואני לא נכנסתי בעובה הקורה: כי אם לכבוד התורה: והלייל"ה גב"ר הור"ה: ליסר פושעים וחטאים בדרך מורה: אכן מקור נבע"י המחלוקות מקר' לא טהור אשר נפל בין במ"ר משה ובין אשתו מר' עלא שהוא ריב בין דם לדם שהוא ק"ל וחומר אשב דום ושומ': עד יבא מורה צדק: לחזק דבדק: ותורה שוה: יתקן בית נוה: כי לא באתי עתה לא לטהר ולא ליטמא: לא לרחק: ולא לקרב מאחר שלא נקראתי על זה: למה לי להכניס במבוי המפולשת: ולרבים היא נדרסת ונידשת: וצריך דקדוק הרבה ועיון רב: לתקן דבר על אופנו במרכבת המשנה והתלמוד: כי כאשר קשה להפריש אשה מבעלה: כן קשה להאכיל לאדם איסו' בעל כרחו לפי דבריו וטענותיו ואעפ"כ באם יתרצה לשניהם כאחת להחליט העניין על איש קלוש ופעוט כמוני לפרש ולחות דעתי על פי המשפט כדת חותך בלי פשר ותשר: אלא הדין יקוב ההר אז אדון כתלמיד לפני רבותיו: ואתיצבה לפני מלכים ולא אבוש ואניח מזה ונפתח בעניין שלפנינו שעליו נדרשתי: בהיות שידוע קול הרעש שבגוינצבורג אשר נפל ריב ומצה בין איש ואחיו: ועתה נעתרתי להציל העשוק מיד עושקו ע"י הרב הכולל מהר"ר מענדל י"ץ: אשר בא בקובלנה רבא בהרמנה שאיריו ומחתניו כמ"ר שמעון גוינצבורג ובנו כמ"ר משה י"ץ על שאירו ומחותנו כמר ענזיל י"ץ אשר נתחבר יוזיל ווייל כחבר לאיש משחית עם יתר המסיעים לפורענו' והשתחוו לעלילי' ועשו אויבינו פלילי' ומקרוב באו חדשים בוני' בריונ' בחרשים: טמונים וכבושים: שלא בפני בעלי דינים ומורשי': ופקרו עול תורה: ועול מורה: והשחיתו והתעיבו עול אין עושה טוב גם אחד: א"כ כצעקתה הבאה אלי עשו אדעה': בשל מי הרעה': הלוחש לחשים: ומטיל מום בקדשים: וגורם להזיק במפעליו: ראוי להאכילו פרי מעלליו:

ב **והנה** צעקה הראשונה שצעק כמ"ר שמעון ובנו שגבו עליו עדות שלא בפניו להורידו מחזקת כשרות בעידי כיעור מכוערי' בעצמם גם הרב האב"ד והדיינים גזרו בשכבר ביניהם שלא לגבות שום אחד ב"ד על חבירו באופן זה זולת זה שנגבה כבר בפניהם כראוי כי החכמים הרגישו בדבר וראו את הנולד ואסרו משום מוקצה ואף משום הכנה: כל זאת היה בכוונה: והכינו את אשר יביא"ו: ומש"א לחו"ץ הוציא"ו: להשחית ולקלקל המעיין: ולא השגיחו ברב ודיין: ואמרו מן התור' מניין: ועתה אתחיל ואומר: בגזירת השומר: החושב וגומר: יתן בפי אומ' להתבשם כעומר: וריחו יהא נודף כמין חומר: יראה

שאותה הב"ד שנגבה שלא בפניו אין בו ממש ואף שראב"ן הכשיר בדיעבד קבלת עדו' שלא בפניו אין המסקנ' כן כאשר כתבתי בחיבורי הגדול בפ' בתר' דב"ק סי' ט' ואעתיק אותה מילה במילה וכשכבר העתקתי אותה בפסק אחד ששלחתי לפרא"ג: וז"ל כתב המרדכי בשם ראב"ן מאחר שמכשירין לקבל העדות שלא בפני בעל דין ע"י אונס ש"מ דבדיעבד כשר אף בלא אונס דאי פסול בדיעבד אף בלא אונס א"כ באונס נמי לפסול. ועוד כתב שאם אינו בעיר ואין שהות לשלוח אחריו דמקבלים ע"כ:

ג **והנה** מה שכת' אם אין שהות לשלוח אחריו כו'. נרא' דלא ס"ל כוותי' אלא כמו שפסק ריב"ם דאף באונס לא מגבינן שלא בפניו אלא א"כ פשע שלא בא ומה שכתב ראבן' בדיעבד כשר כו' היינו שמביא ראיה מדברי עצמו שפסק להדיא אפילו היכא דלא שלחו אחריו מ"מ מקבלין העדות היכ' דאיקרי אונ' כגון שעדיו חולי' או הוא גורם או שלחו אחריו ולא בא אבל לפי מה דכתבי' שהגירס' המקובלת היא ושלחו אחריו א"כ ליכ ליה ראייה כלל דמחמ' אונס לא מכשירין לקבל העדות שלא בפניו א"ל שפשע ולא בא ואדרבה ריב"א מבי' ראייה שאם קבלו בדיעבד שלא בפניו אין עדו' כלל לדון על פיו וראייתו מפר' האש' שנתארמלה אין מזימין העדי' אלא בפניה' ומכחישים העדים שלא בפניה' והזמ' שלא בפניהם נהי דהזמ' לא הוי הכחשה מיהו' הוי פי' מכחישין העדים אף שלא בפניהם דלא לחוב את העדים אלא חוב של בעל דין והרי הוא בפנינו אבל אין מזימין כו' פי' לדון אותם על פי אותה הזמה משום דהוי חובת העדים ואין מקבלין שלא בפניהם אבל לענין הכחשה הוי שפיר הזמה אלמא אף בדיעבד שקבלו הב"ד ההזמה מ"מ לא הוי קבלת עדות לדון ולחייב העדים עליה מאחר שלא הוי בפניהם ואף שכתב המרדכ"י שיש דוחין שכל ענייני הזמה חדוש הוא ולא גמרינן מיניה ואיני מבין דבריו כלל נהי דעדי' זוממין הוי חידוש לחייב אותם מטעם תרי ותרי נינהו מאי חזית דאסמכת אהנך כו' ולא גמרינן מיניה לחיובא ולאחמורי אבל לפטורי ולקולא שפיר ילפינן מיניה מכח ק"ו שאפילו עדים זוממין לא מחייבין להו שלא בפניהם ק"ו בדוכתא אחריתי וכן יראה מלשון רש"י בפרק כל הבשר גבי בשר בחלב חידוש הוא דדווקא חומרא לא גמרינן מיניה ואף את"ל דפרכינן הכי בין לקולא בין לחומרא מידי הא באורייתא כתיבי שאין מזימין אלא בפניהם ובהזמה גופא מנלן אלא דק"ל לרבנן שאין מקבלין העדות שלא בפניו משום דהוי כמו דין ואין דנין את האדם לחוב שלא בפניו כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפ' ה"ה לכל מילי דדינא ומ"ה כתב בעל העיטור תשובה לרי"ף:

ד וז"ל הלכה קבלת עדות צריך ג' ומומחין יודעין הלכות עדות כשר ופסול וזהירין בקבלתן לקבל כל אחד ואחד דתנן הוי זהיר בדברך שמא מתוכה ילמדו לשקר משום דבי

דינא בתר דינא לא דייקי ומחדש התחילו הדיוטות לקבל עדות מוטים עקלקלותם וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון כאילו קבל עדות שקר ואין ראוי לדון על פי' אותו שטר:

ה **ובתשובת** מיימון"י הביא דברי ריב"א לפסק הלכה ובן הסכים הרא"ש ותימא על הגאון"ן מהרר"א שהביא בכתביו סימן קע"ה דברי ראבן' לפסק הלכה ואולי לא סמך על דברי ראבן' כל עיקר אלא סמך אמה שכתב בסוף התשובה: וז"ל ואף כי עיקרו אינו אלא לברר אמיתת הדברים לפי אומדנו' מוכחות עכ"ל פי' מכח זה היה מתיר לגבות שלא בפניו וגם העיקר שאותו גברא שצוה להעיד שלא בפניו גברא אלם הוא כאשר כת' בריש התשוב' ולכל זה יכול להיות שריב"א גופא מודה ובודאי כך דעתו ותדע כי לא הורגל זה הגאון לפסק כחד דיעה בפרט בדיני ממונות וגם רבים חולקים עליו כגון ריב"ם והאשר"י אלא עיקר כמו שפי' הלכך אפילו בדיעבד פסול העדות שקבלו שלא בפני בעל דין וכן אם לא קבלו בפני ב"ד כהוגן עכ"ל בחיבור הגדול:

ו **ואף** שברור לי שבעל דין שכנגדו לא ישען על חיבור זו ויאמר לאו מר בר רב אשי חתם עליו ונעלם ממנו ובא אל השופט אשר יהיה בימים ההם בפרט מאחר שיש לו במה לתלות ויאמר דברי ראב"ן עיקר ומהרא"י הביאו נמי בספרו לפסק הלכ': לכן אמר אני דשבקינן לטעותיו ואפ"ה יצא מעוקל בדינו שאין הנדון דומה לראייה והוא כלפי לייא דנהי דגבי ממונא משום תיקון השוק והפקר ב"ד הפקר הכשירו בדיעבד ודימוהו קצת לאונס אבל גביית עדות לפסול איש מחזקת כשרותו לפגום בכבודו וכבוד אבותיו ועוד לפגום בכבוד הבתולה בת של אברהם אבינו פשיטא ופשיט' שאף בדיעבד אינו כשר והעדים והב"ד עברו משו' לא תשא שמע שוא וקרינא ביה לא תשיא וראוים להשליך לכלבים כדאיתא במסכת שבועות והסמ"ג הביאו ואף שיש טוענין ומקבלין עדות שלא בפני ב"ד אפילו בעניין פסולין וגידופין ואומרים משום דאיכא למיחש לקטטא ותולין עצמן בהג"ה חדשה שנמצאה סביב המרדכ"י בהאי פירקא וז"ל תקנת הגאונים כשמקבלין עדות מן הקטטות שאין לעדי' להעיד בפני ב"ד כדי שלא יעשו זה עם זה קטטו' כשישמעו וגם הדיינים לא יגלו עדותן שיקבלו לבעלי דינים שלא ילך לבעל ריב אליו להתקוטט אבל על עסקי ממון מקבלין בפני ב"ד עכ"ל:

ז **וחלילה** שיעשו הגאונים תקנה זו שלא כדין תורה היכא דלא שייך הפקר ב"ד הפקר כגון בממון ועוד הלא כתב אבל על עסקי ממון מקבלין דווקא בפני ב"ד וכ"ש שאר עניינים החמורי' ועוד אין לך קטטות יותר מזה אם תבא אחר כך לחתוך הדין על פי אותם העדות אלא איירי בדין שבא לישב ולדין דברי ריבית וקטטות בין איש לחבירו או בן משפחה למשפחה כעניין ריב שאין בו דררא דממונ' וכ"ש שאין בו דברים האוסרין

והפוסלים אלא על ענייני חרופי' וגידופי' בית' ריב מנה והירהור הלשון או יכול הדיין לגבו' העדו' לראו' מי הפושע וכדי שידע באיך ומה לפשר העניין ומי יחיוב בדין יותר צריך יותר לבק' את חבירו לפייסו כדי להשקיט הריב אבל לא בעניין אח' כלל ואף שיודע אני שבכל אלה לא יוסר מאחר שיש לו יתד רעועה לתלות ולהחנק בו ויאמר שאין חילוק בין קבלת עדות ממון לשאר דברים כענין פסול וחירופי' וגידופים ויאמר שאדרב' ההג"ה החדשה מסייעת לחלוק לו ויאמ' הישן מפני חדש תוציאו אומר אני אף בזו שבקינן לטעותי' אפ"ה יצא נכלם וחייב בדין דמאחר שהתרה בו האב"ד יפה שבירורו שלא יגבה עוד שום אחר ב"ד על חבירו באופן זה זולת מה שגבהו בפניהם כראו וא"כ זה המרה פי' ב"ד פשיטא דאינה חשוב קבלת עדות אפילו בדיעבד דאל"כ מה כח ב"ד יפה ופשיטא דפשיטא דאף ראב"ן מודה בזה ולרוחא דמילתא נסייע ליה מהא דתנן פ' שני דיבמות מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש נותן גט לזו וגט לזו מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם כו' ופי' רש"י קדמו וכנסו קודם שנמלכו בב"ד אין מוציאין מיד' דכל חד וחד אמר אנא שפיר נסיב ואי נמי הוה איפכא שהראשון לייבום כונס אחות זקוקתו ההיא שעת' ודאי הוי איסורא ומשבא אחיו וייבם השנייה שהיא יבמתו פקע זיקה מאידך למפרע ע"כ וכתב הרא"ש ונראה לי שיש לדקדק דוקא קדמו וכנסו שלא נמלכו בב"ד אבל אם נמלכו בב"ד ואמרו להם שיחלוץ האחד ויבם האחד והלכו שניהם ויבמו מוציאין מידם ואע"ג דאימר כל חד דידיה קא מתרמיא לה כיון שעברו על דברי ב"ד מוציאין וכן משמע מתוך פרש"י עכ"ל: והשתא מה התם דשרינן הדיעבד ומקילנן טובא דמסקינן לשם אם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ותני שילא אפילו שניהם כהנים מ"מ איסור חלוצה דרבנן הוא וספק חלוצ' לא גזרו בהו רבנן כיון שכבר כנס ע"כ ואפ"ה היכא שעברו פי' הב"ד לא שרינן הדיעב' אפ"י אינן כהנים כ"ש הכא דפקרי טובא שהב"ד גזרו והחרימו על ככה וגם הוא נגד דת תורתינו לכ"ע לגבות לכתחילה שלא בפניו שהוא בטל ואף אם לא חזרו העדים מדבריהם וכ"ש לפי הנשמע שחזרו מדבריהם שהוא בטל ולא חשבינן כחוזר ומגיד ואפשר דאף ראב"ן מודה לזה שיכולים לחזור היכא שהעידו שלא בפניו ואף את"ל דלשם אינן יכולין לחזו' לפי סברת הראב"ן והכא שעברו שלא כדין וכדת ומעלו בחרם פשיטא שחזרתן חזרה ולית דין צריכה רבה אלא אפילו לא חזרו מדבריהן ובאין להעיד עתה אף בפני ב"ד נראה דלאו כל כמינייהו חדא מאחר שקלקלו הדייני' דייני הדיוטו' גובי' הב"ד והעדים להעיד בהחבא ובהסת' א"כ מורגש דשיקר' קמסהדי ויש ידים מוכיחות לה דסהד"י שיקר"א ואיגרייה"ו זיל"א וכאשר כתב הגאון

שאירי נ"י מאיר לכל העולם בכבודו מהרר"ם מפאד יצ"ו אשר שמע לשמע אוזן והרגי' ששקר העידו וראוי ליסר העדים וגובי הב"ד כאשר כתב הרא"ש בתשובה כו' ואינני צריך להזכירו מאחר שכבר הביאו הגאון י"ץ ועוד מאחר שאותם העדים הם כבר נעורים מנוערים שברחו מבית אדוניהם להגיד עדות עליו ולפסול בית אדוניהם א"כ אינן בחזקת כשרות שיעידו כאשר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות' עדות פי"א

ח וז"ל מי שאינו לא במשנה ולא במקרא ולא בדרך ארץ הרי זה בחזקת רשע פסול לעדות מדבריהם שכל מי שירד עד כך חזק' שהו' עובר על רוב העבירו' שיבואו לידו לפיכך אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות אלא א"כ הוחזק שהוא עוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדברי הישרים ויש בו דרך ארץ אעפ"י שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה נמצאת אומר כל תלמי' חכם בחזקת כשר עד שיפסל כל עם הארץ בחזקת שהוא פסול עד שהוחזק שהוא הולך בדרכי הישרים וכל שקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו חזקה זו או קוד' שיבאו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ הרי זה הדיוט ועתיד ליתן את הדין שהרי מאבד ממונן של ישראל ע"י פשעים ע"כ וא"כ אותן הנערי' שהוחזקו לרעה פשיטא שפסולים לעדות: ועוד אמר אני כל עדות שהוגבה בתחלה שלא כדין ששוב אינו ראוי לעדות כלל דמאחר שכבר העידו א"כ מיסתמי מהדרי מדיבורייהו דלא ליחזי כסהדי שיקרי וגם אימת אותו הבעל דין עליהם מאח' שכבר העידו לו כפי רצונו וא"כ נוגעים בעדות הם לפסולים דלא בעינן דווק' נוג' בעדו' שיש לו חלק בממון אלא בכל צד זכות ויפוי שנוגעין בעדות הם פסולים כאשר כתב הרמב"ם בעניין פסול נוגע בעדות והטו"ר הביאו וז"ל ודברים אלו אינן תלויין אלא בדעת הדיין ועוצם בינתו שיבין עיקר המשפטי' וידע דבר הגור' לדבר אחר ויעמי' לראות ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו אפילו רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בה ובדרך שלא יעיד בדבר זה שמא נוגע בעדותו הוא כך לא ידון באותו דבר הרי מורגש שאותה עדות פסולה ואפילו מהיום והלאה אינם ראוים להעיד ומה שנמצא כתוב בתשובת ר"י בר ששת שהתיר לשאול עדי' ביחידי ואחר כך להעיד בפני ב"ד זה אינו דומה לנדון שהרי החכם בעצמו שלא בפני שום ב"ד היה שואל אותם ביחידי כדי שיגלו האמת כדי שלא יכבושו עדותן מפני הבעל דין אם היה אלם וז"ל מה שאתה נוהג לקבל עדות שלא בפני בעל דין מיראתך פן יחניפו לאחד מבעלי דינין אם יעידו בפניהם זה שלא כדין לפי שמקבלין עדות שלא בפני בעל דין אלא כגון שהוא חולה כו' בדאיתא בהגוזל בתרא אבל מה שתוכל לעשות להשקיט מיראתך תחקור אותו שלא בפניו ואח"כ יעידו בפניהם ואז

יבושו מלהחניף לאיש וכן אני נוהג לפעמים ביש לחוש עכ"ל אלמא שלא התיר אלא שלא בפני בעל דין ובאופן שכתבתי ולא בעניין אחר כלל:

ט **והנה** זכינו בדין שאותו הב"ד יצא מעוקל ולא יזכה לעמוד עוד בדין ואותן העדים וגובי ב"ד הם וכתביהם פלסת' ואותן ואת' באש ישרפו באש לא גופ' נשמתן ורוחם תיפ' א"כ הוא לא טוב הוא עשו בעמיהן ומהיו' והלא' לא יזכור ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם לזכור לשום אדם את דברי העדות שהוגבה שלא בפניו ולא ישמע על פיו של בר ישראל והמזכירו הוא בכלל מוציא ש"ר ושמוצי' על כתפי' ארבעי' מצד ר' משה ארבעים מצד הבתולה מצד הוצאת ש"ר כאילו הפירו ברית ובעלו נידה כי ידוע שהבתולו' אינן טובלין את עצמן מפני הבושה כאשר כתב הרא"ש בתשובה והטור הביאו וכבר כתב מהר"ר מנחם מירזבורק שעל כל ש"ר שיש בו לאו מדאורייתא וכ"ש כרת ד"מ בכתיפו מדרבנן והא דקראו לחבירו ממזר ואין חילוק בין פסול קהל לשאר עבירו' וג"כ כת' בתשוב' שאם קראו לחבירו ממזר שמחויב שתי מלקות אחת מצד האם ואחת מצד הבן אף שיש לשם חולקים בדבר ואומרים שענייי' אחד הוא אכן בכאן שמחרף שתי נפשות כשרות בישראל פשיטא שילקה המוציא דיבה בעבור שניהם או יפדה נפשו מאות' מלקיות בממון זולת מחילת בנרו' דולקות כאשר יסדר החכם ואין כאן מקומו להאריך בדברים אלו כי לא נקראתי עליהם.

י **ומה** ששאל כמר שמעון גוינצברג מרבותיו שיתירו לו שיציל עצמו מן מוסריו ולשדות עליהן נורא ולנקום נקמתו מהם אומר אני שאם יש עדות לכמר" שמעון או ידים מוכיחו' שעדיין חמת המוסר עליו וחרבו של עשו שלופה בידו ופיו פתוחה לבלעהו חנם פשיטא שיכול להציל את עצמו אפילו בנפשו של מוסר וכ"ש בממונו שהרי הוא רודף ואין חילוק בזה בין אם הוא מוסר מוחזק או אינו מוחזק כמו שפסק רשב"א גבי עובדא דרב כהנא דשמטו לקועי' כו' ואף אם המוסר כבר מילא זממו ועשה מה שעשה דאסור להרגו ולאבדו בגו' וכמו שכתב הרמב"ם המוסר ישראל בין בממונו בין בגופו אין לו חלק לעולם הבא ומות' להרוג המוסר בכל מקום אפילו בזמן הזה דאין דנין דיני נפשות ומותר להורגו קודם שמוסר אלא בשאומר הריני מוסר פלוני בממונו או בגופו אפילו ממון ק"ל התיר עצמו למיתה ומתרין לו ואומרין לו אל תמסור אם העיז פניו ואמר לא כי אמסרנו מצוה להורגו וכל הקודם להורגו זכה עשה המוסר אשר זמם ומסר נראה לי שאסור להורגו אלא א"כ הוחזק למוסר הרי זה יהרוג דשמא ימסור אחרים: ואף שכתב ר' שמחה ומהר"ם שהרי"ף חולק על הרמב"ם והביאו ראייה לדבריהם: אכן הוכחתי בראייה ברורה דליתא לסברת' כאשר נבאר לקמן את"ל שיהיה חולקו מעל לחלוקא

דברי הרמב"ם דהוה בתראי לגביה בפרט היכא דלא פליג בהדיא ומ"מ נראה דממונו שרי לאבדו ומה שפסקו הרי"ף והרמב"ם כמ"ד לאבדו דאסור דשמ' ה"ל זרע' מעליית' וכתיב יכין רשע ילבש צדיק הלא כתב הטור בשם בעל העיטור דדווקא ביד הוא דאסור לאבדן אבל גרמ' מצי למיעבד ואף בדיני דגרמי שרי ליה לאזוקי וכן פסק מהר"י ווייל בתשובה ואין לחלק ולומר דלא שרי נמי לאבד ממונו אלא דווקא היכא שבא למסו' ולא היכ' שכבר מילא זממה נמו גבי להרגו כאשר כתב מהר"ם להדיא וכן משמע מדעת ר' שמחה ומהר"ם הביאו שיש לחלק גבי איבוד ממון כמו שיש לחלק גבי לאבדו בגוף להורגו או להורידו לבור: וז"ל בתשובה ונרא' שהרי"ף חולק על הרמב"ם במה שמחלק בין מוסר שעשה כאשר זמם כו' מדכתב וז"ל וסוגיא דידן דממון מוסר אסור לאבדו בידים דאיבעי לן בפרק הכונס אי עשו תקנת נגזל כמוסר פירש שהנמסר יהא נשבע ונוטל מן המוסר וסלק' בתיקו א"כ כ"ש שאסור לאבדו בידים: וא"כ אי ס"ל להרי"ף סברת הרמב"ם מאחר שעשה המוסר כאשר זמם דאסור להורגו ואם כן היה לאבד ממונו אסור דהא מיניה יליף ומ"ה מביא ראייה דלמא הא דבפ' הכונס איירי כגון שעשה המוסר כאשר זמם ומ"ה אסור לאבדו אלא ש"מ דלית ליה האי סברא עכ"ד:

יא **והנה** אף שאין משיבין את הארי לאחר מותו כ"ש ארי ולביא שני מאורות הגדולים אכן תורה היא וללמוד אני צריך כי תמיהני עליהם דא"כ לפי דבריהם איך היו מבינים דברי הרמב"ם בעצמו שפסק כמ"ד אסו' לאבדו בידים כדעת הרי"ף ובודאי מכח הראייה שהביא הרי"ף פסק כן דאי לאו הכי הוי פסקינן מכח סברי' כמ"ד מותר לאבדו דהא ק"ו רבה אית ליה איהו גופא שרי כו' ממונו לא כ"ש וכן פסק רבי ברוך בספר החכמה ואפ"ה פסק שאסור להורגו אחר המעש' אלא ש"מ דמהא ליכא למידק דדוקא מה שכתב הרמב"ם אם עשה המוסר כאשר זמם כו' היינו לעניין זה שאין להורגו אבל ממונו פשיטא דהוי מותר לאבד אפילו לאחר המעשה אי הוי הלכה כמ"ד מותר לאבדו בידים דדוקא גבי הריגה יש לחלק כה"ג וראייה מרודף אחר הזכר ואחר הערוה דכולם נהרגים קודם המעשה אבל לא אחר המעשה וה"ה ג"כ מוסר היכא דליכא למיחש שמא ימסור עוד דאין הורגין אותו אבל בממון שהוא דרך קנס והפסד אין חילוק בין קודם מעשה לאחר מעשה ואי שרי בכל עניין שרי ואי אסור בכל עניין אסור ומ"ה שפיר פסק הרי"ף מכח ההיא דפרק הכונס דאסור לאבדו בידים כן נראה בעיני עיקר:

יב **אכן** חלילה וחלילה להתיר לכמר שמעון לאבד ממונו של כמר ענזיל' שאירו ומחותנו לאזוקי ליה ע"י מסירה דנהי דשרינן לאבד ממונו ע"י גרמי כגון שורף שטרותיו והדומה לו בדיני גרמי אכן למסור ממונו בידי גוים דקלייה לדיבוריה הוי מפסיד ממונו ממש

ודומה קצת למזיק ממש כמו שחילק הרא"ש בפרק הגוזל קמא גבי שורף שטר של חבירו ועוד שאר דיני דגרמי לא מהנה לעוברי עבירה אבל הכא שיאבד ממונו של ישראל ויהנה בהו עובדי ע"ז בודאי כה"ג לא שרינן ליה וגם איכא למיחש שלא ירגיל עצמו בכך כמו שהרחיקו חכמינו ז"ל הריבית לגוים א"ל משום חיי נפש גם איכא למיחש לכמה תקלות והריסות שיבואו מן המסירה כאשר ידוע לרבים ומהר"ם נמי כתב להדיא דלא שרינן לחזור ולמסור את חבירו אפי' מסרו כבר כאשר כתב להדיא בהאי עובדא דר' אפרים בסוף ב"ק שכתב לשם אפילו ר' אפרים מסרו כבר אפילו הכי לא היה לר' יואל לחזור ולמסור ממונו של ר' אפרים דהא ק"ל ממון מוסר אסו' לאבדו הרי ענינו רואות דלא שרינן כלל לחזור ולמסור: ועוד נראה בעיני דלא שרי לכמ"ר שמעון לאבד ממוניה של כמר ענזיל אפילו בגרמה בעלמא דכל מה שכתבנו הוא דוקא במוסר שבא לאבד ממונו של ישראל ביד גוים בכדי או להכעיס או להחניף לעש"ג לתועלתו שיבא לו בגרמ' זו זה הוא סתם מוסר הנזכר בתלמוד ובפסקי הגאונים אבל האי מתנגד שאין בו אחד מכל הדרכים האילו כאשר ידוע וטרם התגלע הריב היה בחזקת כשרות כשאר איש שבישראל והיה נמנה בכלל חשובי ארץ אשכנ"ז אלא שעתה עברה עליו רוח קנא"ה והעברתו כדי לנקום עלבון בתו ומתחרה ע"ל רי"ב ל"ו ל"ו כי בשרו עליו יכאב ודימה בדמיונו שע"י עש"ג יחזיר בתו בעטרה ליושנה ואפשר שגם הוא משגה הוא לפניו כזה שנעשה לו כהתירא וסבר בדמיונו מאחר שבא על בתו בעלילות דברים ובעקיפים הרשות נתונה לו להציל את עצמו ובתו בכל דצטקי דבעי למיעבד ובפרט שיש מקצת אנשים שהסיתוהו לדבר עבירה ע"כ אין בו דין מוסר אלא לשלם היזיקו ודומה לזה כתב המרדכי בפר' הגוזל בתרא גבי האי שותא דהוו קמנצי עליה ביה תרי' כו' וז"ל פסק הר' אליעזר מטול"א דתקנת חכמים היא שלא יהא אדם רגיל בכך אבל אינו נקרא בכך מוסר ולהכי קאמר משמתין ליה ולא קאמר מחייבין ליה והיכא דפקר עצמו בידי גוים אף שאין לו לעשות כך דהא דק"ל עביד איניש דיניה לנפשיה ה"מ בחפץ המבורר לו וידוע שהוא שלו אבל לא בדבר אחר מ"מ אי תקוף בידי אדם לא דיינין ליה דין מוסר ואף על פי שהפסיד אותו שתקפו הרבה מידו כגון שהעלילו עליו ולקחו ממנו יותר ח"ו הענישו אפ"ה אין על התוקף דין מוסר דלא מצינו בתלמוד מוסר אלא במתכוין להזיק את חבירו אבל זה נתכוין להוציא את שלו ודומה להההיא דנסכא דר' אבא אין חטפי ודידי חטפי עכ"ל: ואף דלא ק"ל ממש כי האי פסקא שהרי מהר"ם פסק בראובן' שעיכב שדהו של שמעון על פי השר שיעשה לו דין דראובן מוסר גמור הוא היינו פיר' לתשלומים כאשר הוכחתי בספרי בראיות ברורת שאף מהר"ם מודה לדברי ר"א מטולא' שאינו מוסר ממש לפוסלו לעדות

ולשבוע או לאבד ממונו ע"י גרמה כ"א לתשלומין ואם כן האי גברא נמי אינו מוסר לאבד ממונו כלל א"ל שעוד ידו נטויה עליו ולא סר מדרכו הרעה ולשונו תצמיד מרמה ואינו משגיח ברב ודיין דפשיטא שיכול להציל את עצמו אפי' בגופי' כ"ש בממונו:

יג **ואף** אם כבר כבה נרו ומילא את זממו וא"כ אין בו דין מוסר כלל לאבד ממונו בכדי אפי' ע"י גרמ' מאחר שלא היה כוונתו להזיק כו' כדפריש' מ"מ אם בא להציל ממנו את שלו מה שגרם לו היזיקות במסירותיו ואינו רוצ' להיות ציית עמו דין פשיטא דשרי להציל את שלו אפילו ע"י עש"ג וזו אינה צריכה פנים אכן עצתי שהנכבד והנעלה כמר שמעון ירחיק עצמו מן הכיעור והדומה בכל מה שיוכל ומן השמים יסייעו לו על דבר קושט אמריו ואם הלחץ דחקוהו שהמסטין לא יתנחם על מעשיו הרעים ורגליו לרע ירוצו ויעשו פגעים וככלב ישיב על קיאו ויגיד עליו ריעו אז יעשו מה שיעשו על פי הראש והמנהיג אב"ד הזקן החסיד כמהר"ר אייזק לוי וידינו עמו לבער הקוצים שלא יכלה כרם ה' צבאות וה' יראינו נוראות נפלאות ודי לו בהעראה זאת:

יד **ועל** צעקת הרב מהרר"א אב"ד שבעירו איך שמסרוהו לפני ערונים וגינ' אותו בטענותיו אם כן הוא גדול עונו מנשוא כי חילל השם ותורתו והשפיל עטרת ישראל ונפל יסד התורה בכללה ואין לו כפרה עולמית א"ל שיחזור ויתקן מה שקילקל והבית לע"ז יהרס ויחזור ויטהר ויקדש את בית ה' ותורתו ויתיר מה שאסור ויגלה את קלנו לפני הערונין שעשה שלא כדין כי חלל ושיחת את ברית הלוי' והמיר את אמונת קדושת הוריו ויפייס העירונין בכל מה שיכול אפילו יתן כל הון ביתו בעבור יראת ואהבת שם ומוטב לו להקבר ערום ונקי מלהקבר בקברן של מלכים ויהא מלא קיא וצואה בלי מקום ובכל אותן הדברים גוזרים אנו עליו בגזירה חמורה נידוי שמתא חרם ארורה כשלהבת בגחלת קשורה הלא דברי חכמי' כאש בעורה ואם יתנחם בהדורה: ויסלק מן המעשה המכעורה: אז ילך מחרמ"ה אשור"ה: ויכניס לפנים משורה:

טו **ועל** עלבון הרב באיך מה לפייסו אף באילי נביות לא ירוצה: לו כ"א ברצון הטוב וענוונתה של הרב אכן לא פרטתיה העניין כי שמעתי צדקת הרב שהוא אחד מן הנעלבין ואינן עלבין שומעין חרפתן ואינן משיבין כהיום איש כמוני אשר שומע כל היום עלבון התורה ועלבונו מן השוני"ם ופורשי"ן ואינן שונין בכמה מיני שונים ואמרת' אשמרה לפי מחסום ואשכם ואערב לבית המדרש בתמיד של שחד ותמיד של בין הערבים ת"ל והם כלים מאליהם ואי לדידי ציית הרב די לו בזה אם יכנע המתנגד לפניו וישתטח לפניו ארצה ויתיר איסורו יתקן לו כל אשר עיות ראה מה שאמר הקב"ה לאליהו ראיתי כי נכנע אחאב לפני וגומר:

טז **ועל** המוסר יוזל ווייל אין איסור חל על איסור אלא באיסו' מוסיף וכולל ולכן כל המוסיף עליו באיסורים הרי זה משובח ואף שהגאון מאור הגולה שאירי מהר"ר מאיר מפאדה לא הניח בו דבר לבטלה כ"א כולי לחרמה ולקלקלה ולעשות בו דין ונקמה מ"מ כל אחד יעשה את שלו ויכה על מזלו מאחר שנפל בגורלו והצר בשכ"ל צורו"ת: בכתרי אותיות קשורות: יודע נסתרות: יעיד עלי אמרות: שכל מה שכתבתי הוא לש"ש להשקיט הריב בכל מה דאפשר ואם מן הנמנע ח"ו אז הדין יקוב ההר ולא כתבתי מלה אחת ליוהרא: אלא הכל לכאורה: ולפעמי' נכנסתי לפנים משורה: ומה שכתבתי בהקדמה שאם יניחו הדבר שבין כמ"ר משה ואשת נעורים עלי אחלוט הדבר כפי אשר יראוני מן השמי' אמת הוא שתאב אני מתי יבא הדבר לידי ואחליט העניין כדי שיצא הריב מהר וע"ד פוטר מים ראשית מדון כי זה הוא תכלית ההשתלשות מן הריב ואם הגאון מאור עינים לא בא להחליט הדבר ענוונת' יתירה דאית ביה גרמה כל אלה וכן הדעת לכל חכמי אשכנז' או הניח לאחרים הקטנים ממנו מקום להתגדל בו ובעבור ששמעתי שקדמני אחד מן הגסי"ם הלובש מעיל פסים: וחושב כצג בין הדסים: וכותב עלי במגילות סתרים: ולא יחדיל פשע ברוב דברים ואומר שדברים כאילו ליוהרא נוטה: אינו אלא הדס שוטה: ובטלית שאינו שלו עוטה: ולרוב קומתו: תעל צחנתו: כחדר הורתו: אשר היא על אפו וחמתו: ע"כ באתי לעומתו: ומקבל עלי באמונת שמים שכל מה שכתבתי אינו אלא לש"ש ועליו יעיד שכר פעולתי: ולפני יהלך צדקתי: דברי שלמה לורי"א:

תשובה יב

א **נשאלתי** מן אנשים גדולים לחוות דעתי במה שנתחדש מקרוב שהוציאו קול ושם רע על משפחה שהוחזקה לכשרות:

ב **תשובה** שנינו בסוף עדיות אמר רבי יהושע מקובל אני מרבי יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו שהלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע משפחות בית הצריפה הייתה בעבר הירדן ורחקוה בני ציון בזרוע עוד אחר' הייתה שם וקרבוה בני ציון בזרוע כגון אילו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב ויש לי שאלה רבה בזו המשנ' מה היה כוונת החכם שאמר משפחות בית הצריפה היתה כו' שאליהו יבא לקרבה שטהורה היא שמאחר שידע שטהורה היא וגילה לנו הכשרתה מה לנו תועלת בביאת אליהו בעניין זה וכן הקושיא במשפחה האחרת הנקרבת שלא כדת מאחר שידע פסולה למה לא גילה לנו להרחיקה ולהפרישנה מאיסור כל משך גלותינו טרם ביאת משיחנו ולא נצטרך אליהו

בזה: ואף שהרמב"ם נשמר בזה וז"ל א"ר יוחנן בן זכאי הרעות שיסיר אליהו הם להרחיק אדם פסול ששב ביחסו הכשר בזרוע ולקרב האדם כשר שהורחק מקהל כהונה או מקהל ישראל בזרוע והמשיל בשתי משפחות היתה אחת כשרה והשנייה פסולה ונתגברו בני ציון עליהם והשיבו' הפסולה כשרה והכשרה פסול' והתבונן היא ברחו חכמים מלשון הרע כי אעפ"י שהיו יודעין בשתי משפחות זכרו החשוקה בשמה ואותה שהיה פסולה בבירור והשיבו אותה בני ציון כשרה בזרוע לא פרסמוה אבל אמרו ועוד אחרת היתה שם וקרבוה בני ציון בזרוע עכ"ל הרבמ"ם אבל מ"מ לא ימלט משאלה רבה מאחר שידעו ח"ו פסולה בודאי ובבירור שהעידו על אמיתת הדברים שאליהו יבא לגלות' ולפוסלה א"כ מה לשון הרע שייך בזה ואדרבה הכובש עדותו ואינו מגלה עונו ישא וחטא הרבים יהא תלוי ח"ו בחכמה ונמצא שאר העם שוגגים והם מזידים אלא הנראה בעיני בני ציון אנשי זרוע היו ואימת מלכו' הייתה עמהם שולטת על חכמי ישראל באות' הזמן להמית ולהחיות וכל הישר בעיניהם עשו וסר מעליהם יראת ה' ויראת חכמים ב"ד שלא יכלו ח"ו לגלות פסולים וכמו שאמרו ח"ו בפ' עשרה יוחסין בדקו עד מקום הסכנה ופירשו וה"נ לא גילו אותה משפחה ואף שנודע לחכמים בבירור פסול שלה כי לא היו מחוייבין לסכן נפשם בשבילם ובפרט מאחר שלא היה יכולת בידם להגיע אל תכלית המעשה ולהפריש אותם וא"כ יהיה תכלית דבריהם כלשון הרע ושקר ואז יהיה זה דבר גנאי ומכוע' בעיני המון עם ולכך לא גילו אותה משפחה מה שאין כן בגלות משפחה הכשרה שאף שמרוב אימת של בני ציון גברה ידם עליהם ופירשו אותם בזרוע והרחיקו אותם ולא יכלו שאר העם להתחתן עמם עד שנשתקע הדבר בעיני ההמון וסברו שאמת היה ולא היה כח ביד חכמים להכשירם לקהל הגולה מ"מ נשאו את נפשם למות עליהם כדי לגלות הכשר משפחה שיצא עליהם קול שקר כ"ש וק"ו בנו של ק"ו בימינו שאין בזה ת"ל סכנת נפש לגלות אזה משפחה כשרה שינא עליהם קול פסול שצריכין אנו בכל כחינו לשת' הקול ולבטלו טרם ישתק' ולהודיע סיבתו איך שמוצאי' דיבה הוציאוה.

ג ועתה אומר בנדון אשר לפנינו אשר נקראתי עליה והוא הקול ענות אשר שמענו מקרוב אשר לא שערום אבותינו על אחים האלופים כאלוף המרומם החסיד ה"ה הר"ר חיים י"צו וחד דעמו ארי שבתורה הר"ר ליב יצ"ו ושני מאורו' מפיקי' זיו הח"ר סיני יצ"ו וחד דעמו הר"ר שמשון יצ"ו ובזמן קרוב יורו כול' הורא' בישראל כולם אנשי שם דפקיע בשמייהו ועתה מחדש בעלי דבבא אפיקו לקלא בשם ביש כאילו ח"ו יש שמץ ודופי במשפחות מצד אמם ממשפחת האם.

ד ואומר אני האמת שלא הגעתי עדיין לכלל זקנה אבל יניק' אני וחכימא אני מקדמין כי כאש' נולדתי בעיר בית אבותי על ברכי זקני והורגלתי על זרועותיו הוא היה הטהו' חסיד ועניו וענין ירא אלקים פרקו נאה איש השלום מהר"ר יצחק קלוייב"ר ז"ל והוא היה זקן מופלג מתושבי ערו ואביהם של הבנים האלופים הנזכרים היה כבוד ר' בצלאל בר חיים ז"ל והיה לו שייכת מחותנית ממשפחתו לאבי אמו הנ"ל מצד זוגתו הרבנית ומאוד היה מקרבם אליו וגם הם היו מקרבים אליו לכל דבר שבקדושה ואם ח"ו שהיה איזה שמץ בזיווגו ח"ו שהיה נאות להם ולא היה מוחה בידם כי הכל עשו על פיו בין דבר גדול בין דבר קטון וגם אני מקבל עלי שבועת שמים וארץ שכמה משפחות שמעתי וקבלתי ממנו לפסול ומשפחה זו היה לעולם בחזקת כשרות בעיניו בלי פקפוק ונידנוד ואחרי מות הזקינים שב העם מדרך הישר וסר כל אחד לדרכו לומר שפתי אתי מי אדון לי לומר על זהב עץ ועל עץ כסף ולפסול הכשר ולהרחי' הקרו' על כן אני נערתי חנני לבא בעזרת ה' כגדודים מלחמה: ולעלות על הבמה: לפרסם כשרת נשיאתם ברמה: בפני יושבים קדם וימה: כי אלמותם קמה: ולעשו' קנאה ונקמה: במוצא קול ביש על אנשי ה' המה: ולרדפו עד חרמה: ואהלו בלי יושב תהא נשמה: ועתה אבא בגזירה חמורה: כשלהבת בגחלת קשורה: נדוי חרם שמתא ארורה: על כל יושבי שערה: לקיים דברינו כשורה: כאשר מלובן בראיות ברורה: ואיש ואשה בחור ונערה: אשר יחרץ לשונו בתערה: ענש יענש בתוכחת ממארה: ויוקד במגפה תבערה: עד אשר יתחרט מעבירה: ושלם ישלם כאיש המבעיר בעירה: איבוד ממון וגוף בקרה: ואז יתחטא כמטהרה דברי המליץ בשפה ברורה: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל ז"ל לורי"א:

תשובה יג

א **שאלה** בין פסח לשבועות אם מברכין על ספירת עומר בב"ה אחר הקידוש מיד אף שעדיין שעה וחצי עד הלילה:

ב **תשובה** מה שנוהגין שסופרים העומר בע"ש אחר התפלה אפי' בעוד היום גדול ותולין עצמן במה מאחר שתוספו' שבת דאורייתא א"כ לכל מילי חשיב בשבת והא ראייה דמתפללין תפילה של שבת זה אינו דדוקא לעניין שבת הוא דמוסיפין ולא שהיום נעשה לילה וראייה מתוס' ואשר"י דפ' תפלת השחר דכתבו דרב צלי של שבת בע"ש וכתבו מפלג המנחה ומעלה היה מקבל שבת והתפלל אבל ק"ש עם ערבית היה אומר בעונת' בלילה אלמא דאין מועיל קבלת שבת לכל דבר כ"ש ספירת עומר שהרי בחול אנו מתפללים ערבית וקורין ק"ש מפלג המנח' ואין סופרים עד לילה ואף לפי דעת הראב"י

שכתב דהאידנא שמתפללין ערבית וקורין ק"ש מפלג המנחה סמכינן אהא דרב דמצלי כו' והיינו שפיר שקרא נמי ק"ש ולא ס"ל כדיחוי של הרא"ש דרב קרא ק"ש בעונתו מ"מ יש להוכיח מיניה דקבלת שבת לא מהני לעניין ספירת העומר דאל"כ מה הבי' ראייה מהא דרב דילמא שאני גבי שבת מאחר שקבלו עליה מבעוד יום וחל עליו תוספו' שבת מ"ה מהני אף לק"ש אלא ש"מ לא שנא וליכא למימ' כלל דסמכינן אמר רבי יהודא דעביד מפלג המנחה לילה כמו שאנו מתפללין ערבית זה אינו דדוקא לענין תפלת ערבית קאמר אבל לא לדבר אמר שהרי אינו צריך קבל עליו שבת מפלג המנחה ובודאי לכל מילי יום הוא ומ"ה אין סופרין בכל השבוע אחר תפילת ערבית אבל בספק חשיכה רגילין לספור כמו שכתבו התוספו' במנחו' ומי שאינו רוצה לשנות המנהג שנהגו מכמה שנים לספור לעולם אחר קידו' יכריע הקהל שיקראו הקהל לב"ה להתפלל אחר כ"ג שעות שיבא עת הברכה בספק חשיכה: דברי שלמה לורי"א:

תשובה יד

א **בני** יהודא ועבר הירדן והגליל: הנושאים תוף וחליל: מושלים על ירח נראה בעליל: מוכתרים בעמוסי תפארת כליל: הדורכים כוכב מיעקב וקם שבע פליל: מושלי בכל הגליל: ולכם יהיה השיר כליל: בפרט אתם הקרובים אלה חלל: ק"ק פליבנ"א יצ"ו בפרט המשכילים השרוים בתוכה יזהירו כזוהר: כעצם השמים לטוהר: בראש אקדים שלום: להחכ' השלם: שמו נודע ממרחקים: כאחד ממלכי ארקים: כשמן תורק: מכלי הורק: המופת כמהר"ר אליעזר הזקן: אשר כבוד מנוחתו באניקופל שהוא מרי דעובדא לץ מודענ' לכון עוודא בישא דאית' בחד מינן כמנייכון שמו ר' אברה' בן שלמה הלוי בן עירינו והיה בשכבר נשוי אשה אחת מעירינו שמה שרה בת חיים הלוי כי לקח איש לוי בת לוי להיות עמה נלוה כל הימים בצירוף הילד אשר חננ' אלקים קרו' לז' שנים וכל זאת לא שם על לבו ובגד באש' נעורי' ברית כרות' מן השמים והניח אות' ערומה בחוסר כל ולא זו שאחת משלש אלה לא עש' לה אלא אף זו התעמר בה בבגדו שלקח אשה אחרת עליה.

ב ואשריכם גודרי גדר המסירים יהודא וישראל מעון גזרת עליו מתחלה שלא יכנוס אותה אף לא יארס אם לא שיפטור הראשונה בגט כשר לרצונה ולא לאונסה כלל והרב הנזכר סידר גט זה והשליח היה משכיל שלם בכל דרכיו ה"ה ר' יצח' י"ץ אשר בא מאר' ישראל והכי' טרף לביתו ומפומ' שמעתי מילין שהרב לא סידר גט זה אלא בתנאי להפיס דעת המגורש' באם תרצ' ואם לאתרצ' אף בריצוי כסף אזי הגט בטול ואסור לישא

כתקנת ר"ג וזה שלא יכול לכוף אותה לגירושין בפרט אשה כמותה שבת בנים ואין בה שמץ ודופי ק"ו שלא יגרש אותה בלא מילוי כתובתה שלא לדעתה והנה בהיותו החכם ר"י הנ"ל בכאן עם הגט שלחתי אחרי האשה לחקור ולידע תמצית עניינה ואחר רוב החקירה והדרישה נודע שאין בדעת' כלל וכלל לקבל גיטה אם לא שישלים כתובתה מקודם לידה והנה זה החכם הנ"ל הלך לדרכו באמרו בתי הרשות נתונה בידך ולא באתי לכוף אותך ואף לא לפתותך ח"ו אלא להנאתך ולטובתך לדעתך כי גם שמה לא יתנו לו אשה אם לא שיפטר אוחך לפי רצונך ודעתך ואחר זמן מה נשמע שבעלה ר' אברהם הלוי לקח אשה בפליבנא' ע"י חופה וקידושין ואתמוה קאתמוה' בני ק"ק שלנו על המעשה הרע אשר נעשה וכנבלה הזאת לא יעשה בישראל עד שנודע לנו מאנשי ישראל אשר באו מארציכם שסיפרו לנו המאורע ואמרו שהיו אצל המעש' שיהודי א' שמו יצק"א מכונה חרפ"ן בן עירינו הביא כתב חתום ממני הח"מ עם ראשי הקהלה שהיא קבלה הגט כדת וכהלכה ועל זה התירו לו להכניס אות' ובשמעינו הנבלה הזאת שלחנו אחרת וחקרנו ודרשנו קצת בריצוי קצת בגמו' עד שהודה על חטאו ולא בוש וסיפר לנו המעשה שאותו אברהם הנזכר השכיר אותו בכמה מאות לבנים שישתדל לו כתב מק"ק שלנו אם היא תקבל הגט כאן מה טוב ונעים וא"ל אזי ישתדל בני בליעל כמותו שיזייפו כתב ויחתמו שמי ושם אנשי הקהילה וכן עשה וזה נתן לו שכרו משלם ועתה מטיבותיכ' גמרינן מה דינו של אותו אברם אשר שיח"ת ברי"ת הלו"י ומעל בחרם ר"ג ואף שאין בידי להוכיח שאברהם הנ"ל ידע מעובדא בישא ונוכל לתרוצי' שעל מקרה הרע הזה לא שלח אותו ולא היה במחשבתו אלא שיבא לו כתב הגון אם באמת יאורע שתקבל הגט בפרט מאחר שאותו יצקא חרפ"ן גדפ"ן הודע חזקת כשרותו ונעשה פסול לעדות מ"מ נוכל לומר מאחר שחוזר בתשוב' במעשיו והשיב הגזילה ממה אשר נהנה במעל עון ורוצה לקבל תשובה ומודה על עונותיו ברבים מאן נימ' דלא כשר לאסהודי ועוד כל כה"ג פלגינן דיבוריה וקל ומ"מ עד א' הוא ואיכ' לצדודי לכאן ולכאן רק שרגלי' לדב' הוא שמתחלה התחיל לבגוד באשת נעורים שהניח' על קרן הצבי ונשתדך כבר עם אות' האשה ורחמנא ליבא בעי ויודע כל הנסתרות ול"ד ונניח מזה אף את"ל שאונ' הוא סוף סוף חרם דר"ג מי מתיר ג"כ אנוס הוא מכחיה ומחוי' לפרוש מאשתו אשר לקח במקומכ' כאשר אוכיח בעז"ה אף שחרם ר"ג לא נתפשטה במקומכם ס"ס הוא מן המדינות אשר נתפשטה הגזירה ואין להקל בה ואין שייך כאן לדמות להההולך ממקום שנהגו ואין דעתו לחזור כו' חדא דמחויב לחזור דאיתתא אגידא ביה ואכתפ' דגבר' שוור' שאין בידו להוציאה ממדינה למדינה אפי' מנוה הרע לנוה היפה כדאית' בכתובות בפרט

מאחר ששניהם היו בני מדינה אחת ובני עיר אחת ועוד מאחר שבעת נשואין חל עליה חרם דר"ג מ"ה תו' לא פקע מיניה איסורא וק"ל ומשום הכי אפילו אם היה עם אשתו בארציכם ובמדינו' שלא נתפשטה חרם דר"ג אפ"ה לא היה יכול לישא אמרת מאחר דחל עליה איסורא וכה"ג שמעתי מעשה שמשכיל אחד מארצינו הלך עם אשתו לא"י ושהה לשם כמה שנים ורצה לישא עוד אחרת עליה והיה יכולה בידו לאספוקי תרוייהו: ואפ"ה לא הניחו לו חכמי א"י מהאי טעמא ומה שכתב הרשב"א ששמע שר"ג לא גזר אלא לסוף אלף החמישי ומהררי"ק הביאו בשורש ק"א מ"מ האי מילתא לית לה עיקר גבן ומילתא פריחה כשמוע' פורחת ע"כ היא נידחת חדא דהא לפי טעם שכתב ר' אביגדור כהן במרדכי ארוך בתשובה אחת המתחלת אלכה לי אל הגדולים על מה תיקן ר"ג כו' האי טעמא שייכת האידנא כמו מקדם ואין חילוק בין אלף חמישי לאלף הששי ועוד כל הגאונים כגון הא"ז ביבמות והמרדכי בשם ר' אביגדור כ"ץ בפ' החולץ וכן הסמ"ק כתבו שאם היבם נשוי שלא יכול ליבם מכח חרם דר"ג כו' ואפי' למאן דס"ל מצות יבו' קודמת ואותן הגאוני' כולן באלף הששי היו באש' ידוע ועוד דברו' נוסח התקנות של ר"ג מ"ה לא הזכיר זמן ואדרבה כתב גבי תקנה דשתי נשים שאין להתיר אלא בק' חכמים מג' קהילות ומ"ג ארצות כו' ואעפ"י כן לא יתירו עד שיראו טעם טוב בדבר עכ"ל וא"כ איזה טעם טוב המשתנה לעילוי אלא אדרבא בעו"ה הדורות פוחתים ומשתנים לגריעות' מידי יום ויום ואף את"ל שלא תיקן אלא לסוף אלף החמישי וג"כ היה טעם לתקנו שלא שייכה אלא עד סוף אלף החמישי ס"ס מאן שרי' הלא צריך ב"ד אחר גדול בחכמה ובמניין כותיה להתירו וראייה משכו לכם לאהליכם שאף ישראל לא באסרו אלא לזמן קצוב וטע' למילייהו הוה אפ"ה צריך ב"ד אחר להתירו כדאיתא בפ"ק דביצה ובפ' ד' מיתות ק"ו הכא אף שיש לשדות ביה נרגא ולומר שאני התם דלא קבע זמן לפרישת' דקרא היו נכונים לשלש' ימים לא קאי אפרישת אשה שלאחריו אלא ה"ק היו נכונים לשלשת ימים כלומר לקבל התורה ואח"כ אמר אל תגשו אל האשה ולא הוקבע זמן לפריש' זו אף שהטעם שבשבילו נאסר הפרישה דהיינו מתן תורה בטל מ"מ צרי' מניין אחר להתירו שהרי לא הוקבע זמן להדי' וכן כתבו התו' והרא"ש מ"מ אומ' אני בודאי תקנות ר"ג נמי כה"ג דאי אפשר לומר שפסק להדיא שלא יתקיימו גזירותיו ותקנותיו עד אלף הששי ותו לא שהרי זו לא מצינו בין תקנותיו אלא שצ"ל אות' שאומר שלא נגזרה אלא עד אלף החמישי היינו שכך היו מקובלין לפי הטעמים והסברות על מה נתקנו גזירותיו יורה שלא גזר ותיקן אלא עד אלף החמישי א"כ הוי כפרישת אשה של מתן תורה וצריך ב"ד אחר להתירו וליכא למימר ולטעון לזכותו מאחר שבאונס אירע לו שלקח האשה על

ידי עדות שקר שהכשילו אם כן ליכא צד לגזירת ר"ג מ"ה שלא גזר אלא אלכתחילה ולא אדיעבד שאירע באונס וא"כ לא היו רוב הגאונים אוסרי' ליבם היכא שנשוי כבר דהא ג"כ אונס הוא ובדיעבד דהא נפלה לפניו כהרמנא דמלכא וגזירה היא מלפניו וכבר מושבע ועומד ליבמה אפ"ה כתבו הגאונים שאנוס הוא מתקנת ר"ג ואלים כחיה להפקיע ק"ו הכא בצירוף הטעמים שכתבתי לעיל שהתחיל בתקלה וקלקלה ורגלי' לדבר קצת שהעדים בדבר ולא עוד שמעתי אפי' מי שנתן גט ע"י הרב ולקח המגרש אשה אחרת ואח"כ נמצא פסול בגט שפמרישין אותו מן אשתו עד יתקן גט אחר ק"ו בנדון דידן ועוד דינא דגמרא הוא בפ' הבא על יבמתו א"ר אמי הנוש' אשה על אשה יוציא ויתן כתוב' ואף שרבא פליג ואומר נושא אדם כמה נשים כו' והרי"ף פסק כוותיה משום דבתראי הוא מ"מ לא פסק אלא היכא דאפשר למיקם סיפוקייהו כמו שהביא הרי"ף וגם נוכל לחלק דאף רבא לא שרי אלא היכ' דאשתו ראשונה אינ' בת בנים והוא טען אבדק נפשא כו' כדאזל' התם סוגיא דשמעת' ועל זה קאי רב' וכן פי הר"ן להדי' אבל בע"א לא ק"ו הכא דליכ' כל הני טעמ' דאף רבא מוד' דיוצי' ויתן כתובתה והאמת שבמעט כל הפילפול שלא לצורך הוא אלא לאחמורי עליה ולאפרושי מיד מאתתא דהא כבר מושבע ועומד מהר סיני שנשתעכ' בשאיר' וכסות ועונתה וזה שאי אפשר לקיים שניה' כאחת א"כ מי נדחה מפני מי הלא השניה באה בגבולה של ראשונה א"כ היה מן הדין לכופו שיתן גט לשנייה ויתן לה כתובת' ויחזו' לאשתו הראשונה אבל הראשונה מותרת על זה באמרה מאחר שהמריד בי לא ניח' כ"כ לכוף אותו א"ל מרצונו ואם ירצ' לדבו' באחר' הרשות נתונה בו רק שמקוד' יגי' גט כשר לידה עם מילוי כתובתה או במה שתתפשר ברצונה הטוב ולכן אתם המשכילים הכירו נא דבר אמת הדין ודת למי המשפט והעזר ע"כ נרא' מן הראוי להפרישו מאשתו מיד אחרי ראות כתיבתי' עד שיתקן עיותו כפי' אשר כתבתי לעיל ואם יהיה זה הבעל בן בליעל ח"ו מן המורדי' הניתני' כתף סוררת לדברי מוריה' ולא יעש' כפי' שכתבנו והוכחנו ולא ישמע אליכם אזי ידי עמכם בראשונה למחייה בסיל' דלא מבע דמא והריני נגדר אחריכם בנחש' הזוחל על העפר להטיל בו ארס וחמ' עד ישוב מרשעו ובזכות כו': דברי שלמה לורי"א:

תשובה טו

א **שאלה** בעניין הצואה שהיו אצלה שני חכמים ולא כוונו ממש עדותן כו' הנני הנקוב בקצה יריעה אשיב לשואלי על ראשון ראשון כו'.

ב השאילה בעניין הפלגת עדות המעידים שחכם אחד העיד שהצואה היתה שלא יעשה ראובן דבר בלי ידיעת חבירו אהרן ורוצה לפר' שאינו תלוי כלל ברצון של ר' אהרן אלא במה שעשה לו ידוע דהיינו גילוי הדבר ולא לעכב נראה בעיני פשוט אפי' מאן דלא דריש לשון הדיוט מ"מ לישנא דמוכח ורגיל בפי כל דכל לישנא בלי ידוע המותנה בהגיון בני אדם שהוא לשון רשות והרמנא ואף אם כתוב ידיעה להוי לך מלכא לאלהך לית אנו פלחין יציל או לא יציל שהוא לשון גילוי דבר נסתר ולא לשון רשות לשון תורה לחוד ולשון בני אדם לחוד ואף התם יש לפרש שהוא לשון רשות כלומר רשות המלך ינתן לנו לדבר מה שבלבינו ועוד יראה לכל בעלי הלשון עברית שכל לשון ידיעה לא תמלט מבלי תועלת או תועלת המודיע או תועלת הנודע ותועלת המודיע הוא כמו שאמרו רז"ל הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שהוא תועלת לנותן שהוא המודיע ותועלת הנודע הוא על שתי דרכים או על דרך רשות ורצון ר"ל שהעכבה תהא בידו ויכול למחות בדבר או תועלת הבאה אליו מצד ידיעת העניין הן מצד רוח והנאה שיגיע אליו בידיעתו או מצד הרחק ההיזק שיגיע אליו בהסתרו ולפי זה אף ידיע להוי לך מלכא וגו' הוא תועלת המודיע שהיו מקדשים שם שמים ולא היו סומכי' על הנס כמו שדרשו רבותינו ז"ל וכן הביאו הספר מצות וא"כ אם תהא אותו ידיע הנזכר בצואה כפשוטו לשון גילוי א"כ הוא מבלי תועלת כלל לא ליתומים ולא לאפטרופיס רבי שמואל המודיע ולא לר' אהרן הנודע לו אותן הדברים כי מה מועיל לו וליתומים הגילוי.

ג ועוד נראה מאחר שאמר בלשון הצואה בלשון אזהרה ומחאה שלא יעשה שום דבר בלי ידיעת ר' אהרן א"כ מוכח להדיא שהוא נטילת רשות וזולתו אי אפשר דאם הוא לשון גילוי היה לו לומר שיודיע כל דבר לר' אהרן דהיינו המעשה שהוא הציוי לחוד.

ד ועוד נראה מאחר שחכם אחד העיד להדיא בלשון רשות נהי דלשון ידיע שהעיד החכם השני תוכל לפרש בלשון גילוי מ"מ לא ימלט שלא תפול בו ספיקא שהוא לשון נטילת רשות וא"כ הוא עומד בספ' וא"כ בא חכם הודאי ומוציא מידי חכם הספק בידו וכעין זה פסקו המחברים גבי בעיא דרבא בב"ק אי אזלינן בתר מעיקרא כו' ופריך מרבה כו' ומסיק מה דפשיטא ליה לרבה מבעיה ליה לרבא ופסקו המחברים אף שהלכה כרבא שהוא בתרא אכן הכא הלכה כרבה לפי שבא הודאי ומוציא מידי ספק אף שאין ראייה כל כך לנדון דידן שהוא לעניין עדות ואינו תלוי בסברה מ"מ זכר לדבר מיהו איכא וגם אינה צריך ראייה כ"כ מאחר שנוכל להשוות העדים שלא יהיו מוכחשי' מסתמא עבדינן הכי.

ה ולעניין שאילה אם יכול ר' שמואל לפטור המשותף רבי יעקב נרא' דלא כל כמיני' שהרי עיקר אפיטרפוסו באה ע"י צואת המת ואיך הוא בא לבעלה שהרי צוה שתהיה החברותה עד כלות ג' שנים ואם כן איך יכול לשנות ושלא לקיים דברי המת ואפילו היה אפטרופוס על פי בית דין מ"מ לא יכול לשנות מן הצואה דדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים אפילו היה בו תועלת ליתומים וכ"ש הכא שנראה ומוכח שיש ערמה בדבר ואינו אלא לתועלת המשותף ורחמנא ליבא בעי.

ו ולעניין שאילה אשר מכר המטלטלים בזול פשיטא ופשיטא שהיתומים לא יפסידו את חלקם או יחזיר המקח שהרי האפטרופס רבי שמואל מכר את שאינו שלו שהרי אין כח בידו למכור בלי רשות רבי אהרן כאשר ביארתי ואם ירצו לתבוע רבי שמואל האפטרופס הרשות בידם שהרי פסקו התוספות בשם רבי עזריאל אפטרופ' שפשע חייב לשלם ואפילו מאן דפליג עליה מ"מ מודה כה"ג שהוא מזיק בידים שהרי הוא מכרן שחייב לשלם ואם ישמע כמ"ר שמואל לדברינו אז אומר שלום: דברי שלמה לורי"א:

ז **מעשה** בא לידי באדם אחד שהיה נותן ס"ת מכמה שנים להיכל הכנס' ועמדה בהיכל כמה שנים והיו עליה מעילים של הקדש שהן משל צבור ואותה ס"ת היתה בפני המקדיש כמה שנים בהיכל ולא שמע אדם שהיה אמר בחייו שלי הוא ולא נתתיו לחלוטים אמת שהיתה נקראת על שמו שהיו אומרי' ס"ת של יעקב הוא כי השם ההוא על שם שהוא היה המקדיש כי כך היה הדרך של העשירים כל אחד קונה ס"ת ונותנה להיכל וכל אחד מכיר ס"ת שלו ר"ל להתייחס בה וגם קריאו' התורה הוא על הסדר שבת אחד של פלוני זה והשנייה של פלוני אחר עד שחוזר חלילה.

ח ומת האיש ההוא והניח בנים גדולים ולאחר זמן מיתתו כמה שנים ויותר עקרו אותם הבנים דירתם למקום אחר ובקשו מן הקהל שיחזרו להם ס"ת שלהם ובני הקהילה כולם אינן בני תורה והיו נאותי' לדבר מחמת שהיו סוברים שהדין עמהם כי מכמה שנים עשה ג"כ אחד מעשה ולקח ס"ת של אביו מן אותו ההיכל והביאה לעירו.

ט ואני לא הנחתי להיות התורה עשוק ממקום למקום ולא ניאותי לדבריהם וזו היא ראייתי ותשובתי:

י מה שאתם מביאין ראייה מאותו האיש שלקח ג"כ ס"ת מכמה שנים כה"ג אין זה ראייה דהוא נמי שלא כדין עשה ואלמלא הייתי באותו פעם והיה לאל ידי לא הנחתי וכבר כתבו רבותינו שאין מביאין ראייה אלא ממנהג שהוא קבוע על פי ותיקי' ולא ממנהג שאין לו יסוד ק"ו כה"ג שאין כאן מנהג אלא מאחד ושנים שעשו והם סברו שבדין עשו וכל כה"ג אין כאן חזקה וטעמא דאטו כ"ע דיני גמירי כמו שכתב הרא"ש פ"ק דב"מ גבי

סמך לו כותל אחר ובשאר מקומות כהנה ובפרט לעניין הקדש להוציאו מחזקתו להיות חולין למכרה ולעשות בה מה שירצה.

יא ועוד מאיזה צד רוצה להוציאה מחזקתו מאחר שהקהל מוחזקין המוציא מחבירו ע"ה ק"ו לעניין הקדש.

יב ועוד מאחר שלא התנה בפני עדים שלא נתנה לחלוטין אלא להיות בהיכל עד זמן שירצה אם כן מסתמא אקדיש' הוא דקא אקדיש ואפילו אי הוה איהו גופיה חי והיה רוצה לקחתה לעצמה נראה דלאו כל כמיניה אם אין לו ראייה ובפרט מאחר שכמה שנים הלבישוה במעילים של הקדש חזקה מופלגא שהיא של הקדש היכא שנתנה בס"ת אפילו טען אחר כך כדי שלא נתנה לחלוטין ומה ראיתי ושמעתי שבני אדם אשר היו מנדבין ס"ת לב"ה היו מתני' ברבים שאינה לחלוטין ואם כן אותו שלא התנה איהו דאפסיד אנפשיה ק"ו בנו של ק"ו שמת האב ולא היה פוצה פה ועתה באים היורשי' בטענת שמא שאין להוציא מחזקה ודאי.

יג וז"ל מהרר"ק ואשר כתב אחי שמעשה בכל יום באות' הגלילות שמשימין נירות של כסף ושלשלאו' של כסף כו' ולאחר זמן נושאי' אותם עמהן גם לפעמים כשיורדין מנכסיהם מוכרי' אותם לאחרים כו' עד אם כן המשי' אותם בב"ה אדעתא דמנהגא קא משים אותה כו' הלא ידעתי שמנהג זה כנגד דין התלמוד דמדינ' כיון שהודלקה פעם אחד במנורה בב"ה חלה קדושתו עליו ולא פקע' כ"א ע"י הקהל כדמוכיח ההיא דפ"ק דערובין דקתני התם מי שהתנדב מנורה או נר לב"ה כו' משבאת' ליד הגבאי' אסורה לשנות כו' וכן פשוט הוא מדינא דגמרא דכיון שנתעטף ס"ת הוא במעיל פעם אחת דג"כ חלה עליו קדושתו כדמוכח בסנהדרין פרק נגמר הדין דקתני התם כיפה שהוא טמא מדרס ונתנה על הס"ת טהור מן המדרס כו' אלמא שחל עליו קדושתו ומ"ה טהור מן המדרס כו' משום דאמרינן לו עמוד ונעשה מלאכתינו כדפי' שם רש"י וכן מוכח שם הסוגיא בהדיא מדפריך מיניה לרבא ומאחר דפשיטא שכן הוא שחלה קדושה על הכלים מכח דין התלמוד ואתה בא להפקיע מכח המנהג הלא ידעתה שאין המנהג מבטל ההלכה אלא א"כ הוא מנהג קבוע ע"פ חכמי המקום ולא ע"פ המון ב"ה כמו שכתב המדד"ר בשם הא"ז בריש פרק הפועלים וגם כתב שם שצריך שיהיה המנהג קבוע קודם שיבטל דין התלמוד ועוד כתב ריש הפועלי' ודוקא שיהא מנהג קבוע על פי ותיקים אבל מנהג שאין לו ראייה מן התלמוד אינו אלא כטוע' בשיקול הדעת דכמה מנהגין גרועי' שלא אזלינן בתרייהו כדפירש ר"ת כו' אלמא היכא דלא התנה בפי' אפילו הוא טוען טענת בריא לאו כל כמיניה לאפוקי מחזקתה הקדש היכא דלא התנה בפי' ק"ו כה"ג שהיתה

בהיכל ה' כמה שנים שהיא בחזקת הקדש וכבר ידוע מדברי רז"ל קדמונים מי שנדר דבר לצדקה אין לו כח יותר משאר בני הקהל אם כן אין לאותו יורשין שום טענה וחזקה באותה ס"ת.

יד כך הוא תוכן דעתי כי אלקים אני ירא ומי שידין אותו לכף זכות המקום ידון אותו לכף זכות: דברי שלמה לוריא:

יפה כתב ויפה דן נאם יצחק בר בצלאל ז"ל הגר בולאדמ"ר

תשובה טז

א **שאלה** זו שלח לידי שאירי הגאון יניק וחכים מהר"ר משה איסרלז יצ"ו לחוות דעתי ולהשיב מה שנאות בעיני.

ב ששאלת ראובן נתן במתנת ש"מ לבתו חזקה לדור בביתו אחריו כל ימיה עם בעלה כמו שהיו דרים בחייו כך הוא לשון הצווא' ונתקיימה בכל אופן המועיל דתקון רבנן למהוי כמתנת שכיב מרע ונפטר ראובן והניח חיים לכל ישראל.

ג ועכשיו נתגלגלו ב' חילוקים בין היורשים ובין הבת הזו. הא' שהבת טוענת שא"צ לתת להוצאת צרכי הבית כגון קניית עצים להחם הדירה בדרך הארץ וכן שאר הדברים שהם צרכי הדירה כי כן ציוה לה אביה ז"ל שתהא דירתה כמו שהיתה בחייו ואז היתה פטורה מכל דבר. השנית טוענת הבת שמאחר שאינה צריכה דירה זו כי יש לה מקום לדור בלא זו רצונה להשכיר דירתה לאחרי' שהן כיוצא בה ובזו היא נהנית ואין היורשים חסרים וכופין על מדות סדום עכ"ל השאלה:

ד **תשובה** תחלה נבאר השאלה האחרונה ואחר כך הראשונה ובמאי דסליק נפתח בעזרת הש"י:

ה גרסינן בכתובות פרק הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנין ניסית לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים לא יאמר הראשון כשתבא אצלי אזונה אלא מוליך לה מזונות למקום שאמה וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות כו'. הרי קמן דאף על גב דאיכא אומדנ' גדולה שלא כתב לה אלא ע"מ שתהיה אצלו ולא אחר שתתגרש אמה ועוד דלא כתב לה אלא לזונה כפי ברכת הבית א"ה מאחר שכתב לה סתמא ולא התנה כלום אמרינן דחייב לתת לה דמי מזונות משלם כמו שפסקו הפוסקים וה"ה בנדון דידן חייבין היורשין ליתן לבת דמי דירת' אם יש לה לדור במקום אחר ואין לומר דדווק' מזונות דמה לי הן ומה לי דמיהן דהרי גם כשזנה אצלו צרי' לתת

מעו' בעד מזונותיה אבל דירה דאינן חסירין כלום כשדרה אצלו ולכן כשאינו רוצה לדור אצלן אין צריכין לתת לה מעו' הדירה אלא יכולין למימר הא ביתא קמך: אמינא דודאי היורשין אינן צריכין להוציא מעות כדי לתת לה דמי דירה מאחר שהן חסירים מזו אבל מכל מקום הדירה עצמ' צריכין ליתן לה דהיינו שתוכל הבת להשכיר דירתה לאחרים שהן כיוצא בה דזה נהנה וזה אינו חסר ולא אמרינן דלא נתן לבת אלא כל זמן שהיא צריכה לזו דומי' דמזונות דבת כמו שכתבתי ולא דמי להא שכתב הר"ן פ' הנושא שאין אלמנה יכולה להשכיר דירתה דשאני התם דכתב לה את תהא יתבא בביתי דמשמע את דוקא וכעין זו כתב שם הר"ן ריש הנושא אהא דפוסק לזון את בתו צריך לתת לה מזונות משלם ולא כפי ברכת הבית וכתב שם הר"ן ולא דמי לאלמנה דנותן לה כפי ברכת הבית דשאני התם דכתב לה את יתבי בביתי ומתוני מנכסיי כו' וה"ה דיש לחלק לענין השכרת בית ולא גרע דבר זו ממה שכתב הרמב"ם פה דהלכות שכירות המשכיר בית לחבירו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחרי' עד סוף הזמן הרשות בידו להשכירו שהם במנין ביתו וכן הוא תשובה מוהר"ם במרדכי סוף פרק האומנין ואף על גב דבמרדכי פרק חזקת הבתים משמע דאין השוכר יכול להשכיר כלל אלא זה משכיר אומר לו תן לי שכרי דהא ביתי קמך נראה דיותר יש לסמוך אדברי מהר"ם ורמב"ם שכתבו דכח בידו להשכיר מעל סתם דברי מרדכ"י בפרק ח"ה שלא ידוע שם אמרה ותו דהא מהרי"ו פסק סי' י' כדברי מהר"ם וכן כתב הרשב"א בתשובה שאכתוב לקמן אי"ה ועוד נ"ל דדברי מרדכי שכתב שאין יוכל להשכיר הם כדברי הר"ם שכתב הטור סי' ש"ח דס"ל דאין השוכר רשאי להשכיר כלל אע"ג דידוע דאין למשכיר היזק בזו ולכך אף בבית אסור להשכיר לאחרים אבל הרא"ש ושאר מפרשים חולקים אדברי הרמ"ה וס"ל דבמקום שאין היזק יוכל השוכר להשכיר ואם כן בכי ה"ג יוכל להשכיר לכ"ע: אך צריך עיון בדברי תשובת הרא"ש כלל א' וכלל צ"כ על שנים ששכרו בית לדור בו בשותפות ביחד אין אחד מן השותפין יכול להושיב אחר במקומו אפי' יש לו דיורין פחותין ממנו כי יכול לומ' אותך יכול אני לקבל אבל אחר איני יכול לקבל כי ידוע שאין לקבל כל אדם בשוה יש מפני חשיבותו שאדם בוש מפני ויש מפני גרעותו ויש שהוא בעל קטטה ויש מי שאינו נאמן הלכך אדם הרוצה לדור בשותפות מדקדק תחלה עם מי הוא חפץ לדור ולא יכול אותו שקבל לדור עמו להושיב אחר במקומו וגם אינו יכול לכופו לחלוק עמו שהבית אינו שלהם אלא שכיר להם לזמן ע"כל ואם כן איכא למימר לפי דברי הרא"ש דה"ה כאן אין יכול להשכיר לאחרים משום דהיורשים יכולין למימר דאינן יכולין לקבל אדם אחר ואפשר דאף הרמב"ם ומוהר"ם מודים בזו דהם לא קאמרי אלא במקום שיש

לשוכר דירה בפני עצמו ולכך אמרו דיכול להשכיר לאחרים אבל בכה"ג שהיו דרים ביחד בבית אחד מודים לדברי הרא"ש דיכול האחד למימר אותך הייתי יכול לקבל אבל לא לחבירך מ"מ נראה לי דאף הרא"ש לא קאמר אלא בב' שותפים ששכרו בתחילה בית ביחד ולכן בדעתן תליא מילתא כמו שדקדק בלשונו במה שכתב הלכך אדם הרוצה לדור בשותפות מדקדק תחילה וכו' כלומר שמתחלה בירר לדור עמו ולכך אינו יכול לכופו לדור עם אחר אבל בנדון דידן שאין הדבר תלוי בדעת היורשין אלא בדעת הנותן בכה"ג ודאי לא מצו למימר אותך יכולין לקבל ולא אחר כי מה לי ולדעתם והרי נדון זו כ"ב אחים שירשו בית שפשיטא שכל אחד יכול למכור חלקו למי שירצה ואין השני יכול למימר אותך הייתי יוכל לקבל ולא חברך כמו שכתב ח"ה סי' קעא בהדיא דכל אחד מן האחים יכול למכור חלקו למי שירצה וכעין חלוק זו כתב הרא"ש פ"ק דב"ב והביאו ח"ה סוף סימן קע"א לעניין גוד או איגוד שכתב וז"ל הר"ר יוסף הלוי דדינא דגוד או איגוד לא שייך אלא ביורשין או מקבלי מתנה אבל אם לקחו שנים בית שאין בו כדי לזה וכדי לזה אין אחד מהן יכול לומ' גוד או איגוד שהרי לדעת שיהא שותפות לקחוה מתחלה ולא למכרו איש אל אחיו ש"מ מזו דדוקא שותפות שקנו מתחלה ביחד יכולין למימר אדעתא דהכי קנאוהו מתחלה אבל לא יורשין ומקבלי מתנה דלאו בדעתא דידהו תליא מלתא וה"ה דלא יכולים למימ' אותך אני יכול לקבל וכן מוכרח מדברי הרמ"ה לעניין דינא דבר מצרא דאם שייך בבתים דיכא דבר מצרא וכתב שם דדווקא ב' בתים הפתוחים ביחד דהוה כבית אחד כמו שנתבאר סוף סימן קע"ה דמשמע שם דשני אחים שיש להם בית ביחד כל אחד יוכל למכור חלקו ולא יכלי למימר אותך הייתי לקבל וראייה עוד מתשובת הרשב"א סי' אלף קמ"ה ששאלת ראובן נתן מתני' ביתו לבנו ושייר במתנתו בלשון זו ושיירתי לי ולמי שישמשנו כל ימי דירה בזה הבית המחצית הבתים שאני נותן עתה והעמדתי כלי בו והצנעתי כלי היין שלי באוצר במנהג קודם זאת המתנ' ואח"כ נתן ראובן אותו שייר לאח' והבן טוען דלא שייר אלא לעצמו ולכליו בעוד שהן שלו אבל לא להכניס אחר וכליו שם תשובה הדין עם האב שהמשייר דירה לעצמו לא לעצמו שייר אלא לכל ימי חייו שייר בין להשאיל לאחר בין למכור עד שימות ואפילו שאמר שיירתי לי לא בא לומר אלא שאינו משייר בה כלום לאחרים ואפילו השוכר יכול להשכיר כו'. ומהשתא שמעינן דאף על גב דהתם שייר לעצמו מחצית הבתים דמשמע שיהא דר עם הבן בבית ואפילו הכי כתב דיוכל לשכור לאחרים מאחר דלא יוכל הבן למימר אדעתא דהכי שתפתי עמך מתחלה וה"ה בנדון דידן שתוכל הבת להשכיר חלקה דאין לומר דדוקא משייר כח משייר לעצמו שייר לו שיוכל להשכיר אבל מה שנתן לבתו אין לה

כח כ"כ דזה אינו דכ"ש הוא דהא אמרי פרק המוכר בית לעניין בור ודות דאם משייר לעצמו בור ודות צריך ליקח לו דרך אבל אם מכר בור ודות אין המוכר צריך ליקח לו דרך דמוכר בעין יפה מכר וכ"ש הנותן מתנה דבעין יפה נותן כדמוכח התם וא"כ אם נאמר במשייר חלקו בבית יכול לשכרו לאחרים כל שכן בנותן לאחרים דיכול המקבל מתנה לשכרו לאחרים ואחר שבררנו דבר זו נשוב לשאלה קמייתא מה ששאלת צרכי הבית בקניית' עצים וכיוצא בו נראה לי דגם בזו זכתה הבת וראייה ממנהג הארץ שהמשיא בתו כותב לה דירה שנים ידועות ואז היא פטורה מכל הצרכים הנ"ל א"כ שמעינן דסתם דירה משמעות כך לפטור מכל דבר כ"ש בנדון זו שדירת הבת היתה כמה שנים אצל אביה בעניין זו שלא היתה צריכה להוציא שום דבר א"כ כשאמר לה שתדור כבתחלה ודאי משמע שתדור בכל דבר כדירתה בתחלה ופטורה מכל דבר שהייתה פטורה בחייו ואין לומר דהיכי נביא ראייה ממנהג שאינו מבורר שהוא מנהג ותיקי' דזה אינו כלום דכה"ג דורשין לשון הדיוט לילך אחריו כמו שהוא מבואר פרק המקבל ועוד ראייה ממדור אלמנה דאמרינן פ' הנושא דנותנין לה מדור לפי כבודה כו' ואמרינן התם ת"ר משתמשות במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכרים ובכסתות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכלי כסף וכלי זהב כדרך שמתמשת בחיי בעלה שכך כתב לה ואת תהא יתבא בביתי כל ימי מיגר כו' שמעינן מזו דמה שכתב לה את תהא יתבא בביתי דכולל כל צרכי המדור דאם לא כן מנא לן ליתן לאלמנה שאר צרכי מדור דהא לא כתב לה אלא את תהא יתבא בביתי אלא ש"מ דהכל בכלל ולכן תנא במתניתא ונותני' לה מדור לפי כבודה דכולל הכל ועוד יש להביא ראייה מהא דכתב הר"ן פרק הנושא והמ"מ פי"ח דאישות בשם הרשב"א נראה דאלמנה אינה משתמשת בכל הבתים עם היורשין ביחד אלא מיחדים לה מדור לפי כבודה בבית בעלה דאל"כ מאי קאמר לפי כבודה הלא בכולן משתמשת והא דתניא משתמשת כדרך שמשתמשת בחיי בעלה לאפוקי שאין יכולין לדחותה מן המדור ולהשכיר לה אחר שמעינן מזו דאי לא תנא התנא מדור לפי כבודה ה"א דהיתה משתמשת בכל המדור מאחר דדינא הוא להשתמש בו כדרך שהיתה משתמשת בחיי בעלה ואם כן ה"ה בנדון זו דאמרינן שיש לבת להשתמש בזו כדרך שהשתמשה בו בחיי אביה בלי נתינת צרכי הבית וזה נראה לי בדינים אילו נאם הכותב בקצרה וסומך על רבותיו וחביריו שהם יוסיפו עוד ראיו' בהנה ובהנה ואף כי הדבר פשוט היא בעיניו שאינו צריכה לראייה נאם משה בן לא"א ישראל שליט' הנקרא משה איסרלז מקראקא:

ו **מה** שאדוני שאל מאת שאירו להורות דעתו במכוון דברי מר שיהיו נחתמים לעשות הלכה למעשה הרימתי ידי לאל שדי ומי שאמר לעולמו די די יאמר לצרתי מתלמידי' הפושעי' בי שחפשתי לצדד זכות לצד כושר מפעלי מר מאחר שהעניין נוגע בו וראוי להפך בזכותו כת"ח ותיק כמותו אבל מה אעשה האלהים אני ירא ודעתי אחוה למר עד מקום ששכלי ישיג ויגיע כי נרא' בעיני פשוט שאין הבת עם בעלה יכולין להשכיר כלל הדירה לאחר כי ידוע שעיקרי צואת שכיב מרע בנוי על יסוד האומדנא ומ"ה במקצת בעי קניין ובכללו לא בעי קנין וכן כל דיני מתנו' כגון הכותב כל נכסיו לאשתו או לאחד מבניו שלא עשאם אלא אפטרופס מכח אומדנא וכן כל הכותב נכסיו לאחר מחמת ששמע שמת בנו כו' וא"כ בודאי בנדון דידן נמי אומדנא דמלתא שלא נתן לבתו אלא שיהא לה דירה כל ימי חייה ולא צריכא לטלטל ולשכור בית דירה ואינו דומה להפוסק לזון בת אשתו כו' דהתם לאו בדעתיה לחוד תליא מלתא אלא אף בדידה תליא שהרי פסקה עמו שיזון ונתחייב לזה בשיעבודו שנשתעבד לה וא"כ אין שייך אומדנא כ"כ דאדרבא אומדנא דידה מוכח שיזון אותה על כל פנים בדמיו ומה שכתב' בסוף שאין הדבר תלוי בדעת היורשין אלא בדעת הנותן כו' יפה כתבת אכן אף בדעת הנותן אמינא אומדנא שבודאי לא נתן אדעתא דהכי שתשכיר לאחרים דשמא לא יהיו מקובלין זה לזה כדעת הרא"ש גבי שני שותפין ואין אדם רוצה שיהיה מריבה בתוך ביתו לאחר מותו כדמסקינן בבב' בתר' ואין לך מריב' וקטטה גדולה מזו דשמ' תשכי' לאדם שאינו מקובל לה בפרט שהיורשים עשירים ומעונגים ואין מורגלים בשכירת הבתים לאחרים הם ואבותיהם ואמינ' אפי' מאן דס"ל דהשוכר יכול להשכיר בכה"ג מוד' ועו' אפי' כלא אומדנ' אין לזה וכו' שתוכל להכשי' שהרי אפי' אשה שיש לה מזונו' בתנאי ב"ד וכן פסק לה אפ"ה אין לה אלא פיסוקו ומא' שפס' לה ואת' תהא יתב' בבית' ומתזנ' מנכסי כו' אין נתן לה אלא כפי ברכת הבית כ"ש לגבי צואה שאין לה אלא כפי דבריו שאמ' לה להדי' שנתן לה חזק' לדור כמו שהיו דרי' בחייו דהיינו הם בעצמ' אף י"ל דלא אמ' זה אלא לטפויי הוצא' העצי' ושאר דברי' שלא תצטר' להוני' כמו בחיו מבין לך דלטפויי אתא דלמא למעוטי אתא שלא תשכיר לאחרים ויד בעל השטר על התחתונ' או נימא דלתרויהו קא מכוין שיהא ממש כמו שהיה בחיי' בלי חילוק בין לטפויי בין למעוטי וזו העיקר וא"ת הבת שאדרבא לישנא דצוא' מוכח' שתוכל להשכי' שהרי אמ' בזה הלשון שנתן לה חזת' לדור כו' ולא איו שתדור כו' אלא כלומ' חזק' הבית לדירה יהא לה וא"כ תוכל לעשות בחזקת' מה שתרצ' והשת' בע"כ מה שאמר כמו שהיו דרים בחייו לטפויי אתא שלא תהא צריכה להוצי' הוצאות עצים והדומה לו זה אינו דמה שאמר חזקה לדור

הוא לשון הצורך עצמו דאל"כ לא הוי צואה כלל כדאמרינן להדיא בב"ב אמר רב נחמן ש"ו שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום לפי שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש א"ל שיאמר תנו בית לפלוני כדי שידור בו עד זמן פלוני או דקל זו כדי שיאכל פירותיה' כו' וא"כ ה"נ אי לאו דאחר חזקה לדור דהיינו חזקת הבית כדי שידור בו לא הוי דבריו כדברי ש"ת לקיים אותה דהא אפילו' בכתיב' ומסירה נמי לא מועילין אם לא בעניין יש בו ממש ומה שיש לדחו' לתשובה כאחד שנתן מחצית ביתו לבנו ושייר ביה מקו' דירה לעצמו ולמי שישמשנו ואח"כ נתן אותו שיור לאחר וטען הבן שלא שייר אלא לעצמו ואין לו רשות וכח ליתן שיורו לאחרי' ופסק הוא שהדין עם האב כל היכא ששייר דירה לעצמו לאו לעצמו שייר אלא לכל ימי חייו שייר בין להשאיל בין להשכיר כו' והשתא לכאור' יש קצת לדמו' לנדון דידן דה' ידוע שעדי' כח הלוק' והמקבל מתנ' ומכ' המוכ' ומכ' הנותן דהא היכא שמכר בית או נתן ושייר בור ודות לעצמו שצריך ליקח לו דרך לפי שמוכ' בעין יפה מוכר וכן נותן ואם מכר בור ודות או נתן כו' אין הלוקח צריך ליקח לו דרך וכן המקבל מתנה אלמא שהמשייר לעצמו לא עדיף כמו המקבל מתנה וא' פה אמרינן לגביה המשייר דלאו דווקא לעצמו לבד כו' כ"ש לגבי המקבל אכן אי מעיינית חזית ביה מילתא פריכ' פשיטא לפי מה שכתבתי דמן הלשון של צואה שאמר כמו שהיו דרים בחיו מורה דווקא לעצמם ולא לזולתן שאין ראויה לדמיון זהו לפי שבכאן אין שום לשון מורה שיהיה דווקא לעצמו ולא לזולתו מ"ה יכול להשאיל ולהשכיר ואף לפי מה שכתבתי שהאומדנא מוכח שלא כיון אלא לה לעצמ' ולא לזולת' לפי שאינו רוצה שיה' מריב' בתוך ביתו לאח' מותו הכא ליכ' האי אומדנא שהרי הוא בחיים ויודע בעצמו לשער ולכוון שלא יהיה רעה לבנו אלא רוצה להשאיל או להשכי' לאד' אח' שיה' כשר בעיניו וממוצע' לבנו גם אם ירגי' בו אח"כ דב' שאינו נאה בעיני' יכול להוציאו מה שאין שכן בנדון זה שהדב' יהא תלוי בדעתה ותעשה מה שלבה חפץ להשאיל או להשכיר למי שיהיה אפי' לא יהא הגון בעיני היורשין וגם הכ' חזינן למפר' דלא קפיד בבך שהרי רוצ' להשאיל ולהשכיר ומאחר שאין כאן אומדנ' דמוכח אוקמינן אחזקתי' אבל הכא שמת אמרי' בודאי אם היה חי והיה בידו למחות היה ומחה ושבקינן לכל הני טעות' ונימא דנהי דליכא שום הוכחה בלישנא וליכא שום אומדנ' אפ"ה ליכא ראייה מיניה כלל דבודאי מה שאמרי' שאם שייר בור ודת לעצמו שצריך ליקח לו דרך משו' דאמרי' כל מה שנתן או מכר בעין יפה מכר ונמצא שלא נשתיי' לעצמו אלא בור ודות לבד ולא יות' וכן איפכ' אם מכר בור ודות בעין יפה מכר ומכר כל מה ששייך לבור ודות אבל דבר שאינו תלוי באות' הנתינה ומכירה אלא שבא עליו

הלוקח או מקבל מתנה לימחות במשייר שלא יהא כח להשאיל או להשכיר לאחרים זה לא יכול לעשות דכל מה ששייר לעצמו לא ממנו קבל אלא שהניח לעצמו ולא רצה ליתן לאחרים א"כ פשיט' שהוא ככחו הראשונה ויכול לעשות עמו מה שירצה אבל המקבל מתנ' שבא מכחו ומרצון הטוב של הנותן ולא היה בו כח מעולם א"כ אמרינן דלא יהיב ליה האי כח אלא לעצמו ולא לזולתו ונהי דהלוקח יכול להשאיל או להשכי' כמו השוכר כו' לפי שתלוי נמי בדעתו אכן המקבל מתנה שבא מכח הנותן תלוי הכל בדעת הנותן ולא יכול להשאיל ולהשכיר כלל כ"ש בצירופי טעמים שכתבתי חי ה' שכך נראה בעיני פשוט ואם שגיתי לא יהא עולה ודון כי אין שכלי משיג חוץ לגדר ההשגה אכן השאלה השנייה נראה פשוט שאינ' צריכה לשלם שום הוצאה לעני' כמו שהית' דרה בחיה לפי ברכת הבית מרובה אכן לא יצטרכו היורשים לשלם לכיסה כפי' מה שנהנה בדירתה שהרי לא צווה לזון אותה או להשכיר לה בית דירה אלא יניחו לה חזקתה הראשונה בכדי בלא הונאתה. והאלהים אפילו אם ישיב לי מר בליקוטים האחרונים מעשה בזה לא אשגיח ביה כי חשוב מר בעיני בשכלו הזך ככל אחד מן הגדולים האחרנוי' אם לא שימצא הדבר בתלמוד או בפסקי הגאונים אז מודה ולא בוש כי בעוה ממריד' תלמידיי המורדים ופושעים בי וסומכין ובוטחין על גבורת הזקן ובנו הגאון יצ"ו הם המוציאים אותי חוץ למחיצתי ומחסרים גופי ובריאת שכלי ומאן דלא שהייה לאוניתא למלכא דארום לא לישהיי' לאונית' דידי או יהפך לבם ל"ב האבן והאכזר ללב בשר או יתן לי חיל ואמיץ כח להציל את נפשי ונפש התלמידי' הכשרי' מידיה' ואף בהיותי בארץ אויבי וכפוי תחת ידם לא מאס וגעל היו להפ' בריתו אתי והרבה גבוליי בתלמידי' הגונים מכל ד' קצוי ארץ והם כקוצי' בעיניה ורחמנא ליחוס וליפרק מר ממרעין בישין כאילו חי ה' שלא היה עומד מר בנסיון כאילו אפי' חדש ימים כי לא ניסה וזכה לשני עולמות בחיי' כן יהא לעד ויגדל כסאו עד הכסא: דברי שאירך שלמה לורי"א:

תשובה יז

א **השאלה** לענין שתוקי' אם כשרה לכהונה כו':

ב אין זה אלא מחלוקת ישנה. לדעת הרמב"ם לא תמצא לעולם שכשר' לכהונה א"ל בפרשת דרכים אבל כל הפנויות שנתעברו בעיר אסורה היא והבת לכהן. אבל דעת הטור להיתר והכרעתי בחיבורי כדעת הטור להכשירה לכהונה אפי' בחד רובה ודוקא בבדקוה ואומרת לכשר נבעלתי אבל לא כשאינה בדוק' כי משביישות מקנת מהן לגלות וגם העולם אינם רגילין לחקור אחריהן כ"כ אזי אינה כשירה בחד רובא אבל מ"מ כשרה

בתרי רובי אכן דוק' במקומות שרובן ישראלי' ורובם כשרים לגבה אבל במקומות שלבו רוב העיר גוים וא"כ אינו רוב כשרים לגבה ופשיטא שהיא לכתחילה לא תנשא שהרי הגוי פוסל אותה בביאתה אלא אפילו הבת לא תנשא לכתחלה שהרי דעת רוב הפוסקים נהי שגוי ועבד הבא על בת ישראל אין עושה הולד ממזר מ"מ עושה אותה פגום שאם היא בת אסורה לכהונה והיכא דלא בדקוה ואמרה לכשר נבעלתי אפי' נשאת תצא אכן לפי מה שהוכחתי בראיות ברורים בפ' החולץ דבת גוי ועבד מן ישראלית אינ' פגום אלא לכתחיל' אבל נשאת לא תצא א"כ השתוקים שלנו ברב גוי' נמי לא תצא ואהובי יבאר השאלה באיז' עניין ובאיזה זמן ובאיזה מקום אז אשיב כפי אשר יראוני מן השמים:

תשובה יח

א **ועל** דבר האורח שכתבת בפשיטות שאינו אוסר בשבת עד אחר ל' יום וכאשר כתב בית יוסף ומזה באת להתיר בלובלין לישא ולהוצי' בכל העיר:

ב אמת שמדעת מהרר"י בת"ה יראה שאין האורח אוסר עד אחר ל' ובסוף התשובה נוטה להחמיר דווקא באורח שנכנס לבית הגוי דשמא מכח ישראל הקבוע נאסר עליו אבל אין האורח אוסר על ב"ה דהאורח בטל לגביה אכן בשני אורחים מחולקים שמא כל אחד אוסר על חבירו מיד וכן מסתבר וכן משמע להדיא מסוגיא דפ' הדר גבי ר"ל ותלמידי דרב חנינא איקלעו להההוא פונדק כו' ופירש רש"י פונדק יש בו חדרים פתוחין לחצר ואכסנאי' נכנסי' בהן ואוסרין זה על זה בשב' ועוד בירושלמי מחל' בין רגיל ובין אינו רגיל והביאו התו' והרא"ש אלמ' דרגיל לבא באכסנאי אוס' מיד ואולי שבלובלין רגילין לקבוע לבא בכל ירי וירי' ואף שהר"א והטור כתבו דאיירי בגוי נראה דכ"ש ישראל דלא גרע מגוי לעניין שיאסור על ישראל וכ"ש לדברי ר"י קולן דאין מחלק כלל בין בעל בית לאורח היכא שמחולק בפיתא ומחולק באפייה ובישל וב"ש האורחים בלובלין שהם מחולקים זה מזה שאוסרים זה על זה וה"ה לבעל בית שדר שם.

ג כתבתי במרוצה ואדוני יראה לי מקומו כאשר כתב' ואז אדע איך להשיב כי קבלתי' מכל זקינים לאיסור בנדון דידן ואני מוסיף לא די שאסור להם לטלטל בכל העיר אלא אפי' בחצר אסור לטלטל היכא ששני ישראלים נתאכסני' לשם וצריכא עירובי חצירות היכא ששניהן פתוחין לחצר לכל אחד פתח בפני עצמו: דברי שלמה לורי"א עכ"ל.

תשובה יט

א **שמוע** שמעתי צעקת הנרדף איש מבן טובים ושמו משה בר אליעז' שצועק במר נפש על אחד מתושבי נייאשט"ט כמ"ר גרשון וככה דבריו איך שהשכין לר' גרשון הנ"ל טבעת אחת והוא קנהו מן הגוי בחזק' גמ' והשכין לו באופן זו ואח"כ בא פריץ א' לקנות לו טבעתי' מן זה היהודי ומכר לו זה הטבעת הממושבן ואח"כ העלילו עליו באמרם שגנוב הוא ומיד הציל עצמו בנפש חבירו ואמר שקנה מן ר' משה והכרח ר' משה להימלט על נפש נגרש מהונו וביתו לעזוב את ילדיו והמצפי' עליו.

ב ועתה אתם בני ק"ק ניישטא"ט תמהינ' איך יצא המעשה הרע מביניכם כי אף אם יכפור זה האיש במעשיו ויאמר שלא הזהיר אותו בזה שקנה מן הגוי בחזקת גנוב ס"ס איהו דמתחייב בגרמיה דלמה לו למכור משכון של ישראל בלא רשותו ובלא רשות ב"ד ואף אם יכפור בדבר שהשכין לו ויאמר שקנהו ממנו בחזקה זו שהוא גנוב ולא שהשכין אותו מ"מ אין להציל את עצמו בדמי חבירו ואף בממון של חבירו אין לו להציל כאשר כתבו כל המחברים בפרק הכונס וגדולה מזו כתבו רוב המחברים הנתפס על חבירו אין לו על חבירו כלום ואפי' החולקי' על זה מודים שאין לו למסור חבירו תחתיו בידי גוים אלא שיכול להורידו לדין וגדולה מזו כתב האגודה בשם הר"ם שני יהודים שהכו זה את זה והלך השלטון בב"ה וצוה לקהל לגזור חרם אין להם לגזור חרם להציל עצמן בממון אחרים אם יכולין בשום פנים להתפשר ואם אינם יכולין יעידו ויפרעו לניזו' כל הנזק ע"כ ודומ' לזה כתב המרדכי שאם העליל השר על יהודי אחד בעבור חבירו שאין לו לגלותו ואם גילהו יש לו דין מוסר ואף בדין פטור מאחר שעלילה באה עליו ומזליה גרם ואינו מן הראוי לומר שיכפור הכל ויאמר שמכרו לו בסתם ולא הודיע לו שהוא גנוב ואם כן ארי ארכביה אכתפיה מאחר שסתם גניבות ורובן בחזקת סכנה הוא למכור לגוים ולא הודיעו דזהו לא מסתבר כלל כי הוא דבר שהוא נגד השכל וטענה רעועה הוא שאין זה נמצא שימכור אדם גניבה בחזקת שאינו גנוב בפרט בעירו שהוא דר שם ואנו סהדי דשקרא קטעין וכ"ש שנאמן זה לומר ששקר ע"ה בו ואם יתבענו בדין ישבע לו ולא ימסור אותו בידי גוים.

ג ע"כ נרא' בעיני שראוי להסיר המכשלה הזאת מתחת ידכם ולכוף אותו הגרשון שיסלק לו כל הזיקיו ויפטור אותו מן השררה של אומות עד שיבא על מקומו בשלום ובבטח ואח"כ תראו ותשפטו במה ישא את פניו לפייסו ולשלם לו היזיקיו כפי ראות עיניכם אכן נראה דאין עליו דין מוסר לכפותו על העמוד מאחר שלא בא לאבד ממון חבירו להכעיס או להחניף השררה אלא להציל את שלו כאשר כתב ר' אליעזר מטול' והמרדכ"י

הביאו בפ' הגוזל אכן לא ינוקה מעון עד אשר שב בדמים ובפיוסים כראוי לפי ראות עיניכם וחכמים הנמצאים ביניכם ושלום: דברי שלמה לוריא:

תשובה כ

א **במותב** תלתא בבי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא רבי יצחק בר שמעון והעיד בתורת עדות בואם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בל"א איך האב גיקויפט איין פרידיג בשר פון חזן דא זאך איך הניין דא האב איך גיזעהן איין שיינליכי סירכא דא זאך איך מיך אום אונ' דר זאך נימנט אין דעם קאם טאדרס דר הער צו גין דא וויז איך אים דיא סירכא דא שפראך טאדרס לאז עז צו הנטצאן צו הקין אונ' טראג עז היים דר נאך וויל איך זעהן דא הקע עז דער חזן אונ' גאב מירז דא וויז איך עז טאדרסן דא שפראך טאדרס גיב אינז אין דער שתיקה דר נאך טרוגן מיר עז צו הר"ר משה דא שערך עד עז איז בודאי איין טריפ' אזו ווייט אז כל ישראל דא שפרא' ער צו מיר גיא טראג עז צו יוסף גבאי דער איז ראש הקהל אונ' בודק ווייש אימז דא זאך עז יוסף אונ' טעראך עז איז טרפה דא שפראך הר"ר משה צו יוסף גבאי וואז' וועלן מיר מיט אים טון דא שפראך הר"ר משה מיר וועלין די סירכא אב שניידן אונ' וועלן עז הלטן ביז די לייט קומן דר נאך האבן זיא גישיקט נאך הר"ר שמואל אונ' זאך עז אויך אן אונ' שוויג שטיל דא שפראכן מיר מיר זועלן שיקן נאך דען חזן אונ וועלן אין פרעגין תאמר ער האט דירזפער איין טרפה פור קויפט דא שפראך איך ער האס מירז יוא גיטרייבט דא דער חזן קאם דא פרעגט ר' משה וואז איז דאז דא האט דער חזן גיענטוור' עש איז איין נסרך לחצ' הכב' גיוועזן דא האט ר' משה גישפראכין איין נסרך לחצר הכבד איז טרפה דא שפראך ר' משה ריד וואז דוא ווילש' דא איז איין רעכטי סירכ' אונ' איז טרפ' דו מושט דען שעפשן ור וועקסלט האבן דא האט דער חזן גישפראכן וויא קאן איך עז ור וועקסל' האבן איך קערב יוא אלי טריפות דר נאך בין אין היים גנגין בתוך כך האט דעד חזן נאך מיר גישיקט דא האב איך וועלין צו אים גין דא איז עז מיר גלייך ביגיננט דו איז עש מיט מיר אן היים גנגין אונ' האט דאז ולייש הין אונ' הער גיווארפן אונ האט גיזאגט די איין זייט איז ור וזעקשלט גיזוארדן גיב מיר די איין זייט ווידר אונ' דיר די אנדר הלט ווערש' מיר דאז געלט וואול כיצאלין דא האב איך צו אים גירעט איך הלט דז בישט יוא איין יוד איך בין יוא דר בייא גיוועזן דז דו האשט פון אננדר גיהקט אונ' האב גיזעהן דז דאז איין פרידיג איז ציווועזן אונ' בין ווידר צו ר' משה גנגין אונ' האב אים די שמוע' גיזאג' דא האט ער צו מיר גיזאגט שיק אים דאז ולייש אן

היים אונ' זאג אים ער איז איין גוי עז קאן ניט ור וועקשלט זיין ציווארדן איך האב גיזעהן דז עז די טרפה פר קאפט האט:

ב ושוב אתא לקדמנא ר' יצחק בר יודא והעיד בחומר הנ"ל וז"ל בל"א יצחק שניידר האט נאך מיר גישיקט דא בין איך צו אים גנגין דא איז טאדרם און אהרן דרינן גישטנדן אויבר איין וייט ולייש דא האבן זיא מיר דיא זייט ולייש גיוויזן דא האב איך גיזעהן איין רעכטי סירכא אונ' וועז מן זיא העט שון אנ' גיריכן דא ווער בוודאי אייי נקב גיוועזן אונ' די סירכא איז גישטנדן במצר החזה אונ' איז צון חצר הכבד ניא קומן: אברהם בר יעקב שלי"ט יצחק בן הקדוש ר' משה הי"ד יצחק בן הקדוש ר' יוסף הי"ד ז"ל:

ג **המעשה** הזאת אירע קודם שבת נחמו הב"ד סידר הרב ר' אברה' בין ר"ה לי"כ והנה בבואי הנה קוד' ר"ה כמה שבועו' בא הש"ץ אלי עם שני נסמכי' ואמר אלי אדוני מכשול בא לידי שנתחלפ' טריפ' בכש' ומכרתי הטרפה בחזק' כשיר' והכשיר' מכרתי לגוי' בחזק' טרפה ואמרתי אליו בודאי השוגגים צריכ' כפרה אלא כה"ג שלא יצאה המכשלה מתחת ידך אל הפועל והוחזר הטרפה לידך אינ' צריך תשובה אבל השמר מהיום בשמירות יותר מבראשונה.

ד וכבר ידעו כל הקהל מזה העניין ולא השגיחו בזה כאשר בעו"ה הדורות הללו אין איש פורץ גדר לשום לבו לקראת השם לש"ש ובראותם הצד שכנגדי שהש"ץ היה נוהג ונזהר בכבודי בקשו לדקדק אחריו ולהורידו מאומנתו כאשר ידוע לכל הקהל ואז גבה הרב רבי אברה' הב"ד הנ"ל עליו וגזרו עליו שלא יהיה עוד שוח' ובוד' ובאותו פעם לא הייתי בביתי ואח' הב"ד ישבו הקהל להתפש' עם החזן כי החזן לא רצ' עוד להיו' חזן לקהל באומרו שאין מספיק לו החזנות זולת השחיט' ונתפשרו עמו ופייסוהו שיהי' חזן זול' השחיטה וכן עשו המסקנה ביניהם שישלחו הב"ד הנ"ל לידי מיד אחר בואי להורות לו הדר' אשר ילך בה.

ה והנ' אחר הפשר' התפלל י"כ וכל המוע' ובאתי לביתי ולא שלחו לי הב"ד ואין איש פוצה פה עד שאחר המועד עמדו עליו ר' אברהם וסיעתו וגזרו עליו שלא להתפלל עוד ונתוועדנו יחד בבי' הכנסת והעמקתי בדבר עם ר' אברהם ואמרתי למה אתה מוחה בו מלהתפלל אמר אלי למחר אשלת הבד לידך ותרא' שאינו ראוי כלל לש"צ ואמרו אליו מקצת הקהל וכי עדיין לא שלחת הב"ד לידו הלא עשינו מסקנה שתשלח הב"ד לידו מיד אחר בואו והוא יראה אם צריך תשובה ולפוסלו מן השחיטה אבל בענין החזנו' יהא כשר כראשונ' ולא ענה מאומה אמרתי להרב ר' אברהם תאמר לי בעל פה מה המעשה הרע אשר עשה ואמר לי אני אומר לך העיקר שמצאו סירכא גדולה בצלעות ומכר בחזקת

כשרה וכששאלו אותו אמר שהוא נסרך לחצר כבד ש"מ שהוא מכשיר טרפות השבתי לו בזה לא שגג שבאמת הוא כשירה כאשר הוא המסקנה במרדכי וכן פסק מהררא"י בתשובתיו ולא אארי' מזה אז ענה לי ר' אברהם ואמר לי אני אגיד לך בסתר מה שעשה החזן פעם אחת בדק כבש אחד לאשה אחת והטריף אותו להכעיס ואח"כ קנה ממנה האחוריי' בחזקת טריפה לצורך משרתת גויה' שלו ואח"כ נתן אותו לנקר ואכל אותה ואמרתי א"כ מוכח שאינו חשוד לאכול טריפות שהרי דקדק אחר הכשירה אעפ"י שלא טוב עשה בעמיו שלהכעיס הטריף וחייב בדיני שמים בצד גרמא דנזקין אבל בדיני אדם פטור וראוי לגעור בו אבל מאתה צד באת לפוסלו וגם אולי אותה האשה הקניטו בדברים שיורד עמה לחייה ע"כ דברי.

י למחר ג"כ נועדנו על זה אני והרב ר' אברהם ועדיין לא הראה הב"ד לידי ואמרתי אליו ולסיעתו למה אתם מגרי' מדון ומבטלים התפל' בכדי מה תועל' יש לכם שהוא לא יתפלל וגם אחר לא יתפלל מוטב שהוא יתפלל שלא נפסיד אמן יהא שמי' רב' וקדוש' וברכו שאף אם הוא כדבריכ' ס"ס שעונין אמן וקדש' אחריו שלא גרע מגוי שעונין אמן אחריו כדאית' בירושלמי וקל וחומר כי האי גוונא ובפרט מאחר שהכשרתם אותו ופשרת' עמו והראייה שהכחת' אותו להתפלל בר"ה ובי"כ וכל המועד ובעבור שלא ירבה המחלוקת יתפלל עוד עד פסח ובתוך כך ימצא לו רוחה ממקום אחר וכן אנחנו נמצא חזן הממוצע לנו וענה לי ר' אברהם בטוב אתה אומר וחצי מסכים עמך אבל אין אני מושל בעצמי כי הצד שלי מוכרח אני לשאול וזולתם לא אוכל לעשו' מאומה בין טוב בין רע ולמחר שלחו לי העתקה מהב"ד ואחר כך עמדו הצד שכנגדי וסגרו בית הכנסת ובטלו התפילות וקריאת התורה כמה ימים עד שהעיר ה' רחמי השר עלינו וצוה לפתוח הבית אלהי' להתפלל בו כבראשונה וכך היה דבריו לא יהיה בית אלהים סגור עד שמורי הוראה דארץ ליטא ימצאו אם פסול הוא לש"ץ או כשר:

יא והנה מיד אחר שבא הב"ד לידי שלחתי אחר הש"ץ והעמדתי העדים בפניו ואמרתי לו איך בא המקרה לא טהור לפניך ואמר כלשון זה אדוני מורי אציע הדברים לפניך באמת וביושר וקבל עליו באלה ובשבוע' שלא לשקר כמלא נימא וככה דבריו שלשה כבשים היו לי בשותפות עם הר"ר שמואל ואחד הטרפתי שהיה נסרך מכל צד ושני' היו כשרי' כאשר ברו' לי כשמש שאני מחמי' לעצמי יותר מלאחרי' והנה מתחל' שהראו לי הסירכא נבהלתי מאוד כאשר יעידו עלי עדים ואמרתי בודאי הוא מוסרך לחצר הכבד כי לא בחנם הכשרתי אותו עד שראינו שהיה במיצר החזה שאי אפשר להסרך משם לחצר הכבד אמרתי א"כ נחלף צד אחד חצי הפנים שקורין זייט בצד אחרת של טרפה ואולי

הגויה שלקחה צד אחת בחזקת טרפה אותה הייתה כשרה וזו הצד שנמצא בה הסירכא הוא מן הטרפה שמכרתי לגויה ואמרתי לפי זה הצד אחת שנמצא בה הסירכא הוא מן הטרפה והשנייה היא הכשרה והנה אח"כ באו ואמרו אלי שאי אפשר שנחלף בזו העניין כי ראינו שמכר' כל הפנים ב' הצדדים בפעם אחת וחלקת אות' בפנינו ואי אפשר שנחלף צד אחת ואמרתי בודאי נחלף כל הכבש שהכשרה מכרתי לגויה וזו הטרפה מכרתי בחזקת כשרה כי כאש' היתה כסרכה למעלה אפשר שהיתה נסרכה ג"כ למטה וכן הסכים הר"ר משה מתחלה שבודאי כך אירע לי. ועוד הוסיף הר"ר משה בראייה שכך בא הטעות שהרי בתחל' באתי ג"כ לקנות מאותו הכבש שנמצא בה הסירכא ועמד שם נער אחד ואמר טריפה היא ועדיין לא היה החזן בביתו א"כ מוכח שטעות בא לידו והנה אדוני אח"כ הרגשתי שחילוף גדול בא לידי בין שני הכבשים גם ראה אדוני מאחר שאותו האיש שלקח הפנים שלו כאשר העידו בב"ד היה להם להראיני אותי מיד והייתי מרגי' בדבר לעורר אותי שנתחלף ושתק עד אחר כמה שעו' כדי לביישני שאני מוכ' טרפות בחזקת כשרות אבל היודע מחשבות ובוחן לבבות יודע שלא במרד ומעל עשיתי אלא השטן היה מרקד לפני שנתחלפו עכ"ד:

ח **וכה דברי**: לפי הדברים אילו אין בו שמץ דופי לא לפוסלו מן השחיטה והבדיקה שלא לאכול משחיטתו ובדיקתו אלא שהקהל יכולים להחמיר על עצמם מאחר שכמעט המכשל' יצאה מתחת ידו ולקבוע להם שוחט ובודק אחר מאחר שכך נשפשרו עמו אבל לפוסלו מן החזנות ולהורידו מן האומנות שלו כל הפוסלו פסול ומבטל התפלה בחנם ומגרש עם ה' מלהסתפח בנחלת ה' וכל העון יהיה בראשו ולא יהיה לו נין ונכד משליך חבל בגורל נחלת ה' ועתה אומר כפי אשר יראוני מן השמים גרסי' במסכ' תענית בפר' סדר תעני' כיצד ת"ר עמדו בתפל' אעפ"י שיש זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל איזהו רגיל ר' יהודא אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיע' בשדה וביתו ריקם ופירקו נאה ושפל ברך מרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרו' בתורה ובנביאים ובכתובי' ולשנות במדר' בהלכות ובהגדות ובקי בכל הברכ' כולן ויהבו רבנן עינייהו בר' יצח' בר אמי ופרי' היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם אמר רב חסד' זהו שביתו ריקם מן העבירה ומסי' פרקו נאה זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו נתנה עלי בקולה על כן שנאתי' אמ' מר זוטר' אמ' רב טוביא אמר רב ואמרי לה אמר ר' חמא אמר ר' אליעז' זה שליח צבור ה ור' לפנ' התיבה שאינו הגון ופרש"י שאינו הגון רשע שהקב"ה שוכ' אותו ונראה בעיני אף דהאי ברייתא איירי דווקא במעמדות ובתפילת גשמים דאם לא כן איך מצאנו ידינו ורגלינו בחזנים שלנו ותלמודא לאו לכתחילה קאמר

אלא לעיכובא שהרי אין מורידין קאמר וכן פי' רש"י והר"ן להדיא וז"ל ויש לו יגיע' בשדה שמתכוין יותר לתפילת גשמים אלמא דאיירי דווקא בכה"ג מ"מ הא דמסיק נתנה עלי בקולה כו' נראה דאיירי אף בסת' שליח צבור דאי דוקא בגשמים קאמר פשיט' דאין להעמיד רשע ואדרבה לאו סגי דלא הוי רשע אלא אפי' פרקו נאה בעינא ועוד יותר מעלות יתירות משאר העם שיהא בקי בתורה ויודע לקרות ולדרוש בכל מקום אלא בכל שליח צבור קאמ' וכן משמע לישנא דתלמודא דקאמר זהו שליח צבור היורד לפני התיבה ולא קאמר זהו היורד לפני תיבה דומיא דלעיל מינה דאיירי בלישנא דמורידין ומדקאמ' שליח צבור משמע בכל שליח צבור קאמר ומה שכתב הטור בסי' נ"ג כל המדות בסתם שליח צבור לאו דווקא קאמר לעיכובא אלא שמצוה מן המובחר ותדע שהרי כתב וז"ל וצריך שיהא ש"ץ הגון דכתיב נתנה עלי בקולה ואמר מר זוטרא זהו שליח צבור שאינו הגון ויור' לפני התיבה ואיזהו הגון זה שהוא ריקם מעבירו' ופרקו נאה ושפל ברך ויש לו נעימת וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה נביאים כתובים ואם אין מוצאים בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבציבור והשתא אם נפרש דהטור כתב לעיכובא השתא בעינן שיהא הגון בכל המדות הללו פשיטא דלא ממנין שאינו הגון שהוא רשע כמו שפי' רש"י ודוחק לומר שחולק הטור על פירושו של רש"י וסובר מאת' שנקרא זה הגון היכא שיש בו כל מידו' הללו א"כ היכא דליכ' בו כל מידות הללו הוא נקרא אינו הגון ובפרט מאחר שלא נמצא בין המפרשי' פי' זולתו לסייעו ועוד לא שייך לומר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתי' היכא שאינו רשע אעפ"י שאין בו המעלו' היתירות אי עילוי ואהב' לית ביה מ"ט שנאה לית ביה מאחר שאינו רשע אלא בינוני ועוד מר זוטרא לא ה"ל למימר זה המעמיד שליח ציבור שאינו הגון אלא המעמיד שליח ציבור שאינו מטופל ואין ביתו ריקם כו' מאחר דקאי אדלעיל מינה אלא חלוקי' יש בדב' אינו הוגן ובינוני והגון אינו הגון מעכב אפי' בסת' שליח ציבו' ובינוני מעכב דוקא במעמדות ותענית וגשמים ומצוה מן המובחר להיו' הגון אפילו בסתם ש"צ וא"ל דלמא לעולם לעיכובא קאמר וסבר הטור אף דבעינן הגון בכל המדו' דוק' בגשמים ובתענית ולא בסתם תפילה היינו למתפלל באקראי אבל חזן המתפלל בקבע מדמינן ליורד בתיב' בגשמי' ובתענית אפי' בארעי והא דאמר נתנה עלי בקול' כו' דקפי' דוק' אש"ץ שאינו הגון שהוא רשע היינו בארעי וכן משמ' דהא דנתנ' עלי בקולה אפי' בארעי קאמר מאחר שהקב"ה שונה אותו ואינו רוצה שיורידהו לפניו אין חילוק בין קבע לארעי ומניין דאיכא לן לחלוקי בין קבע לארעי כדאשכחן פ"ק דחולין ת"ר נתמלא זקנו ראוי לעשות שליח צבור יורד לפני התיבה ולישא את כפו כו' והקשו התוספות דהכא משמע דבעינן מילוי זקן ובפ' הקורא מגילה עומ'

אמרי' דקטון שלא הביא שתי שערזת קורא בתורה ואינו פורס על שמע ואינו יורד לפניו התיבה משמע הא הביא ב' שערות יורד ופי' התוספות דבשהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה אבל לעשות שליח צבור קבע להתפלל בתענית ובמעמדות אינו נעש' עד שנתמלא זקנו דאמרינן במסכת תענית אין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל וכמסכת מגילה פירשו דעיקר החלוק תלוי בין קביעות לארעי לחוד ולאו דווקא דאיירי בגשמים בתעניות ומעמדות וכן תירץ הרא"ש וכן פיר' רבינו ניסים ודקדק מדקאמר ראוי כו' ולא אמר כשר משמע דראוי לציבור קאמר להיות ש"ץ כקבוע אלמא דיש לחלק בין קבע לארעי ואף לישנא דתלמודא משמע הכי דדין אחד לתפילת קבע או תפלת ארעי בתענית ובגשמים מדקאמר ראוי להיות שליח ציבור ויורד לפני התיבה ופרש"י ש"ץ לכל צרכיה לתקו' סופר ולנדות ולמנותו פרנס וכן ראוי לירד לפני התיבה להתפלל והיינו משום דמחלק ש"ץ ויורד לפני התיבה לתרתי גווני ואף שכת' עליו הר"ן בחידושיו וז"ל ואינו מחוור פרש"י דההוא לאו ש"צ הוא אלא שליח ב"ד ועוד דאפי' ש"צ הממונה על ב"ה לאו ש"ץ מקרי בשום מקום אלא חזן הכנסת אלא הכא חדא קתני ראוי למנותו ש"ץ לירד לפני התיבה עכ"ל אכן אני אומר דגם זו אינו שוה לי דא"כ מהו ויורד לפני התיבה דקאמר ה"ל לירד או ה"ל יורד לפני התיבה כדקאמ' במסכת תענית אלא נראה בעיני דתרתי קאמר ראוי להיות ש"ץ בקבע ולירד לפני התיב' בגשמים ובתענית ובמעמדות ונראה בעיני דאף התו' דהכא שכתבו אבל לעשו' ש"ץ בקבע להתפלל בתענית ובמעמדו' לאו דווק' תרווייהו באחת קאמ' דא"כ קשה סתמא דתו' דחולין אסתמא דתו' דמגילה דלא חילקו לשם אלא בקבע לחוד ותו למה להו לתו' לחלוקי במסכת חולין בתרתי בקבע ובתענית יתרצו בקבע לחוד אלא נראה דחסר או בתו' וה"ק אבל לעשות ש"ץ בקבע או להתפלל בתענית ובמעמדות אינו נעשה עד שנתמלא זקנו והשתא ניחא שפיר הא דמסיק כדאמר בתענית אין מורידין לפני תיבה אלא זקן ורגיל כו' דאתעניות ומעמדו' לחוד אייתי ראייה דבעי זקן וכן הגהתי בתוס' דחולין וא"כ שמעינן להדיא דאיכא לחלוקי לארעי לקבע ואיכא נמי לדמויי דש"צ קבוע בסתם תפלה שוה לארעי בתעניות ומעמדות מ"מ נראה הא דבעינן במסכת תענית כל הני מדו' ביורד לפני התיבה דווקא בגשמים ותעניות קאמר ולא בסתם ש"צ קבוע חדא דהא דבעינן שיש לו יגיע בשדה בודאי דווקא בתפלת גשמים קאמר וא"כ וה"ה כל הני מידות דחשיב התם דווקא ביורד לפני התיבה בתענית גשמים קאמר לא בסתם שליח ציבור בפרט מאחר דלא אמר תרווייהו אין מורידין לפני התיבה ולהיות שליח ציבור כדאמר פ"ק דחולין וכדאמר גבי נתנה עליה בקולה כו' ש"מ דווקא קאמר חוץ מהא דבעינן מרוצה לעם בזה אנו מודים דה"ה בכל השנה קאמר כמו שפיר'

רי"ץ בתשובה לקמן ועוד יש לו ראייה מדהביא הר"יף והרא"ש הא דפ"ק דחולין נתמלא זקנו אמתניתן דמגילה גבי קטן שלא הביא שתי שערות כו' לאוריי דינא דש"ץ ולא אייתי נמי הא דתענית אין מורידין לפני התיבה כו' כאשר דרכו לקבץ כל הדינין השייכים יחד מכל המסכתות במקום אחד ש"מ דלא מיירי בשליח ציבור אלא דווקא בתענות כו' וא"ל ס"ס לא מייתי התם הא דנתנה עלי בקולה כו' דאיירי אף בסתם ש"צ כמו שפי' חדא דלשם לא איירי דווקא בש"צ הממונא לקבוע אלא אף בארעי ובמקרה כדפי' לעיל ועוד דאינו מן הנמצא לקבוע ש"ץ שאינו הגון דהיינו רשע אבל אי הוי בעינא בסתם ש"צ שיהיו בו כל המדות השנויים במסכת תענית ה"ל לאתויי נמי במגילה ועוד דאף מן הטור עצמו מוכח דלא ס"ל דבעינן כל המדות דרך חיובא אלא מצוה מן המובחר דאל"כ איך קאמר ורגיל לקרו' בתורה נביאים כתובי' ולא קאמ' ולשנות בהלכות ומדרש והגדות ובקי בכל הברכות כולם כדאית' התם אלא דלאו חיובא ממש קאמ' אלא מנוה מן המובחר להדר אחר ש"ץ הגון אפי' בסתם ש"צ וכדי הוא בזה שרגיל לקרות בתור' ונביאי' כתובי' ולא מטרחינן להדורי כולי האי שיהא בקי בהלכות ומדרש והגדות ובכל הברכות וכן יראה מלישנא דהרמב"ם וז"ל אין ממנין שליח ציבור אלא גדול שבציבור בחכמתו ובמעשיו ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר ומשתדלין להיות ש"צ אדם שקולו ערב ורגיל לקרות ומי שלא נתמלא זקנו אעפ"י שהוא חכם גדול לא יהיה ש"ץ מפני כבו' הצבור אבל פורס הוא על שמע משיביא שתי שערות אחר י"ג שנים ע"כ ומדקאמ' משתדלי' להיות ש"ץ אדם שקולו ערב ורגיל לקרות ולא כתב ולא יהיה ש"ץ אדם שקולו ערב ורגיל לקרות כמו שכתב אח"כ בזה הלשון ש"מ דלא לעיכובא אלא מצוה מן המובח' להשתדל אחר ש"ץ כזה וה"ה שאר המדות וק"ו מה שאמר בתחלת דבריו אין ממנין ש"ץ אלא הגדול שבציבור לאו לחיובא ולעיכובא קאמר דא"כ מחמיר יותר ממה שמחמיר התלמוד דלא מצינו שהיה דוקא הגדול שבעם אלא עצה טובה קאמ' שאין ממנין אלא המובחר שבציבור ויש בו כל המעלות א"נ ה"ק היכא שיש לשכור אחד שיש לו קול ערב ורגיל לקרות ויש אחד לשכור שהוא הגדול שבצבור בחכמה ובמעשים אין ממני אלא הגדול שבציבור והוא קודם לקולו ערב ורגיל לקרות ומ"מ משתדלים אחר קולו ערב ורגיל לקרות הכא שאפשר או שלא נמצא גדול בצבור שרוצה להיות ממונה לש"ץ ותדע דהרמב"ם לא לחיובא ולעכוב' קאמר אלא א' משני פירושים שפירשתי שהרי בהלכו' תענית פרק רביעי כתב וז"ל ואיזה הוא הראוי להתפלל בתענית אילו איש שהוא רגיל בתפלה ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים ומטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה ולא יהיה בבניו ובבני ביתו וכל קרובים והנלוים עליו בעל עביר' אלא ויהיה ביתו ריקן מן

העבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו שפל ברך ומרוצ' לעם ויש לו נעימה וקולו ערב אלמא דקא חשיב כל הני מדות השנוים במסבת תענית בצורת' והכא בהלכות תפלה כתב בלשון אחר אין ממנין אלא המובחר שבציבו' אלא ודאי כדפירישית וכן מתשוב' הרא"ש שנתרעם על חזני הארץ שאינם ממנין ש"צ אלא להנאה שיהא לו קול ערב ונעים זמירות ואינם חוששין אפי' רשע גמור משמע דווקא בהא קפיד שממנין אפי' רשעי אבל אי ממנין ש"ץ שאינו בעל עבירות אין עליה להתרעם אף שלא קיימו מצו' מן המובחר והשת' דלא בעי אף לש"ץ קבו' כל המדות אלא דבעינן שלא יהיה רשע א"כ מצאנו ידינו ורגלינו ברובה דרוב החזנים שלנו שאין בהן כל המדות אלא כלומר שאינו רשע רק שמשתדלים אחר קולו ערב ורגיל לקרות שהוא הנאות להם וא"כ הש"צ שנזכר שמנהו אותו לש"ץ לפי שיש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה מאיזה צד באת לפוסלו אם מחמת שמכר טדעה בחזקת כשרה ואין לך רשע גדול מזו כדמסקינן בפרק גיד הנשה טבח שנמצא אחריו חלב רב יהודה אומר כשעורה ר' יוחנן אמר כזית אמר רב פפא ולא פליגי להלקותו בכזית ולהעבירו בכשעור' וכתב ראבי"ה וז"ל אפי' נמצא אחריו כזית אפי' בשנים ובשלשה מקומו' מלקינן ליה וגם מעברינן עד שיקבל עליו דין שמים עד שיתקן עיוותו על פי ת"ח ונראה שיש להכריז עליו בב"ה שני וחמישי פלוני הטבח העבירוהו מאומנתו מפני שנמצא אחריו חלב כשעורה ויהיה חדש ימים שלא יעסוק באומנתו ולאחר חדש ימים יבא אל ת"ח שבעירו או אצל הסמוך לעירו ויאמר כך וכך עשיתי וחטאתי ותוהה אני על הראשונות ויתנו לו הדין כפי ראו' עיניה' ואח"כ יכריזו עליו בב"ה פלוני הטבח שהעבירנוהו מפני שנמצ' אחריו חלב כשעורה כבר תה"ה ונתחרט על מעשה הרע הזה וקבל עליו מה שצוהו ת"ח ומכאן והלא' החזירו לאומנתו והרי הוא נאמן לסמו' עליו כבראשונה וקודם שישמעו הכרזה זו בב"ה לא יסמכו עליו ואסור ליקח ממנו בשר ואם נמצא אחריו כזי' מלקין אותו ברבים בב"ה ולאחר המלקות יאמר בעצמו בקול רם אני פלוני לקיתי מפני שנמצא אחרי כזית חלב והכל כמו שכתבנו אבל אם מכר חלבים בחזקת שומן או טרפות בחזקת כשרות מחמירין עליו טפי מפני שהוא מזיד וצריך לקבל דין בפני ת"ח ואפ"ה לא סמכינן לאכשוריה ואפילו ליעשות חנוני למכור אגוזים לא שבקינן ליה עד שילך למקו' שאין מכירין אותו ויחזיר אבד' מתחת ידו בדב' חשו' או שיוצי' טרפ' מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו עכ"ל מ"מ משמע דלא מחמירין במוכר טרפות אלא במזיד כמו שכתב בלשונו שהוא מזיד ומה שמלקינן ומעבירין אפילו בשוגג כמו טבח שנמצא אחריו חלב כו' שאני התם מאחר שסומכין העולם על נקוריה א"כ עליה דידיה רמיא ולא הוה ליה להתעצל במידי דאית כרת והוה

מזיד דהא אפי' שגגת תלמוד עולה זדון ק"ו שגגה כזו שנקר ולא נקר כדינו מה שאין כחילוף זו שהוא דרך מקרה לא טהור דלא מלקינן ולא מעברינן וא"ל מנלן דמהימן דשגגה יצאה המכשל' מתחת ידו זה פשוט כביעת' בכותח' דמוקמי' גבר' בחזקת כשרות וגדולה מזו מצינו באבל רבתי הא דאין קורעין ואין חולצין כו' במאבד עצמו לדעת לא שעלה באילן ונפל ומת דאיכא למימ' שמא נאנס ונפל שהרוח דוחפתו אלא שאמר ראו שאני עולה באילן ונפל ומת אבל ראוהו חנוק ותלוי באילן זהו המאבד עצמו שלא לדעת אלמא אע"ג דאית ביה קיוהא טובא וקרו' הדבר שאיבד עצמו לדעת שהרי הוא מהעבירות הגדולו' שהיצ' הרע מסיתו אפ"ה אוקמי' אחזקת כשרו' שלא איבד עצמו לדעת ק"ו בנו של ק"ו שהוא בעצמו נשבע לפנינו וצעק ככרוכי' ששגגה באה לפניו שמהימן ולא הפסי' כשרותו ותו אפי' תימא דלא מהימן לקולו לחזק אותא בחזק' כשרות ולהיות אומן כבראשונה מ"מ הכא דאיכא אומדנא דלא במרד ומעל עשה שהרי הסירכא הייתה גדולה ברוחב יד ואם היה רוצה לגנוב דעת המקום והבריות ולמכור טרפה בחזקת כשרות היה לו לנתק ולהפריד כל הסירכא מן הצלעות שלא יהא ניכר ונרגש וככר ידוע מן התלמוד דסמכינן אאומדנא דמוכח ואפי' במלתא דאיסורא וקצת ידים מוכיחו' לאיסורא אפי' הכי סמכינן אאומדנא לקולא כי הא דמסקינן בסוף נדרים ההוא גבר' דהוה מהרזי' בבית הוא ואינתת' על אתא מרא דביתא פרטיה נואף להוצ' וערק א"ר איתתא שרי אם איתא דעביד איסורא ארכוסי הוה מרכס פירש"י היה מתחבא בבית שלא ירגיש בו הבעל אעפ"י שהיא לא אמרה שלא עבדה איסורא כדמשמע סתמא דתלמודא ואפשר אף היכא דהיא הוה אמרה עבידנא איסורא לא הוה מהימנה דשמא עיניה נתנ' באחר כדאמרינן התם ק"ו בנדון זה שהוא עומד ונשבע דלא חטא וליכא ריעותא דחטא במזיד דסמכינן אאומדנא שהיה לו לנתק ולהפריד הסירכא מן הצלעות כדי שלא ירגישו בדבר וא"כ שמעינן דהאי ש"צ הוא בחזקת כשרותו הראשונ' לא בעינא לומר בעניין זה שהוא כשר לש"ץ דפשיטא שהוא כשר דאפי' אתה מדמה אותו לטבח שנמצא אחריו היינו להעבירו מן אותו אומנות ולא מן אומנות אחרת אפי' חלב שהוא בכרת קו טרפה שהוא בלאו בפרט סירכא כזו במיצר החצר דאינ' טרפה ודאי ואיכא בה כמה ספיקו' אלא שנהגו להטריף במדינות הללו דאין להעבירו מן אומנת אחרת והוא כשר לש"ץ אלא אף להעבירו מן אותו אומנות אין כאן מקום לפוסלו מאחר דאיכא שגגה ונוסף לזה אומדנא דמוכח כדבריו דמהימן אבל מ"מ אם רוצים הקהל או אף יחידים להחמיר על עצמם שלא לאכול מבדיקתו מאן לימא' בהו רק שיהא דעתן לש"ש ומוחזקים כבר ביראת השם ולא בע"א ומ"מ שלא לקפח מחייתו ולשלם לו מן הציבור מה שהיה ראוי לבא לו מן

השחיטה תוך כלות זמנו א"ל שמוחל מעצמו: ואם באים להוריד החזן מאומנתו משום שהיחיד מוחה בחזנות כי בעינן שיהיה מרוצה לעם וכמו שכתב בתשובות וז"ל הורה מו' ר' שמחה הלכה למעשה שיחיד יכול לעכב החזנות שלא יעשו ש"ץ כ"א מאגוד' אחת וגם פשט בכל רייני' שמיעוט מעכב על הרוב אמנם לא שאלתי אי מנהג הוא או דינא ואומר אני שדינ' הוא מדאוריית' דתני ר"ג אומר ש"ץ מוציא הרבים מידי חובתן ותניא אמר להם ר"ג לדבריכם למה ש"ץ יורד לפני התיבה א"ל כדי להוציא את שאינו בקי א"ל כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא הבקי וא"כ הואיל ועומד ומתפלל שלא מתוך אגוד אחת איך יוצאים ידי חובתן בתפלתו של זה והרי אין מסכימין לתפלתו ות"ר עמדו בתפלה כו' אין מורידין לפני התיבה כו' עד שפל ברך ומרוצה לעם ופרש"י מרוצה לעם שמסכימים לתפלתו ואם תרי רובי מסכימים ומיעוט אינם מסכימין אפי' הוא מתכוין בעבורם היאך תתקבל תפלתו עבורם הואיל ואינם מסכימין לתפלתו אעפ"י שיש בידו כל המדות הטובים שהזכירו בברייתא אפ"ה בעינן במי שמרוצה לעם כדי שיסכימו לתפלתו ואין מורידין דקאמר היינו כל השנה ואפי' ת"ל דווקא בשעת עציר' גשמים ר"ה וי"כ דרחמי לא גרעי מעצירת גשמים ועוד סברא הוא שאין יוצאים בתפלתו היאך שאינם מסכימין עמו דהא ישראל שהפריש קרבן חובתו ובא כהן והקריב ובעל הקרבן אינו חפץ שיקריב את קרבנו וכי מתכפר לו כו' עד הא למדת שאין לפהן להקריב קרבנו אלא א"כ יודע שמסכים לעבודתו ה"נ התפלה שהיא במקום קרבן אין נעשה ש"ץ אלא א"כ יודע שהציבור מסכימין לתפלתו והיינו דתני' בבריית' דבעינן שיהיה מרוצה כדפירש"י ונ"ל שיהו מסכימין לתפלתו וא"ת יעשו אות' שאינם מסכימין לתפלתו ש"ץ אחר היאך יתפללו שנים כאחת או זה בדרום וזה בצפון היתכן דרך זה או מאיזה כח יגרשום מבית הכנסת לעשות ב"ה אחר כו' עד וכשיתמנה לש"ץ ויכנס לתפלה ואחר כך יאמרו א' או ב' אין אנו חפיצין בך ולא פשע בשום דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן לאו כל כמיניהו להעבירו ולבטל המועדו' הואיל וכבר נתמנ' וקבלוהו עליהם כו' יצחק בר שמאל חנ' בה ומדקאמר שלא פשע שום דבר שקרוי פשיעה שלא כהוגן משמע דווקא שעשה פשיעה שנחשבו לו שלא כהוגן דהיינו מעשה רשעה דומיא דש"ץ שאינו הגון דלעיל שפרש"י רשע וא"כ ש"ץ שלא נמצא בו פשיעה שלא כהוגן אין יכולין להעבירו תוך זמנו והא דקאמר א' או ב' או ג' לאו דווקא המיעוט ה"ה המחנה מהאי טעמא אלא שההוה תפס שאינו בנמצא שחצי הקהל אינן רוצים בו והחציה רוצים דאטו ידבר בצדדים כמו הענין הרע אשר נתן אלהים לפנינו ואפשר נמי דהא קמ"ל דאפילו ב' או ג' אם ימצאו בו עולה ומעשה שלא כהוגן יכולי' להעבירו בעל כרחם של כל הקהל אפילו בתוך זמנו אבל

לעולם היכא שאינם יכולין לברר עליו שפשע שלא כהוגן אפילו חצי הקהל אינם יכולים להעבירו בע"כ של חצי השני מאחר שהוא תוך זמנו וגדולה מזו נראה בעיני שאפילו כל הקהל אינ' יכולים להעבירו תוך זמנו היכא שאין יכולין לברר עליו פשעה ומעשה רשעה שלא כהוגן רק שיכולין להורידו ולשלם לו כל שכרו אבל אם חצי הקהל באים להורידו אפילו רוצים לשלם לו כל שכרו יכולים הצד השני לעכב עליו ולומר אין אנו חפיצים בשום ש"ץ אלא בזה שהוא כבר ממונה ומקובל לבו מתוך אגודה אחת ואחר כלות זמנו נברר כולנו ש"ץ אחד מתוך אגודה אחת ותדע שאפי' כל הקהל אינם יכולי' להורידו מתוך זמנו א"ל שמשלימין כל שכרו דהא הגאון מהרא"י כתב בתשובת באחד שהוציא ש"ר על הש"ץ שהוא עשה מעשה ניאף והורידוהו הקהל מחזנתו ואחר כך נתברר שהוא שקר שצריך לפייסו כו' אבל אין בו צד תשלומין לשלם לו מה שהפסידו בעניין החזנות משום דהוה גרמא בנזקין ודחק לחלק מאוד שזהו קרוי גרמ' בנזקין ולא גרמי ותיפוק ליה דאפילו הוה גרמי אין בו צד חיוב והיזק ממון אלא מניעות הטוב שהרי בלאו הכי יכולים הקהל להורידו ולומר אין אנו חפיצים בו א"כ לית ליה ממונא גבייהו אלא שזולתו לא היו הקהל מורידין אותו והוא גרם ומנע הטוב ודומה לאחד שרוצים הקהל לשכרו ובא השני וגרם בידים שלא ישכרו וכי זה הוא היזק ממון אלא מניעת הטוב ואינו דומה אפילו לגרמא אלא שמע מינה שאפילו כל הקהל אין יכולים לחזור בו ולהורידו מאומנתו א"ל שהוציא עליו קול ניאוף וגרם לקלא דלא פסק עד שהורידו ואם כן הפסידו ממון ומשום הכי פטרו מהרא"י מכח דינא דגרמא ועוד אומר אני דשבקי להו כל טעותייהו דאפי' אם תמצא לומר שפשע הש"ץ ועשה שלא כהוגן מאחר שעומד ואמר בשבוע' לא חטאתי ואם נראה בעיניכם שחטאתי הריני מוכן לקבל תשובה וכי יכולים להורידו דנראה בעיני אפילו מכר טריפות במזיד בחזקת כשרה ובא והודה על עונותיו ורוצה לקבל תשובה שאין יכולין להורידו תוך זמנו דאפילו לראבי"ה שכתב שמחמירין עליו ומורידין אותו מאותו אומנות ואפי' מוכר קליות ואגוזים אינו ראוי היינו שקנסוהו מעין מלאכתו הראשונה שהרי לא אמר שקנסוהו שלא יהיה עוד רצען או חיינו או צורף אלא דווק' בעל חנות כעין מלאכתו הראשונה אבל להיות ש"ץ שהוא אומנות אחרת מאן לימא לן דמורידין ומקפחין מחייתו מאחר שהוא תוך שנתו וכי אתה רוצה לומר מאחר שחטא אם כן תפלתו אינה מקובלת אין הדלת ננעלת בפני בעל תשובה ומנשה מלך יהודה יוכיח ואין לומר שיש בדבר הזה בזוי מצוה אדרבא אין צדיקים עומדים כו' ויותר הוא מסתבר להכשירו ממה שכתב הרא"ש בתשובה וז"ל מה שנתרעמת' שנהגו באילו המקומות למנות בזויי משפחה לש"ץ ויש בדב' כזה בזויי מצוה כאילו אינו כדאי

אלא למיוחסים שבישראל כו' עד לא נתרעמתי על שלך שתלית הדבר ביחס המשפחה ואינו כן בעיני המקום אם הוא מיוחס ורשע מה תועלת לפני המקום ביחס שלו ואם הוא משפחה בזוייה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים כו' עד כאן ויש להשיב על דברי הרב הלא מנינו בדברי רבותינו ויעתר לו ולא לה לפי שאינה דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת בן רשע אלא צריך אתה לומר שאין חילוק לבן צדיק אלא אתפלת עצמו שזכות אבות יסייעיה אבל המתפלל בעבור העם ואין בו עולה ומרמה אדרבה תשובה היא לפני המקום שמניח מעלה אבותו והולך בדרכי הש"י עליו ג"כ שלום לרחוק ולקרוב שהוא מזרע רחוקים ונתקר' ק"ו בעל תשובה עצמו המודה על עונותיו ורוצה להסגף בתשובה שעליו נאמר שלום לרחוק ולקרוב ואם תאמר שאין לו תשובה עד שילך למקום אחר כו' כדמשמע פר' זה בורר א"כ אתה נועל דלת בפני בעלי תשובה כי לפעמים יש אנשים שאינם ויכולים לילך למקומות אחרים כי הטפלים והבית מוטלים עליו בפרט בימי' הללו בגלותינו אטו לא יהיה להם תשוב' עד שיל' למקו' אח' וכן מימינו לא שמענו שהורו חכמי הדור שילך למקום שאין מכירין וילבש שחורים כו' אלא נותנים לו תשובה לפי גודל עונו בסיגוף גופו ושאר ענייני' לפי ראות עיני החכם ולישנא דתלמוד' משמע הכי דגרסינן בפ' זה בורר ההוא טבחא דאישתכח דנפקא טריפה מתותי ידיה פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי טופרי' ומזייה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דלמא אערומי קמערים אלא מאי תקנתיה כדאמר רב אידי בר אבין החשוד על הטרפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאינן מכירין ויחזיר אבדה בדבר חשוב או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו ע"כ א"כ משמע להדיא אי לאו דחיישינן לאערומי אפי' ברבי טורפי' ומזיי' הוה מכשרינן ק"ו בתשובה אחרת שהוא מסגף נפשו בתעניות ויסורי' שראוי להכשירו ולא אמרו שאין לו תקנה כלום' היכא שאינו רוצה לסג' נפשו ואינו יכול לסבול יסורים בגופו כי הוא מרכי הנפש ובעלי התענוג ותדע שאם תאמר אפי' בסיגוף יסורים הוא קמערים אין לדבר סוף ק"ו שיערים במה שיוציא טרפה מתחת ידו אלא דלא מחמירין כולי האי מאח' שעשה הפסד בממוניה ונטר' ממקומו ק"ו סיגוף הגוף ועור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ומ"ה כתב הרמב"ם בטבח שיצאה טרפה כו' עד שיראו מעשיו שניח' על הרעה וילבש שחורי' כו' אלמא דנשמר בלשונו דלא בעינן דוקא ילבש שחורים אלא שיראו שניחם על רעתו ובסיגוף גופו אין לך ראייה גדולה מזו שהוא ניחם ועוד אפי' תימא דדוקא קאמר היינו דווקא משום קנס וכדי להכשירו עוד למלאכתו הראשונה כמו שכתב ראבי"ה דאי דינא הוא א"כ איך הניחו חכמים המכשלה לפנינו שילך למקום שאין מכירין א"כ שמא יאכיל שם טרפות לישראל קודם שיוציא טרפה מתחת ידו ושמא

לא ישמור גזירתם אלא ודאי דמדינא הוא כשר מאחר שמתחרט בעונותיו ומקבל עליו דת חבירות חוזר לכשרות בתשובה כל דהו אלא שהחמירו שלא יעסו' במלאכתו של בעל חנות עד שילך כו' ולפי זה יכולין לומר דלאו לאכשורי לעדות קאמ' אלא דווק' לעסוק במלאכתו וכן בתלמוד לא אישתמיט דליפסל לעדות קאמר ואפי' לדעת הרמב"ם והסמ"ג שכתבו שפסול לעדו' עד שילך כו' היינו משום דזה בזה תלי שאם אתה מכשיר אותו לעדות א"כ אין אתה חושדו לחימוד ממון א"כ למה לא יהיה עוד טבח כבראשונה ומאחר שקנסו שלא לעסוק במלאכתו עוד אעפ"י דמדינא כשר הוכרחו ג"כ לפוסלו מן העדות אבל מה שאין תלוי בחימוד ממון וג"כ אינו מעין מלאכתו הראשונ' פשיטא שהוא כשר לפני המקום וכל זאת כתבתי לרוחה דמלת ע"כ לא הארכתי בו אבל העניין שלפנינו ח"ו שהיה רוצה להאכיל טרפות לישראל אלא שגגה בא לפניו ואף על זה בוכה ומצער ע"כ אני אומר ברבים ואדבר לפני מלכים ולא אבוש שהש"ץ שלנו הנקרא בשמו ר' יצחק שאין עליו לא דין ולא דברים לפוסלו ולהורידו מן החזנות אפי' היכא שרוצים לשלם כל שכרו עד כלו' זמנו שמנו אותו עליהם כל הקהל אלא שכל הקהל מתרצים לזה כאחת שלא יהיה עוד חזן שלהם שאז לא יכול להתפלל בע"כ מ"מ שכרו לא הפסיד כל משך זמנו אלא שדעתו חפץ לילך מפה בדירה ויכול להשתכר במקום אחר בלא הפסד אבל לא שיכולין לומר לו לך למקום אחר להשתכר שמא אין דעתו נחה לעשות עקירה ולטלטל או לדור במקום אחר כי חן מקום על יושביה ובפרט מאחר שנשא אשה לשם הוא בן עיר כמות' הבוחן מחשבות ויודע נסתרות יודע שכל מה שכתבתי בעניין החזן שהוא כשר כבראשונה ואין לפוסלו להורידו מן החזנות הוא לש"ש ולא להכעיס ולהתנקם אלא לשבר בעלי זרוע שמבטלים בית ה' מתפלתו ואומרים סגור יהיה הבית הזה ע"כ אקוה שמן השמים יסייעו לי כי מלחמ' ה' אני לוחם ולעת עתה כאשר אני נע בארץ והפרוץ מרובה על העמוד ואין בידי כלי הדיינים דהיינו מקל רצועה ושופר עד אשר ינחם ה' על הרע אשר דבר לעשו' לעבדו א"כ אין כח בידי להטיל ארס ואלה ונידוי בפוקרי' על דברי רק שאני אומ' ברבים ומשמיע שכל המראה כתף סוררת ומקשה ערפו ובועט בדברי אלהים חיים ורוצה להוריד הש"ץ שלא בדין ולבטל התפלה הרי הוא לא נמלט מאחד מן שלשה דרכים או שפשע וכדברי שמואל דאמר כל הפוסל פסול או שהוא דרך בדרכי קרח ועדתו כי הוא מניח עם ה' על ה' וביתו או הוא מבוקי סריקי ונעדר ממנו עצה ותושיה וכל מי שעומד על השלום ורודף שלום ומבקשיהו לחזק בית ה' ההרוס ורודף צדקה וחסד תמצאנו שלוה וימצא חיים צדקה וכבוד ושלום לכל דייני ישראל וכל העם על מקומו יבא בשלום: דברי שלמה לורי"א

תשובה כא

א **במותב** תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ר' יצחק בן הר"ר יעקב סג"ל והעיר בת"ע בואם ליו"ע ווייא ער האט גיהארט פון אברם ברוינשוויג דז ער זיין כלה האט מקדש גיווועזן ועד הר"ר פנחס אונ' ור אברהם אוייש אונ' ור דען וועלי בייא זעלעלן אונ' דאז האט ער ואויך אין זיינם בריב גילייאטז ושוב העיד מהר"ר מתתיה בן הר"ר שלמה בעונש הנ"ל דו ער הוט אין אברהם ברוינשוויגז בריב גילייאט דז ער זיך האט ור רופן אויף הר"ר פנחס אונ' אויף אברה' אויי' אונ אויף דאז וועלי בייא זעלמלן וויא ער האט זיין כלה וער זיא מקדש גיווועזן אונ' אין דונקט וויא יצחק שאול לאזרש זייא אויך איינר גיווועזן: ושוב העיד הר"ר פנחס בעונש הנ"ל ער אין גיווועזן אובן בייא דען חתן אברם ברוינשוויג ער אונ מהר"ר מתתיה אויך דא האט חיים וועלי' מיט דער כלה אונ' מיט' דער מוטר אין וועלשן גירעט איך האב ניט ור שטנדן וואז זיא גירעט האבן דר נאך האט זיך חיים וועלי גירוימט מיט אברם חתן הנ"ל איך ווייש אויך ניט וואז זיא מיט אננדר גירעט האבין דר נאך איז אברה' חתן הנ"ל גנגין צו דער כלה אונ' האט ד' זהובים אדומי' אן איין שנירל גיטראגן אונ' די נתינה האב איך ניט גיזעהן אונ' האב אויך קיין לשון קידושין ניט גיהערט אונ' ווייש פון קיין קידושין נישט צו זאגין ושו' העיר' חיים בר אליעז' דהיינו חיים וועלי הנ"ל בעונ' הנל איר בין גיועשן אויף דעם שטול דא איז די כלה אונ' די מוטר אונ' די שוועשטר אונ' האב דברים בעלמא מיט זיא גרעט איא דער חתן קומן איז דא איז אברהם ברונשוויג הנ"ל אויף גישטרדן פון טיש אונ' האט מכין מיט אים אויף שטין הר"ר פנחיאונ' אבר' אויי' אונ' יצח' ליבל כהן אונ' אברהם ברונשוויג האט דער כלה וועלן געבן ד' זהו' אדומים אין איר הנט דא האט זיא עז אז בלד ניט וועלן נעמן דא האט ער מיך גיהיישן איך זאל מיט איר רידן ווארו' זיא עז ניט ויל נעמן איז דאך דער סדר דז דער חתן דער כלה פפלעגט צו געבן דא האט זיא עז גינומן מידו לידה דא האב איך ניקשט גיהארט דאז זעלביג מאל פון אברה' פון קדושין עטליכי וואוכן דר נאך האב איך אברה' הנ"ל גיזעהן און מוטיג דא האב איך אין גיפרעגט ווארום ער זיך אזו וויא טוט אונ' ווארום ער דיא לייט אום וירט ער זאלש איין ענד מכין דא שפראך ער צו מיר וויא זאל איך עז איין ענד מכין איך קאן ניט דא וראגט איך אין ווארום דא זאגט ער זיא איז מיין ארוסה דא וראגט איך אין ווארום הושטו מיר עז ניט גיזאגט דא שפראך ער איך האב דירז ניט וועלן ור טרויאן איך האב עז אנדרן לייטן ור טרויט:

ב **ושוב** העיד ר' אברהם בר יחיאל דהיינו אברהם אוייש בעונש הנ"ל אברהם ברוינשוויג האט אונז גירופן צו רער צעך אונ' דא מיר האבן איין טרונק אים קאפ' גיהט דא האט

ער מיך אונ' הר"ר פנחס אונ' חיים וועלי גיבעטן מיר זאלין מיט אים אויף שטין צו דער כלה זיא איז קיגן אונז איבר גיזעשן דא איז חיים וועלי הנ"ל דער מליץ צוישן זיא ניווועזן אונ' אברם הנ"ל האט ד' זהו' אדומי' אין דער הנט גיהט דא האט ער זיא דער כלה וועלן געבן דא האט זיא זיא ניט וועלן נעמין לסוף האט זיא זיא פון אים גינומן מיך דוכט די מוטר האט זיא עז גיהיישן איך האב ניט גיהערט דא ער אידז האט געהן נאך לשון מתנה נאך לשון קידושין לנג דר נאך אים קריג האט מן אים וועלן נ' זהו' קנס געבן לסוף האט מן זיא אים ניט וועלן געבן דא בין איך מיט אים שפצירין גנגין אונ' האב אין גיפראגט ווארם ער האט ניט נ' זהו' גינ ומן דא האט ער גישפראכן מן מוז מיר זיא נאך געבן דא האב איך אין גיפראגט ווארום דא האט ער צו מיר גיזאגט וויא שטעלט ער זיך גלייך אז ווישט ער נישט דר פון ווייטו ניט דז איך זיא האב מקדש גיווועזן בישטו ניט דער בייא גיווועזן דא האב איך גישפראכן וואו בין איך דר בייא גיווועזן דא האט אברהם חתן גיזאגט אובן ביי דער צעך דא האב איך ניט גישפראכן נאך יוא נאך ניין אונ' האב אין גיפרעיט א"כ לפי דבריך ווען מן דיר דיין רצון טעט דא נעמשטו דאז געבט אונ צעגבט דר פון ווערן דאך דיקינדר ח"ו ממזרי' זיין דא שפראך ער ווידר או ווען מן מיר מיין רצון מבט דא וועלט איך זעלברט זאגין אונ' ביגערט ניט אנדרש או גט צו געבן היום יו' ה' י"ב שבט שי"ט לפ"ק הוגבה העדות הנ"ל פה ק"ק קאזמר: נאם יהושיע בר משה יצח' ז"ל ה"ה דיין יעקב בר בנימין ז"ל דיין מנחם בר עזריאל ז"ל ה"ה דיין החתימו' הנ"ל אמיתיות וישרות ובפני היו יושבים הדיינים הנ"ל וגם העדות הנ"ל וכדי לקיים את חתימתם באתי להעיד עליהם נאם משה בן לא"א ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרלז מקראקא:

ג **נשאל נשאלתי** מהרופא החכם השלם ואש' באומנתו יחיה בעז"ה חלי ישראל איש אשר שמי בקרבו כבוד ר' שלמה הרופ' י"ץ על אחות אשתו הבתולה המשודכת בקניין לבחור אחד אשר נקרא אברהם ברוינשוויג ועתה עבר עליו רוח סרה ובא עליה בטענת סבלונות באומרו שהיו לשם קידושין בודאי ושלח הב"ד מקום מן טענותיו ופקפוקיו והוא הועת' לעיל והנה האלופי' גדולי ישראל מק"ק קראקא מושכים ידיהם ממנו ברוב ענונותיהם ודחו אותו עד שהוכרח לשאול איש כמוני רחוק מהם במעלה ובזמן והנה אומר בקצרה טרם אבא אל השער' שאם היה מעשה של סבלונו' במקומי ובנחלתי נחלת ה' ותורתו הייתי מתיר להדיא אפי' היה צוח ואמר ברבים שהסבלונות היו לשם קידושין האידנא דליכא אפי' מיעוט דמקדשי והדר מסבלי ולא שמענו פוצ' פה ומצפצף דאל"כ אתה מוצי' לעז על הראשוני' וכן כת' להדי' מהררי' כשר' קע"ה ואף שמדבריו נרא' שלא

כתב להתיר אלא היכא שלא טען החתן שקידשה אבל היכא שטען שמא חוששין לדבריו וכן מוכח מדבריו שורש כ"ח.

ד אכן לא נראה בעיני כלל מאחר שהדין פשוט כשהוא אומר ארשתיך כו' דלא מהימן אלא למיסר קרובותיה עליה והכא נמי דמהימן כי האי גוונא לאסר' היינו היכא דמקדשי והדר מסבלי ואפי' איכא מיעוט חיישינן לחומרא למיעוטא אבל היכא דליכא מיעוט פשיטא דלא מהימן וגרע מאילו אמר סתם קדשתיך בפני פלוני ופלוני כו' והלכו להם למדינת הים ק"ו היכא שטוען שהסבלונים היו לשם קדושין שהוא תמורת המנהג שכל הסבלונים הם לשם דורון וחיבה וא"ל שיהא מהימן במגו דקדשתיך בפני פלוני ופלוני כו' חדא דאין זה מיגו טוב שסובר שהוא טענה גרועה ואין במה לתלות הקידושין מה שאין כן בסבלונות שתולה הקידושין בסבלונות ועוד הטוען תמורת המנהג אפי' במגו אינו מהימן ועוד אפילו הוי טוען קדשתיך קודם ששלחתי הסבלונות ג"כ אינו לפי מה דאנו האידנא כולהו מסבלי והדר מקדשי אפילו כה"ג לא חיישינ' כאשר מוכח לפי פירושו וא"כ כל הטוען בסבלונות בין שאמר קדשתיך באותן סבלונו' או קדשתיך ע"י עדים והלכו להם וע"י אותן הקדושין שלחתי לך הסבלונות לא מהימן האידנ' כלל ואפילו לא היה לי שום צד להצטרף לשרותה כאשר כתב מהרא"י בכתבים שלא רצה להת"י בהאי טעמא לחוד דכולהו האידנא מסכלי והדר מקדשי כי אפשר בימיו אף שלא היה מן המצוי כלל להיות מקדשי והדר מסבלי מ"מ גם הסבלונו' לא היו מצוין כ"כ כ"א לפני החופה ואף ע"י שינוי שלא היתה מקבלת בעצמה ומ"ה אי איר' באחד ששלח סבלונות היה חוכך קצת להחמיר וכ"ש היכא שטוען בעצמו שקידשה אבל האידנא שרבו הסבלונות ורובא דרובא ששולחים סבלנים אל הכלה טבעת וזהובים אדומים ושאר מיני קשוטים פעמים ושלש פשיטא שאין בהן ממש כ"ש לפי מה שכתב הרשב"א דלא אמרינן דחיישינן למיעוט מקדשי והדר מסבלי אלא שאותן המיעוט מקפידים שלא לשלוח סבלונות קודם הקידושין דבכה"ג הסבלונות מוכיחי לפי מנהג המיעוט שקדמו להם קידושין אבל אם אינן מקפידין כו' אין חוששין לסבלונות שיהיו לשם קידושין או שקדמו להם קדושין כו' וכתב שכך הוא מעשה בכל יום ומ"ה אין חוששין לסבלונות כו' כ"ש בימינו דליכא קפידא וליכא אפי' מיעו' דלית ביה חששא כלל ומה שמקצת מן הרבנים בקרוב החמירו בענין הסבלונות שרי להו מרייהו כי רדפו אחר חומרתם ושכר הנאתם להם ולסופריהם כאשר נתגלגל מסיבה זו מגל אל גל עד אשר נתמלא אמתחתם בצ"ר צור"ר כספם אף התנצלותם שאמרו אין זה נגד הדת מה שאנו מחמירים שקר והבל ורעות רוח דלמה להם למפסל בנות ישראל לזרע של אהרן והעזרה עם משרתים

תצוח עליהם צוחה ח"ו ודומה לזה כתב המרדכי בשם מהר"ם גבי המקדש בעד אחד וכת' נצריך גט לחומרא נמצאת פוסלה לכהונה כו' אכן באתרא ההיא אשר שם איר' המעשה בק"ק קאזמיר החכמים מושכים ידיהם מן פסק הסבלונות ואינם רוצים להתיר היכא שטוען שהם לשם קידושין אבא גם עם הספר כתוב וחתום ואתחיל ואומר דלית ממשא בהאי קלא דאפיק האי אברהם ברוינשוויג דמאחר שהודה בעצמו שלא קידשה כבר א"ל ע"י סבלונות א"כ אזלה חששא דר"ח דפ"י חוששין לסבלונות פשיטא לפי דעת המרדכי' שפי' דאף לפי' דר"ח לא חיישינן לסבלונות א"ל שיאמר קדשתיך בפני פלוני ופלוני כו' הכא שהוא גופא אינו טוען בודאי ליכא האי חששא ואפי' לאות' דחיישי מסתמא מ"מ מודים היכ' שהו' גופא אומ' שלא קידש כבר קודם הסבלונות דאין חוששין כלום כמו שכת' הא"ז בשם ר' שמחה ואפי' לפי דעת האב"ן עזר' שכתב דלא מהימן אלא איכא סהדי שלא קידש כבר לפי זה אפילו שניהם אומרים שלא קידש חוששין מ"מ אין נראה כלל לומר סברא זאת אלא באתרא דמקדשי והדר מסבלי ומשום דהוי כטוען תמורת המנהג כו' כמו שכתב הגאון מהרא"י בת"ה אבל באתרא דמסבלי והדר מקדשי אפי' אי הוי מיעוט דמקדשי והדר מסבלי נהי דחיישינן למיעוט וחוששין שמא הוה מן המיעוט היינו מן הסתם אבל אי אמ' להדיא דלא קידש פשיטא דאין חוששין כלל ק"ו בנו של ק"ו האידנא דליכא אפי' מיעוט אי מודה שלא קידשה כבר דאין חוששין כלל ואף אם תאמר דחוששין אפילו האידנא ואפי' מודה שלא קידשה היינו היכא שאמר שלא קידשה דשמא לא ניחא ליה למיתסר בקרובותיה מ"ה משקר אבל היכא דאוסר בלאו הכי קרובותיה עליה שהרי אומר שקידשה בסבלונו' דבודאי לא משקר ועוד בנדון זה דומה כאילו הוו סהדי שלא קידשה כבר דאי קדשה כבר בודאי הוה טוען האמת ואף שכתבתי לעיל שהיא טענה גרועה מ"מ לא שביק איניש מילתא קושטא דאית ליה ובודה טענות שקר מלבו א"ל שהכל שקר שאז בדה זה מלבו וסבר למצא עילה בזה ועוד מאחר דבהאי נדון ליכא אלא חששא דפי' רש"י דשמא קידשה עתה בסבלונות האילו ונאמר שהוא מן המיעוט דמיעוט וא"כ מאחר שהאחד מן השני עדים שראו הנתינ' העיד להדיא שלא רצתה לקבלה עד שהו' ציוה לאמ' לה בשבילו שתקבל ממנו מאחר שהוא הסדר שהחתן מתשיר אל הכלה אלמא שהעיד שלא נתן אלא דרך מתנה ולא דרך קידושין כלל וגם אמר שזהו לפי הסדר הנהוג וכבר ידוע שהסדר אינו כלל לשם קידושין אלא לשם חיבת דורן בעלמא וא"כ מאחר דאיכא עד דמסייע לה פשיטא דאין חוששין כלל חדא מאחר שהר"ר פנחס לא ראה הנתינה א"כ לא נשארו רק שני עדים דהיינו ר' חיים ור' אברהם הנ"ל ואחד מהן מעיד להדיא שלא היו לשם קידושין א"כ לא נשאר

אלא עד אחד וכבר כתב מהררי"ק דפשיטא גבי סבלונות אין חוששין לעד אחד כלל וא"ל מאחר שראה הר"ר פנחס תחלת המעשה אפי' לא ראה הנתינה מ"מ סגי בהכי כמו שכתב ספר ת"ה ע"ש מ"מ לא נראה דמהני אלא שראו תחילת ההבנה לסבלונות דהיינו השילוח דאז הוי כאילו ראו כל המעשה אבל הכא שהר"ר פנחס לא ראה מאומה ולא שמע שרצה אפילו להתשיר לה ומה שראה שלקח הזהובים בידו שמא לא היה בדעתו אלא להראות עושרו נגד הכלה או לשחק עמה בזה א"כ הוא ברור לפניך שלא היה אלא עד א' כאותו סבלונות וכ"ע מודו דלא חיישינן לה כדפי' ועוד אפי' הוה כמה סהדי בהאי סבלונו' מ"מ האי עד א' נאמן באיסורי היכ' דלא אתחז' לא איסור ולא היתרא כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן כאשר כתב הראש בפ' הניזקין והמרדכי בפרק האשה רצה כ"ש בהאי ספק דמסייע לנו חזקה דהותיר' שהרי בחזקת פנוייה היא עומדת וא"ל דהכא ליכא חששה אלא חזקה שאינה פוסקת שבודאי קידושין הן וכמו שכתב רבי שמחה מ"מ כתב הרא"ש להדיא דלפי' רש"י חששא בעלמא הוא והיינו ספק ונדון זה נמי לית ביה חששא אלא לפרש"י שהסבלונות הן בעצמן קידושין ודעת הרא"ש עיק' לגבי ר' שמחה ועוד נראה לפרש כי היכי דלא ליפלגי ר' שמחה והאשיר"י מה שכתב ר' שמחה שהוא חזקת שאינו פוסקת היינו לפי ר"ח ד' ס"ל בודאי אין אדם שולח סבלונות אלא א"כ כבר קידשה אבל לומר שקידשה באילו הסבלונות אינו אלא חששא ומה שרצה מהררא"י לדמות פי' ר"ח ופרש"י בעניין זה דלא פליגי ר"ח ורש"י בהך סברא היינו שבא מהררא"י לפרש שאף לר"ח אינו אלא חששא מכח ראיות שהביא ולסתור דברי רבי שמחה אבל בזה אין ספיקא שאף אם דברי רבי שמחה ישרות שהוא חזקה שאינ' פוסקת לפירוש ר"ח מכל מקום מודה דלפרש"י אין שייך לומר חזקה שאינה פוסקת שהרי אדרבה באתרא דמקדשי והדר מסבלי שתבא חשש הקידושין ממנו אינן מקדשי בסבלונות אלא שצריכים לומר מאחר דמקדשי והדר מסבלי ולא מסבלי והדר מקדשי א"כ איכא למיחש דלמא קידשה ואינו אלא חששא וכן יראה מלשון התו' שכתבו בפי' אהא דקא' תלמודא באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן ופריך פשיט' דמקודש' ופי' התו' וז"ל כלומר היכא דשלח הסבלונות מקודם דמקודשת דדילמא לשם קידושין שלח וי"מ פשיטא דמקודשת דאמרינן דקידש כבר והוה כמו שפירש ע"כ.

ה ועתה פקח עיניך וראה שלפי' הראשון שהוא אליבא דפי' רש"י פי' דילמא לשם קידושין שלח והיינו חששא ולפי' ר"ח כתבו פשיטא כו' דאמרינן דקידשה כבר ולא הזכירו לשון דלמא ואף אם תכחיש בזה הדיוק ולומר דליכא למידק מלישנא דתוספ' כולי האי מאי שלא הזכירו בפי' האחרון לשון דלמא וסמכו על הראשון מ"מ שמעינן

על כל פנים דלרש"י אינו אלא חששא ועוד אף אם נאמר דהוי חזקה כו' היינו באתרא דמקדשי והדר מסבלי אבל היכא דאיכא מיעוטי דמקדשי והדר מסבלי נהי דקמ"ל תלמודא דחיישינן למיעוט' משום חומר מ"מ אינה אלא חששא וחומרא בעלמא דחיישינן לחומרא דאיסור אשת איש כמו שפי' התוספ' להדיא וכ"ש האידנא דליכא אפי' מיעוטא דלא שייך לומר כאן חזקה ועוד נראה לומר דאפילו הוי האי חששא דקידושין דומה לחזקה שאינו פוסקת אפי' הכי הוי כאן עד אחד מהימן דלא שייך לומר שאין עד אחד מהימן היכא דאתחזק איסור כגון גבי טבל וקונמות דפ' האשה רבה והעד בא לומר שהוא מתוקן ולהוציא מאיסור' דאינו מהימן וכן בעדות אשה שהיא כבר בחזקת א"א אינו מהימן מדאורייתא לולי דחשו חכמים משום עיגון אשה והחמירו כו' כל כה"ג קרוי חזקת איסור אבל הכא שמעיד העד דהאי חששא לית בה ולא היתה מעולם בחזקת א"א פשיט' דמהימן ונעמיד הבתולה בחזק' שהיתה עד עתה ושריא להנסבא לכל גבר דיתיצביין ומותרת אף לקרוביו אכן הוא אסור בקרובתיה דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא והרי הוא הכחיש העד ומ"מ מותר לו לישא אשה אחרת ואין זה בכלל חרם ר"ג מה שהרי הוא אומר שאין העכבה ממנו ולא תיקן ר"ג שיתבטל האדם מפרי' ורבי' וכבר יש בידי תשובות חבילות על זה דמותר לו לישא אשה אחרת ואם נראה ביד האלופים להחמיר עליו ולענשו בעבור שרצה להוציא לעז על בת ישראל ולפוגמה ולביישה כדי לנקום נקמתו ממנה הרשות בידם רק שיראו מי סרח על מי ובשל מי המעל ושלום לכל דייני ישראל: דברי שלמה לורי"א:

תשובה כב

א **ואשר** שאלתני אהו' שמעשה אירע בארציכם במקום שנוהגין היבום ויבמה אחת לא רצתה כלל להתיבם והיבם חשק ליבם אותה והנה למד אותה חכם אחד למצא בו עילא שהושיבה ב"ד והשתדלה שבא ע"י מקרה בפניהם בלא דעת ע"י ערמה ותחבולה וירקה בפניו בפני הדיינים ופסקו שפסולה עליו דהא רקיקה פוסלת בלא חליצה ואחר כך הזקיקוהו לחליצה.

ב **אומר אני** שא"כ הוא אותו החכם לא יפה עשה וצריך כפרה והחליצה שכפוהו לכך הוי חליצה מעושה וחליצה מעושה בכה"ג פסולה להנשא ואף אם נשאת תצא אם לא שעשה אחר כך החליצה מדעת ומרצון וביטל כל האונסים ע"י פשרה ואומר ומתנה בעת החליצה שאפילו אם תהא נאותה לו ומותרת לו אפ"ה אינו חפץ ליבם אלא לחלוץ דכה"ג הוי חליצה כשרה.

ג וטרם שאחליט הדין אמצא זכות לזה החכם מה עלה בדעתו שפסק כך דפשיטא למאן דסבר דחליצת מנעל אינה פוסלת על האחין אם לא דחיישינן שמא כוונו שניהם אבל אי בוודאי לא כוונו שניהם אינה פוסלת והכא ידוע שהוא לא כיון לכך ואדרבה כל מגמותיו היו ליבום פשיט' דאינ' פוסלת אלא בודאי סבר כדעת האומר דאם כיוונה היא בחליצת מנעל של אחד פוסלת על כל האחין אפילו לא כיון הוא ואמת שכך קבעתי מסקנת ההלכה בפרק מצות חליצה בחיבורי הגדול ואעתיק לך לשון התלמוד ומה שחברתי עליו וז"ל אמר רב יהודה אמר רב יבמה שגדלה בין האחין מותרת לאחד מן האחין ולא חישינן שמא חלצה מנעל לאחד מהם אבל אם ראינו שחלצה מנעל לאחר מהם מיפסלה עלייהו וגירסת הרי"ף דחיישי' שמא כיוונה לחליצה ואע"ג דתניא בין נתכוין הוא ולא נתכוונה היא או איפכא חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם לחליצה ה"מ למשרייה לעלמא אבל לאחין מיפסלא ומשמע אפילו נתכוונה היא לבד פסולה וכן פסק הרמב"ם והטו"ר דחיישינן שמא כיוונה וכן פי' בנימוקי יוסף להדיא דלמפסלה על האחין אפילו בכוונה אחת סגי אבל רש"י גרס דחיישינן שמא כיוונו וגרס נמי הא דקתני תנא דבעי כוונה כו' והכי מיפרשה הסוגיא ואע"ג דתני דבעי כוונה כלומר מתניתא דקתני עד שיתכוונו שניהם היינו פירוש עד שנדע שנתכוונו להדיא לשם חליצה כגון בב"ד אבל מן הסתם לא חיישי' ה"מ דבעי שנדע למשרייה לעלמא אבל למיפסלה חיישינן וכן פי' התו' וכן כתב הרא"ש לקמן כו' ואיכא נמי נפקותא לפי פירוש זה היכא דלא ראינו שחלצה רק על פיו של היבם והיא אומרת בבירור שלא כיון לפי דעת רש"י ותו' מותרת לו דהא לא כיוונו שניהם ולדידיה מסתמא מהימנינן ליה שהפה שאסר פה שהתיר.

ד אבל לגירסת הרי"ף והרמב"ם וסיעתיו אסורה לדבריהם וכן עיקר חדא דאי אפשר לפרש דחיישינן שמא כיוונו שניהם שהוא דבר דלא שכיחא וגם היה להם לחלוץ בפני ב"ד ועוד מאי קאמר והא דתניא כו' פשיטא הא דקאמר שבעינן לידע שכיוונו שניהם להתירה אבל מן הספק פסולה אפי' לא נדע בודאי ועוד לשון התלמוד לא משמע הכי אפי' לפי גירסות דגרסי והא דקתני דבעי כוונה דלפי פי' ה"ל והא דקתני דבעינן למידע דכיוונו ועוד מדקתני בברייתא בין נתכוון הוא לבד ולא היא או איפכא דחליצה פסולה ואנו ק"ל כל היכא דקתני חליצ' פסולה פסלה על האחין אלא עיקר דחיישינן שמא כוונה ע"כ בחיבורי.

ה והנה בודאי זה החכם כיון לדבר זה דגרסינן שמא כוונה ובפרט מאחר שהרמב"ם פסק כן ודימה החכם שהוא הדין לרקיקה שאם כיוונה היא לבד שפסולה על האחין מאחר דמסקינן בפ' מצות חליצה להדיא יבמה שרקקה תחלוץ משום דאפסלה על האחין כו'

א"כ דמיא לחליצה ואינו כן בעיני דחליצת מנע' הוי מעשה ודבר הניכר ואושא מילת' מה שאין כן ברקיק' וכן כתב בנימוקי יוסף וז"ל ושמעינן מינה דהאי סוגי' אפי' שלא בב"ד חיישינן שמא כוונה ופסילה על האחין ומיהו כיון דמדינא עד שיתכוונו שניהם אלא שמפני מראי' העין פסלינן להו מדרבנן מסתברא היינו דווקא במעשה כי האי דחלצה ולאו אורח ארעא בהכי אבל רקיק' דלא אפשר בלאו הכי לא חיישי' למיפסלה בהכי דאי לא תימא הכי כל יבמה שגדל' בין האחין תאסור להם דאי אפשר שלא רקקה בפניהם ולקמן פסלינן רקק' בפני ב"ד אלא לא ש"מ כדפריש עכ"ל ואומר אני דבע"כ צריכין לחלק ולומר דגבי רקיקה לא מפסלה בכוונתה לחוד דא"כ למה הצריכו חכמים בפ' מצות חליצה ביבום שאינו הגון להטעותו. ילמדו אותה שתרוק בפניו וכן כתב הרא"ש בפ' מצות חליצה אהא דאמרינן לשם שרקיקה לחוד פוסלת וז"ל וקשה לי כיון דאמר יבמה שרקקה תחלוץ אמאי הדחיקו הנך אמוראי לקמן להטעותו ר' חייא ואביי ורב פפא דאמרו ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה ואח"כ כופהו לעשות חליצ' מעלי' אביי ורב פפא דאמרו ליה חלוץ לה ע"מ שתתן לו מאתים זוז כיון שעומדים היבם והיבמה לפניהם יאמרו לה שתרוק בפניו ונפסלה לו ואח"כ יכפוהו לחלוץ ואי לית להנהו אמוראי הא דשלחו לאבוה דשמואל א"כ לאו דהלכתא היא ורב אלפס הביאו לפסק הלכה ונ"ל דשפיר אית להו להנהו אמוראי והא דלא אמרו לרוק בפנינו משו' דלא מהני רקיקה הכא ליפסל כדאמרי' לעיל יבמה שגדל' בין האחין מותרת להנש' לאחד מהן ולא חיישי' שמא חלצה סנדל לאחד מהן ופריך דלא חזינן הא חזינן חיישי' שמא כיוונו והתני' בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא כו' חליצתה פסולה עד שיתכונו שניהם ומסיק דכי חזינן חיישי' שמא כיוונו אלמ' אף חליצת סנדל לא מהני לפסול בלא כוונה כ"ש רקיקה והני עובד' דלקמן דידעי ביה שלא היה רוצה לחלוץ רקיקה לא פסלה כי ידוע שלא כיון עכ"ל והנה הוא הולך לשיטתו דאף בחליצה בעינן שיתכוונו שניה' וכ"ש ברקיקה וכבר אני כתבתי דעתי שבחליצה לא נ"ל כוותיה אבן ברקיקה מוכרחני לומר כן כי הראייה חזקה היא ואין לפקפק בה וא"ל חליצה פסולה הוי בכה"ג והא שהוכרחו החכמים להטעותו בחליצה פסולה ולא אמרו שתרוק בפניו משום שאחר כך לא יחלוץ לה חליצה מעולה כי יאמר תשב עד שתלבין ראשה שהיא נתנ' אצבע בין שיניה ומה אני חייב בדבר בשלמא גבי חליצה פסולה שהוא עשה מעשה בחליצה ודעתו היה לחליצה א"כ הוא פוסלה וצריך להתיר' מאחר שאי אפשר לכונסה שהרי כתב להדיא בנימוקי יוסף וז"ל והסכימו כל המפרשים שכל שנפסלה לו כופין אותו לחלוץ שלא תהיה עגונה וכדאמרי' בפ' ב"ש יבמה שנדרה הנאה מיבם בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ וכן איתא להדיא בירושלמי

הוה עובדא קומי דרבי מנא ועבד כר"ל כיון דשמע דר' יוחנן פליג חזר וכפה אותו לחלוץ תנייני' וכן פסק הרשב"א והטור דכל חליצה פסולה כופין אותו לחלוץ אפילו הוא לא עשה מידי כגון יבמה שנדרה כו' ואם יבא השואל ויאמר א"כ יבמה שנדרה בחיי בעלה אם נתכוונה לכך אין כופין אותו לחלוץ אלמ' היכא דהיא כיוונה למפסלה עליו אין כופין אותו לחלוץ כבר מצאתי מפורש דבודאי היכא שהוא אדם הגון וראוי ליבום אז כל היכא דכיוונה למיפסל אין כופין אותו לחלוץ וגדולה מזו כת' אפי' התנה ליתן ואלף זוז הכל לפי תנאה והת' שכופהו כו' או הטעהו איירי באד' שאינו הגון שבא למיכלי נכסי כדאיתא התם להדיא והשתא מוכח שהכל תלוי ביבם שאם הוא הגון כל היכא דמטעינן ליה אין כופין אותו לחלוץ אם לא שלא כיוונ' כלל כגון נדר' כו' ועל היכא שאינו הגון שרי להטעותו כחליצה פסולה וכופין אותו לחלוץ וא"כ מאח' שהי' אינו הגון וראוי לכוף אמאי לא למדוה להרק כו' אל' בוודאי דברי הרא"ש וראייתיו נבדקים שרקוק' אינה פוסלת א"ל בכוונו שניהן ועוד אומר אני ניה' לה כל טעותיו ויאמר שראייתו של הרא"ש אינו ראייה וידמה רקיקה לחליצה ופוסל בכיוונה ומ"מ ונת' עלי התורה מי זה הוא ואיזהו שינקוט בלבו לחלוק על הגדולים האחרונים דאזלינן בתרייהו ברוב דוכתי הרא"ש ונימוקי יוסף דברקיקה לא מפסלה א"צ שיכוונו שניהם ויעשה הלכה למעשה נגדם ואין שום גאון שיעמוד לצד ימינם ותמה אני על חכמי הארץ ההוא אשר שמעתי עליהם שאנשי מופת הם בתורה וביראת השם והניחו לעשו' הדבר הרע בקרבם.

י ע"כ אני אומר במקום חילול השם אין חולקין כבו' לרב א"ל שהתפשרו עם היבם שביטל כל המודעות והאונסים ונתן החליצה בלא כפייה והתנה שאפי' תהא מותרת לו אפ"ה חפץ בחליצה אז החליצ' כשר' אבל אם הוכרח לחלוץ ע"י שכפוהו אפי' לא כפוהו אלא במילי ואמרו מאחר שפסולה לך מוטב שתחלוץ חליצה כשרה דבכה"ג לא הוי חליצה כלל מדאורייי' ואם נשאת תצא דלא עדיפ' מיבמה שנשאת על פי' ב"ד כו': הנראה בעיני כתבתי דברי שלמא לוריא ז"ל ה"ה הנקרא שר יצחק.

תשובה כג

א **שאלה** כוס של ברכ' המזון אם אין לו שכר אם יכול לברך על משקים אחרים הגרועים ממנו:

ב **תשובה** יראה דאם אין לו שכר חמר מדינה שיכול לברך אפילו על משקה הגרוע אף שכתבו המחברין שכוס של ברכת המזון צריכ' יין או חמר מדינ' היינו לעניין יוצ' ידי חובתו דאמרי' ברכת המזון טעונ' כוס וכן הילכת' אפי' ביחיד ולעניין זה לא יצא

ידי חובתו אבל בני אדם הנמצאים רובן שאינו שותק שכר אלא לברכה ואינן מברכין על הכוס וא"כ עכשיו שאין להם שכר כגון ע"י הדחק מוטב שיברכו על משקין אחרים שקורין קוואש או בורשט שרוב שתיית הבינונים הוא שיכול לברך עליו שמוטב הוא ממי שאינו מברך לגמרי על בכוס ואינו משו' ברכה לבטל דכיון שבירך ברכ' המזון אסור לשתות בלא ברכה וראייה מפסחים דאמרינן שם שאפי' על ברכת המזון אין לברך א"ל משום הפסק כיון שאמר הב ונברך אסור למשתי א"כ ה"ה נדון דידן ואין לומר שהוא פוגם באותו הכוס הברכה שלמעלה והוא בזוי מצוה מאחר שפסקו רז"ל שבשעת הדח' אפי' על כוס פגו' יכול לברך עליו אף שאין לך פגימה למעלה גדולה מזו ומ"מ אסור להורו' כן בפני ההמון שלא ירגילו בכך ויעשו מנהג זה אפי' שלא בשעת הדחק: דברי שלמה לורי"א:

תשובה כד

א **זכרון** עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ בשני בשבת בעשרה ימים לחדש אדר שנת חמשת אלפים ושלש מאות ואח' עשר לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן בלובלין איך שבאה לפנינו עדים ח"מ מרת אידל בת ר' יחיאל ז"ל ואמרה לנו הוו עלי עדים איך שאני מוסר מודעה בפניכם איך שר' הלל בר יוסף מוציא קול דיבה עלי איך שקדשני ולא היה לו שום עדות בעולם ולא רמז ולא רמיז ואנסני והכריחני ליתן אליו סך גדול כאשר ידוע לרבי' וגם הביא אותי להזיקות גדולות ועכשיו מסרתי מודעה בפניכם שכל מה שהו' מבקש ממני היום אני עושה לו ואתן לו ולמחר אבטלנו ואתבעיה לדינא מפני כל מה שאני עושה באונס אני עושה כדי לפטור אותו ממני.

ב וראינו אונס דמרת אידל הנ"ל דאונס הוא וידענו באונסה שאונס ממש הוא וכן כתבנו מודעה זאת וחתמנו ונתנו לה להיות בידה לעדות ולזכות ולראייה שמסרה המודעה הזאת קודם הנתינה: יקותיאל בן מהר"ר אשר שליט' חזקיה בר אליכסנדרי ז"ל:

ג **נשאלתי** מאחרים כגון האי איתתא שמסרה מודע' כנ"ל אם יש ממש במודעה אי לא כי הממון הונח ביד שליש והיא עכבה הממון שלא ליתן לו.

ד ובתחלת המחשבה עלה על רוחי שלא להשיב אפי' במאי דמעייל תעלא מבי כרב' כי שאל אבי ויגדך וגו' מהם אתבונן כי מיהיה גדול בדורינו מקרוב כה"ה מהרר"י שכת' שאין דרכו להשיב בדיני ממונות אפי' דרך משא ומתן אם לא שהוברר מב' צדדים ושמע כל טענותיו מה שאינו בנדון דידן גם מצאתי בתשובה ששאל גדול הדור למהר"ר משה מינץ תלמידו ולמהרר"י כמה שאלות והשיב על כולן לבד על שאלה אחת שהיה בו

דררא דממונא השיב קבלתי מרבותי והם קבלו שאין להשיב בדיני ממונות כלל א"ל שהוברר מב' צדדים ושמע טענותיו מ"מ אמרתי בלבי אלמנה ויתום ברית כרותה להם א"כ עדיפא לאו דידהו להאי מלתא להיות להן למליץ יושר ואין בו משום לא תשא שמע שוא או שמוע בין אחיכ' כדאית' פ"ק דסנהדרי' דדוק' על הדיין הזהיר כדפרש"י התם טעמ' להדי' אבל בנדון זה שכבר נתמנה על הדין מרצון שניהם שאירי ומחותני ה"ה האלוף המופלג מהר"ר יוסף כהן מורה צדק נושא אפוד ואינני אלא כתלמיד הנושא ונותן לפני רבותי למצא זכות לאלמנה אולי יראה הרב דברי ויאמר ישר אף לאחר ששמע טענת שניהם ואף שיש להשיב א"כ ק"ו מי דוחק אותי להכנס בעובי הקור' בפרט מאחר שאנן מסולקין מהאי פסקא וכבר מסור לדיין אשר בידו כלי חמדה ותושיה בסיעת תריסין מלומדה א"כ מה לי ולצרה הזאת אפ"ה אמינא מצוה רבה להפך בזכותה ע"י הדת האמיתי אפי' שיש ממונה וראייה מהא דאמרינן בפרק כמה בהמה ר' יודא הוה יתיב קמיה דשמואל אתאי ההיא איתת' קצוח קמיה ולא אשגח בה א"ל רב יודא לא סבר מר אוטם אזנו מזעקת דל וגו' א"ל שיננא רישך בקרירי ורישא דרישך בחמימי הא יתיב מר עוקבא אב"ד דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבק' משפט והצילו וגו' פרש"י רישך בקרירי שאני רבך איני גבו' אבל מר עוקב' שהוא ראש לי ולך יכוה בחמין דכתי' בית דוד לא ענש אלא למי שבידו לשפו' וקש' מה היה צורך לומר רישך בקרירי היה לו לומר ריש' דרישך בחמימי כו' אלא הני פירו' אעפ"י שאני ג"כ נענש בדבר אבל איני נכוה אלא מעט מזער אקבל עונש כדומה מי שהוא רך ואסתניס ושופכם על ראשו קרירי ודרך משל ודמיון הוא לרוב מיעוס הצער כמו שאומר בתלמודא פר אילו נערות כי נהמא אקושא לחינכי וכמו דמשחיל בינת' מחלבא בברכות וכן מצאתי בפירוש האגדות ואם כן קשה למה היה לו ליענש אפילו מעט מזער מאחר שהיה מסולק מן הדין שהרי באתרא דמר עוקבא היה ואסור לו להורות במקום רבו וחייב מיתה ומשמע שהיה רבו מדאמר רישא דרישך דומיא האי רישך דאמר שמואל לרב יהוד' תלמידו וק"ו שהיה נמי אב"ד דאפילו הוה שמואל גדול מיניה אין לו להורות זולתו גם ההיא איתתא דצוחה קמיה אמאי לא צווחה קמיה דמר עוקבא ודוחק לומר שלא ידעה דאם כן היה לו להשיב לה לכי למר עוקבא דהוא אב בית דין גם קשה למה לא אמר אותו התנצלות לפניה ולאמר לה מה אעשה ליך מאחר שמר עוקבא אינו משגיח ביך כדי לקיים והיית' נקיים מ"ה ומישראל אלא בע"כ נראה לפרש דהאי איתתא דצוחה קמיה היינו כדי שייגע עצמו בעבור' להקדימה לדין ולהפך בזכותה לפני מר עוקבא והוא היה ממאן מפני שהיה מתירא של איקפיד מר עוקבה בדבר ויאמר וכי אני צריך זירוז להקדימה ולהפך בזכותה

וכי אין אני יודע איך להנהיג צאן יוסף ומספק הקפדת רבו היה מונע ועל זה היתה האי איתתא צווחת לפניו ולא אשגח בה והקפיד רב יהודא על זה עד ששמואל קצת הודה לדבריו והיה מדמה עצמו לקצת עון שהיה לו להכנס בעובי הקורה ולעשות את שלו ומסתמא האי איתתא אלמנה הויא דהא כל כבודה בת מלך פנימה ומ"ה כתבו קצת גאונים שאין מזמינים אשת איש לדין אלא שולחים אחר בעלה וק"ו שהיא לא תקפיד עצמה אלא תרשה בעלה לטעון בעבורה וא"כ מאחר ששמואל תלמיד דמר עוקב' הוה משתפי במה שלא היה מיגע עצמו להקדימה ולהפך בזכותה בפני רבו ק"ו לכל מי אשר חננו הבורא מהחכמה התורה כפי השפע והשגת שכלו להפוך בזכות אלמנה ויתומים לפני מור' דרך מתא ומתן ולא כדרך פסק דין ואומר אני כפי אשר יראוני מן השמים והשם יצילנו משגיאות:

תשובה כה

א **בראש** כל אקדים מעניין איסורא דחמירא מממונא אף שלא נקראתי על זה כי אין חולקין כבו' אפי' לרב במקו' איסור' אמינא דהאי איתתא שרי לינשא ואין לפקפק על הגט כלל אף שעכבה הממון ולא נתנ' לו כלל ולא תתן לעולם פשיטא לפי מה שכתבתי מקוד' דהאי אתתא שריא בלא גט והיה פשוט בעיניי ובעיני חביריי כביעותא בכותחא והמחמיר כגט בכדי עונו ישא שפסלה לכהונה כמו שכתב מהר"ם אפילו אמאי דצריכה רבא כגון המקדש בעד אחד בהג"ה מיימוני והיא ג"כ בסוף המסכת' במרדכי דקדושין אף שנמצא נמי כתו' בשמו להחמיר ולא באתי להכריע עכשיו אלא למידק מיניה במלתא דפליגי אמוראי בתלמוד ולא נפיק הלכה כמאן כמו שכתב הוא אפ"ה בעת שהיה נוטה דעתו להתיר כתב שלא יחמיר כדי שלא לפסול על הכהונ' ומן התלמו' הוא דבכמה דוכתי מצינו שהקילו בזה וכיוצא בו ואף שלא השגיחו בדבריי ואפיקו קלא להגבי' קול קידושין עד שהזקיקוה לגט מפניו חשש הנמנעים מלישאנה וה' ישלם למשכרתם שלימה ואי לא דמסתפי מרבותיי ומחביריי אמינא דהאי איתתא אפילו אחר גט שריא לכהונה ודומה לגט מעושה בגוים שלא בדין דאפי' ריח הגט אין בו כמו שכת' הראב"ן ודומה למי שכות' ונותן גט לפנויה ואף שכת' הרשב"א בתשוב' על אחד שגירש את המשודכת אף שלא קדש' בעבור שאביה היה עם הארץ ושמע לקול המלחשים ופייסו לגט וכתב אעפ"י שהיה חרם ותקנה שלא לקדש שום בת ישראל אלא בעשרה מ"מ פוסל האי גט לכהונה דדלמא עבר וקיד' או לא ידע בו אי נמי אפי' לא נתקדש' לו מ"מ אין זה ידוע לכל ואי כל דלמא האי שמע בגיט' ולא שמע בהאי כדאשכחן בהחולץ דלמא איכא

דשמע בחליצה ולא שמע בהכרזה ואתי למימר קשרו חלוצה לכהן ומה התם דאיכא ולד חיישי' כ"ש היכ' דליכא הוכחה ועוד מדאמרי' בגמרא פ' האומר היא אומרת קדשתני והוא לא אומר קדשתיך ומסיק עליה רב אומר כופין אותו ליתן גט ושמואל אמר מבקשים ופריך בשלמא מבקשים לחיי אלא כופין אמאי יאמר לא ניחא לי דליתסר בקרובי' כו' והא הכא דהוא אומר לא קדשתיך ואם לא נתן גט מותר בקרוביה ואפילו הכי כשנותן הגט והכל יודעין שאינו אלא בעבור ספק שלה אפילו הכי אסור ע"כ תוכן דבריו ונראה דלא כתב הגאון אלא דווקא במשודכת שיש ראייה לדבר שנוכל לומר שקדש' ומאן דחזי גיטא יאמר כודאי בעבור שנתקדש' אבל האי גיט' שהוא בעבור קול בעלמא וקול ושוברו עמו שאין בו ממש מאן דחזי גיטא יודע ג"כ שבעבור חשש הנמנע מלישאנ' עבדה האי עובדא ואף שאין משיבין הארי לאח' מיתה מכל מקום תורה היא וללמוד אני צריך כי הנראה בעיני שראייתו אינו ראייה אפי' לשאלתו גבי משודכת דאינו דומה לחליצה דהתם כשעת החליצה היתה זקוקה לכך מספ' ובחזקת זקוקה ליבמה היתה עומדת א"כ אף אח' שנתגלה שצרת' ילדה ומצרכ' כרוז דלמא מאן דלא שמע בהאי כרוז ולא ידע מהאי מידי ורואה שאותה חלוצה נשאת לכהונ' סבר דשריא חלוצ' לכהן דהא כדין חלצה אבל הכא בשאילתו שלא היתי' זקוקה מעולם לגט מאן לימא לן דמחמירין בכה"ג דאינו דומ' אלא לגט פנוייה כמו שכתבתי גם בלאו הכי איכא לשדות ביה נרגא דשאני חליצה דאינה אסורה אלא מדרבנן א"כ בקל איכא לטעות ואתי למימר קשרי חלוצה לכהן מה שאין כן בגרושה כדאית' ביבמות וא"כ מאן דחזי דקמנסבה גרושה כהאי לכהן יחקור על התוכן וידע שאין בה דין גרושה והראייה מקידושי כו' נ"ל דאין ראייה כלל דשאני התם דאיכ' קצת דררא דאשת איש שהרי היא אומרת קדשתני והיא אסורה כאשת איש לכל וא"כ כשנותן לה גט וכתב וכדו פטרית ותרוכית יתיבי ליכי אנת אנתתי הוי כמודה לדבריה והודה בקידושין להדיא אבל מה שעושין מפני חשש הנמנעים מלישאנ' אין בו ממש לאסור וכן כתב ר' הלבן ויותר מזה כתב הראב"ן דאין לפרש דאיתסר בקרוביה מטעם הודאה אלא שאני התם דגט צריך לה וכשיראו שב"ד אין כופין אותו לגרש אלא מבקשין אותו אינו נאסר בקדושיה וכן יראה מלשון הרמב"ם פ"ט מהלכות אישות וז"ל האשה שאמרה לאיש קדשתני והוא אומר לא קדשתיך כו' מבקשין המנו שיכתו' לה גט שהרי אין לו הפסד בזה ע"כ משמע להדיא כדברי הראב"ן כשאינו כופין אותו לא איתסר בקדושיה אף שכתב המגיד משנה עליו כל מי שנתן גט נאסר בקרוביה כו' וכן מוכח מן הגמר' אבל לשון רבינו שכת' שאין לו בזה הפס' צריך עיון ואולי ר"ל שאין לו הפס' ממון והרבה נשים יכול לישא חוץ מקרוביה ע"כ מ"מ אני אומר

דלאו מר בר רב אשי חתם על דבריו ומה שכתב שדברי ר' משה צ"ע קושט קאמר שצ"ע ועיון אבל מה שרצה לישב בדברים שאין מספיקין אלא לתינוקות של בית רבן דתלמוד קאמר בהדיא לא ניחא ליה כו' א"כ מה מועיל זה שמוסיף שאין לו הפסד גדול ס"ס מאחר שצריכין על כל פני לבקשו יפייסו אותו במה שיכולי' לפיי' אפי' בתרקבי דדינרי וכי דרך הפיוס מלמדינן ועוד וכי לשון אין לו הפ' סתם נפרש אין לו הפס' גדול א"כ יש בכאן חסרון גדול ובודאי שדברי המגיד משנה הוא דברי הרשב"א דלעיל מיניה וכן רבי' נסים כתב בסיגנון זה והוא דברי רשב"א שבסוף דבריו ומרוב פשיטות לא הזכירו בשמו שלא נטעה לומר שהוא דברי יחיד אלא עשה הסכמה מוחלטת לכל כך הוא דעתו ואומר אני אם ראה המגיד משנה דברי הרא"ם שפי' דווקא אכופין קאי לא היה כותב על המרבה צ"ע ואולי אף הר"ן היה מודה כי הם לא הורגלו בדברי הרא"ם אף שהוא קדמון להם כאשר ידוע בפרט שרוב דבריו אינן בספר מפורש אלא מלוקט בתשובות וכאשר כתב מהררי"ק כדומה לזה ואף שר"א מביהם הוא כדעת רשב"א לאסור הלא כתב במרדכי שנחלקו עליו ר"י הלבן והרא"ם וכתבו להקל וכן המסקנה בכל התשובות שראיתי גם אותו המעש' שפסק ר"א מביהם היה לכל הפחות בדבר שצריכה רבה וראיות מן התלמוד להית' וכה"ג שאחד נתן לבתולה טבעת והיא היית' מקבלתו ואח"כ אמ' הוו עלי עדים שקדשתיה כו' ואחד מן העדים אמר לה השליכי כי לקידושין נתן לך והשליכו כו' ואף שהביאו ראייה דאינה צריכה גט מ"מ מאחר שנתן הגט יאמרו ההמון מסתמא לא ברירא להו למשרי כ"כ הלכה למעשה לכתחלה ומ"ה היו מצוים ליתן גט ומה' אין להתיר דהוי כמו שאר ספיקא דגיטין אבל בדבר שלא היה בו ממשות שהיה צריך עליו עיון להתיר אלא קול שהיה יוצא ע"י התגרות ומנגדים זה לוה ול"ד ושוברו היה עמו אפי' איסור לכהונה ליכ' לפי עד אבל חליל' וכי בעבור שאנו מדמין נעש' מעשה מאח' שנתגרש' במקו' ועד ע"פ גדול הדור ויאמרו מסתמא לאו בכדי גירש המור' גירושין ופוסל פסולין לכהונ' אי לאו שנודע לו מתמצי' הקידושין שמגיעין לספק וא"כ אסורה לכהונה אבל לישראל פשיטא דשרי אף לכתחילה אפי' לא תתן לעולם אפי' את"ל שהיא הטעה אותו וגט מוטע' פסול כדאית' ביבמו' שאני התם היכ' דמגרש אות' על תנאי וכך הסוגיא בפ' מצות חליצה ת"ר חליצה מוטעת כשרה גט מוטעת פסול' הכי דמי חליצה מוטע' חלוץ ע"מ שתתן לך מאתים זוז ואפי' לא תתן אח"כ החליצה כשרה וכתב הרא"ש והוא מתמצי' פרש"י וז"ל אפי' אם התנה בתנאי אם תתן לי מאתים זוז תהיה החליצה כשרה ואם לא תתני לי לא תהיה חליצה אפ"ה התנאי בטל והחליצה קיימת אפילו לא נתנה דמן הדין אין כח בשום תנאי לבטל המעשה ואפי' לא נתקיים

התנאי ראוי המעשה להמת קיים אלא דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן הלכך בעינן דווק' כי התם שיוכל המעשה להתקיים ע"י שליח כי התם שצוה משה ליהושע אם יקיימו התנאי שיתן להם ארץ גילעד אבל חליצה דאי אפשר ע"י שליח דבעינן וחלצה נעלו מעל גבי רגלו אעפ"י שלא נתקיים התנאי המעשה קיים עכ"ל ומה גט מוטעה פסול אם אינה מקיימת תנאה דאפשר לגט ע"י שליח א"כ משמע דוקא בגט העשוי בתנאי כהלכתו הוא דפסול במוטעה לפי שהתנאי מבטל המעשה ומהני בתנאי בני גד וראובן כמו שפרש"י אבל מה שמטעין אותו בלא תנאי והוא סובר שיתנו לו כך אף אם אינה נתנה לו הוי הגט גט כשר וראייה ממי שאומר הרי גיטך ע"מ שתתנני מאתים זוז הרי זו מגורשת לכשתתן במשנה פ' מי שאחזו וכתב הרמב"ן וכן התו' וספר התרומה וכן ה"ג ואשיר"י ורוב הגאונים דכל תנאי דגיטין איירי בתנאי כפול וכל התנאים הצריכין הא לאו הכי לא הוי תנאה והתנאי בטל והמעשה קיים ואין צריכין ליתן לו ואף שפי' רשב"ם בפ' יש נוחלין דלא צריך תנאי בגיטין ולא ק"ל כר"מ דבעי תנאי כפול אלא אפי' אומר סתם כדי שתעשה לי כך וכך אני נותן לך דהוי תנאי ודומ' להאי דזבין לנכסיה אדעתה למיסק לארעא דישראל כו' דהתם לא הוי תנאי כפול ואפ"ה אי לא דא"ל אמאי לא סליק' לא הוה זבינא זבין והוה בתנאי ממש וא"כ האי הילל פשיטא שלא היה מתרצה ליתן לה גט אלא כדי שתתן המעות שהרי היה מתפשר עמה בכך וכך והוה כתנאי כפול וכן כתב הר"ן בשם אחרים מ"מ כתב הר"ן בסוף דעת ר"ת והוא המסקנא בדברי הגאונים הנ"ל דצריך להיות תנאי כפול מדאוריי' בגיטין ולא לרוחא דמלתא ואף שכת' הראש בפר' יש נוחלין לחד שנוייא דר"ת הא דאמרי' בירושלמי בכל אתר אית לי' לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן והכא לית ליה ומשני חומ' הוא בעדיות א"כ משמע דוקא בגיטין הוא דאמרינן דבעינן תנאי כפול משום חומר בעדיו' ולא בע"א ותירץ דאיפכא גרסינן בכל אתר לית ליה לר' מאיר כלל מכלל לאו אתה שומע הן והכא אית לי' פי' ואין צריך תנאי כפול ומשני הא דאין צריכה תנאי כפול משום חומר הוא בעדיות כלומר מן הדין אם אין התנאי כפול התנאי בטל ומעשה קיים ומשום חומר עדיות עשו אף בלא תנאי כפול אם אינ' מקיימת התנאי הקדושין והגיטין בטול ולא שבטול לגמרי אלא שחולצ' מספק או קבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם וכן בתו' דגיטת פ' מי שאחזו מכל מקום אין המסקנה כן אלא אף לקולא בעינן תנאי כפול ואי לא כפול התנאי בטל והגט גט גמו' אפי' לכתחל' וכן לענין קידושין כמו שכתב האשר"י בהדיא פרק מי שאחזו דאף לקולא פסקינן דבעי תנאי כפול והאי דקמשני חומר בעדיות דברי הירושלמי הו' דמוקי בכך אבל אנן לא ס"ל הכי אלא כתלמודא דידן דפסק ר' מאיר דבעי תנאי כפול

ואי לא כפלי לית' לתנאיה ולא נמצ' שום רמז בתלמו' אותו חומ' א"נ כול' כאידך שינויי' דאשר"י דלא מהפכין הירושלמי אלא ה"פ חומר הוא בעדות דבעי' ביה תנאי כפול יותר משאר איסורי' כגון שתויי יין ופרועי ראש דאמ' בסוף שבועו' העדות דאפי' לר' מאי' אי' ליה מכלל הן אתה שומע לאו ותירץ זה היא דברי ר"ת ועיקר ותירוץ השני הוא מדברי ר' אלחנן בתו' דגיטין והסמ"ג גם כן הביא תירוצא דר"ת וסוף דב' הכל נשמע דלכ"ע לית לן אותה חומר בתנאי כפול אלא אף לקולא בעינן תנאי כפול וכן דעת הרמב"ם להדיא ורוב הגאובים וא"ל דווקא במידי דאין בו גילוי דעת ואומדנא הוא דבעינן תנאי ממש אבל היכא דאיכא אומדנא דמוכח וגילוי מילתא שבעבור זה עשה אין צרי' כפילא ונימ' דאף התו' והרא"ש מודי' בזה שהרי כתבו בפ' מי שאחזו דבעי' תנאי כפול גבי גט ואם לא כפל התנאי בטל והמעש' קיי' וכתבו ומיהו יש דברי' דלא בעינן אלא גלוי דעת כי ההוא דזבין נכסיה אדעתה למיסק לארעא דישראל ויש דברים דאפילו גלוי דעת לא בעינן כגון שטר אברחת' ובידוע שאם בנו קיים וזבין ולא אצטריכו ליה זוזא דאזלי בתר אומדנ' אבל היכ' דבעי תנאי בעינן כפילות כו' וכן דעת הסמ"ג ונאמ' דלאו דוק' כתבו על אותו עניין שהביאו אלא לדמות להן כל מאי דדמי להן אפילו בגיטין וקידושין היכא דאיכא אומדנ' דמוכח וגילוי דעת דלא בעינן תנאי כפול וא"כ האי הילל איכא אומדנ' רב' שהרי יותר משנה היה מגלגל עמה ומעגנ' ואונסה עד שהיתה זקוקה להתפשר עמו בריצוי כסף וכך היה דעתו מתחלה עד סופו זה אינו דהתו' והרא"ש לא כתבו זה אלא לענין ממון וכן איתא באשיר"י פ' יש נוחלין להדיא דכתב ישנ' חלוקים בממון וכתב אותן חלוקים דלעיל משמע דבגיטין וקידושין אינו מועיל שום גילוי דעת ואומדנ' והיינו משום דבעינן תנאי ממש וכן הרמב"ם והטור לא הזכירו שום גילוי דעת ואומדנ' להיות בתנאי גבי גיטין וקידושין והראייה שהטור נת' בפשיטות גבי קדושין וגיטין דבעי תנאי ממש כדין כל התנאים ואם חיסר א' התנאי בטל ובטור ח"מ כתב גבי ממון יש דברים שלא בעי תנאי כי אם גלוי דעת כו' והיינו כמו שפירשתי ועוד איכ' ראייה דלא מהני גבי גיטא גלוי הדעת ואומדנא בלא תנאי כפול דהא מסקינן בפרק השולח גבי המוצא אשתו משום איילונית דרבי יהודא אומר לא יחזור שמא תנשא ותלד ויאמר הבעל אילו היתי יודע שתלד לא הייתי מגרשה אפי' היו נותנין לי ממון הרבה ויבא לקלקלה על בעלה לכך אומרי' לו קודם גט הוי יודע שהמוציא אשתו משום איילוני' לא יחזירנה עולמית וחכמים אומרים יחזור דלא חיישינן לקלקולא ומפרש רבא דחכמים היינו ר"מ דבעי תנאי כפול גבי גיטא הלכך כשמוציא אשתו משום איילוני' אינו כופל לתנאי שלא אמר בשעת גירושין אלא הוי יודעת שמשום איילונית אני מוציאך אבל לא אמר ואם

אי אתה איילוני' אינ' כן דהשת' הוי גט אפי' אינ' איילוני' דתנאי בטיל ומעשה קיים והא הכא דאין לך גלוי מלתא ואומדנ' גדולה מזו וסימני איילוני' מוכיחים עליה אפ"ה בעינן תנאי כפול אלמא דאין שום תנאי מבטל המעשה של גט א"ל בתנאי כפול ואף אם נאמר שהיה שם תנאי כפול הלא מסתמא הרב המורה אשר סידר הגט ביטל כל התנאים כמו שאנו נוהגים עכשיו לבטל כל התנאים קודם הכתיבה ולחזור ולבטל קודם הנתינה וגדולה מזו כתב ר"י מפרי"ש שעכשיו אין לגרש אפילו ש"מ ע"י תנאי אלא היה מטיל חרם שאם יעמוד מחליו כו' אף שקשה זה הדבר ודומה כאן כאילו היא אגידא ביה ואנו צריכי' להיות נזהרי' בנתינ' הגט שלא יהיו דביקין זה בזה במידי כדי דלהוי כריתות ממש ואפילו הכי התיר ר"י מפריש רק שלא נגרש עתה על תנאי וכן כתב מהר"ם מינץ בתשובה שבדוחק גדול עשה ר"י מפריש מה שהטיל חרם שלא היה יכול לתקן בע"א אבל זולת זה אין להתיר כלל להיות עוד דבר ביניהם אלמא דאי אפשר לגרש על תנאי וע"כ צריך המור' לדקדק הינו' לבטל כל מילי וא"כ בודאי בטל כל אומרנ' וגילוי דעת שהיה לו דאפילו מי שמוסר מודעה על הגט ואמר אפילו אם אבטל אחר כך כל המודעות הריני אונס בכך מכל מקום כשמוסר מודעה אחר כך ביטל הכל כמו שכת' הרא"ש זולת הרמב"ם שפסק שאין מועיל הביטול אבל רוב הגאונים חולקים עליו כגון הרשב"א וסיעתי ואף לרמב"ם יש תקנה שאומרים העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל הדברים שמסרתם שגורמים כשיתקיימו אותן הדברים לבטל גט זה שרי אותם דברים בטלים והוא אומר כן כו' ואנו מחמירין היטב עוד יותר מתה שביאר הרמב"ם ואף הרמב"ם לא כתב דוקא אלא כשמוסר מודעה להדיא אבל פשיטא מי שמגרש בעבור ממון ואף שהו' אומדנ' שבעבור זה מגרש ולא בע"א פשיטא שיכול לבטל ולמחול ואי ביטל פשיט' דהוי ביטול מעליא ודבריו אינן דברים מה שמחשבק שיתנו לו מעות אפילו לא ביטל ק"ו כשביטל להדיא כל התנאים והענייני' שדברים שבלב לא יועילו אלא יפרחו וגיטא הוי גט מעליא אף לכתחלה אפי' אי הוו קידושי' הראשונים קידושין ממש אח"כ מצאתי ראייה לדבריי בתשובת מהר"ן מעיל צדק וז"ל אשר שאלת' על ראובן שדחקוהו לתת גט לאשתו ונתרצה לדבר בשביל ממון שהיה עני ולא היה בידו כלום והיה חייב הרבה וכשראה הך שהוצרך לתת גט בשביל עניו הלך ונשבע בעדים ע"ד גיסו שמעון ע"מ שלא יהיה לו התר' שלא יתן גט לאשתו לאה ברצון נפשו כ"א באונס וכו' אמר בפני עדים דעו לכם כל מה שאני עושה אני עושה בע"כ לכך אני מבטל בפניכם נתינת הגט וגוף הגט מכאן ולהב' והל' ראובן ויתן גט ובחזרתו אמ' ראובן שנתן הגט לאשתו ובטל מודעו' אבל לעולם אמר בלבו ובלחש שהיה עושה בע"כ כו' נראה אם יש עדות

שבשעה שנתן ראובן גט לאשתו ביטל מודעו' כדינו כאשר דרך לבטל בכל גיטין אז נראה שכשר הוא אף לכתחילה וכן משמע מתוך פרש"י ומפי ר"י פ' חזקת הבתים וז"ל אי ידעינ' באונסא ומבטל מודעה מדעת נראה דביטולו ביטול כ"ש כאן שלא היה אונס דאי משום עניו אפשר לפרנס עצמו ע"י מזונותיה כו' אף כי יש עדים שגירש בע"כ ומס' מודעה בפניה' כיון ששוב ביטלם הרי הם מבוטלים ומ"ה תקנו בגיטין שלא לכתוב הגט עד שיטבל הבעל כל המודעות וכן אחד כתיבה קודם כתינה ועוד דלא הוי אלא דברים שבלב דאינם דברים שהרי מכחיש בפיו מה שבלבו דבלבו אינו רוצה ובפיו אמר רוצה אני הלכך אע"ג דאנו סהדי שאין רוצה שהרי גילה בדעתו ונשבע על כך מ"מ אזלי' בתר פיו כיון דבעלמ' דברי' שבלב אינן דברי' כן אמרי' פ"ב דקידושי' ואפי' גלוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא כאבי פ' השולח ועוד אגב נתינת המעות גמר ומקני כו' ע"פ ומדבת' ועוד משמע דאפי' בלא הך טעמ' אין שייך אונס בעבור ממון ואף כשאר אמתלו' אפי' בגילוי דעת דאנן סהדי שהרי נשבע על כך מ"מ היכ' דביטל מודע' מבטל הכל וכ"ש בנדון דידן והשתא נתלבנו הראיות ברורות כהרר"י בסערה מקדמאי ובתראי דאין פקפוק בו ומעתה אני אדבר על עניין המודעה שנקראתי אי מהוי המודעה או לאו או מחוייב השליש' לעשות שלישיתו או היא מחוייבת לקיים נאמנות שכך השכירתו ונהי דאין לו אלא מדינא דשכירו' דומיא דחליצה פ' מצות חליצה והצור יצילני משגיאות:

ב **גרסינן** בפרק האומר האומ' לאשה קדשתיך והיא אומר' לא קדשתני הוא אסי בקר והיה והיא מותרת בקרוביו היא אומרת קדשתני והוא והוא אומ' לא קדשתיך הרי הוא חות' בקרוביה והיא אסורה איתמר רב אמ' כופין לגט ושמואל אמר מבקשי' ופריך אהייא אלימא אריש מאי כופין ומאי מבקשין איכא דהא אין צריכה הימנו גט אלא אסיפא היא אומרת קדשתני בשלמא מבקשי' לחיי אלא כופין אמאי לימא לא ניחא לי דאיתסר בקרוביה כו' ומשני ה"ק אם נתן גט מעצמו כופין ליתן לה כתובה והשתא נעיין בדבר פשיטא לפי פי' הרא"ם שכתב דווקא כשכופין אותו בית דין לכך והיא צריכה גט אזי נאסר בקרוביה אבל לא בע"א א"כ האי הילל למה לא היה לו ניתן גט בחנם שלא לעגן את בת ישראל ולא יאמר דלא ניחא ליה דליתסר בקרוביה דהא לא נאסר בכך מאחר שהאי גט לא בא אלא משום חשש הנמנע מלישאנ' ואפי' פסול כהונה אין בו כמו שכתבתי לעיל מן הדין ואפילו את"ל שיש בה פסול כהונה מן הדין מאחר שהיא מבקשת אבל הוא יכול לצוח בכרוכיא לומר לאו קדשתיך מאחר שלא כפו אותו לכך ואפילו אם כפו אותו מאחר שהיא אינה זקוקה לכך וא"ל ס"ס למה לו ליתן לה בחנם מאחר שהוא אינו נזקק לכך זה אינו דזה נהנה וזה לא חסר וכה"ג כופין על מדת סדום וכן כתב ר"נ להדיא

ואם האי הילל אומר באמת שקדשה א"כ כבר נאסר בקרובי' כדבריו למה לא יתן גט מאחר שהיא אינ' מודה וכלל וכלל אינ' רוצה להנשא לו ואומר' מאיס עלי וידוע לכל שכמה שנים בקש תחבולה וערמה כדי שתנשא לו ולא הועיל לרמאי רמאתו א"כ לא גרע ממורד דמאיס עלי דכופין לגרש לדעת הרי"ף והרמב"ם ואף שרשב"ם והרא"ש תולין עצמם באילן גדול ר"ת ז"ל שלא לעשות גט אפי' במאיס עלי והמעשה הרי מרבה ממזרי' בישראל שאני התם דכדת ישראל נתקדש' לו ונשאת והיא בוגד' בו ומבייש' אותו מאן לית' דנכוף אותו שיגרש בע"כ כדי שלא תצא בת ישראל לתרבות רעה היא גרמה רעה לעצמה ומבזת בעלה שהי' משועבד' לו והרי היא כעבד שמרד באדונו וכדי הוא לה שלא נכוף אותה להיות אצלו כמו שכופין העבד אבל היכא דצוחה ואמרה לא נתרציתי מעולם ולא היו קידושין פשיטא דנכוף אותו לכ"ע גם מהררי"ק כתב על אחד ששידך בתו לראובן ושלח לה סבלונות כו' ובראותו שלא היו חפיצי' בו ורצו לבגוד בו טען שלשם קידושין שלח סבלונות כו' וכתב מהררי"ק שאין לכפות אותו לגט מאחר שהיא בגדה בו ומבזת אותו שהרי כבר נשדכ' לו ולא נחזיק טובה לרמאי' כי יצא דבר זה על כל הנשים להבזות בעליהן מה שאין כן כאן בנדון דידן אלא אדרבה הוא עביד פריצותא לפי דבריו שמחזיק הקול שקדשה פשיטא לפי דברי הרמב"ם שכתב מלקי' מאן דקדיש בלא שדוכי שראוי לכפות אותו אלא אף לאידך גאונים שחולקין עליו מ"ח מודים לו דפריצות עביד וכך הוא לשון הגמרא בקידושין וביבמות רב מנגיד מאן דקדיש בשוקא ומאן דקדיש בביאה ומאן דקדיש בלא שידוכי ומאן דמבטל גיטא ומאן דמצער שלוח' דרבנן ועל דחייל שמתא עילויה תלתין יומין ועל חתנ' דדייר ביה חמוה נהרדעי אמרי בכולן לא מנגיד רב אלא מאן דקדיש בביאה בלא שדוכי ואית דאמרו אפילו בשידוכי משום פריצות' ופסק הרמב"ם דמלקי' אהך תלתא מאן דקדיש בביאה ומאן דקדיש בלא שדוכי או בשוק וקשה וכי נעלם ממנו קבלת האלפסי מן הגאונים שאנו פוסקים לעולם בתלמוד כלישנא בתרא ואף הוא רגיל בכך ברוב התלמוד המעיין כספר המיימוני וא"כ למה לא פסק כנהרדעי ועוד אי פסק כלישנא קמא למה לא פסק כהך כולן דלוקי' כי הרמב"ם כת' בהלכו' איסורי ביאה שאסור לדור בבית חמיו והיא עזות אלמא דלא ס"ל כלישנ' קמא דרב דמנגיד ואיסור דכתב תפש סוגיא דפרק המוכר את הפירות שהביא דברי בן סירא הכל שקלתי בכף מאזניי' ולא מצאתי קל מסובי' וקל מסובין אורח מכניס אורח וקל מאורח מכניס אורח חתן הדר בבית חמיו אלא בודאי גם הוא פסק כלישנ' בתרא וסב' דלא באו נהרדעי לחלו' אלא אהך דיני בתראי אבל בהך תלת' קדמאי לא חלקו דלא גרע ממאן דמקדש בביאה אפילו בשדוכי שהוא אחד מן הג' קניינים שהתורה

הרשהו אפי' הוא פריצות א"כ ה"ה הנך תרי מילי מאן דקדיש בלא שדוכי או מקד' בשוק ומה אוקי התלמוד הך דמקדש בביאה בין הנך תרי מאן דמקדש בשוקא ובלא שידוכי דחדא עניינ' הוא וא"כ לא נדחו דברי הרמב"ם כ"כ ומ"ה נאמר אף שהבתר אי' חולקי' על דבריו מ"מ נימ' דמודים דפריצו' עביד ויש להשי' גמולו בראשו וכן יראה מדברי מהר"ם שכתב תשובה שאלה על אחד שקדש בלא שדוכי ולא אמר לשם קידושין כו' וכתב ואע"ג דפריצותא עביד דקידש בלא שידוכי קידושין מיהא הוי וצריכה גט א"כ צא וראה איך הגדיל המעשה הרע עד שהיה בו מקום לטעות שתצא בלא גט כדאשכחן פ' ח"ה גבי תליוה וקדיש דאמר מר בר רב אשי דקידושי' לאו קידושין נינהו דהו' עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה עמו שלא כהוגן וכן הלכת' וכמו שפסק הרי"ף וכל הגאונים ומ"ה כתב מהר"ם שאין לדמות פריצותא דהכ' להאי דתליוה לאפקועה בלא גט אבל לעניין כפיי' פשיטא שכופין אותו וק"ו בהאי מילת' שאין כאן קידושין ודאי ואף ספיקא אלא חומר' בעלמא מפני הקול שיכופו אותו לגט וכן איתא בתשובת רשב"א על כיוצ' בזה וז"ל באמת הדעת נותנת שנהג בה זה מנהג רמאות ואינה מקודש אלא שמחמת חומר העדיות אין אנו יכולין לדון בהם מאומד הדעת ואין אני רואה לה היתר אלא בגט שיתן מדעתו אבל ראוי לקונסו בממון ובגופו למלכות משום מיגדר מלתא כו' והאריך ואף אם נאמר דהרשב"א לא כתב שיכופו אותו אלא יפתו אותו מתחלה במה שיכולין ואח"כ יקנסו אותו מכל מקום שמעינן ליה דלא יהנה לכל הפחות ויהא חוטא נשכר ומאחר שעדיין לא בא לידו פשיטא שג"כ נעכב שלא ליתן לו וכאשר אכתוב בעז"ה לקמן ועוד מאי הועילו בתקנתן כל אחד לא יגרש עד שיבטחו לו הקרובים שלא יקנסו אותו אח"כ אלא נראה שהיו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ק"ו שלא יהא חוטא נשכר בממון וגם במרדכ"י באותו מעשה שנחלקו ר"א מביה' וראם ור"י הלבן שהבאתי לעיל בההיא שריותא דהאי איתתא שכתבו לשם שכפו קרובי האשה לגרש ומ"מ לא היה שום מצפצף לומר על מה כפו אף שאינה ראייה כ"כ דהתם קידש לאות' שהיתה משודכת לאחר מ"מ שמעינן דכפינן היכא דעבד פריצותא וכן מצאתי בתשובות הרא"ש בכמה דוכתין שכפו אותו בכה"ג ולא שאלו מידי אי הוה גט מעושה אלמא דשרי אפי' לכפות בכה"ג וכן יראה מדברי מהר"ם בהגהו' מיימוני דשייכי לאישות שכתב ג"כ תשובה על מי שזרק קידושין לתו' חיקה כו' וכתב בסוף וטוב בעיני שלא להחמיר ולהצריכה גט לחומרא פן יתן המקדש כתף סוררת כדי לעגנה או ירחיק נדוד ונמצאת זו עלובה כל ימיה עגונה ולמה לא כתב שמא לא יתרצה לגט אלא בתרקבי דדינרי או בממון שאין ידה משג' אלא ש"מ דמן הדין יש לכפותו שיגרש מחנם אלא רק היה חושש שמא יתן

כתף סוררת ולא ישמע לדברי חכמים ויתלה עצמו בשררה או במי שידם תקנה עלינו או ירחיק נדוד במקום שאין ידינו שולטת בו אחר כל זאת מצאתי תשובה בתשובו' אשרי ככלל ל"ו וז"ל אלמנה אחת מגדולי מלכותי' היה דר עמה מלמד תינוקות ובביתה ואירע שקדשה בפני עדים והטבעת היה שאול ושאל לרבותי על הקידושי' וגם אם יש לכוף אותו ליתן גט ומסיק שאם קידש כבר בטבע' שאולה הוי מקודש' וטוב לפתותו ולרצותו בכסף שיגרשנה אמנ' אם נראה לכם רבותיי הקרובים אל הדבר אם אינו הגון וראוי לה אם בנבל ובתרמי' פיתה אות וקרו' הדבר יש לדמותו לעובדא דגרסינן ביבמות בפב"ש משום שעשה שלא כהוגן נפקיע הקידושין גם זה שעשה שלא כהוגן נהי דקידושין לא נפקיע מ"מ יש לשמו בנדון זה על קצת רבותי שפסקו בדינ' דמורדת דכופין אותו לגרשה אמנם יש לנסות אם יוכלו לפייסו במנ' כסף ואם לא יאות אני נגרר אחריכם לכופו ולגרשה עכ"ל וא"כ דווקא התם שנתקדשה לו ברצון טוב ומה בכך שהיתה באהבה אות' אפי' היא חשובה ממנו שכל אחד מבקש מעולה וחשובה להדבק בה ולא עביד פריצותא אלא דקידש בלא שידוכי וגם היה למדן בר אוריין והיא היתה מודה בדבר רק שאח"כ בגדה בו ואמר' מאי' עלי וא"ה כת' טוב לפתו אותו בריצוי כס' ואם לא יכופו אותו א"כ בנדון זה דליתו לכל הני טעמא דלא קידשה בעדים ואינו אלא קול והיא צוחה מעולם לא קדשני ולא בגדתי בו ק"ו בן ק"ו שנכו' אותו בשוטי' א"כ מעו' בכדי למה ליתן ולהחזי' ידי עוברי עבירה וא"כ כאשר עשה כן יעשה לו ששפיר עבדה ליה במה דמשטה ליה ומודעה הוי מודעה ואף שיש לזה האיש לומ' מאן לימא לן דדברי הרא"ם עיק' שכתב שלא נאסר בקרוביה דלמא דברי הבתראים עיקר הרשב"א והר"ן והמגיד משנה ור"א מביהם שפסקו כל מי שנותן גט נאסר בקרובים אפילו בעבור חשש חומרא ואם כן יאמר זה הממון שהתפשרו עמי השכירו אותי כבר שאני אוותר על זה ואמחול לאסור בקרובותיה ואף שיש אונא' בשכירות כדאיתא בב"מ דשכירות ליומי ממכר הוא ה"מ בדבר שיש לו קצבה אבל בדבר שאין לו קצבה אין שייך אונאה כאשר הארכתי בפ' הגוזל בתרא כי מי יוכל לשער דבר זה שיקח אדם סך ממון ויאסר בכמה נשים ואין לו שיעור ואפילו לא נתנה ביד שליש צריכה לקיים דבריה ואפילו בלא תנאי כדמוכח בפ' מצות חליצה בת חמוה דדב פפא נפלה לפני יבם שאינו הגון לה אתא לקמיה דאביי א"ל זיל אמור לו חלוץ ע"מ שתתן לך מאתים זוז לבתר דחליץ לה א"ל זיל הב ליה פי' רש"י זיל הב ליה דהא קבילת עלה ואע"ג דחליצה בהכי לא מיפסלא מיהו מחיובי לקיומי מדינא כשאר שכירות וכתב הרא"ש ולהכי פי' משום שכירות ולא משום תנאי שהתנה מתחלה ליתן לו משום דהאומר ע"מ אין מחייבין אותו לקיים תנאי משו' דכל האומר

ע"מ כאומר מעכשיו דמי אם ירצה להתקיים התנאי יתקיים המעשה מעכשיו ואם ירצה לא יקיים התנאי ויבטל המעשה למפרע ולעולם אין מחייבין את הזוכה לקיים התנאי כדי שיתקיים לו המעשה שהרי הנותן גט לאשתו ע"מ שתתן לו מאתים זוז אם לא רצתה ליתן אין מחייבין אותו ליתן אלא הגט תלוי ועומד אם תתן יהא גט זאם לא תתן לא יהא גט וראייה כו' הלכך בנדון זה החלוצה לא מחייבא משום תנאה למיתב ליה אלא ה"ק לה כיון דאי אפשר לחליצה להתבטל הוי ליה כשכירות דעלמא ומסיק א"ל משטה אני בך עבדה ליה מי לא תני הרי שהיה בורח מבית האסורים והייתה מעבורת לפניו וא"ל טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו אלמא מצי א"ל משטה אני בך ונראה דווקא כגון הכא ששואל דבר גדול כמעשה שאין רגילין ליתן בו אלא דבר מועט וכן ההיא דגוזל בתרא גבי הלך להביא כרוב ודורמסקינין שאין לו אלא שכרו אבל מעשה שרגילין ליתן עליו דבר גדול אינה יכול לומר משטה אני בך ואפי' שלא הוציא כלום באותו דבר שתובע לו שכר הכל לפי המעשה והתנאי עכ"ל ואם כן הכא נמי שלא תלוי המעשה בתנאי כי אף בטל התנאי המעשה קיים כמו שהוכחתי בראיות א"כ תקיים לו מה שהבטיח' בדינה מכח שכירות אפילו לא היה מונח ביד שליש וא"ל משטה אני בך דהא רגילין ליתן ממון הרבה כדי שיגרש מה שאין כן בחליצ' דמצוה בעלמא ובמקום יבום עומד והאידנא הוא דעבידה תקנה שחולקין עם החולץ אבל מדינא אין לו זכייה בממון שלה אפילו במידי מה שאין כן בבעל דזוכה בכל מה שיש לה ואם כן כל שכן היכא דהוכח ביד שליש שיקיים השליש את שלישיתו ויתן לר' הילל ע"כ הפכתי בזכותו דלא לימא קשר הוא ח"ו אמנם אם היה האי הילל צוח כי כרוכיא ברבי' ואמ' אין אני מוציא קול לאסרה כי מעולם לא קדשתיה ומי שאומר קדשתיה שקר ענה בי אז הוי טענותיה טענה אם היא היתה חפיצה בו שיגרשנה מפני חשש הנמנע כל מה שהשכירה אותו כדי שיגרש אותה ויהא אסור בקרוביה לרבנן בתראי אם כן היתה מוכרחת לקיים כל מה שהבטיחתו אבל פיו הכשילו והקב"ה השיב חכמתו אחור ודעתו סיכל שלא הועיל לרמאי רמאתו שאמר בפומבי אינני מוציא קול עליה אבל לואי שתנשא בפני וכן אני בדקתי אותו בחקירות ואמר בלשון הזה אינני מוציא קול עליה אבל איני אומר שהיא מותרת ומעולם לא קדשתיה ונראה שתלמי' טועה אחד למד אותו בתחבולה ערמומי לומר כך וסבר שיצא בכך זכאי ויהא נקי כיון שהוא לא מוציא קול אם כן אין עליו טענה וגם כן למד אותו להרע שלא יתייירא אבל צלל במים אדירים והעלה חרס אדרבה אי הוה מתירה ברבים ואפי' הכי הית' מבקשת בו כדי לגרש מפני חשש הנמנע אז היתה מחוייבת למלאות רצונו אבל לפי דבריו שאומר אראה מי ישאנה כי איני מתירה אם כן לפי זה הוא אסר

עצמו בקרוביה ובודאי שפיר עבדה דמשטה ביה ועדיף מחליצה דזקוקה לו מדאורייתא ליבם אפ"ה משטה ליה עבדה ליה ק"ו הכא במאי שלא חסר מידי והיא נהנת כדי שלא תעגן מפני חשש הנמנע דמשטה ליה עבדה ליה: ואומר אני לפי זה אפי' את"ל האידנא אין אנו נוהגין בכפייה כי הדור פרוץ וידיהם רמה מכל מקום שפיר משטה אני בך עבדה ליה דלא גרע מחליצה שהיא זקוקה מדאורייתא כדפרי' ק"ו גבי גיטא ואין זה גט מוטעה אלא כשנעשה על ידי תנאי כדפירש' לעיל בשריותא דהאי איתתא דבלא תנאי גט וחליצה שוין וא"ל הא דשרינן חליצה מוטעת היינו דווקא באין הגון לה אירי כגון מוכה שחין וכיוצא בו שיש דברים שכופין אותה להוציא אבל לא בשאר אמתלות הלא כתבו התוספות והרא"ש ויתר מחברים בפרק החולץ דהאי דמצות חליצה אירי באותם שאין כופין להוציא דאי כופין למה לי להטעות אותו ומתוך זה סתרו פרש"י שפסק שכופין לחליצה וכתב להדיא בכל אמתלות שתתן אם נוכל להטעותו מטעינן אפי' הב"ד יכולין להטעותו ק"ו האי אשר לא טוב עשה בעמיו לעגן בת ישראל שתוכל להטעותו וא"ל שאני התם גבי חליצה שלא היתה נותנת לידו אלא הבטיחתו ע"מ שתתן לו מאתים זוז אז שפי' הוה הטעה אבל מה שנתנה ביד שליש כבר זכה בה זה אינו חדא לפי לשון המודעה הנ"ל שכתבו ראינו באונסה אם כן הוה כמתנה באונס ולא הוי מתנה ואפילו ביטלה מודעות ונתנה המתנה לידו מאחר דידעינן באונס אין מועיל ביטול מודעות כמו שפסקו התו' והמרדכי והרא"ש בפ' ח"ה א"ל דלא ידענו באונסים דאז מועיל ביטול מודעות והכא נמי האי מעות מתנה הוי לפי מה שפסקתי שהיה מחויב ליתן גט בחנם אף שיש דיעה במרדכי בהגהות בב"ב שביטול מודעות מועיל אף במתנה אפילו ידענו באונסיה ונאמר מאחר שאותה האלמנה נתפשרת עמו בקניין ובביטול מודעות אם כן ביטול אונס הוי ביטול וצריך לקיימו יוכל מקום איכא למימר הני מילי דוקא באונס דידעי העדים לחוד שאינו גלוי כ"כ אם כן בהאי עדים אחריתי דמבטלי בהו מודעות מועיל הביטול אבל אונס הידוע לכל כולי עלמא מודים לדברי התוספות והרא"ש שאין מועיל הביטול והקניין וכה"ג איתא בתשובות ואף שהפרזתי על מידותי וכתבתי האי פיסקא אפילו את"ל דאין דנין האידנא דין צפייה בגיטי' ואם כן לא הוי כמתנה ממש שהיא באונס ואם כן היכא דבא כבר לידו אין מוציאין ממנו בשם שאין כופין אותו לגרש דאין שייך השטאה אלא כשעדיין לא בא לידו אבל הכא שמונח ביד השליש הוי כמו שזכה בה ובא לידו זה אינו מסתבר כלל דהא אפילו מעמד שלשתן שהוא בלא תנאי אלא ציוה לו ליתן אפ"ה לא זכה בו אלא מדרבנן כהלכתא בלא טעמא ומ"ה כתבו התוספות והרא"ש ומרדכ"י בכמה דינים הבו דלא לוסיף עלה ק"ו הכא שניתן הממון

כבר ביד שליש על ידי תנאי דלא חשיב כאלו בא לידו רק שפסקינן בב"מ בסוף פרק קמא שהשליש נאמן דהא המנוה תרווייהו וממילא הוא מחוייב לקיים את שלישותו מכל מקום פשוט הוא כל זמן שלא קיים את שלישותו שעדיין לא זכה בו שום אדם אלא מה שמוטל עליו לעשות עושה כמו שכתב הרא"ש בתשובה השליש יתאמץ בשלישתו לקיים אמונתו א"כ מאחר דלית ליה להאי הילל על אותן מעות שום זכייה אלא על השליש שיקיים נאמנותו ע"כ אומר אני ה"מ דווקא בלא אונס ובהיתרא הוא אבל היכא דגלי אונס ובעבירה פשיטא שהשליש לא יקיים את שלישתו אלא יעשה כצויי ב"ד והב"ד מחוייבים להציל העשוקה דחבל על דאבדי' ולא משתכחים שהגדולי' אשר היו לפנינו היו כופין על הגט ונהי דתימא דלא כפינן האידנא מ"מ מאן לימא לן להחזיק ידי עוברי עבירה ויהא חוטא נשכר מאחר דלשליש אין בו שום זכייה אלא שנאמן הוא לקיים שלישתו א"כ הכא שהיא מודה לדברי השליש גם הוא בהימנותיה עומד רק שהיא השטיתה בו מרוב אונסה שלא הית' יכולה לכוף אותו לגרש ופשיטה שנעכב הממון מליתן לו והשליש יחזיר הממון למקומו הראשון ובזה לא נסתר הימותיה שהלא גם עליו מוטל להציל העשוק מיד עושקו: והנראה בעיני דאם גלי ליה אונסיה אפילו בלא שאילת ב"ד מחויב הוא להחזיר את שלה וא"ל א"כ בודאי שקורי קא משקר דהא נעשה שליש כדי שיקיים את שלישתו וא"כ איך יודע באותו האונס שהוא דבר והיפוכו זה אינו דמצינו נמי בפרק ח"ה שאבי תלא לפפא אדקל ששמו דיברא או תלא אותה כדי למכור לו וזבין לו חתם רבה בר חנא אמודעה ואאשקלותה דהייינו שטר מכירה וכתב הרמב"ן להדיא בכן הלכה שיכולין לחתום עידי המודעה על המכירה הכא נמי הכא אי ידע השליש באונסה צריך להחזיר את שלה ואם לא ידע באונסה יחזיר על פי בית דין הלכך ש"ד הכל נשמע הנראה בעיני דמודעת' הוי מודעה כי אונסה הוי אונס ממש ואין מועיל שום ביטול ואפילו בטלה אחר כך מודעות וקבלה קניין ולא אמרינן אגב אונסה גמרה ומקנה אלא דווקא במקח ולא במה שנותנת בכדי כמו שפירשתי: והמורה יורה: דין התורה להחזיר התורה ליושנה כמורה: שיחזיר השליש הממון לאידיל כשורה: ואתם בני ישראל רודפי צדק אמצו וחזקו בדק ותגזרו על הפריצים שחקת הדק ואותם המקדשים שלא בפומבי אלא בחדר: יאסרו איסור עולם בקונם ונדר כדי שלא לפרוץ פרץ בגדר: רק ישמעו ויראו מהחבא מחדר לחדר: ולא יוסר מהם מקל ורצועה: ולהפיל בגוד' רעועה: ולהבהילם בתקיעות התרועה: ולא יהו הדיינים נוטים: אלא יכופו אות' בשוטים ולא יוסרו ממנו עולת מוטים: ק"ו אם אין בקידושין מאומה: שנשתיק הקול ולא

נעשה דומה ולא תאמר אם כסף היא נבנה עליה חומה: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א שלי"ט הנקרא שר יצחק:

תשובה כו

א **שאלה** כשמגעילין ביורה ונח היורה מרתיחתו, אחר שהתחילו להגעיל כו' אם שוב יכולין להגעיל בו אחר שחוזר לרתיחתו:

ב **תשובה** בעניין הגעלה טועים העולם בזה שכתב יזהר שיעלו רתיחת' תמיד ואם לאו אסור להגעיל בהם כלים שההמון סוברים אם נפסק מרתיחתו שאסור להגעיל בהן משם והלאה ואומרים שנטרף היורה וטעות הוא הלא הרא"ש בעצמו כתב דין זה וכן בא"ח והוא סבר שאפילו היורה בן יומו ואין ס' בנגדו מותר להגעיל קודם זמן איסורו אם כן ליתא האי טעמא ועוד הרבה ראיות על טעותם אלא עיקר הטעם הוא משום דכל זמן שלא מעלה רתיחה אסור להגעיל בהן איסור חמץ דלא תימא כיון שאין היד שולטת בהן ועומד על האש ודינו ככלי ראשון אם כן כשר להגעיל בהן לכך החמירו גאונים להעלות רתיחא משום חומרא דחמץ וכן איתא בספר ת"ה ע"ש:

תשובה כז

א **שאלה** אם מותר ללבוש כתונת מכובס בשבת של חזון ואם יש בו משום פרישות:

ב **תשובה** יראה דבשבת של חזון ישעיה מות' ללבוש כתונת מכובס דלא נמצא איסור ללבוש בגד מכובס כ"א שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה וכן משמע בסמ"ק והביאו טור א"ח שאפילו חל ט' באב בשבת אינו אסור אפי' כיבוס גופיה ביום ה' משום כבוד שבת כדי ללובשו בשבת כך משמע התם וכן איתא במרדכ"י להדיא שמותר להחליף הכתונת וכן באשר"י בהג"ה א"ז וכן נ"ל מכח דרשות של מהרי"ל ששאלוהו מפני מה אין משנין הבגדים ונוהגין כ"ד אבילות בשבת של חזון ישעיה והלא מותר בתשמיש המטה והשיב בזה אין נראה כ"כ אבילות כשאינו משנה בגדו דשמא אין לו בגדים אחרים ואף אם יש לו מ"מ אין נראה כ"כ לאבילות אבל בכתונת אין עני שבישראל שאין לו כתונת לבן בשבת א"כ נראה ולכן נראה לי כחסידות של שטות המחמיר בזה ומבטל עונג שבת לכן נראה כ"ש אות שמראי' אבילות על הקרובים הפסולים לעדות כאשר כת' מהרא"י משום מהר"ם שאינ' משנים הבגדים ואסורי' ברחיצת חמין אפילו פניו ידיו כו' שג"כ מותרים בכתונת כמו בשבת של חזון ישעיה שאסור ג"כ ברחיצת חמין אפי' פניו ידיו כו' כאשר כתב מהרא"י ומהר"ם וכתב במרדכי שמותר בכתונת וכן בא"ז בהגה"ה באשר"י כ"ש

לאותן שמראין אבילות כו' שהוא רק מנהג ואין רמז מזה נמצ' בתלמוד ובפסקי גאונים כי אם בהלכות שמחות של מהר"ם שמותר בכתונ' ונ"ל עוד טעם לדבר היתר שהכתונת אינו בכלל שינוי בגדים כי הוא משום זיעה בעלמא ופעמים אפי' באמצע השבוע לובשי' כתו' מכובס היכ' שנתמלא זיע' בפרט בארצינו לכן אין זה קרוי שנוי בגדי' שאינו כ"כ לכבוד שבת לכן מותר וכן אני רגיל להורות: דברי שלמה לוריא:

תשובה כח

א **שאלה** שבא לפני על אחד שהוציא לעז על בחור א' איך ששכב עם אחותו בעלת בעל במטה אחת ואיך שהוא רוחץ עמה באמבטי אחת ועתה צועק אותו הבחור על עלובנו וכן בעל אחותו תובע עלבון אשתו וזוהי תשובתי:

ב **קול** צוחה שמענו מעיר ואבן תזעק מקיר על איש נבזה וצעיר יעקו' כי קטון הוא ובעיר אשר פיו לבלי חק הפעיר בשוט לשון כלי השעיר כאיש מלחמות קנאה יעיר על אח ואחות חרון זדונו הסעיר לכן במר אקונן וכגורי אריות אנעיר וקנאתי באש תבעי' למען בת ציון לא אחשה עד אשר אשיב גמולו בראשו כי לפני עלתה צחנתו ועלה באשו לכן מלקיו' ויסוריו ממנו לא ימושו ואז כל ישראל ישמעו ויחושו ואדברה לפני מלכים ומלותיי לא יבושו גרסינן במסכת קדושין בפ"ק תניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו לחייו ובריית׳א זו הביאו כל המחברים לפסק הלכה ופירשו התו' דהיינו מדה כנגד מדה כלומר הוא קרא לחבירו עבד שהוא בכלל ארור כנען לכן משמתין אותו דהיינו קלל' ארור כדאמרי' ארור בו נדוי כו' והקור' לחבירו ממזר דמוקי ליה בלא יבא ואסור בבת ישראל ורוצה להביאו לכלל מלקות לכן הוא סופג את הארבעים כדין עובר בלאו ועל רשע יורד עמו לחייו לא פירשו מידי אכן בליקוטים מצאתי לפי שבא לקפח מחייתו ולהפסיד פרנסתו דכתיב כי שימיך אחיך והחזקת בו פרט לרשע שאינו אחיך לפיכך יורד עמו לחייו ואם כן מאחר שהכל תלוי במדה כנגד מדה אם כן כל הוצאות ש"ר שמוציא על חבירו שהוא עובר בלאו הוא בכלל מלקות בין קורא ממזר או פסול לבא בקהל או לחבירו בועל עריו' או מחלל שבתות וי"ט גנב וגזלן מלוה בריבית בכולן סופג את הארבעים שהרי רצה להביאו לכלל מלקות ולא תימא דוקא ממזר דחמור שהוא גם כן פסול לבא לקהל לעולם ע"כ החמירו עליו במדה אשר מדד אבל לא בשאר ש"ר זה אינו דהא אם קראו עבד יהא בנידוי דחמור ממלקות כמו שפרש"י אף על פי שעבד יש לו היתר לבא בקהל בשיחרור מה שאין כן בממזר אלא כיוונו חכמים דבריהם שהכל תלוי במדה נגד מדה וכן פסקו בתשובת הגדולים אשר

לפנינו עוד כתוב בתשובות שאם קרא לשני אחים ממזרים שחייב מלקות על כל אחד ואחד ואף אם תאמ' שאם קרא לחבירו ממזר בן ממזר שאין חייב אלא אחת לפי שש"ר אחת הוא שהרי אם אביו ממזר הוא נמי ממזר מה שאין כן בשני אחים שיכול להיות שכל אחד הוא ממזר ח"ו והאב הוא כשר נמצא לפי נדון זה דהאי גברא בישא מאה וששים בכתפיה כי נתחייב ארבעה מלקיות שתי מלקיות על האח ושתים על האחות כי היה מנבח על האי בן טובי' כמ"ר קלמן איך שבעל אחותו ח"ו אשת חבר של בעולת בעל של הר"ר יוסף דהיינו ח"ו איסור ערוה ואח"כ איסור א"א ולא תימא דחד איסורא הוא ואין איסור חל על איסור שהרי מחולקים הן לעניין חטאת שהרי הוא איסור מוסיף ואף ר' יוסי דלית ליה איסור כולל באיסור מוסיף כזה שמתחלה היתה אסור' עליו לבד משום אחותו ואח"כ נתוסף בה איסור א"א כ"ע מודו דאמרינן מגו דנתוסף על אחרים נתוסף נמי עליו ואין בזה פלוגתא כמו שפרש"י להדיא בסוף ד' אחין ואל יטעה האדם בדברי המגיד שכתב על דברי הרמב"ם במה שכתב בהלכות איסורי מאכלות אמרה תורה חלב נבלה וחלב טריפ' יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו וכי מפני שהוא נבילה וטריפה הותר איסורו אלא אמרה תורה יבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב כו' והאוכל מחלב נבלה וטרפה חייב שתים כו' וכתב הוא וביאר רבינו מפני שהטעם שהאיסור חל על איסור במוסיף ומכל מקום נרא' דברי רבינו בזה אפילו מאן דלית ליה איסור מוסיף מכל מקום מודה בזה מדכתיב קרא כל חלב נבילה וטריפה כו' עכ"ל א"כ משמע דאף באיסור מוסיף איכא פלוגתא ומיניה נוכיח דהלכתא איפכא דלא אמרינן איסור חל על איסור אפילו במוסיף מדאיצטריך קרא כל חלב נבילה וגו' אומר אני לא דק בלשונו או טעות סופר הוא ונהי שכתב הרמב"ם מתוך שנתוסף האיסור בבשרה שהיה מותר נוסף נמי על החלב לאו דווקא קאמר שיהא איסור מוסיף דהא אין זה אלא כולל שהרי לא נתוסף איסור בחתיכת חלב ולעולם לא תמנא איסור מוסיף אלא שנתוסף איסור על גוף החתיכה ואם אינו על החתיכה הוא כולל כמו שפרש"י להדיא ומה שכתב הסמ"ג בזה העניין ולזה קורא התלמוד איסור מוסיף טעות הוא והכי הוא במדוייקים ולזה קורא התלמוד איסור כולל והארכתי בביאורים:

ג **ואם** כן נמצא שאותו האיש הטיל שתי מומין עובר באח ואחות וחייב ד' מלקיות וילקה בבית הכנס' בין מנחה למערב לפני והוא רחום שני וחמשי ושני וחמישי לפי שעכשיו אין דין מלקות להלקותו עד שכמעט תצא נפשו או להכותו מכות מרדות רק לזכרון בעלמא ואף שהר"ן כתב גבי ממזר סופג את הארבעים שהוא מכות מרדות אפשר לסימנא בעלמא כתב כן כלומר שהוא מדרבנן אבל לא להכות אותו מכות יסורין וכן

ראיתי מורין בזמנינו ומכל מקום משום מיגדר מלתא יכולין להוסיף עליו ולכפותו על העמוד ולהכותו מכת מרדות וזה תלוי בראיות עיני הב"ד אשר נקלט לשם אף שלפי רשעתו וטמאתו כפי העדיות אשר הוגבו עליו ראוי להוסיף עליו במכות וערב אני אל המכה שלא יעבור בלא יוסיף כי בא לקלקל בית יוסף' מ"מ הוחלט הדין ביד הדיין כאשר כתבתי:

ד **ואם** בא לפדות המלקיות כתבו רוב האחרונים שיש קבלה בידיהם שיכולים לפדות אותן מלקיות הבאים משום ש"ר בשמנה זהו' ריניש והדין עמו שראוי לפדותו שהרי אינו אלא קנסא בעלמא כמו שפרש"י בקידושי' ולא משום שהוציא ש"ר כמו טוביה חטא וזינגוד מנגיד שרבא לא ציוהו להלקותו על הוצאת ש"ר כי אמת היה הדבר אלא שהעיד בב"ד ביחידי ומשום לא יקום עד אחד וגו' אבל שלא בב"ד אינו עובר בלאו זה ומשום לא תענה ברעך עד שקר נמי אינו חייב אלא בב"ד אלא עיקר משום קנסא כדפרי' ולכן הקילו עליו לפדותו בממונו שיש כמה בני אדם שממונו חביב עליהן יותר מגופם וכבודם ובפרט האידנא אכן אומר אני דאין ראוי לפדות את המלקות אלא בהוצאת ש"ר הכאה מתוך מריב' עד כי יחם לבבו וגו' אבל זה המכוער שעשה נבלה זו בתחכולה ובמועצת לבו הרע להפק זממו ורשעתו לקלקל מעיין חתום ולהטיל מום בקדשים כדי שבתו של אברהם אבינו לא תשב תחת בעלה ולאבד צאן יוסף גם בא להקדים אותו קלמן בתפלתו שלא ידבק בבת מינו זוג המשודכת לו משמיא ע"כ אינו ראוי כלל שיפדה המלקיות גם כתבו האחרונים מי שחטא בהוצאת ש"ר ושנה וחטא שוב אין מניחין אותו לפדותו א"כ לפי הסברא האי גברא בישא שנה ושלש ובא לתלות קלקולו בחסידי הארץ כדי לחזק הקול שלא יחלש ויתבטל ק"ו שאין מניחין לעדותו:

ה **ומ"מ** יודע אני בעו"ה שבזמנינו נקלה הדין ואין כח ביד הדיינים להעמיד הדין על בוריו מפני אימת הדילטורין שביניהם שמתיראים להכותו וע"כ באם אי אפשר להורידו ולכפותו אזי ישיתו עליו כסף ככה כפי אשר קצבתי והוא למתבייש וההוצאות שהוציא הר"ר יוסף על ככה כמדומה דלא גרע ממוסר דדייניו ליה לשלומי משום דקלייה בדבורא ה"נ בהאי נדון שלפי דבריו היה מחוייב ח"ו להוציא את אשתו ולהחזיר לה נדוניית שהוא בעין ואם כן בא להציל את נפשו ואת נפש ביתו עד שפרשו השמלה ונמצאו דברי המנבח שקר ואם כן למה לא ישלם כל הוצאתיו אשר יברר ולפי מה שפי' ר"ת דעשו תקנת נגזל במוסר היכא דלא מכחיש ליה ודבריו קבענו לפסק הלכה וכן פסק בספר החפץ והארכתי בזה בפ' הכונס ה"נ על מה שיטבע הר"ר יוסף כמה הוציא על זה צריך המנבח לשלם:

י **ואף** אם עשה כל אילו והקריב כל אילי נביות לא יכופר לו מאחר שלא יקבל המלקיות כדינו א"ל שיעמוד בב"ה ביום הכניסה קודם הוצאת הספר מן ההיכל ויקח שני נרות צבועים שחור לאוושא מלתא וגם הוא ילבש שחורים ויאמר בלשון זה שמעו רבותי כי חטאתי לה' אלהי ישראל ונגד כבוד אשת חבר שהיא כחבר פלונית ונגד כבוד אחיה כמ"ר קלמן כי פשעתי וסרחתי נגדם וכל אותן הדברים שכתבתי או דברתי עליהם הם שקר וכזב ובדיתי אותן מלבי כדי להכעיסם ולנקום נקמתי מהן והייתי ראוי לכמה מלקיות אלא שהב"ד חסו עלי ונתנו אותי לפדיון ע"כ אני מבקש סליחה ומחילה וכפרה מה' אלהי ישראל ואחר כך מהם שימחלו על כל מה שפשעתי נגדיהם: ושוב ראוי לב"ד שיגזרו על הש"ץ שיכריז ברבים שזה הפלוני עשה מחילה על ניבוחו ושרבוב לשונו ויהא כל אדם נזהר ונשמר בחרם הגדול שלא להזכיר עוד אותה הנבלה מפיו אפילו ברמז ושאר ענייני תשובה ותעניות אשר מחוייב המגדף ראוי לאותו ב"ד לסדר לו תשובה הגונה באולי ישוב חרון אף ה' מן האיש ההוא כי בודאי אם לא ישוב בתשובה שלימה להכניע לבבו הרע אז תצא להבה מבית יוסף ותאכל את בית יעקב עד יסודותי' ויהיה בית יעקב לאש לא נפח ח"ו: וכל מה שכתבתי אינו אלא דרך העברה והכל תלוי בכבוד אדונינו שאירינו הגאון המופלג המאיר עיני ישראל בחכמתו ובתורתו מהר"ר מאיר נר"ו ובצירוף בנו גבור כארי ארי בן ארי מהר"ר יודא י"ץ אשר ראיתי במגילתו שכתב לשאירינו הגאון מהר"ר משה איסרלז י"ץ שתאב הוא מתי יבא דברי באותו העניין להשיב לו כפי רשעתו אשר עשה ולכן באתי גם כן בקצרה: להודיע עליו דין גערה ולהורידו אל השערה: ולדונו במארה: עד אשר יבקש התרה: ואם ימאן לשמוע: אזי נוע ינוע: בלתי מרגוע: עד אשר לא ימצא פמהו לרוע: מקול שופר ותרועה: פעמים בשבוע: ואם לא יחדל: אז מעדת הגולה יבדל: ולהרחיקוהו בכל הקהילות בקולי קולות: ולהרים קול עליו בנחש: אשר ילך בלי לחש: ועוד אחרת: תבא עליו קללת ממארת: ומיתת מרגלים תהא מיתתו וקבורת חמור תהא קבורתו ובשבט פשעו ובנגע עונו יתנוול עד אשר ימות כדין מוציא ש"ר שאין לו מחילה עולמית עד אשר ישוב מדרכו הרעה ברוב הצעה ובגודל הכנעה כי באה עליו השעה להשפילו ולהורידו בגופו ובמאודו והמוסיף עליו בעונשי' ירום הודו ויתנשא כבודו: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא ז"ל ה"ה הנק' שר יצחק:

תשובה כט

א **שאלה** יורינו מורינו סדר היחס בין הגאונים המחברי' ספרים:

ב **תשובה** סדר היחס אין לי קבלה מוחלטת אלא כל אדם הקורא בספרי הפוסקים מתוך ההרגל של דבריהם ומחלוקתם ע"י מעשים יכיר קצת סדר תולדותם.

ג אכן אעתיק לך מה שמצאתי הועתק:

ד רב האי קיבל תורה מרב שרירא גאון אביו וסמכו לגאונו' בן עשרים שנה שנת ד' אלפי' ותשל"ו לבריאה. משם ואילך פסקו הגאונים ורבינו גרשם מ"ה קבל מרב האי ונפטר שנת ד' אלפים ות"ת ורש"י נולד באותו שנה ויחי ס"ה שנים ונפטר בשנת ד' אלפים ות"ת ס"ה ומסר לרבינו אליהו הזקן שיסד האזהרות בעל אחותו של רב האי גאון ואחיו של רבינו יקותיאל וגם רבי' חננאל קיבל מרב האי גאון ור' יצחק האלפסי ור' נתן בעל הערוך קבלו מר"ח ור' יקותיאל אחיו של רבינו אליהו הזקן ממנו יצאו בני יומני והשלישי ר' יצח' בר מנחם הנקב' באורלייש ובימיה' היה אלעזר הגדול ור' שמעון הגדול ממגנ' צ' ור' שלמ' הבבלי ור' קלונימו' אביו מלוקו' ומהם קבלו ר' גרש' ממי"ץ והם היו גדולי לותי"ר הנקובים בכמה מקומות ומהם ר' יעקב הזקן בר יקר ורבינו יצחק בר יהודא הנקרא מורי צדק ורבי יצחק הלוי הנקרא סגן לויה מגרמיז"א ורבינו קלונימו' איש רומי היה בימיו ורבינו אברהם הכהן שעשה ברכת חתנים ור' יהודא הכהן שעשה ספר הדינין ורב יוסף ט"ע קדמו להם הרבה וגם רבינו בנימין הפייטן בר שמואל קדם ובימיו היה ר' מאיר ש"ץ ורבינו שלימה הנקרא רש"י קבל מרבי יצחק בר יקר ומרבינו יצחק סגן לויה ומר' יצחק ב"ר יהודא ובימיו נגזר' גזרה כלו' שנת תתנ"ו לפרט עליו יסד תנות צרות לא נוכל וקללה בשמת' המתחל' תתנם לחרפ' וקללה ולא שכח א' מהם וגם ר' אליקום הלוי קבל עם רש"י מרבותיו וכן פי' מ"ד סדרים ור' יצחק בר אשר הלוי משפיר' היה חתנו וכן רבינו יעקב בן ר' יצחק סגן לויה היה בימיו הנקרא רבינו יעבץ ובשנת תתס"ה נפטר נר ישראל רש"י ומלך אחריו ר' שמואל בר מאי' ושמשו לפניו ר' יוסף דינבריט ור"ת אחיו ור' יב"א בא לשמש ושניו ושב למקומו ור' אליעזר בר נתן הנקרא ראב"ן אשר יסד הספר צפנת פענח קבל מרבינו יעבץ ומחמיו רבינו אליקום בר יוסף וחתניו של רבינו אב"ן היו רבינו יואל בר יצחק הלוי מכונא ורבי שמואל בר נטרובאי ובנו מהר"ר מרדכי מקולוניא ובנו מהר"ר שלמה מברולא ובנו מרדכי ובנו מהר"ר יהודא המכונ' ליברמן מפרישבורק ובנו שלמה והרב ר' אורי ואחרי ר' שמואל מלך ר"ת לפניו שמשו הרב ר' יעקב האולניזי ור' יצחק בר ברוך והרב ר' יוסף בכור שור ורבינו חיים כהן וריב"ם ור"י הלבן ור"י מרמרן והר"ר בנימין מקנברויא ור' יצחק בר מרדכי וריבנו אליעזר ממיץ ור' משה כהן האשכנזי ובימיו היה ר רבינו החסיד אליהו החסיד בפריש ור' מנחם בר פרץ ביואני ור' חזקיה באלצורא ור' משלם במילאון ור' אפרים הגביר ברינגשפורג ואחרי

ר"ת מלך ר"י בן אחותו ברמרן ובשנת תתקמ"ד נהרג ר' אלחנן בנו וגדולים שמשו לפני ר"י הוא האיר עיני החכמים בפילפוליו ובחידושיו ואלו שמשו לפני ר"י רבי משה כהן האשכנזי ור' עזרא הנשיא ור' שמשון מנביילא ורבינו שמשון משנ"ץ איש עיון ורבינו יצחק אחיו ור' ברוך בר יצחק אשר יסד ספר התרומה ור' יהודא בר יצחק מפריש ור' שמשון מקוצי והרב ר' שלמה מדרווייש בימיו היה רבינו שמרי' משפיר"א אשר קבל מריב"א בשפיר"א ובימיו היה ר' אליעזר ממיץ במגנצא ואלו שמשו לפניו רבי אלעזר בן רבי יואל הלוי הנקרא אבי העזרי ור' שמחה בר שמואל ור' ברוך ור' יהונתן היה בימיה' ור' אליעז' מגרמיזא ור' יהוד' החסיד בן רבינו מטול אשר ילד הר' ר' אהרן מרגנשבורג והרב ר' יהוד' ובימי ר' אליעז' ממיץ ואחיו רבינו מאיר ואחיו רבינו דוד מוירצבורג והוא ילד רבינו משלם מוירצבורג ואחיו הרב ר' יהוד' אשר יסד פיוט כו' ובימיו היה רבינו יואל בר יצחק הלוי ובנו אב"י העזר"י חוזרני לחכמי צרפת ואחר שנפט' רבינו יצחק מדנפיר' מלך דבינו יצח' בר אברה' ור' שמשון אחיו הלך לירושלם ונקבר תחת רגלי הכרמל בשיבה טובה אחרי רבינו יצחק בורמרן מלך רבי יודא בפריש ורבינו שמשון בשנ"ץ ורבי יצחק בתפירה והרב ר' אהרון מרשבורק והרב ר' יודא כהן מורידבורג למדו לפניו והרב ר' שלמה בטרווייש והרב ר' אלעזר כשקנא שנה פ"ד לפרט נפטר גור אריה בפריש בן נ"ח ובאותו שנה נפטר רבינו מנחם וורדניס אחרי ר' יהודא מלך ר' יחיאל והרב ר' יודא במילון והרב שמואל בכרך טיירי והרב רבינו יעקוב באורלניש קרשביא בדרום והרב ר' נתנאל כקינוף והרב ר' משה באיביה במוליכין ומורי' הרב ר' יצחק בר שמואל הקבור בגרמיז"א שימש לפניו ובימיהם היה הרב רבינו שמואל בן רבינו אלחנן ומורי הרב ר' יצחק חו' שימש לפניו ובימיהם היה רבינו יהודה במייטי' והרב רבי שמואל בר' שלמ' הנקרא שיר אויל ומשניהם קבל הרב רבי מאיר רחמנא נטרי' וכל ישראל שוב מצאתי רבי שמעון הגדול בר יצחק החסיד בר אבין הגדול בתורה בחכמה ובעושר ובסודי סודות לדרוש כל אות ואות במ"ט פנים הוא ר' אבין הגדול אשר יצא מזרעו של הרב רבי יוסף הזקן בן רבינו שמעון ממדינת מנש שיסד אזהרת אתה הנחלת' והוא היה בר סגולתו של רבינו אליהו הזקן שיסד אזהרות אמת יהגא חכי ורבנו אבין הגדול הוליד את ר' יצחק חסיד ואת ר' יהושע חסיד ורבינו יצחק חסיד אחיו הוליד את רבינו קלונימוס הזקן אשר הוליד רבינו שמואל חסיד קדוש ונביא אשר הוליד רבינו אברהם משפיר"א ואת רבינו יהודא החסיד משפיר"א אשר הגלו מארץ מולדתן למדינת ריגנשפורג ע"י מעשה שאשתו נגעה בתיבתו והתרה בה אל תקרב לתיבה כשאינך טהורה ונשכחה ממנה ונגעה בה וסודות וקדושות כתובות בקונטריסי' היו באותו תיב' וכל החסידי' הקדושי' הללו יצאו

מזרעו של ר' משול' הגדול בן רבינו קלונימו' בן ר' משה הזקן אשר הוליד ר' חננאל ואת ר' קלונימוס ואת רבינו איתיאל ואת רבינו יקותיאל משפיר"א ורבינו משה הזקן הוא אשר יסד את אימת נוראתך הוא רבי משה הזקן בין רבי קלונימוס בן רבינו יקותיאל בן רבינו משה בן רבנא משלם בן רבנא איתיאל בן רבנא משלם זל"ע ורבינו משה הזקן הביאו המלך קרלא עמו ממדינת לוקא בשנת תתמ"ט לחורבן הבית שיבנה במהרה בימינו אמן אמן סלה.

ה ע"כ קבלתי ואתה חכם תוסיף לקח: דברי שלמא לורי"א

תשובה ל

א **שאלה** אי שרי לאכול כמה מיני תבשילין של חלב בערב ט' באב קודם מנחה ואח' כך אוכלין סעודת מפסקת בפירות על הקרקע:

ב **תשובה** נראה אותן שאוכלין מעדנים בערב ט' באב בכמ' מיני טיגונין לרוב התבשילין כאילו הוה סעודת שלמה אלא שאין אוכלין בשר ושותין יין בודאי הוה בכלל בטן רשעים כמו שכתב הרמב"ן והטור הביאו ומה שתפס הרב אוכלין בשר ושותין יין היינו לפי הגמרא שאינו אוסר בשר ויין כ"א בסעודה המפסקת רק המנהג הוא שלא לאכל בשר כל החודש עד ט' באב וזה לשון הגמרא אמר רב יהודא אמר רב לא שנו אלא בסעודה שמפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר אפילו בשש שעות ומעלה ופוסק בסמ"ג וכן הלכה וכן הג"ה ומסי' וכבר נהגו כל ישראל שלא לאכול בשר ולשתות יין כל היום כו' ע"כ א"כ שגם בימי הסמ"ג לא נתפשט מנהג איסור בשר אלא ביומו א"כ ג"כ לפי הגמר' כותב הרמב"ן שמתיר בשר קודם סעודה המפסקת וכן פוסק בסמ"ג.

ג מ"מ הוא בטן רשעי' שאוכלין כל צורכם במעדנים לאכול אחר כך ערֵאי וה"ה שאר אכילות מחלב שעושין בתיקונם כמו לחג השבועות בארצינו וההוה תפש הרמב"ן וראייה מן המיימוני שכתב מימינו לא אכלנו ערב ט' באב אפילו תבשילין של עדשים וכתב ערב ט' באב היינו אחר חצות ועוד דאי איירי בסעודה המפסיק בה אבל כבר אכל כמה מינין אם כן מאי רבותי' שכתב מימינו לא אכלנו כו' לכן אומר אני שגדול עונם מנשוא בפרט לקצת' יודעי התורה: דברי שלמה לורי"א:

תשובה לא

א **שאלה** אי שרי לשתות שכר בסעודה המפסקת:

ב **תשובה** באגודה אוסר לשתות שכר בסעודה המפסקת וכן נראה משום דהוי כחמר מדינה בפרט בארצות האילו שאין היין מצוי בשלמא בט' ימים אינו אלא מנהג ותו לא אבל בסעודה איסורו מימות התנאים ואנו בימי השמד מחויבים לעשות גדר ולהחמיר ולא להקל ובמה נראה סימני אבילות בפרט לאותם שאוכלים כבר כל צורכם ואוכלים אחר כך פירות לסעודה המפסקת כמו לקינוח בעלמא במה יהיה השנוי. אכן כוס לברכת המזון שרי.

ג וכל זאת למאן דאפשר אבל מי שלא הורגל לשתות כ"א שכר או הוא אדם חלש בודאי שרי לו לשתות שכר אף בסעודה המפסקת וגם בכל הספרים כתוב ושותה מים לסעודה המפסקת וכן במנהגים:

תשובה לב

א **ומה** ששאלת מצידוק הדין:

ב נראה שיש לומר צידוק הדין בט' באב וכן מצאתי במנהגים ישנים אעפ"י שהמנהג כך בכל מקום שאין אומרין תחנון אין אומרי' צידוק הדין מ"מ נראה דלא דמי לט' באב שזהו לא גרע משאר קינות ומאורעו' אעפ"י שאין אומרים תחנון אינו דומ' וכן מצאתי כתו' בשם רש"י שהתיר לומר צידוק הדין קודם חצות כמו קינות ועוד כתב בספר אגודה בשם הרוקח שיש לומר אפילו תחנון בט' באב משום דבטלה מגילה תענית אם כן יש להקל ואין להחמיר כשאר מועדות: דברי שלמה לורי"א:

תשובה לג

א **ראית"י** דמעות העשו"ק היור"ד ובוכ"ה משו"ק לשו"ק:

ב **קול** נהי וקול בכי וקול תמרורים מקולות מים רבים משברי ים אדירים הם מים הזידונים מי המרים מקור נובע מסלעי המחלוקות מראש צורים. הקול קול עקב וקול ערעורים קלא דאפקו סנאיי רשיעייא בריב ומצה וחרחורים. קול דיבה ויבבה בתרוע' ושברים. קול אנח' כהני' מהמוני' וזרי' המפגלי' זנחיהם בהקרבת מלכים ואימורים. כי דם הקודש נשפך כאילים ופרים. מפה לפה נתמלא הומיה בקרית יערים על זה ידוו כל הדווים זקנים ונערים. על כן נערתי חצני לעזרת ה' בגיבורים. לקפץ על הגבעו'. ולדלג על ההרים. לבנות מזבח ההרוס מול בית פוערים. ולהחזיר העטרה למשנה כצבי תפארת והדורים. כי לא יכון לנגד עינו דובר שקרים. ואומר כפי אשר יראוני מן השמי' בבירורים. להנהיר עינין כנהורים.

ג ואתחיל ואומר על דברי המחלוקת ישנה עד שעלתה חלודה בין כמ"ר נחשון בן עמינדב ובין חתנו כמר אליצור בן שדיאור אשר האמין לקול מלחשים להוציא דיבה וש"ר על אשתו שרח בת נחשון הנ"ל. ובתחלה אעתיק כל העדיות והטענות מגוף פסקי ג' אלופי ישראל הנקובים בשמם על ספרא דמת' מק"ק קראקא ובוודאי אותה ההעתק' היא הישרה הנתאמ' להחכמים עד אשר נתנוה בהעתק לוח פסקיהם איש איש על דגלו.

ד וז"ל נוסח טענות ר' אליצור איך בין בייא מיינם ווייב גיוועזן אונ' האב גיזעהן דז זיא האט פיל עסקי' גיהט מינו דע' זימרי אונ' איך האב מיין שוויג' גיבעטן זיא זול אים אין דאז הויז ניט לאשן גין זיא האט זיך נישׁ' דראן גיקער' אונ' דר נאך האב איך מיך אויז היצוהן אין איין אנדר הויז אונ' בין איין מאל גיגנגין אין דיא געברבר גם דא האב איך גיזעהן מיין ווייב' אונ' שלומי' גין מיט זמרי אונ' שלומי' האט קיכליך גיטאראגן דא האב איך גיצורנט אונ' האב גישפראכן גיא איין היים דא האב איך מיר איין גיזעצט אין מיין דיעה איך וויל נור דען זעלביגן זמן בייא איר בלייבן אונ' בין אלזו פון איר גנגין אונ' האב זיא ניט אן גירורט וזה היה כנגד ה' או ו' שנים און גיפער' פער ב' שנים האב איך וועלין צו איר קומן דא האט מן מיר גיזאט וויא זיא איבל גיהאנדלט האט דו האב איך מיר איין גיזעצ' דו זיא טמא איז אונ' דז איך אל מיין טאג ניט צו איר וויל זא האבן מיר אין גיפראג' האשטו עטווי' מין פון איר גיזעהן דא האט ער גישפראכין ער האט פון איר נישט גיזעהן וועד' איין מאל איז זיא גילעגן אין בית החור' אוי' דער בנק אונ' זמרי איז אים חדר גיוועזן זינשט האב איך נישט גיזעהן אבר איך גלייב וואול דז זיא איז טמא גיווארן דען מן האט מיר אזו ויל גיזאגט דא האבן מיר אין גיפראגט פון וועם ערש גיהערט האט דא האט ער גישפר אכן ער וויש עז ניט מן וואורד עז וואול אין זיין עידות זעהן אויך האט ער אירנט אנדרש מיז עדים ער וויש איצונדרט ניט זועם עכ"ל טענותיו.

ה ונחשון השיב מצד בתו שהכל שקר וכזב רק שהיה לו קטט עמו בעבור ממון וע"י זה נתגלגל הריב ביניהם וכדי להתנקם פירש ממנה והביא פסק אחד שהעיד הסופר מהקהילה שנפסק להם ע"י פסק קטט שביניהם כתקנת שום וכן העיד משה בפני ב"ד שזוכר שהיה להם קטט ביחד בעבור ממון בפני הראשים אבל לא שאליצור הנ"ל נתן אשמה לבתו והאריכו עוד בטענותיהם ואין צורך ברוב דבריה' אלא בעיקר מה שכתבתי ובתוך זמן פרידּ' אליצור מאשתו יצא קול זנות על אשתו לא ידעינן אי מאויבים או לא וטען אליצור שהו' מאמין לדברי העדי' והקול שנטמא' והארי' הרב' בטענותיו גם הראה לנו עדות שהוגבה בב"ד של הדיוטות ממש שלא בפניה וב' עדים העידו עליה שכל אחד

ראה ששכב הנחש' עליה כדרך המנאפי' אך לא ראו הדב' ביח' רק העידו בפני אותו ב"ד שראה כל אחד הדבר בפני עצמו.

ו וז"ל העד הראשון איך האב גיזעהן מיט מיין אויגן דז זמרי איז גישפרונגן פון איר איך העט גימייט עז ווע' איין גויה גיוועשט זא זאך איך שרח כו'.

ז עוד העיד וז"ל איך האב אין גיפונדן בייא איר אויף דער בנק ממש בעו"ה דז מעשה אויף אננדר גילעגן אונ' דער נאך אבר איין מאל עכ"ל העד ה"א.

ח וז"ל העד הב' זא האב איך זיא גיפונדן בייד בייא אננדר זמרי אונ' שרח גיזעהן בעו"ה ליגן דען זימרי אויף שרח אויף דער ערדן. ועוד העידו אחרים אך העיק' דין עדות זו ע"כ.

ט עוד אעתיק מפסקי הגאונים וז"ל על דבר עדים הנשארים שהביא אליצור בעל אשה זו כתוב לפנינו וכתוב בתוכו בזה הלשון דאז זאג איך אחירע בן עינן אויף מיין חלק לע"ה נימץ צו לייד נאך צו ליב איך בין מיט אליצור גנגין אין די גערבר גס וכו' עד בתוך כך איז שרח אונ' זמרי אונ' שלומי' פיר גפנין דא האט אליצור שרח גיזעהן אונ' האט אוף זיא גישריאן דא איז זמרי איין וועק גילאפן אונ' שלומית האט איין שיסל מיט קיכליך גיטראגן דא האט אליצור גישעראכן גיא איין היים דא איז זיא וועק גנגין דא האבן מיר אין נאך גיזעהן דא זיין זיא ווידר צו אננד' גיקומן אונ' זיין דער נאך ורשוואונדן.

י עוד העיד בכתב ידו וז"ל נאך איין מאל האט פלונית צו מיר גישפראכן אויף שרח זיא זיצט אובן אין דער שטוב ור שפערט אונ' עשין צווייא ארלייא עיש אונ' ווין זויף מיט אננדר דא בין איך גיגננין האב אן גיקלאפט אונ' העט גערן מיט געשין דא האבן זיא מיך ניט וועלן איין לאשן אונ' איך האב גיהירט שרח מיט זמרי רידץ

יא עוד העיד בכתב ידו וז"ל איך בין היים גנגין דא איז שרח בייא זמרי אונטר דער טויר גישטאנדן אין דער פינשטר אונ' האט איר ברוין טשמלטין כעלציל אן גיהט אונ' אים אונט' המע' אזו בין איך דער שראקין אונ' האב מיך מצע' גוועזן אונ' האב עז מיינם ווייב גיזאג' אונ' דאז איז גיוועין אונגיפערדליך אם ה' אדר אם ו' אין דיא נכט אונ' דאז זאג איך אויף מיין חלק לע"ה איך וויל עז אונטר דעם פנים זאגין אונ' גלייך פער דעם ב"ד אונ' וואו מן וויל עז איז אייטל אמת נאם אחירע בן עינן עכ"ל העדות שהביא אליצור בעל האשה בפנינו ולא הגיד דבר בפנינו רק כך היה כתוב בכתב יד העד הנ"ל:

יב עוד שאר שמץ עדות שהעידו עליה נשים וקטנים שראו בה דברים זרים כי האשה העידה שראהו יוצא מחדרה קודם עלות השחר והחדר היה סגור קודם צאתו והגדול העי' שרא' בקטנותו שעיינ' בראשו ושוב לא ראה מאומ'.

יג ועוד העידה אשה ששמעה מפי אחרים איך שקטן גיזם לה לומר עליה שזינתה עם הנחשד ואשה אחרת אמרה שכתב' לו כתב ע"כ.

יד ושוב אעתיק מפסק הגאונים העדיות לזכות נחשון ובתו וז"ל ולפסול העדים הראשונים פסקיה אתו לקדמנ' ב' עדים כשרי' והעידו על עדים הראשונים שפסולי עדות הם שרבים העידו דרך כלל שאין לסמוך אעדות' כי כן הוחזקו לרקים ופוחזים וחשודי' וכן הוא מפורש' לכל אף הבעל דבר דבר ולא יוכל להכחיש זו אלא שאמר שמשום זו אין לפוסלם לעדו' ב' או ג' העידו בפרט עד אחד העיד בפני אליצור שהעד הראשון מסר פרנסי הקהילה בידי גוים כיושבם ביח' בבית הוועד ועד ב' העיד ג"כ בזו אך שלא בפני אליצור כי הלך לדרכו קודם שגבאנו עדות על זה ועוד העידו רבים עליו ובפני אליצור איך שעמד בפרהסי' וגיזם למשו' להרוג ושהוא נשבע תמיד ולפעמים הוא מחרף ומזכיר שם ע"ז אחר זו גם על עד השני א' העיד בפני אליצור שמצ' אצלו ספרים שגנב והב' העיד שלא בפניו איך שגנב לו הרבה דברים ודבר אחד מצא ביד הצורף שמכר מגניבתו.

טו ועוד העיד א' שגנ' לאביו והוצרך להחזיר הגניבה לאביו אך שהעד אומר שקטן היה באותה שעה.

טז עוד העיד א' ששמע מבעל הבית שלו שהעד הב' חשוד הוא שגונב ע"כ.

יז ועוד אעתיק מפס' הגאוני' העדיות שהוגבי על הבעל שחזר אחר עדי שקר וז"ל העדות שהעידו עליו ר' אבידן בן גדעוני העי' עליו וז"ל אמ' לי איך זולט זאגן וויא זיא ח"ו וועד איב' דען קרוג גנגין חונ' האט מיר וועלן מכן איין שטר אום י' טאלר אונ' אינורצו נאך גלאפן איך זאלט זאגן אין פלונית הויז זאלטן זיא זיין אויבר דען קרוג גנגין אונ' האט מיר גיוויזן חתימ' אלז אין כתב גיוועזן אונ' ביגערט איך זאלט מיך דרויף חתמן זא האב איך ניט גיוואלט ואמר לי ווארום ווילשטו דיך ניט חתמן האב איך דאך פיל עדים דו איך גיזעהן האב דו אלז איין כתב איז דא האב איך נישט מין וועלן מיט צו שיקן האבן עכ"ל העד הא' ושוב העיד אחירע בן עינן וז"ל דא איך בין ל"ע קרנק גיוועזן דא איז אליצור צו מיר גנגין אונ' האט מיר ד' טאליר אויף דען שלחן גיווארפין אונ' האט צו מיר גישפראכין נים דיא ד' טאלי' אויף נירונג ווען דו וורענט גיזונד זיין דא ווערשטו מיר עדו' זאגן אזו בין איך ש"ל גיזונד גיווארדן אונ' דיד' טאליר הישן אויף היבן אזו האב איך זאלין איין וועק ציהן דא האט שלמיאל נאך מיר גישיקט ואמר לי אחירע דו ציכשט איין וועק גיב מיר אויף גישריבן וואו דיר ווישקליך איז דא האב איך אימש ניט וועלן גישריבן געבן דא האב איך איין משכון בייא שלמיאל גיהאט דא האט ער מיר דאז משכון ניט וועלן געבן

אונ' האט גיזאג' ע"ש שאט נישט דא האב איך אים גישריבן געבן דז איך האב מיזן זאגין וויא זיא גיוועלט האבן האב מיר גידאכ' עז איז יוא קיין ב"ד אונ' עדוי' דר ביי' עכ"ל.

יח עוד העי' וז"ל אונ' האבן פון מיין ווייכא וועלן האבן זיא ואל עדות זאגין דש האבן זיא אן איר ניט קינן ערלנגין דא האבן זי כמה פעמי' פון מיר אונ' פון אייר וועלן האבן זיא זאל נאר אמן זאגין אויף דאז עדוי' דז איך גישריבן האב געבן אונ' ווייש איין גאט וויל קיין ביז בכל העולם פון איר עכ"ל ושוב העידה אשה אחת שאם רצת' לחטוא היית' יכול' להרויח מעו' כיצד אליצור רצה להשכירה ושוב העיד ר' אליאב בן חילון דר נאך איז מיר אליצור ווידר נאך גנגין אונ' האט מיך גובעטן איך זאלט מיט מיין ווייב רידן ער וועלט עז ניט אם זינשט ביגערן דא שפראך איך דא זייא גאט פיר דז איך וועלט מיין זיל ור זענקין פון געלט וועגן דא איז ער מיך נאך גנגין עטליכא וואוכן דז ער נישט האט קענן פון מיר ברענגין דא האט ער צו מיר גישפראכין וואז שט עז דיר גיב מירש גישריבן איך וויל דיר עטווי' שענקין דא הא' איך גישפראכין איך וויל עז אם גאט וויל ניט טון אונ' ער האט וועלן האבן איך זאלט זאגין וויא איך זמרי מיט שרח העט דער ווישע ח"ו עכ"ל.

יט עוד העיד אחד ששדיאור ז"ל רצה לשוכרו ע"כ ההעת'.

כ והנה אבא לדון לפני רבותיי וחביריי להיות מן המתירין וכח דהיתר עדיף.

כא תחילת דברינו שאות' אשה שרח בת נחשון מותר' לבעלה ר' אליצור על כל אפי' והתירה מתחלק על ארבעה דרכים:

כב הדרך הראשון שכל אותם העדיות אפילו אם היו ח"ו עדים כשרי' והוגבו כדת וכהלכ' מ"מ אין כאן דין עדי טומאה אלא עידי כיעור כמו שפסקו הגאונים הנ"ל דשמא בבגדים קאמרי ולא בקירוב בשר ורש"י פירש בסוף פ"ק דמכו' דבעינן שישכבו כדרך המנאפים בקירוב בשר ואף שרש"י בפ' השוכר את הפועלים לא כתב להדיא דבעינן שכיבה בקירוב בשר מכל מקום מאחר שכתב שם משישכבו זה על זה כדרך המנאפים ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת משמע זולת זה כעינן כל הראוי לתשמיש והיינו שכתב ישכבו זה על זה כדרך המנאפים ולא סגי במה שכתב ישכבו זה על זה ועוד מסתמא בעינן שכיבה הראוי להעראה כי עיקר טעמא דסגי בהכי דאמרינן מסתמא הערה בה כמו שכתב הרמב"ם בפ"ק דביאה וכן הטור אחריו דאין צריך כמכחול בשפופרת אלא כשרואים אותם דבקים כדרך המנאפים הרי אלו נהרגין שבודאי הערה בה עד כאן והנה הנראה בעיני מאחר דליכא כאן אלא עידי כיעור וליכא קלא דלא פסק שהרי מוכח שאין כאן שום קול ורינון אלא מה שהעידו העדים והוציאו עליה רינון וכבר פסקו ה"ג והרי"ף והרמב"ם ור"ח ז"ל ד' עמודים יסודי עולם שאין מוציאין מן הבעל אלא בעידי טומאה ולא

בעידי כיעור וכן נראה לר' בעל התוספות וכדי היו לסמוך עליהם שלא לאסור אשה על בעלה אלא שמהר"ם כתב שלא להקל כדברי השאלתות מאחר שדבריהם דברי קבלה.

כג והנה כבר הכריע הרא"ש שהוא ראש לכל האחרונים שאף לדברי השאלתות לא מפקינן מבעל אלא בעידי כיעור וקלא דלא פסק ומי יחלוק על דבריו להחמיר שלא כדין להוציא אשה מבעלה ואף שהרב מביא ראייה מדברי הרמב"ם ומשוה אותו לדברי השאלתות לאיסור שלא כדברי והטור גם כן כת' שדעת הרי"ף כדע' השאלתות כפי אשר ביאר אותן הרא"ש ואני כתבתי שהרי"ף והרמב"ם ורש"י כולן הושוו בדין שלא כדברי השאלתות.

כד וצריך אני לברר את דברי ולהעתיק קצת מחבורי בפרק כיצד אשת אחיו סימן ט"ז וכבר ידוע פירושו של מהר"ם איך מפרש השאלתות ואיך ר"ת חזר לדון בדברי השאלתות כאשר כתוב באשי' ואינני צריך להעתיק אלא מה שחיברתי על דבריו ואיך עמדתי בהחלט הדבר לפי קוצר תבונתי ומיעוט שכלי וזה הלשון ונראה לפי דברי מהר"ם וישובו הא דקאמר בקלא דלא פסיק דסגי בראות הבעל לחוד אין הפירוש שקול יוצא ע"י שראה הבעל דבר מכוער או קלא דפסיק שיצא הקול על ידי עדים שראו דבר מכוער כמו שפירש הטור דאם כן קלא מאי מהני ובסוגיא משמע דלא סגי בלא קול אלא נ"ל קול הוא לעז בעלמא שמרננים אחריה ועל זה הנחשד שזינתה עמו זולת אותו דבר מכוער שראו העדים או הבעל וכן יראה להדיא מן הרמב"ם פ"ב דהלבות סוטה כפירושי ומ"מ היכי שיש עדים בדבר הכיעור אז סגי אפי' בלא קול כלשון השאלתות והא דקאמר הא בקלא דפסיק שצריך לכל הפחות קלא גבי עידי כיעור אין הפי' שצריך לקלא אלא ה"פ הא דקאמר רב שצריך עדים לכיעור אבל בלא עדים אפי' ע"י ראית הבעל וגם כן יש קול אינה נאסרת היינו בקלא דפסיק ומ"ה צריך עדים אבל ה"ה בלא שום קול מהני גם כתב הטור לדעת ר"ת ר"ל כמו שחזר בסוף ופיר' כדברי השאלתות שאם יש לה בנים לא תצא אלא בעדי טומאה ולא דק בדבריו כי אליבא דר"ת נמי שפירש מהר"ם לעיל אף בעדי כיעור אפילו יש לה בנים תנא דהוי כמו פתח פתו' כו' וכן כתב הרא"ש גופיה אליבא דר"ת ועוד כתב המרדכי בשם מהר"ם וז"ל ואחרי שדברי השאלתות מיושרים מי יחלוק עליהם להקל ועוד שכל דבריהם דברי קבלה ויש לסמוך עליהם כמו על התלמוד ואף רבינו תם חזר בו שוב והיה חושש להחמיר כדבריהם ואף המיימוני' פ' ד' דאישות כדבר הם וז"ל היו שם עדים שעשה דבר מכוער ביותר שהדברים נכרים שהיתה שם עבירה ואף על פי שאין עדות ברורה בזנות כגון שהיתה בחצר לבדה וראו רוכל יוצא ומ"ד נכנסו בשע' יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המיטה והוא לובש מכנסים או שהיא חוגרת

אזורה או שמצאו רוק למעלה מן הכילה או שניהם יצאו ממקום אפל או מעלי' זה את זה מן הבור וכיוצא בו או שראן מנשקין זה את זה או מגפפי' זה את זה או שנכנסו זה אחר זה והגיפו הדלת וכיוצא בדברים הללו אם רצה הבעל מוציא ואין לה כתובה ואין זו צריך התראה עוברת על דת יהודית או שעשתה דבר מכוער פירוש בלא ראית עדים אלא ע"פ הבעל אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רצה הוציא ואף על פי שלא הוציא אין לה כתובה והכתובה תקנת חכמים היא שלא תהא קלה בעיניו להוציא ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל הפרוצית אין להם תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה הרי כדברי השאלתות עכ"ל ושרי ליה מרי' כי אגב חורפיה לא עיין בדברי הרמב"ם כלל כי אדרבה לשם משמע להפך שהרי כתב אפילו היכא שראו עדים הכיעור מכל מקום אם רצה יוציא משמע שאינו מחוייב להוציא והיינו כדברי הג' ור"ת ורי"ף גם מה שכתב אחר כך או עשתה דבר מכוער פירושים בלא ראיית עדים על כרחך צריך לפרש שהיא אינו מכחישתו דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן בכתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הלא יכול לומר ראיתי דבר מכוער ממנה וגם הרמב"ם פסק פר' כ"ד דאישות שאפי' אם ראה הבעל שזינתה אינו נאמן להפסידה כתובה וכן כתב מהר"ם גופיה בתשובה שאין הבעל נאמן והיא בהגאות דקידושין וזו אינה צריכה פנים דפשיטא דאינו נאמן אם לא שאינה מכחישתו האמת שהוא מפרש כך מדעתו אבל אינו כן אלא הכל בעדים רק שהרמב"ם חוזר ומפרש הא דלעיל הא דקאמר רצה הבעל מוציא כו' ואף שיש קצת לדחוק ולישב דברי מהר"ם איך השווה דברי הרמב"ם לדברי השאלתות בשינויי דחיקי אבל אין לנו להוציי' דברי הרמב"ם מפשוטו וכן פירש המ"מ להדי' שדע' הרמב"ם כה"ג ור"ת שאין מוציאי' בעידי כיעור מבעל דאם כן מאי קאמר אי איכא דבר מכוער בשני עדים וקלא דלא פסיק מפקינן הלא בעדי כיעור לחוד סגי וא"ל דאו או קתני כלומר בעידי כיעור או בראית הבעל בקלא דלא פסיק אם כן ה"ל לפרשו קלא דלא פיסיק ודבר מכוער בראית הבעל ועוד דלא ה"ל לאתויי ברייתא דרובל יוצא כו' דמדבר בדבר מכוער בראית הבעל אדבר מכוער בשני עדים וכן נראה שהשאלתות מפרשי דברי רב בעדי טומאה ובריייתא דרבי ברוכל בעדי כיעור רבי סבר דבעידי כיעור מפקינן מבעל ורב סבר דבעידי כיעור לא מפקינן מבעל כלל אלא בעדי טומאה ופסק תלמודא הלכתא כוותיה דרב בקלא דפסיק כלומר אז עדי כיעור לא מהני אלא צריך עדי טומאה וכוותיה דרבי בקלא דלא פסיק דמהני עדי כיעור עם הקול שיצא בעיר אבל בראית הבעל לחוד לא מפקינן מבעל אפילו בקלא דלא פסיק ועדי כיעור עם קלא דלא פסיק דוקא חשוב כפתח פתוח או עד אחר קנוי וסתירה ומה שהיה קשה לר"ת לעיל דאי רב בעדי טומאה מאי

קאמר כי אפסקא לקלא כו' אין שייך לשון קול בטומאה אגב דבעי למימר באותה סוגיא אלא דליכא עדים ואפסקא לקלא נקט נמי בתחלה האי לשנא ועוד דאלישנ' דמתנית' קאי דקרי ליה נטען דמשמ' טעינה בדברי' בעלמ' והיינו קלא וזהו מסתברא אבל לא מסתברא כלל לפרש ובעידים סתם דקאמר רב היינו בעדי כיעור וכן באו עדי טומאה דברייתא איירי בעדי כיעור וכך היא שיטת רב אלפס והרמב"ם עכ"ל ונראה מה שכתב כך היא שיטת הרי"ף כו' אין ר"ל שהרי"ף סובר דבעדי כיעור עם קלא דלא פסק מפקינן מבעל כמו שפירש הרא"ש אליבא דשאלתות כי הרי"ף והרמב"ם פוסקין להדיא דאין מוציאין כלל מבעל אלא בעדי טומאה עד שיהא כדרך המנאפים ודווקא מן הנטען מוציאין בעדי כיעור וקלא דלא פסיק ומה שכתב שיטת הרי"ף והרמב"ם כלומר שמפרשי דברי רב ובעדים בעדי טומאה והברייתא בעדי כיעור אבל אינם מפרשים תצא מן הבעל כדברי השאלתות אלא מן הרוכל הניטען ומתוך כך שגג הטור וכתב לדעת הרי"ף בעדי כיעור עם קלא דלא פסיק מפקינן בין מנטען בין מבעל וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל וליתא שהרי"ף לא סבר כן אלא שהרא"ש פוסק כן כדעת רש"י והשאלתו שמפרשי תצא אבעל קאי ומה מאד יפו בעיני דברי הרא"ש שמכריע כשאלתות ואינו מקיל בהן ומפרש אותה בסדור יפה וראייה שהביא מהר"ם מדקאמר אין אוסרין על היחוד ולא אמר אין אוסרין ותו לא חילוק קלישא הוא בעיני לבנות עליו יסוד בניין על דרך האמת עד כאן העתק וקצרתי והשתא נתלבנו דברינו שהאשה מותר' לפי דעתי אפי' אם היו עדי' אמתים ח"ו.

כה וטרם פתחי להכנס במבוי המקורה להתיר אציע שיחתי לפני הגאונים הנ"ל שכתבו שיש טעות סופר במרדכי ולא כתבו באיך ומה לתקן המעוות והמעוקל ואם היו באם לתקן שלא כפירושו היה להם לפרש ולומר מה שכתב ואע"פ שלא הוציא אין לה כתובה כו' חוזר הרבה ראשונה דלקמיה דאיירי בעידי כיעור גם לפי דעתי שאי אפשר לתקן כולו שהרי מהר"ם דומה לחשוב שדברי הרמב"ם כדברי השאלתות היינו במה שיכול להוציאה ואין לה כתובה כדברי השאלתות אף שלא הושווה ממש לדבריהם הרי שהם כתבו שמוציאין בע"כ ממנו גם אפשר מאחר שהפסיד' כתובת' אם כן מסתמא ראוי לו ומצוה להוציאה וקרוב קצת דבריו לדבריהם אי נמי אף השאלתות לא איירי שמוציאין ממנו אלא היכא שאינם מכחישין ומאמין לדברי העדים שראו הכיעור אבל היכא שאמר הבעל להדיא איני מאמין לעדים כלל שראו אף הכיעור הזה אין מוציאין מידו אבל מכל מקום דוחק דמניין לו להוציא דברי רבי משה מפשוטו כאשר פירשנו סוף דבר הא לן קמן דהאי איתתא שריא לבעלה ולא יכול לגרשה כלל בע"כ ואף לפי סברת הרמב"ם שכתב אם רצה להוציא מוציא היינו בימיו דלא נתפשט חרם הגאונים ודר"ג שלא

לגרש אשתו בע"כ אבל בימינו ובזמנינו שנתפשט חרם דר"ג שלא לגרש בע"כ כל היכא דשריא לבעלה לא יכול לגרשה בע"כ וה"ה שלא הפסידה כתובתה דהא טעמא דר"מ דהפסידה כתוב' משום שתהא קלה בעיניו להוציאה והכא שלא יכול להוציאה ממילא שלא הפסידה כתובת'.

כו והדרך השני אף אם היה העדות מספיק לאסרה ולהוציאו מבעלה הכא שלא הוגבה בפניהם לית כאן בית מיחוש כלל ואל תבא לאסרה מדברי ראב"ן שפסק דבדיעבד הוי קבלת עדות שלא בפני העדות כי כבר הוכחתי בחבורי פרק הגוזל קמא סי' ט' שאין הלכה בדבריו ואעתיק לך ממנו קצת העניין וז"ל מה שכתב המרדכ"י בשם ראב"ן מאחר שמכשירין לקבל העדות שלא בפני בעל דין ע"י אונס ש"מ דבדיעבד כשר אף בלא אונס דאי פסול בדיעבד אף בלא אונס אם כן באונס נמי ניפסול ועוד כת' שאם אינו בעיר ואין שהות לשלוח אחריו דמקבלין ע"כ.

כז והנה מה שכתב אם אין שהות לשלוח אחריו כו' נראה דלא ס"ל כוותיה אלא כמו שפסק ריב"ם דאף באונס לא מגבינן שלא בפניו אלא אם כן פשע שלא בא ומה שכתב ראב"ן בדיעבד כשר כו' היינו שמביא ראייה מדברי עצמו שפסק להדיא אפי' היכא דלא שלחו אחריו מ"מ מקבלין העדו' היכ' דאיכ' אונס כגון שעדו' חוליו או הוא וגורם או שלחו אחריו ולא בא אבל לפי מה דכתבינה שהגירס' המקובלת היא ושלחו אחריו אם כן לית ליה ראייה כלל דמחמת אונס נמי לא מכשירין לקבל העדות שלא בפניו א"ל שפשע ולא בא ואדרב' ריב"א מביא ראייה שאם קבלו בדיעבד שלא בפניו אין עדות כלל לדון על פיו וראייתו מפרק האשה שנתארמלה אין מזימין העדים אלא בפניהם נהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהו הוה פי' מכחישים העדי' אף שלא בפניה' דלא לחוב את העדים אלא חוב של בעל דין והרי הוא בפנינו אבל אין מזימין כו' פירוש לדון אותם על פי אותה הזמה משום דהוי חובת העדות ואין מקבלין שלא בפניהם אבל לעניין הכחשה הוי שפיר הזמה אלמא אף בדיעבד שקבלו הב"ד ההזמ' מ"מ לא הוי קבלת עדות לדון ולחייב העדים עליה מאחר שלא הוי בפניהם ואף שכתב המרדכי שיש דוחין שכל ענייני הזמ' חדוש הוא ולא גמרינן מיניה ואיני מבין דבריו כלל נהי דעדים זוממים חדוש לחייב אותם מטעם תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכ' אהני כו' ולא גמרינן מיניה לחיוב' ולא חמורי אבל לפטור ולקולא שפיר ילפינן מיניה מכח ק"ו שאפילו עדים זוממי' לא מחייבי' להו שלא בפניהם ק"ו בדוכת' אחריתי וכן יראה מלשון רש"י בפר' כל הבשר גבי בשר בחלב חידוש הוא דווקא חומרי לא גמרינן מיניה ואף את"ל דפרכינן הכי בין לקולא בין לחומרא מידי הא באורייתא כתוב שאין מזימין אלא בפניהם ובהזמה גופי'

מנלן אלא דק"ל לרבותינו שאין מקבלין העדות שלא בפניו משום דהוי כמו דין ואין דנין את האדם לחוב שלא בפניו כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט וה"ה לכל מילי דדינא ומ"ה כתב בעל העיטור תשובה לרי"ף וז"ל קבלת עדו' צריך ג' ומומחין יודעין הלכות עדות כשר ופסול וזהירת' בקבלת לקבל כל אחד ואחד דתנן הוי זהיר בדבריך שמא מתוכ' ילמדו לשקר משו' דבי דינא בתר בי דינ' לא דייקי ומחדש התחילו הדיוטות לקבל עדים ומטים עקלקלות וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון כאילו קבל עדו' שקר ואין ראוי לדון על פי אותו שטר עכ"ל ובתשוב' מיימוני' הביא דברי ריב"ם לפסק הלכה וכן הסכים הרא"ש ותימ' על הגאון מהרא"י שהביא בכתבי' סי' קע"ה דברי ראב"ן לפסק הלכה ואולי לא סמך אדברי ראב"ן כל עיקר אלא סמך קצת אמה שכתב בסוף התשוב' וז"ל ואף כי עיקרן אינ' אלא לברר אמיתת הדברים לפי אומדנו' הוכחו' עכ"ל פי' מכח זה היה מתיר לגבות שלא בפניו וגם העיקר שאותו גברא שצוה להעיד שלא בפניו גברא אלים הוה כמו שכתוב בראש התשובה ולכל זה יכול להיות שריב"ם גופיה מודה ובודאי כך דעתו ותדע כי לא הורגל זה הגאון לפסוק כחד דעה בפרט בדיני ממונו' וגם רבי' חולקי' עליו כגון ריב"א והאשיר"י אלא עיקר כמו שפיר' ע"כ העתק מחבורי ואף שנמצא כתוב בחידושי מרדכי בהגהות החדשות הנוספו' עליו בדפוס וז"ל תקנת הגאונים בשמקבלים עדים מן הקטטות שאין לעדים להעיד בפני הבעלי דיני' כדי שלא יעשו זה את זה קטטות כשישמעו עדות וגם הדיינים לא יגלו עדות שיקבלו לבעלי דינים שלא ילך בעל ריב אליו להתקוט' אבל עסקי ממון מקבלי' בפני בעל דין עכ"ל אין לטעות וצומ' דשרי נמי בנדון זה לקבל שלא בפניה כדי שלא יתגלגל ריב חלילה וחס לדמות עניין זה לנדון דהא על עסקי ממון הזהיר שם שלא לקבל העדות שלא בפניו ולחוב את חבירו אלא בפניו כי טעם זה שכתב מפני הקטט כו' אינו מספר כלל אלא להדיין שרוצה לישב ולדון דברי ריבות וקטטות בין איש לחבירו או בין משפחה למשפחה שאין בהן דררא וממונא וכ"ש שלא יהא בהן דברי אסורים אלא ענייני חירופים וגידופים ולראות מי הוא הפושע וכדי שידע לפשר העניין וידע מי מחוייב ביותר כדי להשקיט הריב או הוא שרי לקבל העדות שלא בפניהם ועוד הארכתי לשם בחידושי הרבה מאלו הדינים ונלאתי להאריך ואין לשדות ביה נרגא ולומר שמפני אלמותו של ר' נחשון כ"ץ שאימתו מועלת על הבריות שלא היו יכולים העדים להעיד אלא בהסתר ובהחבא ומה שרצו הגאונים הנ"ל לחלק דלא אמרינן דין אלים לגבי בניו אין טעמא ברור לדבריהם נסיני דמ"ש הא מהא ומסתמא תלמודא דפ' ח"ה דמסקינן לשם דלבן הגזלן יש לו חוץ נשבא בטענת עצמו היינו כשהחזיק שלשה שנים אחר מות האב שכבר חלף והלך לו אלמותו

של האב כדמשמע צורתא דשמעתא למעיין שם אף שבדברי מהר"ם שכתב על הישוב משמע שאפילו באביו חי קאמר מ"מ יש לתמוה אף עליו ועוד שאני התם דחזקה מסייע ליה ותדע דאפילו הגזלן גופיה מהני ליה חזקה במה שלא הוחזק עליה גזלנות כ"ש בנו שלא הוחזק בגזלנותא כלל וגם יש לחלק בין ממון שאין אדם חוטא ולא לו ובין פגם בתו שפגמה פוגמתו שהרי סוקלין אותה על פתח בית אבי' לומר ראו גדולי' שגדלתם כ"ש בת כהן שתלויה בקדוש' וע"כ יצאה להחמיר ולידון בשריפה שיהא זה שייך דין אלם אלא שתמה אני על הגאונים איך הושבו חכמים אחור והיה להם להשיב נהי דהוי אלם מכל מקום אבות יאכלו בוסר וגומר הלא עיקר דינא דאגבינן עדות שלא בפני אלם היינו מקור חוצבו מהאי עובדא דמרי בר איסק דאתא ליה אחוה מבי חוזאה כו' אמר ליה מרי בר איסק לרב חסדא רבי וכי דינא הכי המוציא מחבירו עליו ראייה וא"ל רב חסדא הכי דיינינא לך ולכולהו אלמי דכוותיך משמע דמקלינן גבי אלם למעבד ליה נגד דת תורתינו וה"ה למגבי עדות שלא בפניו ומה שיש רוצים לדקדק מהאי עובדא איפכא בבר ביארתי יפה לשם בחיבורי אלמ' שעיקר דינא דאלם משום קנסא ואם כן אי קנסינן ליה לאב למה נקנס לבניו כזו לא אשכחן לא בתורה ולא במקר' ולא במשנ' ולא בתלמוד והא דצריכין למימ' במוק' דאין קונסין בנו אחריו היינו במידי דאתי ליה מאבוה כגון שאביו בנה בית כו' כדאיתא התם ועוד בר מן דין וכי כל בעל דין מהימן לומר אחבריה גברא אלמא הוא אלא דווקא שיש קצת רגלים לדבר כו' כמו שכתבו התוספו' והרא"ש והכא מאי רגלים לדבר איכא ואדרבה חזינן שהוא מן הנרדפים והנעלבים כמה שכתבו הגאונים הנ"ל וז"ל ועוד דברור לנו שבזמן שנגבה עדות זו היה צד אליצור המושלים וראשי הקהל והיו יכולין לגבות עדותן לפניו ותו הרי הראה לנו נחשון חתום בתלתא גברי מהמני והיינו ר' משה ור' אהרן ור' דוד שהתרו בפני אליצור הנ"ל שאם יש לו עדות שיגביה בפניהם והם רוצים לישב בב"ד ולא יגורו מפני איש ומדלא עשה זאת נראה נראה דאין מקום לטענתו שגבה עדותו שלא בפניה מפני אלמותו של רבי נחשון עד כאן לשון הדייני' כל שכן לפי טענותיו של ר' נחשון שרוצ' לברר שבאותו הפרק שהוגבה העדות הכה אותו העד הראשון בפני הראשים מכת מרדות והיה נסכה בלא משפט ראשי שהקהל תפסו אותו במשמר כעין ד' שבועות ע"י אותו העד והיה בעו"ה נספה בלא משפט והוה על הוה בא לו ואיך יעלה על לב האדם לדון בו דין אלם שיוכשר קבלת ההדיוטות שלא בפניו ואף אם תאמר להחמיר ולומר דהילכתא כראב"ן דקבלת עדות שלא בפניו הוה עדות בדיעבד מ"מ אינו אלא בממון ומטעם הפקר ב"ד הפקר כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מה שאין כן בנדון לאסו' אשה על בעלה ולפוסל' דדמי לדיני נפשות הלא אשכחן דאין

אדם משים עצמו רשע כמו שאין אדם חייב מיתה על הודאת עצמו ואם כן איך נשים אותה רשע' שלא בפניה וק"ו לפוסלה ולפוגמה ואין חילוק בזה שהוגבה בפני הבעל שהרי הוא בא לחוב לה ולפוסלה ואף אם יבא בעל דין לחלוק ולומר שהוגבה לחובתו מ"מ אינו מועיל לפוסלה נהי דחוב לו שיוציאה מביתו מ"מ הוא אינו נפסל ונעשה רשע ואם כן איך יועיל אותו הקבלה לעשותה רשעה ולפוסלה.

כח ועוד נראה בעיני דעיקר הטעם שאין מקבלין העדות אלא בפני בעל דינו היינו משום שלא יוכלו להעיד כל כך בפניו שהוא ידע בשקרייהו ואף דמשמ' מעבדא דינאי המלך דקטל כו' ששלחו לו חכמים יבא בעל השור ויעמוד על שורו היינו דילפינן מקרא והועד בבעליו וגזירת הכתוב שבעל הממון יעמוד על ממונו ואולי אף בזה איכא טעמא שמא לא יוכלו העדי' לשקר ולהעי' בפני בעל הממון אף שלא ידע בשקריי' מ"מ שמא יסוגו אחור בראותם בעל הממון שלא להפסי' ממונו שלא כדין ונראה בעיני אף אם היה ינאי המלך עומד לפני העדים מכל מקום לא היו יכולין לקבל העדות שלא בפני העבד שהרי אנו מוזהרין על הריגתו כמו על ישראל ואיך ידונו שלא בפניו ולא אמרינן דקבלת האדון יסייע לחוב לעבדו שלא בפניו ולישנא דתלמודא התם מסייע לנו ששלחו ליה רבנן תא את נמי להכא שמע מינה דתרווייהו בעינן דאם לא הל"ל תא את להכא וק"ו בנו של ק"ו בנדון זה ותשובת הרא"ש מסייע לנו כאשר הביאו הגאונים כפסקם:

כט הדרך השלישי אף א"ת שהעדות מספקת לאיסור וגם בדיעבד הוה קבלה מ"מ בנדון זה העדו' לא הוה עדות שהרי הוגבה על פי הדיוטות ממש ושלא בדרישה וחקירה וכבר פסק רבינו תם שאין להוציא אשה מבעלה אלא ע"י דרישה וחקירה ואביא ראייה לדבריו מהא דמסקינן בסוף יבמות תניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה דברי ר' עקיב' ר' טרפון אומר בודקין וקמפלגי בדרבי חנינא דאמר רבי חנינא דבר תורה אחד דיני ממונו' ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמ' משפט אחד יהיה לכם מה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין ובמאי קמפלגי מר סבר כיון דאיכא כתוב' למשקל כדיני ממונ' דמי ומר סבר כיון דקא שרינא אשת איש לעלמ' כדיני נפשות דמי ופסק ר"ח והרי"ף דהלכה כר' עקיבה וע"פ צ"ל דטעמא דיליה לאו משום טעמא דכתובה לחוד הוא דאטו משום דמהני גבי ממון יקילו לומר דמהני נמי גבי נפשות אדרבה איפכא מסתברא מאחר דלא מהני לגבי נפשות לא מהני לגבי ממון וא"ל דר' עקיבה לא קאמר דלא בעינן דרישה וחקירה אלא לעניין כתובה לחוד דהיכא תבוא לגבות כתובה א"ל שיתירוה הב"ד להנשא ומאחר שצריכה דרישה וחקירה לענין שריות' דילה למה אמר שאין צריכה דרישה וחקירה לכתובה אלא בוודאי ר' עקיבה

סבר דבוודאי לענין שריותא דילה אינה צריכה דרישה וחקירה כלל דהא קילא ליה מגבת כתובה דהא נשאת ע"פ עד אחד אפ"י ע"י קרוב וכמו שכת' רבינו משה פ' ג' דהלכו' גירושין וז"ל אל יקש' בעיניך שהתירו חכמי' הערווה החמורה בעדו' אשה או עבד או שפח' או גוי המסיח לפני תומו ועד מפי עד מפי הכתב ובדלא דרישה וחקירה כמו שביארתי שלא הקפידה תורה על העדות שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין את' יכול לעמוד על בוריו אלא מפי עדים וכעדות' כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוה זה את זה אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת כגון שזה שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה אליו שדבר רחוק הוא שהעיד בו העד בשקר לפיכך הקילו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד אפי' שפחה ומפי הכתב ובדלא דרישה וחקירה כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות ע"כ אם כן בא ר' עקיבה לומר שאין בודקים נשים בדרישה וחקירה דלעניין שריות' דילה פשיטא דלא בעי ולעניין גביית ממון שהיא הכתוב' נמי לא תקנו דריש וחקיר' דבדיני ממונו' דמי אף דליכ' בה טעמ' שלא תנעול דל' בפני לוין מ"מ לא חלקו חכמים בין דיני ממונו' א"נ משו' חינא איקלו נמי גבה ור' טרפון סבר מאחר דס"ס מתירין א"א לעלמא כדיני נפשות דמיא ואף שהקילו בעדות אשה מ"מ אותו העד שמעיד או שני עדים שמעידים אין יוצאין מדין דרישה וחקירה שמא מתוך דבריה' ימצאו לשקר והלכה כר' עקיבא אבל לאסור אשה על בעלה דלא מקילנא לגבה פשיטא דבעי דרישה וחקירה לכ"ע וכן כתב האגודה במסכת יבמות בפ' הבא ע"י שאין לפסול ולפגום שום איש ישראל בלא דרישה וחקירה מאחר דאין לפוסלה ולאסרה על בעלה בב"ד זו שהוגבה ע"פ הדיוטות ממש בלא דרישה וחקיר' אלא אדרבה דרוש וחקור העניין שהוא לשקר א"כ אין ממשות כלל בכל עדותיו ואין שייך לומר כאן דפלגינ' עדות ולומר נהי דאינה נאסרת מ"מ הפסידה כתובתה דלעניין ממון לא בעי דרישה וחקירה ונבא לדחוק ולומר אף שאין שייך הכא טעמא דנעילת דלת ואדרבה אי מפסידתן כתובה בלא דרישה וחקירה עבדינן נגד הסברא שהרי הקילו חכמים לגבה משום חינה כדפירש"י וכ"ש דנוקמ' אדינה א"ה נתפוס טעמא קמא שכתבנו שאין לחלק בין דיני ממונות זה אינו דפשיטה לפי מה שנהוג ביניכו חרם ר"ג שלא לגרש אשה בע"כ א"כ כל היכא דשרי לבעלה ויושבת תחתיו אית לה כתוב' כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כדפירש"י ועוד איך יתכן לומר שהפסידה כתובתה א"כ זינת' ואיך שרי' לבעלה ומדשרי ש"מ דאוקמ' אחזקה שלא זינתה ואיך הפסידה כתובת' ועוד לא שייך למימר כאן פלגינן כלל דהא מדינא בעינן דרישה וחקירה אף

בממון אלא שהקילו חכמים גבי ממון ומאחר דהכא גבי לאסרה על בעלה בעינ' דרישה וחקירה א"כ פשיטא דאוקמינן האי איתתה לכל דבריה בדינה.

ל שוב מצאתי בתשובת הרשב"א סיוע לדברינו דבעינן דרישה וחקירה בפרט האידנא וז"ל התשובה ומ"מ אני רואה כי רבו היום אנשים מתפרצו' ואין איש בארץ להוכיח רשע ולגלות מומו ולאמ' למקלקל מקומו מדוע ככה עשית ובנות ישראל צנועות הן אלא שהדור מנוולתן ולפיכך מן הראוי לחכמים ולנכבדים לחקור הרבה ולדרוש ולהוציא דבר לאמיתו כי מדין התורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות צריכי' דריש' וחקירה אלא שבדיני ממונות בלבד הקילו משום נעילת דלת וכאן באמת אף כשתמצא לומ' שהוא כדיני ממונו' הואיל ועדיין לא נשאת היא לאחר ואין כאן עדיין דיני נפשות ראוי לנעול דלת בפני בעלי הוללות וככלות ודורשין וחוקרין אותם להוציא לאור משפט וכדאמרינן בריש פרק אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות דאפילו בדיני ממונות בדין מרומה צריך דרישה וחקירה דגרסי' התם רב פפא אמר אידי ואידי בהודאות והלוואות כאן בדין מרומה כאן בדק שאינו מרומה כדרבי שמעון בן לקיש דר' שמעון בן לקיש רמי כתי' בצדק תשפוט עמיתך וכתי' צדק צדק תרדוף הא כיצד באו בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה ע"כ ואם הורה כך בעדים שבאו להעיד על מה שנתקדשה ולהחמיר ק"ו בעדות שבאין להעיד לפסול האשה ולפוגמה ולהוציאה מבעלה ולאותם שני דרכים שכתבתי שהעדות בט"ה משו' שהוגבו שלא בפניה או שהוגבו על פי הדיוטות בלא דרישה וחקירה מסייע לנו תשובות הרא"ש וכאשר הביאו אותה הגאונים בפסקם ע"כ לא הוצרכתי להביאו:

לא הדרך הרביעי דנהי דסהדי דקמסהדי על עיקר הכיעור סהדי שקרי נינהו כאשר העידו עליה' עדי' כנ"ל ואף שיש לפקפק ולהשיב דרוב מעשיהם הרעים של אותם האנשים בע"ו ההרגל מצוי באנשי דורינו ובפרט בקהילה קדיש' דפראג ביותר מרוב ריבוי ההמון שהם כצאן אשר אין להם רועה ומנהל ס"ס מאחר שהוחזקו לרקים ופוחזים כאשר חקרו ודרשו הגאונים הנ"ל ואף אני הקטן אחריהם חקרתי ודרשתי שכל פומי שוה שקלים הם מסובין וא"כ איך יוכשרו לעדות כזו בפרט מאחר שיש עדות שחקר האי זעליקמן הנ"ל אחר סהדי שיקרי ובא לשכר עדים עד דמנא סהדי שיקרי דזילי באיגרייהו ונאותו בדבר קל להעיד כפי רצונו וכבר ידוע שהרקים והפוחזים שאינ' בדרך ישוב העולם ודרך ארץ וכ"ש במצות שפסולי לעדות כאשר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות עדות פי"א וז"ל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ הרי הוא בחזקת רשע ופסול לעדות מדבריהם שכל מי שירד עד כך חזקה שהוא עובר על רוב העבירות שיבאו לידו לפיכך

אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות אלא אם כן הוחזק שהוא עוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ מקבלין עדותו אע"פ שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנ' נמצאת אומר כל תלמיד חכם בחזק' כשר עד שיפסל כל עם הארץ בחזקת שהוא פסול עד שהוחזק שהוא הולך בדרכי הישרים וכל מי שיקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו חזקה זו או קודם שיבאו עדים ויעידו שהו' נוהג במנות ובדרך ארץ הרי זה הדיוט ועתיד ליתן את הדין שהרי מאבד ממונם של ישראל על פי רשעים ע"כ וכ"ש שמצורף לזה שמחמת שנאה ותגרא שכיר לסהדי על ר' מרדכי כהן הנ"ל ובאו לנקום נקמת נפש ואף שהלכת' כחכמי' דשונא כשר להעיד מ"מ גבי רקים ופוחזים פשיטא דפשיט' דלא מהימיני ולולי דמיסתפינא מרבותיי וחבירייי אמינא דשונא גמור פסול להעיד מדמסקינן ספ"ק דמכות הרוב יציל נרבע יציל ופירשו התו' משום שהוא שונא לו ואף שגבי נרבע סתרו זה הטעם ופירשו בע"א מ"מ גבי הרוג יציל כו' עומד זה הפי' על אופנו מפני שהוא שונא לו וכן פירשו בפ"ק דסנהדרין וקשה הלא שונא כשר לעדות ודוחק לומר דדווקא אליבא דר' יהודא פריך דפסל שונא לעדות דא"כ הל"ל הניחא לרבנן דמכשרי שונא לעדות אלא לר' יהודה מא"ל ועוד מאי פריך לר' עקיבא דדריש התם במתני' מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה כו' דלמא הוא סבר כרבנן ור' יהודא סבר כרבי דאמר התם במתנית' בד"א כשהתרו בהם אבל לא התרו בהם מה יעשו ב' אחים שראו באחד שהרג את הנפש ואמת שמצאתי בתו' הגליון תו' הישנים קושיא זו ובתימה עומד בוודאי תימה וצריכ' תלמוד קאמר והניחו לנו מקו' להתגדר בו דבוודאי שונא גמור כהרוג וכדומה לו פסול לעדות ולא פליגי אלא בסתם שונא היינו שלא דיבר עמו ג' ימים כדאיתא התם להדיא במתניתין דבשונה כזה פליגי אבל שונא גמור שהוא לו כאחד מן הרודפים ומבקש להתנקם ממנו אין לך נוגע בעדות גדול מזה וכל היכא דאיכא למיחש שהוא עושה להנאתו פסלינן כאשר כתב הרמב"ם והטור וז"ל כל כיוצא כזה לא יעיד אליהם ודברים אלו אינן תלוין אלא בדעת הדיין ועוצם בינתו שיבין עיקרי המשפטים וידע הדבר הגורם לדבר אחר וידע הדבר להעמיק ולראות אם ידע שיש לו לעד שום צד הנאה בעולם בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאת הרי זה לאיעיד בה וכשם שלא יעיד בדבר שנוגע בעדות כך לא ידון עד כאן כל שכן מה שראיתי כל דבר כתוב וחתום איך נגבו אותם העדיות במרמה ותרומות ומראשו ועד סופו אין בו מתו' וכזאת לא יעשה בישראל הכזונה יעשה את אחותינו והבית דין העתקתי בסוף סיום הכשר היריעה ומאחר שאותו כתב עדות הכל שוא ותפל והעדות השני שהגאונים דימו לדמות לכיעור אומר אני אף שהוא עדות כיעור להרחק

ממנו מ"מ אין זה כיעור להוציא דאינו דומה כלל למ' שכתב הרמב"ם שניהם יוצאים ממקום אופל דהיינו פירושו מקום סתר ומיוחד לעבירה להסתר דבר מה שאין כן בנדון זה שהוא בפתח הבית ועוברים ושבים מצוין בעיר גדולה כמוה ושומרי העיר סבבוה תמיד ולומדי התורה נעורים ומצוים להקשות דלתות פתחי הבתים הפתוחים לרוחה ואין זה מקום סתר כלל ואף זה היה בכתב ולא התירו לקבל עדות מפי כתבם אלא בדיני ממונות משום נעילת דלת ותיקון השוק כמו שכתב הרמב"ם אבל לא לעניין שאר דברים כגון קנסות או לאסור אשה על בעלה או לעניין עדות קידושין והארכתי בעניין זה בפ' ד' אחין רק אעתיק לפני רבותי' מעט מינהו וז"ל רש"י פי' מחומש מפיהם ולא מפי כתבם מכאן שאין העדים יכולין להעד בכתב ולשלוח לב"ד אחר וכותבים התו' והרא"ש אין להביא ראייה לדבריו מהא דתניא בפרק מי שאחזו אם לא יגיד פרט לאלה שאינו יכול לדבר אלא בכתב ורחמנא אמרה מפיהן ולא מפי כתבן שאני אלם שאינו ראוי להגדה כלל כדאמרינן בעלמא כל שאינו ראוי לבילה בילה אינה מעכבת כו' ור"ת נהג שישלחו עדי' עדותו לב"ד בכתב ולא קרינן ביה מפיהם ולא מפי כתבם כיון שזוכרין עדותן אף שאפשר לומר ששכחו עתה מ"מ בעת שכתבו היו יודעים ואם יראו בכת' יזכרו ומדברי הרמב"ם יראה כרש"י שכתב בפ"ג דהלכות עדות וז"ל דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנא' על פי שנים עדים מפיהם ולא מפי כתבם אבל מדברי סופרים שחותכים דיני ממונו' בעדות שבשטר אע"פ שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין וכת' הטור עליו הרי שלא התירו אלא נחתו' בשטר ומ"מ נהגו העם כר"ת לשלוח העדות בכת' למקום אחר היכא שמכירין חתימתם והנראה בעיני דלאו משום דינא הוא אלא משום תיקון העולם ותיקון הסוחרי' ההולכי' למרחקים מביתם לשוקא לטרוף לחם חוקם ולוים ופורעים ומקיפין ממקום למקום שלא יהא צריך כל פעם ליקח עדים עמו ואולי אף הרמב"ם מודה לזה ומה שכתב שהתירו לרבותא דסיפא קאמר כמו שמסיק ואין דנין בעדות שבשטר בענייני קנס ק"ו מכות וגלות וכן נרא' עיקר כרש"י ורמב"ם שאין לדון על פי עדות בכתב א"ל בדיני ממונות נוהגים היתר כר"ת אבל בדיני קנסות וכן בעדות על אשה שזינתה או לפסול עדות אין דנין על פי השטר וכן עדים מעידים על הקדושין בכתב ידן בלא ב"ד כאשר כתב הרשב"א בתשובה וז"ל ועל עדות שאמרת אם מקבלים מפי כתבם אין עדות שבשטר עדות אלא בשטר שיעשה בדעת המתחייב כשטר מקנה שממנו אנו למידין שנאמר ובתו' בספ' וחתום וגומר שהמוכר צוה לכתו' ולחתום וכן כל כיוצא ביה אבל כל שטר שלא נעשה מרצון המתחייב אינו אלא כפנקס בעלמא ומפי כתבם ולא מפיהם הוא זו וזהו שאמרו הודאה

מפי שנים וצריך לומר כתובו שאם לא צוה אין להם לכתוב ואם כתבו שלא מדעתו אין עדות' עדות וכדאית' בפ' זה בורר דגרסינן התם ההיא אונית' דלא הוה כתב בה אמר לנא כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרווייהו היינו דרבי שמעון בן לקיש דאמרי חזקה אין עדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול כלומר והכא נמי חזקה לא חתמו אלא א"כ אמר להם חתומו הבו ליה מתקיף לה רב פפא מי איכא מידי דלא ידעינן ואינהו ידעי שאלינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי אלמא טעמא דידעי הא לא ידעי פסולה והכא נמי אם כתבוהו וחתמוהו עדים שלא מדעת המתקדשת אין סומכים על עדות זה עד שיבואו ויעידו בפניהם והאריך ואני קצרתי וכ"ש היכ' שחזר בו שאין ממש באותו עדו' ואפי' באבק פורח להבאיש שמן רוקח ואינו ושאר עדות של נשי' וקטנ' פשיט' שאין ממש בעדותם ואין ממש בדבריהם כאשר כתבו הגאונים הנ"ל בפסקם באר היטב.

לב ושוב בחפזי עיינתי בב"ד שהובא מק"ק פראג והיא כתובה בסוף הכשר היריעה וכתוב בה שיש תקנה והסכמה בקהילה שלא לגבות עדות בב"ד אלא בפניהם ובפני ב' שמשי' וסופר דמתא ואף מהר"ר יהושיע שהוא מצד שכנגדו פיו הודה בדבר א"כ פשיטא שנתבטל ונתהרס כל בניינו אשר בנה אותו זעליקמן הנ"ל וכל תחבולותיו בעדות לשוא עמלו בוניו בו דפשיטא דתקנת הקהילה תוכל להפקיע העדות אפילו שהוא עדות כשר כאשר כתב הרשב"א בתשובה וז"ל מה שהקהל עשו תקנה מחמת הפרוצין שכל מי שיקדש אשה שלא במעמ' עשרה שלא יהו קידושיו קידושי' שורת הדין נרא' בברור שרשאין בני העיר לעשות כן ובלבד שיסכימנו בכך אנשי העיר ואם יש שם תלמיד חכם ולא הסכים עמהם לא והטעם בזה לפי שהציבור יכולין להפקיר ממונו של זה ונמצא כמקדש בממון שאינו שלו וכמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ובפרק ח"ה אמר אמימר תלוה וקדיש קדושיו קידושין רב אשי אמר באשה ודאי אין קידושיו קידושין הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה וביבמות פ' ב"ש הוה עובדא דהוה בנרש דאקידשא כשהיא קטנ' וגדלה ואותיבוה אבי בורסי' אתא אינש אחרינ' וחטפ' מיניה ורב ברונה ורב חננאל תלמידי דרב הוו התם ולא אצרוכה גיטא מבתרא אמר רב אשי הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה דבכל מקום הפקר ב"ד הפקר כו' עד ומעשה היה בעירינו ודנתי בדבר לפני רבותיי ומורי הרב ר' משה בר נחמן הודה לדברי ומכל מקום עוד צריך להתייש' בדבר עכ"ל התשובו' ומה היה צריך נמי לטעמא דהפקר ב"ד הפקר ואף א"ת שיש חולקים על דבריו היינו משו' דבעו להפקי' דין עדות שהוא כנגד תורתינו דכל בי תרי כמאה עדים דמי אבל

הכא שתקנת והסכמת הקהילה לאוקמ' אדינ' דאוריית' שהרי מן הדין אין גובין עדות אלא בפני ב"ד כדי שיבא בעל השור ויעמוד על שורו אלא שבאת' להקל ולומר שהתירו בעדות ממון לקבל ע"י אונס וה"ה במעבד אפי' בלא אונס כדעת הראב"ן וכמו שהקילו לגביה לעניין דרישה וחקירה פשיט' שיוכלו לתקן שלא ישתנה מדינ' דאורייתא ובטל כל הדיעות שהוגבה שלא בפניה ולא בפני השמשים והסופר ונתרועע כל היסוד ונפל כל הבנין.

לג ועכשיו ביארנו כל הדרכים וארון אלוהי' ולוחו' הברית עוברים לפנינו לתור למרי"ם מנוחה וכשרון טהרה לבעלה באתי לדבר משפט עם בעלה שבא למעול מעל ולבגוד באשת נעורים ולהפך ברית אשר כרת עמה ולא שמע למוסר מלאכי מפי האלהים ואומר שמאמין לדברי העדים באמרו שכשירי' הם בעיניו לנאמנים ונאמנים בברית אתו ועבדה לנפשיה חתיכ' דאיסור' כעובדא דשמואל בהאי סמיא בקידושין דא"ל אי מהימן לך כבי תרי כו' ויבא לשלם כל כתובת' ועל זה באתי לענות לו מן הסערה הלא שנינו משנה שלמה בסוף נדרי' בראשונ' היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומר' טמאה אני לך שמי' ביני לבינך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנ' עיניה באחר ומקלקת על בעלה אומרת טמאה אני לך תביא ראיי' לדבריה כו' ע"כ לשון המשנה וכתבו התו' וז"ל חזרו לומ' אינ' נאמנת דחיישי' שמא עיניה נתנה באחר וא"ת טמא' אני לך אמאי לא מהימנ' הא שוי' נפשה חתיכה דאיסורא כדאמרינן בקידושין פר' האומר היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסור בקרוביו ותירץ הרב ר' אליעזר דלא מצינו זונה שהי' אסור' לינש' לכהן דוודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינ' מוזהרת עליו הלכך גם לדברי' אינ' אסור' בו וקשה דאמר ר' בפרק יש מתירין כל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרה וע"ק דאמרינן בגמרא באוכלת בתרומ' שלא להוציא לעז על בניה ואמאי והא לגבי תרומה שווית' נפשה חתיכה דאיסורא ונראה לי כיון דיש לחוש שמ' נתנ' עיניה באחר יש כח ביד חכמי' לעקור דברי' מכל וכל בסברה גדולה כזאת ומיהו דנראה דאף למשנה אחרונה אם אומרת אשה טמאה אני לך ואמר הבעל שמאמינ' דאסור' לו דאיהי שויא לנפשה חתיכה דאיסורא ואפילו תחזור בה האשה ותאמ' באונס היה ויש אומרים דמשמתינן ליה על שגרם שתיאסר אשתו עליו ועובר על חרם תקנת רבינו גרשון עכ"ל התו' והשתא מאחר שאיכא תקנת ר"ג שלא לישא אשה על אשה ולא לגרשנה בע"כ למ' לא ניחוש ג"כ לגבי בעל היכא שאמר מאמין אני לעד אחד או מאמין אני לפסולי עדות כגון רקים ופוחזים דהכא שאינם משקרי' ונימא ג"כ שעיניו נתן באחרת ואף לפי הר"ן שכתב לפי שהאשה משעובדת לבעל ואין

כח בידה להפקיע עצמה מבעלה אלא דלפי משנה ראשונה משום דכסיפא לה מילתא לומר כך ומ"ה הימנוה דאי לא קושטה אמרה לא הוה מזלזלה בנפשה לומר כל כך ומכי חזו רבנן דאיכא למיחש שמא עיניה נתנה באחר חזרו ואוקמוה אדינ' דקמא כו' ע"כ מ"מ ה"נ איכא למימר גבי בעל לפי חרם ר"ג מאחר שהוא משועבד לה ולא יכול לגרשה בשום עניין בע"כ א"כ אין כח בידו להפקיע עצמו ממנה ואף אם תבא לחלק ולומר שלא תקינו אלא בנשים כמו שכתבו התו' והרא"ש ביבמות פ' שני וז"ל ואל תתמה היאך מתירין אותה לבעלה הא שויתא לנפשה חתיכה דאיסור' כיון דאמרה טמאה אני וכי מאכילין לאדם דבר האסור לו וי"ל דלפי שראו חכמי' קלקול הדורות שנתנו הנשים עיניהם באחר ורוב האומרות כך משקרות לכן נראה להם להתירן וכה"ג אמרינן התם בשילהי נדרים אמרה לבעלה טמאה אני לך אמר רב ששת אוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בניה עכ"ל התו': וא"כ יש לחלק דלגבי אנשים לא ראו הקלקול אפילו אחר שנתפשט חרם ר"ג ותקנותיו ולא תקנו חכמי הדור ח"מ הבא דאיכא רגלים לדבר שעיניו נתן באחרת או בממון כאשר העידו עליו שחקר אחר סהדי שקרי ואיכא רגלים לדבר שרגליו לרע ירוצו שיש לומר עיניו נתן באחרת ונכוף אותו לכל דבר המשועבד לה כגון שארה כסותה ועונתה כאשר כתב ר' שמשון מיינכיל על אחד שאמר שראה באשתו שזינתה כו' ומה שכתבו התו' דמשמתינן לי' על שגרם שתאס' אשתו עליו ולא כתבו שכופין אותו להיו' עמה היינו משום שהיא התחילה לומר טמאה אני ונתנה אצבע בין שיניה ולא שייך לומר עיניו נתן באחרת ומ"מ שויא לנפשה חתיכה דאיסורא אבל משמתירין ליה ומ"ה מיושב מה שהביא האגודה דברי התו' וכתב שיש חולקים בדבר והיינו טעמא משו' שראוי היה לומר שאפי' מן השמת' יהא נפטר שהרי היא התחילה בקילקול ונתנה אצבע בין שיניה אבל בנדון שכתב ר' שמשון מיינכו"ל וכנדון דידן איכא שפיר למימר שמא עיניו נתן באחרת ואף אותם החולקים אף על ר' שמשון מיינכול ואמרו שאין כופין האדם לעבירה ואין מאכילין לו את האיסור בעל כרחו ולומר לו שיעשה עבירה ואינו דומה לאשה שהיא משועבדת לו והיא קרקע עולם לפניו היינו היכא שאמר שהוא ראה שזינתה דאיכא למימר לב יודע מרת נפשו אבל היכא שאומר שהוא מאמין ואינו מחויב להאמין אפילו אי אתא יהושע בין נון יכול למימר לא צייתנ' ליה ומחמת שחל עליו החרם של ר"ג לא יכול להאמין ומושבע ועומד שלא להאמין ואוקמינן אחזקה שלא האמין אלא עיניו נתן באחרת כ"ש הכא שאיכא רגלים לדבר שהלך בתרמי' ואץ ברגלים חוטא להשכיר סהדי שקרי דלאו כל כמיניה לומר שהוא מאמין וב"ש היכא שהיה כבר קטטה בינו לבינה כגון בנדון זה וכאשר כתב הרשב"א בתשוב' והביאו הגאוני' בפסקם

ומה שכת' הרשב"א בתשוב' אחר' שאפי' לפי החרם ר"ג יכול לגרשה היכא שרואה בה דברים מכוערי' כו' היינו היכ' דאיכ' הרבה דברים מכוערים שהרי כתב לא גרע מרוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר כו' והוא ראה בעיניו ומרגיש בדבר עבירה אבל הבא שהודה הבעל שלא ראה בה דבר מכוער אלא שבא ומצא עילה להאמין להרקים פשיט דלאו כל במיניה ובוודאוי כל המחלוקת שנפל בין הגאונים האחרוני' אי יכול להאמין ולשוויה אנפשי' חתיכ' דאיסור בנדון זה כ"ע מודה והכא אין שייך לומר שצריך ליתן אמתלא לדבריו אלא היכא שאמר בעצמו שראה שזינתה וא"כ כי לא נתן אמתלא לדבריו הוא אוכל דבר האסור לו אבל הבא שלא נאסרה לו מעולם אלא שבא לאוסרה על עצמו בזדון לבו על פי עדות רעוע או שטעה וסבר שיש בהן ממש והשתא קחזו רבנן דלית ביה חשש בהאי עדות א"כ לית ביה בית מיחוש כלל וכ"ע ידעי שהדברים פורחות היו ודומה לזה אמרינן בתלמוד דכה"ג ליכא למיגזר דאיכא למימר קמו רבנן במילתא ואישתכח דשיקרא הוא ע"כ היריעה של הכשר טהרתה:

לד **על** כל פנים הוא אינו יוצא מנקיון כפי' וכסות עניים עד שיאמר ברבי' אשר שיחת דרכו והפר ברית ורצה לשלוח יד בכלי קודש ולקלקל באר של מרים מעין חתום גן נעול ע"כ ישוב למי בורו וישת' מים חיים וימאס מים גנובים אלא ישת' בעציצו כל ימיו ולא ישלחנ':

לה ומה שחייב האי זעליקמן שהוצי' עליה ש"ר ובא לבגוד באשת נעורי' לפי דעתי תועבה גדולה עשה וקשה עונו לנשו' א"ל בתשובה ובהכנעה גדולה ובוודוי ברבים ואני לא נקראתי להכנס במבוי זה אלא לשריות דהאי אשה ואף גם זאת מה שעשיתי עשיתי מרוב צעקת ובכיית האיש ר' מרדכי הכהן אשר נכמרו עליו רחמי בראותי דמעות העשוקים ובת ישראל יושבת עגונה מכוסה בשק ואפר וקוננת על ימי נעורה אשר נתנה למשחית ולחבל כרם ה' צבאות בת של אברהם אבינו המבורכ' בכל תהא ח"ו ארור' מכל:

לו גם זקני עירי הגדולים והמנהיגים התחננו על נפשו ועל נפשם לומר לי אזור כגבו' חלציך להתיר המותר ולאסור האסור ונראה שיש אלהים שופטים בארץ ולהרחיק הבצ"ע ומ' וה"ר הדיינים בין מוקדם בין מאוחר תועבת ה' גם שניהם לולי זה היה לי להשיב ידי אחור והגאונים אשר התחילו דבר מצוה עליהם היה לגמור ומי הוא זה ואיזהו שיבא לחלוק על אם לא מי שהורגל להטיל מום בקדשים עד שירוצה בעולת נדב"ה ועולת ראי"ה הלא עמהן הכרתי והפלתי וחשן המשפט ואורי"ם ותומים עמהם:

לז גם עניין המחילה וסדר הכשר והנקיון אשר יעשה ברבים הכל יהא על פי הגאונים הנ"ל ואח"כ דעתי מסכמת בהחלט' להכריז בכל בתי כנסיו' שהאי אש' מרת מרים בת

ר' מרדכי הכהן נמצאת זכאה כדין וכשרה וטהור' ועולה הוציאו עליה אנשי רשע ואנשי ריב וזדון השיאו עליה העמל הזה שוא ותפל אפילו היה בעלה כ"ג מותרת לו:

לח **ואז** יבקע כשחר אורה וידעו כל העם שהיא טהורה ונתבטלו דברי המור' שאמר פסולה וכעורה ולבעלה היא אסורה אלא שגג ויצא מלפני' כשור' על כן נכנסתי בעובי הקורה כי על ראשה לא יעלה מורה וכבראשונה יזהיר אור כהורה ערוכה בכל כבודה בת מלך ושמיר' ואם יהיה איזה שורש פורה ראש ולענה כעם עמורה להוציא עוד בשפתיו ולהגות בגרונו ולהעלות דבר זרות על שרבים לשונו במידה אשר מדד יהא מידתו וישתרבב לשונו על גוויתו בפגיעת מרגלי' תהא פגיעתו במיתת מגפה תהא מיתתו וקבורת החמור תהא קבורתו א"ל יבקש להתיר נערתו וילקה ויתוודה ואז יחזור לכשרותו:

תשובה לד

א **שאלה** מה שכת' הטור שאביו היה נזהר מליטול כ"א באחרונ' כשהיה בסעודה כו' אי ראוי למעבד הכי:

ב **תשובה** אף שאין משיבין את הארי לאחר מותו מ"מ תורה היא וללמוד כו' כי נראה בעיני דלא מסתבר דבריו כלל דאף לפי טעמ' דחשש משו' חשש היסח דעת והפסק מ"מ לא היה לו למנוע את עצמו מליטול בראשונה כי הוא יכול לזהר שלא לפסוק בדברי' בטלים ועדיף טפי ממה שאחרי' יטלו בתחלה ולא ידעו להזהר ועוד אדרבה אם הוא היה נוטל ידיו והיה נזהר מלהפסי' בשיחו' בטילות אולי היו אחרים רואי' ולומדים ממנו ואף הם היו נזהרים דסמוך לנטילה ברכה ועוד מן התלמוד מוכח להדי' דהא דבעי' תכף לנטילה ברכה אמים אחרוני' קאי כמו שפי' רוב הגאונים קדמאי ובתראי אבל לא אמים ראשונים מדמסקינן בפ' ג' שאכלו גבי מים ראשונים דמתחילין מן הגדול דאמר רב ששת לריש גלותא ישב גדול וישמור ידיו עד שיטלו כולן א"ל ריש גלותא לאלתר קריבו תכא קמיה פי' שלחנו מביאין לפניו מיד ואוכל אלמא דאינו חושש כמה שיפסיק מידי בדיבור והפסק אלא דחוששין לכבודו שלא ישב וישמור ידיו וא"כ אפי' את"ל שהירושלמי סבר אף במים ראשונים קאי תלמוד דידן עיקר ועוד אפש' מה שאמר הירושלמי שאינו ניזוק באותה סעודה לחומרה ופרישות בעלמא קאמר שיתכוף נטילת ידים לברכה ולא יפסיק בכדי דשמא לא ישמור ידיו ויעסוק בדבר' שצריך נטילה אבל היכא שהנוטלים מרובים בודאי כה"ג לא אמר ולא הזהיר כלל שלא יפסיק בדברי' ומ"ה נראה דהאידנ' נהי דלא שייכ' למימ' קריבו תכא לקמי' שמקוד' היה שלחן לפני כל אחד ואחד כמו שפי' רש"י

מש"כ עכשיו וגם אין דרך האידנא שיאכל האח' מקוד' חבירו אפילו הוא הגדול ובפרט בסעודה הוא מן הראוי שינוחו לגדול שיטול ידיו באחרונה כדי שלא ישב וישמור ידיו ואין שייך לחלק בין היו חמשה או יותר כמו שמחלק תלמוד' לעניין מים אחרוני' דהתם איכ' טעמא היכא דליכא יותר מה' שהוא נוטל ידיו תחלה כדי לעיין בתוך כך בברכ' המזון שיש לו לברך שהרי הגדול הנוטל תחלה הוא המברך וכן פי' רשב"א בחידושיו וז"ל ושיערו חכמים שבשיעור נטילת הארב' יש לעיין בד' ברכו' של מזון ע"כ מה שאין כן טעם לחלק במים הראשוני' ומ"ה דרך הכבוד ראוי הוא שיטול ידיו באחרונ' ועל בעל הסעודה הוא מוטל לכבדו להביא מים לפניו באחרונ' אבל אם מביאים לו ליטול ידיו בראשונה כמו שנתפשט המנהג והוא מונע לקבל עבירה הוא בידו והוא בזיון התורה שהוא רודף אחר הכבוד אפילו לפי סברת הרא"ש אין ראוי לומר אני אנהג עצמי בקדושה ובטהרה ובפרישות ולא אפסיק ואחרים יפסקו אדרבה היה לו ליטול ולהזהר שלא יפסק ואז אחרים ילמדו ממנו כדפרי' וק"ו לפי מה שפרשתי דאין בו חשש הפסקה אלא דרך כבוד שלא יהא עליו למשא שיסב וישמור ידיו ומ"מ טוב שישמו' ידיו שלא יעסוק בדברי' אחרי' שמא יעסוק ויגע בדברי' הצריכים נטילה דסת' ידים עסקניו' הן ומ"ה מי שעושה גדר וסייג שאינו מפסיק אפילו בדברים שמתוך כך יזהר שלא יעסוק בדברים אחרים מה טוב ויפה וישר כחו ומ"ה ראוי ונכון לכל ירא שמים לישב ולשמור ידיו ואף האזהרה בהפסק' יפה לו לגדר ומ"מ אי שואל לו אדם דברי תורה ואינו משיב לו עון הוא בידו מאחר שהוכחתי שיכול להפסי' אלא משו' גדר ופרישו' יכול לעשות וא"כ אין ראוי שיעשה גדר לבטל דברי תורה שכל העולם עומד עליהם וצורך הסעודה הוא שכל השלחן שאין עליו דברי תורה הוא כשלחן של מתים ובפרט לפי מה שכתב ר' מנחם כשישראל יושבין על השלחן וממתינים זה לזה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות שהשטן מקטרג עליהן לכך הזהיר להביא לחם על השלחן שאז ברית מלח מגין עליהם וא"כ לעסוק בתורה אין לך ברית ומצוה יותר ממנה ולכך אומר אני שטוב הוא שירגיל עצמו שלא להפסיק בשיחות בטלות שמתוך כך ישמור ידיו אבל בדברי תורה שהיא יעלת חן ראוי שיפסיק רק שיראה שלא יהא בה יוהרא אלא בנחתו אט עם חבירו והבא לטהר מן השמים יסייעו לו ויראו לו דרך הסלילה: דברי שלמה לוריא:

תשובה לה

א **שמעון** תבע את ראובן איך שהשיג גבולו וקפח מחייתו כי כבר קנה היין שרף מן העירונים על ג' שני' ובעבור זאת עקר דירתו והלך למקום הגליל שקנה בתורו היין

ועכשיו קודם כלות הג' שנים הלך ראובן ורצה לקנות אותו מן העירונים בלא ידיעתו וכשמעו שרצה ראובן לקנות את היין או השתדל הו' עם השר והעירוני' עד שהחזירו לו איין שרוף על ג' שני' אחרי' ונתנו לו כת' ארנד' שהוא גלויה ומפורסמת לכל ואמר איך שהתר' בראובן שלא ישיג לגבולו והראה ארנדא שלו בב"ה בפני קהל ועדה וכאשר ראה ראובן שלא יכול לחזור ולהזיק לי בפני השר והעירוני' אז צלל במים אחרי' והשתדל ע"י סופר המלכה שגזרה על השר והעירונים שיתנו כתב ארנדא לראובן על היין בעד פ' שוק כפי אשר העלה בדמים והנה הם היו מוכרחים לעשות על פי המלכה ואין פה להשיב כל זאת אני קובל כו'.

ב השיב ראובן לשמעון מעולם לא עלתה על דעתי להסיג גבול לשום בר ישראל רק שמנהג הוא מכת מדינה שכך עשו לנו מקדמ' דנא שהיה היין תחת ידי עם חבירי ועד הנה לא חזרה רוח' לנדנה שלא יכולתי למחות וזולת זה כך המנהג במדינה במכסים ויין שרוף שאחד קנה אותו לזמן קצוב ואח"כ מקדים חבירו ומעליהו בדמי' וקנהו או מפייס לשר שישדלו לידו וכן עשו רבי וגדולי' לפני ואפי' הכי לא עלת בלבי לעשות כזאת ושמתי ידי למופי' אלא שהעירונים והשופט שלחו אלי ולחבירי שנבוא אליהם ושנקנה מהם היין וכך היית' הסיבה בעת שקניתי עם חבירי מן השופט והעירוני' מוסטאבי ופאמרנא הבטיחו אותנו מעצמן שימכרו לנו ג"כ היין שרוף כאשר יש לנו עד מהימן על ששמע זאת מן השופט והנה היתי' הסיבה שרצה איש אחד לקנות היין מן השר ע"י עירון אחד ואמר שיעליהו בדמים ויתן שוחד לשר עד שימכור לו והשיבו העירון שלא יוכל השר למכור אותו בלי רשות העירוני' ובכ' הגיד זה העירון כל המאורע לעירוני' אזי נתקבצו כולם ושלחו לקרוא אותי עם חבירי שנבו' אליהם והגידו לנו כל המאורע ושאלו אותנו שאם אנחנו רוצים לקנות אזי הם רוצים למכור לנו כאשר הבטיחו ובשרו לנו מתחילה כשקנינו מהם מוסטבי' ופאמירני ועל פיהם קנינו מהם היין וכתבו לנו ארנדא על ג' שנים וחתמו בחותם העיר ונתנו אותה לנו בידינו וכאשר נתנו בידינו אמרו אלינו הראו לנו הארנדא ונראה בה דבר א' וכאשר נתנו להם אז השיבו לא נחזור אותה לכם עד שתתנו לנו לכל אחד ממנו ד' אמות לינדי"ש כי כן הוא המנהג לשופט ולעירונים ואז לקח עירון אחד הארנדא ושם אות' בתיבתו ולא בתיבת העי' באמרו הרי היא ברשותי ביד נאמנות מידכם ואין עוד כח לאיש אחד לקנות היין ואפילו אם רצה להוסיף רק מיד כאשר תתנו לנו את שלנו אזי אחזיר לכם הארנדא וכאשר התפשרנו עמם אזי בא שמעון עם חברות שלו והיו משתדלי' בכל כחם ויכולת' עם השר בשחדים גדולים וגם העלו היין בדמים עד שגזר השר על העירונים שלא יתנו לנו הכת' הנ"ל כי אלו רוצים

ליתן יותר מאלו ואז הלכנו והתרינו בהם בפני קהל ועדה שלא יביאו אותנו לידי הזיקות ולא יכלו ממון של ישראל בידי גוים ואם יהיה להם איזה תביעה עלינו אזי נהיה אנחנו מוכנים ללך עמהם לדי' לאיזה ב"ד שירצו ולא השגיחו בהתראותינו כמו שיש לנו עדות על זאת והיו משתדלים עם השר עד שפית' ופייס מקצת עירונים לבטל את מקחינו:

ג והנה שלחנו עוד אליהם והתרינו בהם שלא יעליהו בדמים כי אנחנו לא הוספנו על דמיו בעת שקנינו אותו וכדי שלא יכלה ממונם של ישראל בידי גוים ולהרחיק מחלוקות נעשה זאת ונפריז על שלנו שנחזיק אותו יחד דהיינו לכם החצייה ולנו החצייה השנייה ולא שמעו לדברינו עד שעשו כאשר זמו כמו שהעידו עובדי' ומאיר לוי בפני מהרר"י: ועוד התרינו בפני השר לאותם עירונים שפיתה אותם השר שלא ימכרו לאיש אחר ולא יעשו לנו כח לבטל מכירה ראשונה כי מוכרחים אנחנו לקבול בפני המלכה על העיוותי' שאת' עושים לנו: והשיבו לנו העירונים מה נעשה שאילו יהודי' מעלים בדמים וכה"ג אמ' ג"כ השר ולא כפרו לנו מכירה הראשונה כאשר יש לנו ג"כ עדות על זאת וגם השוחד שלקחו ממנו לא היו רוצים להחזיר לנו והיו דוחים אותנו בלך ושוב עד שנתגלגל הדבר שבא סופר מן המלכה לשמוע כל העיוותים שנעשו בעיר בין מן השר בין מן העירונים ואז באנו בתוך הבאים וקבלנו על העירונים וסיפרנו לפניו העיוותים שעשו לנו ואמרנו להכעים לנגד העירונים שאם לא יצטרך אדם ליתן כל כך שוחד אזי ראוי היה היין שיחזיקו אותו אפילו בעד פ' שוק וזאת עשינו כדי להציל את שלנו מידם. ואז כתב סופר המלכה כל הדברים וסיפר אותם בפני המלכה וגם הסופר געד בם בנזיפה גדולה באמרו מי הרשה לכם לעשות כזאת:

ד ואז גם בפני הסופר לא כפרו המכירה רק שאמרו יהודי' אחרי' העלוהו בדמים והשר גזר עלינו ליתן להם כתב ארנדא על זאת מאחר שהם משביחים אוצר המלכה ומקצת עירוני' צווחי ואמרו שהמכירה השנייה הייתה בהסתר במבצר שלא כדרך המכירות שנעשו במקום מקדמ' דנא וגם החותם של עיר לקחת מתיבת העיר בלי ידיעתינו בהסתר ובלי רשותינו ובכן הכתב זאת מזוייפת ובכן היו העירונים מתקוטטים יחד בפני סופר המלכה והוא היה כותב כל הדברים והביא' בפני המלכה ואז גזרה המלכה על השר והעירונים שיחזרו לנו כל מה שלקחו ממנו בדרך שוחד ושיתנו לנו ארנדא חדשה על היין ושתה יה נכתבה בשמה בשם המלכה וכן עשו ונתנו לנו ארנדא שנכתב' בשם המלכה ונחתמ' בחות' העיר וחותם של שר העיר וחותם של סעמ' אשקא בציווי המלכה: ושמעון חוזר ואמר המכירה שלך לא הייתה מכירה וזכייה גמורה וגם כן אתה התחלת בראשונה להשיג גבולי ומחייתי בלי ידיעתי:

ה והנה אותם שני הצדדי' נתאמצו לדין בפני פלוני אלמוני' אחד אשר הוחזק להוראה הוא ידון והדין יקוב ההר וקבלו ק"ס עליו לשמוע אליו לכל אשר ימצא בקי הדין ביניהם. וכך הוא נוסח השטר קבלת קניין אשר קיימו וקבלו עליהם לדון בפני המורה:

ו וז"ל בפנינו הח"מ קבלו עליהם בק"ס שני הצדדים דהיינו ראובן עם בעל דינו שמעון לעמוד לפני רב הגדול מציפורי ועל ההוצא' היונ' חייב מבית דינו הוא יבא הדין לקהילה שלהם רק ששמעון ישתדל שיבא לשם וכל אחד משני הצדדי' קבלו עליהם בחומר הנ"ל להיות צ"ד בפני הדיין הנ"ל על כל התביעות שיש לו על צד שכנגדו בעולם ג"כ התנו שני הצדדי' הנ"ל שכל אחד יכול להעמיד אחר במקומו אם הוא אינו יכול לבוא לביתו לזמן המוגבל ביניהם דהיינו או לח"ה בסוכות הבע"ל ש"ז לפ"ק או בחנוכה ש"ז לפ"ק ומה שנעש' נעשה היו' יום פלוני כו': הועתק אות באות:

ז ובתחלה כאשר עמדו לדין אמר ראובן אל המורה ובקש אותו ליקח עוד גבר' סמוך הדר בעירו אצלו או שאר אנשי' חשובי מן העיר להכרע דעת לירד עמהם לעומקו של דין כי כמה פעמים הדין משתנה לפי המנהג באשר כתב האשיר"י בפר' המניח והרמב"ם כלל בעניין מכירה שהכל תלוי לפי הנהגת הזמן והמקום והלשון ע"כ היה מן הנכון למורה להתייעץ עמהם עד משא ומתן קצת בדין וקצת בסבר' ואח"כ היה לו למנוע עצמו כמו שכתב הרמב"ם וז"ל אחד שהיה מומחה לרבי כו' אעפ"י שמותר לדון יחידי מצות חכמים להושיב עמו אחרי' שהרי אמרו אל תהי דן יחידי ע"כ וא"ל דאיירי בלא קבלו עליהם ז"א דהא כתב הסמ"ג וז"ל שנים שדנו אין דיניהם דין ה"מ מדברי סופרים אבל מן התורה מותר לאחד לדון שנ' בצדק תשפוט והא דתנן אל תהי דן יחידי עצה טובה מדברי סופרים אפילו למומחה לרבים כו' ע"כ והנה פקח עיניך שכתב בתחילה שמן התורה מותר לדון יחידי ודינו דין איירי באינו סמוך ומומח' לרבים דמומח' לרבי' דן בע"כ ודיניו דין אפי' מדברי סופרי' כדתני' בבריית' בפרק קמא דסנהדרין והספר גופיה מסיק הכי אחר כך אלא על כרחיך באדם פשוט איירי מה לא יכול לכוף שום אדם לדין אלא בנתאמצו לדין לפניו איירי ואפ"ה אינו דן ודיניו אינו דין מדברי סופרי' ועל זה סמך עצה טובה אפי' למומחה לרבים משמע אפילו בסגנון דלעיל דקבלו עליהם ונתאמצו לדין אפ"ה הוא מצות חכמים כדברי הרמב"ם והיינו עצה טובה של הסמ"ג שישיב עמו אחרי' ואת"ל דעיצה טובה של הסמ"ג אינו משמע לשון מצוה וכן משמע מהג"ה מיימוני שמביא הסמ"ג על דבריו זהו מובן קצת שחולק עליו מ"מ לא שמע לעצת חכמי' אשר יעצו לו לטובה ולא לרעה והם הראו הנולד ועוד מסתמא לא פליג הסמ"ג על הרמב"ם כי מי שמדקדק בדברי הסמ"ג וברמב"ם ימצא שגזע הסמ"ג הוא הרמב"ם ויניקתו ממנו

א"ל שמביא דעות חולקו' כגון רש"י ור"ת ור"י אבל בסתמ' בחד מחאת' הוא דוק ותמצא. ועוד ראייה דאירי אפי' בקבלו עלייהו מדלא מוקי הסמ"ג המשנ' דאבות באינו מומחה לרבים ואינו נטל רשות מב"ד דאז יהיה דברי חכמי' כפשוטו שאסור לדון יתידי ודחק עצמו למוקמי אף על מומחה לרבים ויהיב פי' עיצה טובה לבד ויהיה לצדדים וק"ל אלא משום דרצה הספר לאוקמי מתנית' דאבות בכל עניין בלא פלוג אם כן מהאי טעמא נמי בלא פלוג איירי אפילו בקבלו עלייהו וכן דעת הרמב"ם שפסק מצות חכמים הוא כו' מניין לו דילמא מתניתין איירי באינו מומחה לרבים דאסור אבל במומחה לרבים אפי' מצוה ליכא להושיב אחרים עמו אלא משום דמתני' דאבות איירי בסתמא בלא פלוג א"כ ה"נ איירי בלא פלוג אפילו בדקבלו עלייהו ונתאמצו לדין אפ"ה מצוה להושיב אחרים עמו וא"כ ק"ו היכא שבקש אחד מן הצדדים שישב עמו ונוכל לומר אדעתא דהכי קבליה ואפ"ה לא שם אל לבו ולא אבה לשמוע פשיטא שעבר על מצות חכמים לכ"ע כי היה לו למנוע עצמו מן הדין ורחמנא ליבא בעי אם היה מתאמץ בדבר פשיטא שהיה שומע לו אף שמעון והנה אותו המורה פסק ששמעון הנ"ל יחזיק היין שרף במקח אשר קנה ראובן כי יש להם ארנדא גלויה ומפורסמת והנה כפי אשר העלה ראובן בדמים קניית היין שרף לכל השנה ישלם לשמעון והעדות שהביא ראובן על קנייתו שהיית' ראשונ' אמר המורה שלא היה לו לקנות כיון שאילו מוחזקים בדבר ואמר שיש בידו תשובה מהרוקח וז"ל הוי זהיר ולא תשיג גבול רעיך ולא תקח מחייתו ואם קנה סחורה או מטביע מן השלטון ויבא אחר ויוסף כדי ליקח מחבירו זה לא ניתן למחול ונקרא רשע ואין גזלן כמותו ואם לא ישמע לקול הוריהו יש להבדילו ולנדותו עד שיתקן עוותותו עכ"ל.

ח כך סיפר לפני ראובן שעל זה התשובה היה מחייבו ואף שראובן אינו נאמן לפני בכה"ג כי מי יודע סתרו ותחבולותיו של המורה אם מזה התשובה לבד חייבו או מדיוקא דמתניתין או מתלמוד או מגאונים ע"כ באתי לחפש ולצדד זכות לאותו המורה באולי מליץ יושר אחד מיני אלף יהא עמו ואף שאין נפקותא כ"כ בדין שאם רוב הגאונים כנגדו הרי הוא בטועה בדבר משנה כאשר אוכיח לקמן מ"מ כדי שלא יכלם בדין ויקרא ב"ד טועה ע"כ מחוייבים אנו לחקור בזכות התנצלותו ואם בכל החקירה והדריש' ליכא גברא דקאי כוותי' מה נדבר ונצטדק האלהים מצא עון עבדו כי שגגת התלמוד עולה זדון והציר יציל משגיאות שלמה אמר בחכמתו רע ירוע כי ערב זר ושונא תוקעים בוטח ההוא מקרא צרפו וזקקו ר' יצח"ק במס' יבמות בפ' ב"ש רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים ולערבי של ציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה ואית ביה תרי לישני בתלמוד ללישנא קמא מפרש כל האומר אין לו אלא תורה כו' וללישנא בתרא מפר' כגון דאתא דינ' קמיה וגמר הלכה

ומדמי מילתא למילתא ואית לית רבא ולא אזיל משאול מיניה כי הא דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעול' ירא' דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין יריכותיו וגיהנ' פתוח' לו מתחתיו שנ' הנה מטתו שלשלמ"ה ששי"ם גבורים סביב לה מגיבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על יריכו מפחד בלילות דהיינו מפחד של גיהנם שדומ' ללילה ע"כ הסוגיא ואף שכתב באשר"י בפ' ח"ה וז"ל ולפי מה שהגאונים פסקו בכל איכא דאמרי לישנא קמא עיקר ולפי שכך היה שגור ברוב העולם אלא שמקצת החכמי' אמרו בע"א כו' ע"כ כן פסק הריב"א א"כ משמ' דבכל מקום הלשון ראשון עיקר והשני טפל לו וכן דעת הריטב"א ובסוגיא זו נמי נימא הכי מ"מ נראה כאן דלכ"ע לישנא בתרא עיקר מאחר שאמר ואיבעי' אימא ואינו דומ' לא"ד וזהו מוכן וכן הביאו הרי"ף והרא"ש לישנא בתרא לפסק הלכה בפ"ק דסנהדרין אלמא שהוא עיקר ועוד הלא אפילו בא"ד רגיל לפסוק הרי"ף כלישנא בתרא שסידר רב אשי באחרונ' שהוא עיקר כמו שכתב האשר"י בשמו בפ"ק דב"ק והוא גופיה פסק כה"ג בסוף הפרק אלמא מה שכתב האשר"י בפר' חזקת הבתי' לפי הגאונים היינו אלייהו וליה לא סביר ליה ותדע דהוא גופי' יפסק אח"כ בסוף המוכר פירות דהלכ' בלישנא בתרא דא"ד והיינו כדעת הרי"ץ גאות שפסק כן בפ"ק דע"ז וכאשר הביא הרא"ש וכן דעת הרמב"ם ורוב הגאונים א"כ ק"ו גבי איבעי אימ' דלישנא בתרא הוא עיקר ועוד מאחר דהנך תרי לישני לא פליגי אהדדי א"כ כולם סלקי אליבא דהילכתא ושניהם אמת וכאשר פסק האשרי בריש פ"ק וז"ל כל הני אוקימת' כולן הלכו' ופסוקות הם ולא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא כו' וכה"ג פוסק בכמה דוכתי ואפי' בשני פירושי' אליבא דתלמוד' פוסק הרא"ש ששניהם אמת וסלקי אליבא דהלכה בפר' שור שנגח הפרה גבי אין נזקקים לתובע תחילה וכה"ג פסק מהררא"י בתרומת הדשן גבי עדות נשים וכן חיבר בשערי' מדור' גבי כעינא דתורא כו' א"כ ק"ו בתרי לישני דתלמודא מאחר דלא פליגי ושניהם סברו' ישרות הן א"כ מכל הנ"ל נשמע דלישנא בתרא שהבאתי עיקר הוא לכ"ע וא"כ לפי זה אסור לכל מורה להורות ולדמו' מילת למילת' אם יש גדול במדינ' וא"ל דווקא כדאית ליה רבא במתא קאמר תלמודא דאסור דהא סתמא קאמר תלמודא ואית ליה רבא ולא קאמר במתא ועוד דאי במתא איירי מאי אריא' דאסור משום דלא שאל מרביה ת"ל דמורה במקום רבו ואפי' קבלו עליהם שני הצדדי' מ"מ היה לו למנוע מלהורו' ופשיט' שכה"ג נקרא שוטה רשע וגס רוח מאחר שקפץ בהוראה ומן הנראה אפי' כשאינו מדמה מילת' למילת' אפ"ה היה לו למנוע עצמו מלקפוץ בהורא' וכן יראה מדברי מהר"ם שפסק כנדון דידן וז"ל כל פסק שאדם רואה בפי' בספר מספרי הגאונים יכול להורות בימי רבו ואפי' תלמיד גמור רק

שלא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו ולא ידמה מילתא למילתא עד כאן. ושמעינן מיניה תלת מילי חדא אפי' מי שהוא ראוי להוראה וראה פסק אחד שמות' להורות אפ"ה אינו מורה אלא בימי רבו ולא בפניו מדלא אמר רבותא אפילו בפני רבו רק בימי רבו קאמ' ומדקאמ' אח"כ אפי' תלמיד משמע דלעיל מיניה איירי אפילו באדם גדול שהגיע להוראה וא"ל דלעיל כל אדם ומי שהוא מוחזק להורא' אפי' בפני רבו מותר והא דכתב בימי רבו משום הך שריותא גבי תלמיד שכתב אחריו קאמר הכי דזה אינו מותר אלא בימי רבו ולא לפני רבו אבל לעולם בעל הוראה שרי בכל עניין א"נ משום הא לא כתב רבותא ברישא דאפי' בפני רבו מותר בעבור הסיפא שלא ידמה מילתא למילתא ולסמוך על לבו דאסור אפילו בימי רבו ז"א מדלא כתב מהר"ם בזה הלשון כל פסק שאדם רואה בפי' כו' אפי' הוא תלמיד גמור יכול' להורות בימי רבו ומדאפליג מהר"ם לתרתי בבי לשנות הלשון כדי לאשמועינן דאפילו בעל הוראה ואדם גדול לא שרי אלא בימי רבו ולא לפניו דלא תימא דווקא אתלמי' קאי שאסור לפני רבו אלא בכל עניין אסור. תניינא דלא דוקא מדמה מילתה קאמר תלמודא דאסור בלא שאילת רבו אלא אפילו הראייה שמדקדק ושקיל וטרי מן התלמוד והגאוני' אסור א"ל שראה בפי' בפסקי הגאונים כמו שכתב מהר"ם לעיל: תליתאי דלא תימא דווק' היכא שנתאמץ וקופץ להוראה אסו' אבל מי שקבלוהו שני הצדדים עליהם שרי בכל עניין דהא מדכתב מהר"ם כל פסק כו' משמע בלא פלוג לעולם אסור מדלא כתב סתמא וממילא ידעינן דקאי אכל דבר בין אהוראות איסור בין אממון אלא לאשמועינן אפילו כה"ג שפי' אפ"ה אסור אם כן ע"כ סוגיא דתלמודא בפר' ב"ש אפי' רבו אינו אצלו מ"מ אסור וא"ל דוקא כשיש לו רבו מובהק אבל כשאין לו רבו מובהק וק"ו שאינו מובהק דשרי אפילו כשיש גדול ממנו בעיר אצלו והו' במדינ' ז"א מדלא כתב תלמודא בקצרה ולא אזיל ושאיל שמעתא מרביה דאז הוה משמע כפשוטו דאיירי ברביה אלא כך כתב תלמודא ואית ליה רבא ולא אזיל כו' לומר שיש לו אדם גדול ממנו אפילו אינו רבו וג"כ אינו אצלו אפ"ה אסור היכא דרוצה לדמות מילתא למילתא ולסמוך על ראייתו.

ט וכאשר פירשתי סוגית התלמוד כן מובן מדעת הרמ"בם להדיא שכתב בפ' ב' דהלכות סנהדרין וז"ל כל דיין שבא לפניו דין והתחיל לדמותו לדין פסוק שכבר ידע ויש במדינה גדול ממנו בחכמה ואינו הולך ונמלך בו הרי הוא בכלל הרשעים שלבם גס בהוראה ואמרו חכמים רעה על רעה תבא לו אלמא ממש כדברי וא"כ ק"ו איש כמוני שיש לי רב ורב הנני תלמיד גמור וצעיר בשנים איך יעלה בלבי ולדון ברוחי להורות ולפסוק בפרט שלא נתרציתי להיות ממוצע להם ולא קבלו אותי שני הצדדי' רק צד אחד צעק במר

נפשו על גודל העיוות וא"כ פשיט' שהיה לי לסלק עצמי מן סלעי המחלוקת המחלוקת והקולר יהיה תלוי בצואר הדיין הגדול. מ"מ אמינא מאחר שפסק מהר"ם היכא שהפסק מפורש בפסקי הגאונים יכול אפי' תלמיד גמור להורות ע"כ נערתי חצני להציל העשוק מיד עשקו אשר המורה: קלקל השורה: ועיוות הדין שלא בתורה: והוציא הדין מאורה: להיות ח"ו לראובן ממארה: ומי יעמוד בצרת אתי לדחותו במגרה: ולבלעו חנם במהרה: על לא חמס בכפו אפילו שיבא מכשורא ואם התורה כוש מלהודות על טעתו ברבי' אנא לא אשתוק כי אני קרב לחלל אשר בגליל וגם לא יקרה כי אוטם אזנו וגו'. והנה סמכתי יתידותי להוציא לאור משפטו של ראובן מפורש ומבורר בתלמו' בפסקי הגאוני' מנופה בי"ג נפה מכל סיג ופסולת וכל הראיות ודקדוקי' אינו אלא לסתור מחשבת המור' שלא יבא הדיין לחלוק על כן באתי לפנות דרך המסוקל והמעוקל אשר היה לפניו ולהנהיר עניין ממתנית' וסוגיא דתלמודא בהיר וזהיר שלא יהא שום יתד לדיין לתלות עצמו בה ולומר קים לי כהאי אמורא או כהאי גאון או כזה הפוסק כי כולם כאחד לעומתי ברוך יאמרו ואם כן נשאר ערום מכל זכיות על כן הדין חוזר לאמיתו כאשר גבלו הראשונים איש מפי איש עד הלכה לסיני ואבקש מהצור שיצילני משגיאות כי באתי לטהר ולזכות ראובן על כן יסייעו לי מן השמים:

תשובה לו

א **גרסינן** בפ' האומר רב גידל הוה מהפך בההוא ארעא אזל ר' אבא זבנה אזל רב גידל וקביל לרבי זירא ואזיל רבי זירא וקבליה לר' יצחק נפחא א"ל המתן עד שיעלה אצלינו לרגל כי סליק אשכחיה א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מהו א"ל נקרא רשע ואלא מר מ"ט עביד הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי נתבי נהליה א"ל זבוני לא מזבנינה לה דארעא קמייתא היא לא מסמוך מילתא דאמר מר המוכר נכסיו ראשונים אינו רואה סי' ברכה לעולם אי בעי במתנה נשקליה רב גידל לא נחית לה דכתיב שונא מתנות יחיה ר' אבא לא נחית לה משו' דהפיך בה ר' גידל לא מר נחית לה ולא מר נחית לה ומתקריא ארעא דרבנן.

ב פי' רש"י עני המהפך בחררה חוזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתננה לו בעל הבית.

ג והקשו התו' מהא דתנן במס' פיאה פירש טליתו עליה מעבירין אותו ממנה משמע שהנוטלה אינו רשע כה"ג קש' מהא דתנן בב"ק ראה את המציאה ונפל עליה או שפירש טליתו עליה ובא אחר ונטלה הרי היא שלו ע"כ פי' ר"ת האי מהפך בחררה דנקט הכי

לא שייך אלא דווק' כשרוצה העני להרויח החררה בשכירות של בעל הבית או שרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדים ומשכיר עצמו לבעל הבית או קונה אותו דבר כעין רב גידל על זה אמרו שנקרא רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר אבל אם הייתה החררה של הפקר או מציאה ליכא איסור בדבר שאם לא יקדים לזכות בה לא ימצא אחרת וכל הזריז לקדום ולזכות בה מותר ומההוא דלא יחפור דקאמר מרחיקים מן הדג כמלא ריצת הדג ופירש רש"י צייד שנתן עיניו בדג עד שהכיר חוריו שאר הציידין מרחיקים מצודתם ממנו כו' אע"ג דהוה דבר של הפקר יש לחלק משו' דדמי ליורד לתוך אומנותו של חבירו בעין ההוא דהת' בר מבואה דאוקי ריחים כו' דא"ל קא פסקתא לחיותאי ועני המנקף בראש הזית דפ' הנזקין דאמרינן מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום אע"ג דהפקר שאני התם מפני שטרח העני להפילם לארץ וסמכ' דעתו עלייהו כן סוגית התו' לשם וכן בפ' לא יחפור וכן כתב האשר"י בפרק האומר.

ד והנה רוב הגאונים הסכימו לפי' ר"ת אף שכתב הר"ן בשם הרמב"ן שהסכים לדעת רש"י הלא הם בטלי' במיעוט נגד בעלי התו' ר"ת ור"י ומהר"ם והרא"ש דבתראי הוו שמהר"ם פסק הלכה למעש' והמרדכי הביאו על ראובן שהיה מהפך בקרקע של גוי על מצר של שמעון וקדם שמעון וקנה דלא אקרי רשע דהוה כמו מציאה דלאו כל שעת' מתרמי לקנות הקרקע על המיצר שלו ע"כ ואפי' לפי' רשב"ם שפי' בפ' ח"ה על הא דאמר שמואל נכסי הגוי הרי הם כמדבר וכל הקודם בהן זוכה כו' ומפרש התם בסוגיא שאם קנה ישראל הקרקע מגוי בכסף ולא נכתב לו עדיין השטר א"כ מאחר שקנייתו של גוי הוא בכסף ומיד איסתלק מן הקרקע וישראל לא קנה עד דמטא שטרא לידיה דלא סמכ' דעתי' של ישראל אמה שקבל הגוי הכסף שכל דבריהם שוא ותפל והרי הם כזבים לכל דבריהם א"כ המחזיק בה בקניין ממש זוכה וכתב רשב"ם וז"ל ומיהו נראה בעיני דההוא שני מקרי רשע כיון דיהיב ליה זה ראשון זוזי דלא גרע מעני המהפך בחררה כו' ע"כ אלמא אעפ"י שנכסי גוי הרי הם כהפקר אפ"ה שייך ביה דין חררה ולא כפי' ר"ת שכתב גבי מציאה והפקר לא שייך ביה דין רשע דמהפך בחררה מ"מ אי דייקת שפיר תמצא שרשב"ם מודה לדברי ר"ת ודוקא התם הוא דפליג לפי שהישראל הוציא מעותיו ומחזיר לגמור מקחו הוא דנקרא רשע אבל בשארי מציאות והפקורים מודה וכן מחלק מהררי"ק בשורש קי"ח אבל ראייה לא הביא לדבריו ואנו באתי להוסיף בראיות חזקות להגאון כי הניח לי מקום להתגדר בו דהא כתב רשב"ם מאחר דיהיב לוקח ראשון זוזי לא גרע מעני המהפך בחררה כו' פשיטא דפשיטא וק"ו שהתנוקות ידעי שיותר ראוי לקרות השני רשעי מאח' שהראשון נתן מעו' ומה בא להשמיע בדבריו אלא בא

להשמיע לנו אעפ"י דגבי מציא' והפקר כה"ג לא מקרי רשע וא"כ גרע מעני המהפך בחררה כו' מהאי טעמ' דיהיב זוזי דאי לא יהיב זוזי אכתי לא אסתלק גוי מקרקע ועכשיו הוא דאסתלק בנתינ' מעות ונעשה כהפקר בלא בעלים כאשר אפרש לקמן אפ"ה מאחר שהלוקח הראשון יהיב זוזי לא גרע מעני המהפך בחררה כו' דהיא הנותנ' לקרותו יותר רשע מאחר שנתן זוזי וא"כ זה בא ומפסידו וא"ל משו' הכי כת' דלא גרע כו' דלא תימא עני המהפך בחררה כו' דמקא קאמר תלמודא עני המהפך בחררה ולא עשיר כמו שכתב הר"ן ואם כן הכא דלא איירי בעני נימא דאין נקרא רשע על כן כתב דלא רע כו' מאקר שמפסידים מעות אפילו לגבי עשיר לא גרע כו' ז"א דהא דלעניין קרקע אין חילוק בין עני לעשיר מאחר שאין הקרקעו' מצוין ליקח כדמוכח מעובד' דרב גידל דע"כ עשיר היה מדלא רצה לקבלה בחנם וכן פסק הר"ן דבקרקע אין חילו' בין עני לעשיר כדמוכ' מעובד דרב גידל ועו' ראייה מן האשר"י שכתב בפ' האומר וז"ל והא דאמרינן בפ' ח"ה נכסי הגוי הרי הם כמדבר וכל המחזיק בהו זכה כו' ופסק רשב"ם נהי דזכה מ"מ רשע מקרי כמו עני המהפך בחררה כו' עד ור"ת אומר אפילו רשע לא מקרי במידי דהפקר כדפירי' ע"כ ומדכתב האשר"י ר"ת אומר משמע דפלוגתא אחרינא הוא בין רשב"ם ור"ת גבי נכסי הגוי אם לקרותו רשע ולולי דאמר ר"ת בהדיא התם דאפילו רשע לא מקרי הייתי אומר שגם ר"ת מודה לרשב"ם מטעמא דיהיב זוזי כו' כדפי' וא"ל מאחר דלא הזכיר הרא"ש טעמא דיהיב לוקח ראשון זוזי כמו שכתב הרשב"ם אלמא דעיקר פלוגת' דרשב"ם אינו תלוי בהא דיהיב זוזי אלא בהא דשייך דינא דמהפך בחררה אף בהפקר ומציא' ז"א כמו שהוכחתי מלשון רשב"ם דע"כ תלוי טעמא דיליה בהא דיהיב זוזי ומה שלא הזכירו הרא"ש אי מעיינת בלישנא שפיר הזכירו והזכירו שכתב ופסק רשב"ם נהי דזכה המחזיק מ"מ רשע מקרי כו' מה היה צריך להזכיר זכיות המחזיק דנאמ' בהדי' לפנים מיניה בסוגיא כאשר הביא הרא"ש גופיה וכך היה לו לומר ופסק רשב"ם דמיהו רשע מקרי כו' וכזה הלשון כתב הרשב"ם גופיה בפ' ח"ה אלא משום הכי כת' בזה הלשון כלומר נהי דזכי המחזיק אף שיהיב הלוקח ראשון כסף והיה לנו לומר שאפי' זכייה לא תהיה לשיני וגרוע יותר מעני המהפך בחררה שאין כופין אותו לחזו' אבל בהא מ"מ יחזור בשלמא אי לא הוי יהיב לוקח ראשון זוזי אלא גמר פסק הדמים ואפילו לקח השטר מן הגוי מאחר שאינו קונה הישראל כ"א בכסף ושטר דשטר לבד אינו קניין בגוי כלל דעיקר קנייתו בכסף ושטר מאמת הדבר וסמכא דעתיה כדמוכח במסכ' בכורו וכן פסק הרמב"ם להדיא בפ' ראשון דמכיר' והטו"ר סי' קנ"ד הילכך אי הוה קדים השני ובטל מקחו של ראשון וזכה מן הגוי בקניין גמו' אף שהו' נקר' רשע מ"מ הוי שפיר קדים וזכה

אבל כשנתן הכסף וזה בא לאבדו וזוכה בה בחנ' בפרט לפי' רשב"א ולרא"ש שאפי' הדמים אינו צריך להחזיר לו וזהו נגד הסברא אם כן מן הדין היו ראוי להחזיר אלא ע"כ מאחר שנכסי הגוי הם כהפקר גמור א"כ לית עליו דין ה"נ לעניין מהפך בחררה אפי' לקרותו רשע להוי כשארי מציאה והפקר דאין בה דין רשע ע"כ כתב נהי דזכה המחזיק כלומר אף שהלוקח הראשון נתן הכסף מ"מ חשוב כהפקר אפ"ה לעניין מהפך בחררה לקרותו רשע מועיל האי טעמ' שנתן לוקח ראשון זוזי אם כן החכם אשר עיניו בראשו ירא מה יפה היה מבאר ומרמז הרא"ש בטעמא ובסברא דברי הרשב"ם דלא תימא שסבר אפילו בהפקר ומציאה דבר דין מהפך בחררה אלא דווקא בטעמא דיהיב לוקח ראשון זוזי כדפירש ועוד איות מן המרדכ"י שכתב בפ' ח"ה על האי סוגיא דנכסי גוי כו' וז"ל פסק רשב"ם דישראל המחזיק בה נקרא רשע וכתב רבינו מאיר דאם ישראל מחזיר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה אינו נקרא רשע ולא שייך עני המהפ' בחרר' אלא א"כ שהישראל ראשון גמר פיסוק דמים עם הגוי ולא היו חסרי' רק כתיבת השטר ולהעלות בערכאות שלהם ולברר המקח וכה"ג אם קדם שמעון המקח והלך לקנותו נקרא רשע אבל אם לא גמר ראובן המקח עם הגוי ודוחק אותו שמא יזלזלו הגוי וקדם שמעון וקנאו לא מקרי עני המהפך בחררה ובלוקח מישראל נמי לא מקרי עני המהפך בחררה אלא היכא דגמרו הפיסוק כבר הלוקח והמוכר ונתרצו זה לזה ולא היו חסירים רק הקניין והלך זה וקנאה או באות' דמי או הוסי' דמים אז נקרא רשע אבל אם המוכר רוצה למכור לכך והלך אחר וקנאה לאו רשע הוא כו' ומדכתב המרדכי דברי מהר"ם אדברי רשב"ם משמע דס"ל מהר"ם כותיה ואף שכתבתי שהכל תולה כמה שנתן הכס' לגוי וזה בא ומאבדו היינו בנכסי הפקר מאחר שנתן הכסף לגוי אסתלק הגוי וגם הוא לא קנה א"כ הוי כהפקר וכן פי' הרשב"ם להדיא וכן הר"ן אבל כשלא נתן הכסף לגוי דאכתי לא אסתל' מן האי ארע' א"כ אינו כהפקר ופשיט' מי שקדם וקנה הוי רשע אפי' לפי' ר"ת דנכסי הגוי אינ' כהפקר אלא כעין שפי' ואם כן פסק על זה עסק מהר"ם דמ"מ לא נקרא עני המהפך בחררה אלא בגמר פיסוק הדמים וא"כ משמע שמהר"ם סבר כדעת רשב"ם ולעיל הבאתי דברי מהר"ם בפ"ק דב"מ שסבר מי שקנה בית אצל מיצ' של שמעון כו' דאין שייך בו דין מהפך בחרבה ודימ' אות למציא' כו' א"כ משמ' שסבר בדעת ר"ת ואז ראשך והר' אלא בע"כ שגם רשב"ם מודה לדברי ר"ת וכן יראה מן דעת המרדכי שמביא בכאן דעת רשב"ם ולא דעת ר"ת משמע שסבר כותי' ובפ"ק דב"מ כתב על הא דראה את המציאה ונפל עלי' ודייק מיניה דאין שייך דין מהפ' בחררה לקרותו רשע במציאה או בהפקר ומסיק כן פירש ר"ת ולא הזכיר דעת רשב"ם אלמש דס"ל כר"ת וא"כ אז ראשך

והר אלא בע"כ כדפי' וא"ל דה' כת' המרדכ"י בפרק האומר דעת רשב"ם ודעת רבינו תם החולק עליו אלמא דלא הכריע כחד מינייהו הלא כך הוא סוגית הפוסקים שכותבים כל דיעות החלוקות בגוף השמעת' בלי הכריע דעת ואח"כ פקח עינך וראה שתמצא במקומות מיוחדים כל דין ודין לפי הסכמתו שהרי הרא"ש הביא בפרק האומר דעת רש"י שאפי' גבי הפקר שייך בו דין מהפך בחררה ואח"כ מביא דעת ר"ת דאינו שייך אלא במכר או בשכירו' ולא במציאה או בהפקר ואחר כך מביא דעת רשב"ם גבי נכסי גוי כו' ודעת ר"ת החולק עליו ולשם לא הכריע הלכה כמר אבל בפ"ק דב"מ כתב בסתמ' כדע' ר"ת ולא כרש"י וכן בפר' ח"ה כת' כר"ת ולא כרשב"ם ופלא על הגאון מהררי"ק שרצה להוכיח ש"ר אשר סבר כר"ת ולא כרשב"ם ומביא ראייה מן הטור שכתב וכן הסכים א"א הרא"ש ז"ל ולא עיין באשר"י בפרק ח"ה שלשם הכריע בהדיא כר"ת ונחזור לדידן דג"כ בהאי סיגנו' כתב המרדכי דעת שניהם בפרק האומר והכריע בפ"ק דב"מ כר"ת ולא כרש"י ובפ' ח"ה הכריע כרשב"ם נגד ר"ת כדפירש"י דוק' ותמצא כה"ג כמה פעמים סוגית הפוסקים ועוד יש לי ראייה מן הר"ן שכתב ג"כ גבי נכסי הגוי כו' שהמחזיק בה הוא רשע כולה ולא מביא שום דעה לחלוק ואח"כ כתב ולעניין מציאה אית ביה פלוגתא ביני רבוותא כולה והיינו רש"י ורבינו תם דפרק האומר דמשמע גבי נכסי גוים כו' יכול להיות רשע אפילו לפירש רבינו תם דפ' האומר כדפירש"י אף שדברי התו' דפ' לא יחפור קצת אינו משמע כן שכתב וז"ל והא דאמרינן בפרק ח"ה נכסי הגוי הרי הם כמדבר כו' ופירש רשב"ם דישראל המחזיק בהן רשע מיהו מיקרי ולפי' רבינו תם אפילו רשע לא הוי כיון שלא ימצא במקום אחר כו' ומאחר שכתב ולפי' רבינו תם ולא כתב רבינו תם אומר כמו שדקדקתי לעיל בלישנא דרבי אשר משמע שתלוי בפלוגתא דר"ת עם רש"י בפ' האומר ולכך לא הזכיר ג"כ טעמא דרשב"ם משום דיהיב זוזי כו' כמו שפירש"י לעיל ז"א כי התו' לא הביאו שם דעת ר"ת לפסק הלכה כלומר שלפי' ר"ת יהיה הפשט בפרק ח"ה דלא כרשב"ם דא"כ היה להם לכתוב דהא דאמדינ' בפרק ח"ה ופי' רשב"ם כו' לפי' רבינו תם לא הוי רשע וכ"ת ולפי' רבינו תם משמע שאינו עומד אלא שרצו להקשות עליו ממקום אחר כמו שמסקינן אח"כ באותו דבור פוק ודוק ותמצא להדיא כדברי ונלאיתי לכתוב הכל באריכות ומאחר שהתו' לא הביאו דעתו רשב"ם ור"ת אלא לדייק מהם ולהקשות ולפרק ע"כ הביאו בקצרה דעת' ולא הזכירו טעמא דרשב"ם משום דיהיב זוזי וכן דרך התו' פעמים באריכו פעמים בקצרה לפי הצורך ועוד הלא נמצא בתו' ר' פרץ והביאה מהררי"ק סי' קל"ב דריב"א פי' אפילו לר"ת הוה רשע גבי נכסי הגוי ולא דמי למציאה מאחר שלא באה לידו בחנם בדעת רשב"א אלמא דפלוגתא דר"ת

ורשב"ם בהא תלוי אם חשוב נכסי הגוי במציאה והפקר או לא דמי מאחר דיהיב זוזי כדפירי' אבל במציאה והפקר כ"ע מודו אף דאנו לא קיימא לן כהא דריב"א אלא בתו' שלנו ובאשר"י ז"ל דסברי בשם ר"ת דאפי' רשע לא מקרי גבי נכסי גוי ולא ברשב"ם וס"ס הבאתי ראייו' דטעמו דרשב"ם אינו משום דפליג על דברי ר"ת גבי מציאה והפקר אלא מטעמא דיהיב זוזי כדפי' מכל הלין משמע שרשב"ם ורוב הגאונים כאחת הסכימו לפי' רבינו תם דאין שייך דין מהפך בחרר' במידי דהפקר או מציאה וכה"ג וכן פסק מהררי"ק ואף היכא דשייך בו דין מהפך בחררה אינו אלא לקרותו רשע אבל לא לכוף אותו לחזור ותדע דאי ג"כ אכפיי' קאי למה לא רצה רבי אבא לחזור ולקבל מעותיו משום סימנא מאח' שמחויב לחזור מן המקח א"כ אינה הוי כמכירה כי המכירה הראשונה בטעות הייתה מאחר שלא ידע שרב גידל היה מהפך בארעא ועוד אפילו את"ל שאפ"ה אית ביה קצת סימנא למה לא היה רב גידל כיפה את ר' אבא בדין שיחזו' לו המקח ויקבל מעותיו ואח"כ יעשה ר' אבא עם המעות מה שירצה מאחר שטענ' רב גידל הית' ישרה בימים ההם שהיו בורחים מן המתנות ע"ד הקרא ומכירה של ר' אבא אינה מכירה כדפי' אלא ע"כ כמו שפי' דאין בה דין כפיי' לחזור במקח א"כ הוה כמכירה חדשה וק"ל והר"ן כתב בפ' ח"ה וז"ל והעלו האחרונים ז"ל דבמקו' שנקרא רשע מ"מ אין מחייבין אותו ב"ד להחזיר מדאמרינן פר' האומר בקדושי' זבוני לא מזבנינ' כו' שלא כדברי ר"ת שפי' שמחייבי' אותו לחזור ע"כ ותמה אני אם יצא דבר זה מפי ר"ת ז"ל שאלמלא נשתכחה תורה מישראל החזיר בפלפולו וישגה בזה וגם אני לא מצאתי רמז בכל הפוסקים שום צד ה"א לחזור המקח אלא לקרותו רשע וכן פסק מהררי"ק בפשיטו' ודייק מדברי רשב"ם שפסק גבי נכסי גוי כו' שנקרא רשע ואי הוה פירוש ושצריך להחזיר לו הקרקע למאי נ"מ אמר שמואל המחזיק בה זכה ע"כ ואעפ"י שאין ראייה גמור' רק על דעת רשב"ם אבל לעולם ר"ת לטעמי שסבר התם דלא נקרא רשע להכי אמר שמואל המחזיק זכ' אבל לעולם היכ' דנקרא רשע כופי' אותו אליב' דר"ת לחזור אלא מחוורת' הראיי' כדפי' אבל אין לומ' אפי' מקצת ראייה אינו דאפילו כדברי רשב"ם שדית ביה נרגא ולומר דילמא דווקא בעניין נכסי גוי שהן בהפקר ומן הדין אפי' רשע לא היה לקרותו לשני המחזיק בה כדעת ר"ת ומ"מ מאחר שהלוקח ראשון יהיב זוזי וזה בא להפסיד' דיו שהחמיר בו רשב"ם לקרותו רשע אבל לא להחזיר אבל בעניין אחרינא הוא רשע ומחזיר. ז"א מאחר שכתב רשב"ם דלא גרע מעני המהפך בחרר' א"כ דינו כעני המהפך בחררה דהתם ואי היה חוזר לשם אף הכי בנכסי הגוי כו' היה חוזר מאחר דלא גרע מעני המהפ' בחרר' אבל א"ל דבודאי ר"ת וסיעת' סוברין שכופין אותו לחזו' דאי לאו הכי מאי פריך בפ' האומ'

ממתנית' דב"ק ראה את המציא' ונפל עליה כו' ובא אחר ונטלה הרי היא שלו אלמא דלא מקרי רשע בנכסי הפקר ומציאה ומה קשה דלמא לעולם מקרי רשע ולעניין זה היא שלו דלא צריך לחזור אלמ' מדאקש' ר"ת ש"מ דס"ל דדין רשע שצריך אפילו להחזיר ז"א דודאי כ"ע מודים דאין בו דין חזרה אלא לקרותו רשע דאי לא דייק ר"ת אלא משו' דדין רשע הוא שיחזו' המקח א"כ איך מצאו מהר"ם והמרדכ"י ידיהם ורגליהם שמסכימין לדעת רשב"ם כדפי' וג"כ סברי כדברי ר"ת שאין שייך דין מהפך בחררה במציא' ובהפקר כדפירש"י ומוכרחי' אנו לומר אליבא דרשב"ם שדין רשע אינו אלא לקרותו רשע ולא לחזור כמו שהוכחתי לעיל וכן פסק מהרר"ק וא"כ מנא להו ראייה דר"ת דאין שייך דין מהפך בחררה גבי מציאה והפקר וק"ל אלא ע"כ ראייה דר"ת אינו אלא ממתני' דפיאה דנאמר התם מעבירי' אותו הימנה דמשמע לכתחיל' וכן פירש הר"ן להדיא בפ' האומר וזאת היא עיקר הראייה ומה שמביא ראייה מפ"ק דבבא מציעה ממתנית' דראה המציאה כו' סמך אהא מאחר דשקל וטרי ממתני' דפיאה ומייתי לה בגמרא בסוגיא דמתני' דראה את המציאה כו' ודייק מתרווייהו לענין ד' אמות של אדם אם קונים בכל מקום משמע דמתניתין דנזיקין ומתניתי' דפיאה שוים ובחד מחית' מחינהו רבינו הקדש וכן משמע לישנ' דתלמודא דהתם מותיב ר' חייא בר יוסף פיאה מותיב ר' יעקב בר אידי ניזקין כו' משמע דדמיין להדדי וע"כ דייקי התו' בלישנ' בפ' האומר וקשה מהא דתנן בפ"ק דב"מ ראה המציאה כו' וכן הא דקאמר התם גבי פאה כו' ולא קאמר וכן תנן במסכת פיאה כו' אלא משמע דעיקר הראייה סמך אפאה אדאייתי התם בפ"ק דב"מ וא"ל לפי זה היה לתו' להקדי' מתניתי' דפאה ולא להתחיל במתניתין דמציא' מאחר שהיא תלייא בהא דפאה אין זה דקדוק בתו' דלפעמי' מקדימים ולפעמים מאחרים ותדע דהא בפרק לא יחפור מקדימין מתניתין דפיאה ואח"כ למתניתין דמציאה ומאחר שזאת היא עיקר הראייה וע"כ לא הזכירה המרדכי בפרק האומר והרא"ש והר"ן רק מתניתין דראה מסדר זרעים ולמה לא הביאו מתניתין דראה המציאה כו' שהי' שגור' בפ' כל אלא כדפי' ומ"מ אפשר שהם ג"כ מראים מקו' למשנה דראה המציאה כו' שכותבים בזה הלשון ומייתי לה הך מתני' בפ"ק דב"מ כלומר לרמוזי על מתניתין דמציאה כו' כדפי' רש"י ואין לדקדק מדברי הרא"ש שכתב בזה הלשון פירש טליתו עליה מעבירין אותו הימנ' משמע אותו שנגזל לא מיקרי רשע ע"כ א"כ משמע דפירש אינו לכתחילה מדלא כת' אלמא דמותר ליטלה ז"א דע"כ מוכר מאתה לומר דלישנא דמתני' לכתחילה ולא עוד אלא אפילו לא סגי דלא מעבירים אותו וז"ל המשנה נטל מקצת פאה וזרק על השאר פי' כדי לזכותו אין לו בה כלום נפל לו עליה ופירש טליתו עליה מעבירים אותה הימנה עכ"ל ותני עלה בירושלמי

תני בשם רבי מאיר קונסי' אותו ומוציאים ממנו את התלוש ואת המחובר פירוש אפילו מה שלקט כבר וכן פסק הרמב"ם בפרק שני דמתניתין עניים וז"ל עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר או שנפל עליה או שפירש טליתו עליה קונסים אותו ומעבירין אותו הימנה ואפילו מה שנטל לוקחים אותו מידו וינתן לעני אחר ע"כ אלמא דלישנ' מעבירין הנאמ' במשנ' לכתחל' הוא ולא זו אף זו דלא סגי דלא מעביר' לפי שרצה לגזול חלקן של עניים וא"ל א"כ מה מקשה ר"ת ממתני דפאה דלמא התם משום קנסא אבל בעלמא מקרי רשע זהו בלאו הכי קשה על סוגיא דתלמודא דפ"ק דב"מ דדייק מהאיך מתני' דפאה דד' אמות של אדם אינו קונה ומ"נל דילמ' התם משום קנסא היא דלא קנה אלא ע"כ תלמוד דידן לא ס"ל הכי ושקילות' וטירותא דתלמודא דידן מפרשי מתניתין כפשוטו ומה שליקט כבר פשיטא שאין מוציאין מידו ולא איירי בקנסא וכן פירש הר"ר שמשון בסדר זרעים רק שהירושלמי והתוספ' סוברי' שקונסים אותו לגמרי והרמב"ם פסק בתוספת' וירושלמי ותימה רבה שפוסק נגד סוגיא התלמוד וצריכה ביאור יפה ליישבו ואין לי מקום בחיבורי זה לפרש מידי דלא תלייא בדידי וכשאגיע לשם אפרש בעז"ה מסקנת הדבר מבואר היטיב ואליבא סוגיא דתלמודא דידן דייק רבינו תם וסיעתו מאחר שאין הטעם משום קנסא למה מעבירין אותו לכתחילה ואני לא הבאתי ראייה מן הירושלמי והרמב"ם רק לישנא דמעבירין אותו משמע בודאי לכתחילה דהא לדידהו אפילו לא סגי דלא מעבירין ואם כן על כרח' מוכרח אתה לומר מה שכתב הרא"ש אלמא דהנוטל' אינו רשע לאו דווק' שאינו רשע אלא לכתחילה לא יעשה כדפיר"י אלא משום הכי כתב האי לישנא שקאי על חררה דלעיל מיניה שרש"י פסק אפילו גבי הפקר הנוטלה רשע על זה כתב אלמא דהנוטלה אינו רשע מאחר שהיא הפקר ועוד אם באת לדקדק מדברי הרא"ש אדרבה נידוק לאידך גיסא דאי סבר צריך להחזיר למה אמר דהנוטלה אינו נקרא רשע למה לא אמר אלמא דהנוטל אין צריך לחזור אלא כדפיר"י ומההיא תשוב' של הרוקח דלעיל אין להביא ראייה שצריך לחזור שכתב בה ואם לא ישמע לקול הוריהו כו' כמו שהבאתי לעיל בטענה לדעת המורה ז"א דהא פשיטא דפשיטא דהרוקח לא איירי אלא בדבר שבא לידו כבר וקנה אותו בקניין גמור בלי חיסרון שום דבר להגמרת המקח וקדם אחר עם השלטון ובטל מקחו להוציאו מידו דאז שפיר הוי כגזלן ויוצאת ממנו בדיינים אבל היכא שנחסר דבר מגמר המקח אז אין דינו אלא כרשע כמו שמשמע מדברי מהר"ם דפרק ח"ה שהבאתי לעיל ואין לומר דילמא הרוקח בקעה מצא וגדר כאשר כתב הרמב"ם אף על פי שאין דנין דיני קנסות כגון אונס ומפתה ול' של עבד גזילות וחבלות מכל מקום למיגזר מילתא קונסין הבית דין לפי תיקון השעה וצורך הזמן

וכן עסק המרדכ"י פ"ר השולח ז"א מדכתב נקרא רשע ואין גזלן כמותו משמע דדין גזלן ממש יש עליו וזהו פשוט לנערי' מק"ו לגדולים אלא כדפי' ועוד מצאתי להדיא בהגה"ה מיימוני פ"ה דהלכות חובל וז"ל פסק רא"מ עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע שיש לחזן בה להכריז עליו ברבים וכן היה מורה רבינו מאיר משמו עד כאן אלמא רק לעניין לקרותו ולא לעניין כפיית ממון דאטו בתרי קטלי קטלית ליה וגם כן הוא דומיא דהמגביה ידו על חבירו כו' דלעיל מיניה באותה הג"ה דמביא הא לראייה עליו והתם לא איירי כעניין כפיית ממון אלא לקרותו ה"נ הכא וא"ל לחייב להחזיר משום דאיתא במרדכ"י פרק לא יחפור וז"ל אמר רב הונא האי בר מבואה כו' יש מקומות שדנין דיני מערופי' וכן ראיתי בתשובות רבי יוסף ט"ע ומדמו להו לדגים דיהבי סיירה כו' ויש מקומו' שאין דנין ומתירין לישראל לילך למערופיא של חבירו ולהלואת לו ולשחודי ליה ולאפוקי מיניה דאין כאן גזל דנכסי הגוי הם הפקר וכל הקודם בהם זכה בהם כדאיתא פ' ח"ה וכן היה רבי אבא ורבי אילעי וכל רבותינו שוין בדבר ועוד ראייה מפרק קמא דב"מ דקאמר נפל עליה כו' מעבירים אותה הימנו עד כאן אם כן יש לדקדק מדכתב יש מקומות שאין דנין ומתירים דהיינו תרי בבי מכלל דיש מקומות נוהגין לאסור ולדון עליו וכן משמע לישנא דדנים אפילו להוציאו מידו ועוד מדכתב אחר כך ביש מקומות שאין דנין כו' מפני שאין כאן גזלן מכלל דיש מקומות שרבין עליו ומדמין אותו לגזלן כלומר להוציאו מידו אלמא שאיכא מקומות שדנין דין המהפך בחררה ובא אחר ונטלה שמוציאים מידו ז"א דאפילו לאותן מקומות שדנין היינו טעמא שמדמין למצודת דגים כו' והתם היינו טעמא מפני שיורד לתוך אומנתו של חבירו דמצי מעכב כמו שהוכחתי לעיל בש' רבינו תם ואם כן גוי הרגיל לילך אצל יהודי אחד בין בהלוואה בין במש' במתן והוא מערופיא שלו והלך זה היהודי ופייס את הגוי עד שנתפייס לישא וליתן עמו אם כן המקומות שדנין עליו סברי שפיר דדמיא לדגים דיהבי סיירה פירש רש"י שנתנו עין בהבטם להיות נוהגים לרוץ למקום שראו שם מזונות הילכך כיון שהכיר זה חורו ונתן מזונות בתוך מלא ריצתו בתוכו בטוח בו שילכדנו דה"ל כמאן דמטי לידיה דמיא ונמצא חבירו מזיקו על כן מרחיקים מצודות הדגים שלא ירוץ למקום מצודת חבירו והערוך פירש בע"א וכולן אח"ד אם כן מאי גוי נמי הרגיל אצלו הוה כאילו מזומן בידו ודמי לדגים או לעני הנוקף בראש הזית דסמכא דעתיה כו' אבל בדין עני המהפך בחררה ליכא מאן דפליג דאין דנין עליו להוציא מידו ואותם מקומות שאין דנין עליו מדמין אותו להפקר ומציאה וכמו שפסק רבינו תם דגבי הפקר ומציא' אין שייך בו דין המהפך בחררה ואינו דומה לדגים דמזומן הוא אצלו והוה כאילו לכדו מה שאין כן בגוי דלמא

לא ישא ויתן עוד עמו וגם כן אין כאן ריוח ברור ומסוים לומר כאלו לבדו כגון גבי דג וק"ל ומה שכתוב במרדכ"י הטעם לפי שנכסי הגוי הרי הם כהפקר אף על גב דאינו דמי כלל דנכסי הגוי אינם כהפקר אלא משום טעמא דפירש מאחר שלקח הגוי הכסף אם כן אסתלק מהאי ארעא והישראל גם כן לא קנאה דאם כן הוי כהפקר בלא בעלים וכל הקודם זכה כאשר מוכח מתוך הסוגיא להדיא וכמו שכתבתי לעיל אבל בע"א נכסי הגוי אינם כהפקר ושייך ביה דין עני המהפך בחררה כו' כמו שפסק מהר"ם היכא דעשה גמר עיסוק דמים כו' כמו שהבאתי לעיל ואין חילוק בין ישראל לגוי אלא הכא מביאין ראייה שנכסי הגוי הרי הם כמדבר וכהפקר לעניין זה שזכה ולא נימא דלא זכה בו כלל ויוציאו מידו דמאחר שנתן זה המעות א"כ סמכא דעתיה עילויה והוה כאילו הוה בידיה מק"ו דדג ואפ"ה קאמר כל הקודם זכה לפי שכסף אינו קנה ולא סמכא דעתיה מאחר שרוב גוים אנסים ושקרנים הן כדפירישׁ לעיל ולכן מביא ראייה מר' אבא ורבי אילעי דשוין כו' כלומר שכולן סברי כסוגיא דגמר' כל הקודם בה זכה ואין מוציאין מידו וק"ל א"כ כ"ש גבי מערופיא דמה שרוצה לישא וליתן עמו לא חשבי כאילו בא לידו ולדון עליו ואפילו לכתחילה מתירין.

ה יש מקומות כמו התם דסברי כפירוש ר"ת דאפילו רשע לא מקרי במידי דהפקר ה"נ האי ריוח של גוי כהפקר הוא ואותם מקומות שאוסרים ודנים עליו סברי דדמי למצודות דגים שכבר ג"כ מזומן אצלו מה שאינו גבי נכסי הגוי דפרק ח"ה דאינו מזומן אצלו קודם שכתב לו הגוי שטר אארעא ולא סמכא דעתיה כלל ומאחר דיש מקומות חלוקות ויש פנים לכאן ולכאן ראוי לכתחילׁ לאסור עליו אבל לא לדון עליו כלל בפרט בזמני' האילו וכן מצאתיׁ שפסק אב בית דין הזקן מורינו ורבינו רבי קלונימוס אשר כבוד מנוחתו לעת עתה בק"ק בריסק בשבת תחכמוני וכל בעלי תריסין אבני פז הנמצאים שם עמו הסכימו וז"ל הגאון ובגלילות הללו לא מצאנו ידינו ורגלינו להיותינו דנין בדיני מערופיא ע"כ:ס"ס לא פליגי אותם מקומות אלא אם דמי לדגים או לא דמי אבל גבי עני המהפך בחררה דנקרא רשע לכ"ע אין דנין עליו אלא לקרותו רשע.

ו מכל הלין נשמע דאין שייך דין עני המהפך בחררה אלא לקרותו רשע ולא להוציא מידו כלל ואפיׁ לקרותו רשע ג"כ אינו אלא היכא דהוא התחיל לבטל ולקלקל מקחו או שכירתו כלישנא דתלמודו ובא אחר ונטלה כו' משמע שבא מעצמו ליטלה אבל אם שמע האחד מן זה המוכר שאינו רוצה למכור או להשכיר לזה המהפך בה וק"ו אם זה המוכר או המשכיר מקדים ומתחיל עם האחר שיקנה או ישכיר ממנו ואפילו ידע שהראשון היה מהפך בה מאחר שאינו רוצה זה המוכר למסור לראשון אם כן אין בו דין

רשע כלל מאחר שהראשון לא זכה בה כלל רק תקנת חכמים כעין מצרנו' משום הטוב והישר כדאיתא במרדכי וגרוע יותר ממצרנות דאפילו לחזור ולבטל מקחו אין מחייבים אותו אם כן היכא דאיכא צד אמתלא שלא בא ליטלה מידו אז הוא שרי ואפילו אין לו עדות בדבר ששמע מזה המוכר מכל מקום מספיקא אין לנו להחזיקו כרשע ונימא לא שביק התירה ואכל איסורא כדמוכח בפרק איזהו נשך ובודאי אם לא שמע מן המוכר היה מטריח עצמו ליקח במקום אחד ועוד מסתמא דנאמן על עצמו כדי שלא לעשותו רשע דהא אפילו הודה מעצמו אינו נאמן על עצמו להיות בו דין רשע דאורייתא אם כן לכ"ה נאמן דלא ליקרא רשע מספיקא ופשיטא שרבי אבא לא הוצרך להביא עדות ואמתלא לדבריו כדי שלא לעשותו ח"ו רשע שלא שמע שום דבר מקניית רב גידל ונראה אפילו אם זה המוכר כופר ואמר מעולם לא אמרתי לו כדברים האלה מכל מקום נאמן על עצמו שלא נוכל לקרותו רשע ואוקי גברא נגד גברא ואפילו שבועה אין צריך מאחר דאין בו דרר' דממונא רק לקרותו רשע ועל זה וכה"ג אין נשבעין עליו כמו שפסק מהר"ם בפרק החובל לעניין הוצאת ש"ר וא"ל דילמ' יחזור המוכר מדבריו ויחזיר וימכור לראשון שהפך בו ואם כן היה לו לסלק עצמו פשיטא דלא אחמורי חכמים כולי האי מאחר דהראשון לית ביה זכייה כלל כדפירש"י וכן איתא בתו' דקידושין על עני המהפך בחררה כו' לפי שיכול להשכיר עצמו במקום אחר וז"ל ומכאן נראה לרבי יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לב"ה שיש מלמד אחד בביתו כל זמן שהמלמד בביתו מאחר שהוא שכור שם ילך זה המלמד להשתכר למקום אחר א"ל שיאמר הב"ה דאין רצונו לעכב המלמד שלו כו' עד כאן אלמא כששמע רק מן בעל הבית אמירה בעלמא שרי דאי בע"א פשיטא דשרי מאחר שאינו רוצה הב"ה אלא כדפירש"י והנה מאמר שמדמה התוס' מלמד לעני המהפך בחררה כו' אם כן לא אייריי אלא בשכרו לימים או קבלנות לספר כמו שהיה בימיהם כל שכירות מלמד כשכירות פועל וכן דימו אותו הפוסקי' דיני מלמד לדין פועל לעניין חזרה ואייריי שזה המלמד לא נשתכר לזה לב"ה אלא לשכיר יום או יומים ולא עשה עמו עת קצוב עד כמה ימים אם כן אם בא אמר ליקח מחייתו ולדחותו מאחר שהפך הראשון זה בחררה להיות קשר בזה ב"ה אסור לדחותו אבל אי שכרו הב"ה לזמן קצוב והקדים זה קודם כלות זמן והשכיר עצמו לבעל בית אין זה דומה לעני המהפך כו' דעדיין לא הפך בזה החררה אבל לפי מה שמצאתי בהג"ה במ"ק בפרק ח"ה וז"ל ואר"ת שאין רשות למלמד מן הדין להשכיר עצמו במקום שחבירו נשתכר תחילה דרע לו לילך במקום אחר אבל ב"ה מותר לשכור מלמד ששכר חבירו כבר בזמן שעבד חדא שאין דרכו של ב"ה לחזור במקום אחרים להשכיר מלמדים ועוד שיש כמה ב"ה שהיו רוצים

להפסיד הרבה קודם שיהיו בניו בטילים עכ"ל תוספו' שיט' פ' לא יחפור ע"כ ובתוספו' פרק האומר עוד טעם אחר וז"ל אכל הב"ה יכול שפיר לשכור אותו מלמד ששכר כבר חבירו ולא יכול לומר לו הב"ה שכור לך מלמד אחר דיכול לומר זה ניחא לי טפי כי כמדומה לי שילמוד בני יפה ממלמד אחד ע"כ א"כ משמע דאיירי אף במלמד ששכר לזמן ואפ"ה אסור לשכור לאותו בע"ה אף שכלה הזמן מכל מקום לא קשה מידי מאחר דאיירי במלמד ששכרו ב"ה על היישוב במקום שלא נמצאו לומד"י וחבורת אנשים כדמוכח משיטת התו' דלעיל להדיא א"כ מסתמא איזה מלמד שהלך לשכור עצמו אצל בע"ה אחד להיות לו למלמד דעתו לאו אזיון אחד הוה אלא על כמה ימים וא"כ דומה לעני המהפך בחררה להיות קשור בבע"ה כמה זמנים וזה בא ונטלה אכל בע"א כגון בקהילות שיש שם קבוצות הרבה מישראל ששוכרים מלמדי' לזמנים קצובים פשיט' אם בא אחר והשכיר עצמו לב"ה אחר כלות זמנו אינו נקרא כעני המהפך בחררה כדפירי' והנה כמה חלוקים בדברי עני המהפ' בחררה אם הוא דבר של הפקר או מציאה אז הוא מותר לכתחילה וכדבר שאינו הפקר ודומה למציאה אזי נקרא רשע וראוי עליו להכריז בב"ה ברבים שהוא רשע ואם הוא דבר שטרח בו כגון עני הנוקף בראש הזית כדפירשי' אז הוא גזלן מדבריהם ואין יוצאת בדיינים כדאיתא בפרק הניזקים ואם הוא דבר המזומן אצלו כגון דגים וכה"ג וחבירו ירד לתוך אומנתו הוה כעין גזלן וחבירו יכול לעכב עליו בדין ולדון עליו והנה יפרד והיה לד' ראשים וא"כ צריכין אנו לבאר כל הד' חלוקי' ומתו' כך יבואר שאילתינו ויש להם ד' שמות שם א' הפקר ומציאה שם שני מהפך בחררה ג' טירחה ד' אומנותו בכך השם הראשון מציאה והפקר לאו דווקא שיהיה הפקר או מציאה אלא כל שדומה למציאה שלא יכול למצוא במקום אחר חשוב כמציאה ומ"מ צריך להיו' ריוח ברור כגון שזבין שוה מאה כו' או מעט יותר וכן פי' מהרר"ק הא דכתב במרדכי וז"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה בקרא רשע ה"מ כשקנה דבר בשוויו כו' ע"כ ומשמע מיניה כשקנ' בזול חשוב כמו מציאה מ"מ לא איירי אלא בזול המבור' אבל בדבר מועט שאינו מבורר לכל לא דאי לא תימ' הכי א"כ בשום סחורה לא יהיה שייך בו דין עני המהפך בחררה דרוב סחורה שאדם קונ' קונה בזול כדי להרויח בה אלא כדפ' והיכ' דאין הריוח ברור לכל ונרא' לעיניים קרוי בשויו כסתם סחורה וכתב הגאון מהררי"ק בשורש קל"ב דאין חילוק במתנה מרובה או מועטת רק שיהא ריוח ברור וגדול קצת שנראה לעינים שלא יכול למצו' רוח כזה במקום אחר והאריך הגאון הרבה עד שלא הניח לי מקום להתגדר בו והנה דימה הגאון הלואת רבית בחנות כמו שהמנהג ליהודים ביש מקומות לדבר שאין בו קצבה ואין מבורר הריוח אעפ"י שתלוי

בו כל מחייתו של אדם בגלות הזה כמו שכת' הגאון עצמו בסוף התשובה ומ"מ נרא' בעיני דווקא בענין זה שנוכל לומ' שיכול השני אשר רוצה לדחותו לפזר ממונו במקום אחר ובישובים אחרים אבל מי שלא יכול למצוא כעין זה במקום אחר אפילו אינו מבורר הריוח וקצוב מ"מ חשוב כהפקר או מציאה כגון שנים שדרו בעיר אחד מכמ' שני' ולא היו להם חנות עד הנה והנה אחד מהפך לקנות החנות מן שר ואדון של העיר והקדימו האחר דאינו נקרא רשע דהוה לו כמו מציאה מאחר שלא יכול למצוא עוד חנות באותו העיר כי אין המנהג רק להשכיר החנות להלואות רבית רק לאדם אחד ולא נימא שיחפש לו מקום אחר למחייתו דמסתמא לא גרע ממה שפסק מהר"ם והבאתי לעיל שאם קנ' על המוצר כו' שיכול להקדימו מאחר שלא יכול למצוא כל פעם קרקע העומד על המינ' שלו ק"ו הכא שמצ' מחייתו בביתו מה טוב ומה נעי' שבת אחי שלא נאמ' שיכול למצוא מחייתו במקום אחר ודומה קצת לזו פסק מהררי"ק גופיה בשורש קי"ח אף שהוא לא כתב אלא היכא שהיית' לו כבר אותו מחייה ואם יצטרך לצאת יהיה הפסידו מרובה מ"מ אומר אני תעשה כך היה שפסק עליה וג"כ היה ריעותא לשם שבע"ה אחד הפקידו לשם והבעל הראשון היה המוחזק מכמה שנים ואחר כך כשמת אדון העיר בא זה ודחה אותו לגמרי וקנה אותו החנו' מן אדון אחד אשר נתמנ' תחתיו וזהו לכאורה אין לך השגת גבול יותר מזה ע"כ דקדק להוסיף לשריות' אבל בנדון שכתבתי ג"כ כה"ג שרי אפילו לא יצטרך לילך מן העיר רק שלא ימצא מחייתו בהשקט ומנוח מעניין אחר כמו זה שפיר חשוב כמו מציאה ולא כתב הגאון בשורש קל"ב שיכול לחפש לישוב אחרים כזה דזוזי דאינשי עבדי ליה ספסרנות' ולכן קרוי שפיר עני המהפך בחררה היינו משום שהשני לא היה דר מתחילה תוך אותו העיר רק עכשיו בא לדחות חבירו אשר הסך בחרדה כמה שנים בקניין החנות ולאו דווקא לעניין חנות אלא כל הדומ' לו וכן יראה משיטת התוספו' דפרק ח"ה שכת' לתירץ אחד לפי שאין דרך של ב"ה לחזור במקומו' אחרים אחרי מלמד כו' אלמא כשאין דרכו לחזור אעפ"י שב"ה ג"כ אין דרכו לחזור אחד מלמד כמו זה אלא מ"מ מאמר שהדבר קשה לב"ה אם ימצא המלמד במזוזת לפניו הוה דומה להפקר ומציאה ואעפ"י שיכול למצוא במקום אחד ה"נ לעניין חכמה ודומה לו מאחר שזולתו יהיה המחיי' קשה עליו ועכשיו היה במזומן לפניו הוה דומה להפקר ומציאה ואין לומר דילמא לעניין ת"ת שאני דלא גזרו חכמים לגבי תורה מידי לעושה הנוטלה רשע כדי שלא ימנע מלהשכיר מלמד לבניו מאמר שאין דרכו לחזור אחר מלמד וכן מצינו במרדכי לענין חרם ישוב שאין הגזר' נעשית ותלי' על הת"ח ושאר דבר מצוה אף שנגזר בסתמא ואפילו יש שם רב מקודם דס"ס קנאת סופרים תרבה חכמה קל ומומר

לענין תלמיד לנערים שכל העולם אינו כדי לה ועומד על הבלי פיהם כדאיתא בפרק במה אשה שנאמר בטלה לגבייהו איסור מגזירת חכמים שהנוטלה רשע ז"א דא"כ אדרבה ניפוק לאידך גיסא דאם אתה מתיר ליטול המלמד ממנו א"כ זה הראשון לא ישכור עוד מלמד לבניו מאחר שאין דרכו לחזור אחר המלמד וא"כ כדקיימא קיימא ויאסר משום מהפך בחררה אלא כדפי' הלך לדור שם ס"ס סתם דרכים בחזקת סכנה וקשה טילטול דגברא וחשיב טירחה כמו עני המנקף כו' ועוד הלא יש לגאון כמה טעמים מצורפים לזה ולאו על טעמא דטרח לבד סמך דהא החמיר בה יותר מגבי עני המנקף דאין דנין עליו בדיינים ועל אותו המעשה פסק להוציא אלא מצירוף כמה טעמים כאשר כתב בתשובה בסופו וכ"ש היכא דטרח ועשה כלי לדבר אחד כגון גבי מצודות דגים דפרק לא יחפור וכל פריס' מצודי' חשוב ככלי כדמוכ' בפ"ק דשבת והיא טירח' הנכרת לעינים ומבורר יותר מעני המנקף בראש הזית אף שנשא נפשו למות מ"מ אין ניכר שום דבר ואין שינוי להדיא כמו שפירס כבר מצודתו או כל כה"ג שצריך חבירו להרח"י מצי לעכב עליו ואין להקשות א"כ מה הקשו התו' בפרק האומר וכן בפרק לא יחפור ממצודו' דגים כו' לישני משום שטרח לא קשה מידי כי התם משמע סתמא אפילו בלא פרס מצוד' רק שנתן הצייד עיניו בדג כו' והכיר חורו כדפי' לעיל בשם רש"י וכן משמע לישנא דתלמודא מרחיקים מצודות הדג מן הדג ולא אמר מן המצודו ועוד משום הכי מתרצים הטעם משום שיורד לתוך אומנתו דלהוי כעין גזלן ומצי לעכב ודנין עליו ואפילו כבר פירסו אחרים מצודת' מצי לעכב בהו דדמי להאי בר מבואה כו' כדאיתא בסוגייא ואעפ"י שהתו' תירצו בפרק לא יחפו' שינוי קמ' משום שיכול לפרוס מצודתו במקום אחר ולפי זה ג"כ לא יכול לעכב עליו רק שנקרא רשע מ"מ שינוי בתרא עיקר וכן כתבו התו' בפרק האומר וכן כתב הרא"ש והמרדכ"י ועוד שהתירוץ הראשון של תו' בפרק לא יחפור לאו לאוקמי הכי אלא נגד מה שמקשים לפי' ר"ת דגבי הפקר אין שייך דין מהפך בחררה והכא גבי מצודה כו' גם כן הפקר ואעפ"י כן אסור על זה קאי שנוי קמא שזאת אינ' תמיהא כלל ואינו קרוי הפקר מאח' שיכול לפרוס מצודתו במקו' אחר אבל מן הדין יכול גם לעכב עליו ולדון עליו מאחר שאומנתו בכך: השם הרביעי אומנותו בכך הוא דבר שאומנתו בכך וחבירו יורד לתוכו כגון בר מתא דאוקי' ריחים כו' וחנות וכל כה"ג יכול לעכב על מי מאינו בר מתא אבל בר מבואה אבר מבואה לא יכול לעכב כלל דהלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דבתראי הוה כדאית' בפ' קמא דב"ק רב פפא ורב הונ' בריה דרב יהושע כו' וכן פסק הרי"ף והרא"ש ואפי' אבר מבוא אחרינ' לא מצי מעכב דנשאר' בתיקו וספק מתונ' לקול' אבל מצודת דג כו' יכול לעכב אפ"י אבר מבואה משום דיהבא סיירא כדפי' לעיל

דהוה מזומן אצלו וכאלו בא לידו דמי דהא פריך בגמרא ארב הונא דאמר האי בר מבואה דאוקי רחייא כו' מצי לעכב אפי' אבר מבואה דיליה לימא מסייע ליה ממתנית' מרחיקי' מצודת הדג כו' משני שאני דגים דיהבי סיירא א"כ מהאי טעמא אף דהלכה אינו כרב הונא רק כרב הונא בריה דרב יהושע מ"מ כ"ע מודי במתנית' גבי מצודות דגים משום דיהבי סיירא דהו' כיורד לתוך אומנתו ומה שדימו התו' בפר' האומר וכן הרא"ש מצודות דגים להאי בר מבואה דרב הונ' כו' אף דהאי עדיף טפי כדפיר"י דהא דברי רב הונא לית' לא קשה מידי דאינ' מביאין ראייה רק מן הטעם דקא פסקא לחיותי' משום שיורד לתוך אומנתו כדאיתא במילתא דרב הונא אבל העיקר כי מצודות דגים כו' משום דיהבי סיירא ואין לי מקום להאריך באיזה סחור' יכול לעכב בר מתא אבר' מת' אחרינ' וכן כל החילוקי' שנעלו בסוגיא כי אינה תלוי בו בשאילת חיבור ההוא ודיני דמערופיא חלוק ביש מקומו' שדני' ומדמין לכמו שיור' לתו' אומנתו של חבירו ויש שמתרין לכתחל' ופשיט' שאין לדון עליו כלל כדפי' לעיל ומתוך זה יבאו שאילתנו אשר הרחבנו והעמקנו כל היסוד ההוא בתחילה צריכי' אנו לדקדק אם דומ' קניין זה של יין שרף שהוא רק רשות לדבר שאין בו ממש מתרי טעמי חדא דאין בו ממש רק רשות וגרוע יותר מדירה שפסקו כהג"ה מיימוני' ר"ח והגאוני' שקרוי דבר שאין בו ממש א"ל שיקנ' גוף הבית לדירה כ"ש הכא דאין באותו הקנין שום דבר אפי' דירה רק רשות וכח שלא יעשה שום אדם יין שרוף זולתו ועוד הוא דבר שאין בו ממש שלא בא לעול' עדיין והוה כמו פירות דקל ועוד ריעותא שמוכרים היין שרף באות' זמן שאינ' ברשות' וכל דבר שאין ברשות של אדם קרוי דבר שאין בו ממש כמו מה שאירש מאבא כו' כדאיתא פ"ק דב"מ וכן פסק הרמב"ם וכל הגאונים ע"כ לא מכרו בקניין דמעכשיו אמת שיש לחלק הרבה ולדון דאינו דומ' לפירות דקל דספק יהיו פירות או לא יהיו אמת שיש לחלק הרבה ולדון דאינו דומ' לפירות דקל דספק יהיו פירות או לא יהיו דומה למה שתעלה מצודתי ואפילו את"ל יהיה ס"ס כשער הקנין לא יהיה וא"כ למה חול הקניין קודם שבא לעולמו על אחר שבא לעולמו אבל קניית רשות לעולם לא בא בעולם שיהא בו ממש יותר מעתה וג"כ הוא בודאי בלי ספק שיבוא הרשות בידם ועוד בודאי אין שום דבר בעולם שלא יחול בו קניין דאפילו פירות דקל יכול למכור דקל לפירותיו וא"כ אותם פירות במה אתה קונה אות' כי אם השטר ערכאות ומה שאינו בידם למכור עכשיו ב"ש מאחר של סוף הזמן יבא מאיליו לכחם ברשות דומה למי ששכר בית לחבירו לזמן קצוב יכול למכרו אחר הזמן וה"ה אם מכר לזמן קצוב שדומה לשכירות בכל מילי רק שיכול הקונה לזמן לבנות ולתקן בו כל מה שירצה כמו שפסק הרמב"ם וכן הטור הביאו אבל לעניין מכירה

יכול ג"כ המוכר למכור לאחר אף שלא כלה הזמן עדיין ואפילו מעכשיו אינו צריך כמו שמוכיחי' התו' במסכת יבמות היכ' דאיתא גוף הדבר בעולם ויש בו ממש ודמי למי שאמר לאשה מקודש' לי לאחר ל' יום לכ"ע מקודשת בין לרב בין לשמואל וזהו פשו' רק שעקר הטעם שלא יכול אדם להקנות דבר שלא בא לעולם או דבר שאין בו ממש היינו בדבר שיכול לבוא או אינו לבוא אפי' אתי' בידיה כגון מקודשת לי לאחר שאגיי' דאינ' מקודש' כדאיתא בפרק האומר משום דילמא לא ישתכח ג' שיכול להתגייר בפניהם אבל במידי דאיתי' בידי' ויהיה בודאי בידים לאחר זמן אין זה דומ' לדבר שלא בא ברשותו רק שיש לחלק ולומר דווקא בדבר שהוא בעולם כגון מכירות בתים וכה"ג אבל בנדון זה אין חל עליו שום קניין כי אין בו ממשות בעול' רק שמוכר' אני לחלק בדב' רשו' שלא יהיה לבסו' יות' ממשות מלעת עתה שחל עליו קנין בפרט בשט' דהא אפילו לעניין פירות דקל כתב העיטו"ר בשם הרי"ף כשיש לו שטר חשוב כמו שתפס ואם יבאו הפירות זוכה ה"נ נימא הכי ועוד מצינו בפסקי גאוני' שהיו קוני' חזקת ישובים מן השר להתנות עמו שלא יבא שום אדם יותר לדור שם ואפי' אם בא אחר כך אדם אחר והשתדל עם השר להיפך יפול היהודי הראשון לעכב עליו כדאית' ג"כ במרדכי דדינ' דמלכות' דינא ואף שג"כ אין ממש בקניין מן השר שלא ידור שום אדם אצלו אלא רשות ושלטנ' במתא חשוב כמו שקנה גוף העד לאותו השלטנות והוי כמו שקנה בית לדיר' אף שלא כתב בהדיא בשטר כך והעיין בעיני מאח' שמצינו שם במסכ' ב"ב בפ' לא יח' פועל הא דנכסי גוי הן הרי כהפק' כו' ה"מ דלית דינ' דמלכות' דלא לקני ארע שלא בשטרא אבל אית דינא דמלכות' כו' לא והרמב"ם הוסיף בביאור בפרק א' דהילכו' זכיי' וז"ל כד"א כו' אבל אם יש משפט ודין של אותו מלך שלא יזכה אדם בקרקע אלא מי שכותב בשטר או נותן דמי' וכיוצא בדב' אלו עושי' כפי משפטי המלך שכל דיני המלך בממון על פיה' דנין ע"כ ק"ו הכ' מה שרגיל אדם לקנות מן שלטוני העיר שאזלינ' בתרייהו בדינא דמלכות' וידוע הוא בכל המלכו' שקוני' המכסים או דוגמתו ויין שרף ושארי רשותתו שלטנות בעיר כל הקניין ע"י שטר ארנדא ועל זה הן דנין ורגילין ג"כ למכור קודם כלות זמנו של ראשון ומוכרין לשני כי הרבה המהדרין לקנות ומזרזין להקדים ולזכות בו ומתוך כך יעולה בדמים וזהו הוספ' ותועלת לאוצרתם ומצינו ג"כ בדברי חכמים ששינו הידוע ואפילו מה שהוא מקח ממש אמרו שאינו קונ' כדמוכח בסוגי' דנכסי גוי כו' דכסף אף שקונ' בו אמרו חכמים דאינו קונה משום דלא סמכה דעתיה ואפילו בחזקה אח"כ אינו קונה משום דלא סמכה דעתיה עליה כמו שסבר הראב"ד והרשב"א והר"ן וכן דעת הטור וכן באתרא דכתבי שטר אפילו גבי ישראל אינו קונה בכסף לבד משום דלא סמכ' דעתיה וכן אם קנה בשטר ולא

נתן דמים אינו קונה מהאי טעמא אם לא במוכר מפני רעת' ובזה השוו כל הגאונים ומה שאינו מקח ממש אמרו ג"כ חכמים שהוא קניין גמור בסוף פ' הריבית גבי סטומתי וכן כתב האשר"י בפ"ק דב"מ וז"ל כי הקניין לפי המנהג כדאמר לקמן גבי סטומת' ומזה הביאו ראייה המחברים שעיקר קניי' בין בסחורה הכל לפי המנהג ק"ו מנהג ודת המלך וגדולה מזו כתב במרדכ"י פרק המקבל וא"ז פרק הפועלין הטוען תמורת המנהג אפילו במיגו אינו מהימן אלמא דמנהג עיקר לעניין משא ומתן הילכך הנראה בעיני מי שקונה מכס או כה"ג מן המלך אפי' קודם זמנו הוא קניין גמור והנוטלה ממנו הוא גזל גמור ויוצא' בדיינים ויש במה חלוקים באותם הדינים בדבר שלא בא לעולם ואין בו ממש והעולה בדרך קצרה כתבתי כי אין ביה נפקותא כ"כ לעניין שאילתינו:

ז ועכשיו מה היה כוונת המורה פלוני אלמוני' שמו טו"ב בשם אדוני' אשר חייב את ראובן פשיטא ופשיטא ודרדקי דבי רב ידעי במה שחייב את ראובן לשלם לשמעון כפי העלת דמים שאין לו צד זכות שבעולם אם לא בטעות וכשגג' היוצא מלפני השליט כי גרמ' בניזקין פטור לכ"ע ולא חייבו חכמים מסור אלא שהראה ממון חבירו דקלייי' בדבוריה אבל מה שיצריך שמעו"ן להוסיף דמים שבא בסיבתו אינה דומה כלל למסור וכן כתב מהרר"י בסימן ריי"ב ולא עוד שהרשב"א הוסיף וכתב אם אדם אחד אומר לשר גבה ממון מפלוני עשיר אינו חייב אלא במאחווי' אחווי' אבל בדבור בעלמא לא ע"כ אפילו את"ל דלא סבר ליה כרשב"א בהא כאשר פליגו עליה רוב המפורשים שאפילו בדבור נקרא מסור מ"מ דווקא כה"ג שאמר לו תקח ממון מפלוני אבל שבא בסבתו שדעתו לא היה על הפסד ממון ליכא מאן דפליג ועוד דהא להציל את שלו מן העירונים כיון כדי שיקצוף עליהם הסופר והמלכה וכאשר פתר כן היה ודומה לזו פסקו התו' ורשב"ם גבי נכסי הגוי הרי הם כמדבר כו' אף שקנה הישראל וזכה בה מ"מ אם יכול הראשון לדין עם הגוי ולהוציא את מעותיו ואע"פ שמתוך כך יחזור הגוי ויגזול הקרקע מיד הזוכה לא הוה בזה מסור דכי קתבע ישראל לגוי בדין קתבע ואפי' הרא"ש שחולק על זה לאו מזה הטעם אלא מטעמ' אחרינ' מאחר שבדין ישראל וערלים לא יכול להוציי' מן הגוי כמו שכת' שם הילכך אם רצה לעסוק בתחבולה עם הגוי שיבוא באלמות וכח על המחזי' לכופו להחזי' הקרק' לאשר קצוהו ככה"ג יש בו דין מסור אבל היכא דמוציא בדין מידי הגוי פשיט' דשרי לכ"ע וראובן עשה בדין להציל את שלו מן הגוי וגדול מזו כתב רבי אליעזר מטולה בסוף הגוזל במרדכ"י וכן בהג"ה מיימוני"י דלא מצינו מסור בתלמוד אלא במתכוון להזיק אבל מי שמתכוין להציל את שלו אף בתקפו בידי גוים ומתוך זה העלילו עליו הרבה אפ"ה פטור ק"ו בנו של ק"ו הכא דלא נתכוון להוציא ולהזיק היהודי

שום דבר דאין בו צד חיוב ממון אלא לית נגר ובר נגר דלפרקיני' אלא בשגגה ובנסלח לו אלא אפילו מה שפסק המורה שראובן יחזור מן מקחו ויתננה ביד שמעון לא ידענ' מאי אידון ביה לזכות שום זכות למורה אי דימה אותו ליורד תוך אומנתו של חבירו הלא אין שייך לענין זה כלל דהא הוא בר מתא כמו שמעון ולא מצי לעכב עליה ולעניין מצודת הדגים כו' אינו דומה דהתם טעמא משום דהוה כמזומן אצלו כדפירישי' לעיל שאני דגים דיהבי סיירא ואפילו לעניין מערופיא אינו דומה דהתם אפילו הוי גוי הרגיל אצלו ולא היה נושא ונותן כי אם עמו ע"כ לא ישיג גבולו ויקח מחייתו אבל זה היין שהיה בתחיל' ביד ראובן כמו בידו ואפי' לא היה בידו מעול' ס"ס אחרי' חולים וערלים היו חופשים מקודם היין כמו הוא וזה לא קנה אותם אלא פעם אחת על ג' שנים כמו שהוא הדרך פשיטא שיכול ראובן לקנותו כדין וכהלכה ועוד אפי' גבי דיני מערופיא גופיה יש מקומות חלוקות בלא הכרע דעת וספק ממונ' לקולא והמע"ה כדפירישי' לעיל ואין לומ' דקניין הראשון של ראובן לא היה קניין ממש וא"כ קניין של שמעון הוא קניין ממש והוה כגזל בידו אדרבה אמינא דקניין שראשון הוא קניין ממש שהיה בשטר ארנדא מכל הערונים ואוושא מילתא יותר ממה שהיה קניית שמעון דהא מקצת העירונים לא נתרצו לגמרי ואדרבה טענו שזויף הוא ובהסתר פניהם לקחו החותם מן התיבה ואלא מאחר שלא היה המכירה הראשונה בהרמנת של כל עיר א"כ הוה כחספא בעלמא ודמייא לעבד שמכר נכסי אדונו א"כ כ"ש שמכיר' שנייה ליתא שמכרו שלא כדין וגם לא בהרמנת המלכה שהם עבדי עבדים לה ובלא הרמנת של העירונים וכאשר הוכיח סופו על תחילתו שהמלכה גערה עליהם בנזיפה לקיים מקח הראשון רק שיוסיף בדמים כנגד השחד שהיה בלאו הכי נותן לעירוני' ואל השר. וא"ל שהמכירה הראשונ' אינה מכירה מאחר שעדיין הוא ברשות של שמעון ואינו ברשות העירונים למוכרה הלא כתבתי לעיל שפשוט שהוא קניין גמור ואפי' אם יטעה המורה ויאמר שאינו קניין א"כ אפי' קניית שמעון ג"כ אינו קניין דאין לומר לשמעון הוי קניין מאחר שברשותו הוא כבר הרי שעדיין לא כלה זמנו זו הבל ורעיון רוח דמאחר שאינו ביד המוכר למכור ואינו בידו א"כ מאי יזכה שמעון לקנותו דהא בעינן קונה ומקנה ומהפקר ליכא למימר דזכה דנכסי הגוי הרי הם כהפקר הלא אינו כהפקר שאחר כלות הזמן יחזור לידי הגוים וא"כ לא איסתלקו מרייהו כאשר פירשתי לעיל וא"ל מאחר שהשטר לא בא ליד ראובן א"כ אינו מקח הלא נתנו לידו כאשר בעצמם לא כפרו וא"ל מאחר שאין לו עדות יהודית שנתנו השטר בידו א"כ הוה כמו שלא קנה הלא אוושא מילתא וקלא דלא פסק חשוב בעדים וזה היה גלוי ליהודים ולערלים ועוד אין לך הודאה ועדו' גדול מזו שעל אפם ועל חמת'

הוברחו להודות ולומר אמת כן הוא רק שהשני הוסיף בדמים והשר גזר שיתנו לשני ואלא שחייבו להחזיר המקח משו' עני המהפך בחררה כו' הלא הוכחתי בראיות ברורות וכל אפי' שוי דאין עליו דין אלא לקרותו רשע וא"כ למה פסק המורה להחזיר המקח ועוד הלא אין שייך דין עני המהפך בחררה במידי דמי למציאה והפקר דהלכת' כר"ת כאשר כתבתי לעיל וזהו דומה למציאה שמצא מחייתו בהשקט בלי טורח ועמל ואין מציאה גדולה כזו אפילו את"ל דאינו סובר המורה שקרוי הפקר או מציאה אלא במידי דאית ביה ריוח ברור לכל וקצוב א"נ שהמורה הטה וסבר הלכתא כרש"י דבכל מידי שייך דין עני המהפך בחררה ס"ס נדין דידן אינו דומה כלל דאינו שייך עני המהפך בחררה אלא במהפך בה וטרח בה קצת כדמשמע מתו' שהבאתי לעיל וכן הוא לישנא דמהפך בה אבל זה לא הפך על מכירת היין שלאחר כלות זמנו מידי ואפילו את"ל שכבר הפך בה שמעון עם השר מקודם כאשר אינו הלא פסק מהר"ם שאינו שייך דין עני המהפך כו' אלא בגמר פיסוק הדמים ואינו נחסר אלא כתיבת השטר ולברר המקח כמו שהבאתי לעיל וגלוי וידוע שלא עשה שמעון לא גמר מקח ולא הדומה לו.

ח וג"כ אין לומר דאדעתא דהכי קני ליה בתחלה כדי להיות לו לעד דורות או לזמן מרובה שסבר שום יהודי לא יסיג גבולי ודומה למלמד כמו שכתבתי לעיל שאדעתא דזמן אחד לא נחות והוה כאילו הפך בה לזמן אחר זה אינו מאיזה טעם סבר כך וכי לא ראה מה אשר היה לפניו מאותם שהיו תופסים היין שרף שלא האריכו קיצם יותר מזמן אשר קנה ואין חדש תחת השמש.

ט ועוד הא ע"כ לא תוכל לומר דסמכא דעתיה דאטו אם יהודי לא יקנה ס"ס גוי אחר יקנה כמו שהיה מתחילה תופס גוי עידון אחד ואלא מטעמא דחזקה דג' שנים חזקה זו לא ידענא ולא רמיזא בתלמוד ולא בפסקי גאונים דלהוי ג' שנים חזקה כה"ג ואין חילוק בין שנה לג' אלא לעניין חזקת קרקע כדאית' בב"ב ולא בע"א ואף את"ל ג' שנים איכא חזקה מי ששכר דבר אחד ג' שנים אבל זו הקני' לג' שנים פזימנא חדא חשיב' דאין שייך לומר מסתמא מחיל מאי הוי ליה למיעבד בתוך זמנו ולא כת' מהררי"ק בשורש קל"ב דשייך גבי חנות דין עני המהפך בחררה אלא שקנה בסתם ודעתי לדורי דורות שיהיה לו הרשות להלואת ביחידי וידע ששום גוי אינו מלוה ברבית ואיש אחר בא לקפח מחייתו אשר טרח בה הראשון הוה כמו שקנה ישוב מן השר כמו שמביא ג"כ ראייה בתשובה וה"ה נמי מי שהוחזק בחנות אחד מכמה שנים ואין לו מחייה אלא זו וידוע ששום גוי לא יסיג גבול אפשר מן הנכון שגם כן ישראל לא ירד לתוך אומנתו אבל כהאי גוונא דליכא חד מהני טעמי לזכות שמעון ולחייב ראובן ואף שמצינו חזקה לעניין

ישוב וחרם היינו היכא שהסיעו על קיצתם כדאיתא במרדכי ובכאן לא מצינו לא חרם ותקנה ואפילו מה שגזר ר"ג מ"ה שלא לשכור בית מגוי שדר בו חבירו עד מלאות לו שנה אחר יציאתו ובודאי הוי תקנה שלא נתפשטה בכל מדינות ואפילו מה שגזר ר"ג היינו לעניין בתים וחנות לתקנות ישראל בגולה אבל לא לעניין סחורה ומכסים ואפי' מה שתיקן היינו כעניין זה שאין צריך לירא שמא יקדימו הגוי כי אין דרכם לשכור בתים כאשר בעו"ה יושבים לבטח בנחלת אבותם ושלהם וכן חרם היישוב שלא יקפח מחייתו ג"כ אינו מתיירא מן הגוי אבל בנדון דידן אפי' עמד ר"ג מ"ה בפנינו אין שייך חרם ותקנת במה שיכול ג"כ גוי להקדימו א"כ מוסב הוא מן הגוי ויהבי' ליה כל טעותי' דשייך בו דין עני המהפך בחררה וראוי להחזיר מקחו ה"מ כשבא הוא מעצמו ונטלה אבל הכא ששלחו העירונים אחריו ואמרו למכור לו ולא לאחר כאשר יש לו עד מהימן בודאי ר"ג מ"ה בעצמו היה קונה אותו כמו שהוכחתי לעיל ממלמד בלי דעת חלוקות ע"כ נשאר המורה ערום מעל צד זכות אפי' לכל הדיעות שבעולם על אחת כמה וכמה מעלות טובות כפולות המועילות לזכות עלינו חדא שהלכה כרבינו תם ולא כרש"י דגבי מציאה אין שייך דין עני המהפך בחררה וזה חשוב כמציא' כמו שהוכחתי ובלאו הכי אין שייך בו דין עני המהפך כו' שעדיין לא הפך וגמר פיסוק דמים או הדומה לו ולא עוד שהעירונים בעצמם הקדימו אותו הכהור"ה זאת יוכשר בעיני אלקים ואדם.

י והקבול קניין שקבלו לפני המורה לא קבלו רק לדין ולא לפשרה וקניין בטעות חוזר לכ"ע כדמוכח בגיטין ואפי' קניין שעל הפשרה והיא בטעות חוזר כמו שכתב המרדכ"י בפ"ק דסנהדרין וז"ל כתב הסמ"ג דיין שטעה וחייב שבוע' למי שאינו חייב ועשה פשר' עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואחר כך נודע לו שאינו בר שבועה חוזר אף שקנאו מידו על הפשרה אינו כלום דהא לא קבל עליו ליתן ולמחול אלא לפטור מן השבוע' שחייבו הדיי"ן הטוע"ה וכל קניין בטעות חוזר ע"כ כ"ש הכא דהא לא קבלו קניין אלא לדין תורה אף שכתב בשטר כל אשר ימצא ביניהם ויאמר המורה שאתא לרבויי נמי כן מכל מקום לא קבל טעותי' עליה אלא מילתא דתלוי בסבר' ויש פנים לכאן ולכאן אבל להכריע נגד דת תורתינו שלא כהלכה אין טעות גדולה מזו ואפי' אם יאמר הדיין שקבל הקניין אף לפשרה הלא הדיין אינו נאמן אחר שיצא הפסק מידו וג"כ יש לו עדי' שלא קבל ק"ס אלא כפי משמעו' השטר ואפי' את"ל שקבלו עליהם בין לדין בין לפשרה מ"מ פשרה זאת אינה פשרה שדומה לפוטר מים טרם התגלע ריב אלא גובר מים והיא כגודא וגמלא להרבות מחלוקות בישראל וכי לעשות פשרה לחייבו ולא לזכותו בלא שום צד שבעולם פשרה בזאת גער' היא ועל זה נאמר בוצע ברך ניאץ ה' וכ"ע מודים לזה ועוד הלא לשון

פשר' ממי יודע פשר דבר כמו שדרשו רבותינו בברכו' כו' והיינו למצו' דבר הממוצ' לפשר המחלוקת או הריבה ועוד ראייה דאפילו קבלו עליהם אף לפשרה קניין בטעות הוא וחוזר לפי מה שמחלקים התו' בפר' קמא דסנהדרין ובמקבל שמחילה בעלמא אינה צריכה קניין מ"מ עשרה צריכה קניין משום שבא על ידי דיינים והוה כמחילה בטעות שיכול לומ' לא הייתי יודע שאמחול כ"כ הרבה לכך צריכ' קניין ואף שעכשיו הוה כקניין טעו' מ"מ אלימ' טפי בקניין מבלא קניין ע"כ ומ"ה תירצו התו' ממ"נ אי פשרה הוה כמחילה בטעות א"כ אפילו בקניין לא מועיל כדאיתא בפ"ק דגיטין ואי לא הוה כטעות אף דאלימא טפי בקניין ס"ס לא הצריכו חכמים קניין כדמסקינן והילכתא פשרה צריכה קניין ואם לא קניא חוזר אלא ע"כ הכי קאמר ע"י קניין אלימא טפי והוה כנחית למחילה להדיא וא"כ נדון דידן כולהו סהדי דלא נחית ראובן למחילה כ"כ לחייבו אותו מכל וכל בשצף קצף וא"כ הפשרה הוה כטעות לכ"ע וכבר הוכחתי שקניין אפילו בפשרה בטעות חוזר וא"ל דווקא טועה בדבר משנה חוזר אבל לא בע"א הא כתב האשר"י כשאדם טועה בפסקי הגאונים כטוע' בדבר המשנה אף שכתב הרא"ש וז"ל ואומר אני ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישר בעיניו טועה בדבר משנה כו' ולא עוד אפילו בפסקי כל חכמים שבדורות כו' אבל אם מבי' ראייה לסתור דבריהם מתלמוד ודבריו מקובלים לאנשי דורו יפתח בדורו כו' ע"כ אולי ג"כ ידמה המורה בנפשו לסתור כל דברי הגאונים שהבאתי מ"מ לא כתב' האשר"י כולי האי לחלוק על כל הגאונים אשר היו לפניו בפרט שנפלו כמה דעות ופנים באות' הלכה ושום אחד לא משוו' עמו ואדרבה ראיות ברורות חזקו חצובי' מהררי' ברזל לבלתי שדית בהו נרג' ובפרט מה עלה בדעתו להוציא ממון הלא לעולם ספק ממון לקולא והמוציא מע"ה וכשיש מחלוקות בין עמודי העולם כגון בנדוני' חתני' ואליבא דרש"י ור"ת כמו שכתב במרדכי בפרק נערה בשם ר' שמואל בר ברוך ואם תפס החתן יכול לומר קים לי כרש"י ועוד הלא פסק מהררי"ק גבי ממון לא יכול לומר קים לי כגאון אחד ואפי' תפס מוציאים מידיו ק"ו בנו של ק"ו כנגד כל הגאוני' ועכשיו אני אהפך הקערה על פיה דאדרבה שמעון חייב בנזקי ראובן מאחר שקנה ראובן בקניין גמור ידוע וזה בא להפסידו הוה כגזלן ממש ואין גזל כמותו כמו שפסק הרוק"ח בתשובה שהבאתי לעיל ולא יכול לומר כונתי לא היה להזיק וסבר אני להציל את שלי עשיתי וסברתי כדין וכהלכה עשיתי כמו שכתבתי לגבי ראובן זה אינו מאיזה טעם היה שמעון סובר שעשה כדין לבטל מקחו דהא אפילו הנשים יודעים אסור לא תגזול אי משום שהיה סובר שהמכירה של ראובן אינו מכירה מפני השגת גבול של שמעון וכי לא ראה מה שלפניו שכך הנהיג בעירו

ומסתמא דרי גרוע מגרעי עד ביאת ב"ן דו"ד ועוד וכי טיפש הוא שלא ידע מאחר שגוי אחד יכול להקדימו אם כן ממילא ישראל לא גרע ואלא שהיה סובר שקניין של ראובן אינו קניין לפי שעדיין אינו ברשותו וסבר לגבי דידיה הוא קניין ויפטור עצמו בהא דרבי אלעזר מטול"א דלעיל לאו כל כמיניה למיפטר עצמיה בהאי טעמ' דאנן סהדי דלא גברא למדנא הוא דנחית לדינה כי אות אחת לא ראה בתלמוד כל ימיו והיכא ידע לדמות זה לקניין שאין בו ממש ובר מן דין מאחר דהתרה בו לבלתי הזיקו לפני ערכאות של גוים א"כ לא טוב עשה בעמיו ודין מסור לתשלומין אית ביה אפי' את"ל שקצת שוגג היה מטעמא דהשגת גבול לבלתי דון אותו כמסור דשמתי' לקועי' דאין אדם עומד על ממונו ועל צערו וסבר מאחר שזה בא לכלותו ולשרשו ולהסיג גבולו והתחיל בתקלה נעשה לו בהית' מכל מקו' מן התשלומי' מי פטרי דהא אדם מועד לעולם בין מזיד בין שוגג וכמו שפסק מהר"ם למי שמסר חבירו בעת הזעם שחייב בתשלומין ולא דמיא לרבי אלעזר מטול"א כלל דהא נתכוין להזיקו מאחר שלא השגיח בהתראה.

יא ומכל מקום לא אביתי לירד לתכלית תצמית ענשו של שמעון ואני לא נקראתי לעת עתה לחייב רק להציל ולזכות בו וכדי שלא יאמרו ההמון התורה נעשה כשתי תורות חד שרי עורבה וחד אסר יונה וד"ל רק כאשר התחלתי לטהר כן יסייעי לי מן השמים וכותלי בית המדרש יעידו עם רבותי לזכותי ויאמרו דברי התלמוד ישר ושלום לכל דייני ישראל עד ביאת הגואל שעד הנה אני העני אשר הפכתי בחררה זו על כן מי שיבא ויטלנה שלא כדין וכהלכה יהא דינו חרוץ כרשע במידת דין הקש' והיא סוד הפח"ד המרומז ליודעים. דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א שליט הנקרא שר יצחק:

תשובה לז

א **הנני** בא על דבר הלכה ול' עד' היא הלכה פסוקה ולכן לא אחוש להאריך הענין הוא כי בא הנה הסופר אחד מארץ רוסיאה והוא מוסמך ואמרתי לו שיכתוב לי זוג של תפילין וכתבן ונתנן לי ובדקתי אותה והיו כתובין כתקנן אך דבר אחד ראיתי בהן לא נכשר בעיני וזה הדבר כי היה פרשת שמע מסיימת באמצע שיטה ופרשת והיה אם שמוע היתה מתחלת בראש הדף ובראש שיטה ואמרתי לסופר לא יעש' כן במקומינו לסיים פר' שמע באמצע שיטה ולהתחיל פרשת והיה אם שמוע בראש שיטה וגם במקומכם אי איפש' שיעשו כן שהרי הרא"ש והרמב"ם והמרדכי ז"ל כולם מסכימים שהג' פרשיות תהיו פתוחות ופרשת והיה אם שמוע תהיה סתומה וכשהיא כתובה באופן הזה נקראת פרשת והיה אם שמוע פתוחה שהרי כתב הרמב"ם בפ"ח פרשה פתוחה יש לה ב' צורות

אם גמר באמצע שיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחילת שיטה שניה וגם הרא"ש הסכים לזה שכתב הפתיחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיטה או בתחילתה כדי תשעה אותיות הילכך אם נשאר עדיין בשיט' כדי ליכתוב ט' אותיות או יותר יניח חלק ויכתוב בראש השיטה שתחתיה וכו' הרי שנראה בפירוש דבאופן כזה מיקרי פתוחה אליבא דכ"ע והוא השיב לי הנה בכל הארץ אשכנז עושים אות' כן ואין פוצה פה ומצפצף וחכמי רוסיאה לא קטולי קני באגמא נינהו וכדי לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק והביא לי ג' זוגות תפילין ישנים כתובים כתיבה אשכנזי' והיו כתובים על זה האופן ג"כ ואשתומם שעה חדא לאמר מה ראו על ככה ועל מה הם סומכים האם נאמר שסומכים על דברי בעל העיטור שכתב שכל ד' פרשיו' שבתפילין יעשה פתוחות וזה דבר זר מאד שלא יעלה על דעת להניח דברי הר"ם והרא"ש והמרדכ"י וליפסוק כבעל העיטור ונתתי את לבי לתור ולבקש ולדעת מאנה יצא להם זה ומצאתי שאיפשר שהם סוברים כהרא"ש בצורת הפתוח' או הסתומ' ומסתמ' דהכי הו' דכל בני אשכנז בתר הרא"ש גרידי ואמנ' הם יפרשו דברי הרא"ש שמבי' הטו' בהלכות ס"ת באופן אחר ממה שנרא' לענים וז"ל הטור הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיט' או בתחילתה כדי ט' אותיות הילכך אם נשאר בשיטה עדיין כדי ליכתוב ט' אותיות או יותר יניח חלק ויתחיל בראש השיטה שתחתיה ואם נשא' פחות מזה או שסיים בסוף השיטה יניח כדי ט' אותיות בראש השיטה שתחתיה ויתחיל לו משם ולהלן והסתומה צריך שיהיה חלק באמצע כדי ג' אותיות הילכך אם נשאר עדיין חלק כדי להניח ג' אותיות ולהתחיל בפרשה אחרת בסוף השיט' יעשה ואם לאו יניח כל שיטה שתחתיה חלק ויתחיל בתחילת שיטה ג' ואם סיים הסתומה בסוף הדף יניח שיטה עליונה של ראש הדף חלק ויתחיל בשניה עכ"ל:

ב והנה הפירוש אשר נרא' לע"ד הוא שכוונת הרא"ש לומר שצורך הפתוחה היא באה מ"ב פנים הא אם סיים הפרש' שלמעלה באמצע השיטה ויש עד סוף השיטה שיעור כדי ליכתוב ט' אותיות ורוצה להתחיל לכתוב פרשה פתוחה יניח עד סוף שיטה חלק ויתחיל הפרשה הפתוחה בראש השיטה ואם סיים בסוף שיטה יניח מתחילת השיטה שתחתיה שיעור תשעה אותיות ויתחיל הפרשה הפתוחה באמצע שיטה והסתומה היא שיש חלק באמצע השיטה כדי ג' אותיות והפרשה מתחלת בסוף השיטה ואם סיים הפרשה בסוף השיטה או בסוף הדף יניח שיטה א' חלק ויתחיל בתחילת שיטה שלישי' סוף דבר היכר צורת הפתוחה או הסתומה הוא בתחיל' הפרש' הפתוח' או הסתומה ובפי' הזה מפרשים מהרי קארי ומהר"י אבוהב עיין בהילכות תפילין אמנם הם יפרשו

דברי הרא"ש באופן אחר כי מה שאומר הרא"ש הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיטה או בתחילתה כו' פירושו בין הפרשה הפתוחה ובין הפרשה הבאה צריך להניח חלק שיעור ט' אותיות וכן מה שאמר והסתומה צריך שיהא חלק באמצע פירושו ג"כ בין הפרשה הסתומה לפרשה הבאה אחריה סוף דבר החלק שצריך להניח כדי להכיר שהפרשה פתוח' או סתומ' היינו בסוף הפרשה הפתוחה או הסתומה ולכאורה ירא' כי זה הפי' הב' הוא יותר מחוור מן הפי' ה"א שהרי הטור כתב ואם סיים הסתומ' בסוף הדף יניח שיטה עליונה שבראש הדף וכו' ובשלמא כפי הפי' הב' אתי שפיר מאי דכתב ואם סיים הסתומ' כלומר ואם סיים הפרשה הסתומה בסוף הדף והוא צריך להניח עתה חלק כשיעור הסתומה אמנם כפי הפי' ה"א יקשה מאי קאמר ואם סיים הסתומ' צריך להניח דאמאי צריך להניח הואיל וכבר סיים הסתומ' והלא בתחילת הפרשה הסתומה צריך להניח חלק ולא בסופה דאטו אם סיים פרשה סתומה בסוף הדף ורוצה לעשות פתוחה אחריה איך יניח שיטה אחת חלקה והלא תראה כמו סתומה וזאת הקושיא גם כן תיפול במה שכתב הרא"ש בהלכות קטנות וז"ל ואם סיים פרשה סתומה בסוף השיטה יניח שיטה א' חלק ויתחיל בשיטה שנייה עכ"ל גם כפי הפי' הב' יתורץ קושי' אחת שמביא מהר"י קארו שהקשה למהר"י אכוהב וז"ל וכתב מהר "י אבוהב שאע"פ שפרשת קדש אין ניכר שהיא פתוחה לפי שאין כתובה קודם לה דבר באינך דאיפשר לתקוני מתקנינן ופרשת קדש תקרא פתוח' לפי שהיא התחלת התפילין ואין קודם לה דבר עכ"ל: והנה כפי הפי' הב' היכר גדול יש לפרשת קדש שהיא פתוחה במה שמניח שיעור ט' אותיות חלק בסוף הפרשה וכי תימ' שאם סברת הרא"ש הוא כפי פיר' ה"ב יקשה כי איך אומ' הרא"ש שפרשת והיה אם שמוע סתומה והלא אי אפשר לעשו' לה היכר של סתומה הואיל ואין פרשה אחרת כתוב' אחריה י"ל דהואיל ואינ' מסויימת באמצע שיטה כמו האחרו' תקרא סתומ' אע"פ שאין כתו' אחריה דבר שהרי כיוצא בזה כתבו התו' בפ' הקומץ על מה שאמרו הגמרא בעניין המזוזה ועוש' פרשיותיה סתומות וז"ל קצת קשה דנקט לשון רבים ואין שם כי אם פרשה אחת ושמא משום על הארץ שבסוף שיטה אע"פ שאין כתוב כלום אח"כ עכ"ל הרי דמשום דעל הארץ מסיים בסוף השיטה מיקרייא פרשת והיה אם שמוע סתומה והנה כפי סבר' הפי' ה"כ שההיכר של הפרשה הפתוחה או הסתומה היא בסופה דברי התו' מיושבות כי הוקשה להם דאיך אומר פרשיותיה סתומות לשון רבים והלא אי איפש' לעשות אלא פרשה אחת סתומה דהיינו פרשת שמע לפי שעושין בינה לפרש והיה אם שמוע היכר סתומה אמנם פרש' והיה אם שמוע איך איפשר לעשות לה היכר סתומה בסופה הואיל ואין פרשה אחרת כתובה אחריה

ומתרצים ושמא משום על הארץ שבסוף שיט' מיקריי' סתומ' אעפ"י שאין כתב כלום אח"כ באופן שתראה פרש' והיה אם שמוע סתומה ומ"מ מיקרייא סתומה כי אם היתה מסיימת באמצע שיטה היה נראית כפתוחה ודאית אמנם עתה דמסיימ' בסוף שוטה נהי דאינה סתומה ממש הואיל ואין כתוב כלום אח"כ אבל עכ"ז יותר נראה שהיא סתומה מפתוחה אמנם כפי סברת הפי' הא' שההיכר של הפרשה הפתוחה או הסתומה הוא בתחילת' דברי התו' קשין להולמם שכפי זאת הסברה צריכין אנו לומר שמה שהוקשה לתו' הוא איך אומר פרשיותיה לשון רבים והלא פרשת שמע אי איפשר לעשות סתומה לפי שאין כתו' קודם לה דבר וא"א לעשות סתומה אלא פרש' והיה אם שמוע וא"כ מה מתרצי' דמשם דעל הארץ בסוף השיטה דאכתי יקשה שאין כאן פרשותיה סתומות וכי תימא שכוונת התו' לומר דהואיל ועל הארץ בסוף שיטה נראה שהפרשה הבאה אחריה סתומה דאם היה על הארץ באמצע שיטה היה נראה שהפרש' הבאה אחריה פתוחה ודאית אבל השתא דעל הארץ בסוף שיטה נראה דהפרשה הבאה אחריה סתומה ואעפ"י שאין הפרשה האחרת כתוב כאן אמר פרשיותיה סתומות הואיל ויש בסוף פרש' והיה אם שמוע היכר שהיא סתומ' ולזה כיוונו התו' כאומרם ושמ' משו' על הארץ שבסוף השיט' אעפ"י שאין כתו' כלו' אח"כ זה א"א לאמרו דא"כ מאי פרשיות' דקאמ' דמשמ' דמפרשיו' המזוזה קאי ע"כ נ"ל ע"ד כי צריכין אנו לדחוק ולומ' כי כוונת התו' לומר דמאי דאמ' פרשיותיה סתומות אינו רוצה לומ' שיהיו פרשיותיה סתומות כדין פרשה סתומה ממש אלא הכוונה היא לומר שסיימו בסוף השיט' ומה שאומר פרשיותיה סתומות הוא לשון מושאל וזה הפי' נראה לע"ד שהוא אמתי כדברי התו' ממה שכתב המרדכי ז"ל מצאתי בסמ"ג ותו' שאנ"ץ שהיו כותבין על הארץ בסוף שיטה והרי חשוב כסתומות כיון שנתמלאת כל השיטה עכ"ל אבל אכתי קשה שכפי זה הפי' מה אומרים התו' אעפ"י שאין כתוב כלום אח"כ שהרי כבר תרצו למה שהוקשה להם ולא עוד אלא שהדברים האילו אין להם קשר ושייכות עם מה של מעלה אמנם נלע"ד שזה יובן עם מה שכתב המרדכי וז"ל ותימ' דנהגינן השתא דכתבינן על הארץ בתחילת השיטה ונראה הטעם דומיא דס"ת דלעיני כל ישראל באמצע השיטה שנראה אז שהדבר נגמר דכשמסיי' בסוף השיטה כמו שאר השורות נראה כאילו רוצה לכתוב יותר עכ"ל וא"כ נאמר שכוונת התו' לומר דאעפ"י שאין כתב כלום אח"כ והיה ראוי ליכתוב על הארץ בתחיל' השיטה כמו לעיני כל ישראל שכותבין אותו כאמצע השיטה להראו' שהדב' נגמר וא"כ ג"כ על הארץ היה ראוי לעשות בתחילת שיטה להראות שהדבר נגמר וא"כ איך נאמר דמה שאמר ועושה פרשיותיה סתומות היינו שיסיים על הארץ בסוף השיטה הואיל ואין ראוי לעשות

כן עכ"ז אומרים התו' דשמא משום דעל הארץ בסו' שיט' מיקרי סתומו' אעפ"י שאין כתו' כלום אח"כ ולא היה ראוי לסיים בסוף השיט' זהו הנע"ד בזה הדיבור ונחזור לענייננו ונאמר דאיפשר שעל זה הם סומכין לסיים פרשת שמע באמצע שיטה ולהתחיל פרשת והיה אם שמוע כי הם סוברים דלדעת הרא"ש היכר הפתוחה או הסתומה הוא בסוף הפרשה עצמה וא"כ אותו החלק שבסוף פרשה שמע הוא עושה לפרשת שמע פתוחה ולא לפרשת והיה אם שמוע ופר' והיה אם שמוע מיקרי סתומה הואיל והיא מסיימת בסוף השיטה אמנם נלע"ד שאין ראוי לסמוך על זה הפי' לעשות מעשה מכמה טעמים חדא שהסברה היא היא זרה עד מאוד לומר שהפרשה תקרא פתוחה בעבור שבסופה יש חלק ועוד שהרי הרא"ש בהלכות קטנות כשמפרש צורת הפתוחה והסתומה אומר אח"כ ז"ל והרמב"ם ז"ל כת' דפתוחה בסוף שיטה היא פתוחה ולא הפתוחה בתחילת שיט' ואם סיים בסוף שיטה מניח שיטה אחת חלק וסתומה היא באמצע או בתחילת שיטה עכ"ל נראה מכאן דלא פליג הרמב"ם אלא במה שכתב דפתוחה בתחילת שיטה לא הוי פתוחה ומה שכתב דסתומה בתחילת שיטה ולא פליג עליה בדבר אחר ואם כפי הפי' הכ' מחלוקת יותר גדול מזה יש ביניהם שלדעת הרא"ש צורת הפתוחה והסתומה הוא בינה לפרש' הבאה אחריה ולדעת הרמב"ם צורת הפתוחה והסתומ' הוא בתחילת כמו שנרא' מתוך דבריו כפי' שכתב בפ"ח אם גמר באמצע שיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה בתחילת השיטה השינית עכ"ל ועוד שבפי' הב' הפי' פרש' ויעל היא פתוח' הואיל והיא מסיימ' באמצע שיטה כדאיתא בפרק הקומץ והר"ם כתב שהיא סתומה ולא מצינו חולק עליו ועוד דא"כ יקשה במה שאמר בפרק הקומץ איני והאמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף ההיא באמצע שיטה איתמר דאי איפשר לומר דבאמצע שיטה איתמר דא"כ הוה ליה למימר דפרש' ויעל היא פתוחה ומינה הוה ידעינן דהיא מסיימת באמצע שיטה דאי מסיימת בסוף שיטה היא סתומה כמו פר' והיה אם שמוע דהיא סתומה משום דמסיימת בסוף שיטה על כן נלע"ד שהפי' ה"א שפירישי' בדברי הטור הוא אמיתי ומה שהקשינן לעיל ממה שכתב הטור ואם ליישב הסתומה וממה שכתב הרא"ש ואם סיים פרשת סתומ' בסוף השיטה כו' איפשר ליישב ולומר דסתומ' שכתבו פירושו מסויימת והכי פי' דברי הרא"ש ואם סיים פרשת מסויימת בסוף שיטה וכן מה שכתב הטור ואם סיים הסתומה כלומר המסויימת או איפש' דסתו' שכתבו הוא על דרך מה שאומר הגמ' ועושה פרשיותיה סתומות וכתבו בתוספית' דמקרייא פ' והיה אם שמוע סתומה משום דמסיימת בסוף השיטה ה"נ האי דקאמ' הרא"ש ואם סיים פרשה סתומה בסוף שיטה כלומר ואם סיים פרשה סתומה

דהיינו בסוף שיטה והכי דייק לישנא שמביא הטור ואם סיים הסתומה בסוף הדף יניח שיטה עליונה של ראש הדף חלק כו' ואיכא למידק דהוה לי' למימר ואם סיים הסתום' בסוף הדף ובסוף השיט' וכ"ת דסוף הדף משתמ' סוף הדף לגמרי דהיינו אף סוף השיט' זה א"א ואמרו שהרי אמרינן בפרק הקומץ סתם בא לו לגמור לא יגמור באמצע הדף אלא מקצ' והולך עד סוף הדף ואח"כ אומ' לעיני כל ישראל באמצ' שיטה נראה דסוף הדף לא משתמע עד סוף השיטה ג"כ אלא סוף הדף מקרי בשיטה אחרונה אפי' באמצע וא"כ נחזור לקושייתינו שכפי פי' הב' שפיר"י דמאי דקאמר ואם סיים הסתומה בסוף הדף ובסוף השיטה דאטו אם סיים בסוף הדף באמצע שיטה למה צריך להניח שיטה עליונה חלק יתחיל בסוף השיט' של סוף הדף אמנם כפי מה שאמרנו דסתומה ר"ל בסוף שיטה אתי שפיר דהוי ליה כאילו אמר ואם סיים בסוף השיטה ובסוף הדף ואחזור לענייני הראשון ואומר שאין ראוי לסמוך על הפירוש שפירשנו בדברי הטור ולעשות מעשה לסיים פרשה שמע באמצע שיטה ולהתחיל והיה אם שמוע בתחלת הדף ובפרט כי מהר"י קארו ומהר"י אבוהב אינם מפרשי' דברי הטו' כמו אותו הפי' וכל זמן שלא נמצא על מה שיסמוך המני' תפילין כאילו אינו מקיים מצות תפילין כתקנה ונרא' בעיני דודאי אי איפש' שיעשו דבר כזה בארץ אשכנז ולכן ראוי למחות במי שמניח תפילין כתובין בזה האופן מה שנלע"ד כתבתי: הצעיר משה בכ"ר משלם:

ג **בן** חכם ישמח אב דולה מים מבורות עמוקים וממעין התבונה שואב עץ שתול על מים ועל יובל התבונה ישלח שרשיו עתי' נכסין עתי' משח לבו כלב הארי לא ייירא כי יבא חום ובשנת בצורת לא ירעב גיסי החכם הוותיק הר"ר משה י"א הגעתני איגרתך גם המשא ומתן אשר כתבת על ענין תפילין ושמחתי כראותי אותך משתדל לרדת לעמק' של הלכה ולא נשאת פנים למקבת בור נוקרת בו היום הזה גלית מעלי חרפת האשכנזים המלעיזים אותי על שאיני בודל כל בין השמשות מדרכי הספרדים ופניתי הבית מלפלפל על דרך אשכנזים שהרי כבודך הפרזת על מדתי שאני להלכה' אמרתי אבל לא למעש' כי בודאי בכל מה שפשפשתי בענין מעשיהם מצאתי שענייניהם מכוונים במעשה על פי התלמו' והתוס' וכ"ת בעניין התפילין פסלת את מעשיהם ולא הנחת להם מקום וגם אני אודך במ' שאתה סבו' שהתפילין שלנו יותר כשרים אמנם לפסול התפילין שלהן לכ"ע בזה אינני מסכים עמך וכדי לרדת לעומק העניין אודיעך שבדקתי הרבה תפילין ומצאתי אותם על ג' תמונות התמונה הראשונה היא הנהוגה באלה הארצות ששתי פרשיות ראשונות מתחילות מראש הדף ומסיימות בסוף הדף באמצע שיטה ופ' שמע מתחלת בראש הדף ומסיימת בסופו ופרשת והיה אם שמוע מתחל'

באמצ' שיטה התמונה ה"ב ש"ג הפרשיו' הראשונות מתחילות מאמצע שיטה ומסיימו' בסוף השיטה האחרונה ופרש' והיה אם שמוע מתחלת מראש שיטות הדף ומסיימ' בסוף שיטה אחרונה התמונ' הג' היא אותה שכתבת שעשה הסופר האשכנזי ששלש הפרשיו' מתחילו' מראש שיטה בראש הדף ומסיימות באמצע שיטה בסוף הדף והי' אם שמוע מתחל' מראש הדף ומסיימת בסוף שיטה אחרונה ובודאי התמונ' הראשונה היא על דרך הרמב"ם ואין צורך להאריך בה התמונה הב' היא על דעת הרא"ש והתו' דס"ל דפתוח' הוי נמי באמצע שיט' כל ששייר כשיעור הפתוח' בראש השיטה ובודאי דהאי ספרא ספרא דוקנא' הוה וסבר דבעי שיהא ניכר ב"ג פרשיות שהן פתוחות ואי הוי מתחיל בראש שיטה לא היה בזה שום היכר שפ' ראשונה שהיא פתוחה לדעת הרא"ש דס"ל דפ' סתומ' נמי לפעמים מתחלת בראש שיטה ובראש הדף דהיינו כשמסיים הפרש' הראשונה בסוף שיטה בדף שלא נשתייר בו אלא שיטה אחד בסופו דאז מניח כל אותה שיטה חלקה ומתחיל בראש הדף להכי סדר שיתחילו ב"ג הפרשיו' באמצע שיטה דאין לך סתומה מתחל מעולם על סגנון זה לדעת הרא"ש גם כסדר תמונ' ראשונם שעושים סופריא שלנו' מתוקן הדבר לדעת הרמב"ם שב"ג הפרשיות מתחילין בראש שיטה ואין לך סתומה מתחלת בראש שיטה לדעתו ומנכרא מילתא דפתוחו' הויין ומה שכתב בית יוסף דכתב מהר"י אבוהב שאעפ"י שפ' קדש אין ניכר בה שהיא פתוחה כו' יראה לעד דלא קשה ליה ע"פ דרכו של הרמב"ם דודאי מינכרא מילתא טובא כדכתיבנ' אלא הוקשה לרב על עניין א' שהיו משתדלים לעשו' תפילי' שלהם שיהיו כשרים בין להרמב"ם בין להרא"ש והיו מסיימים פ' קדש ופ' כי יביאך באמצע שיטה ומתחילין שוב בראש שיטה ופרש' שמע היה מסיימין בסוף שיטה ומתחילין שוב והיה אם שמוע באמצע שיטה כתמונ' הראשונ' והיה סומכין בכשרו' פר' האחרונה דהיא כפתוחה לדעת הרא"ש על דעת בעל העי ט"ו ובודאי דסתומ' שעשאה פתוחה שייך לאכשורי משום דאין סמוכ' לה בתורה אבל פתוח' שעשאה סתומה בודאי הויא פסולה וק' א"כ דסוף סוף לא הועילו בתקנ' זו להכשיר אליבא דהרא"ש דכיון דבעי דיהא היכר פתוחות בג' הפרשיות בפרשת ראשונה א"א להתחיל באמצע שיטה לעשות לה היכר הפתיחות דהא לרמב"ם הויא פרשה סתומה ואי מתחילין מראש שיטה לא מינכרא מילתא להרא"ש דהא לדידי' הסתומה נמי איפשר שתהיה בראש שיטה ובראש הדף כמו שכתבנו לעיל לזה יישב דבאינך דמצינן לתקוני מתקנינן ופרשת קדש תקרא פתוחה להיותה התחלת התפילין והנה תמונה שנייה כשירה לדעת הרא"ש כמו שכתבנו אך קשה דאיך סיים פרש' שמע בסוף שיטה בסוף הדף והתחיל והיה אם שמוע בראש שיטה בראש הדף דלא הוה לא

ציור של פתוחה ולא ציור של סתומה ועלה על דעתי לומר דליכ' קפידא אל' על השינוי של הפרשיות דהיינו פתוחה ועשאה סתומה ועשאה פתוחה אבל הפתוחה שעשאה פתוחה ביותר א"נ סתומה שעשאה סתומה ביותר אין קפידה וזכר לדבר דכתבו המפרשים דלמצאת ידי ב' הפרושים יניחו הפתוחה מ"ב הצדדין מסוף שיטה וראש שיטה דאף על גב דהויא פתוחה ביותר אין קפידה וכן בפרשת ויחי יעקב מצאתי שמנה אותה הרמב"ם לפרשה סתומה ובספרים שלנו אין לזה שום הפסק אכן קשה מאוד בעיני לבדות סברא בדבר גדול כזה דלא רמיזה בדברי שום מחבר דאפשר דבפתוחה אף על גב שתהיה פתוחה ביותר אין להפקיד לפי שסימנה ניכר אמנם בסתומה שצורת הפרשה נפסדת דהויא כשאר הפסוקים איפשר דאיכא קפידה ומפרש' ויחי אין להוכיח דאיפשר שקיבלו הסופרי' איש מפי איש שראוי לעשות כך להורות על המדרש דנסתמו עיניהם וליבם של ישראל מפני צרת השיעבוד אבל בשאר פרשיו' אם לא הניח ההפסק שצריך להניח איפשר דפסולה והדרה קושיא לדוכתא ויגעתי וחפשתי ומצאתי בפסקי הרב רבינו ישעיה הראשון שכתב בהילכות מווזה אהא דגרסינן בפ' הקומץ ועושה פרשיותיה סתומו' פי' שלא מניח ריוח בין פ' שמע לפ' והיה אם שמוע שאע"פ שבס"ת יש ריוח בין הפרשיות התם מפני שעשויות להתלמד בהם וכדי שיוכל אדם להתבונן בין פרשת לפ' צריך ליתן ריוח ביניהן כדתניא בריש ספרא ומה היו הפרשיות משתמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פ' לפ' וכ"ש הלמד מן ההדיוט אבל המזוזה שאינה עשויה לקרות בה אלא לקובעה בכותל אין צריך להניח ריוח ביניהם אלא כותב את שתיהן כאילו היא פרשה א' עכ"ל הרב ומעת' איפשר לומ' דסבי הסופ' דבתפילין אפתוחות קפדינן דהיינו בג' פרשיות אבל בסוף שמע והתחלת והיה אם שמוע דהיו סתומות בס"ת אע"ג דסתמינן לו טפי אין קפידא כיון דלא עבידי להתלמד וגמר לה ממזוזה ואע"ג דהאי פירוש אינו מתיישב שפיר בסוגי' מ"מ כדי הוא הרב הנזכ' לתת לסופר פתחון פה שלא נחזקינן לטועה אך בתמונה הג' צריך עיון כאשר הקשית לשאול ומה שרצית לחלק דאיפשר דס"ל לאשכנזים שהיכר פתוחה או סתומה לא הויא אלא בסוף הפרשה דע לך שצללת במים אדירים והצל לא היצלת את עמך שאם מה שכתב הרמב"ם והטור ששלשת הפרשיות תהיינה פתוחות ופרשה אחרונה סתומה הויא מימרא דאיתאמרא הכי בשום מקום היה מקום לחלוק שאמרת אמנ' חיפשנו בבבלי ובירושלמי ובמ"ס ולא כתי' ולא רמיז ולא יצא להם דבר זה אלא ממה שאמרו בפ' הבונה סתומה לא יעשנה פתוחה פתוחה לא יעשנה סתומה דמיתניי' גבי ס"ת וס"ל לרבוואת' דפרשיות של תפילין צריך לכתבן על סגנון שכתובות בתורה אם פתוחות פתוחות ואם סתומות סתומות ואם

שינה בהן פסולות וכיון שכן הן שיהיה סימן הפתוחו' או בראש בסוף אין כיון מקום להכשיר שהרי אין הכוונה אלא לעשותן על דרך שנכתבו בס"ת ובס"ת בסוף שמע איכא סתימה וכן בראש והיה אם שמוע ואין להעלות על לב דאיפשר שיש פלוגת' בין הסופרי' וקצתן סביר' להו בסוף שמע פתוח' דסופרי אשכנז סומכין עליהן ודלא כהרמב"ם שהרי מסוגיא דפרק הקומץ מוכח בהדיא בסוף שמע סתומה דגרסינן אהא דעושה פרשיותיה' סתומות מיתיבי א"ר שמעון בן אליעזר ר"מ היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה ועושה פרשיותיה פתוחות אמרתי לו רבי מה טעם כו' ופרש"י מה טעם אתה עושה אותן פתוחות והלא בתורה סתומות הן אותו ריוח שלאחר ובשעריך סתום שמאל של שיטה והריוח באמצע שיטה עכ"ל מוכח בהדיא שבתורה איכא סתימה בסוף ובשערך וה"נ איכא סתימה בראש והיה אם שמוע בואתחנן דאל"כ לא הוי שייך לשאול מה טעם דמאי חזית דאיכ' למיזל בתר סוף שמע דילמ' בתר ראש והיה אם שמוע אית לן למיזל אלא ודאי כדאמרן דבס"ת סוף שמע סתומ' וראש יהיה אם שמוע סתומ' ולהכי תמה ושאל מה טע' ומעת כנהוג כשם תרצה דכיון דלא משכחנא סמך לפרשיות תפילין אלא משום דבעי' שיהו כתובות על סגנון כתיבתן בס"ת ובס"ת איכ' סתימ' בסוף ובשעריך מה ראו לעשות פתוחה ואין לומר שהסופרים טעו בין פ' לפ' מצאתי בחבור א' שנקרא ברוך שאמ' חברו סופר אשכנזי בזמן מהר"ם מרוטינבורג שכת' ז"ל וכל השיטין הראשונים בין ביד בין בראש יאריך מאוד כדי שיהיה בשיטה אחרונה פתוחה כג' פעמים אשר או מעט פחות כי בעניין אחר פסולה לכל הספרים ובפ' שמע של יאריך מעט בתיו של ואהבת וגם יעשה הרגל בסוף דלית כזה %ת ובפ' שמע יאריך הלמ"ד של ובכל קצת בשביל הפתיחה שבשיטה הרביעית ופ' והיה אם שמוע תהיה סתומ' לגמרי בין בראש בין ביד עכ"ל והכי פירו' דבריו שהשיטין הקודמות תהיין ארוכות כדי שיוכר הפתיחות שבסוף הפרש' שהוא כשיעור ג' פעמים אשר ולהיות שע"פ הקבלה כתב המחב' הזה ואיתא נמי בספרים שלנו דיש לעשות בשל יד ז' שיטים וראש שיטה ראשונה בפ' שמע הוא שמע וראש שיטה שנייה הוא את נמצא שואהבת הוא בסוף שיטה ראשונה כתב להאריך בתי"ו של ואהבת שלא ישאר גליון יותר מכדי הצורך בצד שמאל ואחרי אותה שיטה ימשכו שאר השיטות עד השיטה השביעית שהפתיחות בסופה באופ' שתהיה הפתיחה ניכרת לעין וכן בפ' שמע של ראש שנהגו לכתוב בכל פרש' ארבעה שיטין וראש שיטה ראשונה שמע וראש שיטה שנייה נפשך נמצא שסוף שיט' ראשונ' ובכל וכת' להאריך בה בשביל הפתיחה שבשיטה רביעי' משמע בהדיא דלאו שגגה הוא הפתיחות שבסוף שמע וצריך לתת לב מאין הרגלים ויראה לי דנמשכו

הסופרי' האשכנזים אחרי דעת התו' דמפשט דבריהם משמע למדקדק דיש לכתוב התפילין על אותה תמונה והעניין תלוי בסוגיא דפ' הקומץ רבה בהא דגרסינן דרב הונא עושה פרשיותיה סתומות ומייתי תיובתא מההיא דר"ש ב"א דעושה פרשיותיהן פתוחות ואיכא לפרושי דרב הונא סבר דאי עביד להו פתוחות לא מפסלן מיהו מצוה מן המובחר למיעבדינהו סתומות הואיל והכי כתיבי באורייתא ור"ש סבר דעושה אותן פתוחות הואיל ואינן סמוכות בתורה ואי עבדינהו סתומות מיפסלן וכדקא דחי תלמוד' סייעתא דרב נחמן לפנים בסוגיא א"נ איפש' לפרושי כדקא מפ' רב נחמן דר"ש לא פליג אדרב הונא אלא דאשמועי' דאי עבדינהו פתחו' לא מיפסלי ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומאי פתוחות אף פתוחות ומ"מ מצוה מן המובחר בסתומות א"נ איפשר דאיכ' צד פלוגת' במצוה מן המובחר דלמר מצוה מן המובחר בסתומות משום דהן סתומות בתורה ולמר מצוה מן המובחר בפתוחות הואיל ואינן סמוכות ופשיטא מביעתא בכותחא שאם היינו פוסקין במזוזה דצריך לעשותן פתוחות משום שאינן סמוכות בתורה ואי עבדינהו סתומות פסילי דיש לנו ג"כ להצריכן שתהיינה פתוחות בתפילין דהא ההוא טעמ' גופא שייך בתפילין א"נ אם היינו פוסקים דמצוה מן המובחר במזוזה לעשותן פתוחות במזוזה לעשותן פתוחות משום דלא סמיכי ה"נ אית לן למיפסק גבי תפילין אמנם אי פסקינן במזוזה דמצוה מן המובחר בסתומות דהכי כתיבי באורייתא מיהו אם כתבן פתוחות לא פסילי משום דאינן סמוכות בתורה שייך לפסול בתפילין אם עשאן פתוחו' ושנה בסדר סיגנון דאורייתא גזירה אטו יבא לשנות לעשות הפתוחות סתומות וקל להבין אבל היכא דאמרי' דמצוה מן המובחר במזוזה לעשותה פתוח' משום דלא סמיכי דליכא למיגזר לפסול בתפילין שמא ישנה לעשות פתוחות סתומו' דמשום גזירה לא שבקינן מצוה מן המובחר וכי דייקת תמצא שהרמב"ם והרא"ש נמשכו אחרי הרי"ף דפסק כרב נחמן דסבר מצוה לעשותן סתומות במזוזה ואי עבדינהו פתוחות בדיעבד לא פסילי ומ"ה פסלי גבי תפילין אם שנה בין שמע לוהיה אם שמוע ועבדינהו פתוחו' כדכתיבנ' לעיל אמנם התו' ס"ל דבמזוזה עבדינן יתה אפילו למצוה פתוח' שכתבו ז"ל מכל הני ק' אמנהג דידן דשבקינן חלק בראש שיטה ואחר כך מתחילין והיה אם שמוע ותלמודא קאמר דהאידנא נהג עלמא בסתומו' ומתרץ דסמכי אירושלמי דפסיק בהדיא כמ"ד פתוחות ולפי זה כיון דאזלינן בתר הירושלמי דס"ל דהילכתא כר"ש דיש לעשותה פתוחה ואם שינה פסל ה"ה בתפילין וכן למאי דמסיק לבסוף ונראה לפרש דקאי לפרושי מילתא דרב דהא דאמר רב הלכה כדברי מי שאמר פתוחה כגון שיעשה פתוחה מראשה או פתוחה מסופה או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה כו' נ"ל דהתו' ס"ל דבא הירושלמי לפרש לנו

הא דקאמ' הלכ' כדברי מי שאמר פתוחה דלא קאמר לעיכובה אלא למצוה לכתחילה עבדינן פתוחה כיון דלאו סמיכה ואי עבדינהו פתוחות באמצע וסתומה מכאן ומכאן כשירה דאע"ג דבעלמא מיקרייא סתומה בכה"ג לא הוה בכלל פתוחה שעשאה סתומה דפסולה שאין הפתיחות כאן משום צורת הפרשה עצמה אלא משום דאין זה מקומה איננו פוסל ומתיישב בכך דלא קשיא ההיא דהירושלמי אתלמוד שלנו אליבא דרב דהכא קאמר תלמודא דלא פסק כוותיה דר"ש אלא אריוח והתם פסק כוותיה דהכא וסבירא ליה דר"ש לעיכובא קאמר פתוחו' ואם שינה פסולות קאמר דלא פסק רב הני דהא נהוג עלמא למעבדינהו סתומות אמנם בירוש' ס"ל דכי אמר ר"ש ועושה פרשיותי' פתוחו' היינו למצוה מן המובחר פסק רב כוותיה דהא כיון דליכ' עיכובא בדבר לא קפדי ספרי ונהוג בסתומות איך שיהיה מתוך דברי התו' משמע דמצוה מן המובחר במזוזה לעשותה פתוחה שהרי לא דברו דבר על המנהג שלהם שהיו רגילין להניח חלק כשיעור ריוח פתוחות בוהיה אם שמוע ואם כן גם בתפילין ראוי לעשותה פתוחה דלא דחינן מצוה מן המובחר משום גזירה הנה לפי זה יש להם לסופרי אשכנז משען ומשענה שידוע שכל האשכנזים נמשכי' אחר התו' מיהו אנן לדידן טפי עדיף המנהג שלנו שהרי אפי' לתו' כל היכא דהויא סתומ' בין שמע לוהיה אם שמוע למסקנה לא פסיל וכיון דלהרמב"ם אי עבדינהו פתוחות מיפסלי יותר טוב לקיים מצות תפילין בכשרות לכ"ע ועוד שאנו בכל דיני ס"ת אנו נמשכים אחרי הרמב"ם והנאני הרב' מה שכתב בית יוסף משם הר' אברהם אסאן הסופר שרב א' פסל כל התפילין שהיו עשוין ע"ד הרא"ש כיון שהס"ת הם עשויים ע"ד הרמב"ם דבודאי סברא רחבא מני ים סבר דמאן דקרי בתפילין שפרשיותיהן מתחילות באמצע שיטה בג' הראשונות בס"ת המסודר ע"פ הרמב"ם דסתומות שלו מתחילות באמצע שיטה מזכי שיורא לבי תרי וכיון דאתא לידן אודיעך את דעתי בדבור של פ' הקומץ המתחיל ועושה פרשיותיו סתומות קצת קשה דנקט לשון רבים ואין שם כי אם פר' אחד דע דשם פרשה נאמר על שני דברים נאמר על הכתב שבא אחר הריוח כאילו תאמר פ' יקוו המים שהיא באה אחר הריוח של הפתוחה שיש בינה ובין בראשית וזהו השם השגור בפי כל העולם ונאמר ג"כ על ההוא בעצמו דהיינו השיעור ההוא המופסק בין בראשית לויקוו תדע שהרי כת' הרב רבינו ישעיה בלשון שהעתקתי לעיל דאיתא בריש ספרא ומה היה הפרשיות משמשות ולנפקותא זו הארכתי להעתיק כל לשונו וההוא לישנא ע"כ לפרושי שכוונתו על ההפסקות וג"כ כאן הבינו התו' דועושה פרשיותיה סתומות פי' הפסקתיה ועל זה היקשו קצת תימא דנקט לשון רבים ואין שם אלא פרשה אחד כלומר הפסקה אחת תדע שהפי' הוא כך שהרי לשון זה בעצמו הביאו

הסמ"ג וכתב הפסק במקום פרשה שכתב זה לשונו ותימא שאומרים בלשון רבים והלא אין כאן כי אם הפסק אחת בין שמע כו' וא"ת ומאי דוחקייהו דהתו' לפרש הפרשיות דקאמר רב הונא הפסקות ותקשי להו לשון הרבוי יפרשהו על הפרשיות שהן שתים ולא ק' ולא מידי י"ל דא"א לפרש כך חדא דלא הוה ליה לרב הונ' למימ' ועושה פרשיותיה בכנוי דמשמע דמזוזה הוה כמו ספר שיש לו פרשיות וההתחלה לא תקרא פרשה והכי איבעי ליה למימ' ועושה הפרשיות סתומו' ועוד דא"א לפרש דקאי על הפרשיות וקא מצריך שתהא פרשת שמע סתומה בראשה להרמב"ם באמצע שיטה ולהרא"ש שיניח שיטה אחת חלקה בראש דע"כ טעמיה דרב הונא הוא משום דבעי שיהו כתובות על סגנון שכתובות בתורה ובס"ת שמע בראשה הויא פתוחה כיון שכן על כרחין על ההפסקות שבה קאמר רב הונא שתהיינה סתומות ושייך להקשות דאין בה אלא הפסק אחת וכו' ומתרצי דנקט הפסקות לשון רבים משו' על הארץ דבסוף שיטה אע"פ שאין כתו' כלום אח"כ כלומ' הרבוי דנקט הוא משום הפסקה שבסוף שרצה שישלימו בסוף שיטה והוקש' להם שכתיבת על הארץ בסוף שיטה לא יורה על הסתומ' דסתימה או פתיחה לא מינכרא אלא בהתחלת הכתיבה לא בסיום שהרי כשנראה בסוף דף ובסוף שיטה סיום פרשה לא יוכל להבחין אם הבאה אחריה תהיה פתוחה או סתומה דאיפשר שיתחיל שוב פרשה הבאה בחצי שיטה והויא פתוחה לדעת הרא"ש או יניח שיטה א' חלקה והויא פתוחה להרמב"ם וא"כ איך קורא הפסק שבסוף פרשת והיה אם שמוע להיות' בסוף שיטה סתימ' דלא מינכרא ביה מילתא שאין כתוב אחריה כלום לזה אומר שקורא אותה סתומה ע"ד העברה ואע"פ שאין כתוב אחריה כלום וליכא הוכחה אם ההפסק הוא פתוח או סתום מ"מ קורא סתומה להיות שהיא בסוף השיטה לגמרי שאין מניחין שום ריוח לא קטן ולא גדול זהו מה שנ"ל אמת ויושר והפי' שכתבת מגומגם אצלי ולא אוכל להאריך יות' אין עוד להאריך יאריך האל ימיך בטוב וישמרך מקטוב כנפשך וכנפש הצעיר הכותב. עכ"ל גיסי כמהר' יהושע שונצא נר"ו:

ד **כתב** מכ"ת דסופרי האשכנזים נמשכו אחרי דעת התו' שכתבו בפ' הקומץ על מה שאומר בגמרא ועושה פרשיותיה סתומות וז"ל מכל הני ק' אמנהג דידן דשבקינן חלק בתחלת שיטה ואח"כ מתחילין והיה אם שמוע ותלמודא קאמר והאידנא נהוג עלמא בסתומות ותירצו דשמא סמכינן אירושלמי דפסיק בהדיא כמ"ד פתוחות ולפי זה כיון דאזלינן בתר הירושלמי דס"ל דהילכתא כר"ש דיש לעשות פתוחות ואם שינה פסל ה"ה בתפילין וכן למאי דמסיק לבסוף ונראה לפרש דקאי לפרושי מלתיה דרב כו' ופי' מכ"ת דברי התו' שכוונת' לומר דהירושלמי אשמועינן דהאי דקאמר רב הלכה כדברי

האומר פתוחה דלא לעיכובא קאמר אלא למצוה דלכתחיל' בעינן פתוחות ואי עבדינהו סתומו' שפיר דמי ועל זה אומר מכ"ת שהן סומכין אמנם בדקתי וחפשתי ויגעתי ומצאתי להרא"ש בפסקיו שמביא דברי התו' אות באות מלה במלה ומביא מה שכתבו התוספו' ונראה לפרש דקאי לפרושי מילתי דרב כו' בשם ר"י ועושה פי' לדברי התוספות וז"ל וה"פ או פתוחה שמכאן ומכאן היא סתומה ואשמועינן דבהכי פליגי תנאי חד תנויי תני כתורה כלומר אף פתוחה לפי שאין זה מקומם וחד תני סתומ' דווקא כמו שהיא במקומה ורב פסיק כמ"ד אף פתוחה והיינו כמסקנה דשמעתין כרב נחמן בר יצחק והכי נהוג עלמא עכ"ל הרי נראה כהדיא שהוא אומר שכפי הנראה לפרש מה שאומר הירושלמי דרב פסק כמ"ד פתוחות הוי כמו מסקנה דתלמודא דידן דהיינו רב נחמן בר יצחק דאמר מצוה לעשותן סתומו' ואי עבדינהו פתוחו' ש"ד וא"כ מי הוא אשר יערב את לבו לבא אחרי המלך רישא דדהבא הרא"ש ז"ל אשר דלא לן חספא והודיענו פירוש דברי התו' ויאמר כי כוונת התו' הוא באופן אחר והרא"ש לא הבין דרכם ולא ידע את מקומם ויעשה מעשה כפי הפירוש אשר יעלה במחשבתו והנה נלע"ד כי אף אי הרא"ש לא הוה דלא לן חספא הוה משכחנה מרגניתא והייתי מפרש כמו שהוא מפרט ממה שכתבו התו' בסוף דבריהם מתיישב בכך דלא קשיא ההיא דירושלמי אתלמוד שלנו אליבא דרב ואם כפי מה שפי' מכ"ת שהירושלמי סבר דמצוה מן המובחר בפתוחות סוף סוף פליג אתלמודא דידן דתלמודא דידן אמר דרב אית ליה מנהגא והאידנ' נהוג עלמא בסתומות נראה דמצוה מן המובחר הוה בסתומות דמסתמא מנהג' דעלמא כל כמה דיכלי למעבד מצוה מן המובחר עבדי והנה מתוך דברי מכ"ת נרא' שרצה ליישב זה במה שכתב מכ"ת דהא כיון דליכא עיכוב' בדבר לא קפדי ספרי ונהוג בסתומו' עכ"ל וזה דוחק גדול לומר דנהגי עלמא ולא עבדי מצוה מן המובחר ובפרט כפי מה שכתב מכ"ת דאי אמרינן במזוזה דמצוה מן המובחר בפתוחות דאית לן למיפסק ה"נ גבי תפילין אע"ג דאיכא למיגזר בתפילין פן יעשה הפתוחות סתומות דמשום גזירה לא שבקינן מצוה מן המובחר וא"כ דאפילו היכא דאיכא למיגזר לא שבקיכן מצוה מן המובחר כ"ש וכ"ש היכא דליכא למיגזר מידי דליכא למשבק מצוה מן המובחר אטו בשפטני עסקינן דשבקי מלמעבד מצוה מן המובחר במילתא דלא מרווחי בה מידי ועוד דאם איתא דהיכ' דליכ' עיכוב' בדב' לא קפדי ספרי א"כ למה הוצרכו התו' לומר דמנהג דידן אליבא דירושלמי לימ' דהוה אליבא מסקנה דתלמודא דידן דמצוה בסתומות ואי עבדינהו פתוחות ש"ד וספרי דידן כיון דחזו דליכא עיכובא נהגי בפתוחות אלא ע"כ אית לן למימר דסברי התוספו' דמאי דנהוג עלמא הוה מצוה מן המובחר וא"כ איך נאמר עתה שכפי הנר'

לפרש סברי התו' דנהוג עלמא דלא כמצוה מן המובחר אלא ודאי אית לן למימר דכפי מסקנת התו' מאי דאמר רב הלכה כדברי האומר פתוחו' ר"ל אף פתוח' וא"כ מעת' נפל פיתא בבירא מה שרצה מכ"ת לומר כי הם סומכים על דברי התו' שהרי כפי מסקנת התו' במזוזה מצוה מן המובחר בסתומות ואי עבדינהי פתוחות ש"ד וא"כ בתפילין דאיכא למיגזר שמא יעשה הפתוחות סתומות בעינן שיעשה פרשה והיה אם שמוע סתומה כמו שהיא כתובה בס"ת ואם שינה פסל ואם יקשה מכ"ת למה שאמרנו דלמסקנת התו' גם הירושלמי פוסק דמצוה בסתומות א"כ הקוש' שהקשו התו' לעיל אמנהג דידן דשבקינן חלק בתחילת השיטה ואח"כ מתיחלי' והיה אם שמוע עדיין במקומה עומדת אומר כי זאת הקושיא לאו לדידי תקשי כי אם להרא"ש אשר גלה לבו כי פי' דברי' התו' הם אלו אמנם עכ"ו אין רצוני לסמוך על זה רק לישב דברי התו' כפי הנלע"ד ואומר כי כוונת התו' בזה הדיבור מראש ועד סוף הוא להכריח מה שכתבו בתחלת הדיבור בשם הקונטריס וז"ל ואנו נוהגים להניח מעט חלק בראש השיטה ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע ושמא גם זה קרוי סתומה עכ"ל ונלע"ד כי כוונת' לומר שאעפ"י שמניח חלק בראש השיטה הוייא סתומ' והיינו כסברת הרמב"ם שסובר שכשיש מתחילת השיטה חלק שיעור ט' אותיות ואח"כ מתחיל הפרשה מיקרייא פרשה סתומה וכדי להכריח זה אמרו מכל הני ק' אמנהגא דידן כלומר כפי מה שכתב ר"ת ומ"ש והירושלמי קש' אמנהג' דידן אלא על כרחין אית לן למימר דתלמודא דידן סבר דצורת מנהג דידן מיקרי' סתומה ומתרצין התו' דאי משום הא בלחוד לא אירייא דאיפשר לומר דשמא סמכינן אירושלמי אמנם אם דברי הירוש' כפשטן דבמזוזה בעינן פתוחו' יקשה על הירושלמי קושיא גדולה והקושיא ההיא דבר תימא הוא דלפי הירושלמי משמע לכאורה כו' אלא על כרחך כדי ליישב הירושלמי אנו מוכרחים לומר הונרא' לפרש כו' וכפי הונרא' לפרש גם הירושלמי פוסק דמצוה בסתומות ואם כן הדרא קושיין לדוכתיה דקשה אמנהג דידן כו' דהשתא ליכא למימר דסמכינן על ירושלמי אלא ע"כ אית לן למימר כי היכי דלא תקשי תלמודא דידן ממנהג דידן דתלמודא דידן פליג אירושלמי במה שכתב פתוחה מראשה פתוחה דתלמוד' דידן סבר דהוי סתומ' ועם זה אתי מדוייק לשון התו' שכתבו מתיישב בכך דלא ק' ההיא דירושלמי אתלמוד שלנו אילבא דרב כי יש לדקדק שמה שאמרו אליבא דרב הוא לשון מיותר דכיון שאמר מתיישב בכך הירושלמי עם התלמוד שלנו פשיטא שהכוונה היא לומר אליבא דרב דבהא סלקינן ונחתינן אמנם עם מה שאמרנו הוא מדוייק שכוונת התו' לומר דמתיישב תלמוד ירושלמי עם תלמוד דידן אילבא דרב אבל בצורה זו של סתומ' פליגי ואיפשר לומר דאפי' ר"ת סבר נמי כסברת

הרמב"ם והקונטריס דכשיש חלק בתחילת השיטה מיקרייא סתומ' שהרי לא הזכיר ר"ת זאת הצורה כשמפרש צורת הפתוחה א"כ משמע דלא הויא פתוחה אלא סתומה וא"ת והלא לא הזכירה ג"כ כשמפרש צורת הסתומה וא"כ מאי חזית דסמכת אשלא הזכירה בין הפתוחות ולא סמכת אשלא הזכירה בין הסתומות מכלל דהויא פתוח' י"ל דהא דלא מזכיר אות' כשמפרש צור' הסתומות היינו משו' שסמך על המבין דהואיל והזכיר כצורו' פתוחות ולא הזכיר זאת מעמע דהויא סתומות ולא הוצרך להשמיענו בצורת הסתומה אלא זאת המוזכרת דהיינו בשראש השיטה וסופה כתו' וחלק באמצע השיט' משום דהוה ס"ד דלא מקרייא פרשה הואיל ואינה פתוחה לא מראשה ולא מסופה ולא הוה אלא כפסוק אחר פסוק קמל"ן דמיקרייא פרשה סתומה אמנם איפשר לומר שר"ת סובר דכשהיא פתוחה מראש לא מקרייא פרשה כלל ולכן לא הזכיר זאת הצורה לא בפתוחה ולא בסתומה אמנם איך שיהיה מסקנת התו' היא שהירושלמי סובר כרב נחמן בר יצחק דמצוה בסתומות ואי עבדינהו פתוחות ש"ד ואם כן לא נשאר לסופרי האשכנזים על מה שיסמכו מדברי התו' כי אם על התירוץ הראשון שאמרו התו' עליו ודבר תימ' הוא כו' ואף התו' לא אמרו אות' אלא בלשון ושמא וא"כ אין להם על מה שיסמכו מהתוס' ועוד נלע"ד דאעיקר' דדינה פירכ' כי מכ"ת רוצה לדמות תפילין למזוזה ומאן דסבר במזוזה דבעינן פתוחות ה"נ בעינן בתפילין ודילמא לא היא דדוקא במזוזה דליכא למיגזר בעינן פתוחות אבל בתפילין דאיכא למיגזר לא עבדינן להו פתוחות אלא סתומו' וראייה לדבר דאם איתא דחד פתוחו' סבר דבתפילין נמי בעינן פתוחו' א"כ אדמפלגי במזוז' לפלגו בתפילין דהוי רבות' טפי דאע"ג דאיכא למיגזר כן יעשה הפתוחות סתומות אפ"ה בעינן פתוחות וכיון דלא פליגי בתפילין נימא דדוקא במזוזה הוא דאמר דבעינן פתוחות אבל בתפילין מודה דבעינן סתומות: הצעיר משה בכ"ר משלם:

ה **שלום** שלום לאהו' האלוף כמהר"ר קלמן יצ"ו קבלתי מכתבך וצורות הפרשיות פתוחים וסתומים כאשר שלחת ובאמת הצורה הראשונה ש"ג הפרשיו' הראשונו' משיירין חלק בסוף ורביעית מתחלת בראש השיטה לא אוכל לכוין שיהיו נכונים לפי שום דעת כי אליבא דרמב"ם נמצא פתוח' פרשה רביעית ואיליבא מ"ס ג' הראשונות לא יהיו פתוחין ואליבא דירושלמי דפתוחה בין בראש בין בסופה נקרא פתוחה בשלמא אם שיור הריוח שבסוף עושה פתוחה הפרשה ההיא שסיימה אז יהיה הכל על נכון אבל הרמב"ם ביאר בהדיא ההיפך ושאר הפוסקים מביאין דבריו ואינם חולקים עליו בזה ובאמת לולי דברי הרמב"ם אילו היה ראוי לפרש הירושלמי באופן זה שהשיור החלק בסוף עושה פתוח' הפרשה ההיא שסיימה כי ככה משמע הלשון פתוחה בראשה

פתוח' פתוחה בסופה פתוח' כו' נראה סופה דומיא דראשה כמו שהריוח שבראשה עושה פתוחה הפרשה ההיא עצמה גם סופה ככה ובלעדי זה נראה ש"ה שבסופה שב על פרשה שצריכה להיות פתוחה אך לא ימלאני לבי לחלוק על הרמב"ם והנה אהו' עכ"פ נרא' למנוע הסופרים שלא יעשו עוד להבא בצורה נ"ל רק אם רצו להתנהג כמסכת סופרים יניחו חלק בראשיהם של ג' פרשיות הראשונות ולא ברביעית ואז לא יהיה בהם נפתל ואם ירצו להתנהג על פי דעת הרמב"ם שיהיה בין הכל כשיעור הריוח המחויב אך לא מטעם מעלתך שהריו' עושה אות' סתום כי איך יורה דבר על הבכו שריות יורה על סתומ' אך כאשר הריוח הוא סתום משתי רוחותיו נקרא ריוח סתום והא דצריך ריוח הוא משום דינא לתת ריוח בין פי' ש' לפרש' הן תהא פתוחה או סתומה לכן אי אפשר לסיים בסוף שיטת הפ' שלפניה ולהתחיל האחרת בראש השיטה ואם שיעור הריוח יחולק חציו לסוף הראשונה וחציו לתחלת השנייה אז נחשב כאילו הוא באמצע השיטה לאשר אין שיעור ריוח במקום אחד נחשב שתי השיטות אות' של מטה ואותה של מעלה כאלו הן מחוברות זו בצד זו ואז יהא הריוח באמצע השיטה זהו טעמא של דבר לדעתי ולזה מבוא' בס' מק' בעניין מזוזה שנוהגין להניח בסוף שמע ובתחל' והיה אם שמוע שיהיה בין שניהם כשיעור וככה דפרש הוא מה שאיתא בירושלמי פתוחה מכאן ומכאן סתומ' אמנם לא נרא' לבלבל כולי עלמא ולפסול הראשונות שעשה ר' בנימין הנ"ל כי מלא כל הארץ כבודן של תפילין הנ"ל ונוכל למצוא סמך בשעת הדחק ובפרט לאשר משמע כן בספר ברוך שאמר וזה כי באמת נראה זר מאד מה שהרמב"ם פוסל בתפילין סתומ' שעושה אות' פתוח' דהיינו פרשת והיה אם שמוע דהא בתלמוד פרק הקומץ פוסק בהדיא במזוזה כאילו שתי פרשיות מצוה לעשותן סתומי ואם עשאן פתוחים שפי' דמי והיינו טעמ' הואיל ואינן סמוכו' בתור' כדאית' שם א"כ ה"ה בתפילין כי מ"ש והאלהי' אנה לידי שהובא אלי עתה ספר שלא ראיתי מימי והוא ספר ארחות חיים נשלח לי מעיר קנדיא"ה להשתדל להדפיסו ויש בו' חידושי' רבים ומצאתי בו כאלה וז"ל וצריך להזהיר בפרשיותיה שאם עשה הפתוחו' סתומות או הסתומו' פתוחות פסולה וג' פרשיותיה ראשונו' פתוחו' והאחרונ' שהיא והיה אם שמוע סתומ' כתב הרמב"ם והבעל השלמה כתב וזה אינו נרא' מן הגמרא ובמזוז' נרא' המסקנ' בהפך וזה דרב נחמן מסי' מצוה לעשותן סתומו' ואי עבדינהו פתוחו' שפיר דמי עכ"ל פירש הרמב"ם ז"ל פתוחות שיתחיל הפרשה בראש שיטה וסתומות שיתחיל באמצע השיטה ויש מפרשים פתוחות שיניח חלק בסוף שיטה אחרונה וכשמסיים כל השיטה אז היא סתומ' וטוב לעשותם ככל הדעות שיני' ריוח בתחלת פרשה רביעית ושיסיים אותה בסוף שיטה

עכ"ל ארחות חיים הנ"ל והנה למידין אנו מן הספר הזה שני דברי' אחת שחולק על הרמב"ם ומכשי' אם עוש' פרשת והיה אם שמוע פתוחה כמו במזוזה כמו שאמרתי ונכון הוא שיניח שנראה שאותן שחולקין על הרמב"ם בפי' הסתומו' ופתוחות ונראה שסובר שהשיעו' החל' עושה הפרשה ההיא פתוחה ואם אינו משייר נקראת סתומ' ולכך הוצרך להניח ריוח בתחילת פרשה רביעית לפי' הרמב"ם לסיים אותה בסוף השיטה לדעת החולקין עליו ודי באלה כי נראה שמצאתי און לי שלא לפסול התפילין שכבר נעשו כנ"ל אך להבא לא יוסיפו עוד לעשותן והנה יקשה עלי מאוד לשון הרמב"ם שאמר וג' הראשונות פתוחות כי מאחר שהוא סובר שהריוח שבסוף פרשה ראשונה מורה על פתוח' שלאחריה א"כ במה יודע בתפילין שפרשת קדש שהיא ראשונה פתוחה היא הלא אין דבר לפניה דאין לומר הואיל דכשיש חלק מלפניה עושה אותה פתוחה כ"ש כשלא נכתב דבר לפניה שנקראת פתוחה דא"כ כאשר התחיל בספרו למנות הפתוחות וסתומות היה לו להתחיל ולמנות גם בראשית והוא לא כן עשה אך התחיל יהי רקיע ואפשר לתרץ דמה שאמר וג' פרשיו' הראשונות פתוחות אינו שב על תפילין רק אמר שככה הן בתור' ובא להורות לנו דינן בתורה כדי שנדע להתנהג בתפילין ואין להקשות דאם כן יזכיר רק שני' האחרים היינו שנייה ושלישית פתוחה וישתוק מהראשונה דחשש פן נחשוב שהראשונה היא סתומה ויתחיל שיטה ראשונה באמצע לכך אמר שגם היא פתוחה אך שלא נוכל לעשות לה דין פתוחה בתפילין כמו בשנים האחרים אבל בפר' בראשית לא יצטרך לתת שם לבראשית פתוחה כדי שלא נתחיל אות' באמצע השיט' ואם אולי סובר שהיא סתומה ימנה אות' במספר הסתומו' דפשיט' דהתחלת התורה לא יקרא סתומה לכך אין לחוש וגם פתוחה לא נקראת לאשר אין דבר לפניה כנ"ל והשתא דאתינא להכי זכינו לדון ולתרץ דהרמב"ם אינו פוסל כאשר תהיה פרשת והיה אם שמוע פתוחה ונאמר באופן שאמרתי שלשונו שאמר שלשה פרשיות הראשונות אינו שב על תפילין ככה נאמר גם לשונו שאמר שאם עשה הפתוחות סתומות והסתומות פתוחות פסול' כו' אינו שב על תפילין רק הדין של תורה ולהיות כי התחיל ואמר וצריך ליזהר בפרשיותיו באר ואמר מה הוא שצריך ליזהר ואמר כי הדין בפרשיו' התורה שפרשה סתומ' או פתוחה היא פסולה בהיות ההפך וג' פרשיות ראשונות הם הפתוחות בתורה ורביעית סתומה מעתה ידע כל סופר להזהר איך יתנהג בתפילין ועיקר המכוון שג' פרשיו' ראשונו' לא יעשם סתומו' כי אז יהיה פסולה ומה שהזכיר כאן דין הסתומה שעשה פתוחה שפסול ואין אנו צריכין כאן לדין זה בתפילין כנ"ל הוא להורות כי לכל הפחות מצוה בתחיל' לעשות אות סתומה מאחר שבתורה הית' פסולה אם עושה אות'

פתוחה לכך צריך להזכירה ודי בזה: ואינו דוחק בעיני ליישב הרמב"ם כדי שלא יחלוק על משמעות התלמוד שמשמע שאינו פסול בדיעבד בתפילין כמו במזוזה ושלום נאם מאיר בכמר יצחק קצנאילנבוגן: אותן ג' תשובות באו לידי משלשה גדולי הארץ: זו התשובה שכתב לי מהר"ר דוד בלומיש מא"י:

הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו ולפניו חשיכה כאורה וממנו תצא תורה ואני קטן שבתלמידיו ותולעת ולא איש ובינ' אדם אין והיה ראוי לי לקיים ויראוני נערי' ויחבאו רק תמכתי את עצמי כיון שמלאכתי מלאכ' שמים ור' עקיב' אמ' לר' מאי' כשאמ' לו לבלר אני הזהר במלאכתך שמלאכת' מלאכת שמים אמרתי גם אני להעתיק את תלמודי לפני ר' ומורי אלופי ומיודעי הגאון מהר"ר שלמה לורי"א כדי להורות לי על ימין או על שמאל ואיני צרי' לכתוב דעתי ולשון הפוסקים כי לעולם יסדר אדם את תלמודו בדרך קצרה: השאלה שיצא מן הותיקין על פרשת והיה אם שמוע של תפילין וכו' על זה שאלתי שאלות רבות האחד ראוי לדקדק מה הוא סברת הפוסקים שפסקו ג' ראשונות פתוחות והיה אם שמוע סתומ' רק בעל העיטור כתב כולן פתוחות והלא רב נחמן פסק במזוזה הלכה בפתוחה ועוד תימ' למה לא הזכירו לא תנאים ולא אמוראי' בפלוגת' תפילין והלא לפי ראוי שיהיו מחולקים הרבה כמו תפילין ראש על ד' קלפי' וכל פרשה בבית בפני עצמו ולא מצינו בזה דוגמא שיהיה פ' או ס' מקלף לקלף ומבית לבית לכן ראוי היה להזכיר ועוד אדרב' אם לדקדק בבריית' שמקשה ממנו בגמר' ס"ת שבלו ותפילין שבלו אסור לעשות ממנה מזוזה שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין ש"מ אף פתוחה לא אגליין אעפ"י שהתרצן דוחה את המקשן מ"מ משמע מלשון הבריית' שהיא פ' וסתם הפוסקים מחמירין בה יותר אם שינתה ועשא' ס' פתוחה פסולה ועוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם בהלכו' מזוזה כתב הריוח שבין שמע לוהיה סתומ' ותפילין הוא מוקדם אינו מזכיר רווח וכו' ועוד בספר מצות קטן בהלכות ס"ת מפורש דיני פ' וס' בכולן כמו הרמב"ם ובהלכו' תפילין הוא כותב ג' ראשונות פ' והיה ס' פי' אם מניח בסופה פתוחה אותה פרשה פ' וכו' מה לו לעשות שם פירו' כיון שדין ס"ת ותפילין שוה ואדרב' הפי' היא אינו שוה וכו' ועוד כל סיפרי קבלה שמונין התחלת שטין של תפילין כגון ס"ת ודומה להן יהיה בהכרח סוף שמע פ' יותר מט"ו אותיות ועוד הברוך שאמר שהיה ראש לכל הסופרים והיה מנצח כל סופרי א"י וכותב גד ראשונות פ' והיה ס' וכותב כמו הסמ"ק שהיכר פ' וס' היא בסוף וכו' וזה אינו כן בס"ת ועוד הרבה דעות שכותבין מי שרוצ' לצאת ידי כולן יכתוב תפילין רש"י ור"ת ושום אח' אינו מזכיר היאך לכתוב התמונה הפרשיו' כיון שר"ת פוסק הלכ' כבריית' שאין פתוח' אלא בתחלה וכו'

ובפרט כדין של והיה אם כו' וגם ראיתי שמדקדקין בתפילין ר"ת ומניחין בסו' כי יביאך פחות מ"ט אותיות גם זה יש קצת דוחק כי מה דס"ל לר"ת הוויות להדדי הוא משום שמצ' כתו' קדש והיה כי בימין שמע והיה אם בשמאל ודקדק בלשון הברייתא כיון שמזכיר שמע והיה בשמאל משמע שמע בחוץ לצד שמאל כמו קדש לימין ואח"כ כי יביאך כן שמע לשמאל ואח"כ והי' אם שמוע א"כ משמ' והיה אם שמוע מושך אחר שמע וכן לעניין הכתיבה ומהיכן לעלות על דעתי לעשות הפרש' מסוף והיה כי יביאך לתחלת והיה אם שמוע ובפרט בתפילין של ראש וכו' ועוד מצינו מה שאנחנו נוהגין כרש"י לפי שמצאו תפילין בבימה שנפל' על קבר יחזקאל שהיו כתובין ברש"י ולמה ג"כ לא דקדקו הלכה של פ' וס' לכן נ"ל כפי מה שקבלתי שבתפילין אין הדין פ' וס' על הרווח שבין פרשה לפר' לכן לא הזכירו שום פוסק ומפורש לעשות הרווח שבין שמע לוהיה כו' כמו שנזכר בדין מזוזה כו' רק ג' ראשונות פ' והיה ס' והדין כל פרשה ופרשה דין בפני עצמו כס"ת כולה שמתחלת בבראשית ומסיימת לעיני כל ישראל באמצע שיטה משום שהתורה פתוחה ופתוח' לכל העולם מי שזכה בה יבא וילמדה וכן הדין כל פר' בפני עצמה בתפילין ולכן עשה הסמ"ק פי' תמונתן וכו' ומהר"ר שמשון ברוך שאמר כו' כי בתפילין הכל מודה ואין שום פלוגתא לא בין תנאים ואמוראים רק במזוזה כי שמצוה לכתוב אותה בעמוד א' זה אחר זה לכן אפילו מ"ד במזוזה פ' בתפי' ס' כמו שהיא ס' בפני עצמה ואין לה שום פ' לא בתחלה ולא בסוף וגם ר"ת מודה בתפילי' שהדין כן והרמב"ם ולכן אני אומ' הפוסקי' כולן מסכימין לדעה ואין שום תפילין כשרין רק תפילין אשכנזים וגם בתפילין רבינו תם אין חילוק רק לעניין הנחתן ולא לעניין פ' וס' כי לעולם קדש כי יביאך שמע פ' בפני עצמן בספר תורה והיה אם ס' תחלה וסוף והדין היה כל כך פשוט שלא היתה צריך להזכיר בתלמוד ותפילין של ספרדים באו בטעות גמור ואפילו לפי סברתם וטעותם אינם כשרים רק לדעת הרמב"ם כן נראה דעתי נאם דוד בר משה בלומיש:

ז **דבר** נפתח בגדולים איך יסתיים בזנב שועלים כאחד מן הנמלים אכן בהמת שמלאכת שמים הוא ובה תלוי יחוד וקדושת השם וקבלת עול מלכות בשלמות ועבדות ורצון האל יתברך זכרו לא אמנע מלחוות דעתי באלה המלאכה ולהורות לסופרי התפילין איך יתנהגו מהיום והלאה יהי רצון שאכוון הלכה אמיתית א"ס:

ח **ראשית** הדברים תפילין זו נתפשטו בכל ארץ אשכנז ורוסיא ונמשכו הסופרים אחר דעת הברוך שאמר לסיים שמע באמצע השיטה אין לפוסלן כלל וכלל חדא מאחר שבעל העיטור כתב שד' הפרשיות דינם להיות פתוחות אע"פ שפרשה הרביעי' שהיא והיה אם

שמוע היא בתורה סתומה א"כ ס"ל בוודאי דקפדינן אפתוחות מאחר שאינם סומוכות בתורה וממילא אם שינ' ועשא' סתומה אפילו האחרונה פסולה ולדעת שאר המחברים דס"ל דתפילין כמזוזה דמסיק תלמודא והאידנא עבדינן סתומות היינו לכתחילה אבל אי עבד פתוחות כשרה א"כ ה"ה בתפילין כן ומה שכת' הרמב"ם שאם עשה הסתומה פתוחה או הפתוח' סתומ' פוסלן הוא להדיא נגד הסוגיא דמנחות דמכשיר להדיא במזוזה אי עשה פתוחה אלא שמצוה בסתומ' לכתחילה וכן כל המחברים לא הזכירו לפסול גבי תפילין אי עשה הסתומה פתוחה וא"כ ממילא דינן כמזוזה ומ"ה בטלה דעתו בדבר זה גם ספר אורחות חיים כתב בשם בעל השלמת שחולק על הרמב"ם במה שפוסל אם עשה מן הסתומה פתוחה בתפילין ואמר שאין זה נראה מן הגמרא ובמזוזה נראה המסקנה להיפך דדווקא מצוה לעשותן סתומות ואי עבדינן פתוחות שפיר דמי פ"כ ומה שיש רוצין לתרץ דמ"ה פסלינן גבי תפילין משום דגזרינן אטו פתוחות שלא יעשו סתומות תמה אני על אותן המפרשי' דמאין לו לרבינו משה לגזור גזירה חדשה שלא הוזכרה בתלמוד ולעשות מעשה ולפסול הקודש גם המפרש שדעת הרמב"ם לא היה על תפילין אלא בפרשיות של תורה שכך הדין אם שינה מפתוחה לסתומה או איפכא שפסלה ומ"ה פרשיות שבתפילין שדינן לכתוב כמו שכתובים בתורה שצריך להזהר בהם ביותר שלא לשנות אפילו מן הסתומות ולעשות פתוחה גם זו אינו שוה לי כי הלשון לא משמע כלל שקאי על פרשיות שבתורה אכן נראה בעיני לישבו דלא כיון כלל לפסול בשינה הסתומה לפתוחה בתפילין שהרי לא כתב פסולה אלא פסולן כלומר שפוסלן מהכשר תיקונן ויש מהן שפוסל לגמרי כגון מן הפתוחה סתומה ויש מהן שפוסל מהכשר מצותן כגון מן הסתומ' לפתוח שהרי מצוה מן המובחר בסתומה כמו במזוזה ומ"ה מיושב במה שכתב וצריך לזהר בפרשיות ולא די לו במה שהיה כותב שלשה פרשיות הראשונות הן פתוחות והאחרונה שהיא והיה אם שמוע סתומה ואם שינה פסולה כמו שכתוב גבי ס"ת ולא הזכיר שם שצריך לזהר אלא כדפרישית שהזהיר להחמיר בה ר"ל אף בסתומה שלא יעשנה פתוחה ומ"ה נראה שהסופרים הראשונים הנהיגו לכתוב כולן פתוחות כדי להיות יוצא ידי כולן לכל הפחות בדיעבד ממה שנעשה סתומה ותהיה פסולה לבעל העיטור ומה שיש רוצין ליישב הסופרים דמה שאמרו פרשה פתוחה או סתומה לאו בהתחלת הפרש' קאמר אלא בסוף הפרשה של הפתוחה או הסתומה עושין ההיכר ותולין עצמן במה שכתב הטור בדין פרשה סתומה ואם סיים הסתומה בסוף הדף יניח שיטה עליונ' של ראש הדף חלוק ויתחיל בשנייה אלמא דס"ל לטור דההיכר דעושין לפרשיות הוא בסופן ולא כדעת הרמב"ם וא"כ שפיר נופל הלשון ואם סיום הסתומה ר"ל פרשה סתומה שיש

לנו לעשות בסופה כמין סתומה אע"פ שפרשה הבאה אחריה היא פתוח' דאל"כ אלא בפר' שלפני קאמר מהווי אם סיים הסתומה דקאמר ואני אומר שאין זה השכל והדעת לומר שההיכר תהיה בסופה ולא בתחילתה כי פתיחתה וסתימתה ניכר בהתחלת העניין וכמו שדרשו' ז"ל על פרשת ויחי למה פרשה זו סתומה והיינו בהתחלתו ואע"פ שאין ראייה לדבר דהתם לאו בפרשה סתומה היפך הפתוחה איירי אלא שסתומה ממש מבלי הפרש כלל קאמר וכמו שכתוב בהג"ה מיימוני' מ"מ זכר לדבר יש דשם פרשה סתומה היינו בראשה אכן תדע שיש חילוק בין פרשה סתומה לסתומה כי פרשה סתומה היא סותמת העניין של הפרשה שלפניה אע"פ שאותה פרשה שלפניה היא פרשה פתוח' כי בלאו זה צריכין אני לחקור וליתן לב מה הפרש יש בין פר' פתוח' לפרשה סתומה כי רבותינו ז"ל הקדמוני' לא נתנו סיבה אלא לפרשיו' מה היו הפרשיות משתמשו' כדי ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרש' לפרש' כו' אבל בשימוש הפתוחה והסתומה לא הזכירו אם לא תאמר שאין צריך חקירה על זה כי הוא מובן מעצמו וכשמם כן הוא שפתוחה אין לה חבור עם מה שלמעלה והוא עניין חלוק בפני עצמו וכאילו התחיל פה וסתומה מחוברת וסתו' לדברים שלפניה ואינה חלוקה אלא ליתן ריוח בין הפרשיות ואל תשיביני מפ' וכי ישאל שהיא פתוחה ורבותינו דרשו וי"ו מוסיף על עניין הראשון וילמוד עליון מתחתון ותחתון מעליון אין זו קושיא שיכול להיות שהיא מסולקת ומחולקת בטעמים ובסודות משומרים אל הראשונים ומ"ה מצריך הפסוק לחברם בזה כדי שילמדו זה מזה לעניין פרטי דיני' שנאמרו בשניהם ומי הוא זה היודע כל רזי תורה וחבורי העניינים וחלוקי העניינים ס"ד פתוחה הוא דבר פתוח לעצמו ודבר סתום הוא הפוכו וצורתן יעידו עליהם לדברי הרמב"ם הפתוחה לעולם בראש השיט' בהתחלת העניין כמו בראשית שהיא התחלת התורה ופתוחה הוא מלשון פתיחה שנפתח העניין בלי הקדמה שלפניה והסתומה לעולם מתחלת מאמצע השיטה שמורה שיש דברים אחרים כתובות לפניה ולדברי שאר המחברים תלוי הכל בריוח והפסק אם יש ההפסק לפניו הוא פתוחה וחלוק ופתוחה על הריוח קאי שפתוחה השורה לפניו מבלי כתוב והסתומה לעולם סתום משני צדדיה ופתוחה באמצע ואפילו לפי דעת הרא"ש שכתב שאם סיים הפרשה שלפני הסתומה בסוף השיטה יניח שיטה חלוק ויתחיל משיטה שלאחריה היינו דס"ל מאחר שאינה פתוחה בראש השיטה עצמה א"כ חשבינן השיטה חלוקה כמו שהיא באמצע הכתב וק"ל ועל זה קאמר שפיר ואם סיים הסתומה כלום' עניין הסתום ר"ל שפרשה שאחריה תהא סתומה עמה והשת' לפי זה נמי מיושב מה שאמרי' בהקומץ גבי מזוז' ועוש' פרשיותיה סתומו' וכותבין התו' והסמ"ג קצת קשה דנק' לשון רבי' ואין שם

אלא פרשה אחת ושמא משום על הארץ שבסוף השיטה אע"פ שאין כתי' אחריה כלום והשתא קשה מאחר שהיכר הסתומ' צריך להיות בהתחלת הפרש' דהיינו והיה אם שמוע ולא בסופה א"כ מה משני משום דעל הארץ בסוף השיטה הוא ס"ס היא פרשה אחת והיה לו לומר ועושה בפר' סתומות כלומר שני מיני סתומות באותה פרשה בהתחלת ובסופה אבל לפי מה שפירשתי הוא על הנכון שאמר ועושה פרשיותיה סתומות לא אמר שהן פרשיות סתומות אלא ועושה אותן סתומו' ר"ל התחלת והיה אם שמוע שהיא פרשת סתומה עושה סוף העניין שבפרשה שלפניה סתומה וכשמסיים על הארץ בסוף שיטה עושה סוף עניין בפרש' עצמה סתימה ואע"פ שאין כתוב אחריה כלום ואין פרשה סתימה אחריה שתעשה אותה סתומה מ"מ סתימת על הארץ בסוף השיטה בלי ריוח הוי כאלו עשאה סתומ' בסוף עניינה ומה שכתב חכם אחד לולי שמע הרמב"ם להדיא שהיכר הפתיח' הוא בראש הפתוח' ולא מצינו מי שחול' עליו בזה היה מפורש הא דאית' בירושלמי פתוח' מראש' פתוח' פתוח' מסופ' פתוח' היינו שאם יעשה הריוח להיכר הפתוח' בין בראש הפר' הפתוחה בין בסופה וכן משמע לשון בראשה בסופה בהי"א היינו בפר עצמ' ותימ' בעיני א"כ לפי זה צריך לפרש כשירצה לעשות סתומה שלא יהא היכר ריוח של פתוחה לא בראש הפרשה ולא בסופה אלא הכל בריוח סתום והיינו מה שמסיק אח"כ מכאן ומכאן סתומה וא"כ הלל נמי סתומה מכאן ומכאן סתומ' מאחר שעל הפר' קאי כמו שאמר בפתוחה פתוחה מראשה פתוחה כו' אלא בע"כ צריך לפרש כמסקנת התו' וכמו שפי' הראש בהלכות קטנות דקאי על מה שאמר שמואל בר שילת בשם רב הלכה כדברי האומר פתוחה ר"ל אף פתוחה וכ"ש סתומה כתלמודא דידן ומ"ה קאמר שאם יעשה פתוחה מראשה שמניח ריוח ט' אותיות בראש השיטה ויתחיל באמצע השיטה או שיניח ריוח בסוף השיטה שלפניה ויתחיל בתחלת השיט' שהכל היא פתוח' או יעש' פתיחת' באמצע ומכאן ומכאן יהיה סתום שהוא המצוה מן המובחר או כמו שפירש בס"ת וז"ל וה"פ הירושלמי אמר רב הלכה כדברי האומר מזוזה פר' שלה פתוחה ואח"כ מפר' לא פתוח' גמורה אמ' רב דהא פתוחה מראשה הוי פתוחה גמורה וכן פתוחה בסופה הוי פתוחה גמורה אלא פתוחה פי' דקאמר רב במזוזה היינו כשמכאן ומכאן סתומה וכתובה אבל באמצע יש חלק והיינו נמי סתומה דקאחד רב פ' הקומץ עכ"ל וכעין זה כתב בסמ"ג שכך קבל מרבותיו ואמת שאי אפשר לפרש מראשה ומסופה אלא על ריוח שבשיט' אם בראש שיטת' או מסוף שיטת' שלפניה דאי כפי' הראשון דעל הפר' קאי הל"ל פתוחה בראשה פתוח' פתוחה בסופ' כו' אלא מראשה ר"ל מריוח התחלת השיט' תהיה ניכר פתוח' או מריוח שבסוף השיטה שלפניה ולא בפ' עצמה

ואמת ששוב מצאנו בספר אורחות חיים שי"מ שפ' הפתוחה היא הפתוחה בסופה של אות' פר' עצמה שלא יניח חלק כלל אלא ישים סוף השיטה ודוחק הוא מאוד ועוד הלא מסקינן בפ' הקומץ אמר רב חסדא על הארץ בשיט' אחרונה א"ד בתחלת שיטה וא"ד בסוף שיטה והשתא איך יכול להיות בתחלת שיטה א"כ תהיה פר' פתוחה ופ' והיה אם שמוע היא סתומה ודוחק לומר דס"ל כמ"ד פתוחה דהאי א"ד כו' סתמא דתלמודא קאמרי ותלמודא הוא דס"ל דנהיגין אנו בסתומו' ועוד לא ה"ל לחלוק אם בתחלת השיטה או בסופה אלא לחלוק אי עבדינן פ' והיה אם שמוע פתוח' או סתומה ועוד מדמסי' שם טעמא דאיכ' מ"ד בסוף שיטה כגבוה שמים על הארץ ואיכ' מ"ד בתחלת שיטה כי היכי דמרחק' שמים מעל הארץ ומה תלוי בטעמא הלא הוא בהכרח לפי הפרש' אם פתוחה או סתומ' ועוד הלא פרשת ויעל משה היא סתומה בלי מחלוקת ומ"מ היא מסויימת באמצע השיט' כדאית' במנחות לעיני כל ישראל באמצע השיטה איתמר ע"כ בטלו דברי אות' המפרש שפרשה פתוחה תהיה ניכרת בסופה:

ט **סוף** דבר הוכחנו שאין לפסול כלל תפילין הראשוני' ואדרבה בכיון היו עושין להציל את עצמן מידי ספיק' כדי להיותן כשרים לכ"ע אכן לא נראה בעיני דעת בעל העיטור כלל במה שפסק להיותן כלום פתוחות נגד משמעו' התלמוד והמנהג דנהיגינן בסתומות במזוזה וה"ה בתפילין ובטלה דעתו אצל כל המפרשים והמחברים קדמאי ובתראי גם נוכל לומר שלא עלה על דעתו לפסול בסתומות בתפילין בפרש' אחרונ' אלא דדעתו שלא לשנו' בפרשיות מאחר ששלשתן פתוחות בודאי ואי עביד בחד מנהון סתומה פסול התפילין לכן ראוי שלא יעשה שום סתומ' אף באחרונה בפרט מאחר שפתוח' נמי כשרה לכ"ע אלא שמצו' בסתומ' במזוזה ולא בתפילין שאין לשנות בין הד' פרשיות בשום דבר וא"כ מאחר שסתומ' כשרה לכ"ע ורוב הפוסקים פסקו כך לעשות סתומה אף בתפילין נראה בעיני מהיום והלאה לעשות סתומה כמצותה ומ"מ צריכין אנו לתקנן שיהיו בהכשר לכל הדעות:

י **ומעתה** אני אומר שכל הג' התמונות שמצא החכם הנזכר בתשובה הקודמת שכולן אינן ישרות בעיניי לכתחילה: התמונה הראשונ' ששתי פרשיות הראשונו' מתחילין מראש הדף ומסיימין בסוף הדף באמצע שיט' ופרשת שמע מתחלת בראש הדף ומסיימת בסופה ופ' והיה אם שמוע מתחלת באמצע שיטה אמת שהיא כשרה וישרה על פי הרמב"ם אכן לדעת מ"ס אינה ישרה שאדרבה פרש' והיה אם שמוע תהיה או פתוחה דס"ל למ"ס דעיק' פתיחה היא בראש השיטה ולדעת הרא"ש בשניהן הוי פתוחה בין בסוף השיטה שלפניה בין בראשה ועוד לדעת מ"ס והנמשכי' אחריו אותן תפילין הן

פסולין שהרי שנים אמצעי' תהיינה סתומו' שהרי אין ריוח חלוק בראש השיטה והפתוח' שעשאה סתומ' פסולה לדברי הכל ואיך נתקן תיקון שבה תלוי עול מלכות שמים ויחוד השם י"ז שיבא ח"ו לקלקול לביטול המצוה הגדולה ולברך עליהם בכל יום שתי ברכות לבטלה ולהזכרת שמו לשוא ח"ו ובפרט מאחר שר"ת אשר מימיו אנו שותין כתב להדיא שהברייתא של מ"ם עיקר:

יא התמונה השנייה ש"ג פרשיות הראשונו' מתחילות מאמצע השיטה ומסיימו' בסוף השיטה בסוף הדף ופרשת וה"ה אם שמוע מתחלת מראש הדף ומסיימ' בסופו אות' התמונ' כליל אינה ישרה בעיני חדא שהיא פסולה לגמרי לדעת הרמב"ם דס"ל כל סתומ' מאמצע שיטה הוא וא"כ משנה מפתוחה לסתומה ואף לדעת הרא"ש נראה דפסולה שהרי לא תהא שום הפרש בין פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע וכ"ע מודים בזה שפסולה ואין מחלוקות אלא בין פתוחה לסתומה אבל לכ"ע היא פרשה וצריך להניח ריוח ביניהם כדין הפרש בין פרשה לפרשה ואף שנמצא כתוב בשם הר"ר ישעיה הראשון שאינה מזיק במזוזה אם הוא סתם לגמרי וכן הוא נכין וכך הוא מפורש ועוש' פרשיותה סתומות דמזוזה אבל פירושו חדוש הוא ומחדוש לא ילפינן וגם אין המנהג כן:

יב התמונה הג' ששלש הפרשיו' מתחילו' ברא' השיט' בראש הדף ומסיימו' בסו' הדף באמצ' השיט' והיה אם שמוע מתחלת בראש הדף ומסיימת בסו' השיט' האחרונ' היא התמונ' שנמשכו אחריה סופרי אשכנ"ז ע"פ הברוך שאמר והיא המעולה מכל התמונות הראשונות לעניין זה שכשרה בדיעבד לכ"ע אלא שאינה ישרה בעיני לכתחלה כדפרישי' וגם החיסרון שיש בתמונה ראשונה שהיא פסולה לדעת המ"ס והנמשכים אחריה יש ג"כ באותה תמונה:

יג **על** כן נ"ל תמונ' רביעית שפ' קדש תתחיל בראש הדף ובראש שיט' ותסיים באמצע שיטה כדי להניח ריוח ט' אותיות כדי שיעור פתיחה ועוד יניח ריוח כדי לכתוב תיבה שבראש פרשה שנייה ואח"כ בפ' והיה כי יביאך יניח ריוח מתחלה כדי ג' אותיות ויתחיל או לכתוב ויסיים באמצע כדי להניח ריוח תשעה אותיות כו' ואח"כ פ' שמע יניח ג"כ מקודם כדי ריוח ג' אותיות ויסיים בסוף הדף רק שיניח ריוח בסוף עד שלא יגיע לכדי ט' אותיות וכן יניח ריוח פחות מכדי ג' אותיות בראש והיה אם שמוע ויסיים על הארץ בסוף השיטה זו היא לפי שיטת תפילין של רש"י ובתפילין של ר"ת לא יניח ריוח אחר פ' והיה כי יביאך כ"א פחות בכדי ט' אותיות ויניח ג"כ פחות מכדי ג' אותיות בראש השיטה של פר' והיה אם שמוע ויסיים באמצע השיטה כדי שיניח ריוח בסופה כדי ט' אותיות והתיבה שאחריה ויניח ריוח כדי ג' אותיות בראש שמע ויסיים אותה או בסוף

השיטה או יניח מעט חלק ואין קפידא ועתה אפרש הכשרה מה שפרשה הראשונה מתחלת בראש השיט' היא כשרה לכ"ע וזו היא פתוח' שמתחלת בראש כמו בראשית פשיטא דלדעת הרמב"ם אי אפשר לעשות אלא כעניין זה שאם תתחיל מאמצע שיטה היא סתומה ופסולה אלא אפי' לדעת מ"ס ולדעת הרא"ש אינו נכון שתתחיל פ' קדש באמצע אף שכה"ג חשבינן פתוחה היינו שכשיש פרשה לפניה אבל בהתחלת עניין שאין לו כתיבה מלפניו אין מקום לריוח זו ואין זו תיקון אלא קלקול והרי הוא כמו שהתחיל בראשית באמצע השיטה אף שאינו דומה ממש שנוכל לומר גבי קדש שכך היא פתוחה בתורה מ"מ אינו מן הסברא להניח ריוח בתחלה היכא שאין עניין מוקדם לו ומה שצריך להניח בסופו כדי ט' אותיות היינו לדעת הרמב"ם דבעינן הכי לשיעור פתוחה ועדיין לא יצאנו ידי מ"ס דמצרכי הפתוחה להיות פתוחה בראש שיטה אלא שלא הצריכו להניח ריוח אלא כדי ג' אותיות והוא מספיק לריוח בין הפר' וא"כ כשיניח כדי ט' אותיות בסוף השיטה שלפניה וכדי ג' אותיות בראש השיטה יצא ידי כולם ומה שצריך להניח עוד ריוח כדי לכתוב תחילה התיב' בפרשה שלאחריה היינו משום שאין לומר שזו היא סתומה לדברי הרמב"ם שהרי אינה מתחלת בראש השיטה זה אינה דלא הוי סתומ' אלא כשמתחל' באמצע השיטה ובשיטה שלפניה אין שם שיעור ריוח שהיה יכול להיות סתומה מעליות' דהיינו כדי ריוח ט' אותיות ועוד לכתו' התיבה שבראש פרשה שלאחריה אבל אם יש שם שיעור ריוח פתוחה וסתומה אף לדברי הרמב"ם כשר שהרי אין לטעות בה ולומר שהיא סתומה א"כ היה עושה אותן בסוף שיטה שהיא הסתומה מן המובחר אלא בודאי פתוחה ממש היא כי בזה לא יגרע שיפתח אף בראשו וכן משמע להדיא בתוספות דמנחות שכתבו על הא דאיתא בירושלמי מכאן ומכאן סתומה דדבר תימא הוא דמשמע לכאורה דמסיים פרשה באמצע שיטה ואח"כ מתחיל לכתוב באמצע שיטה שתחתיה שזו היא נקרא סתומה ואין יתכן זה מי גרע מפתוחה מראשה לחוד או פתוחה מסופה לחוד כו' ואף שיש לחלק דלא ס"ל האי תימא אלא לדברי הירושלמי דס"ל דפתוחה מראשה פתוחה ופתוחה מסופה פתוחה אבל למאן דסבר דפתוחה מראשה סתומה כדברי הרמב"ם שמא אין לתמוה אם פתוחה משני צדדיה דהוי סתומה אכן לא נ"ל כלל לחלק דמאחר דכבר יש שיעור פתוחה בסוף השיטה ואף כדי לעשות סתומה במה שיפתח וירויח בזה לא יהא נקרא סתום אבל אין להביא ראייה מדברי הסמ"ג דאחר שכתב דין פתוחות וסתומות של הרמב"ם ודין פתוחות וסתומות של מ"ס כתב לבסוף ואם יניח שיעור ט' אותיות לבסוף שיטה ובתחלת שיטה פי' כדי ג' אותיות יצא ידי שניהם ע"כ ואמאי יצא ידי שניהם שמא תקנתו קלקלתו היא ותהיה

סתומה לדעת הרמב"ם אלא שמא דאף לדעת הרמב"ם היא פתוחה אין זה ראייה כי מה שכתב הוא מדברי ר"ת דלעיל מיניה ויצא ידי שניהם דקאמר היינו סידור קדמוני ומ"ס דסידור קדמוני סברי בפתוחות כדעת הרמב"ם אבל לא בסתומות וסברי דלעולם סתומה היא פתוחה באמצע השיטה וכן הוא באשר"י שהוא מדברי ר"ת וקאי על סידור קדמוני ומ"ס לחוד והאמת שאם לא יש ריוח כדי להניח ט' אותיות וכדי לכתו' בסוף השיט' התיב' שבראש פרשה שלאחריה אז אם מניח ריוח בראש שיטה שלאחריה הוי סתימ' לדעת הרמב"ם כמו שכתב בספרו להדיא אפילו הניח ריוח ט' אותיות בסופו אבל מ"מ נ"ל דאף הרמב"ם מודה בעניין זה שהניח ריוח כדי לעשות אפילו סתומה ומניח ריוח ג"כ בראש שיטה שהיא פתוחה מעליות' כדפרישית וכן ראיתי ס"ת אחת שבת' גאון אח' ז"ל מכמה שני' והיה מכוין לעשות הפרשיו' פתוחו' וסתומו' אליבא דכ"ע והיה מכוין לעולם היתה הסתומה פתוחה באמצע וסתו' מכל צד והפתוחה הית' פתוחה בסוף השיטה כדי ט' אותיות ויותר ובראש השיטה כדי ג' אותיות ואם היה דחשבי' זו כסתומה לדעת הרמב"ם מה היה מתקן אדרבה היה פוסל הס"ת אליביה אלא כדפרישית ואף אם תאמר שאין לי הכרע לחלק כמה שחלקתי ולומר שהרמב"ם בכל עניין חשבי' לסתומה כשמתחלת באמצע השיטה אף הכא אין חשש כי רבו עליו הגדולים והמחברים שחלקו ואמרו כי לא גרע כשהוא פתיחה משני צדדיה והסבר' ברורה ואמיתה וישרה שזו היא פתוחה ממש וא"כ מה שנוכל לחלק ולומר שהרמב"ם מודה לפעמים כשפתוחה משני צדדיה שהיא פתוחה וכגון בנדון דידן אמרי' הבו דלא לוסיף עליה גם היא ראייה צודקת מאחר שהיה יכול לעשות סתומה בסוף השיטה שהיא סתומה מעליות' לכ"ע א"כ מוכח שפתוחה ממש הוא כדפרישי' ומה שיניח פחות מכדי ט' אותיות בסוף שמע ופחות מכדי ג' בראש והיה אם שמוע היינו משום דזו היא סתומה מעליותא שהרי ריוח יש ביניהם המספיק לפר' סתומה אף לדברי הרמב"ם אלא שאינה במקום אחד כאחד כמו בראש שיטה או בסופה כדי שלא תהיה פתוחה אבל עתה שנצטרף הריוח יחד חשבינן באלו הוא הכל בשיטה אחת וא"כ הוא סתו' מכל צד וכמו שכתב הסמ"ג להדיא שזו היא סתומה ומפ' נמי מה שאמרינן בירושלמי מכאן ומכאן היא סתומה דה"פ דפתוחה מכאן ומכאן פחות משיעור הפסק הראוי לפרש' דאז היא סתומה גמורה וזה הפירו' מחור בעיני יותר מפירוש התו' והרא"ש דמפרשין מכאן ומכאן דקאמר לא קאי אפתוחה אלא אסתומה שלאחריו כלומר שהיא סתו' בכתיבה מכאן ומכאן ופתוח באמצע כי לפי דבריהם הל"ל סתומה מכאן ומכאן סתומ' אבל לפי' הסמ"ג דמכאן ומכאן על פתוחות קאמר אתי שפיר ואף הרא"ש דלא פי' הכי מ"מ מודה שזו היא סתומה כמו שכתב גבי

מזוזה וז"ל וטוב שלא יניח כשיעור ג' אותיות בסוף שיטה וכן בראש השיטה לקיים מה שנא' והאידנא נהוג עלמא בסתומות ואין להקשות א"כ למה כת' הרא"ש להניח פחות מכדי ג' אותיות ולא כתב פחות מכדי ט' אותיות משום דס"ל בזה במ"ס דלסתומה לא בעינן כ"א ג' אותיות אבל להיות יוצא אף ידי הרמב"ם צריך להניח פחות מכדי ט' אותיות וכן משמע מן המרדכ"י להדיא שכתב בשם הסמ"ג דלדעת מ"ס יניח פחות מג' אותיות ולדעת הרמב"ם פחות מכדי ט' אותיות וכדפירישי' וא"ל שא"כ תהיה פתוחה שהרי ק"ל פתוחה מסופה פתוחה והרי הניח ג' אותיות שהיא שיעור פתוחה לדעת מ"ס אי אפשר לומר הכי דמ"מ היא סתומה דלדעת מ"ם אינו פתוחה שהרי לא הניח כדי ג' אותיות בראש שיטה דלדבריהם אינו פתוחה אלא מראשו ולדע' ר"ת ושאר החולקים דאף בסופה היא פתוחה הרי לא הניח כדי ט' אותיות שהרי הם סוברים דלפתוחה בעינן תשעה אותיות:

יד **ומעתה** אני אומר שכותבי המזוזה המניחין חלק בראש והיה אם שמוע יותר מכדי ג' אותיות כדי שיוכלו לכתוב שדי מבחוץ כנגד האויר שלא יפה הן עושין שהרי זו היא פתוחה מעליותא לדעת מ"ם והאידנא נהגינן בסתומ' וכ"ש כשמניחין ריוח ג"כ בסוף השיטה של ובשעריך דהוי פתוחה דלא גרע אף שכתב בס"ת סוף סי' ר' היכא דפתוחה מכאן ומכאן דהוי סתומה הלא בסוף חזר מהאי סברא וכת' ומיהו לעיל פירשתי פי' אחר וכן סתם התו' מתמיהין היכא יגרע כשפותח' מראשה ומסופה ואם בעבור זה מניחין ריוח ג' אותיות כדי שיכתבו שדי מבחוץ על הריוח מי הוא הנביא שהגיד שיזיק אם לא יהיה הכל על הריוח או יתחיל קצת חוץ מגליון אלא יניח ריוח פחות מכדי ג' אותיות בסוף השיטה של ובשעריך ופחות מכדי ג' אותיות בראש והיה אם שמוע שהוא סתומה לדעת התו' והרא"ש ואם לצאת אף ידי ר"מ יניח פחות מכדי ט' אותיות בסוף ובשעריך ופחות מכדי ג' אותיות בראש והיה אם שמוע:

טו **והנה** מה שכת' שיכתוב על הארץ לבסוף שיטה יפה עשיתי וכן המנהג ואף שכתב במרדכ"י וז"ל מצאתי בסמ"ג ובתו' שנ"ץ שהיו כותבין על הארץ בסוף השיטה והרי חשוב כסתומה כיון שנתמלאת כל השיטה ותימ' דנהיגינן השת' דכותבי' על הארץ בהתחלת השיט' ונראה דהטע' דומיא דס"ת דלעיני כל ישראל באמצע השיטה שנראה שאו' הדבר נגמר כו' ונראה בעיני דווקא גבי מזוזה דפליגי בה בלאו הכי אם על הארץ בהתחלת השיטה משום כי היכי דמרחקי שמים מארץ או בסוף שיט' כי היכי דגבוה שמים מעל הארץ עשה הכרע בסברא זו שיהיה באמצע שיטה שאז נראה שנגמר הדבר כמו לעיני כל ישראל אבל בתפילין דלא שייכי בי' הך טעמא שהרי על הארץ אינה

מתחיל בסוף השיטה אין זה הטעם לחוד מספיק להיות הכרע לכתוב בסוף השיטה משום שהוא גמר העניין כי אינו דומה לתורה שנגמר כל התורה בכללה ופרטה והוא גומרו של הכל ואין שום נביא רשאי להוסיף על תורתינו מה שאין כן בתפילין ובמזוזה ותדע דאין זה הטעם לבד מכריע דא"כ אמאי קאמר ואיכא מ"ד באמצע השיטה משום כי היכי דמרחק שמים כי' ה"ל למימר משום דהוי דומיא דלעיני כל ישראל אלא ע"כ כדפרישי' דעיקר טעמא משום כי היכי דמרחק שמים כו' ובתפילין דלא שייכי האי טעמי כתבינן על הארץ בסוף השיטה להוי סתומה מעליותא אף שפירש דפרש' סתומה אין היכירה אלא בראש הפרשה מ"מ בסתמא כל עניינ' כדפרישית לעיל ולתפילין של ר"ת דפר' שמע היא אחר פרש' והיה אם שמוע אם כן בע"כ על הארץ באמצע שיטה משום פתיחותא דפרשת שמע וגם יניח חלק כדי ג' אותיות בראשו דאז יוצא ידי כולם וכותב בשעריך או בסוף השיטה דומיא דעל הארץ או מניח חלק כי אין קפידא בזה לפי מה שפירשתי וה' יאיר עינינו במצותיו ובתורתו: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א ז"ל:

תשובה לח

א **שאלה** ראובן השכיר ביתו לשמעון אדעת להלוך לטבריא ולהשהות שם ג' שנים כי שם קנה מן השר בית הריחיים ודומיהן על ג' שנים כמנהג המדינה והלך לשם ולא שהה לשם אלא כעין שנה ומחצה כי השר לקח ממנו הריחיים ואות' מחייה והוכרח לשוב על עקביו ורוצה ששמעון יפנה לו ביתו ושמעון אינו רוצה כי אומר ששכר אותה על ג' שנים ושכירות ליומיה ממכר הוא הדין עם מי:

ב **תשובה** יראה שאם היה הדבר במכר לא מיבעי כשאין ראובן יכול לברר שאונס בא עליו והו' לא פשע מידו או שברצונו נעשה פשיטא דלא כל כמיניה למישתעי דינא בהדי שמעון דשמא הוא פשע ומאחר דשכירות ליומא ממכר הוא והוא מוחזק בה כבר בדירה המוציא מע"ה אלא אפי' היכא שיכול לברר שלא פשע בדבר אלא ע"י אונס לקח השר המחייה מידו וע"י כך מוכרח לשוב לילך מ"מ המקח קיים כדמסקינן בפרק האיש מקדש האי גבר' דזבנינהו לנכסיה אדעת' למיסק לארע' דישראל לא סליק ולא איתהד' לי אמ' רבא כל דסליק אדעת' למידר הוא והא לא איתדר א"ד אדעת למיסק והא קא סליק ופסקו כל רבוות' דהילכת' כלישנא בתרא דאמרינן הא קא סליק ופי' רש"י דלא מיתדר ליה שלא יכול לדור שם או משום חיסור מזונות או שלא מצא דירה ואין לך אונס גדול מזה ואע"פ שגילה בדעתו בשעת מכירה דאדעתא דמידר קמכר כמו שכתב הרא"ש והטור ביאר דבריו ביותר וז"ל ואם פירש בשעת מכר על דעת לדור במקום פלוני

והלך שם וצר לו מקום מלדור שם המקח קיים כיון שעלה והשתא ק"ו דהא התם לא מצי למידר כלל ואפ"ה אמרינן מאחר שעלה כ"ש היכא שמצא מידר אלא שבסוף בא האונס ומזלו גרם והמקח קיים אבל היכא שהשכיר לו בית אדעת' דהכי נראה בעיני שאם חזר לכאן ע"י אונס שהשוכר נדחה לפניו ומנכה לו מן שכרו אפילו שילם לו כל השכירות מקודם מחזיר לו שכרו ומנכה לו מה שדר בו משום דהוי כשוכר בית לשנה ונשרף ביתו של משכיר שהשוכר נדחה לפניו והא דמסקינן פ' השואל פשיטא נפל בית כו' אמר לא עדיפא מינאי ופי' רש"י הואיל והגיע זמנו משמע דווקא דכלה זמנו אלא שלא הודיע לו קודם כדבעינן התם דצריך להודיעו ל' יום מקודם וכן פסק הרא"ש להדיא שאם שכר לזמן ידוע שאינו מוציאו דשכירות ליומי ממכר הוא והוא כסברת הרשב"א מ"מ הרמב"ם והסמ"ג כתבו סתמ' שיכול להוציאו כשנפל ביתו דמשמע בכל עניין וכן נראה עיקר כאשר כתבו התו' גבי שוכר אמר נתתי ומשכיר אמר לא נטלתי כו' דאפי' בתוך זמנו והקדים שכרו מ"מ נפל ביתו מוציאו ומשמע אפילו אם נתעכלו המעות ואין לו אפי' הכי מוציאין ועוד עיקר ראייתו מן הירושלמי דאיתא בפ' השואל שאם נצטרך המשכיר למכור הבית מחמת דוחקו לא יכול להוציאו קודם זמנו ויחזור על הפתחי' ה"נ מפני דוחקו של המשכיר שאין לו בית לא יכול להוציאו ותלה הרא"ש עצמו בדברי מהר"ם שכך כתב בתשובה והמרדכ"י כתב בשם מהר"ם ומפרש הירושלמי דדווקא כה"ג לא יכול להוציאו אבל נפל ביתו של משכיר יכול להוציאו והמעיין בפירושו ובדברי הירושלמי יראה שפירוש המרדכי מתחוור טפי וכן עיקר והשת' ק"ו ומה התם שהשכיר ביתו סתם אפ"ה נפל ביתו או נשרף הוא קודם לשוכר כ"ש היכא שהשכיר אדעת' דלמידר שם ולא מיתדר דלא גרע וכן ראוי לדון הלכה למעשה: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא:

תשובה לט

א **שאלה** דורון שיש בו חשש צידה או מחובר שהובא לישראל בי"ט ראשון אי שרי ביום שני לישראל אחר דלו ולביתו פשיט' לי דאסרינן כל שני ימים ועד בכדי שיעשו במוצאי י"ט דק"ל כה"ג ורבותינו בעלי התו' שאוסרין וראיית' ברורה דלא דמי לביצה שנולדה בי"ט או להאי צבי דאיתצד בי"ט ראשון שהוא ממילא אבל דבר הנעשה בשביל ישראל אי שרית ליה ביום שני אתי למימר לגוי שיעשה מלאכה בכה"ג כדי שיהיה לו מוכן ליום השני ואף בימי רשי ז"ל רבים היו החולקים עליו עד שכתב בעצמו שכל דבריו

לא הועילו לו נגד החולקים עליו אבל בהא מספקא לי אי שרי לישראל אחר ביום שני או לא:

ב **תשובה** יראה לי להתיר לישראל אחר ביום שני לאחר בכדי שיעשו ואף שאחד מן החכמים חלק עלי לאסור כפי דברי מהרר"י בת"ה שנוהגין להחמיר בדברי הסמ"ק שכתב לאסור בשני הימים אף לאחרים אבל לא נכנס לעומק ההלכה מקור נובעו בדין דורון ההובא לישראל כו' אלא אח' שכך מצא בספר מהרר"י ואני ת"ל לא כן הורגלתי מעודי אלא לעול' אני חוזר וחוקר להכנס בעובי הקור' עד שארדוף ואשיג שורש של העניין גם בזו חקרתי ובדקתי אחר תוכן העניין כפי אשר היית' ידי משגת לבדוק ויגעתי ומצאתי עד שנראה לי פשוט היתר לישראל אחר ביום ב' וזו היא סוגי הגמר בריש אין צדין אמ' רב פפא גוי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור בכדי שיעשו ואם אין באותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר והא דצרי' להמתין לערב בכדי שיעשו פי' רש"י בערב ראשון של י"ט שני קאמ' והטע' משו' שלא מהנה ממלאכת י"ט ומ"ה בערב ראשון מותר אעפ"י שהוא י"ט ממ"נ אם חול הוא הרי המתין בכדי שיעשה בחול ואם קודש הוא הרי נלקט בחול והקשו ר"ת ור"י על דבריו מהא דתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי הא נהנה ממלאכת שבת כו' אלא עיקר הטעם שצריך להמתין בכדי שיעשה גזירה שמא יאמר לגוי להביא לו בי"ט כדי שיאכל בערב ומיד ומשו' האי טעמ' צריך נמי להמתין עד הער' השני בכדי שיעשו דחיישינן שמא יאמר לגוי להביא בי"ט ראשון כדי שיאכל בי"ט שני והנה כבר רבותינו בעל התו' וכל האחרונים פסקו הלכה למעשה לאסור כל שני הימים ובעינן בכדי שיעשו ביום הראוי לעשייה כדברי ה"ג וכתב הרא"ש דלישראל אחר שלא נעשה בשבילו שרי בי"ט בערב מיד ולא בעינן בכדי שיעשו דלא חיישינן שמא יאמר לגוי להביא לו בשביל אחד דאין אדם חוטא ולא לו אבל לפי רש"י שהוא משום שלא יהנה כו' ה"נ בעינן בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט הנעשה בשביל ישראל: ואף שמודה רש"י בדבר הנעשה מאליו או בעבור גוים דלא בעינן בכדי שיעשו כמו שפי' התו' בפ' בכל מערבין מ"מ היכא שנעשה בשביל ישראל הוא חמו' יותר וצריך להמתין בכדי שיעשו והשת' נבוא לנדון דידן דדורון שהובא לישראל בי"ט ראשון בי"ט שני שרי לישראל אחר ממ"נ לכל הטעמים דאי לפרש"י שרי אף לאותו לישראל ואי לפירוש ר"ת שרי לישראל אחר בערב ראשון מיד ואפילו בכדי שיעשו לא בעינן ואף אם תחמיר ותצרף שני הטעמים להדדי מ"מ לא תאסר לאדם אחר אלא לערב ראשון בכדי שיעשו ותו לא והשתא אפילו נמצא בהג"ה סמ"ק בשם הרב ר' פרץ דורון שהובא

לישראל בי"ט ראשון ויש בו חששא דאורייתא כגון מחוב' או צידה אסור לשני הימים ועד כדי שיעשו של ליל מוצאי י"ט אפילו בשני ימים טובים של גליות ואפי' לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין וכן הועתק בכלבו מ"מ לא אשגחינן ביה כל עיקר ובטלה דעתו נגד דעת הרא"ש מאחר דלית טעמא למילתיה כמו שפירשתי וא"ל דסבר הר"ף דאיכא למיגזר דשמא יערימו שכל אחד יאמר לגוי שיביא לו כדי שיתן לחבירו וכן יעשה לו חבירו וימצאו מערימים במלאכה דאורייתא או שגזרינן חבירו אטו דידיה מי הוא הנביא שהגיד לו גזירה זו וגזירה חדשה בלי ראייה הוא ולית מאן דאשגח ביה וא"ל שראייתו מדמחלקים בריש אין צדין בדברי רב פפא שהבאתי גבי תחומין בין אותו ישראל לישראל אחר וגבי דורון שיש במינו במחובר או צידה לא חילק משמע דאסור לכל זה אינו ראייה כלל דהתם גבי תחומין שרי לישראל אחר אפילו בי"ט ראשון כמו שפרש"י לעיל בהדיא והכא אסור לכ"ע ביום ראשון משום מוקצה ומה שמותר ביום שני אין בו חידוש דלמה יהא אסור שהרי אין בו שום צד למיסר כמו שפירש"י ואף דעת מהרר"י אינו נוטה כ"כ לאסו' שהרי לא כתב אלא שכך הורה אחד מן הגדולים ואח"כ כתב אמנם אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקבעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך אדברי אשיר"י אלמא דלא ברירא ליה לאסור כלל אלא שלא רצה להקל נגד הגדול שהורה להחמיר ומאחר דלא חזינן טעמא למלתי' אמינא דלית אתרא לחומרא דא ואף שתלה עצמו באחד מן הגדולים הלא גם כן מצאתי בשם שני הגדולים להיתר הלכה למעשה הגדול מהרר"ש מוינא פסק הלכה למעשה להיתר דורון שהובא לישראל ויש במינו במחובר או צידה דשרי לישראל אחר ביום שני ומצאתי בקובץ ישן שכך היית' דרשה רביעית שלו וכן הורה הגדול מהר"י סגל הלכה למעשה ועוד אומר אני כי היכי דלא נשוה לגאון עולם דהיינו הר"ף ח"ו טועה או להיות מבלבל דבריו בלא משפט א"כ נאמר בע"כ שלא כיון לאסור לישראל אחר בשני הימים אלא בא להחמיר ולומר שיהא אף לישראל אחר אסור עד בכדי שיעשו לאפוקי מדעת הרא"ש לפירוש ר"ת דאין צריך כלל להמתין בכדי שיעשו ואולי חסר לשם בסמ"ק בכדי שיעשו או קאי אדלעיל מיניה שכת' דבר הניצד מאליו או בשביל גוי שאין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא בו ביום אסור משום מוקצה ואם כן נימא כמו כן הדין גבי ישראל שלא הובא בשבילו ומ"ה כתב אפי' לישראל אחר אסורין כלומר בכדי שיעשו אבל ביום שני פשיטא ליה דשרי שאין כאן מקום לאיסורו כדפרישית וא"ל מאי טעמא שאוסר מאחר דק"ל כרבינו תם דהטעם משום שלא יאמר לגוי כו' אם כן גבי ישראל אחר למה לן להצריך בכדי שיעשו דיש לומר תפס כשני הטעמים להחמיר טעם של רבינו תם כדי שלא יאמר לגוי כו' כדי שיהא

אסור לו אף ביום שני וטעם של רבינו שלמה משום שלא יהנה כו' כדי שיהיה אסור אף לאחרים בכדי שיעשו ויפה עשה בזה דנהי דקיימא לן כרבינו תם מכל מקום בעינן נמי לקיומי דברי רש"י ז"ל לחומרא מטעמ' דיליה שהוא להדיא בירושלמי בפרק כירה וז"ל מכאן שאתה אומר שימתין למוצאי שבת בכדי שיעשו כדי שלא יהנה מחמת שבת כלום ותדע שכן הוא כדבריי שהרי הסמ"ג שהביא דברי ה"ג שאסרו הדורון שהובא לישראל בי"ט עד מוצאי י"ט בכדי שיעשו פי' הוא הטעם על דבריהם משום שלא יהנה כו' ואחר כך הביא דעת רש"י שאוסר ביום ראשון כו' וכתב לבסוף שרי"ץ בר שמואל נהג הלכה למעשה כדברי ה"ג והלא כל עיקר טעמו של בעל התו' שאסרו כל שני הימים משום שלא יאמר לגוי כו' ואדרבה סתרו טעם זה של רש"י כדפי' ואם כן איך הו' מערב הדברים והטעמים אלא בוודאי שתופס הטעם של רש"י כדי לאסור אף לישראל אחר עד כדי שיעשו והיינו טעמא משום דאזלינן נמי בתר הירושלמי מאחר שאינו נגד התלמוד שהרי התו' בפר' בכל מערבין הקשו על דבריהם מן הירושלמי ועמדו בתימא ולאותה החומרא כיון נמי הסמ"ק והלך אחר דעת הסמ"ג וזו היא ראייה נוספת על דברינו שלישראל אחר שרי ביום שני דאי אסור לאמר כמו לאותו ישראל א"כ הדר קושיא לדוכתה דלמה ליה לסמ"ג לערבב הדברים ולכתוב הטעם של רש"י בדברי ה"ג שאסרו כל שני ימים דתו ליכא למימר כדי להרויח הטעם זו דבעינן בכדי שיעשו אף לישראל אחר שהרי כל שני הימים אסורים לו ואין חילוק בין לו לישראל אחר ועוד נראה בעיני ראייה ברורה שלא כיון הסמ"ג לאסור כל שני ימים שהרי ממש כמו לשון הסמ"ק כתוב במרדכ"י ככל אותה הג"ה וכתוב לשם ואפילו לישראל אמר כמו כן אסורים לו כדאמרינן בביצה גבי מחובר הכא בשביל ישראל זה אסור לישראל אחר ע"כ וזו לא מצאנו בכל מסכת בינה אלא בע"כ ר"ל מדחילק גבי תחומין בין לו לישראל אחר ולא חילק נמי גבי מחובר דרישא ש"מ דבכל עניין אסורים וזו אינה ראויה כלל שהרי גבי תחומין מ"ה חילק להשמיע לנו שלישראל שרי אפי' בו ביום מה שאין כן במחוב' כדפרישי' לעיל אלא בוודאי שראיית' רק על מה שבעינן בכדי שיעשו ומייתי ראייה כמה שהקשה הרא"ש על דבריו וז"ל והא דלא קאמר נמי ומותר לישראל אחר מיד כדקאמ' גבי מחוץ לתחום כיון דבו ביום אסור לכל משום מוקצה בשביל שעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך עכ"ל והיינו שהר"ף לא תפס תירוץ זה כל עיקר וסבר מדלא קמ"ל נמי דשרי לאחר מיד בערב ש"מ דאסור אף לאחר בכדי שיעשו אלמא דכל איסור שקאמר אף לאחר היינו בכדי שיעשו ואף הלשון מובן כן מדקאמר לאחר אסורין ולא קאמר מתחלה בין לו בין ישראל אחר אלא משמע קצת דקאי אבכדי שיעשו לחוד כדפרישית והשתא עלו דבריו כנים וישרים

ס"ד מסקנא דמלתא דורון שהובא לישראל בי"ט ראשון ויש בו חשש מחובר או צידה בי"ט ראשון אסור לכל ואפילו בטלטול אסור עד לערב ואחר הערב שרי בטלטול לכל אלא שאסור לו ולכל ביתו עד למוצאי י"ט בכדי שיעשו ולישראל אחר שרי ביום שני ואף בליל שני לאחר בכדי שיעשו: הנ"ל ע"ד כתבתי והחולק עלי שלא לש"ש: יתהפך פניו כשילי קדירה וכיריים: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא:

תשובה מ

א **שאלה** האיזמל שמלין בו בשבת אי שרו לטלטלו או להצניעו מיד אחר המילה כי נמצא כתו' בדרשו' מהרי"ל שנהג בו איסור:

ב **תשובה** יראה דשרי לטלטלו או להצניע אע"ג היכא דליכא מילה בוודאי אסור לטלטלו משו' מוקצה דחסרון כיס כמו סכיני' דאושכפי דמודה בה רבי שמעון דאסור מ"מ הכא שרי דהא מסקינן בפר' אין צדין ללישנא בתרא דהילכתא כוותיה דאין מוקצה לחצי שבת דמאחר שהיה מוכן בין השמשות אע"ג דאידחי אחר כך מ"מ היכא דחזר ואיתחזי שרי כ"ש זה שלא הודחה כלל אלא שנעשה בו מלאכתו ואין לחלק ולומר דווקא התם הוא דשרי משום דשוב אתחזי ועדיף מהכא דאחר המילה לא אתחזי והוי מוקצה מחמת חסרון כיס דחייס עליה או נימא דלא הוכן מעולם אלא למילה ולא לדבר אחר זה אינו דס"ס מ"ש מהשוחט לחולה בשבת והבריא פי' והבריא כבר קודם ששחט והוא לא ידע דשרי לר"מ לאכול לבשר חי אף לבריא ואף רבי יהודא לא פליג אלא משום דקניס שוגג אטו מזיד ומשום איסור שבת אבל משום מוקצה לא נאסר הואיל והיה מוכן בין השמשות לחולי לא חשוב מוקצה אפילו לאחר ואף שיש לחלק ולומר דוקא גבי חולה שרגילות הוא שחוזר לחליו ומשו הכי לא הוי מוקצה והוי כמו גומרו בידי אדם דשרי וכן כתבו התוספו' בחד שינוי מ"מ באידך שינוייא לא רצו לחלק בין חולה והבריא וכתבו דמשום אין מוקצה לחצי שבת הוא דשרי לר"מ ועוד מקושיות התו' יש להוכיח דכל כה"ג שהיה מוכן בין השמשות אפילו עבר אח"כ היתירו אפ"ה לית ביה איסור מוקצה שהרי הקשו לשם על הא דמסיק שהיה לו חולי והבריא וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי לר"מ בשוחט לחולה והבריא כו' משמע להדיא מאן דשרי בפ' אין צדין ואמר שאין מוקצה לחצי שבת שרי נמי כל כה"ג שעבר מלאכתו וההיתר שלו ועוד נראה להקל שהרי כתבו התוספות והרא"ש אפילו למאן דס"ל דיש מוקצה לחצי שבת הני מילי לעניין אכילה אבל לעניין טילטול מודה דשרי ואם כן בנדון דידן שהוא לעניין טילטול פשיטא דשרי ואין לחלק ולומר דמנ"ל דזה האיזמל היה מוכן למול בו

שמא בערב שבת בין השמשות היה עומד למול באיזמל אחר ואין זה מן המוכן זה אינו פשיטא לפי מה דק"ל דבמילת' דרבנן אמרי' ברירה ה"נ אמריני' הוברר למפרע שבע"ש בין השמשות היה מוכן איזמל זה למול בו אלא אפי' לא אמרי' ברירה מ"מ לא קשה מידי דלעניין מוקצה לא תלוי בברירה אלא מאחר שבין השמשות היה עומד למול בו ומלו בו כבר יצא מידי מוקצה דאל"כ הבהמה שנשחטה לחולי כו' נמי לימא שמא אותה בהמה לא הייתה עומדת לשחיטה אלא בהמה אחרת אלא ש"מ שאין לחלק אבל מ"מ נראה הכלי שבו החול שמטילין לתוכו הערלה יש בו צד לאיסו' אפילו היה מוכן בין השמשות לכך מ"מ עתה שזורקין עליה הערלה שהיא מוקצה באבן ואסור לטלטל הכלי כל זמן שהיא עליה והוי כמטה שעליה מעות שאסור לטלטלה אפילו לא היו עליה המעות כל בין השמשות אבל מ"מ נראה דשרי משום דבטיל לגבי החול ולא דמי למעות דחשוב ולא בטול אבל הערלה בטלה לגבי חול ולא גרע מכנונא דמטלטלים אגב קיטמא בפרק כירה אף על גב דאיכא עליה שברי עצים משום דבטלים לגבה וכל שכן שהשופר שרי לטלטל אחר שתקעו בו כי כמדומה כימי חורפי ראיתי שנהגו בו אסור ולא ידענא למה שהרי כל היום הוא ראוי לתקוע בו שהרי מחנכין בו התינוקת לתקוע ועוד תמיהני ליוה אסור לטלטל אפי' בשבת מאחר דק"ל כר' שמעון דמוקצה מחמת איסור שרי אפי' באיסו' דאוריית' חוץ מנר שהדליקו בו באותו שבת דדחייה בידים כ"ש במוקצה מחמת איסור דרבנן דשרי: אחר כותבי תשובה זו מצאתי שכת' ר' ירוחם בשם הרמב"ן כדברי וז"ל מותר לטלטל הכלי להסירו לאחר המילה דמאחר שמטלטל הכלי בהיתר והחזירו לאיזה מקום שירצה אף על פי שאין לו תינוק אחר למול:

תשובה מא

א **שאלה** ראובן נשא בתו של שמעון ונפל מריבה בניהם ועלתה חלודה עד ששאתו של ראובן עם אביה תובעים גט מראובן ונותני' איזה אמתלא לדבריהם אם יש לכוף אותו לגט:

ב **תשובה** יראה שאין כופין אותו לגרש אלא אותו השנוים בהמדיר אבל לא היכא שטוענת מאיס עלי אפילו נותנת אמתלא לדבריהם ח"ו באיזה מעשים שאינם הגוני' וראויה לבר ישראל לא זו היכא שאין בידיה לברר אלא אפילו בירר' עליו שנחשד בכך או בשאר דברים הגרועים מזה שטוענת אין בידינו לכופו כמו שכתב בהג"ה מיימוני' בסוף אישות בשם מהר"ם דלא מנו חכמים רשע שכופין אותה לגרש אלא עוברת בדת לגבי דידה ולא גבי דידיה והוסיף שכתב אפי' משומד אין כופין אותו אם לא שעבר על

הדת נגדה כו' וגדולה מזו כתב בתשובה מיימוני"י שאפי' הוא יכול להוציא' אם היא עוברת על דת משה ואין מנכין לה מה שהוא ג"כ עובר על החרמו' החשוד לדבר אחר אינה חשוד לכל התורה כולה ומוציאה בע"כ ואף שפסק בא"ח שכופין את המשומד להוציא ע"י גוים כגון שיאמרו לו עשה מה שישראל אומרי מ"מ נראה דלא פלי"ג אדברי מהר"ם דדוקא משומד שיצא מן הכלל ואי איפשר שיכול לקיים שאירה כסות' ועונתה כראוי כדת יהודים כה"ג הוא שנהגו לכוף ע"י גוים כדפרישי' אבל כל זמן שלא נטמע ביניהם אפי' הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו מאחר שיכול לקיים שאירה כסות' ועונת' כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזיר למוטב ובזה יתיישבו דברי מהר"ם שכתב שאין כופין כלל אפילו משומד אבל פשיט' שאין כופין בעל עבירות וק"ו בנו של ק"ו היכ' שאינ' יכולין לברר.

ג ומ"מ נראה שאם היא באה בטענ' עליו אף שאינ' יכולה לברר שאין כופין אות' להיות אצלו אלא תשב בבית אביה וכל מה שיש בידה מנדונייתה תשאר בידה ותו לא אבל כל מה שהכניי' או הקנה לה אין לה בו שום דבר וכל מה שאבד מנדוניית אין צריך לשלם והוא פשיטא ואין אנו צריכי' להאריך בזה.

ד רק שיראו הב"ד שאין ערמה בדבר ויטילו חרם על אביה ואמה שלא השיאוה לכך ואם יש ערמה בדבר אז מוציאי' ממנה אפי' מה שיש לה כאשר פסק מהר"ם הלכה למעשה ויש ג' חילוקים בעניין המורד' בטענ' דמיאוס ובספר שלי ים של שלמה בפר' אעפ"י ס"י מ' תמצאנו אי"ה אלא שלא באה השאלה אשר לפנינו בעניין הוה אלא לעניין כפייה סוף דבר הוא פשוט מקדמאי ובתראי שאין כופין אותו להוציא כלל ואף שהרמב"ם פסק נמי שכופין לגרש מ"מ רבו החולקים והרא"ש כתב בזה הלשון בתשובה והטו"ר הביאו וז"ל ואעפ"י שהרמב"ם כתב כי אמרה מאיס עלי כופין אותו לגרש ר"ת ור"י כתבו שאין כופין אותו להוציא וראיית' ברורו' וחזקו' וכיון דאיכא פלוגתא דרבוות' למה נכניס ראשינו בין ההרים גדולים ולעשות גט מעוש' שלא כדין ולהתיר אש' איש וכל המעשה בטענ' זו מרבה ממזרים בישראל ועל להבא אני אומר אבל אם לשעבר סמכו על דברי הרמב"ם מה שעשו עשוי עכ"ל ומשמע דכלהבא לא חילק בין לכתחילה בין בדיעבד אלא כל המעשה הוא מרבה ממזרים וכן כתב הרשב"א אפולו במקומות שנהגו לדון הכל על פי הרמב"ם בין לחומרא בין לקולא אפ"ה בדין זה אין ראוי לדון כמותו אם לא שכבר נעשה המעשה במקומות הללו דמשמע הא במקומו' אחרים מחזירין ההורא' והמורה המעשה לגט הוא המרבה ממזרים ואף המ"מ כתב על דברי הרמב"ם וזה לשונו וכבר פשטה ההורא' בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה שאין כופין את האיש לגרש ולא

עוד אלא שאפי' היה הדין כדבריו היה ראוי לגזור בוה משום פרוצו' ומפני קילקול הדור שלא תהיה אשה נותנת עינה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה כ"ש שהם ז"ל הכריחו והוכיחו שאין כופין אות' מן הדין ע"כ וא"כ בודאי לית שום מורה שיורה עתה לכוף אותו לגט ואף אם כפהו בדברים עד שנתרצה לגט פשיט' דפשיט' שלא ישלם כתובת' אלא כדוניית' שהוא בעין כדין מורדת דפרישי' מאחר דלא ניחא ליה בגירושין כל הדברים הללו פשיט' ומאמרים רחבים בספרי הפוסקי' והמחברים ע"כ לא הארכתי בעניין כי מי שיש לו אור עיניים בספרי למודים ופקיעי ליה שבילי דתלמוד ופסקי הגאוני' לא ישגה ולא יטה ולא יאפל ואף אם ח"ו כבר שגג אחד וכפוהו לגט פשיטא שאין הגט גט ולא תנשא כלל וכלל ולא ירבו ממזרים בישראל: דברי שלמה לוריא:

תשובה מב

א **בער** אנכי מאיש ובחכמה קטון ואיך אמצא יד ורגל לעומת שר ושלטון בקי בחדרי התורה כצלוחית של פליטון אשר לו כל סתרי תורה גלויין ורזין דתורה פתוחין וכל נעלמות הן מבוארין בפי האשל הגדול אלופי וממדעי נ"י פטיש החזק ה"ה והגאון מורי ור' מהר"ר שלמה יצ"ו ואד"ה באתי להשתחוות נגד פני מורי כמטחוי קשת ולחלות פני רבי להאיר פני בדברים הנעלמו' ממני מרזיין דתורה.

ב והנה אהו' רבי ומורי להוי ידוע למכ"ת איך שבא לפני ראובן וטען על שמעון איך שאנחנו ביחד עשינו הקפה והנה לע"ע לאחר יאוש החוב הנ"ל מגוים הנ"ל והציע שמעון טענותיו בפני ב"ד איך שאנחנו קנינו מן השר ס"ו מאו' זעכציקי וונצישי ומכרנו לגוי' והנ' הגוי' פרעו לנו כמו סך ס"ו מאו' זעכציקי וונצישי רק אתה הלכת בעצמך ומכרת להם עוד ל"ד מאות זעכציקי וונציש ואותו סך חוב הנ"ל יאוש הו' אבל מה שאנחנו מכרנו בשותפו' קבלנו הפירעון והא ראיי' שאתה בעצמך מכרת כי אותן של שותפי' מכרנו בדמים יקרים יותר ממה דשלך וגם הלא בראשון של נתינת מעות שנתנו לנו הגוי' הנ"ל ניתנו לידי ב' מאו' זהובי' על מכירת שותפין ואני נתתי מידי לידך והכל מה שקבלנו קבלנו על מכירת שותפין וסך שותפין.

ג וראובן טען מה שאתה אומר אני מכרתי בעצמי הלא כתב שעשינו עם הסוחרים הנ"ל כתוב ומבואר שמכירה היתה מאותן ל"ד מאו' בידעת' וגם המעו' שקבלנו הכל קבלנו על סך המכיר' כול' כפי ערך הבא על חלקי חוץ מחל' שותפין והכל כמבואר בכתב המכירה ובכת' הפטור שאנו נותנים לגוים הנ"ל שהם נתנו לנו המעות על המקח המבואר בשטר והיינו ק' מאות זעכציקי וונצישי ועתה מה שהגוים הנ"ל לא פרעו לנו הכל על חציינו

לפי ערך המכירה ועל אותו הספק תאיר עיני עם ראיות ברורות ועמך שרי נהורות וישיג למעלתך השם ששון ושירות וחיים ושלום ממני תלמידך הדום רגליך נאם אליה בן אהרן שליטא ההדיו' סופר כדרכו ואין למעלתך ערכו:

ד **שלום** אשיב לשואלי גבר' רבה בכולי הר"ר אליה יצ"ו השאלה אשר שאלת מחמת שותפות ראובן ושמעון נרא' בעיני פשוט דהכת' שיש להם בשותפי' על הגוים אינו חשוב עדות לגבי ישראל ויכול שמעון לישבע שבוע' השותפין בנקיט' חפץ ובפתיחת ארון שאינו מושתף באותן לד' מאות וונצשי והנתינת מעות היתה על סך שותפין הנ"ל מאחר שהוא מוחזק ונפטר מן ראובן ואם יטעון שמעון על ראובן שהוא כתובה בפנקסו כתיבת ידו שהוא חיי' לו שניפאסטווי שעבדינר הנה הוא משיב אמת שהייתי מפשיר עמך כדי שיהא כל ההקפו' של חוב הגוים עלי ושוב נמלכתי וחזרתי להיות משותף כבראשונה נשבע ג"כ על דבריו בנקיטת חפץ היכא דליכא עדים לברורי עכ"ד.

ה שוב כתב חכם אחד מאחר שהסוחר נתן שטר על עצמו לב' שותפין והשותפין בעצמן מודים שהשטר נכתב באמת למה לא יועיל וא"כ שמעון הטוען שהיה חילק בעניין כתיבת השטר באופן שהמקח היה נחלק מקודם דהיינו דסך השותפין נמכר מתחלה ולא היה ידוע מעניין ל"ד שהם לאחד לבדו עליו לברר וא"ל כאן פה שאסר פה שהתיר כי מאחר שהשטר יוצא מתחת ידם מתיירא לומר שהוא זיוף דאל"כ במה יתבע את הסוחר וק"ו בנדון דידן ששטר כיוצא בו נתנו לסוחר אות באות בחתימת ידם א"כ אי אפשר לטעון לשמעון מזויף ואם שמעון רצה לטעון שהיה התנאי כנ"ל ביניהם בשעת עשיית השטר עליו הראייה לגרע כחו של שטר ואם לא יביא ראייה נאמן ראובן בשבועתו לחזק השט' שהקניין נעשה כמו שמבואר בשט' והכל מה שקבלו קבלו על כל סך השטר ואף טענ' שמעון שכתוב בפנקס שמעון סך חוב שיקבל בחתימת ידו של ראובן א"כ מוכח מתוך כתיבת ידך הכתובה בפינקס שלי שעל סך שותפין קיבל נראה תשובת ראובן בזו שטען כדי לזכרון ולכווין החשבון כתבתי בפנקס שלך עדי לכוין לאחר זמן מה שיש ביד כל אחד ואחד והראיה שלפעמים נתת לי מעות בלי הקפדה לאחר קבלת המעות כתבתי בפנקס שלך ומצורף לזאת אחר גמר טעניות של כל אחד ואחד סתר שמעון טעיותיו שבתחלת הטענה טען איך שאותן לד' מאות לא שמעתי ולא ידעתי קודם המכירת שותפין ולאחר גמר הטענות דרשנו את פי שמעון איך יכול להיות אם נתרבה המקח למה לא יתרבה הזוודנוק על סך של ראובן והודה לדבריו של ראובן שלא היה נגמר המקח של שותפין עד שמכ' ראובן סך שלו אם כן טענות סותרין זה לזה והדין עם ראובן ובפרט שהוא ידוע לכל בני הקהיל' שהי' לראובן לבר סך ל"ד מאות וגם הראה לנו

כתב פריץ לכן הדין עם ראובן וגם יש קצת ראייה שהדין עם ראובן כי מתחלה כשהיה ראובן תובע את שמעון בפני האב"ד ובפני בעלי בתי' סדרו קצת טענותיה' והוד' שמעון לדבריו שהפירעון של ראובן שפרע לשר היה של ראובן לבד א"כ אין לשמעון מיגו לטעון ולומר מזויף הוא וגם ידוע לבני הקהלה שהשר תפס את ראובן עד שיוצי' סך מידו מכל אלו ראיות נראה שהכל מה שטען ראובן טענותיו עיק' והכל מה שקבלו קבלו בסתם על כל חוב שטר לפי ערך חוץ מה שטען שמעון שלקח הפירעון דהיינו ל' זקוקים ליטוויש וי' זהובים אדומי' והודה ראובן לדבריו קבל על סך שותפין לבד אם ישבע בנקיטת חפץ שדעתו היה על סך שותפין ולא על מכירת סך ראובן:

ו ומה שטען ראובן שהוציא שוחד לפקיד בשביל הקניין ושמעון לא הודה לדבריו וטען עתה שמעתי שכל כך הוצאת על השוחד ומעולם לא שמעתי ממך בלתי היו' וראובן טען בבירו' לי תכף ביאתי הודיעתי לך מהשוח' הנ"ל וגליתי לך כל דב' ודב' שכל כך הוצאתי וגם אתה תשאל לפקיד שכך וכך נתתי לו שוחד נ"ל שראובן ישבע שגילה לשמעון מיד שכל כך הוציא ושמעון ח"ל לשלם כפי חלקו ואני תלמידך אהובי ורבי תאיר עיניי על אותו עניין כי דעתי מתחלה היתה נטתה לפי שאלה ותשובה שיש בידי אבל לפי הטענות שטענו עתה לפני הדיין הנתחבר ובפניו שנתחדש כמה דברים בטענותיהם לכן אהובי ורבי תדקדק בדבר תאיר עיניי עם מי הדין כי מעלת כ"ת המכרי' ועל תשובת' יהא מעמד הדין כי כך קבלו שני הצדדי' בפנינו הדיינים.

ז ועל מה שטען שמעון איך יכול להיות שיהיה המכירת שותפין ומכיר' חלקך הכל ביחד למה הוזלו שלך יותר מדשותפין וראובן השיב לכך הוזלתי את השליש שלי כי ב' שלישים מכרנו בדמים יקרים כדי שיהא סך ב' מאות זהו' בידי שנתנו לנו הזוודנוק וראייה שאתה מוותר חלק שלך מאותן ב' זהו' והכל קבלתי לידי נראה מתשובות דראובן שהדין עם ראובן. עכ"ד השואל:

ח **והנני** שוב אשיב אליך שנראה בעיני פשוט שכתב העולה בערכות של גוי' ובפרט מן הגוי שאינו חשוב כשטר של שותפין שדנין ממנו וזו אינ' צריכה פנים אכן שוב נמלכתי שאפי' היה כתב של ישראל לא הוה מעל' ומוריד כלל בשום ענין שאם אתה באת לדון אחר השטר והשטר כתוב בסתם שמכרו מאה וונצישי אל הסוחר א"כ כל מה שקבלו על המכירה הוא לאמצע והוי החצי לשמעון מן המעו' שקבלו כמו לראובן אלא מה אתה אומר שיש נאמנו' ביניהם של"ד עצים היו משל ראובן א"כ השטר אינו מעלה ומוריד למה לא יהא נאמן שאותן המעות שקבלו לא קבלו אלא על הס"ו מאות ואפילו בלא טעמא דמיגו המע"ה ואין לראובן על שמעון אלא שבועת השותפין ומה

שסתר שמעון טענותיו אין כאן לומר שהוחזק כפרן ויהא פסול לשבוע' אלא שהוחזק כפרן לאותו טענה כמו שכתבו כל המחברים ובכאן לא מעלה או מוריד אם נלך אחר הטענה הראשונה או השנייה ששני הטענות אינן אלא ליישב דבריו ועוד כתב המרדכי בשם ראבי"ה כל הטענו' שאינן תלויין בגוף הדבר ואינן סותרין העניין ממש מהוראת חיוב לפטור יכול לחזור ולטעון בע"א ולומר עכשיו נודע לנו שורש העניין על האמת שהרי בגוף הדבר אינו מכחיש את עצמו ע"ש ומה שטוען ראובן שהוציא שוחד נראה שהדין עם ראובן כדין המשותף שנאמן בכל כה"ג וכ"ש כהאי גוונא שהפקיד מסייעו ונראה שאפילו שבועה אינו צריך א"ל מה שצריך בלאו הכי שבועת השותפין וק"ל: דברי שלמה לורי"א:

תשובה מג

א **שאלה** ראובן השכיר ביתו לשמעון על שנה ושוב מכרו ללוי ושמעון טוען אני קודם דלא גריע' ממשכונת' דשתא דלית ביה דינה דבר מצר' ופי' כל המפרשים שהוא קודם אפילו למצרן וכ"ש לאחר וא"כ ק"ו שכירות דליומא ממכר הוא:

ב **תשובה** יראה נהי דגבי משכנ' לית בה דינא דמצרונה אלא הוא עיקר בכן וקודם לכל ומוציא אפילו מיד המצרן וכמו שכתב הרא"ש להדיא מ"מ שכירות אין הדין כן ולא עוד אפילו מכר לזה שהשכיר לו בעל המיצר מוציא מידו דדוקא משכונ' שיש לו שיעבור בגוף הקרקע מכח טובה שעשה עם הלוה שהלוה לו ומנכה לו באכילות פירות עד שתיפוק ארע' בלא כספא הוא דעבוד רבנן דלית' לגביה דינא דמצרונו' מה שאין כן בשכירות שאינו משלם לו אלא כפי מה שעומד וראוי הקרקע על שנה אחת להשכיר ואינה משתלם אלא בסוף ואפילו אם שמעון זה הקדים השכירות מקודם מ"מ לא יצא מידי דין שכירות ולא חילקו חכמי' בדבר אטו אם עשה אחד כמה טובות לחבירו בדורונו' ובהלוואו' וכי בעבור זה לא ינהוג לגביה דין מצרן אלא שום משכונ' לחוד ושם שכירות לחוד וכאשר כתבתי הטעם במשכנות' שהוא משום שעשה לו טובה שהלוה לו בעת דוחקו כן כתב בהג"ה מיימוני בתשובה ומה שכתב במיימוני שכירות אין בה משום דין בן המצר וכתב בעל המגיד עליו זה לא מצאתי מבואר אבל נראה לו דק"ו הוא ממשכונת' ע"כ א"כ מדבריו מובן שהבין דברי הרמב"ם דשכירות אין בה דין בן המצר היינו כמו משכנות' דסוריא דלית ביה דינא דבר מצרה דפרק המקבל ועל זה כתב דק"ו הוא ממשכונתא ולא דק כי בודאי לא כיון דברי הרמב"ם כלל כי מי הנביא שהגיד לו דק"ו הוא ממשכונת' הלא משכונת' עדיפא לפי מה שפירשתי ועוד אפילו אם ת"ל דלא

מחלקים הך סברא דבמשכונת' עשה לו טובה מ"מ למה עדיפא שכירות ממשכונ' ואי משום דשכירות ליומא ממכר זה אינו לכל מילי וכמו שכתבו התו' בפ' הזהב ואדרבה משמע בפ' המקבל גבי תרי ארעא מעכב אמרי בתי ומרי בתי לא מעכב אמרי ארעא אלמא דלא חשבינן כאלו מכר לו ואף שיש לחלק ולומר דלעולם חשבינן כמכר אלא שלגבי בעל הקרקע דעדיף מיניה טפי לא חשוב כאלו יש לו קניין בגוף הקרקע ומ"ה לא יכול לעכב עליו אבל גבי אחרינא חשוב כמכור לו ולומר שאין המצרן מוציא מידו ש"ש מאחר דנחית לחלק דלעניין חדא נקרא מכר ולעניין חדא לא נקרא מכר אם כן נימא דלא נקרא מכר כלל להאי מילתא דמצרנות וכמו שכתבו התו' דלא אמרינן מכירה ליומא ממכר אלא לעניין אונאה ועוד מלשון רש"י משמע להדיא דלא חשוב כלל שכן לעניין דינא דבר מצר' שכתב וז"ל מרי בתי לא מעכב ממרי ארעא דהוא אינו חשוב שכן דכשיגיעו שניו עומד להסתלק ממנה ע"כ ולכן נראה מה שפי' הרמב"ם דשכירות אין בה דין בן המצר היינו כפשוטו לעניין שכירו' ממש שאם יאמר המצרן אני קוד' בשכירו' וישכור לו הבית אין שומעין לו דלא תיקנו דינ' דבר מצר' אלא במכירה שהוא מכור לעולם ולא בדבר שהוא לזמן כי כל דבר שאינו מכר גמור לא תקנו בו דין מצרונות וכמו שכתב המרדכ"י וכן יראה מלשון הרמב"ם שכתב וז"ל השכירות אין בה משום דין בן המצר הממשכן מקום ואח"כ מכרו לזה שהוא ממושכן בידו אין בו משום דין בן המצר וכן המוכר מקום רחוק כדי ליגאל בקרוב כו' אלמא מה שכתב בשכירות אין בה דין בן המצר הוא כפשוטו שהרי לא כתב המשכיר מקום לחבירו כו' כמו שכתב גבי משכונת' וגם לא כתב וכן הממשכן מקום כו' אלא בוודאי מילתא אחריתי הוא וכן מוכח מדברי הטור ח"מ להדיא שהבין דברי הרמב"ם בפשוטו שכתב וז"ל שכירות כתב הרמב"ם שאין בו דין' דבר מצרא ומ"מ כת' בתשובה שיש בו דינא דבר מצרא דשכירות ליומא ממכר הוא ומטעם זה יש בו אונאה וה"גה לעניין מצרנות שייך בו הטוב והישר כמו גבי מכר ע"כ ומ"מ לעניין פסק הלכה הכרעתי כבר בספרי פ' הגוזל בתרא סי' כ"ד כדעת הרמב"ם דלא שייך בשכירות דינא דבר מצרא כי אף הרא"ש עצמו כתב במקום אחר בתשובה כלל צ"ז סימן ג' דלא שייך דינ' דבר מצרא בשכירות וכל זאת כתבתי אפילו לאותם דס"ל דמשכונ' לית בה דין דמצרונ' שהוא קודם לכל והוא מסלק אפי' בן המוכר כדמשמע מפי' רש"י וכן פי' הרא"ש להדיא: אכן רבו החולקים עליהם וכותבים דמשכונתא לית בה דינא דמצרונא מילתא דפסיקא קאמר שבעל המצר לא יכול לסלקו אבל הוא פשיטא שלא יכול לסלק את בעל המצר ואפילו לאינש אחרינא לא יכול לסלק אם אם קדם וקנה וכן כתב בנ"י בשם הרמב"ן וכן משמע הלשון משכנת' לית בה דינא

דמצרנות משמע דומיא דכל אותם דקחשיב התם בפרק המקבל כמו אשה וליתמי כו' וכן הרבה והיינו פירושו שאין נוהג בהן דין מצרונות' שיכול בעל המצר להוציא מהן אכן לישנא דשכונ' גביה דאמרינן בפרק איזהו נשך משמע שגם הוא נקרא שכן ע"כ נראה להכריע שהוא אין יכול להוציא מן בעל המצר ולא בעל המצר ממנו דתרווייהו שכנים הן אבל מן אחרים יכול להוציא ולסלקו משום דשכונ' גביה אבל מ"מ השוכר את הבית לא יכול להוציא אפי' מאחרים דלא נקרא שכן כלל כדפי' נ"ל הלכה למעשה: דברי שלמה לורי"א:

תשובה מד

א **שאלה** האמן שאנו עונין אחר ברכת בונה ירושלים אפילו אחר ברכת עצמו אי עונין דווקא בלחישא כדמשמע לישנא דתלמודא או לאו עבדינן אלא כמנהג' דילן דעונין אמן בברכה עצמו כמו שאר אמן:

ב **תשובה** יראה דלא משנינן מנהגא דילן אף שחכם אחד הפליג עלי ואמר שהג"ה מיימוני פוס' בשם מהר"ם דעונין בלחישה וז"ל נהג מורי ש"י כרב אשי דעני לי' בלחישה כדי שלא יזלזלו כו' וכן ראוי לנו לעשות דטעמא דאביי דעני בקלא משום פועלים כדי שילכו לעבודתן לא שייך האידנא דאדעתא דהכי משכירין שמתפללין ומברכין וקורין כשאר כל אדם ועוד דרב אשי הוא בתראה וכן פסק בה"ג והאמת שכך כתבו כל האחרונים כגון אז"ק והמרדכ"י בנוסח ברכת המזון וכן הטור כתב טוב לאמרו בנחת כדי שלא יזלזלו כו' וכולן ינקו מהג"ה מיימוני אף שבתו' שלנו נמצא כן אינו לא מתו' דטוך ולא מתו' דשנ"ץ אלא הוא מדברי האחרונים כאשר לרוב בזו המסכת' והא ראייה שהרא"ש לא הביאה ואף הג"ה מיימוני לא הזכירו דברי התו' ומעתה אני אומר שנבא ונדקדק מן הראשונים הרי"ף והרמב"ם כולם לא הזכירו פלוגתא דאביי ורב אשי שמעת מינה להדיא דלא חשו לפלוגתייהו והרי הוא כברכת המזון שאם מברך בינו לבין עצמו אומ' בלחש ואם מברך בזימון עונה בקלא בערך הברכו' וטעם דהאידנ' ליכא למיח' לזילזולא אלא דווקא בימיהם שהרי היו באים להסתי' הדב' שלא ידעו הכל שעוני' אמן אפי' בפני התלמידי' לא רצו לגלות כדאיתא מקצת נוסחי דגרסי כי היכי דלא ליזלולו רבנן בהטוב והמטיב וכן הביאה מהררא"י בתרומת הדשן והיינו טעמא שאף בימיהם נפל הספק אי הטוב והמטיב דאורייתא כדאיתא באותה סוגיא לשם ומ"ה הסתירו עניית אמן אפילו בפני התלמידים שלא יקילו ולגירסא שלנו בפני ההמון אבל האידנא נתפשטה בישראל שכ"ע מברכין אותו אפילו הפועלים שאינן קייבין כמו שכתב מהר"ם

גופיה בהג"ה דלעיל ושוה בעיני ככל ברכת המזון עצמו א"כ ליכא למיחש למידי וגם מאחר שכל העולם יודעי' שעונין אמן אחר בונה ירושלים מאי מועיל לענותו בלחש מאחר שהכל יודעין מזה ואין בזה הסתר דבר ואף הרא"ש לא הביא פלוגת' דאביי ורב אשי אלא כתב אליבא משא ומתן דהא לרב אשי דעני ליה בלחישה מאי איכא למימ' כו' כדי למידק מיניה ע"א והמדקדק בתשוב' מהררא"י יראה מדבריו דהאידנא אין עונין בלחש וז"ל שאלה בחורים בני בי רב היו רגילים לדבר בשעת ברכ' המזון ועשו תקנה בקנס שלא ידברו כדי שיכוונו לשמוע הברכה ויש שרצו שלא לתקן אלא עד אחר בונה ירושלים שהיא סוף ברכה דאורייתא כו' תשובה לא שפיר דמי וראוי לתקן עד לאחר ברכה רביעית דהיינו עד שיתחיל הרחמן וכן שמעתי אחד מרבוות' שהקפיד על ככה והביא ראייה מפ"ג שאכלו רב אשי עני לה לאמן דבונה ירושלים בלחישתא כי היכי דלא ליזלזלו ביה רבנן ונראה כ"ש אם יתקנו שלא לדבר עד אחר בונה ירושלים יבינו הבל דמכאן ואילך לא קפידה אפילו אם לא יכוונו לשמוע משום דהיא דרבנן ויזלזלו בברכה רביעית ואע"ג דבכל דוכתא אשכחן דעבדינן טפי לדאורייתא מדרבנן מ"מ כיון דאשכחן דהכי קפיד תלמודא כה"ג אנו נמי נקפיד ע"כ.

ג והנה איכא למידק מדהביא אותו חכם ראייה מרב אשי כו' ולא הביא ראייה מהא דאנו עונין אמן בלחישה כי היכי דלא לזלזלו כו' וכדאיתא פ"ג שאכלו אלא ש"מ שמביא ראייה מרב אשי שעשה כן אף שאנו אין נוהגין כי מ"מ כה"ג איכא למיחש לכ"ע לזלזולא ובסוף התשובה מוכח להדיא כדברי שכתב אע"פ דבכל דוכתא אשכחן כו' ואי הוה מנהגא כך שלא לענות אמן אלא בלחישה היכא קסלקא דעתיה לאקשויי מאחר דחזינן שאנו נזהרין שלא לענות אמן אלא בלחישה כ"ש כה"ג דאיכא למיחש וגם מה שכת' אח"כ מ"מ כיון דאשכחן דהכא קפיד תלמודא כו' ה"ל מ"מ מאחר דאנו קפדינן כה"ג אלא ש"מ דהאידנא אין נוהגין ומקפידין בזה כדפרישית וק"ו לפי מה שנראה לפרש דאף רב אשי לא פליג אלא בימיהם שהיו פועלים ואיכא למיחש שמא יזלזלו בה מאחר שבלאו הכי מקילין שמברכין רק שני ברכות וכוללין בונה ירושלים בברכת' הארץ היכא שאוכלין מפתו בדאית' בברייתא בפרק הקורא ומ"ה חש רב אשי ועני בלחישה וא"כ האידנא דליכא חשש דפועלים כמו שכתב מהר"ם גופי' א"כ אפי' רב אשי מודה.

ד ועוד נראה בעיני דאביי ורב אשי בהא ברייתא בפר' הקורא פליגי וז"ל הברייתא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל בית קורין ק"ש ומתפללין ואוכלין פתן ואין מברכין לפניה אבל מברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונ' כתיקונה שנייה פותח בברכ' הארץ וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ בד"א בעושין בשכרן אבל עושין

בסעודת' או שהיה ב"ב מסיב עמהן מברכין בתיקונה ע"כ והנ' הפועלים דאביי היו אוכלים עמו כדמשמע לישנא ומה היו מחוייבין לברך כתיקונ' לכל הג' ברכות ומ"ה עני אביי בקלא כי היכי שישמעו פועלי' וילכו למלאכתן וסבר דבריית' דמרכין כתיקונ' היינו ג' ברכות שהן דאורייתא ורב אשי סבר דמברכין כתיקונה הוא כל ד' ברכות כדפי' הרי"ף בפרק היה קורא והוא מן הירושלמי ומ"ה אדרב' חש שלא יזלזלו בו וילכו לפעולתם מאחר שבלאו הכי מקילין הפועלין ומברכין שני ברכות כשאוכלין מפתן וא"כ לפי זה האידנא דליכא האי חשש דפועלים ליכ' למיחי' למידי ויש רוצים לדקדק מדאמר אביי עני לי בקלא כי היכי דלא נשמעו פועלים משמע אי לית האי טעמ' עונין בלחיש' די"ל בודאי בלאלו האי טעמא נמי עונין בקלא אלא ה"ק אביי עני בקלא ולא חש שיזלזלו בו הפועלים דאדרבה כיון ועני ליה בקלא כדי שישמעו הפועלים וילכו מכל הלין שמעינן דשפי' עבדינן השתא דלא ענין בלחישה וגדול המנהג כמו שכותבים התו' בברכות גבי הא דשותקין בשעת התפילה לקדושה ולקדיש אפי' שהוא קצת נגד הלכתא דשומע כעונה והוי הפסקה ק"ו גבי נדון דידן דליכא למיחש מידי כדפי' בפרט לפירוש הרמב"ם דמחייב לענות בקלא להדיא שהרי כתב שעונין אמן כדי להודיע שכבר השלים כל ברכותיו משמע להדיא דעונין בקלא דומיא דאינך דקחשיב התם ומה שרב אשי עני בלחישה היינו דווקא היכא דהיו פועלים והאידנא ניכא האי חששא א"כ פשיטא שעונין ועוד אני אומר אף מה שכתב הטור וטוב לאומרו בנחת כו' נראה בעיני דאין כוונתו לאמרו בלחישה חדא דמהו וטוב לאמרו דקאמ' ועוד מהו לישנ' דנח' ה"ל וטוב לאמרו בלחיש' או בחשאי וכמו שכת' גבי ברוך שם כבו' מלכותו אלא ה"ק טוב לאמרו בנחת ולא לאמרו כ"כ בקלא כמו שאומרים המברכים האמן בסוף ברכת המזון בקול רם שהוא סיום כל ברכת המזון כמשמעו אלא יאמ' בנחת אבל מ"מ אומרים אותו כדי שישמעו והשתא אתי שפיר לישנא דבנחת דומי' דדברי חכמי' בנחת נשמעי' שפירושו לאפוקי זעקת כסילים ועוד לישנא משמע שלא יחט' וימהר לומר בונה ירושלים אמן בלי הפסק שזהו משמעו שהוא סיום ברכת המזון כמו שאומרים בסוף ברכת המזון ואמרו אמן בחטופה אחת אלא יפסיק מעט ויאמר אמן אחר כך בנחת שלא יהיה דומה לסוף האמן וזה אינו חייב גמור כי אין לו הכרח מדברי התלמוד אלא טוב הוא לאמרו כך אבל בעניית אמן פשיטא שאומר אותו כדי שישמעו מאחר שהכל יודעין שאומרין אותו ואין בה הסתר דבר כדפרישי'.

ה מכל הלין ברירנא דשפיר עבדי קמאי די דלקדמין ודי בזמנא דילן דלא עניין אמן דבונה ירושלם בלחישה כלל ומאן דחש לדברי הטי' עבי' כדפרי' וכן אני נוהג הנראה בעיני כתבתי: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א:

תשובה מה

א **שאלה** אשה שתבעה מבעל' שיתן לה מזונו' ומאכלו' הטובי' באותן ג' או ד' שבועות שהן אחר הלידה שדרך הנשים לשכוב במטה מעת הלידה ד' שבועות ולשכור לה משרתת כדרך הנשי' שלנו והוא לא רצה אי כייפינן לי' או לא.

ב **תשובה** יראה שלפי הסברא היא חשוב' כחול' אפי' כחולה שיש בו קצת סקנה מעת הלידה כל ל' יום וכן אמרו חז"ל לעניין תענית שאינן משלימות אפילו באות' חמשה תעניות חוץ מי"כ וט' באב ואם צריכה לאכול אינן מתענות כלל וכן לעניין נעילת סנדל ביום כיפורי' וכן אמרו בפ' מפנין לעניין איסורי שבת אמר שמואל חיה כל ל' יום ונראה נמי לעניין שצריכה וצריכה רפואה ושמירה אף שלפי הגמרא דפרק הכונס משמע שאינו צריך דאמרינן בגמרא חד אמר נכי חייה וחד אמר נכי מזוני וקאי אדמי ולדות שצריך לשלם לבעל שמנכה לו מה שהיה צריך הבעל ליתן שכר המילדות משמע הא לאחר לידה לאו כלום וכן למ"ד נכי מזונות פרש"י שצריך להוסיף על מזונות אשתו בימי קשוי' כו ע"כ משמע שלאחר קישויה אינו צריך להוסיף ולאו כלום מכל מקום אני אומר שאין להבי' ראייה מימות הראשונים שהיו בריאים וחזקים כדמשמע התם בסוגי' מאן דאמר נכי מזונות אכל נכי חייה לא משום דאמ' אשתי דידי פיקחה היא לא מיבעי ועכשיו לא נשמע כעין זה ובוודאי אפי' אי טעין גברא הכי האידנ' לא שמעינן לי' דלא שכיח כה"ג והדין משתנה לפי ראות עיני הדיין בכל עת ובכל זמן כאשר כתב האשיר"י אפועלי שתבעו שכרן בו' בב"ק וגם לעניין בגדי' בהלכות נשי' צח' הסמ"ג שהתו' היה דר במקו' כו' וגם ידוע שכמה נשי' אי לא מנטרו' עצמן באכיל' ובשתייה כראוי שלעול' אינן יולדו' וחולו' ואינם חוזרות לבריאות' לכן נראה שעול' עמו ואינה יורדת והכל לפי המנהג וצריך לשום כמנהג אשה בינונית באות' מקום ועו' מצאתי כפרנס שכולם הדרי' בח"ל חשבינן כחולי שאין בהם סכנ' ולכן התירו הרב' שבותים לעניין שבת כו' ק"ו בצירוף הלידה דחשבינן כחולה וצריכה שמיר' ונטירה: דברי שלמה לוריא:

תשובה מו

א **שאלה** הא דאמרינן בפרק בכל מערבין ע"ש בין השמשות לא גזרו על השבותים אם כל השבותים קאמר אעפ"י שאין בהם מצוה כלל או צורך גדול:

ב **תשובה** יראה בסמ"ג משמע להדיא דלא שרי כל דבר שהרי כת' והוא שיהיה בו צורך מצוה או דוחק כגון שהיה טורד ונחפז לדבר זה עכ"ל ודבריו משמע כל דבר שהיה נחפז אליו ואם לא הי' בא לידו היה מצטער א"כ נמצא שהיה מצטער בשבת כה"ג או לצורך מצוה הוא דהתירו ולא בע"א ועוד ליבי נוקף להחמיר ולומר אפי' כה"ג שהו' נחפז לדבר אם לא שהוא צרי' מצו' קצת כגון שהוא מעניני אכילה ושתייה אף שיכול להיות זולתם מ"מ כבוד שבת איכ' בהו וחשיב נמי צורך מצוה קצת אעפ"י שאינה מצוה ממש או שהוא לצורך מלבו' ללבוש באותה שבת או נר לכבוד שבת והוא בהול לו כל כה"ג הוא דשרי אבל אם הוא עסק גמור לחול שאין בו שום צורך שבת אסור ומ"מ נראה בעיני שלצורך גדול והפסד מרובה שרי בכל עניין אעפ"י שדרשו רז"ל זכור ושמור זכור בכניסתו ושמור ביציאתו וא"כ מיד בכניסתו כשקיבל עליו השבת ראוי לזכרו ולהזהר בשבותם ולקיים קרא ממצא חפציך וגם אמרו חז"ל שאפי' אחר חצות אינו רוא' סימן ברכה ק"ו בזה שקיבל עליו שביתת שבת שנאסרו עליו כל הדברי' שאין בהם צורך שבת מ"מ לצורך גדול ולהפסד מרוב' שרינן אמירה לגוי בין השמשות דהא אפילו בשבת עצמו הקילו בהפסד מרובה לומר כל המציל אינו מפסיד כדעת ה"נ דאמרו שאין חילוק בין דליק' לשאר איסורי שבת וכן פסק הא"ז בהילכות שבת בשם אביה וכן כתב הרא"ש בפ' כל כתבי ונהי שהס"ת והסמ"ג אחרי פסקו בסוגיא ר"פ המדיר דקאמר דוקא בדליק' התירו ולא בשאר איסורי שבת ולאפוקי מה"ג מ"מ נראה דבין השמשות לכ"ע לא החמירו אפי' בשאר איסורי שבת והתירו שבותים לגמרי בהפסד מרובה בפרט כה"ג שאין בו אלא אמירה לגוי והישראל לא עביד מידי שהרי הקילו לב"ה בדליק' לומר כל המציל אינו מפסיד ואף שאיסור שבותי' כבר נאסר עליו בשבת בכל דבר אפילו לצורך מצוה כדאית' במשנה בפ' משילין כל שחייבין עליו משום רשות משום מצוה כו' א"כ בין השמשות דלא גזרו שבתים א"כ בהפסד מרוב' ודאי לא גזרו כלל אפי' בשאר איסו' שבת וכן שמעתי מזקן שהורה לומר לגוי בע"ש בין השמשות שידליק נר בב"ה ששכח להדליק מבעוד יום שהוא יום שמת בו אביו כמו שרגילין להדליק בו נר בכל ארץ אשכנז והטעם מאחר שהעולם נזהרים בו באות' נר חשבינן ליה כצורך גדול וע"כ התירו דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה בפרט לעניין זה:

תשובה מז

א **שאלה** הקמיעות שנושאין הבחורים בצואריהם אעפ"י שאינם מומחין כלל דלא איתמחי גברא ולא איתמחי' קמיע אי שרי לצאת בהן בשבת בכרמלי' או לא:

ב **תשובה** יראה לכאורה נראה דאסור לצאת בהן בכרמלי' בשבת דמאחר שאין בו תועלת בודאי יש בהן משום משא בשבת וכתבו הס"ת והסמ"ג כל דבר שהוא משום משוי בשבת ואסור מן התורה אסו' אפי' לדידן בכרמלית וכן איתא בירושלמי ושמא תאמר שאין בו שיעור משא לחייב בו בשבת משום משא הלא בפרק המוציא אמרו ששיעור עור לחיוב הוצא' כדי לעשות בו קמיע כ"ש הקמיע עצמו ומתניתין דקתני אינו חייב חטאת בקמיע שאינו מומח' היינו משום דספק הוא דעדיין לא רופ' ג' פעמים ואפשר שתרפא ג' פעמים אבל היכא דלא ריפא כלל וגם לא בא מן המומחה כ"ע מודים דמשא הוי מ"מ נראה אי דייקת שפיר אוי מוכח דשרי מאחר שאינו אלא תכשיט כמו שפרש"י אהא אם מומחה הוא דשרי לצאת בו בשבת משום דתכשיט הוא לחולה אלמא דשם תכשיט הוא ולאשם משא הוא עניו כלל ואל דווקא לחולה הוא תכשיט משום דמכתו מוכיח עליו זה אינו מדאמרינן בסוגיא שם לאו שנכפ' אלא כדי שלא יכפה ופרש"י שבא ממשפחת נכפ' ודואג שלא יכפה אלמא אף על גב דאין מכתו מוכיח עליו שהרי אינו עושה אלא משום דעג' ה"ה לכל הקמיעו' שעושין מפני דאגת המזיקים ורוחות רעות דשכיחי לפגוע דשרי וא"ל דוקא היכא דמומח' הוי תכשיט משו' צורך העניין ופעולתו והוי כדבר סגולה שאין תכשי' גדול מזה אבל כשאינו מומחה הוה כמשא ומתניתין דקתני אינו חייב חטאת בשאינ' מומח' היינו משו' ספק וכדפרי' דשמ' תועיל הקמיע ונמצא שמבי' חולין לעזרה הלשון אינו מובן בן דא"כ הי' לו לומ' ופטו' מחטאת או אינו מבי' חטא' אבל לשון אינו חייב חטא' משמ' שאין בו שום חיוב חטא' כמו אינך אינו חייב חטאת השנוין שם במשנ' ועוד הסבר' נותנ' כיון שהוא נושא בצוארו משום תועלת רפוא' או הצלה דהוי ליה תכשיט למה שהוא נושאו כאלו הוה מומחה דאי ל"ת הכי אלא דוקא כשהוא לתועלת ברור הוא דודאי תכשיט ולא בע"א ולא תלוי בדעת האדם הנושאו א"כ למה התירו למי שלא יכפה דלמא אף בלא קמיע לא יכפה והוה ליה משא אלא מאחר שהוא נושאו לתועלת ה"ל תכשיט ה"ה הכא וא"ל שתלוי במעלת הקמיע כל זמן שהיא מומחה שם תכשיט עליה ומ"ה לא קשי מהא דלא יכפה זה אינו דא"כ למה התירו דוקא למי שלא יכפה וכמו שפרש"י שהוא ממשפחת נכפים דמשמע להדיא דלשאר כל אדם אסור לפי שלא נקרא תכשיט אלא לנושאה משום תועלת והיינו כמו

שפי' ומה שנושאין הנשים הא דנ' טבעת שיש עליהן חותם וכן האיש נושא טבעת בלא חותם וכבר אמרו וחלופיהן באיש הארכתי על זה בביאורי' של הלאוין:

תשובה מח

א **שאלה** אם שכח ע"ה בסעודת פורים אי צריך לחזור או לא:

ב **תשובה** יראה דצריך לחזור וכן נמצא במרדכי בכתב יד שהגיה גדול בדורו מהר"ר יעקב פולק ז"ל שמתחילה כתב בחנוכה ופורים אין מחזירין אותו בעל הניסים ולבסוף כתב שבת וי"ט ופורים דלא סגי דלא אכיל מחזירין ומדהגיה הגאון כך אלמא דלאו טעות הוא אלא תרווייהו אוקימת' נינהו וצריכין לחלק ביניהן דבפורים ערבית ושחרית אין מחזירין אותו דלא עדיף מתפילה אכן סעודת פורים שהטילו הנביאים והחכמים על כל בני ישראל ועשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה להיות ימי משתה ושמחה ורז"ל החמירו בו לישב בתענית יותר משבתות וימים טובים דשרי בתענית חלום וכן גרסי' בפרק אילו דברים מר בריה דרבינ' הוה יתיב כלא שתא בתענית' בר ממעצרת' ומעלי יומי דכיפורי ויומי דפורי' וא"כ סברא הוא דלא גרע מסעודות שבת דלא סגי בלא פת כמו שכתב הרא"ש בפר' ג' שאכלו בסעוד' י"ט דמחויב לאכול פת משום שמחה משם חלקיהו כו' וחצי' לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם ומ"ה מחזירין בי"ט ביעלה ויבא בברכת המזון כ"ש בסעוד' פורים שנקבע למשתה ושמחה דבעינן סעודה קבועה בפת ומחזירין עליה גם חכמים אסמכו' אקרא בס"פ קמא דמגילה שהוא כי"ט ממש ודרשו מקרא ליהודים היתה אורה שמחה וגו' שמחה זו היא י"ט דכתיב ושמחת בחגיך וא"ל דמחזירין בי"ט משום דמחזירין בתפילה ימי ח"ה יוכיח שמחזירין בתפילה ואין מחזירין בברכת המזון א"ל בי"ט משום סעודות שמחה וכ"ש בסעודות פורים שקבועה לדורות ורז"ל קבלו אף אם כל המועדות יהיו בטלים כו' והנלע"ד כתבתי שלמה בן מהר"ר יחיאל זצ"ל ה"ה לורי"א:

תשובה מט

א **שאלה** ראובן השיא בתו לאיש בעוד אביו יעקב קיים ונתן לחתנו שטר חצי זכר כמנהג הארץ. וזהו נוסח השטר שכתב במתנ' חלוטה שחייב לחתנו אלף זהו' ואלו אלף זהו' יורשיו מחויבים לשלם אך הבריר' יהא ביד יורשיו שאם ירצו לתת לחתנו חלק כחצי זכר בכל דבר הן במוחזק הן בראוי יהיו נפטרים מן החוב הנ"ל.

ב והנה אח"כ מת ראובן בחיי אביו יעקב ואח"כ מת יעקב אביו והחתן תובע גם חצי חלק מירושת יעקב כי אמר שהם ראוים לגבי ראובן חמיו ויש לו חלק בהן כמו שכתוב לו במוחוק ובראוי.

ג והיורשים משיבים כי אין לו חלק בזו כי המה יורשי אבי אביהן כו':

ד **תשובה** טרם פתחי בעניין צריכין אנו לדקדק בשמעתא דפרק מי שמת שדומה קצת לנדון וכן היא הסוגי' לשם אתמר הבן שמכר בנכסי אבייו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקחות וזו היא שקשה בדיני ממונות ולימרו ליה אבוך מזבין ואת מפוק ומאי קושיא דילמ' מצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא תדע דכתיב תחת אבותיו יהיו בניך וגו' ומסיק בסוף שמעתת' דהאי קרא בברכה כתיב ומ"ה קשה בדיני ממונות אבל לעניין פסק הלכה הוי כמו ששלחו מתם ופיר' רשב"ם הבן מוציא מיד הלקוחות מפני שהן ראוי ולא באו לידי ראובן לעולם וכשם שהראוי אינו משתעבד כך אינו נמכר כדתנן בבכורות פרק יש בכור ולא האשה בכתובתה ולא האשה במזונותיה כולן אינן נוטלין בראוי כבמוחזק כו' ותו פריך התם ולענין דינא לא אשכחן דאמרי מכח אבוה דאבא קאתינא והתנן כו' ודחי התם כו' ופירש נמי רשב"ם אף על פי שדחה דלא אשכחן ראייה מבוררת במשנה דאמרינן דינא מכח אבוה דאבא קאתינא אבל הכי הלכתא כמו ששלחו מתם והקשו הת' אהא דפריך ולימא ליה אבוך זבין ותימא למה לא יכול להוציא מיד הלקוחות אפילו למ"ד אדם מקנה דבר שב"ל היינו כגון שלא מת הבן כו' אבל הכא לכ"ע לא יכול להקנות מה שיפלו לו נכסים לאחר מותו ותירץ הר"י בן מאיר דודאי המכר אינו מכר אלא לעניין חזרת המעות איירי הכא שבנו מוציא השיעבו' שהיה ללקוחו' מן הדין מהם כי אין להם אפי' שיעבוד בקרקע בשביל מעותיהם ולפי זה צ"ל דאדם משעבד רשב"ל דאי לא משעבד מאי מקשי ליה לימרו ליה אבוך זבין כו' והלא אין אדם משעבד דשב"ל כו' וא"ת אכתי מאי פריך ולימרו ליה אבוך זבין ואת מפיק דילמא היינו טעמא משום דאין ב"ח נוטל בראוי כמו כתובת אשה ושמא י"ל דוקא כתוב' אשה אבל ב"ח נוטל בראוי כבמחוזק כו' וצריך אני לפרש שלא תטעה דהאי וא"ת קאי אמאי דמפרש ר"י בן מאיר דאיירי שיכול להוציא בלא מעות ולא איירי כלל בביטול מקח דפשיטא דכבר בטל דאפי' האב היה יכול להחזיר אלא איירי שמבטל השיעבוד של לקוחות א"כ הלקוחו' לא הוי אלא כב"ח ואינו נוטל בראוי כו' וכן דעת כל המפרשים דאיירי לעניין חזרת המעות כמו הרא"ש והר"ן והטור רק שהרמב"ם והרשב"ם לא הזכירו זו בדבריהם אלא סתמ' כתבו שהבן מוציא מיד הלקוחות אכן המגי' משנ' שפי' דברי הרמב"ם הביא דברי הרשב"א וז"ל ולאו דוקא הבן אלא אפי' הוא עצמו כדתני מה שאירש מאבא מכור

לך לא עשה ולא כלום אלא הבן מוציא מיד הלקוחו' בלא כלום אבל הוא מוציא הגוף הנכסים מידם לפי שלא חל עליהם המכר אבל מ"מ חייב לשלם דמי המכר שקיבל מהם ע"כ והשת' נוכל לפרש אף רשב"ם שסבר כן אלא שקיצ' ולא העלה כ"כ הפילפול אבל כ"ע מודי בטעמא שפי' רשב"ם לפי שהראוי אינו נמכר כלומר מאחר שלא באו מעולם הנכסי' ליד אבי הבן דאי הוה נמכר ממש א"כ פשיטא שאף הבן לא היה יכול להוציא מודה לקוחות מאחר שכבר נמכר מכירה גמורה א"כ קדמה מכירתו ליורשיו אף שהן באין מכח אבוה דאב' והיינו טעמא לפי שהטעם דאמרינן מכח אבוה דאבא קאתינ' אינו טעם מוחלט ונצחי דהאי קרא בברכה כתיב כדמסיק תלמודא במסקנא ולא דרך דיחוי כלל שהרי לא אמר דילמא האי בברכה כתיב אלא שכן אמת ומ"מ פסקינן דינ' הכי והיינו היכ' שלא הית' מכירה ראשונ' מכירה כראוי שהרי אף הוא היה יכול לחזו' או בענין שלא היה שום מכירה כמו שאכתוב לקמ' בשם רב האי גאו"ן אבל לבטל מכירת אביו לא יספיק האי טעמא ודוק וכן יראה להדיא מן הרמב"ם שכתב הטעם לפי שלא באו עדיין הנכסים לרשות' ונמצאו הנכסים ברשות אבי האב ובא זה לירש אבי האב אלמא דתרוייהו בעינן דהיינו דלא הוי מכירה וגם הבן בא מכח אבי האב ואף הטו"ר בסי' ריי"א שכתב כדברי התו' דאיירי דמוצי' בלי מעות א"ה פי' הטעם מאחר והנכסים לא באו לעולם ליד ראובן כו' והיינו כמו שפי' רשב"ם והרמב"ם ולפי הנראה דאף לפי רשב"ם צ"ל נמי דאיירי שמוציא בלא מעות כמו שפי' התו' דאי משום ראוי לחוד כלומר שאינו נמכר א"כ האי טעמא דבן אתא מכח דאבוה דאבא אין בו תועלת כלל לדעתו והלא משמע בהדיא מפירוש רשב"ם מסוף המסקנה דדינא הכי הוא דבן אתא מכח אבוה דאבא אלא שאין כאן ראייה מבוררת ולמאי נ"מ מהאי טעמא אי לאו שיוציא מן הלקוחות בלא דמים ואף שיש תועלת בהאי טעמא כמו שכתב רב האי' והטור הביאו וז"ל כתב רבינו האי ראובן שלוה מיעקב אביו ואח"כ מכר נכסיו ומת ראובן ויעקב וירש חנוך בן ראובן שטר חוב מיעקב מוציא הנכסים שמכר אביו מיד הלקוחות דמצי אמר אנא מאבוה דאבא יריתה ע"כ מ"מ בהאי שמעתת' דמי שמת אין נפקותא בהאי טעמא כלל א"ל כדפרי' וכן דעת הר"ן שפי' נמי דאיירי שמוציא בלא מעות וא"ה פי הטעם משום שלא באו הנכסים מעולם ליד ראובן כו' אכן תימה בעיני מאחר שהטור תפס דעת התו' א"כ סבר בע"פ דב"ח נוטל בראוי והטור עצמו כתב סוף סי ק"ד שאין ב"ח נוטל בראוי ופירש המשנה דנפל הבית עליו ועל מורישיו כו' משום דב"ח אינו נוטל בראוי ואין זו קושיא לדברי התוספות כי כבר פירשו שאין להבי' ראייה ממשנה זו אכן קשה מאחר שהטור מפרש דאיירי שהבן מוציא בלא דמי' אם כן צ"ל כמו שפי'

התו' דנוטל ב"ח בראוי כמו שפי' וקשה דידיה אדידיה ונ"ל מה שפירשו התוספות לעיל ויש לומר דשמא ב"ח נוטל בראוי אינו תירוץ מוחלט שהרי נושאין ונותני' בו ונשאר בספק אצלם ואדרבה בפי דעת האומרים ב"ח נוטל בראוי עלה בקושיא בתו' מכח פרק אף על פי דאמאי לא חשיב נמי לשם לעניין שדין התוספות ככתובה שהרי ראוי אינו בכתובה ואיתה בב"ח אלא אף בב"ח ליתא ומ"ה ליכא למימר שדין תו' ככתוב' שהרי אף אם תאמ' שהתו' אינו ככתוב' אלא כב"ח מ"מ ליתא בראוי והשתא צ"ל דאפשר ליישב הקושיא שהקשו בתו' תיפוק ליה משום דב"ח אינו נוטל בראוי אין הכי נמי ומכל מקום הוא קשה בד"מ דלימרו ליה אבוך זבין כו' כלומר ואיך תסלק אותנו בלא דמים ותהיה עדיף יותר ממורישך שלא היה יכול לסלק אותנו בלא דמים אף אתה הבא מכחו לא תוכל להוציא בלא דמים אלא שהם בא בדינא דמכח אבוה דאבא קאתינא וכן יראה להדיא מלשון הרי"ף וז"ל הבן מוציא מיד הלקוחות משום דמצי למימר אנא מכח אבא דאבא קאתינא דאלו אבא מעולם לא זכה בנכסיו אלו ואין אדם מקנה דשב"ל ומכל מקום קשה הוא בד"מ שיוציא מידם בלא דמים שהרי אלו אביו קיים ורוצה לחזור בו ה"ה צריך לחזור הדמים זה שבא במקומו וקם תחתיו היה נראה שיהיה חייב לעשות כן אלא שכך פסקו במערבא שמכח אבא דאבא אתי והכי הלכתא ע"כ ולפי דעת זו מחוור ומלובן העניין לשרשו שכל הפוסקים כמעט בסגנון אחד רק עלתה קצת חלודה לתחילת התבוננות במשא ומתן של התוספות והרשב"ם שהתו' מפרשים שיכול לשעבד הדשב"ל דהיינו אף הראוי ממש כדמשמע לשם להדיא ומדעת הרשב"ם יראה דפשיטא ליה שאין הראוי משתעבד אבל לכשתתבונן ותרד לעומקה של הלכה תראה מה ההפרש יש בין שניהם כי התוספו' סוברים שיכול להשתעבד נכסים הראוים לו לבא לאדם אחר דהיינו בתורת מתנ' ובקניין או אפילו לב"ח אי מטיל בראוי היכא דליכא בן שאתא מכח אבוה דאבא אלא שיש לו אחים והוא יורש מכח אבי אמו כדאיתא הג"ה באשר"י ומה שפירש הרשב"ם שהראוי אינו משועבד היינו שיגבה ב"ח מהם ולא כתובת אשה ולא שום בושה כדמשמע מדבריו וע"ז כתב וה"ה שאינו נמכר אבל לעניין מקבל מתנ' בקניין שגובה מן הראוי כמו שנפרש אי"ה או היכא שמפרש להדיא שמשעבד לו הראוי בודאי מהני השיעבוד ולא אמרו שאינו נוטל מן הראוי בשיעבוד אלא מן הסתם ואין זו תימה שהרי אין יכול להקנות לאחרים דבר שלא בא לרשותו ויכול לשעבד עצמו לכך כגון בשטר פסיקתא ושיעבוד בתוכה כדאיתא בהגה"ה מימונ"י והיינו טעמא כדפירשי' לעיל והוא מתו' דריש אף על פי ודוק היטיב וה"ה ה"נ גבי מכירה אם יסבור רשב"ם כפירש התוספות דהבן מוציא בלא דמים נ"ל דאדם יכול לשעבד הראוי כזה דהוה כאלו

פירש להדיא דלא גרע מכירה ממש מאילו שיעבד לו להדיא הראוי על מעותיו וק"ל והשתא נדקדק בעניין ונרד לנדון לא מיבעי' לדעת האומר שב"ח נוטל בראוי א"כ פשיטא שהבן מוציא ומבטל כח השיעבוד שהיה ראוי לב"ח או כל כה"ג אלא אפילו אי נאמר שאין הב"ח נוטל בראוי ואין ראיה מסוגי' זו שהבן מבטל כח הראוי המשועבד לאחרים וראוי לגבות ממנו מ"מ פשיט הוא בלי ראייה מאחר שאין לזה החתן על חמיו שום דבר ממש שנאמר שכבר זכה בו מחיים אלא שיעבוד שהיה משעבד לו הראוי ולא מתנה ממש אם כן פשיטא שהבן שבא מכח אבוה דאבא שקדם לשיעבוד ומבטל ליה וזו אין צריך בשש אבל מ"מ נראה בעיניו פשוט שהאי חתן זכה בירושה מכח תנאי שהרי אדם יכול להתנות בדשב"ל לכ"ע והוא התנה או שישלמו לו החוב או יתנו לו חלק ירושה אפילו מן הראוי וא"ל שדעת האב לא היו על ראוי כזה דזה אינו חדא דראוי כזה הוא מן המעולה שבראוי עד שדומה קצת למוחזק כדאית' להדיא בפרק יש בכור ולא בראוי כבמוחזק לאתויי נכסי דאבא אבא אלמא דעדיף מכל שאר הראוים ובודאי אין לטעות ולומ' שמלוה יותר חשוב מוחזק ועדיף ראוי דידיה מראוי נכסי אבא דאבא שהרי הב"ח וכתובה נגבים ממלוה וחשבינן כבמוחזק זה אינו דבודאי מלוה הוא ראוי ממש ומה שב"ח גובה ממנו הוא משום דרכי נתן כמו שפי' התו' בפ' מי שמת ואף לכתובה דלא שייך למימר הא דר' נתן כה"ג שהרי לא נתנ' הכתובה לגבות מחיים מ"מ אלמוה רבנן לשעבודו שתגבה מהם ועשאה מלוה מגבה כבמוחזק כדי שלא יבריח כל אדם כתוב' אשתו באשראי והקיפו' כמו שתקנו הגאונים אח"כ לרווחא דאשה כדי שתהא נגבה אף ממטלטלי דיתמי אבל אין לפ' מאחר שקדם השיעבוד להלואה ובאותו הפעם היתה מוחזק בידו ז"א דאם כן לא תגבה ממלוה שהיה לו קודם שנשאה ומתני' בפ' הכותב משמע סתמא שנגבת ממלוה כלי פלוג וזו אינה צריכה פני' וא"ל דדעתו של אב לא הי' רק על סתם ראוי דהיינו מלוה ז"א חדא דמן הסברא סתם ראוי אינו על המלוה לפי דעת לשון בני אדם ובפרט האידנא שכל משא ומתן הוא באשראי ועוד אין הדעת נוטה לומר כן דאי אמרינן ששייר ולא כלל כל הראוי טפי אמרינן ששייר הלואה כדי שתשאר בהן ירושה לבנים ולא תבטל ירושה בצד מה כמו שהדרך שמשיירי' ספרים וקרקעו' שלא יהא כמעביר אחסנת' דאפי' מברא בישא לברא טבא כו' ולא נימא ששייר נכסי אבא דאבא שהרי לא תפול בהן ירושה מכחו שהרי הן לא באין מכחו אלא מכח אבוה דאבא ונמצא ביטול הנחלה בממונו ועוד מנ"ל לומר דשייר מאחר שכתב סת' בראוי ובמוחזק ואף מלשנא דשטרא נראה לטפויי מדכת' הן במוחזק הן כראוי ולא כתב במוחזק ובראוי או אף בראוי לחוד אלא כלומר הן מוחזק הן ראוי שלא תיפול בהן השתנות כלל אלא

בכולן יטול חלק הירוש' בלי פלוג וא"ל שנוס' השטרות כך ולא לטפויי הוא וגם הנותן לא צוה להדיא על הראוי כמו על המוחזק הלא כבר האריך מהר"ם בנדון זה דסת' נותן דעתו שיכתבו השטר כנוסח השטרו' וכפי נוסח משמעות השטרות הקנה לו ושפר נוכל לדקדק דאפילו האידנא לא גמרי ודייק מ"מ סופרי דקמאי דייקי וגמירי ויגעו ומצאו כל התועלת היוצא לבעל השטר וע"כ אין לפקפק בזה ואף שי"ל דהך מילתא גופא לטפויי אתא מאחר שכתב שיסלקו אותם בחלק חצי שטר זכר דמשמע הכל בכלל בין ראוי בין מוחזק פירש בראוי להדיא ש"מ לטפויי אתא דא"ל אי לא הוי פי' ה"א שדינ' במתנה דאינה בראוי דאי אפשר שישמוט לשון מתנה בתחילה או בסוף על אותם חלק חצי זכר ויהיה דינו כמתנה דאינו נוטל בראוי כדמשמע בהדיא בפר' י"ג דאמרינן גבי בכור שאינו נוטל בשבח ששבחו נכסים לאחר מות אביהם דהיינו ראוי משום דמתנה קרייה רחמנא מה מתנה עד דאתא לידו כו' אלמא דמתנה אינו נוטל בראוי הכי פירושו בסתם מתנה שאדם נותן לחבירו שאין בה ממש עד שיבא לידו ה"נ לעניין ירושה בכור אין ממש אלא במה שכבר בא לידו של אביי ולאפוקי ראוי אבל המתנות שהן בקניין פשיטא שקונה אף היכא דלא אתא ליד וגובים מראוי ומשבח לכ"ע והיינו טעמא מאחר שמקנה לו בקניין משעבד לו כל נכסיו להדיא ואלי' כחו בירושה ונוטל מן הכל אפ"ה נ"ל דלישנ' בראוי אינה מיותר דאי לא הוה כתיב ביה ה"א מאחר דכתוב חצי חלק ירושה והיינו בירושה שהיא באה במתנה כירושת חלק בפירו' דמתנה קרייה רחמנ' וה"א שאינה נוטל בראוי מ"ה כתבתי דדוק' דלישנ' דהן בראוי הן במוחזק בא לטפויי מדקדוק ספרי קדמאי ועוד מאחר שכתב ככל נוסח השטרות וכל לשנא דמשתמ' לתרי אפי' שיהא ידו על העליונה ק"ו בלשון שכולל הכל ועל המוציא להביא ראייה ומ"ה לית ספיקא בהאי דינא שבודאי נוטל החתן חצי חלק ירושה מכל וכל אף בכל ראוי א"ל שיסלקו אותו בחוב הכתוב בשטר והמפקפק בדבר מעוות הדין והוא יתן הדין ושלום לדייני ישראל המצדיקים על בוריו: כה דברי שלמה בן ה"ה מהר"ר יחיאל זצ"ל לוריא: שוב השיב לו הגאון שאירו מהר"ר משה יניק על כתב זה ואני השבתי עליו:

ה **יסגא** שלותיך: וירומם דלותיך: ויפוצו מלותי' אהו' שאירי המרומם מהר"ר משה י"ץ מה שראת לחלוק על דברי שכתבתי שכ"ע מודים בטעמא שפירש הרשב"ם לפי שהראוי אינו נמכר כלומר מאחר שלא באו הנכסים מעולם ליד אבי הבן וכתבת וז"ל וצ"ע דבר זה כי הטו"ר כתב בהדיא סי' רי"א דאף במקום דמכירתו מכירה כגון במקום שאמר מה שאירש היום מכור לך א"ה יכולין לומר מכח אבוה דאבא קאתינן כו' והרחבת בעניין שהטעם שלא יוכל למוכרן כו' והטעם שלא באו הנכסים מעולם ליד האב תרי מילי

נינהו ודברי רשב"ם הוא בכלל דברי הטו"ר אבל לא להיפך כו' אשתומם על המראה דאם כדבריך שהטו"ר סבר דאפילו בנמכר ממש חוזר ומוציא א"כ אמאי לא כתב בנמכר ממש כגון לרבינו תם שאומר שדה זו שאירש מאבא דהוי מכר כמו שכתב הטו' משמו בלי מחלוקת ולא הוה צריך למידחק נפשיה ולומר במי שאמר מה שאירש מאבא היום דאיירי דוקא במוכר מעט לצורך קבורת אביו והוא מילתא דלא שכיח אלא בודאי היכא שהוה מכר גמור פשיטא שאין הבן מוציא אפילו בטעמא דמכח אבי אבא קאתינ' אלא דוקא כה"ג שמכר לו מה שאירש מאבא היום שאינו מכר כלל לפי שאין אדם מקנה דבר שב"ל אלא שחכמים תיקנו הדבר משום כבוד אביו ומשום כדי חייו כדאיתא בפרק קמא דמציעא ואם כן דוקא היכא שהבן קיים הוי מכירה מדרבנן וכשיבא לידו לא יוכל לחזו' אבל היכא שמת בודאי אזלא המכירה שהרי לא בא מעולם לידו כמו שכתוב הטור דאל"כ מה מועיל טעמא מאחר שלא בא לידו מאחר שקנאה ממש בקניין גמור ויש נפקותא בדין זה כי לפי דבריך אף היכא שאמר שדה זו כו' מוציא הכן מיד הלקוחות וליתא ומה שכתבת שהרי התוספות נמי לא ס"ל כדברי הרשב"ם שהטעם משום שאינו נמכר אלא עיקר הטעם משום דמכח אבא דאבא קאתינ' דאל"כ מאי הקשו התו' בתחלה הלא אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל כו' אדרב' היא נותנת משום דאין אדם מקנה דשב"ל יכול לומר מכח אבוה דאבא קאתינ' כך היא תצמי' שאילתך כי שיניתי הלשון שלך כי באלף מחילו' הרגשתי שלא הבנת אותו הדיבור יפה שכתבת וז"ל שהרי ע"כ צריך להודות כשהוא גוסס כו' מה בא הודאת גיסס לכאן אלא שהתו' מוכיח מגוסס שאין אדם מקנה דשב"ל היכא שמת הבן קודם שנפל לו בירושה אבל אין זה תועלת לדברינו ע"כ אניח מזה ואומר לא אוכל לה תאפק בודאי כי ניים מר אמר להא מילתא דבודאי לפי סיום קושט דברי התו' שמפרשי שהבן מוצי' בלא דמים סוברים כמו שפי' רשב"ם אלא מקודם שהוכיחו שהבן מוציא בלא דמים היו מבינים התלמוד כפשוטו דאיירי לעניין חזרת המקח ואז בע"כ היינו מוכרחים לפרש שהמכר היה קיים לולי שהבן בא ומוציא מיד הלקוחות וע"כ תמהו התו' מה ששאל התלמוד ולימרו ליה אבוך זבין ואת מפיק כלומר וזו היא שקשה בד"מ הלא אין אדם מקנה דשב"ל ומ"ה מוציא ומבטל המקח עד שהוכרחו לומר דמפיק בלא דמי קאמר וזה נגד הסברא א"ל שנאמר שאינו נמכר ממש דאי נמכר ממש נהי שבא היורש לבטל המקח מ"מ צריך לסלקו בדמיו שהרי קנה בקניין ממש ועוד מאחר שלא נצטרך לאדחוקי ולומר דאיירי לעניין בטול מקח אלא לענין דמי' למה לא נפרש דאיירי דוקא בכה"ג במה שאינו נמכר אבל בדבר שנמבר אין הבן מוצי' כלל מיד הלקוחות אפי' את' מכח אבוה דאב' שהרי קדמה מכירתו כדפי' לעיל בפסק

הארוך ותדע שכן הוא שהרי ר"י מפרש בסוף הדיבור דאיירי בנכסי' שכתב האב לבן כו' וס"ל לשלחו מתם כר' יוחנן דאמר לא קנה כו' מכלל ריש לקיש דאמר קנה לוקח לא אמרינן שהבן מוציא אף שבא מכח אבי אבא ולפי דבריך שפי' יתכן לומ' דאפי' בה"ג מוצי' הבן אף שהו' נמכר ממש ס"ס מאחר שלא באו מעולם הנכסי' לידו שהרי היה לאב הזקן בהן קניין פירות כל ימי חייו ונהי שלא הוי כקניין גוף מ"מ קרויין בנכסי שלא באו מעולם לידו וע"ק לפי דבריך אין מבין הטור הסוגיא דיש נוחלין דק"ל כר"ל דאמר קנה לוקח ואמאי אינו מוציא בנו מיד הלקוחות מכח אבי אבא ואף אם תאמ' שאין כאן כן כ"ש שיוציאו יורשי האב אלא בודאי כל היכ' שנמכר במכירה גמורה שוב לא יכול להוציא בכח ירושה אפי' את' מכח אבי אבא א"ל שתדחוק ותאמר מאח' שאביו הקנ' לו גופו מחיי' קרוי כאלו באו הנכסי' לידו אבל אין טעם לדבר ועוד לפי דבריך שהתו' ג"כ ס"ל בדברי הטו' ואף היכא שנמכר מ"מ יכול הבן להוציא כו' א"כ ממאי הקשו בתחילת הדיבור הלא אין אדם מקנ' דשב"ל כו' אמאי לא תירצו דאיירי במכר לו מה שאירש מאבא היום כו' כדברי הטור אלא בודאי אף כה"ג אינו מכר לכשימו' הבן מקודם וא"כ מה זו היא שקשה בד"מ דלימרו ליה אבוך זבין כו' כדפירי' וא"ל אמאי לא תירצו התו' דאיירי במכר לו שדה זו וכפי דברי ר"ת אפשר דלא ס"ל בפשיטו' דברי ר"ת שהרי בפ"ק דמציאות לא הזכירוהו אלא בפרק מי שהיה נשוי חילק ר"ת הכי מכח קושיא ושם כתבו התו' דאין ראייה לדבריו לפירש"י גם מה שהביא ראיי' לשם מהא דהכא ואוקי בשדה זו פשיטא שאינה ראייה שהרי פירשו כל המפרשים דלא איירי הכא לענין מכירות המכר אלא לעניין חזרת המעו' שמוציא בלא דמים ממלו' ועוד אפשר דס"ל לפי האמת היכא דהוה נמכר ממש אין הבן מוציא מיד הלקוחות ומ"ה לא ניחא להו לאוקמי בהכי כדפרישית לעיל ומה שהקשית על דברי שכתבת שאף הטור בע"כ ס"ל ב"ח גובה בראוי מדקא פסיק שהבן מוציא בלא דמי' וכתבת כ"ש כשאינו גובה מן הראוי והרחבת המליצה ובסוף כתבת וז"ל ואין להקשות על דברי מניין לטור שהבן מוציא בלא דמים שהרי התוס' לא הוכרחו לזה אלא מכח קושיית כו' עד די"ל דמיסתבר לטור דהא בהא תליא כו' וכשם שאינו מכירת' מכיר' ה"ה שמוציא בלא דמים כו' ע"כ כך דרכך בכל מכתב שעשיתך עצמך כאילו אינך מרגיש פשיטא שזו היא עיקר ראייתי ויסודי שהרי התו' לא הוכרחו לזה אלא מכח קושיא הא לאו הכי היו מפרשין כפשוטו לעניין ביטול מקח וכן הרשב"א להדיא ומניין לו לטור לפסוק שיוצא בלא דמי' ומה שלא הזכירו הרמב"ם והרשב"א בדבריה' דמוציא בלא דמים כו' אדרבא זהו סיוע לדברי שהכל תלוי במה שאינו נמכר שהזכירו בדבריהם דאז מוכרחים אנו לפרש דאיירי שהבן

מוציא בלא דמים מכח קושית התו' וכמו שפי' הרשב"א אבל לפי דברך שכתבת שהטו' מיישב השאלה בע"א ומוקי תלמוד דאיירי בכה"ג שמכר לו מה שאירש מאבא היום ששפי' נמכר א"כ מניי' לו שהבן מוצי' בל אדמי' א"ל כדפי' שאף הטו' סבר כדע' התו' אלא שרבות' קמל"ן דאף בכה"ג שמכר לו מה שאירש מאבא היום אפ"ה הבן מוציא לפי שאינו מכר כלל כשמת הבן בחייו וכדפרישי' לעיל ועוד שדבריך סותרים זה את זה שכתבת דהא בהא תליא בלא ראייה ואדברי הרא"ש דקדקת בפסק שלך מניין לו שהבן מוציא בלא דמים א"ל שקשה להרא"ש קושית התו' כו' אלמא דבלא ראייה וקושיא א"ל שהבן מוציא בלא דמים אף שבאות' ראייה שכתבת בפסק שלך שהרא"ש בודאי קשה לו קושית התו' וז"ל ויש להקשות דמנ"ל להרא"ש דאפי' הדמים שקיבלו אין צריך להחזיר אלא ודאי גם לו קשה הקושיא של התו' למה הוא קשה בד"מ דילמא היינו טעמא משום דאינו נוטל בראוי ולכך פי' דלזו הוא הוקשה דאפילו הדמים שקיבל אינו צריך להחזיר ובזו אינו מספיק טע' דראוי וכן כתב הר"ן להדיא כו' עכ"ל חי ה' לא אידע מה אשיב חורפי דבר כי מרגיש אני שלא ירדת כלל לשור' של דברי התו' עד שעררתי אות' בעניין אדרבה כשאנו מפרשי' שאיירי שהבן מוצי בלא דמי' אז קשה ת"ל שב"ח אינו נוטל בראוי ואכתי מה קשה כד"מ שהבן מוציא מיד הלקוחות בלא דמים אבל כשאנו מפרשי' דאיירי בביטול מקח איך בא לכאן קושי' דב"ח אינו נוטל בראוי הלא מדבר העניין בביטול מקח וכן דברי התו' מקושרים מאחר שאיירי שמוציא בלא דמים כו' תיפוק ליה דב"ח אינו נוטל בראוי וכן כתבתי בפסק שלי ובטוח אני במעלתך שעכשיו ירדת לשורש של העניין אכל לא מקודם וכן מה שכתבת דמוכח שפיר מדברי הר"ן אף היכא דלא מהני טעמ' דראוי אינו משתעבד כפי מה שתרצתי דברי התו' דאף אם הב"ח אינו נוטל בראוי מ"מ הוא קשה בד"מ שיוציא בלי דמים ויהיה עדיף יותר ממורישו כו' ומר הבין ממה שב"ח אינו גובה בראוי ומה שראוי אינו משתעבד הכל אחד וטעית טעות גדול דבודאי התו' סברי להו אף לפי תירוצ' דראוי משתעב' דהיינו רשב"ל דאל"כ אף האב היה מוצי' בלא דמים שהרי לא היה לו עליו שיעבוד כלל אלא שהיה מחוייב ושלם הממון שקבל ממנו ומ"מ יש נפקות' בדין שאם היה מוכר אח"כ לאחרים היה מכר אפי' אין לו לשל' דמיו ללוקח ראשון ודוק' ואתה תמהת עלי במה שכתבתי שאף רשב"ם ס"ל דראוי משתעב' מאחר דהבן מוצי' בלא דמי' וכתבת מי יתן ואדע דברי מר כ"ש אם אינו יכול לשעב' דהבן מוצי' בלא דמים כו' ע"כ האלקים ביישני מדבריך כי לבך לב ארי ואיך נכשלת בזה דאם ישבור רשב"ם דראוי אינו משתעבד לא יכול לפרש כלל דשמעתא איירי שהבן מוציא בלא דמים ומכח דקאמר מכח אבי

אבא קאתינ' וזו היא שקשה בד"מ דס"ס הדר קושיא לדוכת' מאי קשה בדיני ממונות הלא לא משתעב' מעיקרא ולא חל עליו שיעבוד ופשיט' שמוציא בלא דמים ותמה אני איך הבנת דבור התו' שכותבין ופיר' ריב"ם דאיירי שמוצי' בלא דמים כו' ולפי זה צ"ל דס"ל דאדם משתעב' דבר שלא בא לעולם כו' איך מקושר זה לזה א"ל כדפרישית אבל מה שפירשו התו' אח"כ דב"ח נוטל בראוי כו' על זה כתבתי שאינו תירץ מוחלט כו' כמו שפירשתי דאפילו אינו גובה מן הראוי מן היתמי מ"מ קשה הוא בדיני ממונות שיוציא בלא דמים אבל אי לא הוי אפי' משתעבד כלל פשיטא שמוציא בלא דמים פקח עיניך בדברי התו' וראה שזה שיכול לשעבד דשכ"ל כו' וב"ח גובה בראוי תרי ענייני הם מכל וכל ועוד איך הבנת בפסקי שכתבתי שהתירוץ של תו' אינו מוחלט ויכלנא לומ' שב"ח אינו גוב' בראוי וא"כ איך כתבתי בטו' דאם יסבו' רשב"ם כתו' דס"ל דראוי משתעב' כו' א"ל כדפירשי' אלא שלא דקדקת יפ' ועת' כל מה שהקשית על דברי אין בו מתום ודבריך בפסק הארוך אשר קבלתי הכל מוסת' ולפרוך מיניה וביה אם תעיין בכתבי היטב בלבך ותודה על האמת וא"ל יהא כמוס אצלך ולא תצטרך להשיב עוד ומה שכתבת ותמהת עלי לפי טעמך שמלוה נקר' מוחזק לגבי ב"ח וכתוב' לפי שהם קדמו למלוה ואז היה מוחזק והקשית א"כ לא יגבו ממלוה שקודם להן כו' ודחית אות' בקנה רצוץ דמשום לא פלוג כו' אטו משום לא פלוג יוציאו ממון היתומי' שלא כדין שהרי אין כאן תקנה שיפול עליה לומ' לא פלוג כי לפי דבריך מכח דינא גובה מן הראוי בשלמ' לפי פירושי שכתבתי שאלמוה רבנן לכתו' ועשאוה מלוה לגבי מוחזק כדי שלא יפקיע כל אדם כתובת אשתו באשראי לפי זה שייך לומר לא פלוג דמאחר שאלמוה לכתובה א"כ נביא מכל הלואה דלא אלמוה למחצית ומה שהקשית מתוספות דפרק מי שמת שכותבין שאין להוכיח שב"ח גובה בראוי ממה שגובה ממלוה דהיינו משום דר' נתן כו' תיפוק ליה משום טעמ' דכתוב' אשה זה לא קשה מידי דלמה להו לאדחוקי משום טעמא דאלמוה כו' מאחר שגובה מן הדין משום דר' נתן ועוד הא דכתובת אשה גובה ממלוה לא כך ברירא להו להוכיח טעמא מינה אלא שהוכיח דין זה מפר' הכות' אבל לא נאמר להדיא בשום מקום לאפוקי ב"ח לכ"ע גובה ממלוה כדאיתא להדיא ביש נוחלין וכן יראה להדיא מאשירי דפר' יש בכור שכתב שב"ח גובה מדר' נתן וגבי כתובה כתב דעמ' דבר להגבות כו' משמע דשניהם כחדא גובין שהרי לא חולק אלא שזה מכח הדין וזה מכח המנהג שאלמוה לכתובת אשה ובמחילה מר פסק הדין לפי תומו שלא כשורה שכתובת אשה אינה נגבית אלא ממלוה שלוה אח"כ כי לא אישתמיט בשום פוסק שבעולם אלא סתמא כתבו שב"ח וכתובה גובה ממלוה ועוד שהתו' פרק יש בכור

השוו לגמרי כתובת אשה לב"ח אף בטעמא דר' נתן וכתבו שבין ב"ח בין כתובת אשה גובה ממלוה מדר' נתן אלמא דדין אחד להן רק שלא מלאני לבי לומר שטעמא דר' נתן מספיק בכתובת אשה מאחר שלא נתנה כתובה לגבות מחיים כאשר כתבו התו' בכמה מקומות בגיטין ובב"מ והעליתי אותם הדברים בחיבורי ותמה אני עליך לפסוק במהרות שכתובת אשה אינה נגבית ממלוה הקודם לה ומה שהקשית לפי טעמי שלא יפקיע כו' הלא בימי חכמי התלמוד כו' לא הייתה כתובה נגביתת ממטלטלי דיתמי אלא דלא חשו חכמים להפסד כתובה אצל מטלטלי משום דלא היה שכיח כו' אמת מה יפה הקשית אבל מ"מ אומר אני נהי דעיקר סמיכתה אמקרקעי איכא למיחש להפקעה דאי אפשר לאדם או שלא יהא בעל קרקעות או בעל הקיפות ואשראי ואם היית אומר שאין הכתוב' נגבית ממלוה אלא מקרקעותיו רוב בני אדם לא יהיו בעלי קרקעות אלא בעלי הקיפות ואשראי כדי שמפקע כתובה אבל מאחר שהיא נגבית אפילו ממלוה בשום פנים לא מפקע כתובת' שהרי אף המלוה נגבית ממקרקעי ותמצא שתגבה ממקרקעי בכתובה ועוד אפשר בלא הפקעה אלמוה לכתובה שתהא נגבית אף ממלוה הנגבה ממקרקעי דשכיחי יותר ממטלטלין בימי חכמי התלמוד:

תשובה נ

א **ומה** שבקשתי מכבודך להראות דעתך באשה שגבת' בכתובתה קרקעות ובתי' ומקומות ב"ה אם העשירו אח"כ הבנים אם יכולים אחר כך לסלקה במעות מזומנים.

ב ואני פסקתי דלא הדר' והשבת וז"ל גופא דעובדא לא ידעתי וגם השאלה סתומה מאד ולכן אצרך למשש בה כל הצדדים שאוכל למצוא בדעתי טעמו דמר ולהשיב כפי מיעוט שכלי.

ג גרסינן בפרק המפקיד אמרי נהרדעי שומה הדרא כו' והלכתא שומה הדרא לעולם משום שנ' מועשית הישר והטוב פשיטא שמו ליה לב"ח ואזל איהו ושמה לב"ח דידיה לא הדרא דאמרי' לית כו' זבנה אורת' ויהב' במתנה ודאי הני מעיקר' אדעתא דארעא נחית כו' שמו לאשה ואנסיבה כו' אגביה איהו בחובו פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר הדר' כו' ומזה שמעינן דשומה דב"ח הדרה לעולם וכתב הטור סי' ק"ג בח"ה דבין הוא ובין יורשיו יכולין לפדותו ואם ב"ח דיפה כחו בכל מקום יותר מכתובה כדאמרינן פר' הכופ' צריך לחזור ושומתו הדרה כ"ש דשומת כתובה דהדרה במקום שאם היתה ב"ח הייתה אותה השומה הדרה וא"ל הרי מצינו דעדיף אשה בכתובה שהרי מוכרת בלא ב"ד כדאיתא פר' אלמנה נזונית מה שאין כן בב"ח זה לא קשיא כלל דהא מפרשים

התם טעמא אמר עולא משום חינ' ורבי יוחנן אומר משום שאין אדם רוצה שתתבזה אשה בב"ד הרי שב' הטעמי' אילו אינו שייכים לגבי שומה דטעמא שאין אדם רוצה שתתבזה אשה בב"ד אינו שייך כלל לעניין שומה וזהו פשיטא אלא אפי' טעמא דחינא נמי לא שייך התם כלל דהא לא הדרא שומא אפי' בב"ח אלא במקום דליכא למיחש לנעילת דלת כמו שכתב הרא"ש פרק המפקיד שמעינן דלא אמרו דהדר' במקום דליכא נעילת דלת ופסידה למלוה ולכך שייך ביה למימר ועשית הישר והטוב הואיל וליכא פסידה לב"ח א"כ ה"ה גבי כתובה הואיל וליכא פסידה לאשה ליה ביה משום חינ' ותדע דהא פריך שם פר' אלמנה מאי בינייהו ומשני גרושה איכא בינייהו ולא קמשני דאית בינייהו לעניין שומא ש"מ דלעניין שומ' תרווייהו ליתנהו ומיהו יש לדחות דר"ל בינייהו השייך לדין דההיא סוגיא דהיינו לענין מכירה בלא ב"ד ולכך נקט גרושה מ"מ מסברא לא שייך טעמא דחינ' לעניין שומא כמו דלית ביה נעילת דלית לעניין ב"ח ואין להביא ראייה דלא הדרה מהא דאיתא לעניין דינא דבר מצרא דהוה שם נמי טעמ' משום ועשית הישר והטוב וא"ה אמרינן בפרק המקבל דאם לקחה אשה לית בה משום דינא דבר מצרא כו' נראה דראייה זו אף כי לכאורה הוא ראייה הגונ' מכל מקום אינ' אמתיית דהא אמרינן בההיא שמעתתא דשומא שמו לה לאשה ואנסיב' כו' ש"מ דוקא אינסבא הא לא אינסיבא לא אלא ע"כ צריכין לחלק בין דינא דשומ' לדינא דבר מצרא אף על גב דשניהם משום ועשית הישר והטוב ותו מדאמר שם זבנא אורתא יהבינה במתנה ודאי הני אדעתא דארעא נחית ולא נקיט נמי אגבה בכתובתה שמעינן דשומא דכתובתה הדרא וליכא לאקושיי מההוא דפרק הכותב אמר אמימר משמיה דרב חמא האי מאן דאיכא עליה כתוב' אשה וב"ח ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי לב"ח מסלקינן בזוזי ולאשה בארעא האי כדינא והאי כדינא כו' לכאורה משמע דדעת' דאשה בכתוכתה אארעה והוה ליה כזבינה ואורתא כו' זה אינו דהמדקדק שם בפירוש הקונטריס שכתב שם האי כדינא כו' וזה הלוה המעות וזה סמוכה על שיעבוד קרקע והיא לא נתנה כלום כו' משמע דלא הוי טעמא משום דדעת' דאשה אקרקע ולא אמעות רק שדרך לה שתגבה קרקע והב"ח יטול המעות שהרי היא לא נתנה כלום רק היתה שיעבודה על הקרקע ולכן דין שתקח קרקע בעיקור שיעבודיה ולכן פירש שם הרא"ש שאם הב"ח חפץ מתר בקרקע מבמעות לדידיה יהבינן ליה קרקע דליפוי כח האי כדינה כו' שמעינן בהדיא דלא אמרינן דיפה כח הכתוב' לעניין קרקע מב"ח רק גרע טפי ולכן נ"ל כפי עניות דעתי בכל מקו' ששומא הדר' בב"ח הדרא בכתו' ותו לא מידי עכ"ל ואשיב ואומר הדין שכתבתי דלא הדרה שומה גבי כתובת אשה ואזרת כגבור חלציך להראות פלאות לומר היפך נגדי והחלטת

הדבר לעצמך עד שלא בקשתני אפילו להראות דעתי אלא כאילו נפסק בבי דינא דבי נשיאה חי ח' לולי אהבתך לא הייתי מגלה דעתי מאחר שלא בקשתני אבל תורה היא ולא אמנע מלאומרה אם תקבל תקבל דע שכל הראיות שהבאתי כבר ידעתי ראיותיה' ודחיותה' וגם שאין להשוות לדינא דב"מ אלא דאית לי' סבר' רבה דלא עשו תקנה אלא גבי ב"ח משום ועשית הישר והטוב כמו שפירש רש"י דלא נחית אלא אדעתא דמעות מה שאין כן באשה דאדרבה עיקר שיעבוד' על הקרקע כו' וגם בתחילה היה קרקע ברשותה וק"ל ומ"ה כתוב הטור אהא דשמו לאשה בפר' המפקיד ושינה הלשון וכתב שמו לאשה בחובה משמע אבל לא בכתובה וכן יראה מלשון הר"ן שכת' שמו לה לפרוע לה מה שמחויב לה והיא פנויה ואחר כך אינסיבה כו' כל אלו הדברים מורי דווקא בחוב ולא בכתובה וכל זה יש לדחות בפרט בדורות הללו שאינם מודים על האמת אבל הא לך ראייה ברורה מדפסקי' בפרק אלמנה נזוני' אלמנה ששמה לעצמה ולא כלום משום דאמרי' מאן שם לך ותיפוק לי' דשומא הדרה לעולם בפרט מאחר שלא מכרה ודוחק לומר דשמ' איירי בהשביח' או נתייקר דלא אמרינן שומא הדרא דסתמא קאמר תלמודא כך פסקתי והעלתי בחידושי אבל בודאי הייתי יודע שלא תודה ותאמר שאין ראיה דשמא איירי בהשביחה או בנתייקרה אלא כשדרך מקרה מצאתי ת"ל שמהררא"י כתב בספר ת"ה סימן של"ט על עניין אחר שדוחק לאוקמא סתמא דתלמודא בהשביחה או בנתייקרה ובנה על זה יסודו אם כן הדין שלי יש לו יסוד ועיקר השומע ישמע והיחדל יחדל ואהו' בלב ונפש א"ל יכנסו דבר באזניך יהי לך אשר לך ואל תטריחיני להעלות יותר כדברי הראשונים כ"א בדבר מחדש ובדרך קצרה נעלה מהיום והלאה כי הדברים נלאו ויבטלו הזמן ואתה שלום וכסאך שלום: דברי שלמה לורי"א:

תשובה נא

א **שאלה** אם מותר להוצי' ממקו' שאינו מעורב ע"י הושטה מיד ליד איש חבירו תוך ד' אמות כמו שקורין בובין ערוב

ב **תשובה** נראה דכשמו כן הוא וקורא אני עליו צדיקים אל ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם כי היתר זה לא מצינו ולא שערו אבותינו ואף שאין להביא ראייה לאיסור מהא דמסקינן בפר' חרש גבי מפתחות בית המדרש שנאבדו אמר ר' פדת לידבר התם טלי וטליא וליטיילו התם דאי משכחות להו מייתי להו ומסיק אלמא קטן שאוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו ע"כ אלמא דלית היתר בכה"ג דא"כ ה"ל למימר שיושיט אחד לחבירו כו' שלא יהא בו שום עון וכן הסמ"ג כתב או יעשה מחיצה של בני אדם שלא

ידעו שלשם מחיצה נאספו ויסדרם שלא יהיה ג' טפחים בין זה לזה ומעילו כמו קנים כו' ולמה כל הטור' יושיט אחד לחבירו כו' מזה אינו ראייה משו' דלא יכין להביאו ס"ס מר"ה לרה"י דהא האחרון יהא חייב משום המוציא מר"ה לרה"י אכן מדברי המחברים אית לן למידק לאיסור' שהרי הס"ת והסמ"ג כתבו על האי עניינא דלעיל שהזכרתי דלא שרי במחיצה של בני אדם אלא להביאו מר"ה או מרה"י אחד שהוא שלו ורשות הרבים מפסק' ביניה' ורוצה להביאו לביתו אבל לבית חבירו לא יועיל כל זה לפי שצריך עירוב אלמא דאפילו המחיצה שמועל' כלפי איסור הוצאה אפי' מרה לרה"י ואפ"ה לעניין איסור הוצאה של עירוב לא יועיל כ"ש היתר של השטה שאין מועיל לעניין הוצאה מר"ה לרה"י אלא מאיסור הונאה של ד' אמות בר"ה לחוד שלא יועיל לענייי' הוצאה להוציא מרשות שאינ' מעורב לרשות אחרת הנראה בעיני כתבתי דברי שלמה בן ה"ה מהר"ר יחיאל לורי"א:

תשובה נב

א **שאלה** אי מותר להלות למי שיש לו חנות מן השררה שהוא מלוה בריבית על משכנות של גוים ובעל החנות הוא במקו' אחר שאין בו החנו' והמשכנו' אינן בידו במקו' שלוה אם יש למצוא הית' להלו' בריבית לבעל החנות.

ב ועוד שאלה כשרואה בעל החנות שאינן רוצים להלות לו על אותן המשכנות של גוים ויש בידו מטלטלים ותכשיטים משלו ואינה רוצים להלות על משכנות שלו שהם ירגישו שהם שלו ושולח אותם ע"י גוי שילוה לו עליו ברבית והגוי אומר שלוה עליהם לצורך עצמו והם שלו ושוב נודע אח"כ שהיו משל ישראל אי שרי לקבל הרבית מהן ע"י גוי או אפילו ע"י ישראל עצמו ואי שרי להערים כך ללו' ע"י גוי או לא:

ג **תשובה** על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון יראה דמי שיש לו משכנות של גוים היודעים כגון לבעל החנות שרי ללות עליהן פשיט' אם יודע בעל החנו' המשכנות באיך ומה הם ממושכנים דשרי כשמקנה לו אותן המשכנות בפרטי עד אשר זמן פדיית' ויכול להתנות עמו באם אביא המעות שלך שתחזור ותקנה אותן לי בדמים הללו כפי מה שיעלה לך מן הקרן והריבית שהיה ראוי ליקח לך מן הגוי והוי כחוזר ומוכרו לו ושרי לכ"ע וכן פסק הרא"ש בתשובה הלכה למעשה ואף שכתב מהררי"ק שאין היתר בדבר וק"ל ואם יבאו לסמוך על הקניין שעושין שמקנין למלו' ממשכנות החנות כנגד סך המלוה הלא צללו במים אדירים והעלו בידם חרס דדבר פשוט הוא שאין קניין זה מועיל כלום שהרי השיב רבינו מאיר והביאו המרדכ"י פרק מי שמת וז"ל מעשה היה

שנתן האפוטרופו' חובות הערבונו' לראובן ושמעון ליקח קרן וריבית מן הערבונות ופסק הר"ם דלא קנו ראובן ושמעון את הערבונות ואין יכולי' ליקח מן החובות הריבית העולה עליהם דאין אדם יכול להקנות לחבירו חוב שיש לו על הגוים בשום עניין ואפי' בקנין אגב קרקע ליתיה בבריא כו' עד וא"כ כל הריבית שעולה על החובות כל היכא דאיתיה של בעליו הוא עד ואסור נמי ליקח אלא א"כ מחל המוכר ללוקח את הריבית דבהכי שרי כיון שלא קבל עליו המוכר אחריו' החוב מותר אם לא חזר בו המוכר עכ"ל הרי לך בהדיא דאע"ג שהיו החובות על הערבונות אפ"ה פסק שאין יכולין להקנות בשום עניין וגם אסר ליקח את הריבית שעלה מן החוב א"ל ע"י מחילה וקבלת אחריות כו' שרי לי מרי לא דק היטב כי למה לא יועיל קנין לערבונות וכי לא יכול להקנות אגב קרקע כשאר מטלטלים הנקנין אגב ד' אמות או בחליפין גם כל רבותי' בעלי התו' כתבו להיתר גבי משכון כשאומר הריני מוכר לך כל כח וזכות שיש לי על המשכון וה"ה כשאינו מוסרו לידו ומקנה לו בדרך הקנאה דשרי ובודאי לא עלה זו על דעת מהר"ם וספר מרדכי מוטעה הטיעהו וכך הוא ראוי להיות נוסחו מעשה היה שנתן האפוטרופוס חובות תמורות הערבונו' לראובן ושמעון ליקח קרן ורבית מן החובות ופסק הר"ם דלאו קנאו ראובן ושמעון ואת החובו כו' משום שלא יכול להקנו' החובות של גוים ולא היו שם משכו' כלל אבל כשמקנין משכנות הידועים מן החנות שפיר דמי אפי' בלא מחילה ואחריות ואף אחר שקנה אותה למלוה אינו אלא שומר חנם מ"מ אינו יכול להתנות עמו שיוסיף בקבלת שמירתו דהא מתנה ש"ח להיות כשואל לחייב באונסין ודומ' לזה כת' הרא"ה גבי שליח וז"ל ישראל שאמר לחבירו טול מעות הללו והלוה אותן לגוי בריבית אם אחריות המעות על השליח בהולכה או בהובאה אסור למלוה ליק' הריבי' מיד השליח או מיד שלוחו של שליח ואפי' עד מאה ואם אין האחריו' עליו אלא כשאר שלוחים אם ש"ח ש"ח ואם שומר שכר ש"ש מותר ומלוה שעושה שליח לישראל חברו לקבל משכנו מיד גוי והלוה השליח עליו לגוי בריבי' מות' למשלח לקבל הריבי' אעפ"י שהשלי' נתחייב באחריות המשכון דפיקדנון הוא דאיכא אלא קמחייב עצמו באונסין וק"ל מתנה שומר חנם להיו' כשואל לא דמי למעות דמעות לא הדרי בעיניה ומשכון הדר בעיניה ע"כ שכתב הטור שהרא"ש לא חולק לפי שכתב נמי גבי גוי שנתן לישראל לוה לי ברבית על המשכון מישראל דמותר משום שנעשה שלוחו של ישראל ובלבד שיהא אחריות המשכון והמעו' מגוי לישראל ולא על השליח עכ"ל בפ' א"כ וכן פסק בתשוב' היינו דוקא גבי שליח דס"ל אי לאו דמקבל עליו ישראל המשלחו לא מיחזי כשלוחו אלא בשליח של גוי ואין שליחות לגוי לעניין ריבית להקל לכ"ע אבל הכא שאינו מכח

שלוחו אלא שמקנ' לו המשכנו' יכול זה שפי' להתנו' עליו שיקבל עליו שמירת אונסין שיאמ' לו זה כל המשכנו' שהקניתי לך אין רצוני שיהו בידך אלא תמסור אותן בידי ועד שתמסרן לידי יהיו באחריותך מה שאין כן גבי שליח ומ"מ אין היתר בדבר אלא כדפירשית במשכנו' פרטי הידועים עד זמן פדייתם ולא לזמן קצוב דשמא יפדו אותן מקודם הזמן ומ"מ יש להתיר בדבר כמו שאנו עושין קצב עד שנה כמו שאנו עושין כגון שיקנה לו כל המשכנות שיש לו עתה בחנו' באופן זה שהמשכון האחרון יהיה נקנ' לו כנגד מעותיו ומן הסת' אין אפשר שיהיו פדויים כולם בתוך שנה שלא ישאו סך משכון נגד מעותיו עד שנה ובכלות שנה יעשה קנין אחר ואף אם בא מקרה שיפדו כולם קודם זמן מ"מ לא יהיה ריבי' שהרי הוא מלוה לגוים על הפחו' בו ה' פשיטי' לזהוב כל שבוע והוא בעל החנות על היותר אינו נותן אלא ג' פשיטים וא"כ הוא מקנה לו כנגד קצב שלו והמותר שלו באופן שכל הריבית שיעלה עד כ"ה זהובי' למא' יהיה שלו והמות' והי' לבעל החנות וא"כ אפי' כשיופדו כל המשכנו' אפי' הרב' קוד' כלו' השנה מ"מ יעלה הריבי' כנג' הסך שלו ואף א"ת שיבא גוי אלם ולא ישלם הריבי' בשלמו' מ"מ הוא אינו חייב בדבר שהרי קנוי לו המשכון כנגד קרן ורבית שקצב ואם הוא מתיירא מן הגוי וצריך להחזירו לו בפחות ואפי' בחלם בלא ריבית מזליה דידיה גרם שהרי הוא חייב באחריות ולרווח דמלתא יעש' קניין חדש וקצוב כל חצי שנה דבלי ספק לא ישאר בו שום ספק ואם לבו נוקפו אף בדב' הזה או שמלו' לו סך חשו' דמסתפי שלא ישאר משכון נגד מעותיו שבוע' אחד שיפדו אותה א"כ יכול להתנות עמו שיכתוב יום ההקנאה ויעיין אח"כ בפינקס המשכנות שכל המשכנות שהיו ממושכנים באותו עת משועבדים לו נגד מעותיו בקרן וריבית ויעיין בכלות השנה כמה נפדו וכמה לא נפדו ובאיזה זמן נפדו שדרך סופרי החנות לכתוב זמן פדייתן ואף אם אין דרך שיכתבו יכול הוא להתנו' עם בעל החנות שיכתבו ויראו אם נפדו בלבד הממושכנות והרבה קודם הזמן עד שלא יגיע הריבית נגד הקצב שלו שינכה מן הסך ולא יתן הריבית בשלמות ואם הוא בעל החנות עובר ואינו עושה הקולר תלוי בצוארו והוא נקי ומה שרגילין שבעל החנות משעבד עצמו ליתן לו הקרן והריבי' בבלות השנ' אם ירצ' המלו' אעפ"י שעדיין לא נעדו המשכנו' צ"ל שיתנ' המלוה עם בעל החנות תנאי שבכלו' השנ' יחזור ויקח ממנו המשכנו' אם הוא ירצה למכור לו והברירה בידו ועוי"ש היתר בדבר כגון שנותן המעות צרורים וחתומים לתוך החנות והוא מתנה עמו שילוה אות' בריבית כל מה שיעלה יותר מקצב שלו יהיה לבעל החנות בשכר טרחו כל משך זמן שמוציא אותן המעות ללות אבל בעל החנות יכול להתנות שיכול להחזיר לו מעותיו על איזה זמן שיתנה עמו אם המלוה יכול להתנות

עמו שבכלות השנה יהיה מחויב לפדות המשכנות ממנו שהרי הם משועבדים למלוה וא"כ הוי כאילו מכרו לו באותו העת ס"ד כל כה"ג אינו מתחיל הריבי' אלא מזמן שמוצי' המעות ומלוה אותן ולא יערב אות' מעות עם מעות אחרים אלא ייחד להם מקום עד שמוציא אותן אכן בעו"ה העולם רגילין להלות לבעל החנות בלא שום קניין וגם מוציאין המעות וצרכם ונותנין ריבית למלוה ואומרים כי יש לי משכנות מן הגוי ביותר והוא נותן לי ביותר והוא ריבית קצוצה ממש גדולה מזו כתב הטור שאפי' אם מוסר לו המשכנות בידו שהו' ריבית ממש וז"ל אבל ישר' הבא לחבירו ואמ' לו הלוני מעו' עלה המשכונת אלו שהן של גוי והלוה לו או שאמר לחבירו הלויני מעות בריבית ואני אשלח לך משכן ע"י גוי והגוי הביא את המשכן למולה והיליך מעות ללוה כל זה הוי ריבית קצוצה וה"פ דבבא דרישא מאחר שלוה המעות לצורך עצמו והוא פור' הריבית אפילו אם המשכון שהוא בידו משל גוי הוא נמי בריבית מ"מ כיון שהוא מקבל עליו לפרוע הריבית סתם בין לא יפרענו הגוי בין יפרענו הוי ריבי' דס"ס ע"י הישראל בשלמא אם מסר לו המשכנו' בתורת שילוה לו עליו כפי אשר ליוה עליהם לגוי והוא יטול הריבית מן המשכון כאשר קצב עם הגוי א"כ לא הוי כאילו נתרב' ע"י ישראל אלא כאילו הלוה לגוי וא"כ כ"ש היכא שאין מוסר לו המשכנות לידו ולא הקנה לו ולא התנה עמו כראוי זהו ריבית קצוצה.

ד ועל דבר שאלה השנייה נ"ל פשוט היתר היכא שהמלוה לא ידע שהן של ישראל דשרי לקבלם ואף ללוה שרי למיעבד הכי לכתחיל' אבל אי ידע המלוה אסור לשניהם ולא נימ' דבכל עניין שרי לית' דאמר אין שליחות לגוי אפי' לקולא וא"כ ממילא אפי' ידע שרי והטור כתב שהרא"ש הסכים לדברי ר"ת ואומרים מה שכתב הטור וכתב א"א הראש שגם בזה שישראל שולח סבלונות ללות עליו שצריך שלא ידע המלוה שהמשכון של ישראל ולצור' ישראל הוא לוה כו' שכל זה כתב הרא"ש בתשובה והוא דוק' לדברי ר"י אבל לדברי ר"ח מותר הכל אפילו לא ידע וכן פירש מהרר"י קארו וכמו שנמצ' כתו' בתשובת הרא"ש להדיא הא דבעינן שהמלוה לא ידע שבשביל ישראל הוא לוה אות' היינו דוקא לפרש"י ור"ת דסברי אע"ג דלא ידע איכא איסו' לעניין ריבי' כיון דיש שליחו' לגוי לחומרא אבל לפר"ת אפי' ידע שבשביל ישראל הוא לוה מותר כיון דלא אסור אלא נטל ונתן ביד ע"כ.

ה ולא יראה בעיני כלל לסמוך על דברי אלו חדא דלמה לנו להקל בעניין ריבית ולעשות מעשה כר"ת ולא כרש"י ור"ח שדבריו דברי קבלה בכל מקו' גם לא מצאתי בשום מקום שהסכים הרא"ש לדעת ר"ת אלא אדרבה משמט שהרי מביא דברי ר"ת בתחילה ואח"כ כתב אבל ר"ח ורש"י אסרו ועל זה רגיל הטור לבנות יסודו שדעת אביו הוא מה שכתב

בסוף ואדרבה בתשובת הרא"ש כת' בכלל ק"ח להדיא ומי יעלה על דעתו להכריע לקול' כר"ת כי הראייה שהביא ר"ת מפ' ד' אחים המדקדק לשם ימצא דלא דמי ואפשר שהטור סבר מדכתב דברי ר"ת וראייתו ואח"כ כתב דברי רש"י ולא כתב שיש לדחות ראייה של ר"ת משמע שבסוף ימיו חזר מן התשובה כך הוא דעתו וצ"ע ועל כל פנים נראה שלא הסכים לדברי ר"ת אלא להלכה ולא למעשה:

י ועוד דבר תמוה הוא שיכתוב בתחלה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ויכתו' אחר כך דברי אביו הרא"ש והוא לדברי ר"י ולא לר"ת ולא יהיה אליבא דפסק הלכה ע"כ נראה מה שכתב הטור וכתב א"א הראש ז"ל כו' הוא אפילו לרבינו תם ודווקא לזה הוא דשרי לרבינו תם מאחר שהמלוה לא ידע מדכתב הטור לעיל כדבריו אבל הלוה שיודע אסור לפי רש"י משמע להדיא אפי' ר"ת שרי כה"ג אבל היכ' שהמלוה ידע אסור ואף שמצאתי שכתב פעם אחת בתשובה להדיא דלר"ת אפי' ידע המלוה שרי וכן פסק הא"ז מ"מ מצאתי נמי שכתב בתשובה אחרת וז"ל שאף לדברי ר"ת לא שרי אלא היכא שלוה הגוי מתחלה לצורך ישראל עצמו ואחר כך מצאו הישראל כו' אבל היכא שלוה הגוי מתחילה לצורך ישראל בידיעת המלוה אסור כו' וכן נראה עיקר: דברי שלמה לוריא:

תשובה נג

א **שאלה** אשה יולדת בשבת ב' באב וט' באב חל בשבת ונדחה התענית ליום א' אם צריכה להתענות יום א' או לא:

ב **תשובה** יראה דצריכה להתענות ומה שפסק הרמב"ן והטור הביאו על הא דאמרינן פ' מקו' שנהגו דרש רבא עוברו' ומניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות בי"כ ובין השמשו' שלו אסור וכת' הרמב"ן ומיהו חיה כל ל' יום וכן החולה שצריך לאכול אין צריך אומד ומאכילין מיד דבמקום חולה לא גזרו רבנן ע"כ מ"מ נראה ליישב דאיירי באומר' צריכה אני ואע"ג דבעלמ' לעניין חילול שב וממיל' לעניין י"כ דמז' עד ל' יום אפי' אמרה צריכ' אני אין שומעין וכן חולה צריך אומד הכא מקילינן מאחר דהוא דרבנן אבל בלא אמרה צריכה אני אלא שמצערת אפי' כואב לה התענית הרבה אינה יכולה לאכול מאחר שאינה חולה ועוד נוכל לומר דאיירי בחולה קצת אפילו ידוע שאין בה סכנה ובזה היא עדיפא משאר חולי שאינה צריך אומד אבל אם ידוע שלא יסתכן אינה מותר לאכול וחיה כל ל' יום אם חולה אף שאין בו סכנ' מותר' לאכול וכל זה כתבתי לדברי הרמב"ן והאחרוני' שהביאוהו אבל כל שאר המחברים לא חילקו כגון הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש והביאו דברי רבה כצורתם ואדרב' מדברי ר"ת מוכח להדי' לאיסור שהרי כתב

בהג"ה מיימונ"י וז"ל רבינו תם התיר לאשה יולדת לאכול בצ"ג שהיא ח' ללידתה ואע"ג דאמרינן בפ' מפנין דלאחר ז' יום אם אמרה אינה צריכה אין מחללין עליה את השבת וצ"ג דברי קבלה ודברי קבלה כדברי תורה אפי' הני מות' דאמרינן בפ"ק דר"ה קרי ליה צום וקרי ליה ששון וכו' עד רצו מתענין רצו אין מתענין ולכך הוא רשות ומותר לה לאכול ע"כ מצאתי ונראה דאפי' עוברות ומניקות דעלמ' שהיו מצטערים שהיו להם לאכול בכל אלו הצומות לבד מט"ב מדאמרינן בט"ב מניקות ועוברות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות בי"כ מכלל דבשאר תעניות שאין חמורות כ"כ אין משלימות בו עכ"ל אלמא דלא קשרי אלא משום דרצו מתעני' כו' דלא חמירא לן אלו תעניתים כ"כ אבל ט"ב שחובה הוא להתענות ואין ב"ד יכולים לבטלו כיון שהוכפלו בו הצרות כדאית' התם בע"כ עשו חיזוק לדבריה' כשל תורה ומה עוברות ומניקות נמי שמצערת הרבה שאינה משלימות בשאר תענית ובט"ב משלימות וא"ל הלא אפ"י באלו התעניות נהגו להתענות וקבלו עליהם חובה כאשר כתב הטור וכן משמע מדברי הרמב"ם ואפ"ה התיר ר"ת ליולדת בצום גדליה וה"ה לט"ב זה אינו נהי דנהגו להתענות וקבלו עליהם חובה מ"מ לא קבלו עליהם אלא לענין בריאים אבל לא לענין מניקות ועוברות וכ"ש חיה ואפ"ה נהגו עכשיו חומרא שאפי' עוברו' ומניקות משלימות אף באותם ד' תעניות רק חיה אפילו אחר שבעה נהגו להאכילה ומ"מ לאו דוקא כל ל' יום שהיא קרוייה חיה אלא כל זמן שעדיין יש בה חולשה ולא נתרפאת מלידתה אבל אחר שחזרה לבריאתה מתענות ומשלימות אפילו בשאר תעניות הכתובים ולענין פסק הלכה נראה כדברי ר"ת דהא סתמא ברייתא קתני בפ' מקום שנהגו אין בין ט"ב לי"ה אלא שזה ספקו אסו' ר"ל לעניין קיבוע דירחא שאם לא ידעינן איזה יום קבעו ב"ד החודש שצריך לעשות ובט"ב ספקו מותר ואם איתא כדברי הרמב"ן הלא טובא איכא בינייהו חיה כל ל' יום וחולי שאין צריך לאומד וא"ל תנא ושייר דהא פ"ק דתענית אמרינן להדיא וכ"ת תנא ושייר והא אין בין קתני וכן מוכח מר"י בעל התו' שכתב בפר' מקום שנהגו הא דלא חשיב מלאכה שמותר בט"ב ואסור בי"כ וכן מה דלא משיב תפילת נעילה ומשני כו' אלמא דדוקא קאמר ומה שכתב המגיד משנה שיש ראיה לדברי הרמב"ן מאמר שכתב עוברות ומניקות כו' ואם איתא דחולה אין בו סכנה מתענה כ"ש אלו ואין זה דיוק דהכא קמ"ל שצריכה להשלים התענית ולעניין חולי וחיה אינה תלויה בהשלמה אלא באם צריכה להתענות או לא וזהו פשוט בעיניי שכולן מתענין בט"ב במו בי"כ וכן עיקר ובתשובת מהרי"ל כתב שאם ילדה ביום א' שלפני ט"ב שמות לאכול אם צריכ' והיינו בתוך ז' אבל

לאחר ז' אפילו אמרה צריכה אני לאכול מתענה א"ל שהיא קצת חולה הנלע"ד כתבתי דברי שלמה בן מה"רר יחיאל לוריא שליט הנקרא ש"ר יצחק:

תשובה נד

א **שאלה** מה שנהגו הנשים שלא לאכול בשר באות' ג' שבועות ומוסיפי' עוד שבת נחמו כאשר כתו' במנהגי' אי מנהג הוא או לא:

ב **תשובה** יראה שאינו מנהג כי בכל הפוסקים לא מצאנו אלא שיש פרושים שמונעים עצמן מבשר ויין בין המצרים עד אחר תשעה באב וכן במהרי"ל ולא אשתמיט חד מן המחברים לומר עד שבת נחמו.

ג ואף שלכאורה יראה לומר דמנהג ישר הוא וניתי בק"ו מה בין המצרים שלא החמירו רז"ל לאסור אבילות בשום דבר ואפ"ה יש פרושין שמונעין מבשר ויין אחר ט"ב עד שבת נחמו שמצינו לרשב"ג במסכ' תענית דאוסר כל דבר באותה שבוע כמו לפני ט"ב נהי דהלכה כר"מ דשרי ס"ס שיש לפרושין למנוע ולא היא דרשב"ג אינו אוסר אלא משום אבילות בשבוע שחל ט"ב כתובה ואינו מחלק בין קוד' ט"ב לאחר ט"ב ומאח' שאין אנו תופסין כרשב"ג שהרי אנו נוהגים היתי' בכל דבר הנוהג לפני ט"ב א"כ מאחר שכבר בטלה שבוע של ט"ב למה למנוע מבשר ויין אינו דומה לבין המצרים שהן גופא ימי אבילות ואתחלתא דפורענות כדאיתא באיכה רבתי שהזהירו עליהם בשמירה יתירה מה שאין כן אחר ט"ב ועוד מאחר דאיסור אכלת בשר ושתיית יין הוא משום צערא בעלמא וכדי שלא ישכח רישו ומצוה שיזכור חורבן הבית ויצטער עליו כאשר כתב הטור וא"כ מאחר שעבר ט"ב ויומו ואינו מחויב עוד להזכיר החורבן ואדרב' יומי דנחמה הוא לדידן דק"ל כר"מ וכן אנו נוהגים א"כ לאיזה סיבה ימנע מבשר ויין וכ"ש לפי' הרא"ש שפי' הטעם לאיסור בשר ויין משום שבטלו הקרבנות וניסוך היין וא"כ לפי זה ראוי לאסור עד שחרב המקדש ואחר החורבן למה יאסרוה ואפילו לרשב"ג שאוסר בכל השבוע שאח' ט"ב משו' אבילו' אינו ראוי להחמי' בבשר ויין שהרי אכיל' בשר ושתיית יין אינו תלוי באבילות כלל ועוד נראה דאפי' בא אחד להחמי' ולאסו' בשבוע שחל ט"ב עד השב' בכל מילי כרשב"ג דלא יאות עביד כדאית' בפ"ק דברכות אמ' ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרו' כדברי ב"ש וסיכנתי בעצמי מפני הלסטי' א"ל כדאי היית לחייב בעצמ' שעבר' על דברי ב"ה ופי התו' אע"פ שהחמי' על עצמו לעשות כב"ש וב"ה ג"כ מתירי' לעשו' בב"ש להטות ולקרות מ"מ מאחר שבא לכוין ולעבור על דברי ב"ה נגד הלכה אפי' הוא להחמיר חייב מיתה כדאיתא התם וה"ה הכא דקבעו הלכה כר"ם והוא בא להחמיר

כרשב"ג להתאבל יותר מדאי וכ"ש לסגף את גופו בכדי שנקרא חוטא ושיש למונעו מן המנהג הרע והמנהג נתפשט בו ע"י שטו' שרוב פעמים חל ט"ב ביום ה' שאסור כדין עד שבת ואף ביום ג' יש שמשום קמצנות ממתינין עד שבת ומזה נתפשט המנהג וא"כ אפי' התרה אינו צריך כדאית' בירושלמי בפ' מקום שנהגו כל דבר שאינו ידוע שהוא מות' והוא טעה בו באיסור נשאל לחכם ומתירין לו פי' בלא פתח וחרטה כאשר פי' הרא"ש להדיא: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא הנקרא שר יצחק:

תשובה נה

א **צדיק** כתמר יפרח יגמל שקדים ויצץ ציץ סרח ויהי לגפן סרח וחכמתו אל תסרח כי אם יהא לעודף סרח יראה זרע ויאריך ימים כסרח אהו' מרחוק אקרא לו בקרוב האלוף המשכיל החכם השלם מהר"ר יוסף יוסל יצ"ו בצירוף שלום הסרים למשמעתך.

ב אף כשכבר קראתיך ולא עניתני כראוי אלא כענה אוי"ב מן הסערה והרימותה תלונתם על המזהירים והמזכירים לפניך נפשות ביתיך וכ"ש ע"י המוכיחים הרימות נס לבלתי נסות עליך ואף עתה מיסתפינא שאקרא ולא תעני' אכן הוכיח תוכיח את עמיתך הכריחני לבא עד הלום כי ארז"ל שיעור הוכחה עד הכאה לדברי רב ואף דהלכה כר"י לגבי רב ושמואל כדאיתא בפר' מי שהוציאוהו והוא פליג ואמר עד נזיפה שהיא קלה יותר מדברי שמואל דאמר עד שיקללו מ"מ הרמב"ן פסק כרב ואף שהסמ"ג כתב שלא נתברר טעמו אכן נ"ל טעמו דהלכה כהמחמיר מבכולן שלא לדחות העשה של הוכיח תוכיח שהיא מצוה שיש בה עיקר ויסוד ויתד גדול לחיזוק דתינו ועליה הפליגו רז"ל במי שיש בידו למחו' ואף על הספק נשמעין אמרו רז"ל בפרק במה אשה אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי גם נראה דלא פליגי הני אמוראי ארב אלא בסתם אדם בינוני שהם בחזקת אינם נשמעין למוכיחים דאפילו בדורות הראשונים אמרו תמה אני מי שיכול להוכיח בדור הזה אם יאמר לו טול קסם כו' אכן כת"ח ותיק כמותך שהוא בחזקת הנשמע למוכיחים כבן יוס"ף מודי' כ"ע לרב דהוכיח תוכיח אפי' מאה פעמים עד שיכנו ולא עד בכלל.

ג גם לא יכולתי להתאפק מלמשו' ברוחי ולאטום אזני מרוב צעקת וזעקת ואנ"ק צלעתיך העניי' האומללה וכי לעד שמורה וזו' תורה וזו שכרה הלא אפילו לת"ת אמרו רז"ל הולך שתי שנים ושלש בלא רשות ולא יותר ואף בזו אמרו ועבדי עובדא בנפשייהו ורחמנא ליצליה למר ועתה ראה כמה דמי' שפכת דמיה ודמי זרע"ך ואם השיב תשיב עני אני ואין

לה במה לשכוב אפי' בעבוטי ועל הראשונים אני מצטע' ואתה בא להוסיף אם כן אשיב אומר עני יאסר בתשמיש המטה ולא מצינו שאסרו אלא למוחלט או בשנות רעבון.

ד גם היא צועקת במר נפש בא יביא לביתו אפי' בידים ריקים הלא חכמתו עמדה לו כל מציקין לא יטלוה וכל מסיקין לא יבטלוה והיא טוב מכל סחורה וממרחק תביא לחמה הלא הכינה עליה מטה ושלחן לפני איש האלהים כמות' גם לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

ה גם חתנה המשכיל הר' מענדיל בר אורי ממשפחה הגדולה ממשפחת שוורץ מענדל ומשפחת שמעון אאורבאך נפל לפני בבכי והעתיר עלי דברים לעורר את מכ"ת על אהבה הישינה ועל ברית כרותה באשת נעורים שלא לבגוד בה כאזהרת מלאכי וכל דבריך הדחוים כבר ידענו שאין בהן ממש הן מילין דכדי הן לכן הנח מהראשונות ובא בגין אשתך ובגין בניך ואל תצפה עוד לחיי שעה אלא לחיי עולם כי היא חייך ואורך ימיך כי כבר ראית שצללת במים אדירים והעלית חרס ולכן תראה שלא יחליף סמ"ך במ"ם.

ו ודע שלא מעצתי אני באתי להזהירך אלא באזהרת ראשי וחשובי העיר וגזירת שאר רבותינו הנמצאים פה ואף גזרותי הקלושה בחרב לעושה על עוברי הדת ר"ל דת משה וישראל ואם תענה אומר אין לי רב' שיגזור עלי אם כן דע שנבא עליך בגזירת רבך ורבי בתור' משה רבינו ע"ה שארה כסות' ועונת' לא יגרע ומה שיש בידיך לקיים קיים ובגזירת ר"ג מ"ה עם גזיר' הקהילות שלא לעגן אשה כלל ולכן השמ' בנפשך מאוד כי הרימותי את ידי לאבינו שבשמים שאם תתרשל עוד ותדח' את העניה מדחי אל דחי בלך ולא שוב ויסכימו עמדי יתר בעלי תריסין שנשוב את גמולך בראש' ויפגעו בך הפרושי' ולא נחנוף אפי' לגברא רבה דכוותך ולכן אחו' מחול לי על רבוי האזהרות כי צורך שעה הם ואם תשמע יהיה להזכרה נפש ולבסם רוח ולצוותא רבה וש"ש:

ז אחרי גומרי מגילת' דא צויתי להקרות המגילה לפניה לדבר על לבה שיהא לה למשיב נפש ותצפ' לביאת' אז העניה הרימה קולה בבכי באמר' אין תועלת בכל אלה מה מועיל הוכח' לגבר' רבה שכבר ידע כל אלה אלא שנשתק' ונשתבש בדעתו מלבוא בידים רקנות אף נגד מזל גלגלו ע"כ אם מצאתי חן בעיניכם תכתבו כתב קובלנא בעבורי עליו אל הגדולי' אשר בארציכ' כגון הגאון מוהר"ר יעקב והגאון מהר"ר ליזר שהם אצילי הארץ בעלי שם שהם יכפוהו בדבר מצוה כי יש לאל ידם לעשותו ויגלו קלונו ברבים אם לא ישמע עד אשר ישיב עקביו אבל הכת' שכותבין לו ביחידי יסתירנו אחר קריאתו ויכבשנו הלא מתלין אמרין אינשי איגרת' דלא בעינא דעיצנ' בסדקיא או בשמי קורה עבד'.

ח והנה אהובי לשמוע האוזן שמעתיך וחסתי על זילותא דצורב' מדרבנן ואמרתי לא נאה ולא יאה לעשות כאילו לאיש כמוהו אבל אנכי אערבנו ומידי תבקשיהו בתלונתיך אם לא יבא אחרי כתב הלז כי לא יטוש ולא יפיל מדברי ארצ' הלא איש יודע וחסיד הוא וסר למשמעתי והנה הענייה קבלה תנחומין ואמר' אל תכזב בשפחתך וע"כ אהובי ראה את אשר לפניך שאני בפנים ואחרי' מבחוץ ובעבור כבוד תורתך נכנסתי בעובי הקורה דלא ליפגע בך זילות' ואם ח"ו אחר כל זאת תמאן אז תדע שנצא לקראתך עם ישיבתינו הגדול' ועם שאר רבותיי וחבריי ויתר זקני עמי לעשות מעשה אשר לא יעשה ודי בהערה זאת: דברי שלמה לורי"א:

תשובה נו

א **שאלה** ברכת התורה שאנו מברכין איזהו היא מקומה ומה אומר מיד אחריה:

ב **תשובה** יפה מנהג הקדמונים לומר ברכת התורה קודם פרשת התמיד וכן היה בסידורים קדמוני' אלא שעל פי הטור נשתנה מקומה לומר אותה מיד אחר נ"י קודם שיאמר הפסוקים משום שהיה קשה לו לומ' הפסוקים קודם ברכת התורה ומ"ה הנהיג לומר אחריה ברכת כהנים שהוא תורה ממש. ומ"מ תימ' למה לא עשו כמותו שהוא נהג לומר ברכת התורה אחר אלהי נשמה והם אומרים מקודם ואפשר מאחר שכתב ג"כ שברכת אלהי נשמה אינה סמוכה לחבירתה ואין צריך לסומכה מ"ה הקדימו לומר מיד אחר נ"י ואשר יצר שהם ראשונים לברכות. וליתא דודאי עדיף לסומכה היכא דאפשר וכן איתא בתשובות הרא"ש ותפילת הדרך יוכיח שהיה רגיל מהר"ם בדרך לסומכה לברכת גומל חסדים אף שהיא אינה סמוכה לחברתה. ועל עיקר טעמו של הטו' שהקדימה משום הפסוקים חשש תוהו כמו שכתב מהרי"ל בתשובה כל הפסוקים שאומרים דרך ריצוי ובקשה אין צריך לברך לפניהם ברכת התורה וכך נוהגים באשכנז וכן מצאתי בתשובת האחרונים והביא ראייה מימי הסליחה שאומרים הסליחות באשמורת וברכת התורה אנו אומרים אח"כ בבקר בעת התפילה ואין אנו חוששים לפסוקים הכלולים בתוך הסליחות ואף א"ת שבא להחמיר ולצאת ידי כולם מ"מ חומרא דאתי לידי קולא הוא דשמא בפסוקי' שדרך ריצוי ותחינה שהן אין קרוים תורה לחייב ברכת התורה וכה"ג יברכך שהוא דרך ברכ' ותחינ' וא"כ ניחוש לברכה לבטלה שהרי מפסיק אח"כ הרבה קודם שיגיע לפרשת התמיד וכן דעת הרא"ש והטור שצריך ללמוד אחר ברכת התורה מיד ולא כדעת המרדכי ועו' ברכ' כהני שייך אחר פרשת התמיד ולכל היותר קודם אבל זולת פרשת התמי' אין להם מקום ושייכות כאשר נפרש בעז"ה.

ג ולכן אני נוהג לומר ברכת התורה מיד אחר שנטלתי ידי בביתי וברכתי ברכת אשר יצר ואלהי נשמה רק שברכ' נטיל' ידים שבא בשחרית לכבוד התפילה ע"כ ראויה לאחר' ולאומר' בב"ה במקום תפלה ורנה וכך אני מבר' תחל' ברכ' התור' ג' ברכו' ואח"כ ג' פסוקי' מתור' וג' מנביאי' וג' מכתובי' וכולן אזהר' לתורה ואח"כ משנה דאלו דברי' שאין להם שיעו' דהיינו תורה נביאי' כתובי' משנה ומכח שצריך האדם שישליש שנותיו במקרא במשנה בתלמוד אומרי' פרש' התמיד ומשנה דאיזה מקומן וברייתי' דר' ישמעאל שהיא התלמוד ואילו הן ג' פסוקים של תורה בפרשת קדושים לא תלך רכיל עד ואהבת לרעך כמוך אני ה' שהוא כולל כל התורה כדאיתא בפרק ב"מ בעובדא דהלל והן כללים גדולים ליראת האל והג' פסוקים מנביאים הן בתחילת יהושי' רק חזק ואמץ עד בכל אשר תלך וה"ג מכתובי' אשרי האיש עד בכל אשר יעשה יצליח ואחר שאסיים פרשת התמיד וסדר מערכה ורבון כ"ה כו' אז אני אזמר ברכת כהנים שכן הסדר בתורה וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכ' וירד מעשות החטא' דהיינו כבר אלמא אחר העבוד' בא הברכ' של כהנים וכן הסדר בתפילה ועוד עיקר השייכות של ברכת כהנים לפרשת התמיד הוא מפני שאנשי משמר היו אומרין אותה בכל בוקר כמו שכותבים התו' פ"ק דברכות והיינו אחר הקרבת התמיד וכן מצאתי בספר כל בו וז"ל נהגו לומר פרשת התמיד כו' ואחרי כן ברכת כהנים שכן היו עושים במקדש מברכין ברכת כהנים אחר עבודה ע"כ וכן נראה עיקר בפרט מאחר שמצאתי מחבר אחר שכיוונתי דעתו:

תשובה נז

א **שאלה** המצו' שנגעו זו בזו בתנור אם יש לאסור אותו מקום שנדבקו זו בזו ולהתיר השאר או לאסור כל אותן ב' מצות הנדבקים או לאסור כל המצות שנאפו עמה בתנור וחילוק בין נמצא בע"פ או בח"ה:

ב **תשובה** יראה דאפילו בפסח נ"ל להיתר כי דוקא במצה כפולה יש לנו קבלה לאוסרה משום דק"ל שאין חום האש יכול ליכנס במקום הכפול ונדבק ממש אפילו באותה מצה עצמ ואבל כה"ג שנושכין זו בזו ושניה' נוגעין בתנור למטה אז חום האש שולט למטה שפיר ונאפה כדינו ובמצה כפולה עצמה חידוש הוא ולא נמצא בפוסקים הראשונים והאחרונים אלא שגדולי האחרונים החמירו לנהוג בר איסור וחידוש הוא ואין לך אלא חידושו ואף שאין ראייה לדבר מ"מ קצת יש סעד דכה"ג שרי דמסקינן בס"פ אלו עוברין אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזו לפיסח' פי' ג' לוגין א"ל אביי מאי דעת' לחומר' חומר' דאתי לידי קולא הוא דקמפק' ליה מידי חלה א"ל דעבדן כר"א דתני'

ר' אליעז' אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן ואמר רב יהודא אמר רב הלכה כר"א א"ל והא איתדור עלה אמר ריב"ל לא שנו אלא בכיכרות של בבל שנושכות זו בזו אבל כעכין לא א"ל הא איתמר עלה אמר ר' חנינא אפילו בענין פי' רש"י שנושכות זו בזו שהם רחבות ועגולו' וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו בזו הילכך חדא היא אבל כעכין קוילש שהן קצרים וארוכים ואין נושבין זו בזו לא והשתא מדפרי' מהא דאמ' בענין לא כלום' ומסתמ' הני נשי דנהוג למיפא קפיזא קפיזא אינו אלא כעכין שהרי מעט עיסה הוא והשתא ליפרך מרישא הא אמר ריב"ל לא שנו אלא בככרות של בכל שנושבות זו את זו וא"כ איך נהוג למיפא קפיזא קפיזא בפסח דליכא נשיכה ומדפרי' מסיפ' אבל בעכין לא ש"מ דלא פריך מנשיכה דנשיכה ג"כ שרי בפסח כי לא דמי למצה כפולה ושרי כדפי' וחילוק בין ע"פ לפסח ששאלת הוא במצה כפולה שבע"פ נוהגין לשער בששים שאם אותו הדבק הוא ששים מן המצה אזי שוברין מקום הדבק' ושורפין והשאר מותר ובפסח הוא במשהו וכל המצה אסורה אבל המצות שנאפו עמה בתנור למה יאסרו דאפי' גבי חמץ גופיה עם מצות כתב ר"ת ריחא כה"ג לא מצינו בתלמוד כ"ש כה"ג ובעבור שבמקצת תשובות ת"ה שחיבר מהררא"י כתוב שבפסח יש לאסור כל המצות פשט הטעות בין מקצת התלמידים אשר לא הגיעו להורא' כי ט"ס הוא אלא כך ראוי להיות יש לאסור כל המצה וגדולה מזו נראה אפילו מצה שיש בה כפל ונגעה אותה המצה אפי' בנשיכה בחבירתה שאין לאסור המצה השניי' שאין בה כפל דהא פשיטא לן דאין חילוק בין בפסח לע"פ או לשאר איסורים אלא שלשם בששים והכא במשהו וא"כ היכ' דבשאר איסורי' אינו פולט אף בפסח אינו פולט ומ"מ כל היכ' דבשא' איסורי' בקליפ' אף הכ' בקליפ' כאשר כת' הרא"ש בפ' כל שעה וא"כ בשאר איסורי' אין חתיכ' אוסרת חבירת' ביבש אפילו בנוגעת חמין ורותח ממש בלתי רוטב כ"ש גבי אפוי ונשיכה אינו אלא בנגיעה רק כשיפרידם זו מזו צריך להזהר שיניח מעט מן ההיתר עם האיסו' כדי קליפה ודוקא שנשכה המצה כפולה בחברת' במקום שלה היתה כפולה אבל אם נשכה במקום שהיא כפולה לחבירת' שאז גוף האיסו' נוגע ואז אוסר חם אפילו בלא רוטב כמו גבי שאר איסורים הנראה בעיני כחבתו: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א ז"ל הנקר' שר יצחק:

תשובה נח

א **שאלה** המצות שנאפו בתנור מבלי חלה איך דינם אם להפריש מאחד מהם או מכולם או להפרי' מצה שלימה או ע"י נגיע' או ע"י צירוף סל.

ב **תשובה** יראה היכא שאין רוצה להפריש מכל אחד ואחד צריך להפריש עוגה שלימה דחלה לשון עוגה הוא וראייה מפרק אלו עוברין גבי הפרשת חלה בטומאה דר"א אומר תאפה ואח"כ קורא לה שם חלה ור' יהושע פליג כו' והלכה כר"א ואמרינן התם דבהואיל פליגי ר"א סבר אמרינן הואיל ור' יהושיע סבר לא אמרינן הואיל אמר רב פפא ודילמא ע"כ לא קאמר ר' אליעז' התם דאמרינן הואיל אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזי' ליה לדידיה אבל הכא דלאורחין חזי' לדירי' לא חזיא אימא ה"נ דלא אמרינן הואיל אמר רב שישא בריה דרב אידי ודילמא לא היא ע"כ לא קאמר ר' יהושיע התם דלא דאמרינן הואיל דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחין אבל הכא דחזיא מיהת לאורחין אימא הנ' אמרי' הואיל כו' ופי' רש"י דר"א סבר אמרינן הואיל אע"ג דסופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה אפ"ה אמרינן הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בצע מכל חדא וחדא ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפות' ור' יהושיע סבר לא אמרינן הואיל כדי להתיר מלאכ' יום טוב ואהואיל דאיבעי מיתשל עליה דלעיל לא קאי רמי בר חמא אלא אהואיל דאיסור מלאכת י"ט אלא בעידנא דאפי לה איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל דבכל חדא וחדא איכא למימר זו לא תהא לחלה אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא והרי עדיין לא זימנן ליה הואיל למשריי' לר"א דלא חזיא ליה לדידיה ולא לאורחין והרי סופו ליטול אחת לחלה שאין דרך לבצוע מכלי אחת אבל הכא דכול' חזי' לאורחין ואורחין שכיח אמרי' הואיל כו' ע"כ לרש"י והשת' למאי צריכ' הואיל יבצע מאח' מהן ויצרף ע"י סל ויפריש על כולן כמו שיעש' במצה שלימה והשתא אין צריך לשום הואיל וכן קשה לפי התו' שכתבו בריש האי סוגיא ז"ל וק' לרשב"א כיון דאם יבצע מכל חדא וחדא יהא מותר בלא הואיל היאך שרי רבנן למיעבד ע"י הואיל לכתחילה כיון דאפשר בלא הואיל ותירצו שלא הטריחוהו חכמים לבצוע מכל אחת ואחת ע"כ והשתא הדר קושיא לדוכתיה למה לן למישרי ע"י הואיל יבצע מאחת מהן ויפרוש על כולם ע"י צירוף סל או אמאי פליג ר' יהושיע אלא בודאי צ"ל מאחר דמצוה לפרוש חלה דהיינו מן העיס' ולעשותה עוגה או להפרי' עוגה שהיא חלה אחר אפייתה לא שרינן לבצוע ולהפריש על כולן מאחר שבלאו הכי אינה עושה המצוה כהלכת' אלא ע"י צירוף א"ל שרוצה להפריז על המצוה ולהפריש מכל אחת ואחת שאינה צריכה לצירוף שהוא יותר מתוקן מכולן ומ"ה פסק נמי רש"י בסוף שמעתא וז"ל האידנא ק"ל כר"א בחלת של אור דאין שורפין קדשים בי"ט ולהשהותה אי איפשר ומשיקרא עליה שם אסור לאפות דהא לאו אכילה הוא ולא קרינן עליה שם אלא עושין חררה קטנה אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא

רודה נותנן לכלי והוא מצרפן ונוטל הקטנה וקורא שם ומברך ומצניע ושורפה משתחשך או למחר וכן הורה לנו רבינו יעקב בר יקר ע"כ אלמא דהכי דינא הוא ומה שצוה לעשות עוגה קטנה היינו משום הפסד ממון והה במצה שלימה ואין להקשות ממה שכתב הטור י"ד מי שנתערב לו פת שהפריש ממנה חלה עם פת שלא הופרש ממנה אם יש לו עוד קמח יעשה עיסה מחמשה רביעים ויצרפנו עם הככרות בכלי ויפריש ממנה על אותן ככרות שנתערבו ואם רוצה להפריש מיניה וביה צריך להפריש מעט מכל ככר וככר או יצרפם כולן בכלי אחד ויפריש מכל אחד על כולן עד שיפריש מכדי חשבון הככרות ומאחד יותר כגון אם חמשה שהופרש עליהן נתערבו בעשר שלא הופרש עליהן יפריש ששה שאז ודאי הפריש מאחד שלא הופרש עליו ע"כ אלמא דשרי בבציעה מחדא ולהפריש על אחרת ולא צריך לבצוע מכולן וגם אינו נותן עוגה שלימה התם משום דהפסד מרובה הוא שיפריש שש עוגות שלימות ויהיו ה' שלא לצורך אבל להפריש חדא עוגה בודאי שורת הדין נותן להפריש עוגה שלימה וא"ל א"כ למה כתב הטור שיעשה עיסה מ"ה רביעים אמאי לא יעשה עוגה קטנה ויפריש על כולן נ"ל דבודאי אם רוצה לעשות עוגה ולצרפם יחד דשפיר מהני כמו שמהני לצרף עיסה קטנה לעיסה גדולה אלא הכא איירי בכה"ג היכא שאינו רוצה להמתין עד שיאפה החלה ורוצה לאכול הפת מיד ורוצה להפריש מן העיסה אם כן הסברא נותנת שצריכה ה' רביעיות דאי מעט מן העיסה ולצרף אין שייך להצטרף לפי שרחוקים זה מזה זה אפוי וזה עיסה ודומה קצת לשתי מינים שאין שייך שם צירוף אבל אם יש עיסה כשיעור ששייך בה מצות חלה מאחר דיש כאן מצות חלה אזי מצטרף העיסה להכשיר הכל ע"י חלה והשתא מיושב הכל הילכך היכא שנאפו בלא חלה יפריש עוגה שלימה והשאילה באיך ומה ראוי לצרף ולהפריש דע אע"פ דהתו' והרא"ש פסקו היכא שהיה בעיסה שיעור חלה מתחילה שאין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי להפריש מן המוקף לא נהגינן הכי אלא כמו שפסק רש"י שצריך צירוף סל ונגיעה וכן נמי לא נהיגינן כמה שכתבו התו' והרא"ש דאם יש כהן קטן שקורין לה שם מתחלה ואופין וראויה לכהן קטן או לגדול שטבל אלא כדברי רש"י וכמו שפסק הלכה למעשה וכאשר ראה מרבו: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא ז"ל ה"ה הנקרא שר יצחק:

תשובה נט

א **ראה** ראיתי העדות שהוגבה על ר' יקר בר שמעון איך שהלחיש באזנה של בעולת בעל מרת רחנא אשת רבי אליעזר דברים של דופי וניבול ולולי שתורה היא להשיב לחוטא כפי ענשו לא הייתי מזכירו אפי' ע"י עט.

ב וז"ל בל"א דורום ווילשטו מיט מיר ניט טנצן דאז דייני איז איבר גילט דוא נעמשט צו דרייא גלאד גילדן דערנון עכ"ל הרע.

ג וכל זאת עשה כדי להכלימה ולפוגמ' ובמע' שגדול עונו מנשו' הלוא הזהיר רבותינו על ככה במסכת כתובות שאפי' במקום מצוה כגון לשמח חתן וכלה אסור כו' הכל יודעין כו' ואמרו כל המנבל פיו אפי' גזר דין של שבעי' שנ' נהפך לרע ק"ו ניבולי של קלון ודופי הלבנת פני רעהו עד בכי ואשרי לה שבכת' על גודל צערה מרו' צניעו' וכשירות' אבל לאותו יקר היה ראוי שיבכה על נפשו ועל רוב עונו. גם מה שאמר שהיא לוקחת מן הבעילה ג' זהובים אדומים הדבור יורה שדימה אותה למטרונ' זונה ח"ו ואף שמתרץ דיבורו שעל הבעל קמכוון ס"ס ש"ר של קלון יחס לזר' דאברה' אבינו הו' שהאשה תמנע תשמיש המיטה מבעלה עד שיתן מוהר וק"ו עם הטבילה שהרי טבילה בזמנה מצוה וכן צוה ר' שמעון ז"ל להטביל בתו אפילו בחורף ובעלה לא היה אצלה כ"ש כשבעלה אצלה וכזאת לא תהא בישראל. ולכן אני אומר שאותו יק"ר נבלה עשה בישראל הכזונה יעשה את אחותינו ויקר בעניו המות לחסדיו כי גנה מקור חסד.

ד והנה אבא בקצרה כי מדת הדין וק"ו המשפט נותן שיעמוד בכניסה ראשונ' לפני הארון ויקח שתי נירו' דולקו' בידו ויבקש מחיל' בלשון זה הנני יק' חטאתי והנני מבק' מאת הי"ז ואח"כ ממר' רחנא ובעל' ר' אליעז' שימחלו על ניבול פי כי חטאתי ונתחרטתי ואחר המחילה ישב ד' שבועו' באבל אחורי הפתח בב"ה ואולי שב ורפ' לו ואני גוזר בחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון על כל הקהל שיכופו אותו יקר לקיי' האיגר' ההיא והפס' הלז ואם יסרב אותו יקר יהיה מוחרם מפי עליוני' ושרפי' ופתגמ' מאמרין קדישין ואם ישמע יונעם לו.

ה והנה מקרוב שמעתי שאותו יקר רוצה להוסיף רשעה על רשעתו ולהביא עדות איך שהיתה משבחת עצמה בין הנשי' איך שבעלה הוכרח ליתן ג' זהובים אדומים שתטבול ואף א"כ הוא לא יצא זכאי מבית דיני כי כן דרך הנשי' לשבח את עצמן כשמספרות זו עם זו דרך שחוק ושמחה ואין לאיש טענה ביניהם ומה לו להשגיח בדברי הנשים ודברת בם אמרה התורה ולא בשיחת ילדים וקלות ראש ולכן לא ימלט כי אם יקיים פסק דינו כנ"ל.

י וגם גוזרני על אותו יקר הנ"ל שישלם לר' אליעזר כל הוצאותיו שהוציא על הב"ד והפסק כאשר יברר לפניכם ואת קהלא קדישא נאוויהורודק גוזרני עליכם בכל העונשי' הנ"ל שתגזרו עליו שישל' ויקיים פסק הנ"ל ואל יפול מדברי ארצה. וגזורני על הש"ץ בחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון שיקרא הכתב שנית בקול רם ויזהיר בעונש הגדול על אותו היקר ועל הקהל שיקיימו האיגרת הנ"ל בכלל ופרט:

תשובה ס

א **שאלה** אי שרי להטמין בע"ש הדשן שהוא אפר חם:

ב **תשובה** יראה להתיר ואף שרבים טעו וסברו שהוא מוסיף הבל ולא גרע מחול שהוחם בחמה ומ"ה דוחקים ומפרשים מה שכתב בסמ"ג בעניני הטמנה וז"ל ואם מצא למחר קצת גחלי' בוערות עם הדשן שטמן בו הקדירה אין בכך כלום כיון שעיקר ההטמנה היתה בדבר היתר אין הפירוש שטמן בתוך הדשן שא"כ עיקר ההטמנה היתה בדבר איסור אלא ה"פ ולמחר הגחלים מעורבין עם הדשן ולא ידעינן מן הדשן אלא מן התנור שטמן בה פשיטא לפי הרמב"ם שפי' רמץ הוא אפר חם ואינו מוסיף הבל ואין אסור להטמין בו אלא בשבת עצמו אבל מבעוד יום שרי ומשום שלא יטמין ברמץ בשבת עצמו גזרו על כל דבר חם אפילו' אינו מוסיף הבל שלא יטמין בו בשבת גזירה אטו רמץ והטעם שגזרינן ברמץ גופיה שמא יהיה בו ניצוצות של אש ונמצא חותה בגחלים א"כ דשרי בדשן אלא אפי' לגיר' רש"י וכל המחברי' שיש להם גירסא אחרת כמו שכתוב בספרים שלנו דאסור להטמין בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום משום גזירה שמא יטמין ברמץ וע"י כן יחתה בגחלים מ"מ אין ראייה לאסור הדשן כי רמץ פי' רש"י להדיא אפר המעורב בגחלים וקורין בל"א איזלן אבל דשן אפי' חם אינו מוסיף הבל ובפי' הסמ"ג טעו וכן איתא בס"ת להדיא שעיקר הטמנה היתה בדשן והא דקתני לא יטמין ברמץ רמץ לאו דשן הוא אלא גחלי' בוער' והיינו כמו שפי' ושאילת' על הדשן דווקא אי שרי להטמין בו אבל אם לא הטמין בתו' הדשן אלא כיבדו התנור היטב ואח"כ הטמינו הקרירו' על אותו מקום לית לך קפיד' אפי' אם נשארו גחלים בתנור חוץ למקום הטמנה בפרט מאחר שהתנור סתום דע לך שאינו ישר בעיני פשיטא לפי דעת המפרשים דלא התירו הטמנה שלנו בתנור אף שמוסיף הבל מ"מ אינו מוסיף הבל ממש כמו רמץ וגחלי' לפי שהתנור הולך ומתקרר כל שעה א"כ היכא דהגחלים בתוכו שמוסיף הכל ממש בודאי אסור וא"ל מאח' שהוא שרוק דלא שייך ביה שמא יחתה שרי זהו ליתא וכי עדיף מגפת דלא שייך ביה חיתה כלל ואפ"ה אסרו להטמין בו משום גזירה ולא עוד אפי' להטמין בתוך הקופה

להניח' על הגפת אלא אפי' לדעת ס"ת והסמ"ג שכתבו להיתיר' בתנור משו' שהו' מחוב' ואינו דומה לרמץ המטלטל וא"כ מאחר שלא הטמין אלא על קרקעית התנור והגחלים רחוקים קצת מהם לא קרוי הטמנה בדבר המוסיף הבל אלא כשהטמין בתוך הגחלים או הושיב הקדירה עליהם מ"מ נראה דלא שרינן כה"ג אלא לעניין כירה והדומה לו שאז אמרינן כשהרחיק מהן הגחלים דלא גזרינן שמא יחתה אכן בעניין הטמנ' התנור שהוא סתום ושרוק מבחוץ א"כ התנור וכל מה שבתוכו הוא כדבר אחד והוה שפיר מטמין בדבר המוסיף הכל והוא מטלטל ומ"מ אם אין ברור לך שישמעו לדבריך הנח להם כמנהג' מאחר שיש להם במה לתלות אבל במקצת מקומות שמעתי שמטימינים ומושיבים הקדירות אפילו על גבי גחלים ואומרים מאחר שהתנור שרוק לית ביה חשש ראוי למחות בידם ולנדותם על ככה עד שישמעו דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא:

תשובה סא

א **שאלה** בארצות החום אי שרי לגלגל ביצה על גג רותח כדי שתצלה ונאמ' מאחר שהוא תולדות חמה שרי למיעבד כך בשבת או לא וכן אי אסור להטמינה בחול ובאבק דרכים מבעוד יום או אסור בשבת אפי' לגלגל:

ב **תשובה** יראה דהאיך קדמיית' שרי והנך תרי אחרינ' יאסור וצריכין אנו לדקדק היטב בשמעת' דבירה דתניא בברייתא דפ' כירה רשב"ג אומר מגלגלין ביצה על גבי גג רותח ואין מגלגלין ביצה על גבי סיד רותח ואף דאיכ' לאדחוי ולומ' דרשב"ג סבר כר' יוסי דס"ל תולדות חמה שרי ופליג את"ק דאסו' להפקיע ביצה בסודרין שהוחמו בחמה והלכה כת"ק וא"כ ממילא הכל אסור וכן משמ' מלשון הרמב"ם להדיא שכתב וז"ל המפקיע את הביצה בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש אעפ"י שנצלו פטור שתולדות חמה אינה כתולדת האש אבל גזרו עליהם מפני תולדות האור ע"כ אלמא דס"ל דלא צריכה תו להני טעמי דשמא יטמין או שמזיז עפר איליבא דהלכתא אלא הלכה כת"ק שהכל אסור משום תולדות חמה דגזרינן אטו תולדות האור וא"כ ה"ה גג רותח נמי אסור אכן כי דייקת שפיר בסוגיא תמצא דרשב"ג איליבא דהילכתא הוא דמסקינן אמתניתין דהתם ולא יטמנ' בחול מ"ש רישא גבי הפקעות סודרין דפליג ר' יוסי ומ"ש הכא בסיפא דלא פליג רבה אמר גזירה שמא יטמון ברמץ רב יוסף אמר מפני שמזיז עפר ממקומו מאי בינייהו עפר תיחוח דשמא יטמין איכא ומזיז עפר ליכא מתיבי רשב"ג אומר מגלגלין ביצה על גבי גג רותח כו' בשלמא למ"ד שמא יטמון הכא ליכא למיגזר אבל למ"ד מפני שמזיז ליגזור נמי בהא ומשני סתם גג לית ביה עפר וא"כ שמעינן דסוגיא

דשמעתא אליב' דהלכת' קאי דאל"כ כל הני שקילות' וטירות' למה לי מאח' שאינה אליב' דהילכת' ולדעת הת"ק בכל עניין אסור וכ"ש שקשה על הרי"ף למה הביא האי מאי בינייהו מאחר שאינה לפי הלכתא ודוחק לומר דאשמועינן התלמוד בהאי שקילות' דבעפר תיחוח לא שייך לומר מזיז עפר וחופר גומה וחידוש הוא בדין דבביצה פ"ק משמע דבעפר דתיחוח לא שייך עשיית גומה וצריכין לחלק ביניהן כמו שחלקו התו' בו' דס"ס קשה למאי איצטריך למיכתבה הך איתיבי כו' מאחר דליכא ביה נ"מ בין אם יעלה בתיובת' או לא ועוד מאחר דתלמודא בא להשמיע לנו דבעפר תיחוח לפעמים לא שייך ביה עשיית גומא וכמו שחילקו התו' א"כ הוה ליה לתלמודא לפרש אלא בע"כ צריכא למימר דפשיטא ליה לתלמודא לחלק בהכי א"כ מאי חידוש אשמועינן בהך שקילות' וכ"ש שהוא דוחק על הרי"ף שהיה לו לפרש ולומר שמעינן מהפ' דבעפר תיחוח לא שייך עשיית גומא כו' שכך דרכו של הרי"ף בהלכתיו אלא בודאי האי מאי בינייהו כו' אליבא דהלכתא הוא וכמו שאפרש ועוד קשה לרבה ולרב יוסף גופא דפליגי בהני תרי מאי בינייהו כי דוחק לומר דאיכ' בינייהו איליב' דר' יוסי מאחר דאין הלכה כמותו הדרן קושיא לדוכתא ס"ס מאי בינייהו בפלוגת' בשינוי טעמים הלא בין למר ובין למר הכל אסור משום תולדות חמה אלא בודאי כולהו איליבא דהילכתא קיימי דאף הת"ק ס"ל דכה"ג תולדות חמה שרי דהא לא אסר הת"ק תולדות חמה אלא משום גזירה אטו תולדות האור דהיינו סודרי' וכדפי' רש"י מאן דחזי סבר תולדו' אור הוא והוחם סודר זו אצל האש ור' יוסי פליג ואמ' שאין לחוש לזה כי אין דרך להחם הסודר כ"כ אצל האש דמתיירא שמא ישרף וכמו שפירשו התו' והר"ן אבל חול ואבק דרכים דליכא למיחש להני אפילו לת"ק שרי וכ"ש גג שרותח דשרי וא"כ צריכי' לומר הא דכתב הרמב"ם לעיל אבל גזרו עליה מפני תולדות האור לאו דווקא אחול ואבק דרכים קאי אלא אסודר והדומה לו וכיילינהו בחד שיטה משום תחילת דבריו שכולהו פטורים מפני שתולדות חמה נינהו אבל לעניין איסור יש להם טעם בפני עצמן אף שדוחק הוא קצת מכל מקום עדיפא לי לפרש כך מלומר שלא דקדק בסוגיא כמו שדקדקנו ואף אם תאמר הרמב"ם לא ס"ל כדקדוק שלנו ומפרש גזיר' משום תולדות האור דלא כפי' רש"י אלא ר"ל מאן דחזי שמותר תולדות חמה יאמר דתולדות האור נמי שרי דלעניין תולד' ס"ל להוראה שאין לחלק ביניהן דס"ס שניהן הוחמו ע"י דבר אחר ותולדת בישול הוא אכן הרא"ש בע"כ לא ס"ל הכי שהרי כתב בהאי שמעתתא וז"ל מדפריך מהאי ברייתא דמגלגלין אמתני' דלא יטמנה בחול ובאבק דרכים משמע דאין חילוק בין גלגול על גבי חול זבין הטמנה לתוך החול ואפי' לגלגל על החול בשביל שתצלה בתוכו אסור ואי ס"ל דרבה ורב

יוסף אילִיבא דרבי יוסי קיימי אבל לת"ק דהלכה כוותיה הטעם משום תולדת חמה הוא דאסור א"כ מאי נפקותא בהאי פיסקא פשיטא דהכל אסור לת"ק וא"ל הא דברי הרא"ש בלאו ה"נ אינו מיושב דכל מה שדקדק הוא דוקא לרב יוסף דס"ל משום מזיז ומ"ה אין חילוק דלעולם הוא מזיז אבל לרבה דהלכתא כותיה לגבי דרבי יוסף וס"ל משום יטמין יש חילוק גדול ביניהן והתוספות נמי כתבו להדיא דלרבה דס"ל משו' יטמין גלגול על גבי חול שרי נרא' בעיני לישבו דס"ל להרא"ש דאף רבה ס"ל הא דרב יוסף משום יזיז אלא שהוא הוסיף בטעמו דשמ' יטמין לאסור אף בעפר תיחוח או לאסור אף מבעוד יום אבל לעולם היכא דלא שייך שמא יטמין כגון גג רותח דאית ביה עפר ס"ל נמי דאסור כדברי רב יוסף ואם כן שפיר איכא נפקותא בהאי פיסקא דבכה"ג אפילו לגלגל אסור ומה שנקט הרא"ש בדבריו לגלגל על החול דברי רב יוסף תפס וה"ה לרבה על גג רותח דאית ביה עפר ואף שהתוספו' כתבו על הא דמסיק איכא בינייהו עפר דה"ה דהוה מ"ל איכ' בינייהו גג רותח דאית ביה עפר וכו' אלמא דס"ל לחו' דרבה לא ס"ל הא דרב יוסף משום מזיז עפר הרא"ש לא ס"ל הכי וסבר דמשום שמזיז עפר לא פליג ולאו משום איסור טלטול מן הצד שהוא דלא כהלכתא אלא משום דמרחיב גומא והוי חופר ואסור לכ"ע וכמו שפי' רבינו תם הטעם בספר הישר ויש לו סעד לדברי הרא"ש דרב' איתי ליה נמי הא דר' יוסף דאל"כ אמאי נקט הא דעפר תיחוח לרבה אסור ולרב יוסף שרי אמאי לא נקט נמי הא דגג רותח ואית ביה עפר דלרב יוסף אסור ולרבה שרי ואיכא נמי נפקא מיניה אילִיבא דהלכתא בשלמא הא דלא נקט איכא בינייהו מבעוד יום דלרבה אסור ולרב יוסף שרי וכן עפר מוכן לאידך פי' דר"ת איכא למימר שפיר חד מיניהו נקט ר"ל דלרבה אסור ולרב יוסף שרי וה"ה כל הני אבל הכא שהוא דבר חילוף דלרבה שרי ולרב יוסף אסור ה"ל למנקט תרווייהו אלא בודאי אף רבה מודה לרב יוסף וא"כ ע"ו דברי הרא"ש שפיר ולעניין הלכה נראה כדברי הרא"ש לא מיבעיא מה שכתבתי להחמיר דהיינו לאסור בגג רותח דאית ביה עפר ואפילו לגלגל ואף שהטור לא הביאה אפשר משום דלא שכיחה אלא אפי' במה שכתבתי להקל דשרי על גג רותח היכא דליכא עליה עפר נראה בדבריו באף את"ל שהרמב"ם חולק וס"ל דלדברי הת"ק אסור מכל מקום דברי הרא"ש עיקר כי הסוגיא אזלא כותיה כדפרי' ובעבור שידעתי שהלומדים אשר בזמנינו אין משגיחים בכל אלה ואין נותנין לב להודות ואין חילוק ביניהן בין הוא דוחק או רפוי ע"כ אביא ראיות גדולות ועצומות דהכי הלכת' חדא מדפרי' תלמודא מאי בינייהו ומשני עפר תיחוח איכא בינייהו דלרבה אסור ולרב יוסף שרי ואם כן נפרש שכל זו אילִיב' דרבי יוסי קיימא אבל לת"ק דהלכתא כותיה ליכא בינייהו מידי א"כ ה"ל לשנויי דאיכא בינייהו

מבעוד יום דלרבה דאמר משום יטמין אסור אפילו מבעוד יום דומיא דהטמנה ובמעשה דאנשי טבריא דעליה קאי ולדברי רב יוסף דאמר משום מזיז אם כן דווקא בשבת אסור אבל מבעוד יום שרי ומעשה דאנשי טבריא בע"כ אריש קאי כדאיתא בסוגיא כו' וכמו שכתב הרא"ש להדיא וכן יראה מדברי התוספות כמו שכתבו דאיכא בינייהו טובא כגון גג דאית ביה עפר כו' וכגון מעשה דאנשי טבריא דשייך יטמין ולא שייך יזיז ר"ל נמי האי בינייהו שפיר דאל"כ לא אשכחת במעשה דאנשי טבריא איכא בינייהו דכ"ע מודים ביה דאסור ובלי שום ראייה מדברי פוסקים בע"כ איכא בינייהו מבעוד יום מאחר דאסור משום שמא יטמין ברמץ כ"א מבעוד יום נמי אסור דומיא דהתם אלא בודאי ס"ל לתלמוד' דהאי עפר תיחוח נמי אילימא דהילכתא וחד מינייהו נקט וגם רבותא קמ"ל דאפילו בשבת גופא אשכחת מידי דאית בינייהו ועוד תדע דהכי הילכתא דאל"כ אלא הני טעמא אליבא דר' יוסי קיימי וא"כ מה שנ' במשנה לא יטמינה בחול ובאבק דרכים יהיה כדברי הכל ומחולק בטעמי' דלת"ק אסו' משום תולדות חמה ולר' אסור משו' שמא יטמין או יזיז וזהו דוחק ועוד לא ה"ל למיתני כדי שתצלה ומשום תולדות חמה אלא אפילו ביצה צלויה כבר ה"ל לאשמועינן שאסור להטמין בחול ובאבק דרכים כדי לשמור חום' משום שמא יטמין או מזיז דדוחק לומר שת"ק לית ליה הני טעמים דר' יוסי אלא משום תולדות חמה לחוד ועוד פריך בסוגיא מדברי רשב"ג ארב יוסף דאמר מפני שמזיז כו' דילמא ס"ל לרשב"ג בת"ק אלא בודאי בין לר' יוסי בין לת"ק אינו אסור אלא משום שמא יטמין או מזיז ולא משום תולדות חמה כדפרי' דלא שייך ביה גזירה דתולדת האור ומ"ה אין חילוק בין צלויה כבר או כדי שתצלה ונקט התנא דבר המצוי דהיינו כדי שתצלה ועוד שאם אתה אומר דאסור לת"ק משו' תולדות חמה א"כ אין חידוש בזה דהא כבר אשמועינן ת"ק ברישא שתולדות חמה אסור אלא דווקא לר' יוסי וא"כ היה לו לשנות כלשון ר' יוסי ומודה ר' יוסי שלא יטמינה בחול כו' או בלשון ושוין כו' אבל מאחר דכת' בלשון סתמא משמע להדיא שהוא דברי ת"ק אלא שר' יוסי אינו חולק עליו כדמסיק תלמודא לעיל מ"ש סיפא דלא פליג ר' יוסי וא"כ מאי קמ"ל ת"ק בזה שהוא אסור א"ל כדפרי' דלא שייך ביה איסור תולדות חמה ועוד יש לי ראייה מן הירושלמי דפ' כירה דמסקינן התם תמן אמרינן חמה מותרת ותולדות חמה אסורה ורבנן דהכא אמרי בין חמה בין תולדות חמה מותרת ואח"כ אומר מתניתא פליגא על רבנן דהכא דתנן לא יטמינה בחול ובאבק דרכים ומשני שני הוא שעושה חריץ פי' ומשום חופר גומא ותימא מאי קמשני הא ת"ק לקמן דלא ס"ל האי שינוייא דהא אוסר הפקעת סודרין ברישא משום תולדות חמה והלכה כת"ק דהוא סתמא והלכת' כוותיה וגם על המקשה קשה אמאי קפרי' מסיפ'

ולא פרי' מריש' דאוסר הת"ק ואם נאמר דלא חש תלמוד דירושלמי במה שחולק הת"ק על רבנן דהכ' דנוכל לומר אינהו סברי כר' יוסי דמתיר אלא מסיפא פריך שהוא דברי הכל ומ"ה הוצרך לומר שני' כו' זה אינו דא"כ מאן דקארי ממתניתין ולא ידע האי שניא אמאי לא קארי מרישא לסיפא דברישא פליג ובסיפא לא פליג והוא דברי הכל אלא בודאי רבנן דהתם ורבנן דהב' לא פליגי אלא בתולדות חמה כגון גג רותח והדומה לו דלא שייך למימר גבייהו מאן דחזי סבר שהוחמו באור דרבנן דהתם סברי אפ"ה אסור משום דגזרינן אטו תולדות האור ר"ל שיבא להתיר אף תולדות האור ורבנן דהכא לא ס"ל האי סברא וקשרו כל תולדות חמה כה"ג ולא חסרי אלא הפקעת סודרין וכדפרישית ופריך מסיפא דאפילו תולדות חמה כה"ג אסרו רבנן ולא ידע דרבי יוסי מודה בסיפא וסבר דכולא דברי ת"ק וקמל"ן בסיפא דאפילו תולדות חמה כה"ג אסור והילכתא כת"ק שהוא סתמא ומשני שניא משום דעושה חריץ אבל תולדות חמה כה"ג שרי וכן הלכה מסקנה דמילתא לגלגל על גג רותח בלא עפר שרי ואם יש עליה עפר אסו' ולהטמינה בחול ובאבק דרכים אפי' מבעוד יום אסור ואף אם היא צלוייה כבר אלא כדי לשמור את חומ' אסור:

תשובה סב

א **שאלה** עירוי של דבר איסור על גבי אוכלין אי אוסר בכולו או דוקא ע"י קליפא או בכדי נטילה:

ב **תשובה** יראה שתלוי זה בעיון רב בדברי הפוסקים בתחילה נדקדק בדברי האשר"י שכתב בפ' כירה על מחלוקות רשב"ם ור"ת גבי עירוי אי חשוב ככלי ראשון או ככלי שני וז"ל ועוד הביא רשב"ם ראיי' מהא דס"ל כשמואל דאמר תתאה גבר דתניא בפרק כיצד צולין כוותיה דאי עירוי מבשל אם כן עילאה גבר ומתוך זה היה מתיר לערות רותחין בכלי על תרנגולת למולגה ור"ת היה אומר אדדייק רשב"ם מרישא לידוק מסיפ' איפכא אבל נותן הוא לתוך הקערה משמ' שהתבשיל כבר בחוכה דרמיא דאילפס וקדירה הא לערות מן האילפס לתוך הקערה או לתוך התבלין אסור ועוד דקשה מהכא למ"ד עילאה גבר אלא ליכא למידק לא מרישא ולא מסיפ' ואיידי דנקט לעיל המיחם שפינהו לא יתן לתוכה מים אבל נותן הוא לתוך הכוס נקט נמי הכא אלפס והקדירה לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי ור"ת ז"ל היה אומר דעירוי ככלי ראשון והביא ראייה מהא דאמרינן בזבחים פ' דם חטאת ת"ר אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שמבשלים עירה לתוכו רותח מניין ת"ל בו ישבר אלמא דעיר' לתוכו חשוב כמבושל בו

ואי תקשה לך הא אמר בההיא סוגיא דזבחי' תלאו באויר התנור מהו אבישול ובלוע הוא דקפד רחמנ' או דילמ' אבישול בלא בלוע אמר רבא ת"ש אחד שבשל בו ואחד שעירה לתוכו רותח ומהדר ליה בלוע בלא בישול לא קמבעי' לי כי קמבעי' לי בשלו בלא בלוע אלמא דעירה תוכו רותח חשיב דבלוע בלא בישול וי"ל דהכי קאמר בלוע בלא בישול מחום כלי זה אלא מחום כלי אחר שנתבשל אצל האש ונבלע בתוך כלי זה לא קמבעי' לי כי קמבעי' לי בשיל בלא בלוע כגון תלאו באויר התנור שנתבשל מחום כלי זה ולא נבלע בתוכו מ"מ ע"י עירוי נבלע בתוך הכלי ואוסרו והאי מ"מ מבולבל ומגומגם הוא אם לא שטעות נפל בספרים וצריכין לתקנו והנה ראיתי לחכם אחד שהגיה ועוד מ"מ כו' כלומר חדא דלא מוכח מיניה שאינו מבשל ויכול להיות שאף מבשל ועוד מ"מ שמעינן מיני' דבולע שפיר ע"י עירוי ואוסר וא"כ לפי זה משמע דפליגי רשב"ם ור"ת בבליעה כמו שפליגי בבישול וא"כ רשב"ם סבר דעירוי ככלי שני לגמרי ואינו מבשל וה"ה דאינו בולע וכן ממילא לר"ת דאינו מבשל אלא כדי קליפה ה"ה דאינו בולע אלא כדי קליפה ואומר אני שאותו החכם טעה בדמיונו כי בליעה אינו דומה לבישול אפילו לרשב"ם ומודה דעירוי בולע ומה שכתבו התוספות בפרק בתרא דע"ז גבי נעוה ארתיחו כו' לרשב"ם דעירוי ככלי שני לגמרי אינו ר"ל שאפילו אינו בולע אלא לאפוקי ר"ת דסבר עירוי ככלי ראשון ואינו לגמרי שהרי אינו מבשל אלא בכדי קליפה והוא סבר לגמרי ר"ל אפילו בכדי קליפה אינו מבשל ומ"ה לא כתבו בדברי ר"ת אלא עירוי ככלי ראשון ולא לגמרי ובדברי רשב"ם כתבו בכלי שני לגמרי ותדע דאי רשב"ם סבר שאפילו אינו בולע איך הבין המשנה בזבחים דאית' להדיא אחד שמבשל ואחד שעירה בו ואיתא להדיא בסוגיא דלשם דהטעם משום בליעה הוא שבולע הכלי מחטאת ונעשה נותר ולא משום גזירת הכתוב ואם נאמר שרשב"ם מודה בכלי חרס שבקל בולע והת' בכלי חרס מיירי דילפינן מכי ישבר מ"מ והיינו בלי חרס שצריך שבירה א"כ איך כת' הרא"ש דמ"מ שמעינן שבולע הא איהו נמי מוד' בהכי וא"ר אייתו מדתני בירושל' אף בכלי נחוש' כן זה אינו דה' אכתי לא אייתי הא דירושלמי ומיניה מייתי לקמיה דעירוי אפי' מבשל כדברי ר"ת ודוח' לומ' שרשב"ם לא ידע הסוגיא של זבחים דהא אדרבה הוא הביא ראייה מהתם דעירוי אינו מבשל אלא בודאי אף הרשב' מודה דבולע ומה שהתי' לערות על התרנגולים ולא נאמ' שבלע אחת מחברתה משום דס"ל דאינו מפליט כמו שאינו מבשל ומה שכתב בי"ד אחר מחלוקת רשב"ם ור"ת והרשב"א כתב דאפילו אם נחשוב עירוי ככלי שני אסור שאע"פ שאינו מבשל מבליע ומפליט שהרי אסרו אפילו להניח הכסלים על הבש' מיד אחר שחיטה שמא יזוב החלב ויבלע בבשר לפיכך אסור למלוח אלא אחר

ניקו' ומליח' ע"כ אל תדקדק מזה שרשב"ם ס"ל דעירוי אינו בולע אלא שרשב"ם סבר מאחר שאינו מבשל א"כ אין כח בעירוי להיות מבליע ומפליט כאחת אבל לעניין בליע' לחוד שפיר בולע לכ"ע וכן יראה להדיא מדעת הר"ן שכת' וז"ל ורבינו שמואל אחיו ז"ל חולק עליו שכת' דעירוי כלי ראשון לאו ככלי ראשון הו' לעניין בישו' מדקיימ' לן בפסחי' תתא' גבר אלא דאיכ' למידחי דהת' מיירי כגון שנטף מרוטבו על החר' שקלוחו נפס' אבל הכ' שא"י קלוחו נפס' אפש' דמבשל הוא משמ' להדי' דאבישל קאי אבל לא לעניין בליע' והאי מ"מ כי שכת' הרא"ש נרא' בעיני שמהופ' הוא ושייך לעיל גבי כול' בלא בישול כו' לא קמיבעי לי דמ"מ ע"י ערוי נבלע בתוך הכלי ואסרו וכן ראיתי בתשובת רשב"א שהביא האי שמעתא דזבחים ופירש כנוסח זו שהגהתי א"נ יש להגיה דמ"מ ע"י רוב חום נבלע בתוך הכלי ואסרו ואין צריך להפכו ומאחר דיש חילוק בין בישול לבלוע גבי עירוי אם כן מסתבר למימר לר"ת דמבשל כדי קליפא והילכתה כוותיה אם כן גבי בליע' בולע בכולו ולא שייך למימ' תתאה גבר אלא בשני חתיכו' שהאח' חמה השנייה צוננת אבל בעירוי של רוטב רותחין מכלי ראשון שפיר בולע בכולו ואין להקשות ממה שכתב הרא"ש והטור הביאו שאין להכשיר כלי שנשתמש איסור בכלי ראשון ע"י עירוי לפי שנבלע האיסור בכולו העירו אינו מפליט אלא כדי קליפה אלא כלי שנשתמש ע"י עירוי יכולין להכשיר ע"י עירוי וא"כ אי אמרי' ששפיר בולע בכולו אלא שאינה מבשל אלא כדי קליפה וכן מפלי' א"כ אפי' נשתמש בו ע"י עירוי אין יכולין להכשיר ע"י עירוי דיש לחלק דכלי מתכות אינו בולע יות' מה שאוכלין מתבשלין וכמו שהאוכל אינו מתבשל בעירוי אלא כדי קליפ' כך הוא בולעו ונמצ' שלא בלע איסו' אלא כדי קליפ' ומ"מ מפליט כדי קליפ' כמו שמבשל כדי קליפ' וכדאית' להדי' בירושלמי והתני אף בכלי נחש' כן אית לך למימ' כלי נחוש' בולע תבלין אין מתבשלין ומ"ה דייק נמי הסמ"ג בשם מורו ר' יהוד' דאין כח בבליעת כלים יותר מלעניין בישול והוא כתב אכלי שני וה"ה בכלי ראשון לעניין עירוי אבל כלי חרס יותר בולע ממה שאוכלין מתבשלין כדאיתא בירושלמי להדיא התיבון תמן כלי חרס בולע תבלין אין מתבשלין וכן כתב להדיא בהגה אשר"י בשם מהרי"ח וז"ל וכל שהוא מבשל הוא מבליע וכל שאינו מבשל אינו מבליע חוץ מכלי חרס דאפי' ככלי שני בולע וא"כ כ"ש אוכלין הדכין שהן בולעי' בקל שיותר הן בולעים ממה שהן מתבשלין אם כן מסתבר למימר שבולעין בכלי בפרט ע"י עירוי שמבשל עד כדי קליפ אבל כלי שני דנהי דק"ל להחמי' דכלי חרס בולע בכלי שני כמו שפסק נמי מהרא"י בשערים ואם כן כל שכן באוכלין מכל מקום נראה דאינו בולע אלא כדי קליפ' מאחר שאינו מבשל כלל: הנראה בעיני כתבתי דברי שלמה לוריא:

תשובה סג

א **שאלה** פעם אחת שכח החזן מלומר ענינו בתענית ציבור עד שהתחיל ברכה אחרת והיה בדעת המנהיג שיכלול אותה אח"כ בשומע תפילה כדרך שהיחיד כוללו ושוב שכחו גם לשם עד שסיימו שומע תפילה.

ב אם ראוי לקובעה אחר עושה שלום בברכה בפני עצמו או לכוללו באלהי נצור בלא חתימה כמו יחיד:

ג **תשובה** פשיטא שאם שכחו מלכלול אותה בשומע תפילה שהש"ץ אומר' בברכה אחר סיום התפילה קודם אלהי נצור שהרי יש גדולים שעלה בדעתן אפי' ביחיד ששכח לומר ענינו שיאמרה אחר י"ח בברכת חתימ' ואין זה כקובע ברכה לעצמו מאחר שכבר סיים י"ח א"כ בציבור כ"ע מודים דשרי ואפילו מאן דפליג ביחיד היינו משום דלא נותן לו רשות לקבוע ברכ' בפני עצמו אבל ציבור שיש להם רשות לקבוע ברכה בפני עצמן פשיטא שאומר' הש"ץ בברכה ולכאורה היה נראה לאומר' בכל מקום שנזכר בפרט לפירוש רש"י שפי' להדיא שאמצעיות אין להם סדר ואפי' לדעת הר"י ורשב"ם שחולק ואומר שיש להם סדר מ"מ יש לחלק ולומ' היינו דוקא שלא לשנות אותם ברכות שבאמציעות שכולם על הסדר ניתקנו אבל ברכת ענינו שהורשה לציבור לקבוע ברכה בפני עצמה בכל מקום שירצו יכולין לקובעה אלא שלכתחילה קבעוה בין גואל לרופא אבל לא לעיכוב שאם היה אפילו לעיכוב משום שאין להפסיק בין אמצעיות כל עיקר א"כ למה נגיעו ברכות גאולה ורפואה שיכולים להפסיק ביניהם אבל מה אעשה שהתו' והמרדכי והטור כולם כתבו שלדעת רשב"ם דהילכת' כוותיה אם שכח ש"ץ ענינו שאינו חוזר שאם היה חוזר צריך לומר ענינו ואח"כ רפאינו וכל הסדר וזה אי אפשר וא"כ הוי ברכה לבטלה כיון שאין מחזירין על ענינו חלילה לחלוק על כולם גם מצאתי לי סעד לסברת' כי מנהג אבותינו תורה היא ובודאי הם ידעו למה קבעוה בין גואל לרופא ושם הוי מקומה על הסדר ולא בע"א ותדע שהרי ראוי להקדימה והיה ראוי לאומרה לפי סברתינו בין ברכת תשובה לסליחה יותר ממה שנאמר בין גאולה לרפואה או לאומרה מיד אחר סלח לנו בין סליחה לגאולה והוה עדיף טפי שהרי אחר סליח' היא מקומה ממש שהרי כבר הופיע בברכת סלח לנו סליחות ותחנונים וסמוך לגאולה שלאחריה הוי נמי מקומה שהרי קבעו בלאו הכי אחר ברכת גאולה בסמוך לה ולמה אחרוה וקבעוה בין גואל לרופא אי לאו דקים להו דהכא הוי מקומ' כי תעלומת החכמה היתה גלויה להם ממנהג קדמונים אנשי כנסת הגדולה ומ"מ טוב הוא לכוללה בשומע תפילה שכך הוא מקומה ביחיד וזו עדיף וכן מצאתי כתב בשם המנהיג דהכי עדיף לכתחילה:

תשובה סד

א **מה** ששאלת עמיתי מעניין התפילה אם יש לי קבלה מזקנים תוכן עניינה:

ב דע לא זכיתי לקבל מאמ"ז החסיד מהר"ר יצחק ז"ל אפי' ככלב המלקק מן הים כי בימי חורפי יגעתי בתלמוד ובפלפול ולא בדקדוקי תפילה וחבל על דאבדין ולא משתכחין גם ספריו נשרפו בעו"ה בשריפה הגדולה אשר היית' בפוזנא ונשרפו ספרים הקדושי' גם הסידור שלו נשרף ואני זוכר כי אם מעט מזער ואף אם מצער ותחי נפשי בהן.

ג ואלו הן:

ד כשהיה חותם ענינו ביחיד חתם ברוך אתה ה' שומע תפילה ולא חתם העונה בעת צרה כמו שכתוב בסידורים וגם יש שהיו חותמים ברוך אתה ה' העונה בעת צרה ושומע תפילה וכן ראיתי בחידושים סביב סימני אשרי ואפ"ה נראה בעיני דליתא דאין חותמין בשתים גם היה קובעה מיד אחר אל תשיבנו ריקם מלפניך ואח"כ חזר לכי אתה שומע תפילת עמך ישראל וכו' כדי שיהא סמוך לחתימה מעין חתימה וכן נמצאו בתו' דתענית אף שאין התוספות מהראשונות מ"מ הוא קבל לנהוג כן.

ה וכשהיה מאחר לבא לב"ה היה אמר ברוך שאמר ואשרי וישתבח ולפעמים היה מדלג הכל והתחיל עם השליח ציבור ולאחר התפילה לא היה אומר פסוקי דזמרי כל עיקר וכן כתו' בליקוטי פרדס ע"ש.

ו והיה רגיל לאומר פרשת אנכי ראשונה בבוקר ואנכי שנייה שהיא בפרשת ואתחנן היה רגיל לאומרה בערב אחר שאמר ק"ש על מטתו.

ז גם זכרני בעניין ברכת ספירת העומר היה אומר היום שני ימים או ג' ימים ותו לא ולא אמר בעומר ואף שבתשובת הרשב"א כתב לישב הנסח ואמר שהוא מבואר יותר אכן הוא לא קבל כן.

ח גם בברכת שעשה ניסים זוכרני שאמ' שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה וכך פירושו עשה ניסים בימים שעברו ממש בזמן הזה ולא כי"א בימים ההם ובזמן הזה.

ט גם נהג בליל שני של סוכות לומר לישב בסוכה קודם שהחיינו כמו בליל ראשון כראבי"ה ולא כאשר"י.

י ולא אמר בנוסח השכבינו אויב כו' כ"א דבר וחרב כו' כי אויב הוא בכלל חרב.

יא ופיטום הקטורת לא אמר בחוץ כ"א מתוך הספר דשמא ידלג תיבה אחת ושם אנו אומרי' אם חיסר אחת יוכל סממניה חייב מיתה והתפילה היא במקום הקרבן והקטורת ע"ד תקון תפילתו קטורת לפניך.

יב ובברכת המזון לא אמר בוראינו אלא האל אבינו מלכינו אדירנו גואלינו יוצרנו כו' והטעם לא שמעתי ואפשר דחדא מילתא היא בריאה ויצירה ולמה לי למידכר תרווייהו ותדע שהרי בפיוס הסליחות שאומרים בבוקר באשמורת ומזכירין בסוף העניות אומרים ענינו אבינו ענינו ענינו בוראנו ענינו כו' ע"ד האלף בית וכשמגיע ליו"ד אומר ענינו יודע יצר ענינו ולא אמר ענינו יוצרינו ענינו והיינו מאחר שכבר אמר בוראינו ואולי יש בו בינה פרטית שהיציר' נופל על דבר גוש וגסות כחומר האדם והדומה לו והבריא' נופל על הדקות ועל הנפש וקרא משמעו כן שהרי כתיב בתחילה ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים וגו' שהוא הנפש והשכל ואח"כ אמר ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה שהוא חומר הגס ואף שמצינו נמי ויברא אלהים את התנינים הגדולים אולי לרוב חריצתם וחדות' וערמת' נאמר אבל על כל פנים שמענו שיותר שייך לומר יצירה על הגוף מבריאה וכן לומר בריאה על השכל מיצירה אף שיש מפרשים להיפך שבעים פנים לתורה וזכר לדבר יוצר הרים ובורא רוח אם כן ברכת המזון שהוא שביעת הגוף והחומר מזכירים יוצרינו ובעניין הסליחו' שמבקשי' רחמים על נפש החוטאת אומרים בוראינו.

יג עוד שמעתי שמיחה לומר כמו שבירך הקב"ה את אבותינו כו' דמשמע קצת חירוף אלא כמו שנתברכו אבותינו אי"ו במ"כ כן יברכינו יחד בברכה שלימה ואמרו אמן ולא ונאמר אמן כי לשון אמרו הוא אזהרה למברכים לכבוד בעל הבית כביכול כמו בסוף לכבוד המקום עושה שלום במרומיו כו' ואמרו אמן.

יד אבל מ"מ אודיעך מה שהוספתי וגרעתי בתפילתי:

טו כשאני קם ממטתי ורוחץ ידי כתיקנו כמו שכת' האשר"י שבבוקר צריך נטיל' ורחיצה כמו לאכילה אבל מ"מ איני מברך כ"א אשר יצר ונטילת ידים מניח אני עד יבואי לבית הכנסת להתפלל כי שם מקומה ובעבודה נתקנה ומיד אחר ברכת אשר יצר אומר אלהי נשמה כדי לסומכה לברכת אשר יצר אף שהטור כתב שאינו צריך מ"מ בתשובה אשרי כתב כן ומהרר"י ברונא תמה על הטור בזה ועוד אומר אני נהי שאין צריך לסומכה מ"מ היכא דמסמכא טפי עדיף ותדע שהרי תפילת הדרך אינה סמוכה ואינ' מתחלת בברוך אפ"ה היה מהר"ם נזהר כשהיה בדרך לסומכה ולאומרה אחר ויהי רצון הראשון לברכת גומל חסדים כדי שתהא ברכה סמוכה לחבירתה וברכת התורה ראוי לאומרה קודם הפרשת התמיד כמו שנמצא בסידורי קדמונים של צרפת ואשכנזי אלא שהטור הנהיג לקדם ברכת התורה משום חשש הפסוקים שאומרים קודם שיגיעו לפרשת התמיד ומ"ה החמיר לאומרה מיד אחר אלהי נשמה והיה אומר מיד אחר ברכת כהנים ולא נהירא כי ברכת כהנים שייכא לפרשת תמיד או קודם או אחריה והארכתי בתשובה ע"כ אני

נוהג לומר ג' פסוקים של תורה והן לא תלך רכיל וגו' עד ואהבת לרעך וגו' שהוא שקול ככל התורה ואח"כ ג' מנביאי' והן רק חזק ואמץ וגו' עד אשר תלך והפסוק השלישי אף שרש"י מפרשו על מלחמה מ"מ פשיטא קאי נמי על תורה שיחזיק בתורה ואז לא יערוץ ויחות וכן לכל אדם וכן פי' רלב"ג ואח"כ ג' מכתובים והם אשרי האיש כו' עד אשר יעשה יצליח ואח"כ משנה דאלו דברים שאין להם שיעו' כדי שיהא ברכת התורה קאי על תורה נביאים כתובים משנה: הנוסח הזה שלפנינו אלו הן כבוד אב ואם וכו' אינו מכוון ואי כנוסח המשנה אינו מונה אלא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחברו ותלמוד תורה נגד כלם ואם בא לכלול כל הני דרבי יוחנן דאמר בריש מפנין ששה דברים שאדם אוכל פירותיה' כו' ואלו הן הכנסת אורחים וביקור חולים ועיון תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לת"ת והדן את חבירו לכף זכות ופריך עליה מהאי מתני' ומשני כל הני דר' יוחנן בהני שייכי פ' רש"י הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים ועיון תפיל' היינו בכלל גמילו' חסדים דכתיב גומל נפשו איש חסיד השכמת בית המדרש וגידול בנים לתת היינו ת"ת דן את חבירו לכף זכות בכלל הבאת שלו' דמתוך שהו' מכריעו לזכות ואומר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לטובה נתכוון יש שלום בניהן ור' יוחנן לך אתא דבכלל ג' דמתני' איתינהו להנך ואיכ' נמי לכבוד אב ואם ור' יוחנן לא פליג עליה א"כ נחסרו הני תרתי המגדל בניו לת"ת והדן חבירו לכך זכות ועוד הני תרתי הכנסת כלה והלוית המת אינ' לא בנוסח המשנה ולא בנוסח דר' יוחנן ואפשר שפירש בעלמ' הוא על ג"ח שעיקר פירושו זו גמילות חסדים הוא הכנסת כלה והלוית המת וע"כ נרא' בעיני נוסח האמיתי לומ' תחיל' הני ג' דמתני' ואח"כ הני ששה דר' יוחנן וכאש' הגהתי לעיל והוא עיק' נ"ל ומה שאומרים בסוף וידבר ומשנה דאיזהו מקומן ובריית' דר"י משו' שצריך האדם לשלש שנותיו כו' דהיינו בכל יום מקר' משנה ותלמוד ופרשת התמיד הוא מקרא ממש שהרי בו כל פרשת התמיד ומשנה דאיזהו מקומן נאמרו כל דיני הקרבנות ובברייתא דר"י הוא שלשלת התלמוד באיך ומה התורה נדרש'.

טז אח"כ כשאני מגיע לברכו' הבוק' שהן אחר שכוי בינה מדלג אני ברכת מגביה שפלים כי ברכה זו ליתי' לא בגמרא ולא בדברי הגאונים וגם ר' משה והטור לא הזכירוה וכן מצאתי בשיבולי לקט שאין לאומרה.

יז וברכת מתיר אסורים נוהג אני לאומר' קודם זוקף כפופים וכן הוא בהדי' בגמ' וז"ל תריץ ויתיב לימ' מתיר אסורי' וכי זקיף לימא זוקף כפופים וכן גירסת כל הפוסקים ולפי דעתי מה שכתב רבי עמרם כיון שבירך זוקף כפופים אין לבדך מתיר אסורים היינו פירש

לפי שאינה כסד' ואין זה מהנהגת עולם שיזקוף ואח"כ יתרץ דבודאי כב' תירץ אבל לא עלה על דעתו שלא לאומר' כלל והטור לא רק בדבריו וברכת הנותן ליעף כח גם איני נוהג לאומר' מאחר שלית' בתלמוד בבלי ולא בתלמוד ירושלמי וכן שום מחבר לא הביאה אלא שהטור כתב טעם על סידורי אשכנז שנתקנה על פי המדרש חדשים לבקרים כו' ותימא הוא שהרי כתב האשר"י להדיא במסכת בכורות מיום שנחתם התלמוד אין רשות לשום אדם לתקן ולהוסיף ברכה חדשה אף לגאונים לית להו רשות ומ"ה נרא' שלא לאומר' וכן כתבתי בחבורי הגדול פ"ק דכתובות:

יח יהי רצון השני אין אני נהג לאומרה כי אם בסוף אלהי נצור קודם יהיו לרצון אמרי פי כי צלותא דרבינו הקדוש היא ושם מקומה והארכתי ע"ז בחיבורי הגדול בפרק במה מדליקין:

יט כשאני מגיע לק"ש דר"י הנשיא שהיא אחר לפיכך אני נוהג לומר כל הפרשה ראשונה עד ובשעריך וכן כתב רבי יונה בחדושי ברכות שזו היא ק"ש של ר"י הנשיא ועוד אני אומר דברכה שלאחריה מקדש את שמך הרבים שהוא מן הירושלמי והיא נתקנה על קדושת השם שייך שפיר אחריה כשם שהוא מקדש שמו ברבים כך מחוייבי' אנו לקדש שמו למסור נפשינו ברבים על קדושת שמו וזו היא בכלל בכל לבבך ובכל נפשך וכמו שקדש עקיב' בן יוסף את השם ע"כ ראוי לומר כל הפרשה של מלכו' שמים ולומר אחריה ברכת מקדש את שמך ברבים. שוב מה שכתוב הטור שאחר פרשת העולה יאמר יר"ם שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר במנחה ובשלמים והאשם ר"ל אשם תלוי שבא בנדבה בסוף פ' השוחט אבל אשם ודאי או חטאת לא יאמר כן לפי שאינן באין בנדבה ואני נוהג לומ' אחריהן רבש"ע אם אני חייב אשם לפניך יר"מ שיהא זה חשו' ומקובל לפניך כאלו הקרבתי אשם בזמנו גם אחר חטאת יאמר כן:

כ שוב אני נוהג לומר עשרת הדברות קודם ברוך שאמר בקול רם אף שהרמב"ם כתב בתשוב' לאיסו' ומביא ראייה מפ"ק דברכות אף בגבולין בקשו לקרותן אלא שכבר בטלום מפני תערומות המינין שלא יאמרו שהיא עיקרי התור' נראה בעיני דווקא לקבעה בברכת יוצר כמו ק"ש וכן פירש רש"י אבל לאומר' בכל בוקר לכבוד התור' ולכבו' השם הנורא שעשרת הדברים חקוקים בלחות מכתב אלהים מצוה גדולה לאומר' וכן כתב הטור שטוב לאומרו ואני סומכו לברוך שאמר כי בברוך שאמר יש פ"ז תיבות ע"ד הפסוק ראשו כתם פז ופסו' זה נדרש במדרש על פסוק ראשון שבעשר הדברים ועו' יש טעם מיוח' לפי שבנוסח ברוך שאמר עד התחלת הברכ' דהיינו בא אמה האל' אב הרחמן כו' יש עשר' ברוך מכוונים נגד עשרת בדברים המבין ישכיל וידע זולת ברוך הוא בתחילה

וברוך שמו בסוף אינ' מן המניין שהם נגררי' אחר הברכות לשבח להזכרת שמו המיוחד שצריך לומר עליהן בכל פעם ברו' הוא ברוך שמו.

כא ואח' ברוך שאמ' קבלתי מזקנים שאין לומר מי ימלל כו' אלא להתחיל הודו ליי כו' ומזמו' לתודה ראוי לקראו ולימשוך אותו ולנגן כדאמרינן כל השירות עתידות להבטל חוץ ממזמו' לתודה וראוי היה לאמרו אף בשבת כמו שכתב בטור אלא שלא נהגו כך וכן נהגו שלא לאמרו בעי"כ משום שאין מביאין קרבן תודה בעי"כ לפי שאין מביאין קרבן לבית הפסול שהרי נאכל ליום ולילה כו' וי"א שאין אומרי' אף בערב ט' באב וטעות גדול בעיני שאם יבנה בית המקדש ויקריבו קרבנות לא יהיה ט' באב כ"א לששון ולשמחה:

כב כשאני מגיע לאשרי מדלג אני ב' פסוקים של אשרי ומתחיל תהלה לדוד כי לא נתקן האי פסו' אלא כדי שישהה שעה אחת קודם תפילה וע"כ אינני נוהג לאומרו אלא בעת המנחה קודם תפילה והפסוק שני של אשרי העם כו' אני מדלגו כמו שכתבו התו' בברכות כי הפסוק הראשון לבד נתקן קודם אשרי שמסיים ביהללוך סלה וסמוך לה תהלה לדוד ומ"מ אני מוסיף בסוף ואנחנו נברך יה הללויה ואעפ"י שאין שייך כאן לשלשולי הללויה כו' מ"מ מאחר שהתחיל ביהללו ראויי לסיים בהללויה אבל קודם למנצח אינני מתחיל אלא תהלה לדוד ומסיים בתהלת ה' ידבר פי ואינני מוסיף ואנחנו נברך כו' כי אין כאן מקומו אלא בפסוקי דזמרה כדי לשלשל ההללויות ואף שיש דעות חולקו' ומוסיפי' לעולם מ"מ מצאתי ג"כ דעה להיפך שטוב להתחיל בתהלה ולסיים בתהלה.

כג ובבוקר כשאני בא לב"ה מתחיל אני בפסוק ואני ברוב חסדיך ומדלג הפסוק הראשון מה טובו אהלך שאמרו בלעם ואף הוא אומרו לקללה כדאית' בפר' חלק וגם אין כאן מקומו ופסו' האחרון ואני תפילתי אני מדלגו כי אין לאומרו אלא במקו' שקבעו חכמי' דהיינו במנחה בשבת על פי המדרש כמו שכתב הטור ואח"כ כשאני יושב אומר אני אלו ב' פסוקים של אשרי אשרי יושבי ביתך ואשרי העם כו' ותו לא.

כד וביציאתי מבית הכנסת אשב מעט ואומר אך צדיקים יודו לשמיך ישבו ישרים את פניך שדרשו רז"ל שישהה מעט אחר תפילה ואח"כ כשאני קם לצאת משתחוה אני פני ההיכל ואומר כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי' אלהינו לעולם ועד וביציאתי מפתח ב"ה חוזר אני ומשתחוה ואומר נחני ה' בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך כמו שכתב ר' יונה:

כה נחזור לסדר תפילה כשאומר הש"ץ ברכו אומר אני יתברך כו' עד כל ברכה ותהילה וכשמגיע לשם אומר אני ברוך שם כבוד מלכותו ל"ו וכשמגיע להמברך אומר אני יהי

שם יי' מבורך מו"ע וכשמסיים המבורך עונה אני ברוך יי' המבורך ל"ו בעמידה קודם שאשב וחדשים מקרוב באו לומ' את יי' אלהיך תירא כשיגיע הש"ץ לאת ודע שאינ' מקבלה ולא מיסוד החכמה:

כו בק"ש קבלתי לאמור אמן שמע ישראל בצבור ולא אל מלך נאמן בין ביחיד בין בצבור ואל תשגיח במררי"ק שכתב שיש לאומרו אל מלך נאמן:

כז כשאני מתפלל ביום פטיר' אבא ז"ל חוזר אני בסוף אני יי' אלהיכם שהם ג' תיבות בלתי אמת להשגי' רמ"ח תיבות שבק"ש ולסמוך אות לאמת אבל לא שמלת אמת שאינו מק"ש ימלא תיבו' של ק"ש וכן מצאתי בספר ק' שערים בשם מקובל אחד.

כח קודם התחלת י"ח אומר אני יי' שפתי תפתח ופי יגיד תהילת' ולא יותר אפילו בתפילת מנחה ותפילת מוסף והפסוקים שאומרים דהיינו כשהש"ץ אומ' יתגדל או אומרים ועתה יגדל נא כו' וזכור רחמיך כו' וליתברך אומרי' יתברך כו' אומ' אני אילו הפסוקים אפילו בתפילת יוצר ואין אני חושש להפסיק בין ישתבח ליוצר אור דלא אסרו להפסיק אלא מילת' דברי ובטלה אבל הבאי שבח מעין המאורע פשיטא דשרי אבל בתפילת ערבי' דבעינן סמיכת גאול' לתפילה אין אני אומר ואף שהרשב"א היקל בתשובה בעניין סמיכ' גאולה לתפילה בתפילת ערבית שהיא רשות אכן כבר כתבתי בפ' במה מדליקי' בחיבורי הגדול שאין חילוק.

כט בתפילת י"ח אין אני אומר רפאינו יי' אלהינו כמו שכתוב בסדורי' קדמונים אלא רפאינו יי' ונרפא כי פסוק הוא בירמי' רפאני יי' וארפא וגומ' רק ששינו מיחיד לרבים וכן אין לומר ראה נא בענינו אלא ראה בעניני וכן אמר הפסוק ראה עניי ועמל.

ל בברכת השנים אני אומר ושבעינו מטובך לא מטובה כי השביעה שמתברך המזון בבני מעים אינו תלוי בגידול הארץ אלא בברכת יי' שישפיע השובע מאתו כדכתיב השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך וגם ברכת טוב שייך בקב"ה דכתי' יפתח יי' לך את אוצרו הטוב.

לא קבלת תענית מאתמול מקבל אני בתפילה בשומע תפילה בלב לחומר' קצת כשמואל אבל לא בפה משום חשש הפסק לחומרא כרב אכן באלהי נצור מקבלה אני בפה הריני בתענית יחיד מחר לפניך יר"מ שתקבלנו באהבה וכן כתוב הסמ"ק בשם ר"י שקבל באלהי נצור:

לב בסוף תפילת י"ח רגיל אני לומר אחר סיום אלהי נצור מלכינו אלהינו כו' וקבלה שרש"י היה רגיל לאומר' ואח"כ הגדה דשמואל כל האומר ד' דברים כו' עשה למען שמך

כו' ואחר כך י"ר כו' שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים כו' והוא צלות' דרבי' הקדוש כאש' כתבתי לעיל.

לג בעלינו לשבח קבלתי לומר ומושב יקרו כו'.

לד במה מדליקין אני אומר בכל שבת אפי' חל י"ט בששי והארכתי בספרי בפ' ב"מ בנוסח של אמר ר"א אמר ר' חנינא כו' יש בו חסרון אצל כל בניך כו' אל תיקרי בניך אלא בוניך וכן איתא להדיא בגמרא סוף הרואה ואני רגיל שלא לאומרו כל עיקר משום דלא נתקן לומר אלא משום הקדיש וכמו שפסק מהרי"ל בסיום המסכת' כשאין פסוקים להגדות באותה הלכה שיאמ' מקוד' האי מאמר דאמר ר' אליעזר כו' וא"כ אנו שנוהגין לומר עלינו לשבח קודם קדוש א"כ אין אני צריך לו וטוב לדלגו כדי שלא יאחר מלשמוע הקדיש בפרט מאחר שהצבור ממהרין לסיים במרוצה:

לה בתפלת אל אדון אומ' אני ברוך ומבורך בפי כל נשמ' ולא אומר ברוך הוא כדי שיהיה רק י"ה תיבו' דומי דכרוז הראשון שהן ה' ה' תיבו' והחרוזי' האמצעיות ד' ד' תיבות ע"כ יש לומר חסד ורחמים לפני כבודו או חסד ורחמים בכסא כבודו כדי שיהיה ד' תיבות וטוב לומר לפני כבודו ולדלוג כסאו שהרי בחרוז שלפניו אמור זכות ומישור ליפני כסא.

לו בתפילת ר"ח ר"ח לעמך נתת כו' אני אומר זכרון לכלנו יהיה וכן הוא בסידורים מדויקין וכן הוא ברמב"ם ואח"כ אומר אני ואת מוסף ר"ח וכן בכל תפילת מוסף אומר ואת מוסף שהרי על מה שלמעלה מוסב וכן כתב מהרא"י ובנוסח ומנחתם ונסכיהם מדלג אני ונסכיהם כי נראה בעיני שט"ס הוא שאם בא לפרש כמדובר גם על הנסכים היה לו לומר אחר כך ויין חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש ושעיר לכפר כו' אלא בודאי דוקא המנחות בא לפרש כמדובר ממש והנסכים מקצר ואומר ויין כנסכו והאמת שבפרשת פנחס נמי מפרש כל המנחות בכל פעם והנסכים אומר כמשפטם או ונסכיהם לבד כדרך הכתוב פה וכן עיקר.

לז עוד אחת בעניין הקידו' של שמיני עצרת וה"ה בתפילה כתבו המנהגים שאין לומר חג כי בקרא לא כתיב חג ובמהרי"ל כתב וז"ל אם בא לומר חג יאמר את יום שמיני חג העצרת הזה דאז משמע שהוא טפל לחג ולא חג בפני עצמו כדאמר' בריש יומא מי איכא מידי דרגל לא בעו פריש' טפל דידיה בעי פריש' ואפי' למ"ד רגל בפני עצמו היינו לעניין פז"ר קש"ב אבל לעניין תשלומין תשלומין דראשון הילכך האומר את חג יום שמיני כו' טעות הוא בידו שמשמע שהוא חג כשאר חגים ע"כ וקשה לי הלא ליכא למיטעי אף כה"ג דאי הוי חג ממש הוה אומר את יום חג כו' כמו שאר רגלים וק"ל והכי עדיף טפי כשאומר את חג יום שמיני משאומר יום שמיני חג העצרת שאינו מפסיק מלה זרה בקרא

דכתיב יום שמיני העצרת והרוצה לצאת ידי כולם יאמר את יום שמיני העצרת חג הזה וכן אני נוהג:

לח אלו הדברים שחדשתי ואף אם מצער היא ותחי נפשי בהן ולא היה לי עת להאריך ולהרחיב הדברים כראוי כי טירדת הזמן יבהלוני ושלום: דברי שלמה לוריא:

לט **חידושי סדר של פסח**: בליל השמורים בנוסח ההגדה וברכותיה והנהגת' כתבתי כולן בחרוזה חתימת שמי והוא כתוב וחתום באו צרותי ע"ש: והתחינה שתיקנתי תמצאנה הועתקת בכמה סידורים:

תשובה סה

א **שאלה** אחד היה לו אשה כמה שנים ונהגו יחד כאורח כל ארע' עד שבא עליה מידת הדין ונתקללה עד שראתה מחמת תשמיש כל פעם ופעם עד שהוחזקה לו באיסו' עולמית אי שרינן ליה להוציא' בכתובה בעל כרחה אף שר' גרשון מ"ה גזר שלא לגרש בעל כרחה כה"ג בודאי מודהו לא גזר רבי גרשון לבטל פריה ורביה ולא גרע מהיכא שנשתגעת שיכול לגרשה על ידי שליח וליחד לה כתובה באם תתפקח תקבל גיטה משום בטול פריה ורביה אף שאפשר שתחזור ותשתפה מכ"ש הכ' שאין לה תיקון עולמי' להאי גברא שיגרשנה בע"כ ויתן לה כתובת':

ב **תשובה** מה שברור בעיניך לגרש בע"כ היכא דנשתטית לא כך עמדי ואעתיק לך מה שכתבתי בשכבר עובדא חדא הוית במקום ועד בצורב אחד שבא מארץ לועז שנשתגע אשתו לשם במדינתו כמה שנים ובא ללמוד במלכות זו בישיבות ולמד כמו שתי שנים ושדכו לו השדכנים אשה ונאות היה לדבר אלא שאבי הבתולה וקרוביה לא רצו בדבר עד שיביא התרה מרבותינו שיכול לישא אחרת. והיה גיבור כארי ורץ כצבי לעשות רצונו ורצונם ונפל לפני שאר רבותינו שיתירו לו לגרשה ולישא אשה אחרת ולא ניאותי להסכים עמהם ומ"מ לא חלקתי עליהם כי לא היה בידי עזר לקפח אותם בהלכה כי כל ראייתם שר"ג מ"ה לא תיקן לבטל פריה ורביה והתירו לו שיתן גט וימסור ליד אחד באם תתפקח שתקבל גיט' וכתובת' ואחר שנעשה המעש' בודאי מה נעשה אבל לבי נוקפי.

ג ואחר כמה שני' חפשתי בספר ראבי"ה הגדול ומצאתי שכבר אסרו הגדולים הלכה למעשה וכן עיקר והא לך תשובת':

ד לבי הוגה וחורש לעמוד על העיקר ושורש על בד ובד שאני דורש בין הדביקים להפריש וכל הירא וחרד ראוי להחוד ולינת בינה יתיר' למנא כח דהיתרא וכח ב"ד יפה להחזיק הרפה העני העלוב שנשא הוגנת בת הגוני' בדעת שלימה ושהה עמה ימים ושנים והוליד

ממנה זרע אבל לא נתקיים לאחר זמן פגע בה מידת הדין בעו"ה ונשתט' ובהדי כבשי דרחמנ' אין להרהר אנא ואנה ועל כל זאת גילגל עמה כמה שני' ובקושי הפרישוהו ממנה שלא יתיחד עמה כי אין היתר לאיסורה בבדיקת פקחות ולא בהרגשה זה העלוב עומד וצוח אוי לי על אשתי אוי לי על אחרת ואינו יודע היאך לפטור זאת בגט א"כ ישב אצלה כל ימיו ויבטל וכגון זה לא צריכא רבה עצה וגבורה שלא ילך זה בלא ולד לקבורה לכן רבותי יפתח דבר זה בגדולים כמותכ' מורי הר"ר אפרים הישיש ומורי הר' אליעזר בן רבינו יואל לברר לנו מה חשוב יודעת לשמור גיט' דשוטה ובאתי לדון לפני רבותי לפי עניותי מדאמר רבא מעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה וחזר ואמר כוסי שטר חוב זה מגורש' לאו אר"י לא בעינן דעת ב"נ לא בעינן דעתא אלמא דבדעתא קלישתה שאינה יודעת טיבו של שטר מהו אלא כשיתנוהו לה תשיאנו בחזקת נייר בעלמא סגי והא דקאמר באמ' לה שטר חוב קמ"ל דאפי' בפיקחת אע"פ שמתגרשת בעל כרח' כשקיבלתו לשם שמירה בעלמא סגי ולהכי נקט שטר חוב שכן דרך פיקחין לשמור ולא נייר בעלמא או אם זרקו בתוך מצירה המשתמר' והיינו דאמר ר"י דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוה אפיקח' בעל כרח' ומוקי לה ביודעת לשמור את גיט' וקמ"ל דמשלחת ואינה חוזרת לא בענן דעת' בגיטה אלא דעת שמירה דמי שיש לה דעת שמירה יודעת להבין כשאומרין לה אל תחזרי לבית פלוני עוד ויודעת לשמור קידושין דתנן בפ' ב"ש כל תינוקת שאינה יכולה לשמור את קידושיה אינה צריכה למאן מפורש בפ' המקבל דהיינו צרור וזרקו אגוז ונטלו בתו' דגיטין נמי איזו קטנה שיודעת לשמור את גיטה כל שנותנין לה גיט' או דבר אחר ומחזירתו לאחר שעה איזו היא קטנ' שהיא צריכ' להתגרש כל שנותנין לה גיט' ודבר אחר עמו והיא מוציא' אותו לאחר זמן ופי' היינו דאמר בפר' המתקבל כל שמשמרה דבר אחר מחמת גיטא ומסיק כל שמבחנ' בין גיט' לדבר אחר ונראה פי' כשתובעין ממנ' גיט' מוציאה היא גיטא וכשתובעין ממנה חפץ אחר מוציא' היא החפץ ולאו דווקא גיטין נקט אלא ה"ה שאר שני חפצים אלא משום דשקיל וטרי בגט נקט גיטה כה"ג חשיב יודעת בטיב שמירה אם גט גט אם קידושין קידושין ובפר"ח מחליף הגירסה בפרק המתקבל דאמר רבא ג' מידות בקטן צרור וזרקו אגוז ונוטלו וכנגדו בקטנ' מתגרשת בקדושי אביה הפעוטו' מקחן מקח וכנגדו בקטנה מתקדש' למיאון ומיסתבר כגירסתו דפועיטו' אית להו דעת צילת' טפי מבגירושי' דמתגרשת בעל כרח' מיהו לכל הגירסות יש לכוין דעת המתקדשת למיאון כדמפרש בירושלמי כל שנותנין לה גיטה ודבר אחר עמו ומוציא' אותו וזו מדע' לשמו' את גיטא לאחר זמן דנראין הדברים דלעניין שמירה גיטה דשוטה לא בעינן דעתא

צילותא כולי האי כמו בקטנ' המתגרשת בקידושי אבי' משום דזו הגיע לכלל שנותי' ונראה דגדולה שיש לה דעת פעוטו' הרי היא כפיקחת לכל דבריה אפילו לקבל קידושיה תולה והכי מוכיח בפ' מי שמת הגדול בן עשרים אפילו אינו יודע בטיב משא ומתן כו' הילכך מדעת לשמור את גיט' דשוטה מסתבר דסגי אפי' בצרו' וזרקו ולכל היות באם נחנ' בין חפץ לחפץ בשע"ש מחזירתן ואם יודעת זו ובקיא' בשמיר' כזו אכתי לא ידענא במה יש להבחין אם יודעת לשמור עצמה דמדרבנן אינ' מתגרש' ונראה דר' יוחנן דאמר בפ' מי שאחזו חולקין עליו חביריו על רשב"ג לית לי' דר' יצחק דאמר יודעת לשמור גיטא ואינ' יודעת לשמור עצמה מדרבנן אינ' מתגרשת אלא סביר' ליה דלא גזרו בה רבנן דהאי דמוקי מתני' דבפ' חרש דקתני גבי דידי' נשתט' לא יוציא' עולמית וגבי דידה קתני נשתט' לא יוצי' ולא קתני עולמי' אלא ש"מ דמדרבנן לא גרשה הוא מפורש מאי עולמית אע"ג דיכול לדב' מתוך הכת' והכי מוכי' בירושלמי בפר' חרש דהך דר' יצחק לאו ד"ה דגרסי' אמתני' דנשתט לא יוציא ר' ינאי אומ' משו' גדירא כמדומה דה"פ דמתני' מיירי מדרבנן וכשיודעת לשמור גיט' וגדרו גדר שלא תצא ינהגו בה מנהג הפקר ר' זעירא ורבי אילי' תרווייהו אומר' כשאינ' יכולה לשמור גיטה פי' ממתניתין בשוטה שאינה מתגרשת מן התורה כגון שאינה יודעת לשמור את גיט' אבל מדעת לא גזרו למנהג הפקר ר' נחמיה בש"ר עוקבא בש"ר יוסף אמר תלת פי"ג דברים בניהם אם עבד וגירש מ"ד משום גזירה אסור מאן דאמר משום שאינ' יודעת לשמור גיטה וזו יודעת לשמור את גיטא פי' מאן דאמר מדרבנן אסור אפי' בדיעבד ומאן דלא גזר אפי' לכתחילה שרי הרי אחד מג' דברים השיני יש לה אב ויכולה היא לשמור את גיטה פי' אפילו היא אינה יודעת לשמור יש לה אב הוא ישמור גיטה ומתגרשת למאן דאמר לא גזרו ולמאן דאמר גזרו לא תתגרש השלישי פעמי' שוטה פעמי' חלומה מאן דאמר משום גרידא אסור למאן דאמר שאינ' יכולה לשמור את גיטה וזו שיכולה לשמור את גיטא מגורשת משמע אפילו תקבלנו בשעת שטות הואיל ויש לה עדים של שמירה ועוד הגט בידה בשעת חלומה מתגרשת ואם הפי' כמו שפירשנו כדיי הן ר' יוחנן ור' זירא לסמוך עליהן בשע' הדחק שגם זו תתגרש ואם יש גימגומי' בדב' יסכימו רבותינו עם התרת החרם ויתירו כמו כן שישא זה אחרת ונסמוך על זה שהלב נוטה שבלא היתר חרם היה רשאי לישא אשה אמרת מכ"ש בגט זה חדא דמעשים בכל יום בימינו דבנות ישראל היוצאין לתרבות רעה בעליהן נושאין אחרת אעפי' שזאת אגידא בו אפילו במקום שהי' תקנ' לדבר שהית' מקבלת גט ע"י שתדיר וכ"ש זאת שכל תקנו' שידענו להפך בהן הפכנו ועשינו הרי על זאת ועל כיוצא בה לא פשטה תקנ' הגאון מאור הגולה ואע"פ שיש להשיב זאת גבי יצאת

לתרבות רעה נאסר' עליו עולמית אפי' אם תחזיר בתשוב' אבל שוט' אם תשתפ' מותר' לו מ"מ גם היוצאת לתרבות רעה כשיר' היא ואגיד' וכשנושא אחרת הרי יש לו ב' נשים אבל גט של שוט' אפילו אם יש ספק בדבר מהני שהרי אם תשתפ' ובא להחזיר' צריכא קידושין כמו בתחילה בפנויה בעלמא ואם לעניין קידושין מהני ליתן לה דין פנוייה כ"ש להתיר בעלה באשה אחרת על ידי התרה חרם ואם ליבנו נוקפינו להתיר דבר שהיא במניין הגאון הגדול והלא אין אנו מתירין כי אם לרווחא דמילתא אם קבלת הגט מגומגם קצת ועוד לא והא אלא נדר שהודר ברבים שאין לו הפרה ולדבר מצוה יש לו הפרה דאין לנו מצוה גדול יותר מפריה ורביה שמצינו שדוחה עשה דמי שחציו עבד חציו בן חורין כופין את רבו ועושין אותו בן חורין משום לא תוהו בראה ועוד הא דאמרינן דצריך מניין גדול להתירו היכא דבאין להתיר ולעקור כל התקנה לגמרי אבל לצורך שעה נראה דיכול להתיר קצת דהא ר' מתיר את הפת היכא דליכא אלא פלטר ישראל אע"ג דפת הזה במניין י"ח דבר הוא כ"ש הכא שאין מתירין אלא לזה שעקר אסמכתינו על הגט ואומרים נמי בשמעת' קמיית' דנידה אע"ג דבית שמאי עשו סייג לכל התור' כולה במקום ביטול פריה ורבי' לא עשו סייג כ"ש שהנדון לפנינו לא כיון הגאון לגזור מעולם ומנינו כמה פעמים שהקילו אפי' משום עיגונ' דאשה כ"ש דאיש דצערו מרובה ומצווה על פריה ורביה ומה שלא הוזכר עיגונו של איש בימיה' לא משתכח קוד' גזירת הגאון חוץ האומר צא וקדש לי אשה יאסור בכ' הנשים שאין תקנה לדבר ואתם רבותיי מליאי דבר כחכם גבר ותחושו תשובתכם ולולי חבירי ר' דוד שמוביל היה דעתינו להשכיר שליח מיוחד ועל פיכם נחי' ושלום ישיבתכם יגדל ויצליח בחשק תלמידבם שמחה בר שמואל:

ה **דרך** קצרה השבנו למורנו הרב ר' שמחה על דבר האש' שנשטי' יודע למורי כי ראינו בנו של ר' שמואל בר עזריאל ממגנצ' שהיתה אשתו משועממת ושוטה בדרך זאת האשה שכתבת ובאו הוא ואביו בוועד הקהילות והיה מבטל תפילו' מפני ביטול פריה ורבי' כמה פעמים והיה מבקש התרה חרם הגאון הגדול מאור גולה ולא רצו להתיר לו ואמרו מוט' להפסיד נפש אחד מלעשו' קילקול לדורות הבאים גם לבונ' בא ולא הועיל ולא הסכימו רבותי' להתיר לכן יראנו גם אנחנו להסכים פן ח"ו יבא לקילקול ואף כי היו מלאי בניהוג הסת' דבר אפי' הכי לא התירו לו אף כי חק לנו אלא מה שאמרו חכמים בפרק התקבל ג' מידות כרבא וצריכ' דעת כפעוטו' דהא פיקח' הית' מתחלה ודמיא לקידושי אביה בקטנה וכגירס' רש"י וכה"ג וגירס' פר"ח להיפך לא נהירא לן דגרעי קידושין למיאון מגירושין דבדבר קל החמירו להצריכ' מיאון ואדונינו קילס פר"ח משום דבעינן דעת' צילותא בקידושין מגירושין שהם בעל כרח' ולא זו הדרך דלמיאון החמירו

בדבר קל ומתוך דבריך אנו מבינים כי אין לה דעת כפעוטות ואתה מודה בקטנה אך מפני שהיא גדולה אומר את' דעדיפ' וסגי לה בשיעור' זוט' דצרור וזורקו אגוז ונוטלו כאש' הוכחת מפ' מי שמת דעדיף גדול בן כ' אפילו אינו יודע בטיב משא ומתן למכור בנכסי אביו מפחות מבן כ' היודע בטי' משא ומתן והא ליתא דהא אמרינן והילכתא כגידול בר מנשיא ויכול למכור בנכסי אביו אפילו פחות מבן עשרים ואפי' לדברי מקצת רבותינו דמפרשי הך דגדול בנכסי דנפשי' ולא בנכסי דאבו' משום דקשי' דרבא אדרבא ודוק' בספר האלפס ותשכח מ"מ לא דמו דנהי דאינו יודע בטיב משא ומתן מ"מ חכם הוא בכל שאר דבריו אבל גדולה שאינ' יודעת בשיעור פעוט' איכא למימר דגריעה מקטנה טפי דאתא לכלל דעת ורבותינו גזרו שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואנו איך נפרוץ גדרם ונ"ל דהילכת' כר' יצחק וליכא מאן דפליג עליה בהא דלכתחילה אסור לגרוש כדמוכח בפרק חרש דאמור רבנן לא ליפק ובירושלמי שהבאתי פליגי אם עבר וגירש' מאן דאמר משום גזירה אסור אפי' בדיעבד ולמאן דמפרש בירושלמי מתנית' בפרק חרש בשאינ' יודע' לשמור את גיטא דמדאורייתא תצא ולדיוקא דעולמית לא חייש דסבירא ליה דלמעוטי אפילו יכול לדבר מתוך הכתב ואתא כר' יוחנן פ' מי שאחזו מיהא סבירא ליה דלכתחילה אסור משום דר' יצחק אבל בדיעב' שרי והוי מצי לאוקמי מתני' כרבי יצחק ולכתחילה אלא ניחא לאוקמי בדאורייתא ועולמי' אגב דחרש נקט ליה כרבי יוחנן ומינה שמעינן דלכתחילה לכ"ע אסור ונתלנן על חכם כמוך שכתבת אבל מאן דלא גזר אפי' לכתחילה שרי זו אינ' בירושלמי ולא בתלמוד בבלי ועוד חידשת ופי' חלק השיני אם יש לה אב והיא אינ' יודעת לשמור למ"ד לא גזרו אבי' ישמור את גיטה זהו לשונך הרי דבריך סותרין זה את זה שפ"י בחלק הראשון שאפילו לכתחילה מתגרשת בלא קבלת אביה למאן דלא גזר ועוד כדי ליישב דבריך כתבת דר' יוחנן דאמר בפרק מי שאחזו חלוקין עליו חכמי' על רשב"ג פליג אדר' יצח' מדמפר' עולמית יכול לדבר מתוך הכתב ותלמודא דחי לה דילמא לכדר' יצחק אישטמוטתי' דלדבריך ק' דאביי אדאביי דהא אביי מסייע ליה לר' יצחק דאמר אף אנן נמי תנינ' נשטית וכו' ודייק מעולמית כדרב יצחק אלמא ע"כ כולהו אית להו כדר' יצחק ובפר' מי שאחזו מסייע אביי לר' יוחנן ואמר מאי עולמית לאו אע"ג דיכול לדבר מתוך הכתב ורב פפא דחי לה ואמר דילמא כדרב יצחק ובהא פליגי בפרק מי שאחזו שאביי שמע מלשון עולמי' תרווייהו דר' יצח' וגם דר' יוחנן ורב פפא דחי לה דילמ' לכדר' יצח' גריד' דלכתחל' אסו' ואפש' אפי' בדיעבד כיון דאיכ' פלוגת' ששור' גיט' דאינ' יודע' לשמו' גיטא דאוריית' ואתי לאחלופי אזלינן לחומרא ולא אמרינן בהא בשל סופרים הלך אמר המיקל כדאמרינן בפרק קמא דע"ז

והך תלת דירושלמי ה"פ אע"ג שבשיבוש בירושלמי ש"ך וגם בשלנו האחד פליגי בעבר וגירש כדפרשנו לעיל אבל לכתחיל' לכ"ע אסור כדרב יצחק השיני פליגי בקבלת אביה דלכתחילה ויכולה לשמור גיט' ע"י אביה למאן דאמר משום גזירה אסו' שהרי ינהגו בה מנהג הפקר כיון שהיא אינ' בת דעת לשמור עצמה ואפי' אם היא יודעת לשמו' את גיט' גזרינן כדרב יצחק כדאית' בפ' חרש והא דנקט אביה לרבות דהיתירא למאן דלא גזר שרי על ידי אביה דלכתחילה שרי אפי' אינ' יודעת לשמור ושלישי כדפיר' מר ובכל הני אזלינן לחומרא ורש"י פי' דאינה יכולה לשמור גיטה אינה מתגרשת אפילו בקבלת אביה וראיתי בתוספות צרפתי' שר"ת נחלק ע"י מעשה דאמר שמתגרש' בקבלת אביה וראיותיו לא ראיתי שם והם לא נחלקו אלא בפי' מתני' בפרק התקבל דקאי אקטנה אבל גדולה והיא שוט' נרא' דשוי' שאינ' מתגרשת בקבלת אביה וההיא דפ' מי שאחזו פי' בתוספו' נמי דר"י אית ליה דרבי יצח' ואבייי הוא דדייק דעולמי' קאי נמי אנתחר' ואפי' יכול לדב' מתו' הכתב ואנשטת' קאי כדר' יצח' ודר' פפא סביר' לי' דלא קאי עולמי' אלא אנשתט כדר' יצח' ולא אנתגרש' כדרב יצחק אלא אורחא דמילת' למינקטינהו בחדא חרש ושוטה ובתוספו' דגיטין אין הלשון כמו שכתבת ואפי' הכי נקל למבין להטות התוספו' לגמרא דידן דאגמר' דידן סמכינן ובתקנת מאור גולה לא אדוני אנחנו בדבר זה להתיר כי כמה יש חולו' ועקרות ויש ביטול מפריה ורביה ולא שמענו מחלוקות בניהם והך דפ"ק דניד' דבית שמאי לא עשו סייג משום ביטול פריה ורביה הת' איכא טעמא אחרינ' כדאמרינ' אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתא וכו' ודו"ק ותשכח ע"כ:

תשובות אלו העתקתי מספר ראבי"ה והתשובות היו בלתי מתוקנים לרוב טעות לפי שבאו מסופר אל סופר ובעזרת האל יגעתי ומצאתי לתקנם על מכונם לפי הירושלמי שהיו לפניה' ואף ביניהם היה חילוק בגירסות' אכן בירושלמי שלפנינו גירס' אחרת היא והביאו בעלי התו' וכל האחרונים וז"ל עבר וגירש מ"ד מפני גרירה גירש ומ"ד מפני שאינ' יכולה לשמור את גיטה אסור יש לה בן ואב ואח מ"ד מפני גרירה אסור מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור את גיט' יש לה אב יכולה לשמור את גיטא ע"י אב פעמים שוטה פעמים חלומה מ"ד מפני גרירה אסור מ"ד מפני שאינה יכול לשמור כו' יש לה עתים ויכולה היא לשמור את גיטא ע"כ לפי גירס' זו משמע אסור לכ"ע אפילו עתים חלומ' ויש לה אב ואח ובן וא"כ איך יעלה על דעתינו לגרשה ואף אם לא היה אסו' בדבר גירושין מ"מ חרם הקדמוני' שלא לגרש בע"כ ואם הוא טוען שאונס על פי הדיבו' אמינ' שגם היא אנוס' בדבר ואדרבה נסתחפה שדיהו ומזלו קגרים וגם אם עבר וגירש בגט זה נרא' שאין לו היתר בדבר לישא אחרת אפי' בלא טעם חרם דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם

כמו שכתבו למעלה ולא אמרו בירושלמי שהוי גט בדיעבד לחד מ"ד אלא לעניין אם נשתפה אח"כ אבל לא שיועיל לו מה שעבר על דברי חכמי' וק"ו אנו שצריכין להחמיר כאידך דאפי' בדיעבד אסור ונאמר דסתם שוטה אינה יכולה לשמור את גיטה סימן של זה צרור וזורק וכו' נאמר בקטן וקטנה ולא בשוטה דגריע טפי מקטנה ואינה מתגרש' כלל אפי' ביש לה אב אלא בשיכולה לשמור את גיטה וסתם שוטה אינה יכולה לשמור את גיטה ואפשר אף עתים שוטה עתים חלומה אסו' אפי' בדיעבד דאין אנו בקיאין בזה וגרע טפי מבדיק' קטן וקטנה ומהיום דעתי נוט' לאסור עליו אפי' בדיעבד כשיגרש ע"י שליח להולכ' שיהיה בידו הגט והכתובה עד שתשתפה וכ"ש כשגירש אותה בקבלת' אפי' יכולה לשמור את גיט' ע"י בדיק' אלא שאינה יכולה לשמור את עצמ' אפי' יש לה אב או אח וכן אפי' עתים שוטה עתים חלומה: ועוד אני אומר אפי' היא לפעמי' חלומה ממש ומתרצה לגט וכל קרוביה מסכימין לכך אפ"ה אין לגרשה בלי רשות ב"ד שידעו באמיתת הדברים שיכולים לשמור אות' שלא ינהגו בה מנהג הפקר אבל בלתי רצונם ועת שפויה שהיא חלומ' ממש אין היתר בעיני מהיום אפי' בדיעבד לישא אחרת ע"כ:

ו והנה מה שדמית בעיניך שהיתר גמור הוא לגרש היכא שנשטית היינו ששמעת והמעשה שהתירו להאי צורבא מדרבנן מטעם שהחרשתי בעת ההיא אבל מעת' והלא' דעתי לאוסרו גם בנדון ששאלת אין כח בידי להתיר חרם ר"ג ולגרשה בע"כ דאימ' נסתחפה שדיהו ומ"מ ראוי לחכמים שבאותו עיר שיגעו בעניין וימצאו מקום לפתות אותה שתקבל גט מרצון בכל טצדקי ותחבולה האפשרית ושלום: דברי שלמה לוריא:

תשובה סו

א **שאלה** מלמד אחד שמת לו מת אי שרי ללמוד עם התלמידי' חזרות בתוך ימי אבלו. וגם היה לו אח משותף בחנות אם יכול האח לישב בחנות ולמכור או לא:

ב **תשובה** על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ללמוד עם הנערים בימי אבלו נראה דשרי מאחר ששכיר הוא ומשועבד לאחרי' צריך לגמו' פעילתו והשוכרו מעכב עליו ואומר אם תבטל מלימודך אינני משל' לך כל עיקר כי ממך זכה ללמוד ולא מאחר ולכן אפי' אם תעמוד רב אחר במקומך לא אקבלנו ולא מבעי' לרש"י דפי' בר"פ מי שהפך הא דקתני ואם היו מוכחרי' או מושכרין אצל אחרים יעשו פי' רש"י אם היו מוכחרין או מושכרין הם או בהמתם אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן בעצמן ולא יפסידו כל שכרן ובעלים נמי לא יפסידו כל שכרן והכא לא קתני ע"י אחרים שהרי הן בעצמן מושכרין וכן כתב בהג"ה מימונ"י בשם ר"א ממיץ ואפילו לדעת הרא"ש שכתב

קולא גדולה היא להתיר שיעשה מלאכה בעצמו שהרי אפי' עני שמתפרנס מן הצדקה לא יעשה בצנעה בתוך ביתו תוך ג' ימים הראשונים ומשום הפסד ממונו שרי לעשות מלאכה בפרהסי' מ"מ נראה בנדון זה שלומד עם התלמידים בביתו הוא דבר שבצנעה והוי הפסד לדידיה ולאחרים מודה הרא"ש נמי דשרי ועוד נהי דלא שרינן משום הפסד ממון גבי אבילות היינו מה שמפסיד מחמת ימי אבילות דאיסור' הוא דרבי"ץ עליה אבל מה שיפסיד בגרמתה אפי' אחר שכלו ימי אבילות לא אסרינן עליה ומשום האי הפסד דאחר ימי אבילות שרינן לעשות אף בימי אבלו וכמו שכתב ר"א ממיץ להדיא שאם הם מובחרין או מושכרין כו' שיעשו שאם לא יעשו יפסידו גם שכר הימים שאמר אבלם דהיינו שכר כל החדש וזה בודאי אין להם להפסיד ע"כ ובודאי אף רש"י כיון זה אלא שהר"א ממיץ ביאר דבריו ביותר וא"כ בנדון זו יפסיד כל שכרו כמו שכתבתי ועוד נראה בעיני שמן הסברא אין לנו לאוסרו ללמוד עם הנערים דמאיזה צד אסרו אבל בתורה משום שמחה ומאחר שזה טרוד במלאכתו לית ליה שמחה אפילו העיון שהוא מעיין ההלכה קוד' שילמוד עמהם מ"מ בהול במלאכתו כדי שיוכל לגמור פעולתו בפרט מאחר שמצינו בירושלמי והסמ"ג הביאו תניא אבל שונה במקום שאינו רגיל לפי שאין זה שמחה אלא טרוד בעניינו ונהי דלא ק"ל הכי שהרי כל הפוסקים לא הביאו משום דהאי ברייתא אתיא כר"מ דשרי בט' באב כה"ג ואנו ק"ל כר' יהודא דאוסר בט"ב ה"ה באבל היינו משום דשם אחר העיון תבא לו שמחה מה שאין כן במלמד המושכר לאחרים ומשועבד ולעולם טרוד ובהול דוגמה לדבר הרועה יכול להכניס במכחול בשפופרת בשעה שנזקקים הבהמות לרביעה אף על פי ששאר אדם אסור אפי' להסתכל משום הרהור מ"מ זה שעוסק במלאכתו לא יבא לידי הרהור ק"ו שלא יבא לידי שמחה ועוד מאחר שאמרו רז"ל ואם רבים צריכים לו מותר ה"נ רבים צריכים לו ואפילו מאן דס"ל דלא נקרא רבים צריכין לו לדרוש או לומ' איסור והיתר ולא להגיד הלכה לתלמידים היינו היכא שאפשר שישמעו ההלכה מפי אחרים אבל נערים קטנים שיש להם רבי קבוע אינם עוסקים בעיון לפני רב שהוא כמו אחר מאחר שאינו קבוע להם א"כ בודאי צריכים לו ושרי:

תשובה סז

ועל השאלה השנית נראה דאחר ג' ימי' שרי דבודאי לפי משמעות גמ' דילן אין כאן מקום לאוסרו כדאיתא ברישׁ מי שהפך מרון בר"ה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא הוה להו ההוא גמלא דתורה בהדי הדדי איתרע ביה מילתא במר בריה דרב

אחא בריה דרבא ופסקיה לגמליה אמר רב אשי גברא רבא כמר בריה דרב אחא עבוד הכי נהי דלפסידא דידיה לא חייש אדאחרים לא חייש והתניא ואם היו מושכרין או מוכחרים אצל אחרים הרי אלו יעשו והוא סבר אדם חשוב שאני משמע להדיא דשרי אלא שהוא היה אדם חשוב והחמיר על עצמו אלא שהרי"ף הביא הירושלמי שני אחין או שותפין טבחים חנונים שאירע אבל באחד בהם הרי אלו נועלין חנותן וכתב הרא"ש הרי"ף לא הביא הך עובדא והביא גירסת הירושלמי כו' ולכאורה נראה דפליג אגמרא דידן דלגירסת הירושלמי יפה עשה דפסקי' לגמלי' כי מלאכת שניהם בטלה והראב"ד הקשה מהירושלמי אגמרא דילן ותיר' דודאי נועלין החנות ואין השותף מתעסק בעסק השותפות בפרהסיא אבל בביתו מתעסק בעסק השותפות אע"פ שחולקין בשכר כמו חמר גמל ע"כ נראה דלא אסור אלא בתוך ג' ימים הראשוני' אבל מג' ימים ואילך יראה להקל שהרי כל משא ומתן לא מצינו להדי' שאסור אלא דווקא במלאכה אסרו לאבל וכן משמע בפ' אילו מגלחין דתניא על כל המתים כולן רצה ממעט בעסקיו רצה אינו ממעט על אביו ואמו ממעט משמע להדיא דמות' לו וכן פי' הר"ז להדיא וז"ל אע"פ שנאסר במלאכה לא נאסר במשא ומתן אלא שפי' עוד פי' אחר בלשון וי"מ דאיירי בסחורה דמותר' לו כגון דבר האבד וא"כ מאחר שאין הכרע בתלמוד לאסור סחורה אלא אדרבה משמעות התלמוד משמע דשרי אף אם באת להחמיר כדי לנו להחמיר בג' ימים הראשונים לאסור במשא ומתן משום שג' ימים הראשוני' הן לבבי ואם יעסו' בסחורה נמצא מתעצל בבכי ומ"ה החמירו ואסרו אף לאחרים לעסוק במשא ומתן שלו אבל אחר ג' ימים נהי דמחמירין העולם ואוסרין במשא ומתן כל ז' אבל לאסור אחרי' שישאו ויתנו בעבורו בפרט כשיש להם שותפות עמו מניין לנו להחמיר כ"כ דהא אפי' במלאכה ממש שרי לפי משמעו' התלמו כעובד' דמריון כו' ומשמעות התלמוד משמע כפשוטו דלפי' הרי"ף ה"ל לתלמודא למימר שאני אדם חשוב דמפורסם שמיה אלא סתמא קאמר אדם חשוב שאני דמשמע משום הכי היה לו להחמיר על עצמו כמו כל אדם חשוב שבתלמוד ומ"ה מיושב מה שאמר ומיהו סבר אדם חשוב שאני דלפי' הרי"ף ה"ל אדם חשוב שאני וחלילה שבאתי לסתור דברי הרי"ף להקל אלא לסייע לנו בצרוף טעמי דהיתורא כמשא ומתן שאין לאסור אחר ג' ימים לכל הפחות בכה"ג בשותפות הנ"ל ע"ד כתבתי דברי שלמה לוריא:

תשובה סח

א **שאלה** אם יש מנהג שלא לאכול ולקדש בליל שמיני עצרת עד שיהא לילה ממש או אינו מנהג:

ב **תשובה** מנהג זה לא שמעתי ואינני זוכר איך נהג אמ"ז החסי' ולא חשתי בדב' עד שהרא' לי הג"ה שבת' בש' מהר"ר טעבילא ש"א היה אוכל ביום דא"כ היה צריך לברך לישב בסוכ' ולומ' בקידו' יום חג הסכות כי עדיין יום הוא ואמרתי לא דבר רק הוא אף דליכא למיחש כלל בעניין קידוש לומר יום חג הסכות דהא מוסיפין מחול על הקודש וחג הסכות הוא חול ויום שמיני הוא י"ט ובעבורו הוא בא הקידוש אכן הברכה של לישב בסוכה קש' לתקן לא לאומרו אין ראוי דלמה יגרע ברכה מחוייבת נהי שברכות אינם מעכבות היינו בדיעבד אבל לחיובי עצמו בברכה דהיינו לאכול בסוכה בעוד יום ולא לאומרו א"כ עון גדול הוא וגוזל ח"ו הברכה ומועל בהן ואין שייך לומר כיון שמוסיפין מחול על הקודש א"כ עבד היום זה אינו נהי דמוסיפין בתפילה כדאשכחן רב דצלי של ערב שבת בשבת אבל מ"מ לא להשוות לילה שהרי קריאת שמע עם ערבית היה אומר בעונת' ומשום הכי ג"כ אין ראוי לספור ספירת עומר בליל שבת אחר קידוש עד לילה כאשר כתבתי כבר בתשובה סי' י"ג ולאמרו ג"כ אין ראוי א"כ סתרי אהדדי שאם אמר לישב בסוכה א"כ חול הוא וקידוש למה בא ואם י"ט הוא וקידוש בא בזמנו א"כ לישב בסוכ' למה בא כך עיינתי בדבר לקיים מנהג החסיד שוב באתי עם הספר ומצאתי ראייה גדולה לדבריו שאין מנהג אלא חיוב' הוא שהרי כתב הר"יף בסוף לולב וערבה והרא"ש אחריו וז"ל ולעניין מיתב בסובה בשמיני הלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכין והיינו טעמא דלא מברכין כיון דיום שמיני עצרת הוא דלא אפשר לברוכי לישב בסוכה דסתרי אהדדי אי יום סוכה הוא לאו ח' עצרת הוא ואי ח' עצרת הוא לאו יום סוכה הוא ומשו' דמספקא לן בתרווייהו עבדינן לחומרא יתבינן ונהגינן ביה מנהג י"ט דהוא יום ח' עצרת לחומרא ע"כ אלמא דאי לאו דעבדינן לחומרא מכח ספק לא מצאנו ידינו ורגלנו איך יתבינן ולא מברכי' וא"כ היכא שהוא עדיין יום ואין כאן ספק איך יתבינן ולא מברכין ולברך אי אפשר כמו שכתבתי דסתרי אהדדי ושוב עיינתי בדברי הר"ן ומצאתי להדיא שאין לקצר ברכה המחוייבת אפילו אם אתה עושה י"ט חול שכתב וז"ל והלכתא מיתב יתבי' ברוכי לא מברכין ופירוש מיתב יתבי' אע"ג דידעינן בקבוע דירחא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיבם אבל ברוכי לא מברכין כי היכי דלא ליתי לזלזולי בי"ט כך פי' רב אלפס"י ז"ל ואע"ג די"ט שני של פסח עבדינן י"ט ועבדי' ספירת עומר ולא חיישי לזלזולי בי"ט שאני דהתם היינו טעמ' משום דספירת עומר וקדושה לאו בהדדי

קאתי אלא כל חד וחד עבדי' באפי נפשי' אבל כאן ברכת לישב בסובה היא בכוס אחד עם הקידוש ואם מברך לישב בסוכה ב"ח איכא למיחז' לזלזולי י"ט ול"נ אין צריך לכך דספיר' העומר אי איפשר לדחותה משום זילזול דידעינן בקביע דירחא והרי חייב בספירת עומר מדאורייתא ואין ראוי שתיעקר ברכתו אבל ישיבת סובה בשביעי ספק שמיני הוא מדרבנן בעלמ' ע"כ אלמא דשמעי' להדי' שאם חייב מדאוריית' אין ראוי שתיעק' ברכה וכאן אם יו"ט הוא מחוייב מדאוריית' שלא לאכול חוץ לסוכה ואם אכל בה צריך לברך מן התורה ואין ראוי לעוקרו ומ"מ בדיעבד אין נראה לברך שהרי הר"ן אינו חולק על טעם הראשון אלא שכתב ול"נ אין צריך כו' וא"כ לפי טעם הראשון מאחר שהוא בחד עניינ' אי איפשר לזלזולי בי"ט מאחר שכבר קיבל עליו י"ט וקידש על הכוס וגם הוא סתרי אהדדי כדפי' ולכן איסור גדול הוא למי שמקדש קודם הלילה מ"מ באתי לישב מה היה דעת הראשונים אשר לפנינו שלא השגיחו בזה ואכלו מבעוד יום משום דס"ל מאחר דאשכחן מ"ד דס"ל כיון שבירך בי"ט ראשון שוב אינו מברך נהי דלא ק"ל הכי מ"מ כדי הוא בזה שהוסיף מחול על הקודש ועבדינן לילה לענין תפלה שה"ה לענין ברכת לישב בסוכה מאחר שכבר בירך כמה פעמים הנלע"ד כתבתי:

תשובה סט

א **שמעתי** צעקת המשכיל הר"ר נתן בר ישראל שבא בעלבון בתו מרת דינה וכך ההצעה:

ב נתתי את בתי לאיש אשר בשם ישראל יכונה שמואל בר ברוך וכך היתה הסיבה כי מתחילה השדכנים רימו אותי ואת בתי וישבחוהו ויהללוהו במעשיו ובמפעליו עד שנתקשרתי עמו בשידוכים ובקניין כדרך כל הארץ לא היה זמן מה עד ששמעתי מהותו ואיכתו שהוא שחקן ושכרן הן שתי אבות נזיקין עם תולדותיהם הידועים הן כלי המשחיתים ויראתי על נפשי לבלתי התקרב לחלל את בתי בזיווג שלא יעלה יפה וכאלו ח"ו להזנותה והלכתי לקראקא למקו' מושבו וטינופו לבא עד התכלית כי אמרתי אולי ארחי ופרחי ומשנאי נפשי אפיקו קלא והנה שם אחר החקיר' והדריש' נודע כי נעשתו התועבו' האלו ואמרתי לדבק אומר כי לא טוב הוא. ויגעתי ולא מצאתי בסיבה שבאו עלי ממיודעיו וממכיריו באמרם שכבר מצודתם פרוס' לצוד אותי ולהטיל עלי עונש החרם והש"ד ולגבות גם הקנס כאשר כתוב בתנאים כו' ועמדתי מרעיד גם באו עלי בדברי פיוסי' ופתויים ע"י אלופי ישראל באמר' הנער נער הכל הולך אחרי האש' כדאית' במדרש דהאי חסידא ובדיבוקו יתהפך לאיש אחר ודבק באשתו ולא בד"א נקי יהיה לביתו הרבה יין גרם הרבה ילדות גרם כל זאת ישתקע ממנו וישליך מעשיו הרעי'

במצולת הים במקו' אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם ואמרתי אמן בעל כרחי אולי יתנחם מ"מ אגדור בעדו לבלתי יצא ולא יחזור לקלקולו וקשרתי אות' בכתב חרם לקבל עליו שלא לשחוק שום שחוק שבעולם בלתי רשות חמיו כי אמרתי שחוק ושכרות צרות זו לזו ובעיזובו האחת פוטרת את חברתה כי אם ימשול ברוחו שלא ישתה יותר מן הראוי אז ג"כ לא ישחוק וכן להיפך כאש' יוכיח סופו על תחילתו.

ג ונתתי לו את בתי בקידושין ובחופה עד שהמלך במסיבו חלבונו נתן ריחו לא קיים נק"י יהיה לביתו שתי שבועות והלך בבתי משתאות של גוי' שתה וצחק עד שמילא שלחנו בקיא צואה בלי מקום ותעל צחנתו ועלה באשו וריוה גרונו ביין בבתי גוים הקרוי יין נסך התחלנו להוכיחו בעט הרגל כלץ שונא תוכחות ואמר מי אדון לי למען ספות את הרוה והשחית וקלקל וכמעט ששיכן כל שאירת הגולה כאשר יוברר עליו בעדות והנה כראות בתי דינה מעשיו ומפעליו דנת' דין בנפשה לבלתי קרוב אליו כי נמאס בעיניה מצד עצמו מה מאוס משיכור ושחקן ע"כ אתחנן במר ובכי לפני רבותי לסייעני לדבר מצו' לכוף אותו שיגרש ירוני רבותי בתי מה תהא עלי' אם לכוף אותה להיות אצלו בעל כרח' או לא:

ד **תשובה** נראה בעיני פשוט שאין לכופו ליתן גט כי תקנת הגאוני' שבבבל שהבי' מהרי"ח לא נתפשטו וכל האחרונים חלקו בדבר וכן אנו נוהגים שלא לכופו אפי' הוא עובר חרם או נשבע ואינו מקיים כי דווקא באשה חשו חכמים בזה ולא באיש וגדולה מזו כתב בהג"ה מיימוני' בשם מהר"ם דאפי' עובר על דת או משומד אין כופין אותו להוצי' ותדע מדלא מנה רשע שכופין אותו להוציא וטעמא דטב למיתב טן דו כו' אם לא שקבל עליו בחרם שלא להכותה או שלא להקניטה ע"כ ואף שנוכל לומר שחרם זה שקבל הוא כנגד דידיה שלא יאבד את ממונו וזמנו בשחוק ושכרות וכמה יקניטה יותר מזה מ"מ אין דעתי מסכמ' לכוף בגירושין א"ל כראייה ברורה ולא לדמו' מילתא למילתא מאחר שיש לבעל דין לחלוק ולומר מאחר שבתוך אותו כתב קישור על השחוק לא נמצא שיהא תלוי בדידה אלא בדעת חמיו ועוד שמא דוקא להכותה ולהקניט' מעצמו קאמר ע"י שמגרה בה מדון ולא במה שיהא קניטה מעצמה ואם כן יאמרו ח"ו גט מעושה הוא אבל אם יברר עליו מעשה חיתוך ח"ו והדומה לו שהו' מזיק ומסכן את עצמו והמצורף לו אין לך מום גדול מזה ופשיט' שיכולין לכוף אותו ולהוציא א"ל שיודה על פשעיו ויקבל תשובה ויתן אמתלא לפשעיו ולא הורגל בכך אלא שמקרה לא טהו' בא לידו ג"כ אין כח ביד המור' לכוף אותו לגרש.

ה ומ"מ פשיט' דפשיט' הוא שאין כופין אות' להיות אצלו מאחר שבאה בטענת דמיאוס וישאר בידה כל מה שהכניסה לו בין במזומן בין בתכשיטין בין בבגדי' וכל מה שהפסיד אפי' אינו פושע אלא נגנב או נאבד חייב לשלם דמיהן כי הוא נתחייב באחריותן שהרי שמה לו הנגדי' והתכשיטין במא' זקוקים כסף צרוף שהן לשם ב' מאות זהו' אף שנשאר בידה עכשיו יותר מב' מאות זהו' אין זו טענה כי כן דרך לכתוב בכתובו' כולן בשוה שלא לבייש את העניות אבל כל מה שהוסיפ' בנדוניא יתר על הסך הבתו' בתנאי' הן נכסי מלוג כמו שפי' רש"י ביבמות בריש פ' אלמנה וא"כ המעות במזומן הן נכסי מלוג שיאכל ממנה הפירות כדין נכסי מלוג והבגדי' והתכשיטין שהן עיקר הנדוניא היא ששמה לו בכתיב' ואות' דברי צריכי' שומה ובפרט מאחר שהיא מוחזקת ידה על עליונה ולומר שבגדיה ותכשיטיה הן הן ששמה לו בנדוניא וצריך לשלם דמיהן וכבר אעתיק לך מה שכתב הרא"ש בשם הרי"ף והוסיף עליו וז"ל הדין הוא דינא דגמרא במורדת אבל האידנא דייני' בבית דינא דמתיבת' כדאתיא ואמר' לא בעינא ליה להאי גברא נתיב לה גיטא יהבינן לה גיטא לאלתר ואי תפסה מידי מכתובתה מפקינן מינה ויהבינן ליה לבעל ונכסי מלוג אם ישנו בעין או דבר אחר הבא מכחו כגון שמכרו בתים וקנו בדמים שדות שקלה להו אבל כלו לגמרי לא מחייב בעל לשלומי אבל נכסי צאן ברזל כל שישנו בעין מהן אפי' כלו הרבה שקלה להו ואפילו נפחתו מדמיהן הרבה אינו משלם הפחת ובלבד שיהו ראויין להשתמש בהן מעין מלאכתן הראשונה אבל אינן ראוין להשתמש בהן מעין מלאכתן הראשונה חייב לשלם כל דמיהו כל שכן אם נגנבו או נאנסו משום דברשותיה קיימו כדתנן אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו וחזינן לגאון דאמר דיהיב לה עיקר כתובה מנה או מאתים כי הכי דלא להוויין בנות ישראל הפקר אבל מאי דכתי' לה מדיליה בין תוספ' בין מתנה לא יהבינן לה מידי הדין הוא דינה דמודדת דנהיגי בה רבנן דמתיבת' כמה שנין עד השת' ואפש' לפי שראו הקלקול בבנות ישראל וכי משהו להו תריסר ירחי שתא תולות עצמן בגוי ויוצאות לתרבו' רעה בטלה שהיה ונתנו רשות לבעל לגרשה מיד בלא שהייה אבל לא שיכפוהו לגרשה דאף מונע תשמיש ממנה או מזונות אין כופין אותו להוציא כדאיתא בירושלמי אין מעשין אלא לפסלות כ"ש כשהיא מונעת לעצמה שלא תקנו להרבות ממזירין בישראל מוטב שבנות ישראל הרעות שיוסיפו רעה על רעתן ואל ירבו ממזירין בישראל והדין תקנת' ליתא אלא היכא דאי מרדא איתתא בבעלה דבעי' למיפק מיניה משו' דלא בעיא ליה אבל אם חלתה או שהיה בה חשש' מיתה ורוצה להפקיע את עצמה מתחת בעלה כדי שלא יירישנה ליתא להא תקנתא ולא עבדינן בה עובד' ובכי האי מילתא איכא למימר היכי דמיעקר נחלה דאוריית' לא תקון

רבנן ואע"ג דחזינן בהאי מילתא פלוגתי דרבוותא מסתברא כמאן דאמר לא עבדינן תקנת' בהאי מילת' ולדברי הכל כל מאן דכייפי' ליה בין מעיקר דין כדתנן ואלו שכופין אות' להוצי' ומאי דדמי להו ובין מעיקור תקנת' אי מיתה הך איתתא מקמי דתיפוק מיניה דבעל בגט בעלה ירית דלא מיפקע ירושה דבעל אלא בגירושין גמורין וכן הלכת' עכ"ל הרי"ץ וכן היה דן ר"מ ז"ל בדינא דמתיבת' אבל היה מצוה להחרים אם השיאה שום אדם עצה כדי להוציא נדוניית' מבעלה וכשהיה נראה לו ערמה בדבר לא היה מצוה להחזי' לה אפי' נדוניית' הילכך לא היה דן דין מאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדברי' למה אינו מקובל עליה או שהיה מכלה כל הממון עכ"ל ואף שנמצא כתוב במרדכ"י בשם הר"ר מתתיה שלא תוכל למרוד בבעלה מחמת שהוא שוחק ומכלה ממון דברי מהר"ם נרא' עיקר בעיני היכא שטענה מאיס עלי בתשמיש ולא אוכל בדעתי להבעל לו כי נעשה בעיני מאיס מחמת מעשים אלו שיעשה ולא בעינ' לא הוא ולא כתוב' אבל אינ' טוענת מאיס עלי אלא אמרה לא בעינ' ליה כי הו' מכל' כל ממון ומיסתפי' שיאבד אף ממוני נראה כדעת הרב ר' מתתיה שלא תוכל למרוד בו ואם מרד' פסקינן עלי' דינ' דמורד' ממש כמורדת דבעינ' ומצערה ליה ומה נראה בעיני דלא הוה מורדת מחמת מאי' אלא שאמרה לא בעינ' לא הוא ולא כתובת' רק שיגרשנה או לא אוכל לדור עמדו כלל בשו' עניין ואינה מזכרת הממון כלל ע"כ העתקתי ממה שכתבתי בחיבורי הגדול וא"כ בנדון זה שהיא אמרה שהוא מאיס עליו מחמת מעשיו הרעים ששותה יין נסך תמיד בבית משתיהם ובא שיכור לביתו כאשר מסופר בטענותי' וגם עבר על בריתו שנשב' שלא לשחוק ומגזם לסכן לשרוף ולאבד ולמכור אין לך מאיס גדול כזה ומי לא יוד' בזה שהוא מאיס ממש ושנוי בעיני אלקים ואדם אף אם היא לא טענה ק"ו שטענ' והעידו עליה אלופי ישראל שדיברו עמה בפיוסי' חוץ מבית אביה ובתחבולה באו עליה ולא הועיל כל דבריהם ונראה אף שכתב מהררי"ו בתשובה שהיה משבי' אות' בחומ' איסור שמה שקובלת על בעלה וטוענת מאיס עלי ובאה בטענת כול' שלא מחמת עצת אביה ואמה הוא או שום אדם ולא מחמ' שום תרמית שתהא מכוונת להוציא ממנו נדונית' כו' הכא בנדון דידן לא משביענן ואף שאילת חרם לא שייך בנדון דידן כי מהר"ם לא היה מצוה להחרים אלא היכ' שראה ערמה בדבר אבל היכ' שלא ראינו ערמה למה לנו להטיל עונש בכדי וקלל' חרם אפי' על תנאי או באה לפעמי' אלא שהאב"ד האלו' מהר"ר יעקב הפריז על המדה והושי' ב"ד להטיל עליה חרם הגדול כאש' יש ב"ד בידו וכב' הורה זקן ומה שמהררו"י צוה להשביעה נרא' שהית' באה בטענ' דמאיס עלי אבל לא נתנה אמתלא לדבריה כאשר משמע מדברי התשובה שכת' ובאה בטענה ואינ' רוצ'

להיות עמו בכפיפ' ולא נתבררו וגם לא נתלבנו טענותה ע"כ קבלה עליה בפני בחומר כו' אבל הכא שנשתברר טענת' ונתלבנו בעדות ובראייה א"כ למה לנו להשבע אות' שבועת שוא ר"ל בחנם כמו הדין דנשבע על תרין תרין כו' ואל ואמר הטוע' כבר ידע וקבל חליל' לנו לומר שידע וקבל אחריה מעשים הרעים האלו ועוד אומדנ' דמילתא להפך שהרי היה מקשרו שלא יעשה שום שחיק שהוא הגורם בנזקין ותקלה ועוד דינה היכא הת' יודעת מאלו שנאמר עליה ידעה וקבלה ועוד דווקא על מומין הוא דשייך לומר ידעה וקבלה ומחלה אבל על דבר עבירה ומעשים רעי ועובר על דת לא שייך לומר ידעה וקבלה כי אסור לקבלה ואם קבלה קבלה בטעו' ועד כאן קבלה ותו לא ודברים אלו אין צריכין פנים דפשיטא שנוי ומאוס הוא ובדין אינה יכולה לקבלו ועליו נאמר אוי מי יחיה משמואל בר ברוך כמו בר עינן ואם אביו ברוך בנו ארור אשר לא יקום דברי התורה והברית והשבוע' ושם בסתר חומץ בר יין באשר הוא שם ומה שירצה הטוען לומר שיש לו עדות שאמר' מרת דינה אוהב אני אח בעלי אפר' את"ל שעדות כשרה הוא מ"מ מאן לימא שאמר אחרי התיעתועי' והגילולי קודם שנגלו מעשיו ובעט ביסורים אפשר שהיית' אוהב אותו אבל אחרי התוכחה וחוזרו לסורו רע נעשה מאוס ושנוי ואם יאמר הטוען תתפוס מה שבידה אבל החו' שנתקשר לי כמ"ר ליברמן חמיו של הר"ר נתן בעד ד' מאות זהובי' צריך לשלם על כל פנים אפי' הם מעות הנראים מ"מ מאחר שנתקשר בקניין כגבוי דמי והוי הוא תופס זה אינו דכל שטר נהי אמרינן כל העומד לגבות כגבוי דמי מ"מ לא נקרא מוחז' ממש וכאשר פסק מהרא"י בת"ה היכא שידוע שהחוב הוא מחמת הנדוניא לא חשוב כמוחז' ביד לעניין נדונית חתני' מחמת עידור ואמרי' אומדנ' שלא הקנ' כו' לו לא זב' ק"ו שלא זכה היכא שבאה בטענ' מאיס והדין עמה כמו שכתבתי ואף שבא הממון ביד שליש ולשם גבי נדונית חתנים נפל ספיק' בין הגאוני' אם הוא כמוחזק או לא שאני התם דהטע' הוא מאן דסבר יחלוקו דמספקא ליה מאחר שיצא מיד האב שמא תו לא אמרינן לא גמר להקנות אלא ע"מ שתהנ' מהן בתו כו' אבל לעניין מוחזק פשיט' שהוא אינו מוחז' ואם הוא מונח ביד שליש נאמן שלו ג"כ הוא נאמן שלה ומוחזקת כמו הוא ופשיטא שאין מוציאין מיד השליש ועוד אומדנ' דמילת שהשליש הוא עיקור נאמן שלה לחיזוק הבטחה ממונה מנוהו לשליש שהרי הוא אבי אמה וע"כ רחמי האב כו' ועוד שבקי' ליה כל טעותי' שאף הוא מוחז' מ"מ מוציאין מידו אם הוא בעין ולא אמרו המחברים שאם תפסה אין מוציאין מידה לאו דווקא קאמר אלא רבות' דסיפא קמ"ל שאם תפסה יותר מנדוניית' בעבור כתובת' מפקינן מינה ותדע דלאו דווקא קאמרי' שהרי המחברי' כתבו להדי' אנדוני' דהנעלת ליה שאם תפסה כו' והרי

גבי נדוני' שהי' נכסי צאן ברזל אמרי' שאם נגנב או נעבד שהוא צריך לשלם דמיהן ק"ו שמוציאין מידו אם הוא בעין ועוד אפי' את"ל דבעי' תפסה ממש היינו היכא שאינה יכול' לברר וללבן טענותיה אם מאיס הוא א"כ כל היכא דלא תפסה אין מוציאין מידה דשמא אינו מאיס והיא משקרת אבל היכא שמבררת ומלבנת טענותיה א"כ הדין עמה ומוציאין מידו והארכתי דבר בחיבורי הגדול בתשובה המתחלת רבים טועין במורד' דמאיס עלי כו' ונלאתי להאריך כי אין צורך בזה שהרי אינ' בידו שנצטרך להוציא ממנו אלא לרווחא דמילתא כתבתי ולכן אומר אני שכל מה שהכניסה ישאר בידה והמעות במזומן ישאר ביד שליש כדי לזון אות' מן הריוח וכל זאת לרווחא דמילתא כי מן הדין יש להחזיר לידה כאשר כתבתי אלא בזה יראה לכל שאין דעת' על הממון באם לא תתפייס תוך שנה מיום ראות' כתבי אף עתה שאין המעות בידה אם כן לא נתן עיני' בו וגם אולי בתוך זמן זה יחזור וישובו לילך בדרך טובים וגם היא תתפייס וימצאו מעות הנדוניא כאחת והמאה זהובים וחמשי' שהוא מעות שלו אין כח ביד כמ"ר ליברמן לעכב המעות מאחר שהיא אינ' רוצה בו והוא מרוצה אלא שיכול הר"ר נתן לעכב הממון עד שישלם מה שיפסי' מנדוניית' וגם אם גרם לו איזה היזיק במסירה שיעמוד לו לפני אב"ד ה"ה מהר"ר בשער שחטא יהא נידון ואם יבא איזה מורה ממקום אחר להטיל עונשי' וגזירה על הר"ר נתן וכמ' ליברמן שיצאו חוץ מגדר הזה אזי אני מודיע שאותו העונש בטל כחרס הנשבר ויכול הר"ר נתן לומר אדרב' בפרט מאחר שפסק דין בידו ומי שיבא עליה' לטעון חוץ מהענין הזה או שנשתנ' העניין שאינו חרוץ בפסק הלז הלא יש להם אב"ד עמיתי האלוף ובידו כלי הדיינים מקל ורצועה ושופר והוא יוציא לאור דיניה' ושלום לכל דייני ישראל:

תשובה ע

א **שאלה** אונן על אמו ויש לו בן לימול איך יתנהג עמו:

ב **תשובה** שאילה זו צריכ' דקדוק כי לכאור' היה ראוי שימול אותו אחרי שיקברו את מתו דקודם שקברו המת הוי אונן ופטו' מכל מצות הכתובים בתור' ואי בירושלמי שאפי' אם ירצה להחמיר על עצמו אינו רשאי ומה שאמרינן מילה ומת מילה קודם היינו היכא שאין האב אונן ובפרט לפי מה דס"ל האידנא שאין האונן נכנס לב"ה ולא מתפלל כלל אפי' יש לו קוברי' ולא כרבי"ה שכת' להקל אכן נרא' לי גבי מילה דמצוה רמיה עליה בפרט ויש לו זמן לא נפטר ממנה כלל בפרט מאחר שמלין אותו בבית הכנסת שהוא לעולם קודם הוצאת מת דאשכחן נמי גבי מי שהיה לו טבחו טבוח כו' שבועל

בעילת מצוה ופורש כו' אע"ג דהתם משום הפסד ממון התירו הא לאו הכי לא שאני התם משום דכבר מת לו מת וראוי לאבל עליו ולדחות הנשואין עד אחר אבילו' ומ"מ שמעינ' דלא בכל מילי אמרינן אונן פטור מכל המצות דאי לאו הכי איך יעשו לו החופה ויבעול בעילת מצוה כדי שיחילו עליו ז' ימי המשתה מאחר שהוא פטו' מכל המצות ואף אינו רשאי להחמיר אלא בודאי חייב במצות פרטי' כי האי אלא שהקילו חכמי' עליו ופטרוהו מתפילה ומכל המצות מאחר שהוא עסוק במצוה זו של מת והכא שאינו מבטל שום דבר מעניין צרכי מתו במה שמוליך בנו לימול ולהכניסו בברית פשיטא שחייב בפרט שהזריזים מקדימים למצוה וכ"ש למנהג שלנו שיש לו עת קבוע למולו קודם עלינו לשבח שלא ידחה זמנו ואית' נמי בברייתא בפ"ק דמגילה ומביא' בפרק מי שהיה הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמר' לא יטמא יכול אף למת מצוה ת"ל לאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא הא למת מצוה מטמא אלמא תנינ' להדיא דאף לכל המתים אינו נדחה כ"א למת מצוה שאין לו קוברים אבל במתי' שלנו שיש לו קוברים ואינו צריך לו ואינו מבטל שום דבר פשיטא שעושה מצותו דהיינו למול בנו מקודם ועוד עיקר שפטרו אותו מכל המצות משום כבוד המת הוא כדי שיעסוק עם מתו וזה הוא כבודו כמו שאמרו רז"ל בירושלמי מת אחד במשפחה ידאגו כל המשפחה נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה והכנסתו לברי' היא לידתו דהא גר במילתו אמרינן כקטן שנולד דמי וא"כ כבו' המת הוא וש"ד:

תשובה עא

א **שאלה** אבל שיש לו מילה בשבת אם קורין אותו לס"ת.

ב **תשובה** יראה שאסור לקרותו לס"ת ואין לדמותו' לעובדא דר"ת כשהיה אבל ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל כך לקרות שלישי בכל שבת הרואה אינו עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דבר של פרהסיא ה"נ מאחר שרגילין במילה לקרות אבי הבן בשבת הוי כפרהסיא אם אינו עולה אינו דומה דהתם כל שבת ושבת היה עולה אבל אבי הבן הזה יש כמה שכתו' שלא עלה לתורה ועוד התם הקריאה לר"ת חיוב' דרמי עליה שהי' מן החיוב לקרותו בתחיל' כדאיתא בפ' הנזקין אחרי הכהן ולוי מי קורא ת"ח הממונים על הציבור אבל הכא שאינ' אלא מנהג במקצת מקומו' ולאו חיוב' הוא א"כ לא מחזי כפרהסיא אם אינו עול' ואפי' למאן דשרי לקרות האבל במקום שיש לו קבוע כגון סיום או מקום כהן שאם אינו עולה הוי כפרהסי' שאני התם מאחר שקנה כבר מקום כהן או סיום א"כ הוי מצוה המוטלה עליו והוי בפרהסיא אם אינו

עולה במקום קביעתו אבל הכא אין לו מקום קבוע שיהא מתחזי כפרהסיא אם אינו עולה וכן יש לדחות נמי הא דר"ת משו' שהיה לו מקום קבוע ושלישי ועוד הא מילתא דר"ת חידוש הוא ומחידוש לא ילפינן ולא שמעתי נוהגין הן בזמנינו שהרי אפי' אם האבל כהן ואין כהן אלא הוא שצריך לעלות אפ"ה כתבו בשם הר"מ שטוב יותר לומר לו מקודם שיצא מב"ה וכן יכול לעשות כל ת"ח וא"כ ג"כ אבי הבן פשיטא שאינו עולה הנלע"ד כתבתי דברי שלמה לוריא:

תשובה עב

א שאלה למי שראשו כבד יש לו הית' לישב ולאכול בגילוי ראש:

ב תשובה אין אני יודע איסור לברך בלא כסוי ראש ומהרא"י פשוט לו שאסור בהזכרת שם בלא כיסוי הראש ולא ידענא ממאי והנה מצאתי שכתב במסכת סופרים יש בו מחלוק' שכתב פוחח הנראים כרעיו או בגדיו פרומים או מי שראשו מגולה ואינו רשאי להוציא הזכרה מפיו ע"כ ור' ירוחם כתב בסוף נתיב ט"ז שאסור לברך בגילוי הראש.

ג ולולי שאינני רגיל לחלוק על הקדמונים א"ל שיש גדול שיסייעני הייתי נוטה להקל ולברך בגילוי הראש ואפילו לקרות ק"ש שרי שהרי איתא במדרש רבה אמר רבי ברכיה מלך ב"ו משגר פרוטגמא שלו למדינה מה הם עושין כל בני המדינה עומדים על רגליהם ופורעים את ראשיהן ורואין אותה באימה ביראה ברתת ובזיע אבל הקב"ה ית' אומר לישראל קראו ק"ש פרוטגמא דידי הרי לא הטרחתי עליכם לקרות לא עומדים ולא פרועי ראש כו' משמע להדיא דליכא איסור בפריעת ראש אלא שלא החמיר עליהם ומה אעשה שכבר הורו לאיסור.

ד אבל בזה תמיהני שנהגו איסור בפריעת ראש אף בלא תפלה ולא ידעתי מאין זה להם כי לא מצינו איסור בפריעת הראש כי אם לאשה כדאיתא בפ' המדיר וממידת חסידות הוא שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש ודוקא הליכה ד"א (מו') כדאיתא בפר' כל כתבי א"ר חנינא תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש והוא ממידת חסידות כמ' שחשוב שם אינך תיתי לי כו' ועוד ראייה מפ"ק דקידושין שמסיק שם אמר ריב"ל אסור להלוך ד' אמות בקומה זקופה שנ' מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי משמע דוקא בקומה זקופה הוא אסור אבל בגילוי הראש אין בו איסור אלא דרב הונא החמיר על עצמו מכח מידת חסידות ועכשיו הוא להיפך בקומה זקופה אינם נזהרים ואדרבה הגאים והעשירים הולכים נטויי גרון ובגילוי הראש נזהרים לא מחמת חסידות אלא סוברים דת יהודית הוא.

ה עוד מצאתי כתוב הא דגלוי הראש כו' היינו באויר השמים דוקא וכן נראה לפרש הא דקומה זקופה אף שמלא כל הארץ כבודו מ"מ אינו נראה כאילו אינו משגיח בעושיהן כי אם מי שהולך באויר השמים ושם יש לו לזכות ולהתעורר אף שמהררא"י כתב שאין לחלק בין בית לחצר כי מלא הארץ כבודו היינו בהזכרת השם וכן מסתבר שמדת חסידות הוא בהזכרת השם שלא יהא בגילוי הראש כמו הולך ד' אמות באויר השמים וכן מצאתי כתוב בשם הר"ם שכל זה מידת חסידות אלא שהרי"ף כתב שיש למחות שלא לכנס בב"ה בגילוי וכן הטור לא כתב ויכסה ראשו אלא גבי תפלה ולא גבי ק"ש ומה אעשה שהעם נהגו בו איסור ואיני רשאי להקל בפניהם.

ו ושמעתי על חכם אחד כשהיה לומד היה לומד בגילוי הראש ואמר שכבד עליו המשא ומ"מ נראה בעיני אף שאין איסור בדבר ואף לא מידות חסידות כשאינו מזכיר השם מ"מ דת"ח יש לו להזהר מאחר שהעם תופסים בה לקלות ולפריצות כאלו עובר על דת יהודית ואפי' לומד בחדרו אין לסמוך על זה שמא העם הארץ יראה ויקל בו לא בחינם אמרו כל שאסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור.

ז ועכשיו אני אגלה את קלון האשכנזים בודאי מי ששותה יין נסך במלון של גוים ואוכל דגים מבושלים בכלי שלהם והמחמי' הוא שמאמין לפונדיקי' שלא בשלו בה אין חוששין עליו ואין בודקין אחוריו ונוהגין בו כבוד אם הוא עשיר ותקיף ומי שהיה אוכל ושותה בהכשר רק שהיה בגילוי הראש היו תופסין אותו כאלו יצא מן הכלל ע"כ החכם עיניו בראשו ידע להשמר שלא יתפסו עליו ואם כבד עליו להניח על ראשו דבר כבד יכסה ראשו בבגד פשתן דק או במשי.

ח ומ"מ נראה אפי' מי שירצה לברך ברכת נהנין והוא בלילה שאין לו כובע עליו או כשרוחץ באמבטי די לו במה שמכסה את ראשו בידיו אף שגדול אחר העתיק לאיסור ומהררא"י הביאו וראייתו מר"ת שכשהיה רוחץ בחמין והיה שות' היה מתכסה בבגד כנגד לבו כו' משמע דוקא בבגד ולא בידים אין זה ראייה כי מה לא חשוב כיסוי שדרך האדם להניח ידיו על לבו והרואה לא יצא שצריך לכסות את הלב או ידמה לו שלא כסהו ממש כנגד הלב אבל למעלה מראשו שהוא דבר הניכר מספיק בכיסוי היד בפרט לפי מה שכתבתי שאין בו איסור כ"א חסידות מספיק לו כיסוי היד בפרטי באקראי בעלמא:

תשובה עג

א **שאלה** הנונין של ויהי בנסע הארון שמהפכין אותן בתחיל' וסוף ויש מוסיפי' נונין וכמ' פני' שונו' בין הסופרים יורינו מר איך לנהוג:

ב **תשובה** דבר זה כתבתי בחבורי הגדול בפרק כל כתבי ואעתיק לך אות באות: מסקינן בסוגיא ת"ר ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרש' זו עשה לה הקב"ה סמניות מלמעלה לומ' שאין זו מקומה כדתניא רשב"ג אומ' עתיד' פרש' זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה פי' רש"י בדגלים הייתה ראויה להכתב בפר' מדבר שני ושם הוא מקומה ולמה נכתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענו' פורענו' ראשונה ויסעו מהר ה' ואמר ר' חמא בר חנינא שסרו מאחרי יי' פי' שהיו בורחי' מהר סיני דרך ג' ימים כתינוק הבורח מבית הספר לפי שלמדו הרבה פורעני' שנייה ויהי העם כמתאוננים ולעתיד שיהיו כל הפורענות בטלים ולא ידאגו לפורענית מחוו' הפרש' למקומה ר' אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב הוא לעצמו נמצא ספר במדבר יש בו ג' ספרים עד ויהי בנסוע ספר אחד והוא בעצמו ספר שני ועד כלות הספר ספר שלישי והיינו דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה סברים של תורה ופי' רש"י עשה לה סמנים מלמעלה למטה להבדיל' מן הסמוכו' לה ואח"כ פי' למעל' ולמט' בת חיל' וסוף ויהי בנסוע הארון ע"כ כך נמצ' בפירושי' שלנו וצרי' לפר' תחיל' וסוף של ויהי בנס' הארון אבל בפי' רש"י של קלף מדויק מצא' כתו' בזה העניין בתחיל' וסוף ׃ ויהי בנסע הארון ׃ ע"כ דהיינו סימנין בתחלה וסוף הן שתי נונין הפוכין וכן עושין מקצת סופרים ותמה אני עליה' לכתוב ב' אותיות בתורה שלא לצורך ולפוסלה שהרי אפי' אות אחת יתירה פוסל וכן אפי' פיסו' טעם או ניקו' בדיו פוסל התור' כ"ש כה"ג ולא אמרי' שעשה לה הקב"ה סומני' אלא ר"ל פרשה לפניה ולאחרי' כי מן הדין לא היה לו להפסיק שהרי לעיל מיניה כתי' וארון ברית ה' נוסע לפניהם אלא שבא להראות סימן לרשב"ג כטעמיה ולר' כטעמיה וטעו התלמידים וסברו שהסימנים הן כנונין אבל הרמב"ם ושום מחבר לא הזכירו ואם הסימנים היו על אילו נונין א"כ בודאי אם לאו עשו מעכב מאחר שאינ' מתקון הסופרים אלא מציוי הקב"ה כמו שאמר התנא עשה לה הקב"ה סימני' וא"כ למה לא הזכירו המחברי' וראיתי בס"ת מדויק שכת' מהר"ר טודרוס הז"ק משפיר' ולא כתב שום נון יתירה אלא עשה סימני כנון הפוכה כגון ויהי בנסע גם בזו תימ' הלא אות הפוכה אינה אות ואין לך שינוי אות גדול מזה הלא כתב מהררי"ק דלא מהני קריאת יניק דלא חכים ולא טיפש היכא שלא נכתב האות כראוי אלא להכיר בין וי"ו ליו"ד א"כ כ"ש הכא שאינ' אות לגמרי ולא עוד שבודאי יניק דלא חכים לא יכול לקרותה כלל אלא שאינני אוכל לפוסלה מחמת היפוך הנונין שהרי כתב הרמב"ם ויזהר באותיו' הגדולו' ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ואותיות המשונות כגון הפיאי"ן הכפופות והטור כת' בשמו פיאין המלופפות והסמ"ג כת' בשמו פיאין המלופפות והאותיות העקומות

כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש כו' וכל אלו הדברים למצוה ולא לעיכוב וא"כ מאחר שקבלו הסופר להופכן צריכים לכתחילה להופכן וכ"ש שאין לפוסלן אכן תמה אני על דבריו מאחר שאינם לעיכוב א"כ ממילא פסול יש בהן שהרי אין להן צורת האותיות כלל ואינו דומה כלל לאותיות גדולות או קטנות או פיאן המלופפו' לפי שיש להן צורת האותיות אלא שהן משונות מפי עזרא הסופר לאיזה כוונה ומ"ה לא מעכב אבל בעקומות לא היה מסתבר כלל בעיני בפרט מאחר שאינ' כתובה לא במשנה ולא בגמר' ולא בה"ג אלא העתקת סופרי' הוא ואמינא שיבוש כיון דעל על ובפרט גבי ויהי בנסע הארון שבא הטעו' ממאמ' עשה להם סימני' כדפי' ומ"מ לא אוכל לפוסלן בזה היכא שלא הוסיף שום נון כפופה אלא שהפך הנונין שבתוך הכתב מאחר שהרמב"ם כת' להיתר ואחריו הסמ"ג והטור וא"כ אולי מפי עזרא הסופרים הוסיפו בהפיכות נונין לחזק הסימנים שעשה הקב"ה ותיקון סופרים הוא זה למצוה ולא לעכב ומ"מ לעצמי היה בדעתי לחוש ומוחקן עד שמצאתי כך בזוהר שהיה כך הקבלה בימיהן מימות ר' שמעון בן יוחאי כאשר אביאו לקמן ובהיותי עוסק בשמועה זו אמ' משכיל אחד לפני כדי שאשמ' הלא כל התור' תלויה באות נונין כאשר כתב הבחיי והרקנטי ונבהלתי ולא ידעתי מה להשיב חורפי דבר עד שחפשתי בכל הספרים וראיתי שזה אומר כזה וזה אומר ככה כל אחד דרש את שלו הבחיי כתב להדיא ע"כ עשה לה הסימנים מנון ללמדך שפרשה זו פונה לסוף חמישים פרשיו' אם תמנה מן ויהי בנסע הארון עד ונסע אוהל מועד בדגלים בפרש במדבר סיני תמצא חמשים פרשיות ושם היתה ראויה לכת' כדעת רשב"ג וא"כ לפי פירושו לר' שאמר כאן הוא מקומה אלא הסימנים באו להודיע שספר חשוב בפני עצמו הוא והסימני' מראין כאלו היא מובדלת מלמעלה ומלמטה וחשובה לעצמה כאשר כתב בעצמו א"כ אמאי עשה הסימנים מנון גם לדעת רשב"ג למה עשה סימן בנון בסוף ויהי בנסוע די היה לו כנון שלמעלה לרמז שמקומה למעלה מנ' פרשיות אח"כ כתב דרש ע"ד הקבלה כי פרשה זו רומז על כל ימי עולם וחדוש העולם לעתיד והתכלית מן הדרש שהנון הפוכ' רומז שהעולם יחזור לתוהו ביובל הגדול ושתי נונין הפוכין כדי לחזק הדבר כפתרון החלומות של יוסף וכך הוא בעיני כפתרון חלומות עוד כתב שהפסוק שובה רבבות אלפי ישראל רמז לאותו עניין כי אלפי רמז לאלף הששי ישראל רמז לאלף השביעי ע"ד שית אלפי שנון קיימא עלמא כו' ס"ד אינה אלא דרש של תוהו והדרש ידרש מפי כל. הרקנטי כתב בנסע בגי' יעקב וע"כ הנון הפוכה כאדם הכורע על ברכיו לפני המלך ומבקש ממנו צרכיו כו' א"כ לפי זה אינו משום סימן אלא שדרש טעם על היפוך הנון והסימן הוא כמו שפרשתי שעשה פרשה לפניה ולאחריה

אח"כ עיינתי בזוהר שממנו יבא המקור והוא עניין אחר לגמרי ואינו תלוי כלל בסימנים אבל קרוב יותר אל הפשט וממנו תשמע שאף בימי התנאים היה קבלה בידם הפיכת הנונין אלא שספיקא נפל בניהן בין הספרים וז"ל הזוהר ויהי בנסע הארון ויאמר משה וגו' ר' אליעזר אמר הכא אית לאיסתכלא נ' דאיהי מנוזר לאחורא אמאי בתרי דוכתי הכא ואי תימא נ' כפופה הא ידיעא ן' כפופה נוקבא ן' פשוטה כללא דכר ונוקבא והא אוקמינן באתר דא ויהי בנסע הארון אמאי אתהדר לבתר כגונא דא ת"ח נ' באשרי יושבי ביתך לא איתמר בגין דהיא בגלותא והא אוקמוהא חבריי' דכתיב ונפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל וגו' אלא מה כתיב לעילא וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה כיון דהוי נטיל ארונא נון נטיל עלאה והא שכינתא על גבי ארונא יתיב ת"ח חביבותא דהקב"ה לגבייהו דהא אע"ג דאינון סטאן מארח מישור הק"בה לא בעי לשבקא לון ובכל זימנ' אהדר אפייהו לקבלייהו דאי לאו הכי לא יקומון בעלמא פוק חמי ארונא הוא נטיל מקמייהו אורח תלתא יומין נ' לא הוי מתפרש מיניהו נטיל עמיה מיגו דרחימו דלהון דישראל אהדר אנפוי ואסתחר לגבי ארונא בהאי אילתא דעזלתא כד איהו אזיל אהדר אפוי לאתר דנפק וע"ד בנסע הארן נון אסתחר אנפין לקבלייהו דישראל וכתפי גופא לגבי ארונא וע"ד כד נטיל משה אמר קומה ה' לא תשבוק אהדר אנפך כד נון אתהדר נון לגבייהו בגונא מאן דאהדר אנפיה למאן דרחים וכד הוי שר ארונא וישראל למשרי כדין אהדר נון אנפוי מישראל ואתהדר לגבי ארונא ובכלא אתהדר א"ר שמעון אלעזר ברי הכי הוא אבל הכא לא אהדר אנפוי מישראל דאי הכי בעי נון לאתהפכא מגיונא דאחרא עלאי ס האי מנוזר והאי באורח משור לגבי ארונא אלא ודאי לא אהדר אנפוי מינייהו ומה עביד בשעתא דשארי ארונא אמ' משה קומה ה' כדין שארי ארונא ושכנת' קאים בסיטרא אחרא ואנפוי לקבלייהו דישרא' ולקבליה דארונא ובגין כך כדין כליל לגווה דארונא ולישראל אלא דישראל גרמו לבתר דכתיב ויהי העם כמתאוננים א"ר אלעזר אבא דאמר מספרא דרב ייבא סבא דאמר דבין בהאי גיסא ובין בהאי גיס' אתהדר א"ל שפיר קאמר' אבל דא אמינא הכי תשכח בספרא דרב המנונא סבא והכי הוא ודאי ע"כ תכלית המאמר נראה שר"א דרש שתי הנונין ההפוכין קדמא' של ויהי בנסע הארון רמז לתיבת של ישראל שאף אם ירחיק הארון מה' השכינה חוזרת פניה אליהם וזהו קיום הגלות ונון בתראה של ובנחה ר"ל בעת החניי' חוזרת פניה לארון ואין לה עסק עם ישראל כבראשונה שהרי הם חונים וכל אחד פונה לדרכו ורשב"י השיב לו אמת שאף היא הבתרא' מתהפכת אבל לא שהפכה פניה מישראל שא"כ היה מראה נזיפה כאילו היא מנזרת עצמה מן העם א"כ היה לה להיות מנוזרת

לגמרי מל"ע לעיל כזה ב אבל אינו כן אלא עומדת באורח משור אלא שהפוכה מאחור לפנים ופניה לגבי הארון והישראל כאחד אלא איזה היא המנוזרת כמשמע' נון קדמאה של ויהי העם כמתאוננים שאז גרמו עונותינו שהפכה השכינה את עצמה מהם לגמרי ואותה אפילו אינה הפוכה משני צדדים אלא הפיכ' כבראשונה מראת נזיפה שהרי אינה סמוכה לארון שנאמ' שהופכת פניה כלפי הארון שהרי כבר נסתלק ענין הארון ופרשתו אלא מראה נזיפה שהנון שהוא השכינה אינה בהוייתה ומנזרת עצמה מישראל ור"א בנו רצה להשיב האמת הוא שהנון של ובנחה מנוזרת לגמרי משני צדדיה וכן ראה בספר דרב המנונא סבא ורשב"י השיב לו שאינו עיקר אלא כמו שהוא אמ' וראה בספר' דרב המנונא סבא ועיקר וכן כתב הגדול בעל ברוך שאמר שאותו נון קדמא של מתאוננים ג"כ הפוכה ומה שכת' הצרור ומור שהנונין של מתאוננים כהווייתן שהם בלי היפוך כלל לפי התריזו כלפי מעלה ובעניין אות' נונין של מעלה לא ירד לתכלית מדר' הנעלם ומה שהו' כת' שהם הסימני' כבר כתבתי שהוא טעות ואינם מפי הקב"ה והסימנים מפי הגבורה והיינו הפרשיות פתוחות וסתומות וכן בזוהר אינו משמע כלל שהנונין משו' סימנים הן והנון של מתאוננים יוכיח והנה חפשתי ובדקתי בס"ת וראיתי י"ב תמונות בעניין הנונין תמונה ראשונה שכתב הז"ק מהר"ר טודרוס מ"כ נון ראשונה של בנסוע הפוכה והנון שנייה של ובנחה אינ' הפוכה והנוני' של כמתאוננים שניה' הפוכות תמונה ב' בראשונ' ושנייה הפוכה ובכמתאוננ' שום אחת מהן אינה הפוכה תמונה ג' ראשונה הפוכה והנון קדמאה של כמתאוננים תמונה ד' ראשונה לבד הפוכה תמונה חמשית שני נונין הפוכות נוספות באויר הפרשיות תמונה ששית שני נונין הפוכות נוספות באויר הפרשיות ונון ראשונה ואחרונה וקדמאה של כמתאוננים הפוכות תמונה שביעית שתי נונין נוספות כו' וראשונה וב' נונין של כמתאוננים הפוכות תמונה שמינית שתי נונין נוספות כו' ונון ראשונה אמצעית של וינסו משנאך הפוכות תמונה תשיעית שתי נונין נוספות כו' ונון ראשונה הפוכה תמונה עשירית ארבע נונין הפוכות ראשונ' ואחרונה ושתים של כמתאוננ' תמונה אחת עשרה נון אחרונ' ונון קדמאה של כמתאוננ' ב הפוכות תמונה י"ב אין שום נון הפוכה אלא למעלה בראשי הנונין יש נון כזה נ ועכשיו אפרש כל התמונות חוץ מאותה שיש בה נון נוספת שפוסולות הן לגמרי בעיני כאשר כתבתי ולא עוד שמקלקלין את הפרשיות שצריך להיות בין הפתוחו' והסתומות.

ג ועתה אפרש שאר התמונות: **תמונה** ראשונה נון ראשונה של בנסוע הפוכה והנון אחרונה אינה הפוכה ושני הנונין של במתאוננים הפוכות ראוי לתקנה וימחוק נון אחרונה ובמקומה יעלה נון של ובנחה לפי שאינה לפי הזוהר וכתיקון ברוך שאמר ולא

בשום מדרש בשלמא אם לא היתה שום אחת הפיכה לא הייתי מצוה לתקנה שהרי כתוב' כדינה ואותן הפוכות אין מעכבות והמדרש והספרים בלאו הכי חלוקות אם כן כמעט דרך הישר שלא לשנות כל עיקר אבל זה שהתחיל להפכן ולא הפכן כראוי והוסיף אם כן ראוי לתקנ' לכתחיל' ותמונה שנייה שראשונה ואחרונה הפוכה ושל כמתאוננים אין שום אחת הפוכה היא כדעת הצרור ומור ובחיי ויכולין לישב הזוהר מה שאמר בסוף גרמו כו' לא קאי אהפיכת נונין אלא ה"ק בסוף גרמו שנסתלקה השכינה מהם אבל בתחלה היתה שכינה לעולם פונה אליהם אבל לא אמר רשב"י להדיא שאותו נון הפוכה ואפשר שס"ל שאין עושין סימן לרעה כ"א לטובה וגם הן מפרשין שנונין הם סימנים תחילה וסוף ואם כן אין לנו לתקנם אלא להניחם כמו שקבל הסופר על פי קבלתם תמונה שלישית נון ראשונ' הפוכה ונון קדמאה של כמתאוננים הפוכה אין בידי לתקנה דאולי כך הוא דעתו של דרשב"י בזוהר שנון של ובנחה הוא באורח מישור לגמרי ומאחר שאין בה שום שינוי אם כן נאמר שהופכת פניה לארון וישראל בצורתה בלי שינוי וכך הקשה לו לפי דבריך היה לו להיות הפוכה מאחרא לעילאה אבל לדידי אינה הפוכה כלל ואף שלא פרשתי כן מכל מקום אין בידי לתקנה כי אולי כך קבל הסופר תמונה רביעית נון ראשונה לבד הפוכה אין בידי לתקנה כי היא כפי דעת הרקנטי וגם יכולין לדחוק הזוהר ולומר אחרונה אינה הפוכה ורשב"י לדברי ר"א קאמר שהיה לו להפך מאחרא לעילא כדפרי' וגם של כמתאוננים אינה הפוכה כדפרי' לעיל איך הם מפרשים ולבסוף גרמו תמונה חמישת פסולה עד שימחוק הנונין הנוספות וכן בתמונה ששית שביעי' פסולה עד שימחוק הנונין ואחר כך יתקנה כמו שכתבתי בתמונה ראשונה תמונה שמינית פסולה עד שימחוק נונין הנוספים ואחר כך צריך למחוק ולתקן אמצעות של ויניסו משנאיך כי זה אינו לשום מדרש ומאחר שיתחיל לתקן יתקן את כולו על פי ברוך שאמר תמונה תשיעית פסולה עד שימחוק הנונין הנוספות תמונה י' פסולה עד שימחוק הנונין הנוספות ויתקן נון בתראה של כמתאונני' תמונה אחת עשר שנון אחראה וקדמאה של כמתאוננים הפוכו' וראשו ה אינה הפוכה וזו שלא כראוי לכ"ע אלא יתקן אף נון ראשונה של בנסע תמונ' י"ב שעשה הסופר נונין הפוכין בראשי הנונין הכתובים בסדר יפה קבל הסופר ואף שאינה לפי משמעות הזוהר כי מדרש מדרש הזוהר אינו לעיכוב. הנראה בעיני כתבתי וה' יצילני משגיאות: דברי שלמה לורי"א:

תשובה עד

א **למר** ולתורתו שלום ילמדינו רבינו על ראובן שנתן ב' מקומות בב"ה לחתנו שמעון בנדוניתו בק"ס וכתב לו על זה שטר ומסרו לחתנו בזה הלשון ר' ראובן יכניס לנדן בתו מאה זהו' וכו' וב' מקומות בב"ה שהיו לו לחלוטין עולמית חדא בב"ה של אנשים ובפרט המקום שאצל ישיבתו בב"ה ומקום אחד לבתו וכו'.

ב ואחר הדברים האלה לא הושיב ראובן את חתנו שמעון על המקו' שהיו ממש מקומו אלא אצל מקומו וגם הושיב שם בנו שלא כדת כי לא היו שם מעול' רק ב' מקומו' והוא חלק אות' לג' .

ג והנה בא חתנו וצווח לפני עדים ואומר כי כל זה איננו שוה לו וגם עשה מחאה לפני עדים כדין כל המחאות ואחר ג' שנים בא חתנו ותבע לחמיו שיתן לו המקום שהיא למעלה אצל ישיבתו כאשר הוא בשטרו וגם שיעמוד בנו ממקום זה או הוא בעצמו כי אין כאן רק שני מקומות.

ד וטען ראובן שמתחלה לא נתן לחתנו המקום אלא באופן זה שגם בנו ישב כאן ולא נתתי לך אלא שליש משני מקומות האלו דהיינו מקום ישיבתך ותו לא וגם העדים שחתמו השטר אומרים כדבריו איך שהתנה ר' ראובן עם שמעון שישב גם בנו עמהם ושלא נתן לו אלא שליש מקומות האילו ולא שיעור מקום ממש.

ה הנה ילמדנו רבינו אם יוכלו העדים לחזו' בשטר שכתבו וחתמו בק"ס ובנדוי ע"ה ועה"ב כתיקון כל השטרות וגם ילמדנו רבינו איזהו המקו' שר' ראובן חייב ליתן לחתנו כי ראובן טען שכל אלו ב' המקומות היו מקום ישיבתו וחתנו טען שאצל ישיבתו הכתוב בשטרו הוי פירושו אצל מקום מיוחד שהיה לו מיום בניין ב"ה והמקום שהיא אצלה הוה שלו ע"כ:

ו **הנה** תשובתכם בצדכם מאחר שמסקינן בריש המקבל דר"ם ור"י והלל הזקן ור"י בן קרחה כול' דרשי לשון הדיוט וכן הלכה ואין זו שיט' מדלא אמ' ר"מ ור"י והלל הזקן וכו' דרשי לשון הדיו' אלא קחשיב כל א' בפני עצמו ש"מ שכך הלכה וכן כותבין התו' בסוף פ' נערה דכך הלכה אפי' היו ב' חולקים במדרש הכתובה ומעתה זכינו בדין מאחר שדורשין לשון הדיוט ופי' רש"י לשון הדיוט לשון שהורגלו הדיוטו' לכתוב שלא כתקנת חכמים היו דורשין הלשון לפסוק אחריו הדין ואף שפירש רש"י הורגלו לאו דווקא קאמר דמ"ש הוא מאחר דניזל בתרייהו ה"ה בכל לשון והא ראייה שכתבו התוספות דאירי בלא נכתב ומ"מ דרשינן מאחר שהורגלו בכך ובודאי לא באו למעט היכא שנכתב בשטר אפי' בלא הורגלו דבודאי כ"ש הוא דלא גרע לשון הכתוב בשטר לתועלת הזוכה מהרגל

הלשון שלא כתוב וגם אינו מתקנת חכמים וא"כ מאחר שכתב לו מקו' בב"ה מסתמ' כלשון בני אדם ובלשון העיר מה הוא נקרא מקום ב"ה דהיינו שיעור הקצוב לכל תושבי העיר והלשון מוכיח עליו שכן הוא מדלא כתב לו מקום בב"ה לישב עליו אלא מקום סת' בלישנא דמתא שהרי במקח וממכר הולכין אחר לשון בני אדם כדמוכח בב"ב פ' המוכר ועוד מלישנא דטפויי אח' שכתב שני מקומות כו' ואח"כ כתב חדא ב"בה של אנשים כו' ולא כת' בקצר' מקום אחד בב"ה של אנשים כו' ולא ה"ל למיכת' ב' מקומות אלא כדי שיהו ב' מקומו' בשיעורן ובמילואן ומה שבאו העדים להעיד אחר קיו' השטר דבר שהוא כנג' משמעו' קיום השטר פשיטא דלאו כל כמיניהו לגרוע כח השטר דאפי' בתנאי היה דברינו יש מחלוקת בין המחברים דהרבה מהן סברי שאם כתב ידיהן יוצא ממקום אחר דשוב לא מהמני בתנאי וכן הכרעתי בחבורי בפ"ב דכתובו' ואף לאותן דס"ל אפי' בכת' ידן יוצא ממקום אחר אפ"ה מהימני היינו דס"ל כמו דמסקי דבורייהו דמי נהי דלא צריכ' לקיום עדות כתב ידן ס"ס הן מעידין שכתב ידן הוא ומסקי דבורייהו דהוה ביה תנאי אבל היכ' שכבר באו לפני ב"ד לקיי' עדותן ולא העידו באותו הפעם שהיה בהן תנאי פשיטא דתו לא מהמני וכל זאת כתבתי לרווחא דמילת' דבכה"ג שבאו לגרע לשון השט' ולסותרו לכ"ע לא מהימני ומה שכת' אצל ישביתו פשיט' שדורשין לשון הדיו' והוא כפשוטו שנתן לו מקום אצל ישיבתו שהיה בו מוחזק בשכבר לישב עליו כמה שנים שיתן לו מקום השני משלו הסמוך לו דאל"כ לא היה ליכתו' שיתן לו מקו' אח' משני המקומות שיש לו וק"ל הנראה בעיני כתבתי: דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל ז"ל ה"ה הנקרא שר יצחק:

תשובה עה

א **שאלה** חלב שחלבה הגויה בשבת או בי"ט אי שרי לעשות ממנו פלאדין בחג השבועות או לא:

ב **תשובה** יראה הדבר צריך דקדוק כי מלשון סתמ' דגמרא משמע שאין איסור בדבר ולא אמרו בפר' חבית שמותר לחלוב דוק בתו' קדיר' שיש בה מאכל אלא שהחולב הוא ישראל ואסור למעבד משק' בי"ט ואי לא היה בא לאוכל הוי כעובד משקה אבל בגוף החלב משמע שאין בה שום צד איסו' דסתמ' קשרי אבל יש מן המפרשי' שכתבו דלא שרי האי חלבא אלא בעז העומדת לאכילה אבל עז העומד' לחלבה אסורה כמו שכתב הסת' והסמ"ג ואומר אני לא מבעיא לאותן דס"ל דלאו הלכ' כר"ש במוקצה אלא בשבת אבל בי"ט ק"ל כר' יהודא א"כ אסורה החלב אגב אמה משום מוקצה כדאמ'

רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזת ותרנגולת לביצת' ותורא לרדיא ותמרי דעיסקא באנו למחלוקת ר' יהודא ור' שמעון אלא אפי' לפי דעת ר"ת דפסק כר"ש אף בי"ט מ"מ חלבה אסורה משום נולד אם לא היתה הבהמה עומדת לאכילה אף שדעת הרא"ש והטור בנו דבין מוקצה בין נולד שרי אף בי"ט אכן בעל ה"ג פסק לאיסו' וכן הוכיח ר"ת בראיי' ברור' מהני גורעני פרסייתי דאסירי וכן דעת הסמ"ג וכן פס' בא"ז דאפי' החלב היוצ' ע"י גוי או ממיל' אסור' אף בי"ט כשאינה עומדת לאכיל' אלא שהאשר"י והטור לא חלקו בזה וכתבו סתמ' דמותר לחלוב בתוך הקדיר' שיש בו אוכלין והכלבו כתב י"א אפי' עז העומדת לחלבה אין חלבה מוקצה אם אינו עומד לגבן וליבש הגבינות לסחור' דומיא דתרנגולת העומדת לגדל בצים ולגדל אפרוחים וכן דעת הר"ז ע"כ ואין זה אלא נביאו' דמניין לנו להקל מסבר' הכרס כי אדרב' משמ' בתלמוד דתלוי בעומדת לחלבה לחוד וראיתי בדברי הר"ן פ' חבית שכתב בשם הרמב"ן דשרי לחלוב לתוך הקדירה אפי' בשבת אפי' מאן דאית ליה מוקצה ונולד שאין מוקצ' מחמ' איסור הכא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים כגון נר אינו אסור אלא בעוד האיסו' עליו אבל האי חלב שנחלב בהיתר ונסתלק ממנו האיסור לגמרי אפי' תאמר שהעז אסורה משום מוקצה חלבה אין בה איסו' ולפי זה שרי האי חלב שחלבו הגוי אף בשב' שהרי לא אתעביד ביה איסורא שהרי שרי לומר לגוי לחלוב הבהמ' בשבת משום צער ב"ח אכן ראייתו שהביא הרמב"ן מה' דאמרי' פר' קמ' דביצה שבת דעלמ' תשתרי ומשני גזירה משום שבת הבא אחר י"ט אלמא אעפ"י דבשבת אסורה התרנגול' משום איסור שחיטה אפ"ה הביצה שיצא ממנה נסתלק ממנה איסור מוקצה וראייה זו דחוי' היא דהתם איירי להדיא בתרנגולת העומד' לאכילה דלא שייך ביה איסו' נולד כלל דאוכל' דאיפרת הוא ואף שאסורה בשבת איכא לאוקמה שהיה חולה בבי' בין השמשו' א"כ כמו שתירץ הר"ן בריש ביצה דלא שייך איסור נולד אלא בתרנוגלת העומדת לגדל בצים דנסתלק ממנה תורת אוכל לגמרי אבל בתרנגולת העומדת לאכיל' דאית ביה תורת אוכל א"כ ביצה הבא ממנה אוכלא דאיפרת הוא ואעפ"י שאסורה התרנגולת בשבת איסורא הוא דרביע עלה ואינה אסור' משום מוקצה אלא היא לחו' אבל הבא ממנה לא נאסר כי לא נפקת מתורת אוכל ולא שייך איסור נולד בביצה וכן בחלב של עז העומדת לאכילה דשרי החלב אף בשבת ע"כ א"כ לפי זה אין לנו היתר בחלב שחלבו הגויה דהא פרות שלנו אינם עומדות לאכילה אלא לחלבה.

ג ובדרשו' מהרי"ל כתב וז"ל מהר"י סגל הורה היתר חלב שנחלב בי"ט ראשון של עצרת או בשבת שלפניו ה' סיון ע"י גוים לאוכלה בשני בשבת שהוא י"ט שני ואמ' מהרי"ל

דאית' בהג"ה באשר"י מא"ז דאין לדמותו לביצה והטעם משום דיש היתר ע"י אמירה לגוי משום צער ב"ח דבהמה לא אסח דעתיה מיניה לגמרי כמו ביצה ע"כ אכן בהג"ה אשר"י ברישׁ ביצה כתב לאיסור בשם א"ז ועיינתי באז"ג והאריך לאיסור ואולי טעות סופר הוא ובספר אחר מצא להיתר סוף דבר פסק מהרי"ל להיתר משום טעם זה ויפה כת' ועוד אסייע לדבריו דאינו דומ' לביצה שאינה עומד בכל יום להוליד ביצה מה שאין כן בעז ופרה שעומ' בכל יום לחלוב אות' ומשו' צער ב"ח שרי נמי לומ' לחלוב הבהמ' בשבת א"כ אין שם נולד כלל עליה לא בשבת ולא בי"ט ומ"מ החלב שנחלב בשבת אסור לכ"ע משום משקין שזבו כמו שכת' הטור וכן המנהג אכן בי"ט אין להחמיר מאחר דשרי ביה אוכל נפש וכה"ג דרב יהודאי גאון התיר אפי' לכתחיל' סחיטה בי"ט וכל מידי דמשתי באפי' ובישול ונהי שהאחרוני' אסרו ולא התירו אלא לחלוב לתוך הקדירה ואשכל של ענבים לתוך הקערה מ"מ במידי דאתי ממילא אין להחמיר בי"ט כמו בשבת וא"כ האי חלב שחלבה גויה בי"ט שרי אנן החלב בשבת אסורה בי"ט של אחריו משום וכאשר יפסק באז"ג וכזה לית ביה ספיקא ומ"ה לא היתר מהרי"ל החלב שבחלב בשבת אלא ביום שני של י"ט ולא ביום ראשו' אבל החלב שנחלב ביו' ראשו' היתר באות' יום גופ' רזו"ל אף החלב שנחלב ביום ראשות לא התיר אלא ביום שני דא"כ הלא ביצה גופא שנולדה בראשו' שרי בשני ולמאי כתב שאינו דומה לביצה אלא כדפרי': דברי שלמה לוריא:

תשובה עו

א **שאלה** ישׂראל שנשא קנקן יין מן המרתף והקנקן מבחוץ הוא טפוח ע"מ להטפיח מחמת נידנוד היין ובא גוי ונגע בידו בקנקן מבחוץ במקום הטופח אי שרי היין שבתוך הקנקן לפי מה דק"ל היכא דליכא הפסד מרובה להחמיר כרש"י שפסק כרב הונא דאמר נצוק וקטפורס וטופח הוי חיבור כ"ש הכא דהוי טופח ע"מ להטפיח והוי קטפורס:

ב **תשובה** יראה דליכא איסור כלל בהאי יין דאפילו את"ל דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור כה"ג מ"מ מאן לימא לן שהיה טופח ע"מ להטפיח על פני כולו דהיינו שני צדי הקנקן מבפנים ומבחוץ דשמ' במקום אחד הוא טופח לחוד ובטופח לחוד כל המחברים ס"ל דלא הוי חיבור כדמוכח בפ' ר' ישׁמעאל גבי האי גוי דאשתכח במעצרת' כו' דאמר רב אשי דהוא בתראי אי איכ' טופח ע"מ להטפיח כו' אלמא דביין נסך בעי טופח ע"מ להטפיח ומ"ה כתבו התוספות בפרק השוכר שר"ת סתר פסק של רש"י שפסק כרב הונא בנצוק מאחר דאמ' נצוק וקטפורס וטופח הוי חיבור ביין נסך דדוקא לטומאה ולטהרה

הוא דתנן דלא הוי חיבור הא בנסך הוי חיבור ובשם שדיוק זה דטופח אינו אמת שהרי בעינן טופח ע"מ להטפיח אף ביין נסך ה"ה דהך דיוקא דנצוק נמי ליתא ואף שרש"י פליג על ראייה זו היינו משום דלא מדמה להדדי דאף אם דיוק דטופח ליתא מ"מ הא דנצוק איתא אבל כ"ע מודו דביין נסך בעי טופח ע"מ להטפיח וכ"ש לפי מה שכתב האשר"י דר"ת דוק' גרס אמר רב הונא הנצוק והקטפורס וטופח הוי חיבור ליין נסך כו' ומדמה כולהו להדדי אבל לרש"י גרסי' נצוק לחוד לדברי רב הונא ולא קשה מידי ואף את"ל שנבא להחמי' מכח ספק ולומר דשמא הוי טופח ע"מ להטפיח בכולו מ"מ הכא לא מסתבר להחמיר דאדרב' הסברא נותנת שלמעלה בגובה הקנקן לא הוי טופח ע"מ להטפיח לפי שזב ממנו למטה ומכח ספק חומרא זו אין לנו לאסור ועל זו וכיוצא בו אומר בירושלמי דפ' אחד דיני ממונות אין מדקדקין ביין נסך ואף את"ל שנבא להחמיר ונאמר שמ' טופח הוא בכולו ע"מ להטפיח אפ"ה נראה דליכא כאן בית מיחוש לאסור היין משום קטפורס אף דקטפורס עדיף מנצוק כמו שכתבו התו' בפר"ק דגיטין ואנו מחמירין בנצוק כפרש"י כ"ש בקטפורס ואפשר שאף ר"ת שמיקל בנצוק שמא בקטפורס מודה אפ"ה נראה דלא קרוי זו קטפורס אלא מקום מדרון לחוד הוא דחשוב קטפורס וחשבינן חיבור כאחד שהרי סופו עומד לירד וא"כ בכאן דהוי טפי קטפורס וסתרי אהדדי שהרי אם חשבינן אותו קטפורס שבחוץ חיבור לנגיעה לפי שסופו לירד א"כ אותו קטפורס שבפנים בודאי לא חשוב חיבו' לאותן שבחוץ שהרי סופה לירד מראשו לתוכו ואין כאן חיבור כלל וזו היא ברור ואין צריכה פנים וגדולה מזו כתבו התוס' בפרק ר' ישמעאל וז"ל ור"י היה אומר דמותר להיות הגוי תוחב נעורות סביב השולים במקום שמתחברים אל דופני החביות ומשם היין זב ויוצא כי הנעורת שתוחב אינו כנגד יין שבפנים לפי שראשי השוליים מפסיקין שתחובין בחריצין שבדופני החביות סביב כו' ומדכתב פסק זה בסת' ולא כתב דוקא לר"ת משמע שבכ"ג שרי לכ"ע אפי' לרש"י דפסק כרב הונא דנצוק הוי חיבור וכ"ש קטפורס והיינו טעמא דגרוע יותר מקטפורס ובלשון זה כתב הסמ"ג דהוי ליה טפי מקטפורס ר"ל דלכ"ע אינו חיבור וכ"ש תרי קטפורס כה"ג דאי אפשר לחברם א"ל שנאמ' שזה יורד למטה וזה הולך למעל' דהוי גרוע טפי וטפי אפי' מקטפורס דשוליים שכתבו התו' ועוד אומר אני דאפי' את"ל דהוי קטפורס ממש והוי נמי טופח להטפיח אפ"ה לא מסתבר לאיסור דנהי דס"ל לרב הונא דקטפורס הוי חיבור היינו בחיבור ממש אבל בחיבור קטפורס לטופח אפי' הוא ע"מ להטפי' דלכ"ע הוי חיבור בלא קטפורס ונצוק אבל לחיבו' שתי כוחו' לאיסור שנאסר בתחלה משום טופח ואח"כ אסור משום קטפורס לא מצינו חומרא זו ואדרובה מצינו אפי' מה שאסרו משום

נצוק מ"מ חלקו בדבר ואמרו בנצוק בר נצוק אינו אסור אעפ"י דהוי חד עניינא מכ"ש בתרי עניינא דלא מצרפי ואף שפסק רבינו ירוחם דנצוק אסור אפי' בטופח ע"מ להטפיח וכ"ש קטפורס היינו ביין נסך שנאסר כבר כראוי ונשאר בכוס ע"מ להטפיח דכה"ג אינו חידוש כ"כ שס"ס מתחבר יין כשר ליין נסך ע"י טופח ע"מ להטפי' אבל יין שנאסר מכח טופח שיאסור אח"כ יין אחר מכח נצוק או קטפורס לא מצינו וכל זאת לרווחא דמלתא אבל לפי שורש העניין אין בו שום צד לאיסור אפי' תאמר דקטפור' וטופח ע"מ להטפיח מתחברי' יחד לאיסו' כדפרישי' לעיל דברי שלמה לגרי"א:

תשובה עז

א **שאלני** סומא אחד אי חייב בנרות חנוכה או לא דיש פנים לחייבו הואיל ונרו' חנוכה לא ליהנות ניתנו ואין מברכין עליהן לראותן אלא להדליק וגם ק"ל דהדלקה עושה מצוה או נימ' מאחר שהוא אינו בכלל פירסום הנס שהרי אינו רואה בהן גם לאחרים אינו חייב לפרסמה ואינו דומה למה ששנינו במגילה והכי ק"ל שסומא אפי' לא ראה מאורות מימיו פורס על שמע ומברך יוצר המאורות שאני התם דקאי אבריאת אורו של הקב"ה שכר' בעולמו ואף הוא נהנה מן האור בעבור שאמרי' רואין אותו ומוליכין אותו למקום חפצו וכן שאר תשמישין וכדאייתי לשם מעשה בסומ' אחד כו' אבל הני נרות שאינן ליהנות אלא לראותן לפרסם הנס והך גברא לאו בר ראות הוא לא:

ב **תשובה** אם הוא בבית שאחרי' דולקים ויכול להשתתף בפרוט' ויברכו עליו הוא עדיף וכן אם יש לו אשה א"כ אשה דולקת עליו אבל אין לו אשה ויש לו בית צריך הוא להדליק ע"י סיוע של אחר ונהי דהוא לאו בר ראו' הוא לא גרע ממצות ציצית דכתב וראית' אותו ותלוי הכל בראייה ומ"ה ממעטי כסות לילה אפ"ה סומא חייב בה מריבוי של תכסה בה כדאיתא בפ"ק דקידושין ושם שואל מה ראי' כו' ומשני מרבה אני הסומא שהוא אינו רואה אבל אחרים רואין אותו כו' והא הת' דלא מהני ראיה דידהו לגבי דידיה בעניין ראות הציצית אפ"ה לא מיפטר מן אות' מצוה כ"ש נרות חנוכה שלא מיפטר מהן שהרי אחרים רואין אותו והן והוא עושה בהן מצוה פרסום לאחרים הרואין שהוא חייב בהן וא"ל שאני התם דחייב בהן מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא אבל מן התורה פטו' מכל המצו' אלא שהחכמי' חייבוהו במצות כדי שלא יראה כגוי וה"ה אם יפטר מן הציצית יראה כגוי אבל הכא גבי נרות אפי' אינו מדליק אינו נראה כגוי בעבור זה ועוד הרואה אומר בודאי הדליקו עליו במקום אחר בפרט מאחר שהוא סומא ולעולם אינו צריך להדליק ולא להשתתף זה אינו דהא דוקא ר' יהודא הוא דסבר סומ' פטור

מכל המצות אבל אין הלכה כר"י כמו שכתבתי בפרק החובל וא"כ חייב מן התורה בכל המצות וכן בצצית מכח ריבוי דאשר תכסה בה ומה שכתבו התו' והרא"ש בב"ק דקידושין דמחייב לסומ' במצות מדרבנן כדי שלא יהיה כגוי לא כתבו לזה אלא אליבא דרב יוסף שבקש שיהיה הלכה כר' יהודא וא"כ איך יעשה עם כל הברכות אלא חייב בהן מדרבנן כדי שלא ידמה לגוי וא"ל אמאי נילף מציצת נילף ממה שפטור מראייה משום דכתיב יראה וקרינן ביה יראה ולא נחייבו במה שאחרי' רואין אותו וגם בכלל יראה לשכינה שאני התם שעיקר המצוה שיראה בית הבחירה ומקום העבודה ויבא אל השם בעולת ראייה ג' פעמי' בשנה וזה אי איפשר לו לראות א"כ נפל המצות בכללו שהרי לא היה עליו אלא עולת ראייה מה שאין כן בשאר מצות אעפ"י שג"כ תלויין בראייה מ"מ פועל שלהן דהיינו המצוה לא נתבטל אף שבטל הטע' ומ"ה אינו קשה ג"כ מבור' מאורי האש שפס' ראבי"ה בפ"ב דמגילה שאינו מברך משום דהמצוה אינ' תלוי' בהנאה לחוד אלא דווקא בראייה עם ההנאה כדקתני התם אין מברכין עד שיראה השלהבת וישתמ' לאור וזו היא הפועל שלה ודוקא ברכת מאורי האש אבל ברכ' הלבנ' נ"ל דיכול שפי' לברך אף שאמרו ג"כ בה עד שיאותו לאורה מ"מ לא אמרו שהו' יראה לאור' אלא שהעול' יאותו לאורה כי ברכ' זו על בריאת עולמות וחידושו קאי ודומה לסומ' שיכול לברך יוצר המאורות: הנראה בעיני כתבתי דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לורי"א ז"ל ה"ה הנקרא שר יצחק

תשובה עח

א **שאלה** מי שזימן אורחי' ליום ראשון של חול המועד שחל בשב' ורוצ' לשחוט ביום ששי שהוא י"ט לצור' שבת ואומר שעש' עירוב תבשילין אי שרי או לא

ב **תשובה** יראה דבכה"ג אסור לשחוט אף שבכל י"ט אינני נוהג לשחוט ולא ראיתי נוהג אלא מן הבלעים ואיסטניסי' ואין כח בידי למחות אף שהיה ראוי למחות כי יש לחוש להשחזת הסכין כמו שאסרו לראות סכין לע"ה מהאי טעמא וגם אין הכל בקיאין בדיני מוקנה ויבא לכסות בעפר שאינו מוכן אלא שאינן נשמעי' בזה ואמרו שכך ראו מאבותיהם וזו היא עיקר שמחת י"ט שלהם אכן בכה"ג שהוא מכין מי"ט לשבת אסור ועירוב תבשילין לא מהני אלא למי שהתנה להדיא כמו שכתב האשיר"י והו' מן התו' וז"ל מדקאמ' ומדליקין לו את הנר משמע מי שלא ערב אף להדלי' אסור ומדליקי' לו את הנר דקאמר היינו נר אחד כמו פת אחת וקיתון אחד אעפ"י שלא פירש כן לכן נהגו כשמניחין עירוב לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני ע"כ ובנוסח עירוב תבשילין

את' רואה שנוהגין כמותו ותופסין דבריו עיק' ואל תשגיח במה שכתב הרא"ש בתשובה שאינו יכול לשחוט מי"ט ראשון לשבת היכא שהניחו ע"ת אלא ישחוט בי"ט שהוא ששי בשבת אלמא מותר לשחוט כשהניח על תנאי אין זו ראייה דהוא כתב לפי אותן שמתירין כל המלאכות ע"י מה שאומר לאפויי ולבשולי כדעת הרי"ף וסיעתו ולא בא באותה תשובה אלא לפסוק שאסור לשחוט בי"ט ראשון אבל לדעת החולקים על הר"יף וסוברים כל מה שלא הותנה בפירו' אסור לעשות בי"ט לשבת א"כ פשיטא שאסור לשחוט ועוד אפשר שהרא"ש מיירי היכא שהתנה להדיא בע"ת ולשחוט דשרי לד"ה ואין לטעות ולומ' שבמה שאומר ולמעבד כל צרכנא כולל כל דבר ומ"מ צריך לומר לאפויי ולבשולי שהוא עיקר העירו' שנתקן על פי הפסוק אשר תאפו אפו ואשר תבשלו בשלו ועל זה סמכו ליקח ב' מיני אפוי ומבושל לאפו' על האפוי ולבשל על המבושל זה אינו שהרי הה"ג כתבו למיפא ולבשולי ולמיעבד כל צרכנא ולאדלוקי את הנר ואם איתא דכל צרכנא כולל הכל א"כ למה לי לומ' ולאדלוקי וכ"ש לנוסח הטור שהזכיר להדי' ולמעבד כל צרכנ' וגם לאטמוני שהו' ממש כמו בישול ואפ"ה צריך להזכירו להדי' ולא אמרינן שכלל בלמיעבד כל צרכנא כ"ש שחיטה:

תשובה עט

א **הדר** ישראל וגאונו מלכו ואדונו מראהו ועינו גדול בישראל שמו במעלות אשר לשלמה הלא הוא כבוד קדושת מרנ' ורבנ' ר"ג ומ"ה מהר"ר שלמה י"ץ אשאלך והודעני נא אדוני ראשונה שבשכבר נהגו העם להקל בדבר הפרקמטיא במועד וכ"ש בהלואה וביחוד בעת הזאת שימי השווקים היותר טובים ויפי' חלו במועד בשנה הזאת עם שמה"רי קלון ז"ל השיב להקל ביריד שחל במועד וטעמו ונימוקו עמו אף כן כי פה אתנו יריד חל במועד הסוכות והרבה חכמים מחכמי המדינ' נועדים הנה עכ"ז וכי בשביל שאנו מדמין כו' ולהיות כי כל איש שורר בביתו ויד חרוץ בעצו ישאל ומקלו יגיד לו בההיא דפ' מקום שנהגו אמרתי אשאלה את פי ה':

ב במה שנהגו להחמי' בחטה הנמצאת בעיסה קודם אפיית' נפלא' והיא רחוק' מה ראו על ככה כי באיך ומה טע' החמץ מתפשט בכולו וצונן בצונן הוא ואם אמרו חמץ בפסח במשהו בולא כלום לא אמרו ולמה יגרע ממעשה דראבי"ה בחטין שנפלו לבור כו' עם כי מהרר"י סגל ז"ל נתעורר על ככה והארי' בדבריו במנהגיו לא נתקרר' רוחי באלה:

ג בחטה שנמצאת בבשר מלוח אם להקל כמהר"ם ורבינו אשר וחביריה' ז"ל ואם להחמי' כחכמי נרבונא והקדמונים עליהם השלום כמו שכתב המרדכי ובהיותי בק"ק

קראקא נתחבטו שם בעלי התריסין זה אומ' בכה וזה בכה וכמדומני כי שמעתי מפי הוד מ"כ להחמיר ולא להקל השיביני נא אדוני כחפץ תלמידך הקטן סר למשמעת' אשר שמו כשם רבו שלמה בן מהר"ר יהודא ז"ל ה"ה:

ד **שלום** אשיב לשואלי ה"ה מהר"ר שלמה יצ"ו בעניין המשא ומתן דע שקבלתי הלכה למעשה להתיר בח"ה אם בא יריד או אפי' יומא דשוק' הנקרא קרסני טארה שהוא דבר דלא שכיח ובא לזמנים דומיא דשיירות וספינות וחשבינ' הפסד ריוח להפסד קרן וכמו שחילק הרא"ש והביא ראייה מן הירושלמי אבל שאר ימי השוק אין להתיר כלל לישב בחנות והדומ' אם לא שהחנות סגורה ופותח' במקצת אם בא לוקח לקנות וכל זאת כדי להוציא לשמחת י"ט.

ה והחומרא של החיטה שנמצא בעיסה בו גם מהרי"ל ז"ל נתחבט בדבר ולא רצה להקל משום שכך הורה מהרר"ש מווינא ושמעתי מזקן בעל הוראה שקבל מן הגדולים אשר באשכנז שאמרו על אותו מהרר"ש כשהיה מורה איזה דבר היפך הטור אמר גברא אגברא קרמית וכן היה בעיני התלמידים אשר ישבו לפניו ובודאי ידע גם הוא שאין צונן בולע אלא ע"כ קבל שעל ידי לישה מתמצה ויהיב טעם משהו.

ו ושאלת' בחמץ במשהו במליחה דע שאני נוהג לשורפו ע"פ מהרא"י ז"ל וטעם לדבר מאחר שבכל השנה אנו נוהגים במליח בס' ממילא בפסח במשהו וכבר אנו נוהגים הכל בשרפה ודעת המקילין בקראקא לא שמיע לי:

תשובה פ

א **שאלה** אבי אבא דאבא כשר לעדות או לא:

ב **תשובה** נראה בעיני פשוט דכשר דהא מר בר רב אשי מכשיר אפילו באבא דאבא ונהי דלית הלכתא כוותיה כדאמרינן בפ' י"נ היכא דאיתרחק לגמרי כגון דור רביעי ליכא מאן דפליג ומה שכתב הטור ח"מ לר"ת דס"ל שלישי בראשון פסול ה"ה אבי אבא דאבא לא דק וסברתו מדקחשיב ליה הרי"ף טעמא דאבא דאבא פסול משום שהוא שני בראשון דאב ובנו הוי ראשון בראשון וממילא הוי אבי אבא דאבא שלישי בראשון וכן כתב הרמ"בן להדיא בודאי כן הוא מאן דמכשר אפי' שלישי בראשון כדעת הרי"ף והרמב"ם כ"ש דכשר אבי אבא דאבא דעדיף טפי הרחקה אבל ר"ת נהי דפליג בשלישי בראשון ופוסל על פי הירושלמי וכן כתב הסמ"ג שיש לחוש לדבריו וכן הביאו הר"ן במסכ' סנהדרין בפ' זה בורר מ"מ באבא דאבא דאבא דאתרחק דרא לגמרי כ"ע מודי וכן כתב הסמ"ג להדי' וחילו' הזה מוכח ממר בר רב אשי דבעי להכשיר אפי' אבא דאבא

וכי לא ידע דראשון בשני פסול אלא ס"ל מאחר דאתרחק דרא אין לדמותו לראשון בשני וגרע אפי' משני בשני כמו שפי' התו' כ"ש הכא דאיתרחק לגמרי ויותר הפלא נפלאתי על הטור הלא מוכח להדיא שצריכי' לחלק כמו שחלקתי דאל"כ אמאי כשרין בעל אם אמו לכ"ע כמו שכת' הטור ואין ספק בזה דחורגו לבדו קתני ולא בן חורגו דהיינו בן בת אשתו וכן כתב הר"ן בפ' י"נ דהכי ק"ל בפ' זה בורר והתו' כתבו בפ' זה בורר דמגוף המשנ' דייקינן דקתני חורגו אע"ג דקתני כבר בעל אמו אלא משום דלא תימא מאחר דחורגו כבנו וכן הבן פסול ה"א דבן חורגו נמי פסול קמ"ל דחורגו לבדו וקש' מאחר דבאמת חשבי' בן הבן כראשון בשני ובראשון בשני ליכא מאן דפליג דאמרינן חד בעל כאשתו אף דתרי בעל כאשתו לא אמרינן שם לדעת רוב הצרפתים אלא בע"כ צריכין לומר נהי דפסול בן הבן דהיינו אבא דאבא מ"מ אחרחק דרא וגבי אתרחק דרא לא אמרינן בעל כאשתו וכן מודה ר"ת בשלישי בראשון ומה שכתב הרא"ש דחד בעל כאשתו אמרינן בכל הפסולים חוץ משלישי בראוזן לאו דווקא קאמר ה"ה באבא דאב' כדפי' ואפשר מאחר שר"ת כתב להדיא דאשת שלישי בראשון כשר מן הירושלמי נקט ליה אבל מ"מ ה"ה אשת אבא דאבא כדפ' ובזה טעה מר בר רב אשי דבעי לאכשר אבא דאבא דהו' ס"ל שאם היה פוסל אבא דאב' הוה פוסל בן חורגו ולא ידע לחל' בין בעל כאשתו למקום קורב' עצמו אלמא שמעינן להדיא דלא חשבינן ממש בראשון בשני כ"ש אבי אבא דאבא דאתרחק לגמרי דלכ"ע לא מיפסל ומ"ה כתב נמי הטור דאבי חמיו כשר לו משום דאיתפלג דרא לא אמרינן אפילו חד בעל כאשתו והקארו הגיה אחי חמיו וס"ל דודאי פסל וחשיב ליה כראשון בשני וטעה דמ"ש מבעל אם אמו אלא בע"כ לא דק ואין להקשות מדברי א"כ למה כתב הטור דתרי בעל כאשתו לא אמרי' היכא שנשא אחד האם ואחד נשא בת בתה או בת בנה למה צריך להכשיר משום תרי בעל כאשתו הלא אפילו האחד שנשא הזקנה כשר לבת בתה או בת בנה גופה דהוי כמו בן חורגו קושיא זו אינו לדברי אלא על בעל הטור בעצמו מיני' וביה דהא אכשר להדיא בעל אם אמו א"כ ממילא דכשר הוא לבן בת אשתו וא"כ אמתי צ"ל דאחד נשא האם דהוי תרי בעל כאשתו אלא בע"כ צ"ל דלאו דוקא ונקט הכי לאשמועי' דאף כה"ג פסול לרב אלפס ומ"ה כתב אחד נשא האם ואחד נשא בת בתה כו' ג"כ לדעת הרא"ש ז"ל אבל לדעת הרי"ף פסולין שהרי פוסל תרי בעל כאשתו אפי' בראשון ושני וכן שני בשני כדעת הטור איליבא דברי הרי"ף וא"כ ה"ה דמחמיר נמי באחד נשא האם כו' אבל מ"מ לא נמלט הטור מהשגה גדולה דהא אפילו תימא שהרי"ף בעי למיפסל תרי בעל כאשתו אפי' בשני ושני מכח הירושלמי כאשר לר"ת דאין מוכח משם אלא בראשון בשני כמו שכתב הרמ"בם להדיא

מכל מקום הכא באחד נשא האם כו' כ"ע מודו כמו שהוכחתי מבן חורגו והטעם מאחר דאיתרחק דרא גרע אפילו משני בשני כמו שמוכח ממר בר רב אשי כדפירישי' לעיל ובעל הטור מנוחתו כבוד לא ירד לעומקה של הלכ' ושיטת הגאונים:

תשובה פא

א **שאלה** מי שמת לו מת קודם תפילת ערבית וקברוהו אחר תפילת ערבית ועדיין אינו לילה אי עולה מקצת היום הזה למניין שבעה ימי אבילות אם דומה למי ששמ' שמועה קרובה אחרי תפילת ערבית שמונה מיום של אחריו או לא:

ב **תשובה** יראה אפי' גבי שמועה קרובה נ"ל שעולה מקצת היום למניין אם לא התפלל ערבית וראייה מדברי הר"ם שכתב בהלכו' שמחות דמי שהתפלל ערבית ועודנו יום קודם צאת הכוכבים ושמא שמוע' קרובה על מתו אינה עולה לו הואיל והתפלל כבר ערבית תרי קולא לא עבדינן משמע דווקא כשהתפלל ערבית שעשאו כבר לילה תו לא מקילינן שהוא יחזור ויעשנו יום הפך הסדר ואינה דומה למה שכתבו התוספו' דבתפילה עבדינן תרי קולי דסתרי אהדדי ומתפללין מנחה ותפילת ערבית מפלג המנחה מ"מ עבדינן יום ואח"כ לילה וזהו באפשר אלא שהוא קולות כאחת מדברי חכמים ור' יהודא מה שאין כאן בנדון זה שאינו באפשר כלל להיות לילה ולחזור ולעשותו יום ועוד גבי תפילה כתבו המחברי' טעמא למילתא על מה הקילו כ"כ מה שלא שייך הכא א"כ משמע היכא שלא התפלל כבר אין ספק שלא יעלה לו למניין אף שהרר"אי כת' שאין האשה יכולה לפסוק בטהרה אחר שהתפללו הקהל ערבית יש לחלק דדווק' גבי אשה שאין דרכה להתפלל ורובם אינם מתפללין א"כ ממילא נגררת אחר הקהל ואף אם היא רגילה להתפלל לא חלקו בדבר אבל כל איש מישראל יש לו קבע לתפילתו וכל זמן שלא התפלל לא נחשב לו כלילה וא"כ אבילות שבא עליו במקרה ותלוי בדידיה א"כ מונה לפי יומו וכ"ש הכא שמת לו מת קודם ערבית דפשיטא שעולה לו למניין היום ועוד אומר אני אפילו את"ל שגבי שמוע' קרובה היינו הולכין אחר תפילת הקהל שאני התם מפני שהיה ראוי לו להתפלל בעת שהתפללו הקהל אבל הכא שמת לו מת קודם תפילת ערבית א"כ נמצא שאין ראוי לו להתפלל עד שיקבר המת שהרי אונן הוא ונמצא כאלו הוה בישוב בפני עצמו שלא נחשב לו לילה עד אחר שיתפלל ומ"מ נראה שאם היה מת אחר תפילת ערבית והוא התפלל ג"כ ערבית אפילו אם קברוהו קודם לילה אינו מונה אלא מיום של אחריו ואינו דומה לתינוק שנולד ביום אחר ערבית דלא תלינן בתפילה כלל אלא אם נולד ביום מלינן באותו יום שבא השמיני וכתב מהרא"י הטעם בשם גדול אחד לפי שהספק

נולד מן השמים מ"ה אזלינן בתר עצומו של יום מה שאין כן בשמועה קרובה שהיה המגיד יכול להקדים שמועתו או לאחר וכ"ש הכא שמת שתלוי בידי שמים זה אינו אלא אף הכא תלוי בידי אדם שהרי יכולין לקוברו למחר כי אין האבילות מתחיל אלא אחר הקבורה בפרט כה"ג שמת אחר ערבי' שרוב' דרוב' נקברי' למחר ועוד נראה בעיני שיש לחלק גבי מילה טעם אחר והגון שלא נצטרך לומר משום שהוא בא מן השמים אלא עיקר הטעם דמשום גזירת הכתוב הוא לימול בשמיני ולא בתשיעי היכ' דאפשר ואם כן מאחר שיום הוא עדיין כשנולד אסור לדחות יום השמיני מזמנו ומה בכך שהוא התפלל ועשה לילה לדידי' כלפי שמיא אינו לילה מה שאין כן כאן באבלו' ימתין עוד יום אחד ומה בכך:

תשובה פב

א **שאלה** אשה שראתה אחר ערבית ביום א' ועדיין יום הוא אם היא יכולה ללבוש נקיים ביום ה' כדרך שנוהגים הנשים שלא ללבוש נקיים עד יום ה' לראייתה או נימא מאחר שהוא אחר תפילת ערבית חשבינן כאלו ראתה ביום של אחריו:

ב **תשובה** יראה לפי מנהג נשים שלנו שאינן לובשים נקיים עד יום ה' לראייתה ומתחלות למנות מיום ו' לראייתה אין ספיקא בדבר כי עיקר חומרא הנשים משום ראיית בין השמשות הוא שלא תהא טועה וחושב' ליום שלפניו ושמא הוא לילה ושייך ליום שלאחריו ואם כן מאחר שמוספת יום אחד להציל מאותו ספק אם כן אין עוד חשש בדבר בנדון דידן וזו אין צריכה רבה אבל לפי מנהג מקומות שנהגו הנשים ללבוש נקיים ביום ארבע לראייתה צ"ע דלכאורה נראה דלית כאן בית מיחו' מאחר שראתה ביום א' ועדיין יום היה אם כן כשלובשת נקיים ביום ד' אם כן הוי ג' עונות שלימות לכ"ע ואינו דומה למה שכתב מהרא"י בתשובה שאין האשה יכולה לפסוק בטהרה אחר שהתפללו הקהל ערבית וחשבינן ללילה מ"מ הכא שאני שבא הסיבה מן השמים ואין שייך לומר שהיה לה להקדים או לאחר מה שאין כן בהפסקת טהרה ודומה ממש למילה דאזלינן בתר עצומו של יום ולא אזלינן כלל אחר תפילת הקהל שהתפללו כבר ערבית לפי שבא מן השמים ואינה תלוי' בידי אדם כלל אלא שיש להשיב אף שתלה עצמו באילן גדול שאמר שהטעם הוא שבא מן השמים שמ' אין זה עיקר הטעם אלא עיקר הטע' משום דגזירת הכתוב למולו בשמיני ולא בתשיעי אם כן כל זמן שנולד ביום אסור לדחות המצוה מזמנו וצריכה למולו בשמיני ללידתו ומה בכך שהקהל התפללו ועשאהו לילה כלפי שמיא יממא הוא אם כן לפי זה אין לנו ראייה ממילה שהרי היא יכולה ללבוש נקיים למחר

וא"ל מאחר דק"ל שטבילה בזמנה מצוה בפרט היכא דאיכא נמי טעמא דפרייה ורבייה אם כן אסור נמי לדחות ימי הספירה מזמנו זה אינו דאינו דומה מצוה למילה שהוא חובה ומ"ה מצינו שדחו ימי הספירה בכמה חומרות שהחמירו הנשים על עצמן מאחר שאינה אלא למצוה בעלמא אבל היכא דאיכא חובה בדבר אין שייך לדחותו ומ"ה פסק נמי מהרא"י להחמיר שלא תפסוק בטהרה אחר ערבית ודוחה ימי הספירה לפי שאין חובה בדבר ומ"מ נראה די לנו בזה שנחמיר היכא שהתפללה כבר ערבית ועשתה אותו כבר לילה אבל היכא שלא התפללה אפי' התפללו כבר הקהל לא נחמי' כה"ג לחושבו לילה מאח' שבא לה סיבה מן השמים וכדי דברי החכם ההוא לסמוך עליו שלא נחמיר כולי האי לחושבו לילה בע"כ מאח' שהיא לא קבלה עליה עדיין ומסתב' למיזל בתר עצומו של יום במידי דלא תלוי בדידה כלל כגון סיבה הראיה שבא מן השמים: הנראה בעיני כתבתי:

תשובה פג

א **שאלה** הודיעני מר הניענוע שנוהגין בלולב איך הוא כי יש מנהגי' דתות שונות וראיתי לכמה חשובי' שאין נוהגין הניענוע בסגנון אחד אלא זה בכה וזה בכה ויש שעושין בלא דקדו' כלל הודעני מר המנהג על בוריו:

ב **תשובה** יראה צריכין אנו לדקדק בדברי הרי"ף תחיל' וז"ל ואיכ' מאן דאמ' צריך לנענע ג' פעמים בהולכה ובהבאה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני מערבא דגרסינן בירושלמי רב חייא בר אסי בשם רב המשכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע מגילה וקורא בה לולב ומנענ' תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין חד והכין חד או דילמ' הכין והכין חד כלומר ההולכה אחד וההבאה אחד או דילמא הולכה והובאה שניהם אחד אלמא ניענוע זה חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד הוא ע"כ והנה רבו בה המפרשים הרא"ש מפרש מנענע על כל דבר והיינו לכל רוח ורוח וחוץ ממוליך ומביא דקאמר כלומר שהולכה והובאה אינ' תפסקא לו וזהו מוכח מן הירושלמי שהוסיף וצריך לנענע על כל דבר ולולי הבעיא של הכין חד כו' היינו מפרשים שיתפוס ידו במקו' אחד וינענע ניענוע כל דהו ג"פ אבל מבעי' דבעי שם הבין חד כו' שמעינן דלכל צד צריך להוליך ולהביא ג"פ ומבעיא לו אי הולכה חד והובאה חד או הלכה והובאה שתיהן אחד וכתבו התו' וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא כו' ע"כ פי' לפירושו אי בעינן הולכה עם הובאה או בין הכל ג"פ היינו מוליך ומביא ומוליך ועל זה כתב דאזלין לחומרא ובעינן ג"פ הולכה עם הובאה ולפי פירושו הניענוע הוא

ההולכה וההובא' וכן בא"ח להדי' ופי' זר הוא בעיני שמנענע על כל דבר והא פירושו לפי האמ' לכל הרוח כי אין הלשון מובן כך והר"ן מפר' דעת הרי"ף צרי' לנענע על כל דבר ודב' היינו על כל תנועה של הולכה והובאה והעלא' והורדה ובתר הכי מבעי ליה אם מולי' ומבי' חשוב חד ואין לו לנענע בשניהם אלא ג' תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כל אחד חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל אחד מהם וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא ולפי סוגיא זו אין צריך להוליך ולהביא אלא פעם אחת לכל רוח ומנענע ג"פ על הולכה וג"פ על הובאה וכתב שזו היא דעת הרמב"ם וז"ל יוליך ויביא ויעלה ויורי' וינענ' הלולב ג"פ ברוח כיצד מוליך ומנענע ראש הלולב ג"פ ומבי' ומנענ' ראש הלולב ג"פ וכן בעלייה וירידה ע"כ והנה הפי' המחוור בעיני לעניין זה שההולכה והובאה אינם בכלל הניענוע אלא מלבד ההולכה וההובאה צריך ניענוע ולאפוקי דעת הרא"ש כדפרי' וא"כ לפי זה צרכין לומר שהרי"ף לא מביא הבעיא של הירושלמי דבעי הכין חד והכין חד כו' לעניין זה שלא ינענע כמו שפי' הרא"ש שהרי צרי' לנענע על כל דבר ודבר כדפרי' ולא הביא הרי"ף מן הירושלמי אלא כדי להשמיע לנו דבעינן לחומר' ג' נענועי' על הולכה וג' נענונים על הובאה כפי' הר"ן אכן הלשון של הרי"ף שכת' שאלמא נענוע זה כו משמע קצת שקאי על הבעייא דלעיל מיניה ולכן נרא' לפר' דעל כל דבר ודבר דקאמר היינו כפשוטו על כל דבר שמנענעין בהלל כגון בהודו תחילה וסוף ואנא הושיענא ועל משנה זו דמנענעין בהודו כו' קאי הירושלמי אבל מה שמוליך ומביא לא נאמר בירושלמי כלל וא"כ הבעיא דבעי בירושלמי הכן חד והכן חד כו' דקאי על הברייתא דלעיל מיניה שצריך לנענע ג"פ על כל דבר ס"ל בודאי שההולכה והובאה השנויה במשנה דמנחות פרק באות מצה ואמרינן עלה וכן בלולב היא לבד הניענוע ומ"ה בעי אי בעינן ג' נענועות לשניהם או לכל אחד פי' הר"ן ובתו' פ' באות מצה נמי משמע שהנענוע הוא לבד ההולכה וההובאה ומ"מ באשכנז נהנו כדברי הרא"ש והטור שההולכה וההובאה הוא הנענוע ונראה בעיני מה שתפסו מנהג זה אע"פ שפי' הרא"ש אינו מכוון כ"כ מ"מ אפשר הם פירשו הירושלמי לפי דעתו דקאי על ההולכה וההובאה בעצמה ומבעי ליה אי צריך רק הולכה והובאה והולכה או ג"פ הולכה והובאה ולא כפי הרי"ף ואף שקצת דוחק הוא אל תשנה את המנהג לפחו' מג' הולכו' וג' הובאות וכן בעלייה וירידה כי מאלו ומאלו יתקלס עילאה והמחמי' ולעשות ג' הולכות וג' הובאות וגם לנענע ג' כחות בהולכ' וג' כחות בהובא' כדברי הרמב"ן והתו' והר"ן על פי האלפסי הרי זה משובח ומ"מ בהולכה והובאה השנייה והשלישית אין צריך עוד לשום נענוע לכל הפירושים והמסיף בדבר שאינו צריך נקרא הדיוט: הנראה בעיני כתבתי:

תשובה פד

א **שאלה** כבד שלא נמלחה ונתבשלה אי שרי בדיעבד או לא:

ב **תשובה** יראה שאילה זו צריכה דיקדוק כי יש פנים להיתר ופנים לאיסור פנים להיתר מאחר שאנו תופשים דברי ר"ת בדיעבד כדלקמן ומתירין אפי' הבשר שנתבשל עם הכבד לאמר מליחה ומפרשים כל השאלה דכבר לפני המליחה א"כ ממילא מה שאמר ר' זריקה אנא שלקי לה לר' אמי ואכלה ואבייי השי' למיס' נפשה לא קמיבעיא כו' איידי בלא נמלחה ואפ"ה שרי לכתחילה לדברי ר"ת ולדידן בדיעבד ומה שאסר הרמב"ם אפילו בדיעבד אין ראייה או כמו שפירש הר"ן שעיין בפי' המשנה בתרומות ומצא שהרמב"ם פסק כחכמים דפליגי על רבי יוחנן בן נורי וס"ל הכבד אוסרת ונאסרת וכל הסוגיא דגמרא דילן גבי כבד כו' איליבא דרבי יוחנן בן נורי הוא דפליג וס"ל כבד אוסרת ואינה נאסרת א"כ דבר תמוה מה ראה לדקות דברי ר"י בן נורי מאחר דאיתא בסוגיא להדיא דרבי זריקה אמר אנא שלקי לרבי אמיה ואכליה ואבייי נמי מהדר ליה לאסור נפשה לא קמבעיא לי כו' וכן תמה עליו הר"ן גופיה ואי משום דס"ל כדעת רבו הרי"ף שכתב שדרו ממתיבתא דה"א דנ' לא בקיאי' בחליטה ולא שרי למיכל כבד שלוקה אלא היכא דטוו לה מעיקרא והיא מן התקנה ולא מן הדין ואפשר דס"ל לרמב"ם דהאי תקנתא נמי אדיעבד קאי וכבר כת' הרא"ש תשובה לזו וז"ל ומה שכת' רב אלפס בזה הלשון דלא שרי למיכל כבדא שלוק' לא שבא לאוסרה אם נעשה כך דמסתמא הלכה כמתניתין דתרומו' וכר"י בן נורי דכבד אסורה ואינה נאסרת ולא מפליג בין שלוקה למבושלת וכן רבי אמי שלקי ליה ואכיל אלא אמנהגא דשדרו ממתיבתא קאי דלא שרי לכתחילה למעבד הכי והשת' נתבטלו דברי הרמב"ם בהאי דינא מאחר שרוב המחברים חולקים עליו בזה ויש פנים לאיסור מאחר דק"ל חתיכה שלא נמלחה ונתבשלה דאסורה החתיכה לעולם אפילו ביש ששים כ"ש הכבד שיש בה ריבוי דם ואף על פי שדם כבד מדרבנן מכל מקום מצינו שהחמירו גבי כבד יותר משאר בשר שמותר לכ"ע לבשל אחר שיעור מליחה ובכבד אפילו אחר מליחה עם שאר בשר אסרוהו לרש"י וכך נהגו כ"ע לכתחילה הרי שהיא חמורה ואם כן מכל שכן שנאסרה בלא מליחה ומשנתינו דקתני שאוסרה ואינם נאסרת איירי בנמלחה לפי' רש"י אבל לא נמלחה שנתבשלה ממש בדמה אסורה לכ"ע והנה נראה בעיני שלא להתיר כלל כבד שלא נמלחה ואפילו בדיעבד ובפני עצמה כי הפנים שיש לו לאיסור יש לו עיקר וראוי להחמיר אבל הפנים שיש לו להיתר ולדמות להא דמתירין בדיעבד כבד שנמלחה עם שאר בשר וה"ה כבד בפני עצמו בלא מליחה לרבינו תם דהא בהא תליא זה אינו דיכול להיות שכבד בלא מליחה אסורה אפילו בפני

עצמה ובמליחה שרי אפילו עם הבשר שהרי לא הופשטה בעייא ויכול להיות שמותרת אפילו עם בשר אף לפרש"י בפרט דם כבד שהוא מדרבנן וספיקא לקולא אלא שנאמר מאחר שרצה לפשוט הבעייא ודחה שלא לפשוט היתר א"כ איסור בספק עומד ונחמיר בה בדיעבד א"כ מאחר דאיכא פי' ר"ת דשרי במליחה אף לכתחילה ראוי לסמוך עליו לכל הפחו' להתיר בדיעבד שהרי אף לרש"י אפשר שמותר כדפרישי' אבל להקל כר"ת ולהתיר לכ"ה בדיעבד בלא מליחה מאחר דלר"ת שרי אף לכתחילה לא משום דלרש"י אסור בודאי אף בדיעבד כך כתבתי בימי חורפי ועכשיו שזכיתי ללמוד שמעתתא דכבד מצאתי שאף לרש"י שרי בדיעבד אפילו לא נמלחה ואף האידנא דינא הכי ואף שמהרא"י אסר אפילו בדיעבד כדעת הרמב"ם והארכתי בספרי:

תשובה פה

א **דיני חנוכה בקיצור מחיבור הגדול הנקרא ים שלמה**:

ב **זמן** הדלקת נרות חנוכה משתשקע החמה עד זמן שתכלה רגל מן השוק ולא מקדימין ולא מאחרין ומיד כשהתחיל זמנו לא לאכול ואף לא ללמוד עד שידליק ואם התחיל פוסק ואם איחר הזמן אף שעשה המצוה שלא כתיקונה מ"מ זמנו עד חצי הלילה שעדיין הוא פרסום הנס אבל לאחר חצות עבר זמנו ולהקדים כלל לא יתכן א"ל בע"ש:

ג והחכם או ש"ץ שמדליק בב"ה בע"ש מקדים השמש ומדליק קודם מנחה:

ד הא דזמנו עד שתכלה רגל מן השוק לאו דאי כביה הדר מדליק שהרי כבתה אין זקוק לה אלא דאי לא מדליק מצי מדליק א"נ לשיעורה פי' שיש ליתן שמן בנר כשיעו' הזה א"נ כיון שדלק בשיעור זה יכול לכבת' אבל בלא כבוי אין נרא' להקל כדברי הרי"ף להשתמש לאורה מפני הרואה ושיעור שמן אין חילוק בין ימים הראשונים והאידנה שמדליקין בפנים: הא דכבתה אין זקוק לה היינו לחיוב אבל הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין ואם כבתה בע"ש צריך לחזור ולהדליק ולא כמהרא"י ואם בא לתקן הנירו' וכבה נראה דצריך לחזור ולהדליק אפי' אם כבה בשוגג:

ה מצות נר חנוכה איש וביתו והמהדרין במצוה נר לכל אחד והמהדרין מן המהדרין מוסיפין נר בכל לילה וגם נר לכל אחד כמו שפי' הרמב"ם וכן המנהג ולא כדברי ר"י שסבר שלא ידליקו יותר מבני הבית אלא נר אחד ואיש ואשתו בודאי מספיק להם נר אחד.

ו ואכסנאי הנשוי אם אינו יודע שאשתו מדליקה עליו יכול לדליק ולברך אבל אם יודע בבירור שהיא מדלקת עליו אין לו לדלוק אם לא שהוא בבית יחידי ומשום הרואה ידליק

אבל מ"מ לא יברך והיכא שלא ידע שהיא הדליקה עליו ובא באותו לילה צריך לחזור ולדלוק ולברך לפי שחל עליו חובת חכמים אבל היכא שאינו רוצה לצאת בהדלקה של אשתו שמדלקת עליו בבית נראה דלא כל כמיניה ואינו יכול לברך: ומה שהאידנ' הבחורי' מחמירים על עצמם שלא להשתתף בפריטי ועדיפי לדעתייהו מרבי זירא זהו מנהג אשכנז שמגביהין הטפל ומניחין העיקר והלואי שלא יקילו במצות החמורות: חתן האוכל בבית חמיו אם יש יכולת בידו אפילו ישן בבית חמיו לא ישתתף אלא ידליק לעצמו משום המהדרין שהרי הוא איש וביתו ואם ישן בבית אחר פשיטא שמחוייב להדליק במקום שישן:

ז סדר הדלקתן מצוה להניחה בתוך עשרה ולמעלה בג' בטפח הסמוך לפתח ובבתי חורף שלנו שאין מזוזה צריך להדליק בימין ואם הנירות מונחין לרוחבן צריך להתחיל בנר הימיני בסמוך לפתח והוא נר הראשון ולא כמהררי"ק וא"כ נמצא שלא יהא פונה לימין אלא מימין לשמאל ע"כ. המדקדק יניח לאורכן בטפח הסמוך לפתח שאז כולן שוין בעניין טפח הסמוך לפתח שכולן סמוכין בכניסת הפתח ואז ידליק משמאל לימין ויתחיל לברך לעולם בנר השמאלי ויפנה ויוסיף לימין ודוק: בב"ה ראוי להדליק הנרות על המנורה לדרום אבל יהיו מונחים בין מזרח למערב ויפנה משמאל לימין ואל תשגיח במנהג ואם איישר חילי אבטלנה.

ח כל איש המדליק ומברך עובר לעשייתן מיד אחר שהדליק נר הראשון שהוא עיקר יכול ליתן לאחר שיגמור הדליקה: נראה דאין צריך להוסיף נר אחד לשמש כמנהג אשכנז מאחר שיש לו נר אחד על שלחנו ותקנת' קלקלתם והארכתי ומ"ה אם נתערב נר חנוכה בב' שמשים חד בתרי בטלי:

ט האידנא חצר שיש לה ב' פתחים או בית הפתוח מב' צדדין אין צריך להדליק אלא בפתח אחד ולא כדברי הטור: אסור להשתמש לאורן בין תשמישי רשות בין תשמישי מצוה ואף תשמישי ארעי כגון הרצאת מעות אסו' מאחר שמקרב ידו אל הנר אבל שאר תשמישי ארעי שרי: מדליקין מנר לנר ואפי' ע"י קינס שרי לפי סוגיא ההלכה המחוורת רק שעל פי התוס' ראוי להחמיר וצריך להזהיר כשיכבה השמש שמדליק בו הנירות שלא ידליקנו מן הנירות אלא מנר של חול ובב"ה אין צריך להזהיר שכל הנירות שבתוכ' קרויין נר מצוה ומ"ה יש למחות ולגעור אות' שמדליקין נירותיהם ע"י שפחות מנר ב"ה חוץ ממ"ש דשרי משו' מבואות האפילות וע"י כך זכה שאול למלכות כו' ונר של הבדלה קרוי נר של מצוה אבל אחר שהבדיל עליה כבר עבר מצותה ויכול להדליק ממנה דאפי' נר חנוכה אחר שיעורו שוב אינו קרוי נר של מצוה: מאחר דפרסומי ניסא עדיף מהאי

טעמא כשחל ר"ח טבת בשבת מפטירין בנרות דזכריהו ולא בר"ח ועוד משו מאי דסליק דהיא בפרש' נשיאי' שקורין בחנוכה שהרי מקדימין פרשת ר"ח משום תדיר ושאינו תדיר תדיר קוד' וכן הדין בכל הפטורות חוץ מאחרי מות וקדושים והארכתי בעניין אלא שאין כאן מקומו: הרואה מברך בליל ראשון שתים ובשאר לילות אחת כו' פי' המחוור שהוא בדרך וכגון שלא הדליק ואינו עתיד להדליק בביתו אפילו הדליקו עליו בבית לא איכפת לן בזה אלא צריך לראות ולברך אבל היכא דמשתתף בפריטי עם בעל הבית ושומע הברכה חשבינן כאלו הדליק בעצמו לעניין זה שאינו מברך ברואה: והיכא דלא הדליק בראשון ולא שמע הברכה אז יברך בליל שני שהחיינו בין להדלקה בין לראייה: נוסח הברכה להדליק נר שלחנוכה מלה אחת ולא של חנוכה שתי מלות והטעם כתוב בפנים ויברך כל הברכות עובר לעשייתן ומיד אחר גמר הדלקת הנר הראשון שהוא עיקר יאמר הנירות הללו ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנירות כו': וזו נוסחה הנירות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהנך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנירות הללו קדש הם ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסך ועל ישועתך: לא תשנה ולא תוסיף ולא תגרע והטעם מפורש וסימן ל"ו תיבות לבד הנירות הללו כאלו אמר הנירות הללו ל"ו הן: נר חנוכה שהותיר ביום ראשון מדליק בליל שני ובסוף אין לו תקנה כלל וגם להשהותה אסור משום תקלה ומכל מקום לא נקרא דבר שאין לו מתירין ובטל בששים אבל פחות מס' אין לו ביטול אפילו על ידי הדלקה והא דפסקינן לעיל אחר שהדליק שיעורו שמותר לכבותה ולעשות בה מה שירצה היינו דאיגלי למפרע שנתן בה יותר מכשיעור אבל היכא שלא נתן אלא כשיעור וכבה או שהפתילה היתה רע ומסכסכ' כה"ג אסור: אין מדליקין בנר ישן של חרס והטעם משום מאוס וה"ה נר של שבת העשוי לכבו' על שלחנו והמדליק בפמוט' שקורין לאמפא צריך לתלותה בטפח הסמוך לפתח ויתחיל מנר האמצעי שהוא הסמוך לפתח ויסבב לצד ימין אבל המדקדקים נזהרי' שלא להדליק בפמוט' שאין בה הידור לנירות חנוכה: נר שיש לו שתי פיות עול' לשנים או לב' בני אדם ואם מלא קערה שמן והקיפוה פתילו' לעולם אינו עולה לכמה נירות אפי' הרחיקה הרבה אם לא בכפית כלי ולפעמים בלא כפיית כלי אפילו לנר אחד אינו עולה א"ל הרחיקה כראוי בסתם נר שיש לה שתי פיות שאינו פחות מכאצב' אבל אם הרחיקם כראוי אינו נעשה כמדורה אלא שאין יוצא בה אלא בנר אחד ולא כדברי הטור: אין להדביק יחד נירות של שעוה אפי' אחר ברכות' משום דהוי כמדורה: שמן זית מצוה מן המובחר היכא דשכיח וא"ל דנמצא שמן זית יקח שאר שמנים אבל משומן וחלב נראה

דיותר יש הידור מצוה בשעוה וכן המנהג ומצוה לקנות שעוה מן הצדקה ממה שנטף מן נירות ב"ה מאחר דאתעבוד בהו חדא מצוה וישמור בזה שלא יקנו שעוה מנירות של בתי תיפלות שלהם כי אעפ"י שנתבטל גמ"מ מאוסים הם לתשמישי מצוה:

י נר של שבת ונר של חנוכה נר שבת עדיף וכ"ש נגד' קדוש היום דאף נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא ומהאי טעמ' ראוי לומר בב"ה משנת במה מדליקין שהיא נגד הנר קודם קידוש היין שהרי נר קודמת לו: מצוה לשמוח בחנוכה ומ"ה קראו י"ט והן ימי שמחה וכן פסק הרמב"ם והמרדכ"י ארוך ונהגו לאכול גבינה על כי הנס ורא' שהשמח' תהא מעירבה ובלולה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותם:

תשובה פו

א **הילכות ביעור חמץ**:

ב **ברכת** ביעור חמץ בלילה: מסקינן בגמרא מאי מברך רב פפי משמיה דרב אמר על ביעור חמץ רב פפא אמר לבער חמץ והילכתא על ביעור חמץ פי' גם על ביעור חמץ אע"ג דלבער חמץ כ"ע מודי ובעל ביעור פליגי משום דאמרינן במסכת ברכות מברכו' של אדם ניכר שת"ח הוא ויודע אם ת"ח והמברך על ביעור ניכר שת"ח הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמרינן בפרק כיצד מברכי' משתבח רבא לרבי זיר' בר רב ברב זבי' דאדם גדולה הוא ובקי בברכות א"ל לכשיב' לידכם הביאו לידי כי אתא קריבו ליה תכא א"ל לטעום מר מידי א"ל לישרו לן מר מידי פתח ואמר מוציא לחם מן הארץ אמרו זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא בשלמא אי אמר לן המוצי' וא"ל טעמ' דק"מל הלכתא אלא אמר מוציא מאי קמ"ל במוצי' כ"ע לא פליגי אלמא שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור חמץ לאשמועינ' דגם זה להבא משמ' ושלא יטעה לומר דעל ביעור לשעב' ואם בירך כך לא יצא ומה שחלקו חכמים במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתקנו בלמ"ד רת"ם ז"ל היה נותן טעם לדבר כו' אשרי פ"ק: וקודם אשר יבדוק יטהר ידיו אפי' בלא שפשוף ואין זה מגסי רוח מאחר שבדיקת החמץ היא באה לטהרת הרגל שהרי סמכינן אזמן שמברכין ברגל א"כ מצוה חשובה הוא וראויה להיותה בנקיות וכן פסק מהרי"ל מ"מ ע"י היסך ושפשוף עדיף נ"ל ש"ל:

תשובה פז

א **ביעור חמץ ביום השריפה**:

ב נוהגין אנו בשריפה כרבי יהודא דפסק רש"י כוותיה וכן בסמ"ק ואף שר' יהודא לא אמר אלא שלא בשעת ביעורו מ"מ ר"ת ורש"י מחולקין בפרש"י מפרש שלא בשעת ביעורו שעה עד ששית ושישי בכלל ואח"כ אין צריך לשרפו ור"ת פי' איפכא שלא בשעת ביעורו דהיינו אחר שעה ששית הילכך פסקינן כתרווייהו לחומרא ולספיקא ואף שק"ל כל הנשרפין אפרן מותר ולא אסור להנות אלא מאשו ומגחלו מ"מ מחמירין אנו מספיקא דהגאוני' פסקו כחכמי' והם סוברי' מאח' דדינו בפירור וזורה לרוח או בפירור וזורק לים דהיינו כמו קבור' וכל הנקברין אפרן אסור וה"מ משעה ששית ואילך דאסרו חכמים אף בשעה ששית בהנא' אבל בשעה חמישית אף שג"כ אסרוה חכמים באכילה מ"מ בהנאה לא אסרו ומ"מ אף בשע' חמישי' נזהרין העם דלמא יטעו ק"ו במקום שאין שם כלי שמשמיע עתים שראוי להחמי' ולכך נוהגין לעולם לעשות מדורה בפני עצמו ולכן טוב לשרוף אותו בחצר ולא בבית כדי שלא יהנה וכן מצאתי וראיתי מאמ"ז שהיה מקובל מרבותיו לשרוף החמץ בהושענו' ויש זורקין בתנור בעת אפיית המצות אלו ואלו דא"ח נ"ל שלמה לורי"א: שלמה בן מהר' יחיאל לורי"א שליט הנקרא שלמה ר' יצחק שהוא הממציא מחידה זו ברמיזה חכימא המשכיל והמחכים ידע ויבין חידות ותעלומות ורזי יגלה חז"ק:

תשובה פח

א שפשף ליטול מקודם הקידוש ברכת בטילה מיחז הגאונים רוב רביעי' ישתה חירות ירמז אדמה לטבול לברך ונפשו' רבות ירים אמצעי שלימה לחציה יעשה טמון הא בהמא קול רם אקערה שנית למזוג מצות הדחק רביא בנשתנה ישאל יגיד ציך חור קודם שירים הלל וברך אגאולה הגפן מברך מים צרופי' יברך אראשונה מוציא חבירי' יאחז דברי המצה זכור והסב באכלך רענן מרור יברך זכור השיעבוד לטיבול חרוסת כריכה זכר מעשה אבות הוצא מטמין שלישית כראשונה ימלא למזון ומברך הבעל מדות חכמים כוס ימלא מלסיים ישפוך דם עממיו וישפוך יגמור בהלל יסיים בשמת חתום ישתבח דיינו ומשלש תברך ולא תשתה עוד לרות ותנעים מזמורים ותספר תקפו ואם רוה זעירא יסולק ישתה גדול לכוס החמישי חתום זכור קדוש

ב סליק סליק סליק

ג המלות הללו צריכי' ביאור ואל יאמר הקורא א"כ מעיקר' מאי סבר שעשה רשומות אלו וצריך אומן להולמן יאמר הדברי' בצורתם כפי מה שצרי' ואז יהיה הנח' לכל היהודי' הדרים בגולה בשלמ' מהר"ם ז"ל שעשה ג"כ סדר הפסח בחרוזה אין עליו תלונה כי עשה כדי לקצר וסמך על המפיצים שהרי עשה אותו בלא ביאור מה שאין כן בנדון זה שאף המחבר מורה שצריך ביאור למליצתו אשיב מאמרי אין חדש תחת השמש כבר קדמוני אין כמוהו באחרונים מהר"ר איסרל ז"ל אשר חיבר הת"ה עשה חרוזות ארוכו' בסדר הפסח ועשה ביאור ונמצ' עדיין טמון ביד השרידי"ם אשר ה' קורא ואח"כ דרך מהרר"א קץ בדרכו והאריך יותר ומדעת כיוונו לכך לעשות חרוזות ומליצות כעין שיר על דרך רוב חדוה ושמחה של אותה הלילה ולהשתעשע עד שיעבור השינה מעל פניו ולהיות עוסק ושומר רוב הלילה בליל שמורים ג"כ כיוונו על דרך הפסוק השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג פסח דמשמע שהכל יהיה בשירות ובנעימות ואני ג"כ דרכתי בעקביהם ולא שבאתי להאריך אלא לקצר רק שבמקצת מקומות אני מחולק עמהם ע"כ הראיתי ג"כ את שלי הרוצה לקבל יקבל וה' יצילני משגיאות:

ד **אמר** המחבר שפשף כו' ר"ל שכל אחד צריך לשפשף אחר שהסיך כדי שיהא מחויב ליטול ידיו קודם שיקדש דאל"כ הוי כנוטל ידיו לפירות שהוא מגסי הרוח ובהיסך רגליו בלא שפשף אף נטילה לא בעי בפרט מאחר שהידים נקיות הן שהרי בא מב"ה ולקדש קידוש בלי נטילה ג"כ אינו מן הראוי כדי שלא לשנות מכל הקידושים שבשנה שנוטלין ידיהם מקודם אף שקצת היה ראוי לטיל ידיו אחר הקידו' בכל השנה כ"ש האידנ' שהרי בלאו הכי צרי' אח"כ נטיל' לאכילה ועוד עם תשנה תוציא לעז על כל הנטילו' בשנה שבאו קוד' הקידו' שלא באו כהלכ' וכשיטול ידיו לא יברך ענ"י אלא אשר יצר שהרי אין מברכין ענ"י אלא לאכילה או לתפלה כאש' כתב האשר"י והטור אחריו ומה שכתב הטור הרוצה לצאת ידי כולם שיסך רגליו וישפשף כו' לא הורה נכונה והגאון מהרא"י בסדר השלחן שלו השיגו מדברי עצמו כאשר כתבתי וזהו מה שאומר ברכת נטילה מיחו הגאוני' ולא ברכת אשר יצר וא"כ ממיל' לטיבול לא בעי נטיל' דלא עדי' האי טיבול מאכיל' ממש שהרי בכל השנה לא הוי קידו' הפס' ואוכלין ע"י נטיל' דמקוד' קידו' כ"ש טיבול ואח"כ ישת' רוב רביעי' בהיסב' דרך חירו' אף שכת' ראבי"ה שאין דרך חירו' האידנ' בהסיב' כ"א דרך חולי' מ"מ נרא' דאין קפידא שאינה אלא לרמס החירו' שהיה בימי' ההם ולכן אומ' חירו' ירמז ומאח' שאינו אלא לרמז א"כ בדיעבד אף אם לא היסב יצא ואין צריך לחזור כו' כמו שפסק האגודה וא"חכ יקח עשבי אדמה ויטבול ויברך בפה"א ולא יקח מרור היכא שאיפש' ויקח פחות מכזית

כדי שלא יצטרך לברך ברכה אחרונה כי נפל מחלוקת בין הגאוני' וזהו שאמר אדמה לטבול לברך פי' על האדמה ונפשות רבות שהיא ברכה אחרונה ואח"כ יקח האמצעי שלימה ר"ל שאף היא תהא שלימה ואף שהיא לפרוסה עומדת ויש לחם משנה זולתו מ"מ להידור מצוה תהא שלימה וישברה וחלק הגדול יטמין וזהו שאומר לחציה יעשה טמון כלומר שלא יקח פחות מחציה דהיינו חלק הקטן וכן פסק מהרי"ל ומלשון טמון נרמז דברי האחרונים שכתבו שראוי לכורכה בתוך מטפחת הידים ולהניח בין הכרים וכסתות זכר למשארות צרורות בשמלותם ולא להצניע לבד ואח"כ יתחיל הא לחמא בקול רם ויאחז בקערה ויגביה כמו שהוא בלי שנוי כי אין צריך להסיר תבשילין ממנה כי לשמחה בעלמא מגביה ולא שיגביה המצה לחוד כדעת מהרי"ל דא"כ לא הוו שקלי וטרי הגאוני' אם להוציא התבשילין מן הקערה וזהו שאמר קול רם אקערה שמלת רם משמש לפניו ולאחריו שהכל יהא ברממיות ואח"כ ימזוג: הכוסות ולא ישטפם וזהו שאומר שנית למזוג כלומר שנית למזיגה ולא לשטיפה ואח"כ יסלק הקערה מן השלחן או אם השלחן גדול ירחיק ממקום שאוכלין למקום הפנוי וזהו מצות הרחק ואח"כ שואל הקטן מה נשתנה או בין לאביו או תלמיד לרבו וזהו רביא בנשתנה ישאל והגדול משיב בדברי האגדה שמתחלת עבדים היינו כו' כדאיתא בגמרא מתחיל בגנות ומסיים בשבח ובודאי הגדול הוא המגיד שהרי כתוב והגדת לבנך אבל קודם שיגיד יחזור הקערה כמו שכתבו רוב הגאונים וכן המנהג וזהו יגיד צריך חיזור קודם וזהו החזר הקערה למקומה ועוד יש לו כונה אחר שיחזור האגד' מקוד' וכן נהגו לאומר' במנח' של שבת הגדול אפי' חל פסח ביו' א' והו' משו' חיזו' ואת האגד' קוד' שיתחיל הלל יאמ' ונאמ' לפניו שיר' חדש' הללוי' כאש' פסק המרדכי והוא מגירס' התו' וזהו שיר' הלל ולא יבר' אהלל אלא אגאול' וזהו וברך אגאול' ואח"כ יבר' בפ"ה אף שכבר בירך אכוס ראשון וכן דעת מהר"ם שמברכין בפ"ה אכל ד' כוסות והכי והכי נהוג ודווקא הגפן מברך שהיא ברכה ראשונה דהיינו בפה לחוד ואינו מברך אחרונ' שהיא יותר מן עניין הגפן שהרי יש בה עניני שלש ברכו' ואח"כ יטול מים ויטול ידיו ואל יפסוק ויברך כדינו ענ"י שהרי ההגדה הפסיקה בין נטיל' ראשונ' יותר מדאי ומיד אחר הנטילה יברך על הראשונ' כו' וזהו שאומר מים צרופים יברך אראשונה כו' שמלת צרופים יברך ר"ל נמי שכל הברכות עם הכריכה שמברך ומשבח הש"י במה שזוכר מעשה אבות ועושה זכר למקדש הכל יהא בצירוף בלי הפסק שהרי הברכות הראשונות קאי נמי אכריכה וק"ל וכן מצאתי והנה יקח מצות עם הפרוסה ויברך על הראשונה המוציא וישבר' ולא יפרדנה לגמרי ויניח השלישית ויתפוס השנייה ויפרוס משתיהן ויברך על אכילת מצה ויאכלם בהיסבה וזהו

שאומר חברים יאחז דהיינו ב' השלימות שהם החבירים ומסתמא הפרוסה שביניהם מעלה עמהם וה"פ אף שיברך אראשונה המוציא מ"מ יאחז החבירים מקודם דהיינו השלימות שהם חברים ממש וג"כ פי' שאחר המוציא חבירים יאחז דהיינו הראשונ' והאמצעי' שהם חברים ממש ויאכל מכל אחד כזית ויאכלם בבת אחת בהיסבה וזהו שאומר והסב באכלך רענן ואחר כך יקח המרור ויברך על אכיל' מרור זכר לשיעבוד ומ"ה לא שייך ביה הסיבה ומ"מ יטבול בחרוסת זכר לטיט של מצרים ואח"כ יעשה כריכה זכר לפסח בהיסב' ויאמר עליו כך היה הלל הזקן עושה כו' ויטבלנו בחרוסת ומלת חרוסת שאמר קאי נמי אלאחריו חרוסת כריכה יהא זכר למעשה אבות וממילא בהיסבה כמעשה אבות כמו שעשה הילל גם מה שאמר יזכר מעשה אבות הוא עניין בפני עצמו ר"ל שיקח שני התבשילין דהיינו הזרוע והביצה ויאכלם ויזהר שלא יהיה שום אחד צלוי דהא אפילו ביצה צלוייה אסור לאכול באותה לילה כדאיתא במרדכי ומנהג אשכנז שצולין הזרוע והביצה היינו לפי שאין אוכלין אותה ומשמרים אות' לליל שנייה ומנהג זר הוא בעיני והוא נגד מנהג התלמוד עיין בע"פ ולפי דעתי נתפשט המנהג לפי שסוברים שצריך דווקא זרוע וזולתו מעכב ומ"ה שומרים הזרוע לליל שנייה ואינם אוכלין ומה צולין אותה כדי שלא יאכלוהו וליתא כדאיתא בעפ דאפי' בסילקא וארזי נפקי ב' תבשילין וראוי לחלק הב' תבשילין לכל המסובין ואח"כ אוכלין ושותין כל צרכו כי נסתלק הסדר שלפני המזון אחר האכילה יוציא מטמון דהיינו אפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחוריו וילך בבית כמו ד' אמו' ויאמר כך היו אבותינו הולכין עם משארותם צרורות בשמלותיהם וזהו שסיימתי לעיל יזכר מעשה אבותיו קאי נמי אמה שלאחריו הוצא מטמון ואח"כ יקח כוס שלישי כראשונ' ר"ל שצריך ג"כ שטיפה והדחה כבראשונ' וזהו דעת כל האחרונים ואף מי שלא נזהר בו בכל השנה אם רואה שהכוס נקי אכן בזה הלילה יזהר ביותר כדי להדר המצוה וימלא הכוס לברכת המזון ויברך הבעל הבית בעצמו כי כך מדת חכמים הוא ואח"כ ימלא כוס הרביעי לסיים עליו וישפוך דם עממיו וישפוך ר"ל שיאמר שני פעמים שפוך ויגמור הלל ויסיים נשמת ויחתום ישתבח ואז די ואח"כ ישתה ויברך כמו ברכה אחרונה ולא תשתה עוד לרות ר"ל שום משקה המרוה צמא ויש גאונים שלא אסרו אלא יין לפי שהוא מרוה ממש ולא לצמאו לבד והמחמיר תע"ב: ואח"כ ינעים מזמורים כו' כמו שעשו הפייטונים כו' כמו אז רוב ניסים כו' ואומץ גבורתך וכי לו נאה כו' ואדיר הוא וכו' ולא כטופסי המחזורים שכתוב בהן שיברך כוס רביעי אחר אז רוב ניסים ואומץ גבורתך שזהו אינו מן הראוי כי כל הד' כוסות נתקנו על שבח ברכ' שלפניו כוס ראשון אקידוש שני אברכת גאלנו שלישית

אברכת המזון רביעי אברכת הלל דהיינו בסוף החתימה וכן משמע מדברי הטור אצל השאלה ששאלו לרב האי גאון על דברי רב סעדיא כו' ע"ש ואם רוה כו' פי' ואם ירצה עוד לשתות יין א"כ יסלק הלל הקטן זהו הסתם ההלל ולא יחתום ההלל וישתה ואחר כך יעשה כוס חמישי להלל הגדול דהיינו כל"ח והפסוק של רננו צדיקים אינו שייך לו אלא הוא מן המזמור אחר חתום יזכור קדוש ר"ל יחתום בישתבח ואח"כ יזכר קדוש הש"י שהוא ברכה מעין שלש ולא נהיגינן הכי האידנא לעשות חמשה כוסות:

ה סליק

תשובה פט

א **שלום** לאהו' המחותני כמ"ר אברהם יצ"ו אשר בקשתני להסכים עם הגדולי' אשר כתבו על מתנגדיך שהשיגו גבולך בעניין המכס שהחזקת בו כמה שני' ובתוך כך עשית חובות בערך ט"ו מאו' ועכשיו לא תוכל לגבו' אות' וכתבו האלופים שצריכי' לשלם ההזיקות ומי זה הוא ואיזה הוא שיבא לחלוק עליהם וכמעט שלא הניחו לי אפי' מקו' להתגדר בו אלא שלא תאמר אינני חש לבושתיך אחוה דעתי גם אני.

ב וטרם שאכנס במבוי עם הגדולים ונגד מלכים לא אבוש תמה אני עליהם מדוע כיסו פנים חרולים לדמות מעשה ערלים לשמעון ולוי הכלולים הלא המה הידועים ר' יצחק וחבריו מחותנים כמר דוד סענדרלי' ואולי כיוונו על דרך המקרא לשמעון ולוי כלי חמס מפירותיהם וברור לי שאם רי"ץ שרנץ לא התחיל בתקלה כמ"ר דוד לא דימה בנפשו לעשות מעשים כאלה כי לא ניסה בכך ועתה לא באתי לחזק דברי הגדולים כי אין דבריהם צריכים חיזוק אלא לרווחא דמילתא באתי לפר' שלא יבא ב"ד טועה לחלוק ולומר מאחר שמצד התקנה לא מנצאו אותם חייבי' במה שקנאו המכס אלא משום שגרמו בנזקין וכבר הלכה פסוקה שגרמה בנזקין פטור ואם באנו לדמות לדיני מגרמי יש צד לחייבם והיינו לפי פירוש ריב"א שאינו מחק בין גרמא לגרמי אלא משום קנסא מחייבים גבי גרמי אם כן הכא נמי יש לחייבם מצד קנסא כי ראוי לקנוס אותם שהרי יגיד עליהם ריאה שבאו להזיק ולאבד ממונם של ישראל ובעטו בדברי תוכחה ומוסר ולא אבו שמוע לא בב"ד שלהם וכיחשו ועירמו כאשר מבואר בעדות של כמר אברהם אבל לאותם מפרשים שמחלקים בין גרמי לגרמא ואומרים שגרמי הוא מה שמזיק בידים וחייב מדינא ולא מקנסא אם כן יש אן מקו' לחלוק ולומר שאין כאן אלא גרמא לחוד ולא גרמי כי לא מזיק בידים הוא אלא ממילא בא וגם לא כדי היזק כל כך ואינו דומה לשורף שטרותיו של חבירו דמקלא קלי ליה. מה שאין כן בנדון זה א"כ מניין להוציא

ממון בלא ראייה ע"כ באתי לפרש שיכלה פסקו וחייב ואפי' הוא גרמא לחוד והיינו טעם מאחר שמצד הדין אינה כראוי לותר להם מה שקנאו המכס וקפחו מחייתם של חבריהם שדינא הוא דמעכב עליו מדינא נמי הוא בכלל רשע כמו עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ואפשר שהו' נמי בכלל ארור כמו שכתב הרוקח כל המקפח מחייתו של חבירו הוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו ורבים תמהו על דבר זה הלא הלאו דלא תסיג גבול כו' איירי בגוזל תחומו ובא"י ועובר אף על לא תגזול וכמו שהביא הסמ"ג ויש מפרשים שלאזהרה בעלמ' בא החרם והסמיכו על המקרא דהשגת גבול ומ"מ קשה לפי זה ה"ל לומר הרי הוא עובר בלא תשיג גבול ואם להחמיר עליו בא אדרבה הוא דאיסור לאו חמירא מארור אפי' איסור שבות חמור מארור כדמוכח במסכת שבת אין נותנין מזונות לגוי וחזיר בחצר משום שאין מזונותיו עליך ואף שבחול נמי הוא בכלל ארור המגדלי' חזרים כמו שהבי' הסמ"ג אלא שצריכים לפרש שבחול אינו אלא בארור ובשבת עבר בשבות שמכין אותו מכות מרדות וק"ו לאו ממש וא"כ מאחר שרצה להחמיר עליו היה לו לה סמיכו בכלל לא תשיג אלא נראה בעיני שכך הוא מקובל מרבותיו דארור משיג גבול רעהו בא להרבות השגת גבול של משא ומתן ודומה לזה מצינו שאשת חמיו הוא בכלל ארור שוכב עם חתנתו כדאיתא בירושלמי ואף שאינה תורה להיות נידון בה משום חמותו שהרי דוד נשא רצפה בת איה כמו שהביא הסמ"ג מפי רבותינו בעלי תו' ה"נ אף שאינה תורה להיות משיג גבול ממש מ"מ מרבינן לאיסורא מארור משיג גבול מכל הלין שמעינן דתקנה זו נגד דת חכמי התורה הוא שיהא משכרתם שלמה אם דעתם לש"ש ולא להנאת עצמם אלא אומרים ששלום מלכות הוא בזה מ"מ הבו דלא לוסיף עלה כי לא עדיף ממעמד שלשתן דדינא הוא אלא דהלכתא בלא טעמא ואמרו הבו דלא לוסיף עלה כ"ש הכא דליכא הלכתא וליכא טעמא ולכן נאמר שלא התקינו אלא בעניין שלא יגיע לחבירו שום היזק אלא מניעת הריוח לבד לזה התירו מה שהתירו ואם אין ראיה לדבר זכר לדבר איכא התרת סחורה בח"ה חלקו נמי כזה ואמרו שמניעת ריוח לא נקרא היזק אבל בגרם היזק לא תיקנו אותה תקנה וחוזר לדינו שיחזרו לו המכס כבראשונה בלי הוספה או ישלמו גרם ההיזק ויעמדו בתקנתם וכל זה לרווחא דמילת' משום ב"ד תועה שלא יבא לחלוק עליהם:

תשובה צ

א **הא** לך סדר חליצה וקביעתו ועשיית המנעל אשר הועתק מחיבו' הגדול הנקרא ים של שלמה:

ב **קביעת מקום**: טוב לקבוע מקום החליצה בגובה של עיר במקום פרסום דהיינו בעזרה שלפני בית הכנסת או בבית המדרש בין מנחה למערב:

ג וקובעין מקום מערב כל החמשה ג' דיינים וב' הנוספים וראש הדיינים יאמר להם נקבע מקו' לחליצה וכשיגיעו לשם יסדר אות' איך ישבו ויאמר למחר נשב בזו לחלוץ וישבו מעט ואם החליצה ביום הראשון קובעין מקום בע"ש קודם ברכו: ואותם החמשה לא יהיו קרובים לא לייבם ולא יבמה ולא זה לזה ולא שום פסול בעולם חוץ מנשואי שתי בנות אחים או אמה ובתה דזהו פסול כה"ג בדיינים וכשר בשניים הנוספים בין זה לזה או עם הדיינים ושני בג' אפי' כה"ג דיינים כשרים וג' בראשון אפי' בהשנים לא ישב והג' יהיו יודעים ולומדין לכל הפחות שיודעי' להקרות לפניהם בטוב והשניים אפי' הן בני עמי הארץ אינו חשש: וגר אין ראוי להיות בשום חליצה אפי' בחליצת גרים בין לג' בין להצטרף לה' וסומא אפי' באחד מעיניו לא ישב באותם ג' אבל יכול לסדר הב"ד:

ד למחר כשבאין לחלוץ ישב ראש הדיין ויושיב אחד מימינו ואחד משמאלו ויושיב הב' הנוספים על ספסל אחד מן הצד להכיר' ושאר העם לא ישבו כלל א"ל שירחיקו הרבה מאותה החמשה ומנהג להושיב ספסל קטן ליבם וליבמה וישבו עליו והיבמה מנהג לכסו' פיה בצעיף כדי שלא תריק עד שיצוה לה הראש לרוק ואם יש לה אונס תבלענה בבגדה או תתהפך למקום אחר חוץ למקום ב"ד לשם תרוק:

ה ושואל ראש הדייני' מה אתם חפצים משיבין לחלוץ באנו ואז משיב הראש תעמדו וספרו טענותיכם לפנינו ואז עומדים ושואל ראש הדיינים להם ולכל העומדים אם יש ג' חדשים ממיתת הבעל ואין צריך עדות ברורה אלא בחזקה בעלמא וכן כה"ג אם היא אשתו של מת והוא אחיו:

ו ובדיקת היבם והיבמה אם הגיעו לפרקן תמצא בסימן כ"ד וכ"ה אבל מ"מ שואל ג"כ להם בפני כל אם הגיעו לי"ב שנים ויום אחד והוא לי"ג שנים ויום אחד:

ז **ואז** אומר הראש להיבם בין אין לו אשה בין יש לו יבמתך העומדת אצלך אם תרצה ליבמה ומשיב אין דעתי ליבמה ואז אומר לו שמא יש לך אונס אחר או כפייה או שבוע שמוכרח אתה לחלוץ ומשיב לא כי אלא ברצון טוב אני חולץ ואז אומר לו שמא אמרת מעולם שום דבר על החליצה שהוא נראה ממנו שאין החליצה ברצונך כל כל זאת תבטל בפנינו שלא יהא באותו דבור שום כח ומשיב לו בטוב אני מבטל ואח"כ אומר אליו שיבטל כל מודעות כמו גבי גט: ואחר כך שואל להיבמה אם לא אכלה ושתתה היום ותאמר כן ובתענית ציבור אין צריכין לשאול אותה:

ח ואחר כך לוקח הראש המנעל ומקניהו ליבם בהגבהה גמורה אם הוא של ב"ד ואם הוא של אדם אחר אז מקניהו להראש ואח"כ הוא מקנה אל היבם: אחר כך אומר הראש אל היבם שיכוין דעתו להתירה לכל אדם בחליצה זו וכן יאמר לה כה"ג וטוב לחזור ולומר אם עדיין אתה עומד בעת הראשון לחלוץ או לא ויאמר רק לחלוץ:

ט אח"כ מנסין את היבם שילך מעט ורואין באיזה רגל הוא עוקר תחילה אם בימין כדרך כל אדם הרי טוב: ואם לאו עושין לו ב' מנעלים לימין שלו ושמאל שלו רק שבמנעל ימין של כל אדם חולצין תחילה:

י אח"כ בא שליח ב"ד ומוליך אותו חוץ לב"ד ופושט ממנו בתי שוקיים ואנפלאות ורוחץ רגלו בחמין שלא יהא שום טיט עליו ומנגבו וכרכו אותו במפה והולך בה אל הדיינים שלא לטנף את הרגל ואח"כ מושיבו אותו על הספסל ולוק' המכה ומנגבו יפה ולוקח המנעל ובוד' בו שאין בו שום דב' המפסי' חתיכ' בגד או טיט ונועלו ומכניס הקשרים בלולאות ואח"כ לוקח הרצועות ארוכות ומשליך הרצועות של ימין בשל שמאל והשמאל לימין וכורך סביב המנעל מלמעל' תוך הג' קרסי' עד למטה על גב הרגל הרחב שהוא פתוח ושם קושר קשר ועניב' בחוז' ומצוה אל היבם לילך בו ג' או ד' פסיעות לראות שהוא שלו גם לידע שהוא מכון לו לילך בו בשופי אח"כ מעמידין היבם אנל הכותל או עמוד שישעון עליו כדי שיוכל לרחוץ ולנעול בכח על הארץ ומ"מ לא ישען כ"כ שאם יטול משענתו אז יפול דא"כ לא הוי בעומד וחליצה עמידה בעינן ואז הרא"ש של הדיינים לומד וחוזר עם האשה עד שתוכל לומר מעצמ' אותם שתי תיבות מבחוץ לא אבה וכמו כן לומר עם האיש' אותם ב' תיבות ולא חפצתי ואח"כ מקרה לה מלה במלה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל ואח"כ בפעם אחת במרוצה לא אבה והיא אחריו תאמר לא אבה בנשימה אחת ואח"כ יבמי ואח"כ מקרה אל היבם שיוכל לומר אותם ב' תיבות במרוצה לא חפצתי ויאמר לה היבם אחריו מעצמי בנשימ' אחת לא חפצתו ואח"כ לקחתי ואח"כ יאמר אל היבם להציג רגלו בשוה על הארץ רק שינעוץ עקיבו בכח על הארץ והיבמה תשות עצמה סמוך לארץ רק שלא תשב ותתחיל בראשונה להתיר עניבו' הקשרים והקשר של הרצועות בימין שלה ולא בימין של עולם ואם היא גידמת מתרת אף בשיניה:

יא ואח"כ משלכת הרצועות לפנים ואחור מכריכת' ואח"כ מתרת הקרסים שהיו בתוך הלולאות ותופסת לרגל של היבם ביד שמאלה כדי שלא ינוד ויזוז ומגבהת ביד ימינה את הרגל היבם קצת מן הארץ ושומטת המנעל מן העק' ואח"כ מן כל כף הרגל הכל בימינה והשמאל לא תסייע ועומדת וזורקת אותו בכח מידה על הארץ בפני היבם וכל

הג' דיינים וב' הנוספים יזהרו מאוד שיראו גוף חליצת המנעל: ואח"כ אומר הראש אל היבמה שתקבץ בפיה רוק ותרוק נגד היבם על הארץ במתון ובכח והדייני' עם השניים יראו ויבינו מעת שתרוק עד שיגיע לארץ וניכר אפי' אם מעורב בדם: ואח"כ מקרה לה תיבה בתיבה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל: ואח"כ הראש וכל החמשה קורין בקול רם ג' פעמים חלוץ הנעל:

יב ואח"כ יברך הראש ברוך הוא אשר קדשנו במצוותיו וחקיו של אברהם אבינו ואין מזכי' לא שם ולא מלכו' ואח"כ יאמר לה שהיא מותרת להנש' מיד ויתן לה גט חליצה אבל במדינתינו לא הורגלו כן: וכבר כתבתי שמנהג יפה הוא לכתוב:

יג עשיית המנעל וצורתו עושין אותו מעור טהורה על פי ר"ת והעור יהא קשה קצת אפי' למעלה ויצחצו אותו חליצוה דהיינו להחליקו כאשר עליון של מנעל ואם נתייבש קצת יכולין למשוח אותי כדי שיהא רך ויהא ראוי להלוך בו והעקב תהא קשה יותר כדי שתהא בולטת ק"ו למטה שקורין זו"ל וגוף המנעל יהא שמור וחוברין אותו מבח' ברצועות לבנות וצד השער של עור מבחוץ וצד הבשר לפנים ויענה בו ג' קרסים וג' לולאות שחורין תפורין בו ברצועה קטנה לבנה או נעשים בגוף המנעל בעניין שוה מהודקין היטב ויעשה הקרסי' לצד שמאל והלולאו' לצד ימין המנעל במנעל של ימין ואם הדרך באותן מקום שהרצעני' משנים יעשה כמנהג המקום ואין חילוק אם תפורין בשפת המנעל או תפורין על המנעל והלולאות אין חילוק אם לקח עור כפול' או עושה נקב באותה רצועה קטנה ויזהר שלא יהיו ארוכים יותר מדאי שא"כ אין מהדקים הרגל ע"כ יזהר לתקנו קודם חליצה לפי מידת רגלו של היבם וק"ו גוף המנעל יהא מכוון למידת רגלו לא גדול יותר מדאי שאין ראוי להלוך בו בלא קשירה אפי' ע"י הדחק או צר וקטן שאין ראוי להלוך אפי' ע"י הדחק וטוב שיהא לכל דיין ודיין מזומן ג' מנעולים גדול ובינוני וקטן ולמעלה מן הקרסים יתפור או יקשור רצועות ארוכות לבנו' בין בשפת המנעל בין לתפור' על עור המנעל והמנעל יהא פתוח על גב הרגל שלא יהא לו אזנים ולא יהא לו שום נקב מאחריו ולא מצידיו ולא יהא ארוך עד הארכובה ולא קצר הרבה ג"כ:

תשובה צא

א **שאלה** מי שיש לו בכור בעל מום וניתר ע"י חכם ומסתפי שלא יטרף וצריך לקוברו עם עורו אי שרי למוכרו לגוים מחיים או לא:

ב **תשובה** יראה שאסור אף שמצאתי כתוב בשם הפרנס וז"ל לפיכך כשיפול בו מום טוב והגון למוכרו לגוים מחיים ע"כ ומהר"י קאר"ו הביאו אין חושש אני בזה לפי מה

דק"ל כל בהמה שנאבדה ריאה שלה דמחזיקים לה בתור' איסור לפי שטרפות הריאה מצוי ולא אמרינן בכה"ג מאחר שנשחטה היא בחזק' היתר עומדת אלא לעניין בא זאב ונטל הבני מעים והחזירן כשהן נקובים כו' וכגון לתלות בידא דטבחא וכל הדומ' לזה אבל לא בטרפות הריאה וכן דעת כל הגדולים שחולקי' על רש"י שהתירה והארכתי בזה בפ"ק דחולין א"כ בנדון זה נמי הבהמ' בחזקת איסו' עומד' משום טרפת הריאה וא"כ צריכה קבורה עד שתבדק שהי' כשרה וכל זמן שלא בדקוה אסור למכור לגוים משום ואכלת ולא לכלביך דכל היכא דאסור לכלב אסו' נמי לגוי כדמוכ' בפר' כל שעה ולא שרי להזמין גוי עליו אלא כשהו' שרי לישראל וכב' האריכו בזה התו' פ' בהמה המקשה וכן האשיר"י בפ' כל פסולי המוקדשים אלא שאין לאסור משום האי טעמא אלא ודאי בכור אבל בספק בכור שרי משום דאין כאן ספק איסו' אלא ספק ספיקא ספק בכור ספק אינו בכור ושרי למכור לגוים ואת"ל בכור ספק טריפה ספק כשר וכשהוא כשר שרי למוכרו לגוי אבל מ"מ אני חושש בזה לאסור למוכרו לגוים אפי' הוא כשר בודאי משום ביזוי קדשים דהא גרע טפי ממה שאסור למכור באיטליז שהוא זלזול קדשים ומ"ה נראה דלא שרו ב"ה אלא לזמן עליו שיאכל הגוי עמו אבל לו למוכרו לגוי או ליתן לו אפילו חתיכ' חיה וה"ה להשליך לכלבים אסור משום זלזול קדשים בעלמא ולאו איסור ממש משום ואכלת ולא לכלביך כמו שעלה על דעת הר"ן שכך כתב בפ' בהמה המקש' ולית' דליכא איסור בדבר אלא למעוטי טרפה קאמר וה"פ ואכלת בזמן שהיא ראויה לך לאכול אבל לא לכלביך דהיינו טריפה דומיא מה שדרשינן גבי שילוח הקן ואת הבני' תקח לך ולא לכלביך שאינו ר"ל שאסור ליקח הבנים וליתן לכלבים אלא למעוטי ביצ' עוף טמא כדאיתא בפרק שילוח הקן הכי נמי הכא אלא שמ"מ איסור בעלמ' מדרבנן איכא משום ביזוי קדשים ומה שמצאתי כתוב במ"ק פ"ק דחולי בכור בעל מום מותר להאכילו לגוים ולכלבים גוי דרך זימון קאמר כדפרי' ולכלב נמי דרך עראי המותר שבקער' עם העצמו' אבל לא להדי': הנרא' בעיני כתבתי:

תשובה צב

א **שאלה** מי שקיבל עליו שלא לאכול בשר בין המצרים ולא לשתות יין אי שרי במרחץ או לא אם נאמר מאח' שהשוה אות' בקבלתו לאותו שבוע של ט' באב א"כ יאסר נמי ברחיצה או נימא דווקא אכילת בשר קבל עליה ותו לא.

ב **תשובה** יראה דשרי מבעי' בסתם דשרי אלא אפי' דאסור לנהוג פרישו' זו לעצמו למנוע מרחץ מע"ש אם מורגל בכך ומתחילה צריך אתה לידע מקום החומרא של הפירושים

הנמנעים מבשר ויין מבין המצרים כי הוא חד מתלת טעמי או משום כ"א יום שהתענה דניאל ומאחר שקשה עליו להתענות מכל וכל דלא מצי למצער נפשיה כ"כ וחושש דלא להוי חוטא מתענה במקצת מבשר ויין או משום דחשבינן כחדא פורענות והיינו מה שאמר הנביא כל אויביה השיגוה בין המצרים והיינו מיו' י"ז בתמוז עד ט' באב ובירושלמי נמי אמרינן מה יש ביניהם מי"ז בתמוז עד ט' באב כ"א יו' משהוקבעה העיר עד שחרב הבית ר"ל מ"ה מקבלין צערא בעלמא עלייהו כעין תענית כדפרי' או משום האי טעמא שכתב הכל בו משום ר"מ שהטעם הנמנעים מבשר ויין מי"ז תמוז ואילך מפני שביטל התמי' וניסוך היין א"כ לכל הני טעמי ליכא שייכא ברחיצה שהרי אפי' באותן תעניות הכתובים כגון י' בטבת וי"ז בתמוז שרי ברחיצה בתענית גופיה כאשר פסק הא"ז להדיא א"כ לא תלוי רחיצה בתענית כלל ועוד מניעת אכילת בשר תלוי בצער ומניעות מרחץ תלוי באבילות וחילופו באבל ממש א"כ לא שייכי אהדדי ואין מניעות מרחץ בכלל מניעת בשר ומה שכתבתי לעיל שאסור למנוע עצמו מן המרחץ משום כבוד שבת ולא נימ' שהוא רוצה לקבל עליו צערא ואף אבילות כמו שאנו נוהגין באלו ט' ימי' זה אינו שהרי לא יכול למנוע עצמו מן אכילת בשר בשבת אפי' חל בו ט' באב ונדחה ה"נ עניין מרחץ כי ידוע שעיקר ענוג של המרחץ הוא הנאה של אחר שעה כאשר כתב הרמב"ן ואע"פ שהתו' התירו לרחוץ בערב ט' באב אף לאחר שהפסיק במקום שלא נהגו איסו' רחיצה בשבוע של ט' באב ולא כהרמב"ן שאוסר סיכה ורחיצה משום הנאה שלאחר שעה לאו שחולק על סברתו אלא דס"ל נהי שהו' הנא' שלאח' שעה מ"מ כל זמן שהו' אינו ליל' אינו אסור ברחיצה כי אין לנו אלא מה שאסרו חכמים ולא אסרו אלא להעסיק מעט מבעוד יום ואינו תלוי כמה שהוא הפסי' סעודתו וקבל עליו התעני' וא"כ לאסו' הרחיצ' קוד' שבת שהיא התענוג וההנא' של שבת עון הוא בידו לבטל ואין להבי' ראיי' מאלו ט' ימי' שנהגו איסור רחיצה אף בע"ש שאני שכל ישראל או רובו של גולה קבלו עליהו' ויש יכולת ביד הב"ד והגולה להוסיף ולגזור שהוא קצת נגד המצוה כמו שאסרו תשמיש המיטה אף בשבת באבל שהוא מצות עשה ומצות עונה כי עת לעשות לה' וגומר מה שאין כן ביחידי' והאמת שאף באלו ט' ימים אין כ"כ יאות המנהג בעיני לבטל הרחיצ' בע"ש אלא מה אעשה שכבר נתפשט המנהג ועל זה כיון הרמ"בם שכתב כבר נהגו כל ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבו' התעני' ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עכ"ל ומדלא כתב שנהגו איסור אף ברחיצה מר"ח משמע אפי' במקום שנהגו מניעת אכילת בשר מר"ח באיסור מרחץ לא קבלו עליהם אלא בשב' שחל ט"ב ויפה כיוונו כדי שלא לבטל עונג שבת ומ"ה לא אסרו אלא

בשבוע שחל ט"ב בתוכ' ואף שכתבתי שאיסור רחיצה אינו בכלל מניעת אכיל' בשר מ"מ נרא' בעשירי באב שאנו נוהגי' כדברי הטור שלא לאכול בשר אף ביום העשירי אסור ג"כ במרחץ ואל תשגיח במה שכתו' במנהגים וטוב שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בליל י' ויומו כו' ומסיק דמותר לספר ולכבס אחר ט"ב מיד אין זו ראייה כי הוא כתב ומסיק כו' דמשמע דכך מסיק התלמוד וכך הוא האמת לפי דין התלמוד כדפי' לעיל אבל לעולם לפי מה שנוהגין שלא לאכול בשר ולשתות יין אף זה בכלל ומ"ה נמי לא קש' איך יכולין אנו לחלוק על התלמוד שפסק הלכה כר"מ בה"א שאין אבילות נוהג אלא עד התענית אבל לאחר התעני' מיד מותר בכל דבר לפי שאינו אלא על פי המנהג שנהגו רוב ישראל של גולה למנוע מבשר ויין מר"ח ומאחר שקיבלו עליהם כל ישראל נעשה חובה כאשר כתב הרשב"א בתשוב' נהגו אבותינו שלא לאכול בשר משנכנס אב ואעפ"י שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד שאפי' בערב הצום בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתו' יין אפי' הכי מי שיאכל בשר בכל המקומו' שנהגו בו איסו' פורץ גדרן של ראשונים ופורץ ישכנו נחש וא"כ העשירי שהוא בעל מיצרא דט"ב ובו נשרף עיקר הבית כ"ש דלא גרע מהני ימים דהן מר"ח שנהגו בו איסו' אע"פי שאינם בשבוע שחל ט"ב בשלמא לפי דין התלמוד לא קשה מידי דלא אסרו אלא עד התעני' לא גזרו אלא בכח שהציבור יכולין לעמוד בה אבל עכשיו שנהגו וקבלו עליהם איסור אכילת בשר ושתיית יין ורחיצה מה שלא אסרה התלמוד משום צער בעלמא לזכור חורבן הבית ולהעלו' על לבם תוגה א"כ כ"ש בעשירי שהרי מצינו בירושלמי שהחכמים הראשונים היו נוהגין לעשות אותו כט' באב לעניין צום משום דרכי יוחנן שאמר אלמלא הייתי שם הייתי קובע בעשירי ומ"מ נראה היכא שחל ט' באב בשבת ונדחה דשרי אחר התענית הכל שהרי כבר עבר אף העשירי וכן מצאתי להדיא שאפילו במוצא התענית שרי מיד לאכול בשר ולשתות יין אלא שהקארו כתב שב"ל לאסור למי שכבר נהג שלא לאכול בשר במוצאי ט"ב דאין זו משום חומרא דר"יב דבו נשרף ההיכל דאפילו מי שאוכל בשר ביום העשירי נמנע במוצאי ט"ב משום חומרא דתענית ואיבולו של יום ושייך לבין המצרים ע"כ וכתב מילתא בלא טעמא ומ"מ נראו דבריו לפי שמצאתי בספר חסידים שכתבו שעיקר תעני' מעליית' היינו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין לא בכניסת התענית ולא במוצאי תענית א"כ כ"ש בתענית זה שכבר היה ראוי להפסיק מבע"י שראוי למנוע מבשר ויין בלילה שלאחר תענית: הנראה בעיני כתבתי:

תשובה צג

א **שאלה** שנים שהיו חייבים לאחד בשטר והאחד פרע השטר והביאו בידו ותבע חלקו ממנו וזה השיב לו כבר שלמתי לך חלקי כדי שתשלם לו כל החוב למי באה השבועה כי דעת הבעלי בתים לפסוק שהתובע ישבע על שטרו שזה לא פרע לו כלום:

ב **תשובה** יראה הבעלי בתים לפי מראות עיניהם הם שופטים כי שמעו שהאדם נשבע על שטרו ולא האחר שישבע כנגד השטר אפי' אין בו נאמנות א"כ דימו לומר ה"ה נמי בנדון זה וטעות הוא בידם דלא דמי כלל דהתם היינו טעמא משום אי איתא דפרע שטרו בידו מאי בעי א"כ כה"ג לאו ש"ל הכי שהרי לא בידו היה אלא ביד הב"ח ואפילו בא הב"ח ומעיד לו איזה זכות שלא פרע לא הוי אלא עד אחד וזה נשבע שבועת התו' כנגדו שפרע אפילו בא בהרשאה מכחו ואם כן נימא מאחר שאם היה תובעו הב"ח הוה מה מהימן על שטרו זה אינו שהרי ידוע שפרע וא"כ שטר שנמחל שיעבודו הוא ולית ליה עליו שום דין יותר אלא כאיש אחר הוא ולא זו שאומר שלמתיך חלקי כשכבר אלא אפי' אומר אחר שפדית השטר ותבעת ממני חלקי אז פרעתי לך חלקי אפ"ה מהימן בשבועה ולא שייך לומר כאן שטרו בידו מאי בעי והיה לך ליקח השטר מידי ולקרוע מאחר ששלמת חלקי אפ"ה לא אמרי' הכי שהרי עשר זו שיש בידו אין לו עליו שיעבוד אלא שנשתעבדו שניהם כאחת ולא קפיד עליה ועוד הלא מהימן במיגו שאי בעי אמר שלמתי חלקי כשכבר קודם שפדית את השטר וראייה לזה אמרנו שזה מהימן שפרע חלקו מדכתב בעל התרומות והטור הביאו וז"ל איש ואשתו שלוו מאחד היא חייבת לפרוע החצי מכתובתה שהיא לעניין חצי החוב כאלו לוותה בפני עצמה ואם הבעל או היתומים פרעו כל החוב חוזרין ונפרעין ממנה החצי ואם הבעל קיים והיא טוענת אתה לקחת כל המעות אלא שאני נכנסתי עמך בשטר אינה נאמנת אלא במיגו דפרעתי החצי סוף דבר הרי הן בטענות הללו כשאר שני לווין שלוו יחדיו ע"כ וצריך פירוש לפירושו אינה נאמנת אלא במיגו כו' ונ"מ היכא שידוע שלא היה לה במה לפרוע או כל כה"ג אבל היכא שיכולה לטעון פרעתי מהימנה ולא אמרינן א"כ שטרא בידו מאי בעי אלא מאחר ששניהם נשתעבדו כאחד לאחד ואינו דומה לשטר שיש למלוה על הלוה כדפרי': הנראה בעיני כתבתי:

תשובה צד

א **שאלה** בני אדם ההולכי' בדרך רגילין להקל בנטיל' ידים ואומרי' שהתנו עליהם בשחרית ויש שמקנחים עצמם בעשבים שנפל הטל עליהם אם יאות עבדינן:

ב **תשובה** מסקינן בפ' כל הבשר אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום פי' רש"י ובלבד שיזהר מלטנפס ולטמאם אמר להו רבינא לבני בקתא דערבית כגון אתון דלא נפישי לכון מיא משו ידיכון מצפרא ואתנו עלייהו כולי יומא וכתב הרי"ף איכא דאמרי דדוקא בשעת הדחק ופליגא אדרב ואיכא דאמרי אפילו שלא בשעת הדחק והיינו דרב ולא הכריע אבל הרא"ש כתב והוא דעת ר' יונה דעבדינן כי האי לישנא דלא פליג אדרב אבל יראה בעיני כר"ח שפסק כלשון המחמיר דלא שרו אלא ע"י הדחק ואף שר' יונה תמה עליו ורוצה ליישבו בשינוי דחיקא שהחמיר משום שאמרינן מים ראשונים האכילו בשר חזיר כו' ונרא' דלא צריך לכל זה אלא סמיך אמה שאמרי' בפסחי' פרק אלו דברים לתפילה ולנטילת ידים ד' מילין והרא"ש הביאו לעיל בברכות וא"כ תימא דלמה אמרו חכמי' ד' מילין הוא השיעור ויותר מעט מפרסה אין צריך להמתין ויאכל בלא נטילת ידים ויעבור במצוה על דבריהם בעבור מעט צער שיתאפק וימתין יותר או ילך לאחוריו ולא יעבור על דבריהם וכבר אמרו כל המזלזל בנ"י חיי' נדוי וגם שלמה המלך תיקנו ומצינו שר' עקיבא היה מוסר נפשו עליה ומעולם לא שמעתי שהקילו בזה חכמים תורתי א"ל הפוחזים אלא בודאי צריך לומר דאירי התם שנטל ידיו שחרי' והתנה עליהם וסבר דלא מהני תנאי אלא בשעת הדחק הילכך בתו' ד' מילין לא חשיב דחק ולא מהני תנאי יותר מד' חשיב כשעת הדחק ואז מהני תנאי ולפי זה מה שכתב הסמ"ג והו' כי דרכים שעת הדחק הוא אינו ר"ל דשרי מן הסתם אלא באופן שחילקתי בין תוך ד' מילין כו' ומ"מ נראה דווקא הולכי דרכים שכולן בני ישראל והולכי רגל שיכולין לעמוד בכל מקום שירצו אבל האידנ' מי שהולך בעגלה בין שאר הגוים שהולכין בחבור' ומתיירא לילך ביחידי ומוכרח לעמוד בכל מקום שיעמדו הם וא"כ אפי' תוך ד' מילין חשוב שעת הדחק ומהני התנאי שהתנה עליהם ומ"מ כתב בסמ"ק שצריך לשמר ידיו מכל טינוף והמחמיר שלא יאכל עד אשר יבא למים ויטול ויאכל על העגלה כהלכתא תע"ב

ג ואותם שנוטלין ידיהם בעשבים עבירה היא בידם ושתים רעות עושין חדא שמזלזלים שדין נ"י יות' מכת הראשוני' שסומכי' על נטיל' הראשונ' שעשו כראוי אבל אלו שנוטלים עראי ומזלזלים בנ"י הן בכלל נידוי של זילזול נ"י ועוד שמברכין על הנטילה ומוציאין ש"ש לבטלה ועוברים משום לא תשא וגו' שהרי ברכה זו לשוא הוא שאין זו נטילה כל עיקר:

תשובה צה

א **מה** ששאלת ממני הנוגע בידיו לדלי שיש בו מים אי שרי ליטול ידיו אח"כ מאותן המים או לא:

ב **תשובה** הדבר הזה נפתח בגדול ואיך יסתיים בזנב שועל כמוני ומ"מ אחוה דעתי גם אני והטוב בעיניך עשה כת' מה"ר אי מה שסתם ידים פוסלי' המי' שע"ג יד הנטול' ולכאורה דבש שיפסלו המים שבכלי בנגיעתו לנטיל' ידים ולפי זה הא דכתב רמב"ם וסמ"ג ואש"רי דאם נתן מום לחבירו בחפניו אין עולה בנטילת ידים מפני שלא נטל מן הכלי משמע דווקא מטעם זה אין עולה הא מטעם דנגע בהו חבירו לא קפדינן וכן הא דכתבו מים שהנחתום מדיח בהן את ידיו כשרים כל הני נ"ל דאיירי בידים הנטולים אמנם מצאתי אח"כ בתוספות דמס' סוטה וז"ל ועל מנהג העולם שזורקין מן הכלי לידו אחת ואח"כ משפשף בחבירתה שפי' דמי כיון שמתחלה נטל מן הכלי כדתניא בתוספתא דמסכת ידים אבל הנותן מים לחבירו בחפניו ידיו טמאות שמתחלה לא נטל מן הכלי הא מתחלה נטל מן הכלי טהורו' והא דתניא במס' ידים נטל ידו אחת ושפשף בחברתה טמאה התם מיירי שאין מתכווין אלא ליטול ידו אחת ולכך שפשף בחברתה טמאה עכ"ל מלשון התו' הללו משמ' דסתם ידים אין פוסלים המים בנגיעתה כההיא דנותן מים בחפניו לא בעי לאוקמי בידים שנטל אותם אמנם נראה דדוחק הוא קצת מה שהן מחלקין בין מתכוין ליטול ידו אחת או ב' ואין לסמיך עליו לעניין שפשף בחברתה דהא כל הגאוני' דלעיל כתבו להדיא לאיסור אבל אם נגעו סתם ידים במים שבכלי המיקל להכשירו לנטילת ידים לא הפסיד דההוא דנחתום שהבאתי לעיל משמ' דלא איירי בידים שנטלו ואפ"ה כשרי' ושפיר יש לחלק בין פסול טומאת המים שעל הידים בשעת נטילה מבטומאת המים שבכלי לצורך נטילה דבקל נטמאו או על הידים בשעת נטילה ולכך שפשף בחברתה טמאה ע"כ ואומר אני אף שהגאון מפקפק בדבר וקצת נוטה להחמיר אלא שכתב והמיקל לא הפסיד לא אבין מה נדנוד טומאה שייך במים דהא מיד שנגע כהן ראוי הוא להטהר מטומאתו לולי גזירת הכתוב דבעינן כח גברא ואוקמי רבנן נטילת ידים כעין קידוש דאוריית' דבעינן כח גברא אבל להטמאות מן הידים פשיט' דלא לטמאו ועוד לרבנן דפסקי דלא בעינן כח גברא וה"נ יפסקו כוותייהו שמותר לטבול ידיו בתוך הכלי איך ימצאו ידיהם ורגליהם הלא מיד כשנגע ידיו במים נטמאו המים כהרף עין קודם שיגמור הנטילה ואיך תעלה הנטילה אלא ע"כ דלא נטמאו הידים אלא אדרבה מטהרין וה"ה אף לדידן נהי דלא קל כה"ג שיוצא ידי נטילה אבל בהאי סברא לא אשכחן דפליגי עלייהו ודוחק לחלק ולומר בשלמ' לה"ג דסברי דסברי דעלתה נטילה

בכלי מה המים לא נטמאו אבל לדידן דלא עלתה נטיל' בכה"ג א"כ אחרינן דנטמאו ונאמר כל היכא דלא מטהרי המים לידים הם נטמאו זה אינו דהא מים חוץ לפרק ששם אינם מטהרים לפי' רש"י ואפ"ה לשם לא מקבלין טומא' אף שהם שניות חוץ לפרק אלמא דלא תלי טומאה במה שלא מטהרי ק"ו בתים שראוין לטהר שלא יטמאו:

תשובה צו

א **במותב** תלתא בי דינא הוינא כחד ואתא לקדמנא רבי שמחה בר מנחם והעיד בפנינו בתורת עדו' וז"ל איך שמחה בר מנחם זאג דאז בתורת עדות וויא משה ליפשיץ האט איין יונגין בייא זיך גיהט צו דנצק ער הוט גיהיישן הירש דא הוט משה ליפשיץ גיבעטין געץ איין בעל הבית פון בריסק דז זיין יונג הירש זול אויך אויף דער שקוטא פארן דא האט מן דען יונגין אויף גינומן צו שטעלין לק"ק בריסק דקויא דא האט מן דען יונגין גילאשין איין מייל פון בריסק דקויא דיא שקוטא איז פער זיך גנגין דא איז דער יונג דען אנדרין טאג קומן נאך צו פארין אויף איינם קליינן שיפל אונ' הוט גיבעטין מן זול אין ווייטר מיט נעמן דא איז דער יונג גאר ווילד גיוועזין אונ' הוט זיך אומדר גיקריגט מים דען גוים דא האבן דיא גוים זיר גיצערנט אויף אין איין מאל איז קומן דו זיך דער יונגהאט מיט איין שקץ גישלאגין אויף דער יבשה בייא דעם שיף אונ' האט דאז שקץ וואל גישלאגין דא האבן דיא גוים גרוש רשעות דרויף גירעט אונ' האבן גישפראכין וויא זולן מיר קענן צו זעהן אונזר בלוט שלאגין דא האבן דיא גוים גישפראכין צו מש' בר יצח' ווערשטו דען יונגין ניט שטראפין דא וועלין מיר דען יונגן אויז דעם שיף ווארפין דא האט משה הנ"ל גישפראכין איך וויל אין יא שטראפין דא איז דער משה הנ"ל צו דעם שיף ארויש גישפרונגין אונ' האט דען יונגין גיוואלט פנגין אונ' האט ניט גיקענט דא האט דער משה הנ"ל גישפראבין צו דעם קאך דער גוי יאג דעם יונג נאך אונ' פנג אים איך וויל אין שטר אפין דא האט אים דער גוי נאך גיאגט אונ' הוט אין מועלין פנגין דא איז דער יונג גילאפין אונ' איז גיפלין אין איין גרוב מיט ווישיר אן בארטן פון באך אונ' איז דער טרונקין דא האט זיך דער עשה הנ"ל זער מצער גיוועזין אונ' האט משתדל גיוועזין דז מן דען יונגין צו וועניץ גיבראכט האט אונ' הוט אים זעלברט זיין רעכט גיטאן טהרה אונ' קבורה הלבן אז ביליך אונ' רעכט איז אונ' איך שמחה הנ"ל בין דער בייא גוועזין אונ' בין אויך אויף דעם שיף גיפארין דאש אלז האב איך גיזעהן מתחלה ועד סוף נעשה היום יו' ה' ו' ימים לחודש ניסן שכ"ט לפ"ק: משה אברהם בן מהר"ר יודא הלוי ז"ל ה"ה דיין: אפרים בן הר"ר אברהם שליט"א: נחמן בר משה ז"ל:

ב **בדברים** האלו הועד לפני בחקירה ודרישה ובא הנעלב רבי משה בר יצחק ושאלני אם צריך לתשובה ולכפרה וסיפר לפני שמעצמו קבל עליו בשנה ראשונה כמה תעניות וסיגופים ומעתה מוכן לקבל עליו כפי אשר יורו עליו המורים והשבתי לפי עניות דעתי שאינו צריך לתשובה ולכפרה בלל לעניין זה ואינו דומ' למה שכתב מהרי"ו וז"ל מ"ש איך שבשליחותך נהרג ר' עזרא הי"ד גרסי' באגדת חלק אמר לו הקב"ה לדוד עד מתי יהא עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים על ידך נהרגו דואג ואחיתופל על ידך נהרגו שאול וג' בניו רצונך יכל' זרעך או תמס' ביד אויב כו' אלמא אע"ג דדוד המלך ע"ה לא פשע במידי רק שעל ידו באו לתקל' אפי' הכי נענש כ"ש הבא שבשליחתו בא אליו הרע הזאת דאיכא למיחש לעונש ייסורין וטוב שתקבל עליך יישורין כגון תעניו' מ' יום ואם יש לו בנים קטנים תן להם כפי נדבת ידך ותנצל מצוקה וגרה ע' כל ולא דמי כלל דהתם ס"ס נהרגו כולם שלא בדין והם לא נתחייבו במיתת עצמם מה שאין בן בנדון זה שהנע' הנטב' חייב בגילגול מית' עצמו כי מי כפה אותו לקפוץ באות' גומא או ליפול שם ואין זו סיבת משה הנ"ל ואעפ"י שאמרו רבותינו אין דרכו של בני אד להתבונן בדרכי ה"מ לעניין נפיל' הבור כשהולכין לפי תומן לפי שאדם בעל מחשבו' אבל בנדון בזה שהו' נרדף ורצה לברוח היה לו להתבונן לאיז' מקו' שיברח ולא יפיל את עצמו לגומות ובארו' ותדע דלא בכל מילי אמרי רבנן אין דרכן של בני אדם להתבונן דהא פריך בריש המניח איבעי ליה לעיוני וליזל ופי' התו' דה"פ בשלמא אם היזק בה חייב שפיר דאין צריך ליזהר עצמו כל כך שלא יוזק אבל יותר צריך ליזהר שלא יזיק לאחרים ולא שייך למימר כל המשנה כו' לפי שלגבי אדם אין שייך לומר הכי וא"כ מכ"ש שצריך ליזהר ביותר שלא יהא חייב במיתת עצמו דאז שוב אין לו תקנה בזה ותו אחר שמסיק לשם לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרבים כדי ליפטר על השבירה מסיק דבקרנא דבי עצי' חייב לפי שברשות קעבדי והוי ליה להתבונן שיהיו שם כלים ולהזהר שלא יוזק מכ"ש בנדון זה שהיה לו להתבונן שהיה רואה שרצים אחריו גם תחילת העניין בא בסיבת עצמו שהנה הערל ובגוים גזמו אותו לטבעו במים כי לא יוכלו הערלים לעמוד על דם עשו אחיהם כאשר בעו"ה וא"כ ר' משה הנ"ל להצילו מן הגוים בא וכדי ליסרו קצת בשוטים או לעשות הכנע לפניה' או לרצות אותם ואפי' אם נטבע ע"י רדיפתו של ר' משה היה נקי מטעמ' דכתי' לעיל כ"ש שהוא פסק מלרדוף אלא שאמר לגוים שהם ירדפו להראות להם שאינו עומד על זה להפטיר היהודי מכל וכל כאלו שלא ברצונו הכה את הערל אלא על אפו ועל חמתו א"כ מאחר שדעתו היה לטובה או להצריכו תשובה להכלימו הא איכ' למימ' להכשילו לעתיד לבא שלא ימנעו ישראלים להציל אחיהם מיד

גוים בחשש קטלא היכא שיגזמו להרוג ולאבד ויהיו מתיראים מסיבה זו וכיוצא בזה וגדולה מזה כתב האז' דאפי' במחללי שבת בכבוי דליק' חשו רביתינו להצריכו תשובה כדי שלא להכשילו ועתיד לבא כ"ש כה"ג דלא עביד מידי אלא בסבת גלגול בעלמא שהוא חשבה לטובה והאלהים אינה לידו ע"כ גוזרני בנידוי חרם שמתא שלא להכלימו כלל כאותו מעשה לא בדבר ולא ברמיזהת כדי דאזיל סומקא ואתי חמרא והשומע יונעם:

תשובה צז

א **שאלה** מי שאכל דבר שחייב עליו ברכה אחרונה בורא נפשות רבות ושכח והלך להטיל מים ונזכר קודם שבא לברך על הקטנים אשר יצר איזה מהן קודם אם נאמר ברכת נפשות רבות קודם שהרי זמנה קודם או נימא מאחר שלא בירך נפשות רבות בזמנה א"כ מוטב לברך אשר יצר בזמנה ואח"כ לברך ברכת נפשו' רבות:

ב **תשובה** יראה שיקדים ברכת אשר יצר משום דק"ל בכל דוכת' תדיר ואינו תדיר תדיר קודם וברכת אשר יצר הוא תדי' מה שאין כן בברכ' אחרונה שיכול להיו' כמה ימי זולתו וכגון שלא אכל או שתה כי אם בתוך הסעוד' ועוד ברכת אשר יצר אין לה שיעור כמו שכתב הראש דכל פעם שנפתחו נקביו צרי' לברך וברכה אחרונה יש לה שיעור לפי דעת כל המחברים אלא שר"י היה מסתפק באיזה שיעור או בכזית או ברביעית וא"כ ברכה שאין לה שיעור קודמת במעלה וראויה להקדים הנראה בעיני כתבתי:

תשובה צח

א **תשובה** אהו' ידידי המשכיל הר' מרדכי בר תנחום י"ץ ששאלת אותי על מנהגי אם להניח תפילין של יד בישיבה או בעמידה מפני שראית הרבה מן המדקדקים בדיקדוק עניות להניח תפילין של יד בישיבה.

ב דע אהו' חדשים מקרוב באו ורוצים להיות מכת המקובלים וממדרש' הנעלמי' ומחלשי הראו לא יביטו באור הזוהר ולא ידעו מוצאו ומבואו וכוונתו אלא שכך מצאו בספרי רשב"י ודע אהו' שכל רבותיי ואבותיי הקדושים ששמשו גאוני עולם ראיתי מהם שלא נהגו כך אלא כדברי התלמוד והפוסקים ואם היה רשב"י עומד לפנינו וצוח לשנות המנהג שנהגו הקדמונים לא אשגחינן ביה כי ברוב דבריו אין הלכה כמותו וכאשר כתב הקא"ר, וראייה לזה שהוא כתב סודות גדולות ואוסרות נפלאו' שאין לברך שתי ברכות על תפילין של ראש ושל יד ואנו לא אשגחינן ביה ומברכין שתים גם הוא כתב המניח תפילין בח"ה חייב מיתה ואנחנו מניחים ומברכין עליהן ואף שבני א"י אינן מניחין

תפילין כלל בח"ה לפי שהרשב"א בא וביטל המנהג לפי סברתו שתפס דעת ר"י בעל התו' לא שחשו לבד לדברי הזוה' ולא תאמ' שהזקני' שהיו לפנינו לא ידעו מהספרי' החצוני' שנמצאו לע"ע ביד הלומדי' הלא האגור נמי כתב שמצא ג' דינים בהזוהר וזה שזכרתי אחד מהן וכל הקדמונים למדו דקדק והרבה בספר ההוא ואפ"ה לא חש לזה כי האמת שהוא עצמו כתב שלא מצא דבר זה בכל התחברים שראה בימיו ועת פקח עיניך וראה אם היה בזה ממש אי אפשר שלא הזכירו שום מחבר אחר גם לא אישתמיט רמז בתלמוד בבלי וירושלמי ספרא ופסיקת ושאלתות ויפה כוונ' הקאר שהביא הרבה דברים מהזוהר וזה לא הביא כי לא חש לזה ועוד דע שכוונת רשב"י לחלק תפילין של יד משל ראש וכאלו הן כנויין על שתי יסודו' שתפילין של יד הוא רמז לתפילה מיושב ושל ראש לתפילה מעומד ואזיל לטעמי שכת' נמי המניח תפילין בח"ה חייב מיתה משום שתפילין של יד הוא הרמוז לה ושל ראש רמז לשבתות וי"ט ואנחנו אין חוששין לזה אלא שתיהן ענייין אחת הוא וקשיר' א' היא אלא שזהו כנגד הראש וזהו כנגד הלב ומי שבא לדרוש ידרוש אבל האמ' יורה דרכו ומי שלא ידע להשיג סוד' על הנכון בקל יבא לקצץ בנטיעו' עוד מצאתי בליקוטי' שצרי' להניח תפילין בעמידה דאין לך דבר קדושה יותר מזו ועוד שדומ' לעב' העומ' לפני רבו ומקבל עליו חותמו העשויה לעבדות ולא חילק בין יד לשל ראש וגם משמע להדיא שיעמוד מיד ויקבל חותמו שעיקר חותם תפילין של יד שנ' כחותם על זרוע לכן אהובי אל תלך בדרך אתם ואין לך עסק בנסתרות המתיהרים בחידושי' כאלו הן ויודעים ומבינים רז תורה וצפוניה והלואי שידעו הגלוים מה יפה כח של רבי שמשון מקינון אחר שלמד סתרי הקבלה אמ' שהוא מתפלל כתינוק בין יומו וד"ל עוד אומ' לך שקבלתי מחמי הגדול מהר"ר קלונימוס ז"ל שקבל מהחסיד הגדול מהר"ר דניאל ז"ל שהיה תלמיד מובהק ושימש מהר"ר איסרל בעל תרומת הדשן ז"ל וראה הנהגתו שנהג כמו שאנו נוהגין ע"כ נהוג כדרכך ויהיה להם מה שלהם אבל דע שכל המשנה ידו על התחתונה וידינו על העליונה:

תשובה צט

א **שאלה** ראובן טען על שמעון שאשתו השכינ' משכנו' בידו בריבי' בחזק' שהן של גוים ואינו כן אלא הם שלו.

ב ושמעון השיב אני מאמין לאשתך לדבריה הראשונים ואיני מאמין לדבריך ולא לדברי אשתך האחרונים כי אני מוחזק בדבר וכמו שפסק ריב"א והרא"ש בתשובה הלכה למעשה:

ג **תשובה** יראה שאם הביא ראובן עדות בבירור הדברים שהמשכון היה שלו צריך שמעון להחזיר לו המשכנו' בלא ריבי' שהרי ריב"א לא כתב להתיר אלא משום שיאמר לדבריך האחרונים איני מאמין אבל בעידים אין צריך להאמין לו שהרי הוא מברר כדבריו ואף שכתב הרא"ש בתשובה שקשה לברר דשמא מכר המשכון לגוי ואף אם יברר בעדים לא מהמני' להו דהודאת בעל דין שהודה מתחלה שהוא שלו כק' עדים דמי ה"מ היכא שהוא מכחיש לדבריו הראשוני' אבל הכא שאינו מכחיש אלא תלה הסירחון באשתו לא ואף שהנשים שלנו האידנא שנושאין ונותנין בבית עומדי' במקום בעליהן והבעל מחויב לשלם בעבורה על כל הטענות כמו שכתבנו בפ' החובל היינו לעניין אסור ליקח הריבית מן הישראל לא מצינו ועוד שהרי בירר דברים כנגדה ומאן לימא דחשבינן הודאת פיה כק' עדים אף נגד הבעל לחייבו ומ"ה לא אמרינן נמי שמא מכר מתחילה המשכון לגוי דזה מילת' דלא שכיחא אם לא כדי לקיים דבריו הראשונים שיאמר של גוי הם אבל הכא שהוא לא אמר מעולם מהימן בשבוע' היסת שלא מכרה מעולם לנו ואגב גררא אני אומר מה שכת' הרא"ש שאי אפשר לברר דשמא מכר המשכון מתחילה לגוי אומר אני שאפשר לברר היכא שמסר דבריו' לעדים מתחילה ואמר להם ראו זה המשכון שהוא שלי וצריך אני למעות ובעו"ה אין אדם שמלוה לי בלא ריבית אשכון אותו לזה היהודי בחזקת שהוא של גוי אין לך בירור דברים גדולים מזה ועוד היכא שהביא עדים שאינה שלו וישראל אחר הלוה לו ורוצה לחזור וליטול המשכון שהלוה לו כה"ג לא שיך לומר הודאת בעל דין כו' במקום שחב לאחרים וזה פשוט ומה שכתב הטור שאומר לדבריך הראשונים אני מאמין שאיני רוצה להחזיקך ברשע לא הבנתי זה הלא אומר לו מתחילה רמיתיך ולא היה בדעתי מעולם ליתן לך ריבית ולא עשה עצמו רשע אם לא שטוען היה בדעתי לתן לך ריבית ועכשיו שאני רואה שהשע' דחוקה עלי באתי בטענת אמת שהו' שלי ועל עיקר הדין אני תמה שחשבו הרא"ש לזה כהודאת ב"ד בק' עדים אמאי לא אמרינן שהשטה בו והערימו כדי שילונו בעת דחקו ואין זה שארית ישראל לא יעשו עולה אלא באיש אמוד או אפי' אינו אמוד אלא שרוצה להרויח בממון חבירו אבל היכא שהוא ידוע שהיה נדחק לדבר שאם לא היה לוה המעות היה ח"ו נתפס בידי גוים או היזק אחר והיה נחפז בדבר שלא היה לו פנאי למוכרה או היו תכשיטי אשתו השייכים לגופה שאין לו למוכרם אין זה בבלל שארית ישראל לא יעשו עולה א"כ למה לא מהני בירור דבריו בעדים שטענת השאטה מהני אע"פ שזה הוא מוחזק במשכון שלו מ"מ הוא בא בטענת שמא שהרי אינו יודע אם הוא משקר ואדרבה הדברי' מודיעי' שהוא אומר אמת שהרי הוא מברר והיכא שלא יכול לברר וטוען ראובן הלא שמעון בעצמו ידע שלא

היו המשכנות של גוים אלא שלי ואני נותן הריבית פשוט הוא שצריך שמעון לישבע שלא ידע ועדיין אינו יודע אלא סובר שעדיין כן הוא כדבריו הראשוני' ואי לאו הכי צריך להחזיר בלא ריבית ועוד אפשר לומ' לא שייך לומר הודאת בעל דין אלא שהתובעו מכחישו בטענת ודאי והוא יודע האמת שהוא חייב לי מה שאין כן בנדון זה שאינו יודע המלוה בודאי שאינו שלו אלא שאומר שאני רוצה להאמינם ותו לא מידי:

תשובה ק

א **שאלה** אחד שקנה מהשר בעד סך מה על שנה לבשל לו מלח ואותו הישראל השכיר לו פועלים גוים בקבולת על שנה או על חודש לבשל אותו המלח בדבר הידוע באם יעשה לו כך וכך מלח יתן לו כך וכך והכלים הם של הישראל.

ב ילמדינו רבינו אם מותר להניח אותו הגוי לעשות המלאכה בשבת מאחר שהישראל יטול הריוח מאותו המלאכה ואע"פ שבשאר עניינים כגון בעורות לעבדן וכלים לכובס שאם השכיר בקבלנות מותר אין הנדון דומה הת' שאם לא יעשה לו המלאכה בשבת ישלים ביום אחר אבל בנדון זה שאם לא עשה מלאכה בשבת הפסיד ישראל ריוח אותו היום נמצא ישראל נהנה ממלאכת שבת או יהא מותר מכח פסידא שמצינו שמות' להשכיר מי בקבולת לקבל המכס בשבת משום פסיד' אעפ"י שיש חשש איסור דאוריית' שבכל קבולת המכס יש כתיבה מכ"ש בנדון זה שאין הישראל קובע מלאכת הגוי בשב' רק על חודש או על שנה וגם בנדון זה היתר המלאכה חוץ לתחום ממקום שדר אותו הישראל אעפ"י שיש לו שם משרתי מ"מ ליכא חשדה כי הם אינם חושדין אותו כי ידוע להם שהגוי עושה המלאכה בקבולת:

ג **תשובה** מה שהזכרת בשאלה הכלים של ישראל אין לחוש כלל דק"ל כב"ה דלית להו שביתת כלים אפי' במידי דעביד מעשה כ"א בריחיי' משום השמעת קול ומה שאסרו שאר דברים אפי' בקבולת אסור היינו בניין בית וכל דבר שהוא במחובר מה שאין כן בתלוש דכל קבולת דתלוש שרי דגוי אדעתיה דנפשיה קעביד כ"ש היכא דמוכח כי הכא שהרי ביום א שהוא אד שלו אינו עושה אות' מלאכה ופוסק הרי נרא' דאדעתי' דנפשיה קעביד ומה שרצית לחלק בין היכא שיכול להשלים המלאכה ליום אחר כו' הוא מדברי המרדכי כו' שכתב כה"ג וז"ל ואת"ל שיש לחלק כו' בין הנך שאין ישראל קובע מלאכתו לגוי לעשות רק בשבת ובנדון זה שקוב' לו ליטול המכס בשבת מ"מ נראה להביא ראייה להתיר מדתניא פרק מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי דמשו' פסידא שרו ליה רבנן דאי לא שרו ליה אתי לאתויי ארבע אמות בר"ה ה"נ ל"ש וכ"ש להציל

מידם דאי לא שרו ליה יפסיד כל חובו בדיחוי כל שהוא ולפי זה שדמיתי זה למכס א"כ אין לך היתר בנדון זה דמי יימר שחשוב הכא פסידא גמור אלא מניע' ריוח הוא במה שאינו עושה היום אלא כשיש להרויח בו מה שאין כן במכס שמפסיד שכבר נתחייבו לו ועוד שמירת המכס אינו שוכרו למלאכה אלא לקבל המעות ואם היה פקח שאפשר לזכור כל הדברים לא היה צריך לכותבן מה שאין כן בביטול המלח שאינו שוכרו אלא למלאכה גמורה אכן אומ' אני שא"צ לטעמ' דפסידא דהא כל קבולת שרי אפי' במלאכ' ממש אלא דגבי מכס אינו דומ' קבולת ממש אלא שיתן לו ממאה זהובי כך וכך וזה אינו קבולת ממש למלאכה ואדרבה מזכיר לו סכום מעות שדומה יותר לאיסור ועוד מאחר שידוע שאינו משכיר לו אלא לשבת שהרי כל ימי השבוע הוא בעצמו מקבל המכס א"כ מוכח דאדעתא דישראל קעבי' מה שאין כן בבישול המלח וגם אין לדמות לתנור של ישראל משום דנקראת על שמו מה שאין כן באותן כלים ומ"ה שריא פי' בתוך התחו' העי' של בעל הכלי' אבל היתי' של חוץ לתחום של בעל הכלי' והוא בתוך התחו' של הישראלי' אחרים אלא שהם מדעי' תוכן העניין לא נראה להתיר כלל דלא שרו רבנן אלא דלא מקרבא מתא להתם אבל מקרבא באיסור' קיימא ולא חלקו חכמי' באיסור ועוד איכא למיחש דילמא מיקלעו אורחים להת' דלא ידעו ודומה לזה מצאתי בתשוב' גם מה שתלית ההיתר בשכרו לחודש או לשנה לא בא לנדון זו דשנה או חדש שייך בעניין שלא יהא כנוטל שכר שבת ולגבי ישראל אבל בנדון זה אין לך היתר אלא בעניין קבולת ושני דברים הן אם יש לך לב להבין:

תשובה קא

א **במותב** תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ר' נפתלי בר מתתי' ז"ל והעיד בת"ע בואם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בל"א ר' ראובן אונ' ר' אליקים האבן מיט אננדר גישפילט דא האט ר' אליקים איין גישטעלט אפשר איין זהוב דא האט ר' ראובן פר שפילט דא האט ר' ראובן גירעט איך וויל דירש ביצאלין אזו ויל אז דוא האשט איין גישטלעט דא האט ר' אליקי גירע' דוא נאדלר ווארום נימשטו מיר מיין געלט דא האט ר' ראובן ווידר גירע' דו לייגשט אז איין גנב אזו לנג ביז דוא מיר ביווייזט דז איך אין נאדליר בין דא האט ר' אליקים ווידר גירעט איך ווילש ביווייזן דז דוא איין נאדליר בישט:

ב **ושוב** בא ר' יודא בר שאול ז"ל ש"ץ והעיד בחומר הנ"ל וז"ל בל"א איך בין אויש דעם שלאף אויף גיקומן דא האב איך גיהירט וויא ר' אליקים הוט גישריגן דו הושט מיר צעהן גילדן גינומן דר נאך האב איך גיזעהן וויא ר' אליקים האט דאש געלט צו זיך גישרט דר

נאך האב איך מיך אום גיזעהן וויא ר' ראובן איז באר הייבטיג גיזעשן אונ' זיין היטל איז ור ר' אליקים גילעגין דר נאך האבן זיא זיך גיאיבט אונ' גיצנקט מיט אננדר דא האט ר' אליקים גישפראכין צו ר' ראובן דוא בישט איין נאדלר דא האט ר' ראובן ווידר גירעט בין איך איין נאדלר דו בישט איין גנב ביז דוא עש ביזווייזט דא האט ר' אליקים גירעט איך וויל עש ביווייזין אונ' האט גירעט ר' אליקים צו ר' ראובן דוא שטינקשט מיט דיינם געלט:

ג **ושוב** בא ר' שמואל בר מרדכי ז"ל והעי' בחומר הנ"ל וז"ל בל"א ר' ראובן אונ' ר' אליקים האבין מיט אננדר גישפילט דא האט ר' אליקים צו ר' ראובן גישטעלט אנדר הלבן גראשין דא האט ר' ראובן דיא אנדר הלבן גראשין גיוואונן דער נאך האט ר' אליקים אלש געלט וואש ער האט ור זיך גיהט איין גישטעלט דא האט עש ר' אליקים גויואונן דא האט ר' אליק' גירעט ביצאל מיר דא האט ר' ראובן גירעט איך וויל דיר ביצאלין דער נאך האט ר' ראובן געלט אוש דער טש גינומן אונ' האט גירעט ציל דירש אב דא האט ר' אליקים אן גיהובן צו צילן אונ' האט ווייטר ניט גיוואלט צילן אונ' האט דאש געלט ווידר צו אים גישטושן דא האט ר' ראובן דאש געלט ווידר ביהלטן אונ' האט גירעט איך ויל עש דיר ביצאלין דא האט ר' אליקים גירעט איך לאז דיך ניט צו דער שטובן הרוש דו מושט מיר מיין געלט ביצאלין אונ' איז אוף גישטנדן אונ' האט גישפראכין צו ר' ראובן דוא נאדלר אונ' האט אס דאש היטל אב גינומן דא האט ר' ראובן גישפראבין דוא לייגשט אז איין גנב אונ' אז איין דיב אזו לנג ביז דוא ביווייזט דז איך איין נאדלר בין דא האט ר' אליקים גירעט דוא בישט איין נאדליר דא האט ר' ראובן גירעט צו ליב דעם חזן אונ' צו הערצקן אתם עדי דא האט ר' אליקים דר נאך גיהיישן זיק יונג גין נאך דעם שמש אונ' המבדיל נאך דעם וואזנא דא איז דער יונג איין וויל אים הויז גישטנדן אונ' איז דער נאך ווידר אין דיא שטוב גיקומן ומה שנעשה נעשה היום יום ד' י"ז אייר של"ב לפ"ק ומה ששמענו כתב וחתמנוהו:

ד ירוחם בר יוסף ז"ל: יצחק בר מרדכי ז"ל ה"ה: משה בר שמואל ז"ל

ה אנחנו ח"מ מעידים שזה הב"ד נגבה בפני שני הבעלי דינים דהיינו בפני רבי ראובן בר יעקב ז"ל : ובפני ר' אליקים בר שמואל ז"ל:

ו ירוחם בר יוסף ז"ל: יצחק בר מרדכי ז"ל ה"ה: משה בר שמואל ז"ל

ז אמת שהיום יום ד' ב' סיון של"ב לפ"ק באו לפני כמ"ר יצחק בר משה וכמ"ר דוד בר משה מרדכי ואסהידו אחתימת ידי העדים הנ"ל ואיך שבפניהם חתמו אגוף הכתב דלעיל ומדאסהידו לפני אשר חי וקיימתי דברי יצחק החונה על יד דגלו בק"ק בעלזא:

ח הועתק אות באות מגוף הכתב והנה שלח אלי ה"ה נ"י ראש ישיבה אשר שמי בקרבו מזה בן מזה מהרר"ש מחעלם להשיב דעתי במה יוסר המחרף ומגדף ההוא ובמה יכופר עונו בהוצאת דיבה על איש נכבד מקציני הארץ ופגע בכבוד הרבים ושוכני עפר והריני מוכן לשועתו להשיב כפי אשר יראוני מן השמים מתורתינו הקדושה:

ט **קול** צוחה שמענו מעיר. ואבן תזעק מקיר. על איש צעיר. אשר פיו לבלי חוק הפעיר. בשוט לשון ולא השעיר. חרון זדונו הסעיר. ובאיש מלחמות קנאה העיר ע"כ במר אקונן וכגורי אריות אנעיר. וקנאתי כאש תבעיר ע"כ לא אחשה עד אשר אשיב גמולו בראשו כי לפני עלת צחנתו ועלה באשו לכן מלקיות ויסורין ממנו לא ימושו. ואז כל ישראל ישמעו ויחושו. ואדברה לפני מלכים ומלותיי לא יבושו: גרסינן במסכת קידושין בפ"ק תניא הקור' לחבירו עבד יהא בנידוי ממז' סופג את הארבעי' רש' יורד עמו לחייו וברייתי' זו הביאו כל המחברים לפסק הלכה ופירשו התו' דהיינו מידה כנגד מידה כלומר הוא קרא לחבירו עבד שהוא בכלל ארור כנען לכן משמתין אותו דהיינו קללת ארור כדאמרי' ארור בו נידוי בו והקורא לחבירו ממזר דמוקי ליה בלא יבא ואסור בבת ישראל ורוצה להביאו לכלל מלקות לכן הוא סופג את הארבעים כדין עובר בלאו ועל רשע יורד עמו לחייו לא פירשו מידי אכן בליקוטי' מצאתי לפי שבא לקפח מחייתו ולהפסי' פרנסתו דכתב כי ימוך אחיך והחזקת בו פרט לרשע שאינו אחיך לפיכך יורד עמו לחייו וא"כ מאחר שהכל תלוי במידה כנגד מידה א"כ כל הוצאת ש"ר שמוציאין על חבירו שהוא עובר בלאו הוא בכלל מלקות בין קורא ממ"ר או פסול לבוא בקהל או בועל ערות או מחלל שבתות וימים טובים גנב וגזלן מלוה בריבית בכולן סופג ארבעי' שהרי רצה להביאו לכלל מלקות ולא תימא דוקא ממזר דחמור שהוא ג"כ פסול לבא בקהל לעולם ע"כ החמירו עליו במדה אשר מדד אבל לא בשאר ש"ר זה אינו דהא אם קראו עבד יהא בנידוי דחמור ממלקות כמו שפי' רש"י אעפ"י שהעבד יש לו היתר לבוא בקהל בשיחרור מה שאין כן בממזר אלא כיוונו חכמים דבריהם שהכל תלוי במידה כנגד מידה וכן פסקו בתשובות הגאונים אשר לפנינו עוד כתוב בתשובות שאם קרא לשני אחים ממזרים שחייב מלקות על כל אחד ואחד ואף א"ת שאם קרא לחבירו ממזר בן ממזר שאין חייב אלא אחת שש"ר אחת הוא שהרי אם אביו ממזר הוא נמי ממזר מה שאין כן בשני אחים שיכול להיות שכל אחד הו' ממזר ח"ו והשני הוא כשר וא"כ זה שקרא לחבירו נאדלי"ר גרוע יותר מאלו קראו ממזר בן ממזר שקרא לכל משפחתו והמצורפי' אליהם בשם הכינוי כאלו הן ממזרים נולדו מפסול ערוה וליכא לתרץ דיבוריה שלא היה לו דעת על פסול משפחה אלא כלומר איש חד ורמאי ובעל ריב וכבר היה בא מעשה לפני באחד שבא לתרץ דבריו

בכה"ג וכלל במי' אדירי' העלה חרס בידו כי כבר נפתח ונסתם בגדולים שלא לתרץ דבוריה בעניין ש"ר ואעתיק לך מה שכתבתי בחיבורי הגדול נמצא כתוב בשם רבינו ברוך מצוירך הקור' לחבירו בן הזונ' יכול לומ' כמו רחב הזונה קאמינא ר"ל אכנסאות ע"כ וכן השיב ר' אביגדור כ"ץ שיכול לומר בן פונדק קאמינ' ודבריה' זרים בעיני מאח' שכל הני דברי' אין עליה' שום דין רק בוש' דברי' הוא וא"כ צריך אתה לדון עליו לפי משמעות לשון בני אדם ואיך משמעות לשון באותו מקום ולפי זה יהיה הבושת דהא עיקר הבושת אינו תלוי במחשבתו אלא במה שביישו ברבים ונמצא מתבייש בפניהם ולכן פסק הרמב"ם בפ"ה מחובל כשהאחד מבייש חבירו בינו לבין עצמו והודה אח"כ מעצמו בפני ב"ד חייב דבהודאתו שהוד' בפני רבי' בא הביוש והוה כאלו עכשיו ביישו בהודאתו אלמא דבה' תליא לפי משמעות אנשים אשר היו אצל הביוש וא"כ מה מועילו שוב הדברים מאחר שאותו לשון שגור בפי הבריות על ש"ר את"ל הוא כיון על פונדק ס"ס ביישו שאמר ברבי' לשון שמובן להן לש"ר ואין זה כביישו שלא במתכוון דבוודאי מתכיון הוא שהרי ידע שהבריו' לא יבינו אלא כפשיטו ולא כישובו ע"כ לא אזלינן בתר שינויא לישב דבריו להקל עליו ובפרט מאחר שבא מחמ' מריבה וקטטה א"כ מסתמ' להקניט ולהבעי' כיון וסמכינן אאומדנ' שהרי התקינו חכמים שהנחבל נשבע ונוטל נגד דין תורה משום דאוקמינן אחזקה שהוא חבל בו ק"ו בנדון זה לאוקמי אחזקה שע"ד גנאי כיון ועוד תדע דהא מהר"ם פסק דין קנס ומלקיו' על מי שקרא לאשת חבירו נפקת ברא והא יכול לתרוצי דבריו יוצאת לחוץ קאמינ' ואחת ששורש ומקור הלשון כך הוא מ"מ מאחר שלשונו מובן אחר הלשון בני אדם לזנות לא ימלט מן הדין ק"ו בנדון זה וא"כ היכא שאחד קרא לחבירו בן הזונה אפילו טען ואמר שהיתה זונה פנויה מ"מ מאחר שהזכירו בן הזונה ולא אמר אמך זונה היא אלא בלשון בני אדם שאתה בן זונה ולא בן אביך וא"כ הוה כמו שקרא אותו ממזר ואפילו את"ל אזונה בעלמא כיון בדבריו ס"ס ארבעים בכתפיה דסתם זונה היא הנבעלת בעילת בעל או מופקרת והיינו ש"ר וכן מצאתי בתשובה ספר מצות שכתבו בשם ה"ג הקורא לחבירו בן הזונה סופג מ' ולכן פסק מהר"ם בהאי פירק' על אחד שקרא לאשת חבירו נפקת ברא שאם היו עדי' בדבר היה ראוי לקונסו או בממון או במלקות אע"פ דנפק ברא הוא התרגום של הכזונה יעש' את אחותינו והתם דינה פנויה היתה אלמא דלשון נפק ברא כמו זונה פנויה ואפ"ה ארבעים בכתפיה וי"א שאני התם לפי שהמעשה שהשיב מהר"ם היה על שאלה בכה"ג שאחד אמר לחבירו מה לך להתיחד עם נפק' ברא כמו זוגתך וא"כ ע"כ על אשת איש קאמר שאסורה לו משום ונטמאה מ"ה לא יכול נמי לתרץ דיבוריה דיוצאת לחוץ קאמר דהא

ק"ל למה אתה מיחד כו' וטעות הוא בידם מדהשיב מהר"ם וז"ל נ"ל על דברי קנטורי' כו' אם יש עדי' בדבר שקרא אות' נפק' ברא היה ראוי לקהל לקונסו או בממון או במלקו' כו' אלמא דמה"רם לא חלק דבריו אלא הא לחוד שקרא נפק' ברא ואם כדבריהם היה לו להשיב א"כ הוא שאמר לו מה לך להתיחד עם נפקא ברא כמו זוגתך אלא סתמא כתב אם קרא אות' נפק' ברא ש"מ דלא יכול לתרץ לדיבוריה לכן אפי' קאמ' זונה סתם יסבול הדין כדפירישי' ועיקר שאנו הולכים אחר משמעו' הלשון וא"כ עכשיו היכ' נקרא אדם לחבירו עבד אינו בנידוי כי הרגל הלשון הוא כלומ' שהוא שפל עבד נרצע לאחרים דהיינו שתולה בדעת אחרים ומצפה עליהם בפרט האידנא שאין עבדי כנענים מצויים בינינו וה"ה אם קרא לאשה שפחה לית עליו דין מהאי טעמ' אבל אם קרא אותו כנעני אז פי' להדי פסול עבדות וא"כ אפי' בזמן הזה בנידוי ויש כותבי' בשם תו דוקא שקראו בלשון הקדש ממזר אבל בלשון לעז כגון הור"ן זו"ן לא דאין ממזר אלא מא"א ע"כ ואינו נראה לא מבעיא היכא דקראו בן הזונה דארבעים בכתפי' דאין לשון זונה אלא הנבעלת באיסור כדפי' אלא אפילו אם קראו בלעז הור"ן ז"ון דפטרינן ממלקו' היינו היכא שכבר מת אביו ואינו בנמצ' ויכול להיות דכיון לזה שאמו הולידה מפנוייה אבל היכ' שידוע שיש לו אב או אמו הולידה תחת בעלה א"כ ע"כ לא כיון אלא לממזר וסופג את הארבעי' והיכ' שיצא קול על אשה שזנתה במקום אחד ששמה פוריא או טבריא וקרא אח"כ לזה האשה פוריא או טבריא ואמר לא כוונתי לזה החרוף נרא' מאחר שיצא כבר קול עליה שהיא נחשדת באותו מקום א"כ הוה כאלו אמר לה להדיא דהא עיקר הטעם מחמת ביוש הוא וכבר נתלבנה ונתבייש' ברבי' לכן נ"ל כל זה וכה"ג אם אנשי' שהיו אצל המריב' כולם מרגישים שכיון להוציא ש"ר צריך לסבול הדין ואפי' אם אמר לה רק אני לא עשיתי זאת המעש' והזכיר לה המעשה שהיא נחשדת בה וא"כ אזיל סומקא ואתי חיורא והוה כשאר הונאות ש"ר כי מכלל לאו אתה שומע הן וצריך לסבול כל הדין הנ"ל ולא יוכל לתרץ לעצמו שלא כיון לשר מאחר שזה חשוד בדבר וכן מצאתי כתוב על שם מהר"ם ובשם מהר"ר מנחם מ"ץ ע"כ עוד אעתיק מה שמצאתי בתשובות והוא ג"כ בחיבורי הגדול וז"ל משפחה שיצא עליה קול ממזרת שאח נשא את אחותו שלא הכיר בה והיא ג"כ לא היכרה אותו שהיה קטן כשהלך ממנה ונעשה לו אח"כ חתימת זקן והיא ג"כ נתגרשה למקום אחר ואח"כ נזדמנו יחד למקום אחד ונשאה ובסוף הימים ראתה לו אחותו שומא אחת על הדד שהיה לו מבטן אמו ונתבהלה ונפל לבה בזוכרה שאחיה קטן היה לו ג"כ כעין שומא על הדד וחקרה ודרשה עד שנודע להם שהוא אחיה והיא אחותו וצעקו במר נפש שהיה להם כמה בנים באיסור וברחו זה מזו זהו הקול שיצא על

המשפחה שהם מאות' הבנים שנולדו באיסור ממזרת וקוראים לאותה המשפחה שומה על שם אותו המעשה ואות' המשפחה צווחה כי כרוכיא שהם טהורים וכשרים ולא כך היה המעשה אלא נודע להם מיד קודם שהוליד ממנה שום זרע רק שאחר כך נשא האח אשה אחרת והיא לקחה בעל והם מאותם בנים וכולן נקראו על שם המעש' וי"א אמת שהוליד ממזר אבל מ"מ אחר שנתפרדו הוליד' בני' ובנות לרוב והם מאות' משפחה וי"א כל המעשה היה שקר רק שהיה רוצה לישא אותה וקודם נישואין הכירו זו את זה באותו סימן והנה אות המשפחה נשתרשה ונתרבתה ונפרצה לרוב ואם כן מי שקרא לאחד מאות' משפחה באותו כינוי שומא אע"פ שלא א"ל ממזר להדיא הוי כאלו א"ל ממזר ויסבול הדין במלקות ובפיוסים כדלעיל ע"כ מכל הוכחות דלעיל מוכח להדיא דלא יבול לתרן דיבוריה וא"ב דומה כאלו אמר להדיא אתה מאותה משפחה שכולן נקראו באותו כינוי לפסול ממזרת ולא די לו בזה אלא הוסיף רשעה על רשעתו ואמר שהוא רוצה לברר ג"כ שנה באיוולתו ראה כמה מלקיות נתחייב אותו המחרף והנה שיעור פדיית המלקות נמצא כתוב בתשובה בשם גדולים שיכולים המחוייבים לפדות המלקות בח' זהו' ריי"נוס ומנהג עוקר הלכה ואפילו בע"כ של המתבייש בפרט מאחר דהמלקות מדרבנן ואות' הקצבה יתנו למתבייש והנה לפעמי' רגילי' המתביישי' ליתן אותו הקנס לצדקה ולקופה והרשות בידם וחלוקים עלי חבירי ואומרים שמצאו בתשובה מ' זהו' כמספר מ' יכנו ואמרתי להם טעות הוא ומזה בא הטעות כי מצאו כתוב בעסק אחד שמנים טאליר והיה העניין שתי ש"ר היה כי שמנים היה כתוב והכונה היה על ש"ר אחת וממילא על שתי ש"ר ט"ז זהובים ואפ"ה מי יכול למנות כמה מלקיות שיגיעו על ראש המחרף ויעלה לסך גדול אלא שדעתי קצת להקל בממונו מאח' שלא הזכיר להדי' שם ממזרות שלא יפדה אלא מלקות אחד אכן מאח' ששנה באיוולתו ורצה לברר ופגע בכבוד שוכני עפר שצריך להוסיף עליו כאשר אכתו' לקמן א"כ ג"כ דעתי מסכמת לחבירי החולקי' עלי ובפרט עמיתי ה"ה מהררי"ץ שפסק כך מימי' קדמוני' ועח' בקרוב ג"כ פסק בעד כל מכה זהוב ועתה אעתיק לך מחיבורי פסק דין מפוגע שוכני עפר וז"ל מי שפוגם בכבוד שוכני עפר אפי' לא אמר לו בהדיא אמך עשתה כך וכך אלא קראו בן ממזרת ואמו מתה או קראו ממזר בן ממזר או אפילו בן ממזר לבד ואביו מת וכל כה"ג אין לו דין בזה המחילה ופיוס הנ"ל אלא יקבץ מניין בני ברית אנשים חשובים וילך על קברו יחף כן נמצא כתוב אפי' אם הוא בתוך ג' פרסאות ויבקש מחילה מלה במלה על קברו כנ"ל ויש פוסקין שאין צריך לילך על קברו וכן מצאתי כתוב וז"ל אם מביישין את האדם אחר מותו א"צ לילך על קברו ולבקש ממנו אלא במקום שמביישין אותו וראייה מפ"ב דיומא דאמ' רב

נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה מלוכלך בטיט ובצואה אחוי ליה סיוטא בחלמא למחר אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל ולא מצינו שהלך רב נחמן על קברו של שאול וכן פסק מה"ר יחיאל ז"ל ע"כ בפסקי מרדכי קצר ורחוק הוא בעיני דא"כ לדבריו לא צריך שום תשובה ותעניות ומלקיות רק די במה שאמר נעניתי כו' ומהר"ם החמיר בפוגע בכבוד שוכני עפר יותר מאלו חיים וכן נכון כאשר כתבתי לעיל ועוד הלא נדון דידן אין דומה כלל למעשה דיומא חדא דהתם קרא קדריש ותורה היא וללמוד היה צריך ולא דרך ש"ר סיפר וגם קצת הסברא הייתה נותנת שלא האריך במלכותו ולא קיבל ה' תפילתו וע"פ סברתו אמר כדברים אלו וכן החכמים שבקשו למנות שלמה ע"ה אף שטעות היה בידם מ"מ לבם היה נוטה לזה ולא השגיחו בדיוקנו של דוד ובכמה ניסים עד שחזרו במופת ובידיעה שלימה ק"ו בנדון זה ועוד הלא בלשון דילמ' אמ' דלעיל מיני' דריש רב הונ' שאול בן שנה במלכו מה בן שנה בלא חטא אף שאול בלא חטא מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ואימ' כבן שנה כו' כלומ' אין לך הכרח מפסוק ועל מה שהראו לו מן השמים סיוטא בחלמא משום כבודו של שאול והוא ג"כ אומר נעניתי כו' משום כבודו להראות לתלמידים שהיה צדיק גמור אבל מי שמוציא ש"ר להדיא פשיטא שצריך להחמיר ולהחמיר ואם הוא רחוק יותר מג' פרסאות די לא בזה שהוא שולח שליח על אותו הקבר ושם יקבץ השליח מניין ויאמר הנני שלוחו של פלוני מודה ברבים איך שהמשלחני מבקש ה' אלהי ישראל כו' כנ"ל וכן מצאתי בתשובו' וג"כ נמצא כתוב שאסור לבן למחול על כבוד אבותיו ולהעביר על מידותיו א"ל במילת' דיליה ולא במילת' דאבוה ואמיה כמו שמסקינן בפ"ק דקידושין הכא תורה דיליה בתמיה פי' רש"י מאחר שהכבוד תולה בתורה אינו יכול למחול כלל ומ"מ אם עמד בדין עם א' מהבנים א"נ לעמוד יותר עם שאר אחים ואם זה הפלוני הפוגם בכבוד שוכני עפר חוזר לאורו בפעם שנית צריך להחמיר עליו לפי ראות עיני הדיין בפיוסים יותר מבפעם הראשון וישב במקום האבילים ז' ימים או יותר או ילבש שחורים ע"כ ונראה דוקא בכה"ג שמגיע לכבוד אביו ואמו לבד אבל בשמץ שמגיע לכל המשפחה וכמה משפחות תלוים בהן ונתחתנו בהן כמה גדולי הארץ אשר מנוחת כבוד ויצא שמם בעול' פשוט בעיני שצריך בעצמו לילך יחף ולבקש מחילה מכבוד שוכבי עפר דהיינו פה ק"ק אלבוב אשר שם אביו ואמו ועיקר משפחתו וכדי לו בזה שמן הראוי היה לו לילך לבקש בכל מקו' אשר מנוחת כבוד כאשר היה מן הראוי אלא שאין כח בידינו להעמיד לכל דבר על בוריו ודומה לזה כתב הרמב"ם בע"א ועכשיו עבר את שאילת' על האי' אליקי' המחר' שקר' לר' ראובן נאדליר ושנה בחטא ואמר בשרבוב לשונו הרע שרוצ' לברר עליו דומ' למרגלי'

שרצו לברר ולאחז' את דיבתם רעה ע"כ משפטו חרוץ להלקותו בבית הכנס' ביום הכניס' הראשונ' ויקר' עליו והפלא ה' את מכותיו זכר למלקות דאורייתא ואח"כ יכריזו עליו שנלקה ע"י ב"ד שפסקו עליו על מה שהוציא ש"ר ואם יבקש לפדות המלקות יתן ל"ט זהובי' ליד כמ"ר ראובן דהיינו פדיון מספר המכות ויבקש מחילה בלשון הזה שמעו רבותיי כי חטאתי לה' אלהי ולכמ"ר ראובן שפשעתי וסרחתי נגדו כי כל אותן הדברי' שדברתי על ר' ראובן הם שקר וכזב ומרוב כעסי דברתי כדי להכעיסו ע"כ אני מבקש סליחה ומחיל' וכפרה מה' אלהי ישראל ואח"כ מפלוני שימחול לי על כל מה שפשעתי נגדו ודיו ואף שלכאור' היה ראוי להקדים האדם הנמחל לה דאי אתה מקדים ה' הוה מחזי כתפילת שוא לפי שכל עבירות שבין אדם למקו' הק"בה מוחל חוץ ממה שבין אדם לחבירו אלא א"כ כבר בקש מחילה ופיוס מחבירו א"כ משום זה היה ראוי להפך נוסח המחילה ולומ' חטאתי לפלוני ולה' אלהי ישראל כו' ע"כ מבקש אני מחילה מפלוני ומה' אלהי ישראל כו' אבל מ"מ בכל הנוסחות שראיתי בסיפרי הפוסקים לא מצאתי אלא כמו שכתבתי ואין זה בתפילתו שוא מאח' שאין זה המחילה תלוי הכל בדעת הנמחל דהא כשהעמיד עליו ג' שורות בני אדם ואינו מוחל לו שזהו פשוט שכבר יצא אפי' ידי שמים אלמא כשעש' המבייש לפי דינו המושל עליו יצא היכא שמבין עצמו לכך לבקש את חבירו לפייסו מיד הקב"ה מוחל לו אפי' אי חבירו לא מחל לו ועוד נוכל לומר דלב' ב"ד יודע בכל בר ישראל מוזהר על זה שיזכור להק"בה וימחול על כבודו ותולה הכל' בהקב"ה שאם בקב"ה ימחול לו ק"ו אני עבד משועב' לה"י איך לא אמחול ומה אין לשנו נוסח המחילה כלל בא וראה מנבוכד נצר שהיה עולה לגדולה בעבור שהיה מוחה מלהקדים חזקיה מלך ישראל להק"בה כדאית' בחגיגה וא"כ איך ח"ו נוכל להקדי' חול לקודש ואם זה האליקים המחרף יוסיף מילות זרות במחילתו כאש' יש רשעי' שמוסיפי' חטא על פשע בנוסח המחילה ע"כ תהא המחיל' על פי הש"ץ מילה כמיל' כאש' כתבתי ואח"כ תוך ז' ימים למחילתו יבא לכאן ויקח עשרה אנשים חשובים עמו מחשובי העיר לא אנשים פוחזים ויהיה הש"ץ והשמש עמהם בחשבון המניין וילך עמהם לבי' הקברו' וכשיגיע לפתח בית הקברות ילך המחרף לבדו יחף עם בני הברית אשר אתו וילך על קברי אבותיו ויבקש ממנו מחילה בלשון הזה שמעו רבותיי כי חטאתי לה' אלהי ישראל ולר' ראובן שפשעתי וסרחתי כנגדו הרבה פעמי' כי כל אותן הדברי' שדברתי על ר' ראובן הם שקר וכזב ומרוב שיחי וכעסי דברתי ובדיתי שקרים ודברתי כדי להכעיסו ע"כ אני מבקש מחילה וסליחה וכפרה מה' אלהי ישראל וא"חכ מר' ראובן שימחול לי על כל מה שפשעתי כנגדו ודיו: דברי שלמה לורי"א:

י **במותב** תלתא בי דינא כחדא הזינא ואתא לקדמנא ר' ישכר בר פתחיה והעיד על פי החרם בואם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בל"א איך האב ניא גיהורט מעולם דז מן העט מקדש גיוועזין רחל בת חיים אונ' איך האב קיין חתימה געבן דרויף אונ' מעולם לא שמעתי דש איין ב"ד וועד גיוועזין דרויף אדר איין חתימה: ושוב העיד רבי שמעון בר יוסף מררי בעונש הנ"ל בל"א איך האב מעולם ניא גיהורט דז מן זולט האבין מקדש גיוועזין רחל בת חיים הנ"ל סוף דבר לא שמעתי מעולם מדבר זה

יא **ושוב** העיד רבי שלמה בר מאיר בעונש הנ"ל לא שמעתי מעולם דבר זה שנתקדשה רחל בת חיים הנ"ל:

יב **ושוב** העיד והוד' ר' יחיאל בר משה מאיר הכהן בעונש הנ"ל וז"ל בל"ה ובל"א מעולם לא עלת' על דעתי לקדש רחל בת חיים הנ"ל אונ' דער דאש קול הוט מוציא גיוועזין האט נישט עון מיר גיהערט אונ' איך ויש ניט וועד דאש קול האט אויף גיבראכט זולת זה עש איז גיקומן צו מיר רבי ברוך בן מה"רר יעקב אונ' הוט גישפראכין צו מיר דו קנשט חיים הנ"ל וויא טון זייא אים דיא טאכטיר מקדש דא האב איך גיענטוורט ח"ו דאש טוא איך ניט אונ' האט ומירש גיזאגט פון יוסף בר מנחם וועגין איך זול זיא מקדש זיין דא האב איך עש ניט גיטאן אונ' האב גישפראכין ח"ו דז איך איין זילכש ואלט טון כללא דמילתא וועד וואש רעט פון מיינין וועגין וויא איך העט מקדש ביוועזין רחל בת חיים הנ"ל דער רעט שקר וכזב דען עש איז להד"ם כל זה בין איך מודה ומעיד בפניכם הב"ד בת"ע בלי שום אונס כלל ובלי שום ערמה ומרמה בעולם ורב טול כל המודעות ומה שנעשה נעשה היום יום ה' כ"ה אייר של"ב לפ"ק הכל שריר וקים: אליקים בה"ר מרדכי ז"ל ה"יד: ישראל בר שמואל שליטא: אהרן בן הר"ר משה זלה"ה: חתימות הנ"ל ישדות הן ובפני הוגבו העדיות הנ"ל נאם נפתלי בר מנחם ז"ל ה"ה: הועתק אות באות מגוף הכתב:

יג **במותב** תלתא בי דינא כחדא הוינא אחר שהטילו חרם בבי' הכנס' מי שידע או שמע שנתקדשה רחל בת חיים הנ"ל יבא ויגיד בפנינו בואם לא יגיד ונשא עונו ושלחנו השמש מבית לבית מי שידע או שמע מקידושין הנ"ל כאשר הטילו חרם בבית הכנסת יבא ויגיד ולא בא שום אדם לא איש ולא אשה ולא בחור ולא בתולה להעיד וכתבנו וחתמנו להיות לעדות ולזכות ולראייה מה שנעשה נעשה היום ד' ב' סיון של"ב לפ"ק פה ק"ק ביצאץ: יצחק בן לא"א אהרן דוד ז"ל ורנק ש"ץ דביצאץ: אברהם בר ברוך ז"ל: פרץ בן החבר שלמה הלוי ז"ל לוריא: בפני חתמו העדים בחתימת ידן לעיל לכן אשרתי וקיימתי אותן כדחזי. נאם יודא בר בנימן ז"ל: הועתק אות באות מגוף הכתב:

יד והנה אבי הבתולה נופל לפני ומתחנן על נפש בתו בתחנונים ובדמעות להודיע לו מהות הקול שיצא ונתפשט אם יש לחוש לחומרא לאותו קול או לא גם הבחור הכהן לובש בגדי כהונה ורוחץ בנקיון כפים שאין בו ממשות באותו קול ובעלי דבבא אפיקו קלא בישא הדין וקורא על גרמיה כהניה נאנחים ובתולותיה נוגות והנה נכמרו רחמי הצועקים ולא אחשה עד אשר יבקע כשחר אורה להיות הבתולה בקיים מקול קידושיה וטהורה לבלתי יבא שום מורה להכנס בעובי הקורה ולהט ליבה לענה ומורה כי הוא כחמה ברה שאין בה שום דרא דאישות כ"א קול הברה:

טו **גרסינן** בפ' המגרש בעולה אין חוששין לה נשואה אין חוששין לה ארוסה אין חוששין לה וכו' ופירש בקונטריס בעולה יצא על בתולה בעיר קול בעולה אין חוששין לה לאוסרה לכהן גדול דדילמא פריצותא בעלמ' חזו לה דהא דמתניתין חיישינן לקנא היינו כדאמרינן לקמן שיהא נירות דולקות כו' שהדברים ניכרים נשואה אין חוששין לה פיר' בקונטריס נשואה יצא על פנויה קול שהיא נשואה זה ימים ואנו מוחזקים בה בחזקת שהיא פנויה אין חוששין לה דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית ארוסה אין חוששין לה שלא לפלוני חוששין לה וכו' ופי' בקונ' ארוסה יצא עליה קול שהיא ארוסה זה ימים שלא לפלוני יצא עליה קול שמקודשת היום אבל לא הזכירו שמו לומר לפלוני אלא נתקדשה סתם אין חוששין לה בעיר אחרת אין חוששין לה ופי' בקונ' בעיר אחרת יצא כאן קול פלונית מתקדשת היום במקום פלוני: ומסיק בגמרא אמר עולא לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהא צרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלונית מתקדשת היום מתקדשת ודילמא לא אקדשה אימא פלונית נתקדשה היום וכן תני לוי לא שישמעו קול הברה אלא כדי שיהא נרות דולקות ומטות מוצעות ונשים טוות לאור הנר ושמחות לה ואומרות פלונית מתקדשת היום מתקדשת ודילמא לא אקדש' אמר רב פפא אימא פלונית נתקדשה היום ועוד מסיק אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים אמרו דבר זהו קול לא אמרו דכר זהו אמתלא לא אמרו והא לא אמרו ולא כלום לאפוקי דרב בר רב הונא דאמר אמתלא שאמרו אפילו מכאן ועד עשרה ימים קמ"ל לא חמרו הוא דהויא אמתלא ועוד מסיק אמר רבי אבא אמר רב הונא לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני ובודקין והולכין עד שמגעין לדבר הברור דבר הברור עדות מעליותא הוא אלא כי אתא רב שמואל בר יהודא אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים ע"כ הסוגי'

וכתב הרא"ש מלשון תו' לא פליג רב אהני דאמ' לעיל נירו' דולקות ומטות מוצעות דשני עניינים הם ותרווייהו משיבי קול זה או זה ועוד קול דלעיל שייך בקידושין דווקא וקלא דהכא שייך אף בגירושין ומיירי בתרי דשמע' מתרי בכגון ראובן ושמעון מלוי ויהודא אבל חד מחד ותרי מחד לא תדע מדפריך עדות מעליות' הוא ומסיק והלכו להם למדינ' הים משמע דאיירי בתרי ועוד מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי כשרים ע"כ א"כ משמ' מדבריו היכא דליכא קלא בתרי לא חיישינן כלל וכן נטין דברי רשב"א שכתב בתשובה אם יאמרו שנים שמענו מפלוני ופלוני או אפי' ע"א אמר אני שמעתי מראובן ועד שני יאומר וכן שמעתי אני משמעון חוששין לזה ואין מבטלין הקול הא לאו הכי אין חוששי' ואפי' אמ' אובן אני שמעתי משמעון ושמעון זה יאמר אני שמעתי מלוי ולוי אומר אני שמעתי מיהודא ואפילו אלף כיוצא בזה אין כאן אלא ע"א ע"כ ואם כן בנדון שלפנינו אחר החקירה והדרישה לא היה יוצא הקול כי אם מפי עד אחד שאמר ג"כ בשם א' ואע"פ ששני שמעו מפי הראשון תכלית הוצאת הקול ממי בא המקור לא היה אלא מפי עד אחד אפי' לדברי הרמ"ה שכתב דלא בעינן תרי אפי' תרי ה"מ דווקא באחד ששמע מפי שני' דמקור הקול הוי בתרי אבל שני' ששמעו מפי אחד כ"ע מודי' דלא הוי קול כדאמ' להדי' והלכו למדינ' הים ואף את"ל בי"ג הוי קול ה"מ שה"ך למדינ' הים שלא נוכל לברר הדבר אבל היכא שהאחרון שאומר עליו הראשון שממנו שמע עומד וצווח לא היה דבר מעולם פשיטא שאין כאן קול ולרווחא דמילתא אומר אני שאפילו יבא אחד מן המורים לחלוק ויאמר מאחר שעומד זה בדיבורו ואומר ששמע ממנו להדיא איך שנתקדשה וליחוש לחומרא להצריכה גט חלילה להחמיר ולאסרה לכהונה בכדי כי זה האחרון אומר הקול ושוברו עמו כי כך כתב לי אחר חקירה ודרישה בשאילת חרם ושבועה שכך היה המעשה הנה אדוני היגיעני מכתב מכ"ת מה שכתבת לי מחמת הוצאת הקול אם יש ממש בדבר אל אלהים ה' יודע שלא ידעתי ולא שמעתי שום דבר מענין הקול ההוא ומעולם לא עלתה על לבי אמנם אדוני פלוני הוציא הקול ההו' וחלילה לי אדוני להעלים עיני מדבר כזה אם הייתי יודע שום דבר מעניין הזה וכ"ש לאדוני הייתי מגלה האמת אמנם דברתי לאותו פלוני שהוגבה לפני עדות ע"י הבחורי' מחמת מלשינות שעש' אבי הבתולה כאשר יש עדו' בידי והמסיר לאבד בפני השר ויש לו לברר לפני האב"ד ויהיה לו שירדה גדול' לפני האב"ד והוא בדה מלבו ואמ' בוודאי זה הטירדות היה מעניין קידושין אבל כל ימי לא זכרתי נגד אותו הפלוני שהוציא הקול עניין קידושין ואף שמסקינן התם א"ל אביי לרב יוסף מבטלינן קלא או לא מבטלינן קלא פי' רש"י בל"א כגון שחזרו אותן פלוני ופלוני ממדינ' הים ואמרו לא היו דברי' מעולם מבטלינן או

לא מבטלינן ופירשו התו' שוה הפירוש עיקר ומסיק א"ל מדאמ' רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"ע מבטלינן קלא א"ל אתרוותא נינהו נינהו בסורא מבט"י קלא בנהרדעי לא מבטלי קלא אם כן לפי זה קצת היה לחוש ולהצריכה גט ושלא לבטל הקול בכדי אכן מהר"ם כת' להדיא דמבטלי קלא וז"ל הרא"ש פסק רבינו מאיר ז"ל בתשובה דמבטלינן קלא דסורא אתריה דרב ונהרדעא אתר דשמואל והילכתא כרב באיסורי ואע"ג דרב ששת דהילכתא נמי כוותיה באיסורי אמר אפי' מפי נשים ומינה דייקינן דס"ל דלא מבטלי' קלא ומההיא מסיק דאתרוותא נינהו נראה דרב ששת מנהרדעא הוי ושם נהגו כשמואל תדע דבפ' בני העיר קאמר אבוה דשמואל הוה יתיב בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא וכו' עד רב ששת יתיב בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדע הלכך אין להביא ראייה מרב ששת דעבד באתריה דשמואל כשמואל כן מוכח גבי מבוי עקום דהוה בנהרדעא והטילו עליו חומרא דרב וחומרא דשמואל ומוכח מיניה דהלכה כרב מדעשו בנהרדעא ברב אבל ממה שעשו כשמואל כנהרדעא לא מייתי ראייה דהלכה כשמואל משום דאתריה דשמואל הוה ועוד דמיחש לקלא חששא דרבנן היא ובשל סופרי' הלך אחר המיקל ועוד דבירושלמי משמ' דר' יוחנן סבר דמבטלינן קלא דאמר נבדק השם ונמצא מפי נשים ומפי פסולין בטל השם ע"כ אכן הרא"ש כת אח"כ וז"ל וראיתי בפי' רבינו חננאל שבת אתרתוותא נינהו בסורא מיקרי ואמרי הילכך מבטלינן קלא בנהרדעא לא מקרי ואמרי הילכך לא מבטלינן קלא בנהרדעא משמע שאינה מחלוקת של אמוראי אלא בחילוק המקומות הדבר תלוי יש מקום שבקל מוציאין קול ושם מבטלין ובמקום שאין מוציאין קול בקל מסתמא אם יצא קול יש בו ממש ואין מבטלין אותו ע"כ ולפי זה אין אנו מדעי' מנהג מקומות ויש להחמיר וכת' עוד ולפום צורתא דשמעת דפליג בביטול קול מיירי בקול שיצא בלי שובר ואמתלא ונתחזק בבית דין ושוב נתברר לבית דין ע"י אותם שהוציאו הקול שהוא שקר ואין בדבר אלא חשד ורינון שריננו על ב"ד שמתירין אשת איש כי ההיא דלקמן דשלחו מבי רב לשמואל דקאמר עלה אי דמגליא מילתא דק רוסי קמא לאו קידושי נינהו מבטלי' קלא ע"כ גם מזו ירא' לחלק ולומר דווק' כה"ג הוא דמבטלינן קלא אבל היכא שחוזרין ואומרים להד"ם ומכחישין לאותו שהוציא קול והוא עומד בדיבורו אפשר כה"ג לא מבטל כן קלא והר"ן נמי כת' להחמיר דלא מבטלינן קלא כה"ג שכתוז"ל גרסינן בגמרא מבטלינן קלא או לא מבטלינן קלא כלומר חזרו פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו להד"ם מבטלינן קלא או לא מבטלינן ומסקינן אתרוותא נינהו בסורא מבטלינן קלא בנהרדע' לא מבטלינן קלא והכי מוכח האי פירושא לקמן בגמ' דאמ' אילימ' דאי מיגלי מילת' דקדושי קמא לאו קידושי מעלי נינהו מבטלינן קלא

והא נהרדע' אתריה דשמואל הוה ובנהרדע' לא מבטלנין קלא אלמא פרושא דמבטלינן קלא כדכתבינא ונראה שעכשיו בסתם מקומות אין מבטלינן את הקול בשום מקום אפי' בכעניין זה ולפי' לא כתבה הרי"ף ז"ל בהלכותיו ע"כ אכן יש לחלק דווקא באח' ששחט מפי שנים דכה"ג הוי קלא אבל בנדון זה שאחד הוציא איך ששמע מפי אחד לא הוי קלא לכתחילה ואף שאמר ששמע מפי חכם של אותו העיר שא"ל איך שיש עדות בדבר והוגבה ב"ד על כך דהוי יותר מתרי מ"מ אותו פלוני לא שמע מפי ב"ד שאותו חכם חל כך והוא חוזר ואומר להד"ם א"כ איתחזק ההוא קלא מפי שנים ועוד אומר דאפי' אי הוי שנים בעדות זו וכגו' שאמר אותו פלוני שמעתי משנים ואות' שני' אמרו לה"דם דלית כאן בית מיחוש דלא אמרינן לא מבטלינן קלא אלא גבי הלכו למדינת הים דאיתחזק קלא בבית דינ' ושוב חזרו ממדינ' הים ואמרו להד"ם כה"ג לא מבטלינן הקול שכבר נתחזק אבל היכא שלא נתחזק הקול כלל כגון בנדון זה שאמר אותו פלוני שמעתי מפי חכם פלוני והוא קרוב אצלינו הוי מלתא דעביד' לגלוי ולא נתאמת הדבר אצלינו עד אחר החקירה והדרישה ומאח' שחזרו מדבריה' ואמרו להד"ם לית כאן בית מיחוש להחמיר ולהצריכה גט וכ"ש האי קלא שנותני' סיבה איך יצא הקול ואותו האיש טעה בדמיונו כמה שגיזם עליו אותו חכם ע"ד ב"ד והוא סבר שעיקר הגיזו' ההוא מן הב"ד הוא מעניין קדושין ע"כ אומר אני ברבי' שהבתולה ההיא אין עליה שום דררא דאישות ומותר' בלא גט אפי' לכ"ג כך נראה בדעתי לפי העדיות אשר הוגבו לפני ולפי העניין אשר ידוע לי ומי שיוציא קול עוד לומר זכר בעניין קדושין ישתרבב לשונו עד טיבורו וילכד ברשת חרמו וכל ישראל ישמעו ויראו:

טז תם תם תם